

Nicolaus v. Below

**HITLERIN
ADJUTANTTINA
1937—45**

LIBRUM

Hitler, von Below (kirjoittaja), Göring ja Schmudt kesällä 1940.

● Neljäkymmenen vuoden vaikenemisen jälkeen Nicolaus von Below on kirjoittanut muistelmansa vuosista 1937–45, jolloin hän toimi Adolf Hitlerin adjutanttina ja lähempänä diktaattoria kuin ehkä kukaan muu noiden kaikkien kahdeksan vuoden aikana. Hän näki maailmanhistorian teatterin aitiopaikalta kansakuntansa nousun Ensimmäisen maailmansodan raunioista. Miljoonien muiden lailla hän uskoi Johtajansa lähes ylimaallisiin kykyihin, kunnes eräänä päivänä kävi selväksi, että valtio ja kansa kulkivat kohti lopullista tuhoa. v. Belowin teos on merkittävä sotahistoriallinen dokumentti sekä samalla jännittävä ja todenmukainen kuvaus Euroopan kohtalonvuosista.

Nicolaus v. Below

HITLERIN ADJUTANTTINA 1937–1945

● Nicolaus v. Below, nuori ilmavoimien upseeri, ammattisotilas ja aateliiperheen jälkeläinen, joka ei ollut milloinkaan kuulunut Saksan Kansallissozialistisen Työväenpuolueen riveihin, sai vuonna 1937 komennuksen valtakunnankansleri Adolf Hitlerin adjutantiksi.

Tältä näköalapaikalta hän joutui ehkä läheisemmin kuin kukaan muu seuraamaan diktaattorin elämää ja käytännön toimintaa sekä myös tarvittaessa ottamaan siihen kantaa. Hän näki maansa kohoavan Ensimmäisen maailmansodan jälkeisestä sekasorrosta maanosansa joltavaksi suurvallaksi. Hän iloitsi yhdessä miljoonien kanssa Anschlussista, jolla Itävalta liitettiin Suur-Saksan yhteyteen, eikä hän salannut iloaan Tshekkoslovakian sudeettialueiden miehittämisen johdosta. Jännittynein mielin hän seurasi hyökkäystä Puolaan ja näki pian tuskaa tuntien maansa juuttuneen uuteen suursotaan, jonka päässä leijui kohtalokkaana ilmassa kansakunnan lopullinen tuho.

Neljän vuosikymmenen vaikenemisen jälkeen ja tympääntyneenä kaikkeen siihen kirjavaan sepittelyyn, mitä noista vuosista on kirjoitettu, von Below on

julkaissut omakohtaiset muistelmansa. Niissä hän kertoo koruttomasti, johdonmukaisesti ja omaa rooliaan kaunistelematta elämästään ja toiminnastaan Hitlerin rinnalla tämän menestyksen päivistä aina viimeisiin hetkiin asti.

Ilmavoimien upseerina hän joutuu voimattomana seuraamaan, kuinka maineikas Luftwaffe tuhoutuu Göringin kyyttömyyteen sekä poliittisiin juonitteluihin.

Sotahistoriallisesti merkittävässä teoksessa hän kertoo lukijoilleen, kuinka Saksan aineelliset ja henkiset voimavarat vähitellen kulutettiin loppuun, kuinka Hitlerin suuret suunnitelmat yksi toisensa jälkeen romuttuivat ja johtivat hänet täydelliseen henkiseen ja fyysiseen luhistumiseen.

Mitään selittelemättä ja kaunistelematta v. Below kertoo samalla oman elämäntarinansa, joka oli vain yksi tuhansista, kenties miljoonista, samanlaisista.

Viime vuosien aikana versionneessa Kolmannen valtakunnan menneisyyttä penkovassa kirjallisuudessa v. Belowin teos on harvinaislaatuinen ja myönteinen poikkeus, josta hän on saanut varauksetoman tunnustuksen myös johtavilta eurooppalaisilta sotahistorioitsijoilta ja kriitikoilta.

HITLERIN ADJUTANTTINA 1937–1945

Nicolaus v. Below

**HITLERIN
ADJUTANTTINA
1937–1945**

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ LIBRUM – HELSINKI

Saksankielisestä alkuteoksesta
''Als Hitlers Adjutant 1937–45''
suomentanut Pekka Visuri.

ISBN 951-862-019-9

© Authorized translation from the
German-language edition, copyrighted
and published by v. Hase & Koehler
Verlag, Mainz

Länsi-Savo Oy, Mikkeli 1981

SISÄLTÖ

Esipuhe	9
I Kesäkuu 1937 – heinäkuu 1938	16
<i>Palvelukseenastuminen 18 · Ensimmäiset vaikutelmat 22 · Ilmoittautumisia 27 · Hitlerin elämäntyö, ympäristö, päiväohjelma ja työskentelytapa 33 · Adjutantuuri sekä maavoimien ja puolustusvoimien johto 41 · Göringin erikoisasema 44 · ”Työn” puoluepäivät 46 · Puolustusvoimien sotaharjoitukset 47 · Mussolinin valtiavierailu 50 · Rauhallisia viikkoja 53 · Espanjan kansalaissota 56 · Marraskuun 5. päivä 1937 59 · Ensimmäinen oleskelu Berghofissa 61 · Vierailu Messerschmittin tehtailla 63 · Pommikonesuunnitelmia 65 · Vuodenvaihteessa 67 · Ludendorffin kuolema 70 · Uudenvuoden vastaanotto 71 · Göringin syntymäpäivä 73 · Blomberg-skandaali 74 · Fritschin kriisi 80 · Hossbachin erottaminen 84 · Keitelin rooli 85 · Kummallinen jälkinäytös 86 · Schmundt 88 · Reichenauastako maavoimien komentaja? 90 · Suuri henkilöstön vaihtokierros 91 · Göringin aktiivisuus ja Hitlerin passiivisuus 94 · Pettymys kenraalien suhteen 96 · Jälkitunnelmia 98 · Hitlerin Münchenissä 101 · Schuschnigg Obersalzbergissä 105 · Valtiopäiväpuhe helmikuun 20. päivänä 107 · Itävallan liittäminen Saksaan 110 · Vaalimatka 120 · Valtiovierailu Italiaan 123 · ”Tapaus Vihreä” 127 · Barth, 13. kesäkuuta 1938 132 · Göringin sekaantuminen maavoimien asioihin 133 · Uusi johtamistapa 135 · Ilmapuolustusalue Länsi 137 · Virheellistä ilmavoimien varustamista 138</i>	
II Syksy 1938 – elokuu 1939	140
<i>Kriisin merkkejä 140 · Beckin ero 142 · Länsivallin tarkastus 148 · Waffen-SS:n muodostaminen 150 · Valtakunnalliset puoluepäivät ”Suur-Saksa” 151 · Chamberlainin vierailu Obersalzbergissä 154 · Teetalo 157 · Bad Godesberg 158 · München 163 · Varusteluponnistuksia 167 · Marraskuun 9. päivänä 171 · Ilmavoimien varustamisen ongelmia 176 · Vuoden 1938 tase 180 · Uusi Valtakunnankanslia 182 · Hitlerin ja</i>	

maavoimien väliset suhteet 184 · Saksa – Puola 187 · Valtiopäiväpuhe tammikuun 30. päivänä 188 · Ilmavoimien uudelleenjärjestely 190 · Bismarckin vesillelasku 192 · Tšekkoslovakian loppuosan haltuunotto 193 · Marssi Prahaan 197 · Venäjän kysymys 199 · Puola 202 · Scharnhorstin vesillelasku 203 · ”Tapaus Valkoinen” 205 · Hitlerin 50-vuotispäivä 206 · Valtiopäiväpuhe huhtikuun 28. päivänä 208 · Matka Länsivallille 210 · Puhuttelu toukokuun 23. päivänä 211 · Jugoslavalainen valtiovierailu 213 · Kesämatkoja 215 · Saksalais-venäläinen lähentyminen 220 · Tapaus Albrecht 221 · Tilanteen kiristyminen 222 · Rechlin, heinäkuun 3. päivänä 223 · Viimeiset viikot ennen sotaa 226 · Saksalais-venäläinen sopimus 232 · Viimeiset päivät ennen sodan syttymistä 240 · Syyskuun 3. päivä 256 · Mietteitä sodan syttymisen ajoilta 258

III	Syyskuu 1939–kesäkuu 1941	265
	Johtajanpäämaja 265 · Sota Puolassa 267 · Taistelu Varsovasta 270 · Hitlerin johtamistapa 271 · Hitler, Halder ja Brauchitsch 272 · Päätös hyökkäyksestä länteen 274 · Attentaatti Bürgerbräu–Kellerissa 279 · Hitlerin mietteitä operaatiosuunnitelman suhteen 280 · Kehitys vuodenvaihteeseen mennessä 284 · Valmistautuminen ”Weser-harjoitukseen” 289 · Erimielisyyksiä operaatiosuunnitelman suhteen 290 · Todt ministeriksi aseistusta ja ampuatarvikkeita varten 292 · Sumner Wellesin tehtävä 293 · ”Weser-harjoitus” 294 · Hyökkäys länteen 299 · Dunkerque 303 · Voitto ja aselepo 306 · Sodan jatkaminen Englantia vastaan 310 · Hitlerin ja Göringin olemuksien eroja 312 · Suunnitelma ”Seelöwe” 314 · Ylennyksiä 315 · Valtiopäivien istunto heinäkuun 19. päivänä 316 · Ilma- taistelu Englannista 319 · ”Seelöwen” siirto vai peruutus? 323 · Koti- murheita 326 · Tapaamiset Pétainin, Lavalin ja Francon kanssa 327 · Venäjä, Englanti, Balkan ja Gibraltar 329 · Molotov 331 · ”Barbarossa” 332 · Varustelun tärkeysjärjestys 335 · Arvostelevia ääniä 336 · Venäjän lyöminen Englannin kohtaamiseksi? 338 · Ratkaisuja 338 · Välimeri ja Pohjois-Afrikka 341 · Sotatoimisuunnitelma Venäjää vastaan 344 · En- nen Balkanin sotaretkä 345 · ”Marita” 349 · Matsuoka 350 · Hitlerin asenne venäläiseen vastustajaan 351 · Sotaretki Balkanille 353 · Hessin lento Englantiin 360 · Kreeta 362 · Bismarckin tuho 363 · Viimeisiä valmisteluja ennen kesäkuun 22. päivää 365 ·	

IV	Kesäkuu 1941–syyskuu 1943	370
	”Wolfschanze” 371 · Ensimmäiset menestykset 373 · Mölders ja Gal- land 376 · Erimielisyyksiä hyökkäyksen painopisteen suhteen 377 · Mus- solini ja Horthy rintamalla 380 · Yksityisiä murheita 383 · ”Loppuratkaisu” 383 · Syksy 1941: Venäjä, Protektoraatti ja Poh- jois-Afrikka 385 · Ilmavoimien varustelukysymyksiä 387 · Terveysloma Konstanzissa 389 · Sodanjulistus USA:lle 390 · Talvikriisi 392 · Erillis- rauha Venäjän kanssa? 395 · Voimien jännittäminen yli sietorajan 395 · Hitler ja maavoimien kenraalit 398 · Udetista Milchiin 399 · Malta 400 · Taistelulaivojen murtautuminen Kanaalin läpi 401 · Hoepnerin erotta- minen 402 · Speer Todtin seuraajaksi 403 · Vakiintuminen keväällä 406 · Ilmasodan kiristyminen 407 · Suunnitelmia kesähyökkäystä varten 408 · Valtiopäivien istunto 26. päivänä huhtikuuta 408 · Krimin valtaaminen	

410 · Lento Kesselringin ja Rommelin luo 411 · Göringin tähti laskee 412 · Kesähyökkäys 413 · Riita Hitlerin ja Jodlin välillä 416 · Halderin vapauttaminen 417 · 35. syntymäpäiväni 418 · Kaupunkien pommituksia ja teollisuuden hävitystä 420 · Uhkaava vaara Stalingradin luona 422 · Teloituksia Vinnitsan luona 423 · Brittien hyökkäys Pohjois-Afrikassa 424 · Stalingrad 425 · Raederin vapauttaminen 434 · Casablanca 434 · Pohjois-Afrikka 435 · Manstein ja Hitler 436 · Mansteinin keväthyökkäys 437 · Moitteita ilmavoimia vastaan 439 · Suunnitelmia ”Zitadelleä” varten 440 · Tunisia 441 · Liittolaisten vierailuja 443 · Hitler vaatii ilmatorjunnan vahvistamista 445 · Loma Prahassa ja Wienissä 448 · Hitlerin arvostelu ilmavoimia kohtaan 450 · Hitlerin ja Schirachin välikirje 451 · ”Zitadelle” 451 · Sperrlen sotilaspalveluksen 40-vuotisjuhla 452 · Italian irtautuminen 453 · Hampurin hävitys 454 · Jeschonnekin itsemurha 455 · Itärintaman vaikea tilanne 459 · Tapaus ”Akseli” 459 · Erillisrauhan ajatuksia 460 · Engelin vapauttaminen tehtävistään 462 ·

V	Syyskuu 1943–toukokuu 1948	463
	Angloamerikkalainen maihinnousu Etelä-Italiaan 464 · Ilmasodan jatkuva kiristyminen 465 · Hitlerin peräänantamattomuus 467 · Valmisteluja maihinnousun varalle 468 · Torjunnan kestävyys 470 · Me 262:n esittely 471 · Teheranin konferenssi 472 · Puolueen johtoesikunta OKW:n yhteyteen 473 · Vaikea tilanne vuoden vaihteessa 474 · Varustelukysymys 476 · Puhuttelu tammikuun 27. päivänä. Krimin menettäminen 479 · Mansteinin ja Kleistin vapauttaminen 479 · Taisteluja Italiassa 480 · Ilmahyökkäyksiä varusteteollisuutta vastaan 481 · Attentaattihuhuja 482 · Hanna Reitsch 483 · Sodankäynti idässä 484 · Setäni Otto v. Belowin hautajaiset 485 · Unkarin menettäminen 485 · Varusteluponnistuksia 486 · Uusi Johtajanpäämaja 487 · Huben kuolema 488 · Speerin paluu 489 · Hitler ja Göring 490 · ”Rauhanomaista elämää” Berghofissa 491 · Ärtymystä Me 262:n vuoksi 492 · Hyökkäyksiä synteettisen polttoaineen laitoksia vastaan 493 · Muuan uusi tehtävä 494 · V1-aseiden toimintaanpano 495 · Maihinnousu 496 · Margival 497 · Liittoutuneiden menestystä lännessä 498 · Dietlin kuolema 499 · Toinen maihinnousu? 500 · Keskustan armeijaryhmän hajoaminen 501 · Hewelin häät 503 · Jäähyväiset Obersalzbergille 504 · Heinäkuun 20. päivä 506 · Vainoamista 512 · Terveysteni romahdus 513 · Toipuminen ja lepo 515 · Szymonskin vierailut 516 · Paluu Wolfschanzeen 517 · Aikomuksia, näkökantoja ja harhakuvia 521 · Aeropagi 524 · Toivoton tilanne 525 · Hyökkäys Ardenneilla: viimeinen yritys 527 · Ei enää ulospääsyä 528 · Lopun alku 530 · Hitlerin viimeinen puhe aluejohtajille 535 · Toiveita Me 262:n suhteen 535 · Ympyrä sulkeutuu 536 · Vaimoni hyvästeleminen 541 · Viimeiset päivät Johtajanbunkkerissa 541 · Göringin erottaminen 548 · Greimin virkaanasettaminen 550 · Huhtikuun 27.–29. päivät 551 · Pako Berliinistä 556 · Nienhagen, Wernigerode, Bonn 561 · Vankeus Iserlohnissa ja Bad Nenndorfissa 563 · Zedelghem, Munster, Adelheide ja Nürnberg 566 ·	
	Selityksiä	570
	Tapahtumia	572

ESIPUHE

Melkein kahdeksan vuotta, 16. 6. 1937–29. 4. 1945, toimin ilmavoimien adjutanttina Adolf Hitlerin luona, jolloin koin tapahtumien keskipisteessä Saksan kansallissosialistisen hallitusvaltan menestyksen ja myös perikadon. Valtakunnan romahduksen päivistä alkaen on minulta kysytty kokemuksiani ja vaikutelmiani. Ensin kyselivät tiedustelu- ja tutkintaviranomaiset, myöhemmin historioitsijat. Olen pyrkinyt antamaan tietoja ja vihjeitä parhaani mukaan, ja vain pidätysaikana Bad Nenndorfissa ja Nürnbergissä olen poikennut totuudesta tietoisesti. Jätän lukijoiden ja asiantuntijoiden arvioitavaksi sen, onko nyt esittämilläni tiedoilla ja mielipiteillä tosiasiallista merkitystä tutkimukselle tai herättävätkö ne yleisempää mielenkiintoa selviteltäessä tuon ajan Saksan historiaa.

Historioitsijoiden toistuvat kyselyt ja monet keskustelut perhepiirissä sekä sukulaisten, ystävien ja tovereiden kanssa saivat minut laatimaan omakohtaisen kertomuksen noista vuosista, jotka muuttivat siihenastisen normaalin sotilaselämäni. Ei ollut sillä hyvä, että selvitin tapahtumiin liittyvät tiedot, vaan yritin päästä selvyyteen siitä, mitä kaikkea olin silloin sisimmässäni tuntenut. Aloitin palvelukseni Valtakunnankansliassa vajaan

kolmenkymmenen ikäisenä kapteenina, jonka elämän sisältönä oli siihen asti ollut lentäminen. Niinpä olin kaikkea muuta kuin innostunut uudesta tehtävästäni, sillä palvelusurani perusteella olin toivonut pääseväni lentolaivueen komentajaksi. Sen sijaan tulin joukkojen parista tehtäviin, joissa yhteiskunnalliset ja diplomaattiset avut olivat miltei kysytympiä kuin lentueen päällikön sotilaalliset tiedot. Ilmavoimien komentaja oli silloin valtakunnankanslerin lähimpiä miehiä. Heidän suhteensa oli kehittynyt kansallissosialistisen liikkeen taisteluaikoina ja tullut niin vakaaksi, että se kesti sotaa myöten monia rasitteita. Minun ei tarvinnut ainoastaan kytkeytyä tähän erikoissuhteeseen vaan myös puolustusvoimien nuorimman puolustushaaran edustajana etsiä paikkani muiden adjutanttien joukossa, johon kuului sellaisia voimakkaita persoonallisuuksia kuin Hossbach ja Puttkamer.

Adjutanttin asemaa usein kadehditaan, enimmäkseen siihen liittyvien rutiinitehtävien ja ”sijaisroolin” aiheuttamien harhakuvien vuoksi. Varmaankin on ollut rykmentin adjutanteja, jotka ovat ”johtaneet” komentajan sijaisena. Sellaisia poikkeusilmiöitä ei voida minun toiminnastani saadulla esimerkillä pyyhkäistä pois. Itse en joutunut kiusaukseen yrittää ”tehdä politiikkaa” ja sotkeutua jotenkin ilmavoimien yleisesikunnan päällikön tai ilmavoimien henkilöstöpäällikön, puhumattakaan itse Göringin tai hänen valtiosihteerinsä tehtävien hoitoon. Koetin vaikeissa tilanteissa sovittaa, joskus saatoinkin varoittaa tai korjata varovasti asioita, hyvin harvoin sen sijaan kykenin rohkaisemaan. Sanoin kuitenkin peittelemättä mielipiteeni, jos sitä kysyttiin.

Pystyin myös saamaan selkeän käsityksen ilmavoimien kohdalokkaasta kehityksestä, mikä olikin nuorelle upseerille hieman liikaa. Ajan mittaan yhä pahemmalta tuntui katsoa tämän puolustushaaran tuhoutumista voimatta itse tehdä asialle mitään. Minulle eivät ilmoitukset olleet mitään tilastoja, vaan tiesin joka kerta, että huolettomien luutnanttivuosieneri toverit olivat toivottomassa kamppailussa. Yritin monesti päästä takaisin kenttäpalvelukseen, mutta Hitler ei antanut lupaa lähteä.

Kun sodan alussa pyysin komennusta, hän selitti, että sota loppuu kohta, jolloin voitaisiin palata asiaan. Uudistettuani pyyntöni Ranskan-sodan aikana Hitler tuohtuneena vastasi, että hän määrää, kauanko hoidan adjutantintehtäviäni. Hän ei pitänyt siitä, että lähiympäristöön ilmestyi uusia kasvoja, joten vain aivan pakottavista syistä vaihdettiin henkilöitä. Puttkamerille ja Schmundtille ei myöskään käynyt toisin. Pienenä vaihteluna pysyi minulle lentäminen. Rauhan ja sodan aikana käytin jokaisen tarjoutuneen tilaisuuden paljonkaan lupia kyselemättä lentääkseni kaikilla Saksan käyttämillä lentokonetyypeillä Storchista Me 262:een.

Hitler antoi viimeiseen saakka arvoa sille, että pysyin hänen rinnallaan. Sisäisesti erkanin hänestä toipilasaikanani vuoden 1944 heinäkuun 20. päivän attentaatin jälkeen. Minulle tuli tietoisuus, että vain hänen persoonansa oli enää esteenä mielettömäksi muuttuneen taistelun loppumiselle. Edelleen säilyi kuitenkin vuosien mittaan kasvanut luottamussuhde, joka oli tehnyt minut pitkään sokeaksi Hitlerin vallan pimeille puolille ja esti myös antautumasta ajatuksille, joita Speer esitti sodan viime kuukausina.

Muistelmien kirjoittaminen adjutanttivuosilta asetti minut epätavallisen suurten vaikeuksien eteen. Päiväkirjani olivat tuhoutuneet sodan päättyessä. Osan olin polttanut itse, kun taas Puttkamer hävitti Obersalzbergissä säilytetyt muistiinpanot. Minulle on epäselvää, miten englantilainen historioitsija David Irving on päätnyt väittämään kirjansa ”Hitler ja hänen sotapäällikkönsä” (1975)¹ esipuheessa, että päiväkirjani ovat ”todennäköisesti Moskovassa”. Muut kirjalliset lähteet oli vaimoni

1) Eräs toinenkin Irvingin tekemä huomio on hämmästyttänyt minua. Olen kuulemma ”antanut hänelle käyttöön julkaisemattomia aikalaisten käsikirjoituksia ja kirjeitä” ja olisin silloin myös nähnyt vaivaa ”muokata useita sivuja tästä aineistosta”. Muistan tosin eräitä Irvingin käyntejä, jolloin vastasin hänen kysymyksiinsä, mutta hänen pitemmälle menevät väitteensä täytyy minun totuuden vastaisina torjua päättävästi.

tuhonnut, kun brittijoukot lähesyivät hänen vanhempiansa maatilaa. Tukeudun siis ensi sijassa muistiini. Tosin jo vankeusaikoina aloin tekemään muistiinpanoja ja kokoamaan määrättyjä tapahtumia sellaisina, kuin ne olivat mielessä.

Kun 1970-luvun alussa päätin rasittavan leipätyöni, olivat nuo muistiinpanot olennainen perusta verraten hitaasti ja välillä keskeytyen syntyneelle käsikirjoitukselle. Suureksi avuksi osoittautui vaimoni tarkka muisti, sillä olin hänen kanssaan käynyt adjutanttivuosina monia luottamuksellisia keskusteluja. Hän jakoi suruni, joista en voinut puhua muiden kanssa niin avoimesti. Myös veljelleni olen kiitollisuudenvelassa monista tärkeistä asioista. Hänen toimiessaan yleisesikuntaupseerina maavoimien esikunnassa oli meillä kesään 1942 asti tilaisuus yksityiskohtaisiin keskusteluihin minua askarruttavista ja painavista asioista. Hän oli tehnyt usein taapaamisten jälkeen lyhyitä muistiinpanoja, jotka sodan yli säilyneinä selvensivät minulle jälleen eräitä tapahtumia.

Olen yrittänyt antaa muiden tuon ajan silminnäkijöiden tilitysten olla vaikuttamatta omaan kertomukseeni. Samoin olen pyrkinyt välttämään sen kirjallisuuden tulvan vaikutuksia, jota alkoi ilmestyä pian sodan päätyttyä ja joka ei aina palvele totuuden etsimisessä. Noiden kuvausten lukeminen ei juuri innostanut lähtemään itse julkaisemaan mitään. Ajattelen tällöin lähinnä näkemiäni varsin mielikuvituksellisia esityksiä Valtakunnankanslian bunkkerin viimeisistä viikoista. Luonnollisesti tuo aika oli erityisen painostavaa. Mutta sitä en voinut havaita, että olisi vallinnut vain epätoivon ja maailmanlopun tunnelma, jota koetettiin vaimentaa alkoholilla. Varmasti oli myös inhimillisiä jännityksiä kuten aina, kun erilaiset luonteet ovat tungettuina ahtaaseen tilaan; enkä myöskään voinut katsoa bunkkerin jokaiseen soppeen. Mutta pyrimme ylläpitämään säännönmukaista päiväjärjestystä. Sotilaille oli varmaankin helpointa säilyttää myös vaikeissa tilanteissa käsityskykynsä ja ryhtinsä. Ainakin minua helpotti otteen säilyttämisessä se, kun ajattelin niitä verrattomasti suurempia rasituksia, joille joukot rintamalla olivat olleet jo pitkään alttiina. Hitlerin lähellä kauan toiminei-

den apulaisten kesken vallitsi suorastaan normaalitila. Hieman etäisemmässä ympäristössä on varmasti useinkin ollut kriisejä. Nämä kuvat ovat todennäköisesti jääneet selvemmin niiden mieliin, jotka säännöllisesti mutta lyhytaikaisesti vierailivat bunkkerissa ja työskentelivät muissa sotilaallisissa palveluspaikoissa.

En halunnut yhtyä myöskään niiden kuoroon, jotka heti sodan päätyttyä kovaäänisesti kirosivat sitä, mitä aiemmin olivat palvoneet, ja jotka yhtäkkiä tarkalleen tiesivät tai olivat jopa ennalta nähneet, että kaikki kävi niinkuin täytyikin käydä. Lisäksi rakensin itselleni ammatin puolesta tulevaisuutta, ja siksi oli välttämätöntä katsoa eteenpäin. Sotavankeuden jälkeen jäi vain vähän aikaa uppoutua menneisyyteen. Toisaalta saavutin näinä vuosina tarpeellisen välimatkan. Missään tapauksessa en ota vastuulleni nyt lopullisen selvityksen tekemistä noista vuosista, jotka Hitlerin läheisyydessä antoivat vaikutelmansa. Ehkä kuitenkin muistelmani palvelevat niiden historiallisten tapausten tutkimista, jotka vuoden 1914 sodan puhkeamisen jälkeen muuttivat ratkaisevimmin maailmaa ja joiden todistajana olin ilman omaa myötävaikutustani useita vuosia.

Oman sisäisen, voimakkaasti kodin ja perheen leimaaman asennoitumiseni puolesta en halunnut koskaan olla muuta kuin sotilas. Koulun loppuvaiheissa anoin pääsyä upseerioppilaaksi Jalkaväkirykmentti 12:een (Halberstadtissa). Pettymykseni oli suuri, kun minut ensin hylättiin vähäisen likinäköisyyden vuoksi. Tällöin käytin ainoan kerran palvelusaikanani perhesuhteita saavuttaakseni jotain. Setäni, joka oli entinen armeijan komentaja ja jalkaväenkenraali evp Otto v. Below, auttoi minua. Häntä saan kiittää siitä, että minut sittenkin huhtikuussa 1928 hyväksyttiin palvelukseen. Urani alkoi jossain määrin epätavallisesti, sillä varsinaisen rykmentin alokaskoulutuksen ollessa vielä suorittamatta minut komennettiin 20 toverini kanssa ”Saksan liikennelentäjien kouluun” Schleissheimiin. Tämä oli erittäin mieluinen tulos soveltuvuustestistä, joka pidettiin ennen

palvelukseenastumista sotilaspiirin esikunnassa Münsterissä.

Iloni ja ylpeyteni oli suuri noina päivinä. Kehityin Schleissheimissä vietettynä vuonna lentäjäntaidoissa melko hyvin, sillä pääsin puolen kurssin mukana heti tämän koulutusvaiheen jälkeen toukokuusta syyskuuhun 1929 kestävään hävittäjälentäjäkoulutukseen Neuvostoliittoon. Paikka oli Lipezk lähellä Voronežiä Keski-Venäjällä. Jo matka Riikan ja Moskovan kautta antoi vaikutelmia erittäin puutteenalaisesta elämästä maassa, joka toipui vain hitaasti maailmansodan ja sisällissodan seurauksista. Lipezkin aika ei ollut vain lentämisen puolesta antoisaa. Opin siellä tuntemaan myöhemmän kenraali v. Schoenebeckin, jonka kanssa sittemmin tulin palvelustehtävissä usein kosketuksiin. Yhteydenpitomme jatkuu tänäkin päivänä.

Lentopalvelus alkoi aamulla kello 5 ja työllisti meidät kokonaan. Kannoimme tosin siviilipukua, mutta koulutuksen sotilaallisesta luonteesta ei voinut syntyä pienintäkään epäilystä. Venäläisen väestön kanssa tulimme tuskin lainkaan kosketukseen, harvoin myöskään venäläisten lento-oppilaiden kanssa.

1. 10. 1929 aloitin palvelukseni Jalkaväkirykmentti 12:ssa, ja kuului siihen kevääseen 1933 saakka. Normaalin jalkaväkipalveluksen katkaisi vain upseerikurssi Dresdenin jalkaväkikoulussa (johtajana myöhempi sotamarsalkka List). Taktiikan opettajina toimivat kunnioittamani majurit Hube ja Nissl. Viimemainittu, joka oli Huben lailla etevä sotilas, kuoli kenraalimajurina ja divisioonan komentajana juuri ennen sotaa. Unohdumatonta oli myös silloisen kapteenin Erwin Rommelin antama jalkaväen koulutus.

Ennen ylennystäni luutnantiksi (1. 10. 1932) otin osaa kahdelle neliviikkoiselle lentokurssille Rechlinissä. 1. 7. 1933 erosin virallisesti Reichshehristä ja astuin vielä naamioituneena toimivan Luftwaffen palvelukseen. Aluksi vietin Italiassa joitain lentämisen kannalta hyödyttömiä viikkoja. Italialaiset eivät osoittaneet vähäisintäkään kiinnostusta opettaa mitään. Olin jo lento-oppilaana Lipezkissä oppinut enemmän kuin mitä nyt oli tarjolla.

Ensimmäinen tehtäväni Saksassa oli toimia maalilentäjänä maavoimille verraten pienessä lentueessa Berliinin Staakenin lentotukikohdassa. Tänä vielä rauhallisena vuonna opin vain vähän uutta, mutta nautin sen sijaan pääkaupungin läheisyydestä. Aamuisin ennen palvelusta ratsastimme usein silloisen puolustusministeriön kapteenin Arthur Schmidtin kanssa. Olin oppinut tuntemaan hänet tulevien appivanhempieni maatilalla Nienhagenissa, ja pidämme edelleenkin yhteyttä.

Siirto lentueen päälliköksi Hävittäjälentorykmentti 132:een Döberitziin syksyllä 1934 merkitsi päätöstä palveluksen puolesta rauhallisille Staakenin päiville. Lentorykmentin (myöhemmin Hävittäjälentorykmentti ”Richthofen” 2) komentajana oli maaliskuuhun 1935 majuri Robert Ritter v. Greim. Puolen vuoden kuluttua minut määrättin hävittäjälaivueen adjutantiksi, jolloin komentajaksi oli tullut myöhempi kenraali v. Döring. Kuuluisimpina lento-oppilaina saapuivat Döberitziin koulutettavaksi Kesselring ja Wever. Näiden molempien kenraalien kanssa kehittyi palvelustehtävistä läheinen, toverillinen suhde.

Siirryin 20. 2. 1936 Hävittäjälentorykmentti 134:n lentueen päällikkönä Lippstadtin. Siellä saimme 7. 3. 1936 käskyn ottaa osaa Reininmaan demilitarisoidun osan miehittämiseen. Lentue lähti matkaan, kierteli Kölnin (ja tuomiokirkon) päällä ja laskeutui Düsseldorf-Lohausenin kentälle. Siellä palvelus jatkui uudelleenorganisointien merkeissä.

Hiukan yli yhdeksän palvelusvuotta ”jalkaväkikoulutettuna lentäjänä” oli takanapäin, kun ilmoittauduin ilmavoimien henkilöstötoimiston päällikön luona viimeiseen tehtävääni.

Detmold, elokuussa 1980

Nicolaus v. Below

I LUKU

Kesäkuu 1937 – heinäkuu 1938

”Niinsanottujen yllätysten aika on ohi” julisti Hitler valtiopäiväpuheessaan 30. 1. 1937. Tämä lause kiersi ympäri maata. Hitlerin ”yllätykset” edellisenä vuonna, esimerkiksi 26. 2. 1935 ilmavoimien perustaminen kolmanneksi itsenäiseksi puolustushaaraksi, 16. 3. 1935 yleisen asevelvollisuuden käyttöönotto ja 8. 3. 1935 saksalaisten joukkojen marssi demilitarisoidulle Reininmaalle, olivat herättäneet Saksan kansassa suurta innostusta ja saaneet laajan hyväksymisen. Kaikki Versailles’n rauhansopimuksen kahleita murtavat toimenpiteet olivat suosittuja. Kuitenkin Hitlerin ilmoitus, ettei vuonna 1937 ryhdytä mihinkään maailmaa hämmästyttävään ja samalla huolestuttavaan yritykseen, otettiin tyytyväisyydellä vastaan.

Myös me sotilaat iloitsimme julistetusta rauhoittumisesta ja toivoimme olosuhteiden vakiintumista, mikä oli Saksan puolustusvoimien koulutukselle aivan välttämätöntä. Reininmaan miehityksestä alkaen toimin hävittäjälentueen päällikkönä Düsseldorf-Lohausenin kentällä. Lentotukikohdan rakentaminen ja hävittäjälentäjien koulutus veivät kaiken ajan ja vaativat ponnistuksia. Puolustusvoimien ja puolueen suhteet aiheuttivat minulle huolta. Havaitsin, että puolueen valta kasvoi, ja puolustusvoimat jäivät taka-alalle. Paljon puhutusta puolueen (NSDAP)

ja puolustusvoimien tasapainosta ei oikeastaan ollut enää kysymys. Laivueenkomentajani, eversti v. Döring, oli samaa mieltä. Hän kuitenkin uskoi, että ilmavoimat saattoivat luottaa komentajaansa, kenraalieversti Göringiin, jolla olisi asemansa ja vaikutusvaltansa vuoksi kyky toimia sotilaiden puolestapuhujana. Loppujen lopuksi eivät puolueen ja asevoimien suhteet voisi Döringin mielestä koskaan ollakaan ilman jännityksiä. Tässä törmäsivät yhteen sotilaiden pääasiassa konservatiiviset mielipiteet kansallissosialistien vallankumouksellisiin aatteisiin. Näiden sovitteluun vaadittaisiin hyvin paljon aikaa.

Keväällä 1937 sain aiheutta olettaa, että joutuisin myös edessäolevien henkilöstöjärjestelyjen kohteeksi. Espanjassa taistelevan Legion Condorin hävittäjälaivueen komentaja oltiin kuulemma vaihtamassa. Nähtävissä oleva komennusmatka valintatilaisuuteen yleisesikuntaupseerikoulutusta varten teki minut epäileväksi. Döring rauhoitti kuitenkin ja kertoi, ettei hänellä ole tietoa henkilöstöjärjestelyistä. Myöskään suunniteltuja vihkiäisiä ei tulisi vaarantamaan.

Sellainen oli siis sotilaallinen ja henkilökohtainen tilanteeni, kun oleskellessani 15. kesäkuuta tulevien appivanhempieni maatilalla Nienhagenissa Halberstadtin lähellä sain puhelun, jonka mukaan minun tulisi ilmoittautua seuraavana aamuna Berliinissä ilmailuministeriössä henkilöstöpäällikön luona. Sain tarkat ohjeet ilmoittautumisasusta. Tämä hämmästytti minua, ja niinpä luonnollisesti kyselin saadakseni tietää, mikä tarkoitus näin äkkinäisellä ilmoittautumisella oikein on. Sain vain vältteleviä vastauksia, ja jouduin itse pääättelemään, mistä on kysymys.

Aikaisemmista tehtävistä Döberitzissä muistin, että käsketty ilmoittautumisasu oli sama, jota käytettiin tilaisuuksissa, joissa ”Johtaja ja puolustusvoimien ylipäällikkö” on läsnä, tai jos hänelle on ilmoitauduttava. Ero tavanomaiseen ilmoittautumisasuun vyön, miekan, lakin ja käsineiden kanssa piili siinä, että käytettiin myös suuria kunniamerkkejä, jotka muuten kuuluivat vain paraati- tai juhlapukuun.

Olin lukenut lehdestä, että Hitlerin luona toimiva ilmavoi-

mien adjutantti, kapteeni Mantius, oli kuollut lento-onnettomuudessa muutamaa viikkoa aikaisemmin. Ei ollut kovin vaikeaa asettaa ilmoittautumiseni tuon tehtävän täyttämisen kanssa yhteyteen. Ymmärrettävästi tämänkaltainen mahdollisuus pani ajatukset pyörimään päässä. Keskustelut ja pohdinnat siitä, mitä tulevan palveluksen ja yksityiselämän suhteen oli odotettavissa, täyttivät koko illan. Sinä yönä en saanut juuri unta silmään. Olin 29 vuotta vanha.

Palvelukseenastuminen

Keskiviikkoaamuna 16. kesäkuuta 1937 ajoin hyvin varhain Berliiniin ilmoittautuakseni tasan kello 9 ilmavoimien henkilöstöpäällikön luona. Tässä tehtävässä oli ollut jo muutamia viikkoja eversti Ritter v. Greim, jonka adjutanttina olin ollut kaksi vuotta aikaisemmin Hävittäjälentorykmentti Richthofenin laivueessa. Jälleennäkeminen oli sydämellinen. Mutta syytä ilmoittautumiseeni en pettymyksekseni saanut vielääkään tietää. Greim ilmoitti vain, että kello 10 minun tulee ilmoittautua Göringille. Siellä saisin tietää kaikesta enemmän.

Göringin huvilamainen virkatalo sijaitsi Ilmailuministeriön takana puutarhassa, joka jäi entisten preussilaisten hallintorakennusten kanssa kolmioon Leipziger Platz, Leipziger Strasse ja Prinz-Albrecht-Strasse. Lähellä oli entinen preussilainen kansanedustajien talo, sittemmin ”Lentäjien taloksi” kutsuttu, jossa oli myös ”Aero-klubi. Kello 10 astuin Göringin taloon sisään, ja pienen odotuksen jälkeen minut johdatettiin tilavan hallin läpi Göringin yllättävän suureen työhuoneeseen. Neljä korkeaa ikkunaovea, jotka avautuivat puutarhaterassille, antoivat ymmärtää, että tämä suuri huone oli tehty neljästä pienemmästä yhdistämällä.

Hyvällä maulla sisustettuna se vaikutti edustavalta ja samalla myös kodikkaalta. Laajan lattian yli silmäiltyäni havaitsin Göringin suuren kirjoituspöytänsä takaa, puoliksi korkeiden, pöydällä seisovien kuvien peittämänä. Siinä tein tervehdyksen

kättä ojentaen ja ilmoittauduin. Göring katseli minua valppaasti ja teki muutamia kysymyksiä. Olinko naimaton? Tähän saatoin vastata myöntävästi, mutta lisäsin samalla, että kymmenen päivän kuluttua on tarkoitus viettää häitä. Hämmästyen ja vastahakoisen tuntuisesti Göring ilmoitti, että se ei ollut hänen tiedossaan. Mutta hän kävi nopeasti asiaan ja kysyi, tiesinkö mikä minusta piti tulla. Nyt saatoin hyvällä omallatunnolla vastata, että en tiennyt. Sitten hän kertoi, että minusta on suunniteltu Hitlerin adjutanttia, joka edustaa ilmavoimia. Heti seurasi kysymys, haluanko tähän tehtävään vai en. En ehtinyt vielä miettiä, kun hän jo jatkoi, että jos en koko ruumiillani ja sielullani voisi tai haluaisi olla Hitlerin seurueen jäsen, minun pitäisi se sanoa heti. Minun tulisi ”sisäisestä vakaumuksesta” seistä Johtajan rinnalla. Vastasin kysymykseen myöntävästi. En voinut kuvitella, että tämä uusi tehtävä muuttaisi jotenkin upseerin asemaani, sillä olin vuonna 1934 vannonut upseerinvalan Adolf Hitlerille.

Myös toinen Göringin ohje on jäänyt minulle hyvin mieleen. Hän sanoi, että olisin sotilaallisena adjutanttina vain Hitlerin alainen ja voisin varautua tämän tehtävän keston noin kahdeksi vuodeksi. Ilmavoimien esikunnan osalle tulevista tehtävistä pitäisi minun neuvotella esikunnan pääadjutanttin, eversti Bodenschatzin kanssa. Hän pysyy edelleen Göringin henkilökoh- taisena yhteysupseerina Hitlerin luona eikä kajoa minun tehtä- viini. Göring neuvoi minua menemään puolustusvoimien adju- tantin virastoon Valtakunnankansliaan ja ilmoittautumaan siellä eversti Hossbachille. Göring ilmoitti itse olevansa Johtajan luona kello 13 ja esittelevänsä minut silloin hänelle. Minun pitäisi odottaa siellä.

Olin iloinen siitä, etten ollut joutunut tähän keskusteluun aivan yllättäen. Göring ei ollut esittänyt minulle todellakaan tavanomaista tehtävää vaan sellaisen, joka johtaisi nuoren upseerin aivan erikoiseen asemaan. Eräitä hänen ajatuskulku- jaan en ymmärtänyt niiden todellisessa merkityksessä, ja opin tuntemaan taustaa kaikessa laajuudessaan vasta lähikuukausi- na.

Niinpä en osannut aavistaa vielä mitään noista kulissientakaisista asioista kulkiessani Valtakunnankansliaan. En tiennyt edes, onko siirtoni jo päätetty vai onko lopullinen ratkaisu Hitlerin käsissä. Ensiksi oli ilmoitauduttava eversti Hossbachin luona. Hän ei ollut minulle aivan tuntematon, vaan lähestyin häntä tietyllä epäluulolla. Hän ei ollut sotaministeriössä mitenkään hyvässä maineessa. Myös maavoimien yleisesikuntaupseereilta olin saanut kuullakseni kritiikkiä.

Ensiksi tapasin adjutantinviraston tiloissa (Adjutantur der Wehrmacht beim Führer und Reichskanzler) merivoimien adjutanttin, komentajakapteeni Karl-Jesko v. Puttkamerin. Hän oli suuri, vaalea, komeannäköinen, sikaaria tuprutteleva ja vaiteas. Sellainen oli ensimmäinen vaikutelmani. Hieman myöhemmin ilmestyi eversti Hossbach. Ilmoittauduin korrektisti, koska tiesin, miten suuren arvon hän antoi sellaisille muotoseikoille. Siitä syystä hän myös kantoi lisänimeä ”viimeinen preussilainen”. Hän toivotti minut tervetulleeksi ja käski heti mukaansa Johtajanasuntoon ilmoittautumaan. Nyt minun täytyi keskeyttää hänet ja selittää, että olin saanut Göringiltä ohjeen odottaa, koska hän haluaa itse esitellä minut Johtajalle. Hossbach otti tiedon vastaan vähemmän innostuneesti ja pyysi Puttkameraa viemään minut sovittuna aikana Johtajanasuntoon. Sitten hän katosi. Ensivaikutelmani Hossbachista vastasi odotuksiani. Virallisena ja etäisenä – melkein voisi sanoa ymmärtämystä osoittamatta – hän katseli nuorta ”solmionkantajaa” ilmavoi-
mista.

Lähdimme Puttkamerin kanssa jonkun ajan kuluttua marssimaan pitkin käytäviä kohti Johtajanasuntoa. Virkahuoneemme olivat entisessä Vossin massiivisessa 1800-luvun palatsissa Vosstrassen ja Wilhelmsplatzin kulmassa. Wilhelmsplatzin puolella taloon liittyi niin sanottu Brüningin valtakunnankanslia, joka oli valmistunut suunnilleen vuonna 1930. Simpukkakalkki-julkisivulle Wilhelmsplatzin suuntaan oli Hitler rakennuttanut v. 1934 parvekkeen. Pohjakerroksessa johti käytävä Voss-palatsista Brüningin rakennuksen läpi vanhaan valtakunnankansliaan, jossa Hitler asui ja jota sen vuoksi kutsuttiin ”Johtajana-

sunnoksi”. Tämä tyylikäs rakennus Wilhelmstrasselle avautuvan neliön muotoisena oli peräisin 1700-luvulta ja ostettu 1871 valtakunnankansleri Bismarckin käyttöön palvelleen sitten kaikkien kanslereiden virka-asuntona. Hitler antoi heti virkakautensa alussa tehtäväksi korjata rakennuksen pohjiaan myöten ja kalustaa sen uudelleen, jolloin müncheniläinen arkkitehti, professori Ludvig Troost oli mukana suunnittelussa.

Käytävien läpi kuljettuamme jouduimme pieneen sisäänkäyntihuoneeseen ja edelleen suureen palatsin keskussaliin. Siellä ilmestyi näkyviin suuri joukko siviilejä ja virkapukuisia henkilöitä, enimmäkseen puolueväkeä, SA:ta ja SS:ää. Luonnollisesti jouduin kaikilta tahoilta silmäilyn kohteeksi, ikään kuin olisi sanottu: ”Ahaa, tuo on siis se uusi”. Jotkut tulivat luokseni ja tervehtivät, eräille toisille esitteli Puttkamer minut. Ainoana on jäänyt mieleeni Hitlerin henkilökohtainen pääadjutantti, SA-Obergruppenführer Wilhelm Brückner. Hän näki vaivaa tyylikkäällä tavallaan helpottaakseen ensimmäistä ”kujanjuoksuja” vieraassa ympäristössä. Vallitsi vilkas hyörinä. Näytti kuin eräänlainen tietopörssi olisi ollut käynnissä.

Göringin tulon huomasi jo kaukaa. Kadulta asti kajahteli Heil-huutoja, sitten seurasi vartioiden esiinmarssi, komentoja, aseotteita, autojen pysähtymisiä pääovelta ja SS-vartioiden kantapäiden kalahtelua. Göring astui saliin. Kaikki läsnäolijat tervehtivät häntä saksalaistervehdyksellä. Hän itse vastasi tervehdyksiin, kuten myöhemminkin usein saatoin havaita kaikkiiin suuntiin joviaalisesti, mutta tarjosi kättä tuskin kenellekään, ellei nyt sitten sattunut ministeri tai valtakunnanjohtaja olemaan läsnä. Ilmoittauduin Göringille ja sain ohjeen odottaa, kunnes minut kutsutaan. Aika kului nopeasti, koska oli niin paljon uutta katsottavaa, ja sitten saapuikin palvelija ja kehotti seuraamaan. Kahden suuren ja epäonnistuneesti suorassa kulmassa olevan oven kautta tulin muutamalla askeleella niin sanottuun pieneen salonkiin ja huomasin olevani vastatusten toiselta puolen saapuneiden Hitlerin ja Göringin kanssa. Saatoin juuri ja juuri tehdä kunnianosoituksen, mutta en ehtinyt aloittaa ohjesäännön mukaista ilmoittautumista, kun jo Göring

otti aloitteen ja esitteli minut Hitlerille. Hitler ojensi kätensä ja tervehti minua luontevasti ja ”epäsotilaallisesti”.

Ensimmäiset vaikutelmat

Olin tavannut Hitlerin jo kahdesti, jolloin minut oli myös esitelty. Ensimmäinen kerta oli kesällä 1934 heti Röhmien vallankaappausyrityksen jälkeen. Silloin oli Blomberg esitellyt poikansa Axelin ja minut Zossen-Jüterbogin upseerikerholla kenraaleille pidetyn puhuttelun yhteydessä. Toinen tapaaminen oli maaliskuussa 1935, kun Hitler vieraili Hävittäjälentorykmentti Richthofenissa Staakenissa ja Döberitzissä, jolloin olin laivueen adjutantti. Nyt tämä uusi kohtaaminen oli normaali ilmoittautuminen uudelle esimiehelle, kuten jo sotilasuraltani tiesin. Se mikä minua sen jälkeen paljon enemmän askarrutti, oli tunti tunnilta kasvava tunne siitä, että sotilasurani ja sotilasammattini tuona päivänä oli kokenut perusteellisen muutoksen.

Lyhyen ja niukan ilmoittautumiseni jälkeen Göring poistui Valtakunnankansliasta. Asetin lakin ja vyön sivuun sekä seurasin kaikkia läsnäolijoita lounaspöytään. Brückner ja Puttkamer tulivat rinnalleni. Kuljimme pienestä salongista vain suurehkon, jo Bismarckin ajoilta nimensä saaneen tupakkahuoneen läpi ruokasaliin. Se oli kookas, melkein nelikulmainen ja sopusuhtainen sekä koristettu tyylikkäästi vaaleilla väreillä. Keskellä seisoj suuri pyöreä pöytä ja tusinan verran tuoleja. Ympärillä oli pienempiä pyöreitä pöytiä, joissa oli kussakin kuusi paikkaa. Hitler istuutui suureen pöytään selkä ikkunaan päin. Häntä vastapäätä leveän tarjoilupöydän yläpuolella riippui seinällä Kaulbachin maalaus ”Auringonjumalattaren tulo”.

Löysin paikan erästä sivupöydästä. Nyt tuli rentoutuksen hetki. Virallinen osa oli päättynyt, ja saatoin katsella ympärilläni, tehdä kysymyksiä sekä yrittää painaa mieleeni ihmisiä ja tapoja. Hitler istui hieman vinosti minua vastapäätä, joten pystyin häntä tarkkailemaan. Hän katsahti usein minuun päin ikään kuin halutakseen painaa kasvonpiirteeni muistiinsa; tapa

joka myöhemmin osoittautui hänelle hyvin tyypilliseksi. Pöytäpuheet kiertelivät viimeaikaisissa tapahtumissa Espanjassa ja Moskovassa. Tältä ensimmäiseltä yhteiseltä lounaalta on jäänyt mieleeni muutamat Hitlerin Englannille osoittamat sanat. Hän oli sitä mieltä, että Englannin täytyy toki tunnustaa, mitä vaaraa bolshevismi merkitsee Euroopalle ja miten häikäilemättömästi ja johdonmukaisesti Stalin pyrkii tavoitteisiinsa. Vain Euroopan yhteistyöllä voidaan idän muodostama vaara torjua. Kuten myöhemmin sain kuulla, nämä Hitlerin huomautukset olivat yhteydessä ulkoministeri v. Neurathin Lontooseen suunniteltuun vierailuun, mikä näytti askarruttavan Hitleriä kovasti.

Lounas ei kestänyt kovin kauan. Tunnin kuluttua Hitler nousi ylös, koska iltapäiväksi oli varattu tapaamisia. Jouduin kiiruhetamaan kysyäkseni häneltä ensimmäisistä virkatehtävistäni. Kymmenen päivän kuluttua olivat häät, ja myös häämatka oli sovittu. Minun täytyi siis heti alkajaisiksi pyytää lomaa. Kuvasin tilanteen Hitlerille, joka osoitti täyttä ymmärtämystä asialle. Minusta tuntui jopa, että hän tiettyä sydämellisyyttä osoittaen antoi suostumuksensa.

Minulle oli yllättävää oppia tuntemaan Hitler heti ensimmäisenä päivänä odottamattomalta puolelta. Mielikuvani Hitleristä oli peräisin siitä roolista, jota hän esitti julkisuudessa, ja se oli myöskin puoluejohtajan ominaisuuksien värittävä. Suhtauduin puolueeseen hyvin pidättyvästi ja epäluuloisesti. Nämä epäilykset olivat kohdistuneet yhä enemmän myös Hitleriin itseensä ja vaikuttaneet epäedullisesti jopa muuten myönteiseen mielikuvaan, joka oli peräisin poliittisista ratkaisuista vuosilta 1935 ja 1936.

Ensimmäiset päivät uudessa tehtävässä eivät tehneet minua onnelliseksi. En tuntenut ketään. Minulla ei ollut mitään yhteyksiä muihin upseereihin. Tunsin myös itseni yksinäiseksi ja hylätyksi suuressa ihmispaljoudessa. Asennoituneena epäluuloisesti kansallissosialistiseen puolueeseen jouduin nyt olemaan jatkuvasti tekemisissä puolueen jäsenten kanssa. Kotini oli ollut täysin nykyisen ympäristöni edustaman maailmankuvan ulkopuolella. Lyhyesti sanottuna, en löytänyt mitään yhteyttä niihin

ihmisiin, joiden kanssa nyt piti työskennellä.

Minun täytyi sulatella monia vaikutelmia. Opin tuntemaan lukemattomia uusia ihmisiä. Oli sopeuduttava moniin, aivan epätavallisiin asioihin. Ennen kaikkea halusin kuitenkin tietää, miten olin joutunut tähän erikoiseen tehtävään. Ilmoittautuessani Düsseldorfissa kertoi Döring, että ilmavoimien esikunnan henkilöstöpäällikön adjutantti oli häneltä kysynyt, olinko sopiva Hitlerin adjutantiksi. Henkilöstöpäällikkö ja esikuntapäällikkö olivat valinneet minut henkilöarvostelujen perusteella ja halusivat suositella minua Göringille. Döring puolestaan oli viitannut pidettyyn poliittiseen asenteeseeni, mutta oli pitänyt minua sopivana sotilaana ja upseerina luonteen, esiintymisen ja sivistyksen puolesta, erityisesti jos tehtävät rajoittuisivat sotilasasioihin. Nimitykseni oli siis aivan normaali tapahtuma.

Selvityksestä huolimatta en salannut komentajaltani epäilyjäni. Kerroin hänelle, että ensivaikutelmien perusteella minulla oli aavistus, etten voisi tuntea viihtyvänä uudessa ympäristössä. Molemmat muut sotilasadjutantit, maavoimista ja merivoimista, tuntuivat minusta persoonattomilta ja vierailta. Läheisemmästä henkilökohtaisesta kontaktista, kuten ilmavoimissa oli tapana myös vanhempien upseerien kanssa, ei ollut paljonkaan toivoa. Valtakunnankansliassa tapaamani muut ihmiset olivat joka suhteessa etäisiä. On tarpeetonta korostaa, että Döring yritti vakuuttaa kaiken onnistuvan. Uskomaan hän ei voinut minua saada, sillä tiesin liian hyvin myös hänen suhtautuvan kriittisesti Hitleriin ja hänen politiikkaansa. Kysyttyäni kerran hänen mielipidettään Hitleristä sain maailmanmiehen tapaan annetun vastauksen kiinalaisen sananlaskun muodossa: ”Suuret miehet ovat yleinen onnettomuus”.

Ensimmäisinä palveluspäivinä ei ollut erityisiä tehtäviä. Käytin tilaisuutta hyväkseni keskustellakseni Göringin henkilökohdaisen adjutanttin, eversti Bodenschatzin kanssa ja sopiakseni yhteistyöstä. Bodenschatzista oli minulle paljon apua. Hän oli elämäntaiteilija ja ymmärsi pysyttäytyä kaikista juonitteluista erossa. Kun näytti tulevan vaikeuksia, hän vetäytyi ”ei-kenenkään-maalle” käyttääkseni hänen sanontaansa, toisin sanoen ei

ollut puhelimitse tavoitettavissa mutta piti itse yhteyksiä tunte-mattomasta paikasta. Kuinka usein minulle myöhemmin soitet-tiinkaan ”ei-kenenkään-maalta”.

Bodenschatz säilytti riippumattomuutensa ja piti yllä hyviä yhteyksiä kaikkiin huomattaviin henkilöihin valtion hallinnossa, puolustusvoimissa ja puolueessa ylittämättä kuitenkaan tiettyä luottamuksellisuuden rajaa ja toisaalta korostamatta etäisyyttä. Tunsin alusta lähtien myös hänen kohdallaan ilmavoimien arvoasteista riippumattoman veljellisen hengen, mikä helpotti työtäni. Löysin hänestä sen tuen, jota Hossbach ei minulle antanut, vaikkakin tämä preussilaisena oli luonteeltaan minua lähempänä kuin baijerilainen Bodenschatz.

23. kesäkuuta toimin ensimmäistä kertaa vastuullisena päi-vystävänä adjutanttina. Tehtäväni oli olla koko päivä Johtajan-asunnossa tavoitettavissa sotilasasioita varten. Näitä saattoi-vat olla Hitlerin toivomukset, tai sitten ministeriö tai puolustus-haaraesikunnat halusivat yhteyttä Hitleriin. Hossbach piti tär-keänä, että tämä palvelus sotilasadjutanttien osalta rajoitettiin vain siksi ajaksi, kun Hitler toimi valtakunnankanslerin, valti-onpäämiehen tai puolustusvoimien ylipäällikön tehtävissä. Kaikki puoluetapaamiset tai Hitlerin yksityiset menot, kuten teatteri- ja konserttivierailut, oli rajattu pois sotilasadjutanttin tehtävistä ja olivat vain Hitlerin henkilökohtaisille adjutanteille kuuluvia.

Tuona kesäkuun 23. päivänä oli ohjelmassa illalla Hitlerin käynti silloisessa Saksalaisessa oopperassa (Deutsche Oper) Charlottenburgissa. Vierailijana oli Milanon La Scala-ooppera esittäen ”Bohèmen”, joka kuului suosikkeihini. Minun onnistui saada Brückner ymmärtämään, että menisin mielelläni mukaan. Brückner innostui asiasta, ja sain sen mielikuvan, että hän oli iloinen löytäessään seuraa Hitlerille. Tämä antoi heti suos-tumuksensa eikä salannut hämmästyksensä siitä, että hänen ympäristössään toimiva sotilas tunsu mielenkiintoa musiikkiin. Sain tietää, että Hossbach ja Puttkamer olivat onnellisia, kun saattoivat pysyä musiikkiesityksistä poissa. Hitler kysyi myös heti, tunnenko ”Bohèmen” jo entuudestaan. Häntä hämmästy-

ti silminnähden vastaukseni, että olen kuullut tämän oopperan jo useita kertoja Hannoverissa, Dresdenissä ja Berliinissä. En ollut myöskään aavistanut siihen päivään saakka, miten läheinen suhde Hitlerillä oli musiikkiin. Hän haaveili tuona iltana Bayreuthista, Wagnerista ja Dietrich Eckartista.

Heinäkuussa palattuani häämatkalta oli jälleen hyvä tilaisuus henkilökohtaiseen keskusteluun Hitlerin kanssa. Minun piti toimittaa hänelle kolmen puolustushaaran komentajien laatimat ylennysesitykset allekirjoitettavaksi. Sitä varten täytyi lentää Bayreuthiin, koska Hitler kesäisten musiikkijuhlien ajan asui tapansa mukaan Siegfried Wagnerin lesken Winifred Wagnerin luona.

Hitler otti minut vastaan olohuoneen pöydän luona aivan suuren musiikkisalin vieressä. Siellä Hitler tunsu olonsa kotoiseksi. Hän oli rentoutunut aivan kuin neljä viikkoa aikaisemmin Saksalaisessa oopperassa. Ensi kerran havaitsin, kuinka hän säteili ympäristöönsä energiaa, iloisuuttaan, mieltymyksiään ja tunnelmiaan. Winifred Wagnerin luona hän oli kotonaan. Hän nautti elämästä yksityishenkilönä. Minkään muun perheen kanssa hänellä ei ollut niin syvää ystävyyttä, että Hitlerin säästeliäästi käyttämä ”Sinä” olisi vallinnut keskustelua. Tämä musiikki, kuten myös Wagnerin talo olivat hänelle pakopaikka ennen kaikkea poliittisten myrskyjen aikana.

Viimeisen allekirjoituksen jälkeen Hitler ehdotti, että viipyisin vielä Bayreuthissa ja katsoisin hänen kanssaan iltapäivällä ”Parsifalin”. Pyysin, että saisin torjua kutsun: ”Nämä asiakirjat täytyy toimittaa niin nopeasti kuin mahdollista Berliiniin”. ”No hyvä, mutta tulkaa takaisin ja ottakaa vaimonne mukaan. Brückner järjestää kaiken, mitä tarvitsette: liput, majoituksen jne.”

Päivittäin lensi Ju 52 Berliinin ja Bayreuthin välillä. Heinäkuun 27. päivänä laskeuduimme Hitlerin vieraana Bayreuthiin. Saimme seurata suuressa vierasaitiossa ”Siegfriedin” ja seuraavana päivänä ”Götterdämmerungin”. Hitlerin vieraat valitsivat paikkansa illallisilla vapaasti. Myös tunnelma oli vapautunut. Brückner tarttui ilman esipuheita vaimoani kädestä ja esitteli

hänet rouva Wagnerille ja Hitlerille. Hitler tervehti suutelemalla häntä kädelle. Tästä hetkestä alkaen lukeuduimme Hitlerin yksityiseen tuttavapiiriin.

Ilmoittautumisia

Hitlerin poissaolo Berliinistä heinäkuussa 1937 antoi minulle tilaisuuden syventyä työhöni ja käydä ilmoittautumassa niille puolustusvoimien, valtionhallinnon ja puolueen henkilöille, joiden kanssa joutuisin useimmiten virassani tekemisiin. Ymmärrettävästi aloitin Ilmailuministeriöstä. Siellä oli eduksi, että tunsin melkein kaikki kenraalit ja paljon muita upseereita ilmavoimien alkupäiviltä vuodesta 1933 alkaen ja osaksi jo Reichswehrin aikaisilta lentokomennuksilta kotimaassa ja ulkomailla. Tämä helpotti työtäni paljon. Useimmat tervehtivät minua hyvin ystävällisesti, eräiden kanssa oli jälleennäkeminen suorastaan sydämellistä. Näin oli esimerkiksi silloisen ilmavoimien yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Stumpffin luona. Hän oli tullut juuri Kesselringin seuraajaksi.

Toisin kuin olin odottanut, sujui ilmoittautuminen valtiosihteerin, ilmavoimienkenraali Milch luona virallisesti ja tiukasti palvelusasioihin pitäytyvästi, vaikka hän tunsikin minut jo monista palvelukseen ja seuraelämään liittyvistä yhteyksistä. Pidättyvyyteen ilmeni kaksi syytä. Ensiksikin Göring oli käskennyt uudelleenorganisoinnin ilmailuministeriössä ja ilmavoimien esikunnassa, mistä Milch ei pitänyt lainkaan. Ilmavoimien rakentamisvuosina oli Milch toiminut valtiosihteerin ominaisuudessa Göringin pysyvänä sijaisena ilmavoimien ja siviili-ilmailun johdossa. Hänen valtuutensa olivat laajat. Milch osasi käyttää niitä hyväkseen kaikella tarmollaan. Hänelle oli alistettu kaikki ilmailuministeriön virastot mukaan lukien ilmavoimien komento-esikunta (”Luftkommandoamt”). Tämä virasto oli juuri irroitettu Milch alaisuudesta ja alistettu suoraan Göringille. Samalla sen nimi oli muutettu ”ilmavoimien yleisesikunnaksi”. Yleisesikunnan päällikkö asettui nyt valtiosihteerin kanssa samalle

tasolle. Yleisesikuntapäällikön edeltäjän, Kesselringin, ja Milch-
hin välillä oli ollut haitallista henkilökohtaista ja palvelukseen
liittyvää kitkaa.

Uutta ilmavoimien yleisesikunnan päällikköä ja entistä henki-
löstöpäällikköä, Stumpffia kohtaan Milch tunsu suurempaa luot-
tamusta. Oliko sitten tämä uusi organisaatio asiallisesti hyvä,
sitä epäiltiin ministeriössä. Toiminta riippui ratkaisevasti siitä,
miten paljon Göringiltä riittäisi aikaa paneutua kaikkiin kysy-
myksiin ja toimintojen koordinointiin ministeriön sisällä. Kaikil-
le viime vuosina ministeriössä työskenneille oli käynyt selväksi,
että Göring oli seurannut epäluulolla Milch-
nin vallan kasvua ja
oli puhunut siitä, että haluaisi ottaa jälleen johdon omiin
käsiinsä. Milch-
nin ansiot ilmavoimien rakentamisessa tunnettiin.
Hän oli johtanut ilmavoimien organisoinnin, lentokoneteolli-
suuden rakentamisen ja laajan koordinaation puolustusvoimien
sekä siviili- ja puoluevirastojen välillä ilmavoimien osalta.

Milch-
nin rinnalla oli seissyt kenraali Wever, yleisesikunnan
ensimmäinen päällikkö, joka ilmavoimien onnettomuudeksi
kohtasi jo vuonna 1936 lentäjänkuoleman. Olin tavannut hänet
lentokoulutuksessa useasti. 50-vuotiaan kenraalin ja meidän
nuorten luutnanttien välillä Staakenissa syntyi yli palvelusteh-
tävien ulottuva, melkein sydämelliseksi mainittava yhteys ja
yhteisymmärrys. Wever oli ihmisenä ja sotilaana muista erottu-
va persoonallisuus. Hän oli osannut tasoitella ilmavoimien
parhaaksi Göring-
in ja Milch-
in välisiä erimielisyyksiä. Harmo-
ninen yhteistyö ministeriön ja joukkojen kaikkien virkapaikko-
jen välillä oli Weverin ansiota. Nyt vuonna 1937 häntä olisi
tarvittu, kun Göring otti vallan itselleen ja sulki Milch-
in osaksi
ulkopuolelle. Lisäksi vaikutti myös se, että uudelleenorgani-
soinnin yhteydessä tehtiin ministeriön sisäisiä henkilövaihdok-
sia. Juuri tärkeimpien osastojen johdossa vaihtuivat päälliköt.
Ernst Udet oli ottanut vuotta aiemmin teknillisen osaston
päällikkyyden. Udet ja Greim (uusi henkilöstöpäällikkö) olivat
molemmat Pour le Mérite-lentäjiä. He olivat tosin valtiosihteeri
Milch-
in alaisia, mutta hävittäjälentäjätausta ja kunniamerkki
Pour le Mérite näyttivät olevan Göringille vahvempi side kuin

ministeriön komentosuhteet.

Stumpff, Udet ja Greim olivat kesäkuussa 1937 kenraaleita, joilla oli moitteeton luonne ja esikuvalliset henkilökohtaiset ominaisuudet tehtäviinsä. He nauttivat kaikkialla arvonantoa. Mutta jokainen, joka heidät tunsu, valitti samalla sitä, että heidän oli täytynyt ottaa vastaan tehtävät, joihin heillä ei ollut ammatillista pohjakoulutusta tai kokemusta. Näillä virkapaikkojen miehityksillä Göring osoitti luonteenominaisuuksien tuntemuksensa ja niiden arvostuksen, kun oli kysymys korkeista viroista. Mutta valitettavasti hän tällöin osoitti myös, että hän aliarvioi ammatillisesti välttämätöntä erikoistumista.

Myöhemmin opin ymmärtämään, että Göring pelkäsi alaisensa etevämmyyttä myöskin aivan rajoitetuilla erikoisaloilla. Tästä syystä hän pyrki nimittämään ilmavoimien korkeimpiin tehtäviin vain sellaisia kenraaleja, jotka hän tunsu ja joista hän tiesi, että he eivät voisi muodostua hänelle vaaraksi. Tämä asenne leimasi myös Göringin käyttäytymistä Milchiä kohtaan.

Milch oli ollut vuodesta 1933 alkaen ilmavoimien perustamisvaiheiden vuoksi enemmän julkisuudessa kuin kukaan muu upseeri. Jo tuona vuonna hän oli osoittautunut Lufthansan pääjohtajana hyväksi johtajaksi, päinvastoin kuin monet muut uudelleen palvelukseen tulleet upseerit. Hänen etevä mutta työtä vaativa johtamistyylinsä yhdistyneenä terveeseen kunnianhimoön kasvattivat ympärille yhä uusia kadehtijoita, jotka osasivat heikentään hänen asemaansa sekä mainettansa Göringin ja Hitlerin luona. Nämä kadehtijat vainosivat Milchiä Kolmannen valtakunnan loppuun asti, jopa loukkasivat hänen kunniaansa vuonna 1971 tapahtuneeseen kuolemaan saakka. Olen pitänyt Milchiä tuntiessani hänet vuodesta 1934 asti mitä parhaimmilla luonteenominaisuuksilla ja ammattitaidolla varustettuna upseerina. Valitettavan vähän on löytynyt upseereita, jotka niin rohkeasti, avoimesti ja velvollisuudentuntoisesti kuin sotamarsalkka Milch esiintyivät ylipäällikkönsä Hitlerin edessä. Samoin oli vielä vuoden 1945 jälkeen Milch in esiintyminen yhtä itsetietoista amerikkalaisten tuomareiden ja vankilahenkilökunnan edessä. Hänen suhteensa päti sanonta: ”Miehen ylpeys

myös kuninkaiden valtaistuinten edessä”. Hän pysyi aina uskollisena omaksumalleen linjalle.

Weverin kuolema vuonna 1936 ja Milchin saattaminen voimattomaksi vuonna 1937 olivat Saksan ilmavoimien tuhon enteet! Edellinen tapahtuma oli kohtalon isku ja jälkimmäinen virhe. Valitettavasti Göring oli altis kuiskutteluille, etenkin kun kosketeltiin hänen turhamaisuuttaan ja pätemisentarvettaan. Mikäpä ”hovi” olisi vapaa mielistelijöistä ja juonista?

Salaiset hyökkäykset Milchin asemaa vastaan Ilmailuministeriössä eivät epäilemättä jääneet vaikuttamatta häneen henkilökohtaisestikaan. Hän ei maininnut ilmoittautumiseni yhteydessä siitä sanaakaan. Oli kuitenkin helppo nähdä, että Göringin määräämä järjestely oli sattunut häneen kovasti. Toisena syynä viileälle sävyille keskustelumme aikana oli uusi asemani. Milchiin vaikutti Hossbach kuin punainen vaate härkään. Eikä Milchkään salannut vastenmielisyyttään. Hän varoitti minua Hossbachin asenteesta ilmavoimia kohtaan mainiten, että tämä on päättäväisimmin itsenäisiä ilmavoimia vastustavia yleisesikuntaupseereita. Tämän maavoimien yleisesikunnassa yleisesti vallitsevan mielipiteen mukaan voitiin kuvitella ilmavoimien olevan taistelussa hyödyksi vain maavoimille täydellisesti alistettuina. ”Uskokaa minua, Below”, sanoi Milch kuivasti, ”koko maavoimien yleisesikunta on sitä mieltä, että ilmavoimat voivat lentää vain, jos herra von Fritsch antaa lähtöluvan. Maavoimat eivät ylipäänsä ole vielä huomanneet, mitä ilmassa leijaille ja mitä sieltä tulee eräänä päivänä saksalaisen jalkaväkimiehen päälle. Maavoimat arvostelevat jatkuvasti varusteluesityksiämme. Yleisesikunta uskoo yhä Fokkeriimme vuodelta 1916. Muuten tullaan toimeen ripustamalla ensi sodassa pari pommia Ju 52:n mahan alle ja niin lähdetään liikkeelle. Tämä on maavoimien käsitys ilmavoimista . . . ”

Milch kehotti minua terävästi pysymään irti Hossbachin vaikutusvallasta ja edustamaan ilmavoimien etuja. Hänen mukaansa ei ollut ainoastaan Göringin vaan myös Hitlerin vaatimus, että ilmavoimia on kehitettävä itsenäiseksi puolustushaaraksi. Milch vaati minulta heti ilmoitusta, jos ilmenisi ajatuksia

tai toimenpiteitä, joilla nykyistä organisaatiota pyrittäisiin muuttamaan. Lähdin valtiosihteerin luota tietoisena siitä, että myös puolustusvoimien ylimmän johdon tasolla esiintyi perustavanlaatuisia ja merkittäviä pulmia ja mielipide-eroavaisuuksia. En tiennyt vielä, olivatko syynä vain asioita koskevat erimielisyydet vai olivatko henkilökohtaiset syyt myös mukana.

Ikään kuin kotona, siis Valtakunnankansliassa, minun oli ilmoittauduttava Lammersin, Meissnerin, Lutzen ja Bouhlerin luona. Lammers toimi silloin valtiosihteerinä ja oli ”Valtakunnankanslian päällikkönä” valtakunnankansleri Hitlerin oikea käsi hallitusta koskevissa asioissa. Hänet nimitettiin syksyllä 1937 valtakunnanministeriksi, samalla kun siihenastinen presidentin kansliapäällikkö, tohtori Meissner ylennettiin myös ministeriksi. Molemmat herrat olivat kuin parhaiden preussilaisten virkamiestyypin perikuvia, älykkäitä, epäbyrokraattisia ja vuosikausien kokemuksesta myös yksityiskohtia hallitsevia. He loivat edellytyksiä oman tehtäväkenttensä piirissä hallituskooneiston ohjaamiselle. Lammers hallitsi myös Hitlerin erityis- ja edustusrahastoa, josta maksettiin juoksevia menoja, joskus tukimaksuja ja lahjoituksia myös virkamiehille ja upseereille.

Meissnerin vastuualueeseen kuuluivat arkaluontoiset protokolla-asiat sekä edustus- ja kunniamerkkikysymykset. Meissnerillä oli hyvä kokemus jo Ebertin ja Hindenburgin ajoilta. Hänen taitavuutensa ja huumorinsa auttoivat monien karikoiden yli. Hitler arvosti häntä. Kun Meissner piti kerran esittelyä, osoitti Hitler erästä asiakirjanippua ja sanoi: ”Meissner, olen saanut tämän Goebbelsilta. Siinä on jotain teidän juutalaisista ystävästänne ja suhteistanne poliittisiin vastustajiimme. Jos haluatte nähdä paperit, ne ovat käytettävissänne. Minä en lue niitä.” Meidän adjutantintuomistomme sijaitsi presidentinkanslian vieressä, joten siitäkin syystä meillä oli läheinen yhteys. Sen mukaisesti olivat myös tervetuloitotukset tohtori Meissnerin luona aivan sydämelliset.

Käynnit kahden korkean Valtakunnankanslian puoluevirkaikailjan luona olivat lyhyitä ja asiallisia, vaikkakin tapasin heitä tulevaisuudessa paljon useammin kuin edellämäinittuja ministe-

reitä. He lounastivat usein Hitlerin vieraina. Bouhler toimi kansallissosialistisen puolueen johtajan kanslian päällikkönä. Hänen virkapaikkansa kautta tulivat meille esimerkiksi Hitlerille osoitetut puolustusvoimien henkilöstön erivapaus- ja armonanomukset. Siksi kosketuksemme tuon kanslian kanssa olivat myös tavallisia, ja niitä hoitivat erityisesti Bouhlerin sympaattiset adjutantit. Eräät heistä palvelivat myöhemmin sodassa lentoupseereina.

Toinen puoluejohtaja, Lutze, oleskeli vain tilapäisesti Berliinissä, sillä SA:n esikuntapäällikkönä hänen vakituinen paikkansa oli Münchenissä. Hänen Berliinin toimistoansa varten oli Valtakunnankansliassa muutamia huoneita, mitä käytimme hyödyksi puolustusvoimien ja SA:n yhteistyökysymyksien käsitteilyn yhteydessä.

Erityisen tärkeitä olivat ilmoittautumiset puolustusvoimien ylimmälle johdolle. Maavoimien komentajan, kenraali Fritschin ja merivoimien komentajan, amiraali Raederin luona sujuivat käynnit persoonattomasti ja tiukasti palvelustehtäviin pitäytymisen. Samoin oli laita heidän adjutanttiansa luona käydessäni. Molemmat puolustushaarojen komentajat ympäristöineen – niin rakennukset kuin ihmisetkin – tuntuivat kuin jäänteiltä keisarinajalta. Keskustelut olivat ylimalkaan mitäänsanomattomia.

Toisin oli sotaministerin ja puolustusvoimain komentajan, kenraalisotamarsalkka v. Blombergin luona. Siellä aisti eloisuutta ja vapautuneita käytöstapoja. Siihen vaikutti jo kolmesta puolustushaarasta peräisin olevien adjutanttienkin muodostama yhdistelmä eri tottumuksia. Minä menin myös henkilökohtaisesti erilaisella mielellä Blombergin luo, sillä olin tuntenut hänen poikansa Axelin jo Hävittäjälentorykmentti Richthofenissa vietettyjen vuosien takaa ja siten tutustunut myös isään. Vierailin usein heidän luonaan myös vaimoni kanssa. Hän puolestaan oli Blombergin tyttären koulutoveri. Perusteellisemmin olin oppinut tuntemaan Blombergin lähinnä kahdella lomamatkalla. Hänellä oli tapana tehdä kesäisin matkoja merivoimien aluksilla. Kesällä 1935 pääsin matkalle Kööpenhaminaan, Osloon ja Tukholmaan Hela-laivalla. Lokakuussa 1936 matkamme johti

”Grillellä” Norjan vuonoille Narvikiin ja Nordkapiin. Osanottajina olivat marsalkan ohella hänen molemmat poikansa ja adjutantit sekä silloinen eversti Jodl. Norjan valloituksen yhteydessä 1940 noilla vesillä tuli olemaan hyvin suuri merkitys.

Vaikka minulla ei ollut uudessa tehtävässäni kovinkaan paljon tekemistä Blombergin kanssa, olivat läheiset suhteet häneen ja hänen perheeseensä suureksi avuksi. Hänen ilmavoima-adjutanttinsa Boehm-Tettelbachin tunsin jo lentopalveluksesta ja Norjan-matkalta. Hän taas vakuutti, ettei marsalkka ollut vaikuttanut millään lailla nimitykseeni adjutantiksi. Göring oli vain ilmoittanut valinnasta normaaliin tapaan. Tämä tieto helpotti minua, koska ei tarvinnut epäillä minkään ”suosikkipeilin” osuutta asiaan.

Blombergin esikunnassa kohtasin myös hänen apulaisensa kenraaliluutnantti Keitelin. Ilmoittautuminen sujui lyhyesti ja virallisesti. Hän vaikutti minusta jäykältä tai melkein kömpelöltä.

Hitlerin elämäntyyli, ympäristö, päiväohjelma ja työskentelytapa

Elokuun alkupäivät Hitler vietti Berliinissä. Silloin sain nähdä, kuinka elämä sujui Valtakunnankanslian ja Johtajanasunnon tienoilla Hitlerin paikalla ollessa. Sodan alkuun mennessä ei siinä tapahtunut oleellisia muutoksia. Katolla liehuva Johtajan lippu sekä vierailijoiden katkeamaton virta olivat selvät merkit Hitlerin läsnäolosta.

Johtajanasunnon alakerran tilat muodostivat onnistuneen yhdistelmän edustavuutta ja kodikkuutta. Troost ja Speer olivat osallistuneet tilojen suunnitteluun. Sali oli heti esipihan tuntumassa ja puutarhan puolella oli pieni salonki. Se taas sijaitsi suuren musiikkisalongin ja niin sanotun tupakkahuoneen välissä. Salista johti ovi musiikkisaloonkiin, jossa Hitler otti vastaan vierailijoita, talouselämän johtajia, joskus sisaruksiaan sekä tuttaviaan kuten esimerkiksi Wagnerit, Bruckmannit ja rouva Troostin.

Vierailut tapahtuivat enimmäkseen teeaikaan ja kestivät harvoin kauemmin kuin tunnin. Musiikkisalongissa näytettiin iltaisin myös filmejä.

Tupakkahuoneessa kokoontuivat Hitlerin vieraat ennen lounasta tai päivällistä. Iltaisin filmiesitysten jälkeen antoi Hitler mielellään päivän kulua loppuun vieraiden ja seurueensa kanssa istuskellen takan luona. Tupakkahuoneesta päästiin ruokasaliin ja sieltä edelleen talvipuutarhaan. Sen takana olevassa suuressa ruokasalissa pidettiin valtiolliset juhlapäivälliset.

Talvipuutarha, noin 25–30 metriä pitkä ja 8–10 metriä leveä huone, jossa oli ikkunarivistö puutarhan puolella, oli Hitlerin suosiossa pitkin päivää. Leveä käytävämatto kulki ruokasalin ovelta puutarhan ovelle talvipuutarhan päässä. Siellä Hitler kävelytti edestakaisin keskustelukumppaneitaan. Göringin kanssa saattoi keskustelu näin kestää jopa yli kolme tuntia. Aikaa myöten, kun sotilasasiat tunkivat yhä enemmän etualalle olivat puolustusvoimien adjutantit myös usein Hitlerin seuralaisina näillä ”kävelyretkillä”.

Johtajanasunnon yläkerrassa pääsi punaisella sametilla verhoillun eteisen läpi Hitlerin yksityishuoneisiin. Niihin kuului kirjasto, olohuone, makuuhuone ja kylpyhuone. Hitlerin huoneuston vieressä oli varattuna pieni huone Eva Braunia varten. Sitten seurasivat palvelijan huone ja pieni keittiö. Eteisestä johti käytävä siipeen, jossa oli sihteerien kirjoitus- ja oleskelutilat. Alakerrassa oli adjutanteilla huoneensa samoin kuin lehdistöpäälliköllä, tohtori Otto Dietrichillä ja henkikaarti ”Adolf Hitlerin” komentajalla, SS-Obergruppenführer Sepp Dietrichillä. Nämä molemmat kuuluivat läheisimpien avustajien piiriin, jonka tuli olla yöstä päivää nopeasti saapuvilla.

Hitlerin huoneuston eteisen toisella puolella oli pieni, vain harvoin käytetty yksityinen ruokailuhuone. Sen läpi saattoi päästä palatsin keskustassa olevaan kongressisaliin. Sodan aikana, kun sali oli varustettu sotilaallisia tilanneselostuksia varten, käytti Hitler aina tuota kulkureittiä.

Nämä siis olivat tilat, joissa kului suuri osa seuraavista elinvuosistani. Ne ihmiset, joiden kanssa minulla tuli olemaan

useimmiten asioimista, opin hiljalleen tuntemaan. Päälikköad-jutantti ja samalla henkilökohtaisen adjutantuurin johtaja, SA-Obergruppenführer Wilhelm Brückner, oli minulle avulias ja toverillinen neuvonantaja. Hän oli toiminut ensimmäisessä maailmansodassa upseerina. Minulla oli hänen kanssaan erityi-sen hyvät ja ystävälliset suhteet, jotka koskivat myös vaimo-jamme ja saivat siten yksityisen luonteen. SS-Brigadeführer Julius Schaub oli Hitlerin ensimmäisestä turvallisuusostosta noussut adjutantiksi. Molemmat olivat osuneet Hitlerin yhtey-teen jo ennen vuotta 1925 ja kärsineet hänen kanssaan vankeus-tuomiota Landsbergissa.

Kapteeni evp Fritz Wiedemann, adjutantti hänkin, oli ollut ensimmäisessä maailmansodassa lähettikorp-raali Hitlerin esi-mies. Sodan jälkeen hän oli pyrkinyt turhaan Reichswehrin palvelukseen. Hitler oli kuullut Wiedemannin olevan paikan-haussa ja kutsunut hänet henkilökohtaiseksi adjutantikseen, koska oli saanut sodan ajalta hyvän vaikutelman. Wiedemann kulki kansallissosialistisen autoilijaliiton (NSKK) johtajien käyttämässä puvussa. Hänen kanssaan en joutunut tekemisiin.

Neljäs henkilökohtainen adjutantti, Albert Bormann, oli val-takunnanjohtaja Martin Bormannin nuorempi veli. Martin Bor-mann oli ”vanhoja taistelijoita” ja päässyt myös korkeaan asemaan kansallissosialistisessa autoilijaliitossa. Veljesten eri-koisuutena oli, että he eivät vaihtaneet sanaakaan keskenään, vaikkakin tapasivat usein Hitlerin seurueessa tai istuivat samas-sa pöydässä. Väli-rikkoon oli syynä kuulemma nuoremman veljen avioliitto, jota Martin Bormann ei hyväksynyt. Vuosien mittaan oli yhä yllättävää se johdonmukaisuus, jolla tämä säilytti asenteensa, vaikka kyseinen avioliitto sittemmin purkau-tui.

Hitlerin henkilökohtaisen adjutantuurin päällikkönä Brückne-rillä oli tosin velvoite johtaa ja valvoa koko ”esikunnan” työskentelyä, mutta hän ei kuitenkaan ollut henkilöstön esimies. Melkein kaikki olivat Hitlerin välittömiä alaisia. Ensisijassa tällaisia henkilöitä olivat sihteerit, Johanna Wolf, Christa Schröder, Gerda Daranowski (myöhemmin rouva Christian),

Trautl Humbs (myöhemmin rouva Junge) sekä lääkärit Karl Brandt, Hans-Karl v. Hasselbach, Haase ja Theo Morell.

Tärkeä asema Hitlerin välittömänä alaisena oli tavattoman pidetyllä Sepp Dietrichillä. Hän ei ollut vain henkikaartin komentaja, vaan myös Hitlerin saattohenkilöstön päällikkö ja siten ikään kuin ”komendanttina” päävastuussa Johtajan turvallisuudesta. Hän oli jäyhä soturityyppi, uskollisuuden ja luotettavuuden perikuva. Hän sanoi avoimesti ja aristelematta mielipiteensä myöskin Hitlerille tavalla, joka ei kuitenkaan loukannut. Häntä ei voi luonnehtia sivistyneeksi, mutta sen sijaan hänen ymmärtämyksensä ihmisiä kohtaan tuotti hänelle kaikkien kunnioituksen.

Hitlerin henkilöstöön kuuluivat edelleen ”intendentti” Kanenberg, lentokoneen ohjaaja Hans Baur, autonkuljettaja Erich Kempka, saattohenkilöstön johtajat Gesche ja Schädle sekä poliisiosaston päälliköt Rattenhuber ja Högl. Lisäksi oli aina paikalla joku palvelijoista.

Kahteen henkilöön on vielä syytä palata. Tohtori Dietrich vastasi viimeisten lehdistötietojen välittämistä ympäri maailmaa. Hänen tai sihteerin tuli olla aina saatavissa käsille. Martin Bormann puolestaan toimi vuoteen 1941 puoluetöimiston päällikkönä ja siten Hitlerin ja Hessin yhteysmiehenä. Myöhemmin hänestä tuli Hitlerin sihteeri ja myös valtiollisten asioiden hoitoon osallistuva vastuuhenkilö. Nämä molemmat valtakunnanjohtajat oleskelivat alituisen Hitlerin ympäristössä, vaikkakaan eivät kuuluneet vakituisen ”esikuntahenkilöstöön”.

Edelläkuvattu henkilöstö oli vain Hitlerin henkilökohtaisia palvelustehtäviä varten. He kaikki ottivat osaa Hitlerin normaaliin elämään Berliinissä, Münchenissä, Obersalzbergissa, matkoilla tai myöhemmin sodan aikana Johtajan päämajassa. Tälle joukolle, johon voitiin lisätä sotilaalliset adjutantit, oli Hitler ”päällikkö”. Ulkoa päin katsellen tuntui henkilöstö suurelta, mutta se oli ympärivuorokautisessa työskentelyssä pikemminkin niukka. Jokaisen palvelusaika ylitti päivittäin kahdeksan tuntia, monille kertyi 14–16 tunnin työpäiviä. Huolimatta tästä yllirasituksesta jo rauhan oloissa ei henkilöstöä lisätty sodan

aikanakaan. Niinkin erilaisista osista ja henkilöistä kokoonpannun esikunnan toiminta sujui aika hyvin sekä rauhan että sodan päivinä. Mutta päällekkäisen työn vaara oli kyllä aina olemassa, koska jokainen tunsikin olevansa suoraan vain Hitlerin alainen.

Hitlerin päiväjärjestys saneli myös meille sotilaallisille adjutanteille ohjelman. Yhteistyö sujui melko luontevasti. Oman henkilöstönsä keskellä Hitler oli ystävällinen ja hienotunteinen. Hänen oleskellessaan Berliinissä kokoonnuimme vasta puoleksi päiväksi toimistoomme Valtakunnankansliassa. Yleensä ei Hitler tullut aikaisemmin yksityistiloistaan. Ensiksi oli meillä adjutanteilla tilaisuus tehdä kysymyksiä, jolloin Hitler antoi ensimmäiset ohjeensa tai sitten hän pyysi selvityksiä niihin kysymyksiin, joita oli herännyt hänen lukiessaan suurta määrää muistioita, tausta-aineistoja tai ulkomaan lehdistöstä tehtyjä raportteja. Unettomuutensa vuoksi Hitler työskenteli ensi sijassa öisin. Hän kertoi silloin olevan parhaiten aikaa ajattelemiseen. Näiden alkuselvittelyjen jälkeen seurasi erilaisia puhutteluja kello 14 asti, jolloin oli ohjelmassa lounas. Joskus aikataulu kuitenkin venyi. Lounas saattoi viivästyä tunnin pari, toisinaan enemmänkin.

Näinä elokuun alkupäivinä 1937 Hitler kertoili ruokailujen aikana seikkaperäisesti vaikutelmistaan Breslaun laulujuhlista, erityisesti liikuttavista kohtaamisista itävaltalaisen kansanryhmien kanssa. Nämä olivat jättäneet häneen epäilemättä kestävä vaikutelman. Kuitenkin hän oli sanonnoissaan varovainen ja sovitteli sanansa kulloisenkin kuulijakunnan mukaan. Hän käsitteli mielellään jotain teemaa sen mukaan, minkälaisen mielikuvan tai vaikutuksen hän halusi tuottaa pöytävierailleen. Usein Hitler puhui yksin, joskus taas syntyi vilkas väittely ilman hänen kannanottojaan, kun esimerkiksi Goebbels yritti kyynisellä tavalla ahdistaa jotain pöytävierasta nurkkaan. Tällöin Hitler kuunteli mielellään ja iloitsi seuratessaan sanoilla miekkailua ja nähdessään sen lopputuloksen.

Pöytäseurustelu saattoi usein olla hyvin mielenkiintoista ja jännittävää, mutta usein myös varsin pitkäveteistä. Säännöllisille osallistujille oli paljon toistoa, harvemmin käyville, vaikkapa

vain kerran vuodessa, kysymyksessä oli kiinnostava tapahtuma. Ruokailujen yhteydessä esilletulleiden Hitlerin mielipiteiden todellisuusarvosta olen sitä mieltä, että on esitetty aivan virheelisiä, joskin usein merkittävän tuntuksia käsityksiä siitä, mitä hän missäkin yhteydessä olisi sanonut. Nämä kertomukset ovat usein olleet peräisin niiden suusta, jotka satunnaisesti ovat olleet vieraina, ja saattavat tosiasiassa poiketa hyvinkin paljon keskustelujen sisällöstä.

Lounaan jälkeen ohjelmassa oli useimmiten lisää tapaamisia. Jos Hitlerin luona oli kenraali tai muu upseeri, täytyi asianomaista puolustushaaraa edustavan sotilasadjutanttin olla lähellä tavoitettavissa. Muiden adjutanttien osalta palvelus päättyi lukuunottamatta päivystävää adjutanttia, jonka tuli olla iltaan saakka käytettävissä. Myöhään iltapäivällä Hitler vetäytyi jälleen yksityistiloihinsa lukemaan ja lepäämään. Hyvällä säällä hän käveli mielellään Valtakunnankanslian puistossa.

Päivän mittaan ei Hitler työskennellyt kirjoituspöytänsä ääressä, ellei oteta lukuun välttämättömiä allekirjoituksia tai sitten sen väärinkäyttöä istuimena. Hänen hieman omalaatuinen tyyliensä välttää kirjallisia tahdonilmauksia tai ohjeita tuotti lähiympäristölle, erityisesti adjutanteille, merkillisen välittäjänroolin. Otimme vastaan käskyjä ja määräyksiä suullisesti, minkä jälkeen ne oli usein kirjoitettava muistiin ja muotoiltava käytännön ohjeiksi. Tällainen käskyjen välittäminen tapahtui yleensä aikaa hukkaamatta. Usein oli kysymys nopeasti esiin tulleista, luonnosmaisista ajatuksista, jolloin muotoilu- ja välitysvirheetkin saattoivat olla seurauksiltaan vakavia. Tästä tilanteesta syntyi Hitlerin tarkoitusten väärinkäsitys- ja liioittelutapauksissa ikään kuin itsestään Kolmannelle valtakunnalle tyypillinen kysymys: ”Onko Johtaja ollut tästä tietoinen?”

Siinä oli koko hallintojärjestelmän heikko kohta. Kukaan ei tiennyt jälkepäin sanoa, mitä Hitler oikein oli halunnut tai tarkoittanut, kun hän oli määrännyt jotain suullisesti ja kun alkuperäinen ”virike” oli kulkenut sitten vielä monien käsien kautta.

Illallispöytä katettiin kello kahdeksaksi, ellei ohjelmassa ollut

tilaisuuksia kaupungilla. Yleensä ruokailijoiden määrä illalla oli pienempi kuin lounasaikaan. Useinkaan ei ruokasalin pääpöytä edes täyttynyt. Adjutantit näkivät vaivaa löytääkseen illalliselle vieraita, jotka olisivat seurustelunhaluisia ja joiden kanssa Hitler mielellään keskusteli. Tähän joukkoon kuuluivat teatterin lavastaja Benno von Arent, professori Speer tai Heinrich Hoffmann, yleensä myös lentokapteeni Baur sekä säännönmukaisesti henkilökohtainen ja sotilaallinen adjutantti ja lääkäri. Ruokailu sujui hyvin samantapaisesti kuin lounasaikaan. Keskustelut kiertelivät illalla enemmän yleisissä asioissa kuin politiikan tapahtumissa. Historia, taide ja tieteet olivat Hitlerin suosimia aiheita.

Filmiesitys seurasi säännöllisesti illallista, jonka aikana palvelija esitteli Hitlerille uusimpien filmien luettelon. Goebbels antoi sijoittaa joukkoon myös hyviä ja mielenkiintoisia ulkomaisia filmejä. Monet saksalaiset filmit eivät olleet vielä olleet julkisissa esityksissä. Jos listalla oli erityisen mielenkiintoinen uutuus, osallistui Goebbels tilaisuuteen kuullakseen Hitlerin mielipiteen ja usein myös vaikuttaakseen sen muodostumiseen. Filmit esitettiin musiikkisalongissa. Paikalla oleva Johtajanasunnon henkilökunta, siis palvelijat, talousapulaiset, turvallisuushenkilöstö ja vieraiden autonkuljettajat voivat myös osallistua näytäntöön.

Filmin jälkeen Hitler siirtyi tupakkahuoneeseen ja asettui vieraiden ja oman henkilökuntansa kanssa takan ääreen. Juomia tarjoiltiin maun mukaan, teestä kuohuviiniin. Jos ilta venähti pitkäksi, oli tarjolla myös leivoksia ja leikkejä. Illanvietto vaihteli luonteeltaan ja päättyi enimmäkseen vasta kello kahden tienoilla. Valtakunnankanslian ruokailuihin ja illanviettoihin eivät Hitlerin sihteerit ottaneet osaa. Toisin oli Berghofissa ja myöhemmin myös Johtajan päämajassa.

Hyvin erikoisesti Hitleriin vaikutti hänen seurueensa ja monien vieraidensa käyttäytyminen. Minulle kerrottiin, että valtaannousun jälkeisinä ensimmäisinä vuosina hän oli ollut vielä paljon vapaampi ja luontevampi. Saatettiin puhua käyttäytymisen muutoksesta. En itse voinut tehdä vertailuja, mutta huomasin,

että hänen kanssaan saattoi nopeasti päästä kosketuksiin. Hitler ei ollut luonteeltaan eristäytyvä tai sulkeutunut, mutta oli riippuvainen siitä, miten häntä lähestyttiin. Hänellä oli hyvä taito tehdä havaintoja ja aistia se, millaisin asentein ihmiset tulivat hänen luokseen. Sulkeutuneisiin ihmisiin hän ei saanut yhteyttä ennen kuin aikaa myöten tai joskus ei ollenkaan. Speer ja Hossbach olivat tästä esimerkkeinä. Luonnollisesti oli ympäristössä myös mielistelijöitä, jotka jokaisessa sopivassa ja sopimattomassa tilanteessa hymyilivät velvollisuudentuntoisesti. Heidän vaikutuksensa oli mitätön. Enemminkin tuntui minusta vaikuttavan se seikka, että monet Hitlerin luo tulevat vierailijat näkivät häntä harvoin ja sen vuoksi pitivät etäisyyttä epävarmuuden, kunnioituksen tai jopa pelon takia. Siten Hitler joutui yhä enemmän yksinäisyyteen. Monet vanhat taisteluvuosien puoluetoverit, jotka tunsivat hänet hyvin ja jotka vieläkin puhuttelivat häntä ”herra Hitleriksi” kävivät yhä harvemmin vieraisilla. Sen sijaan tuli uusia ihmisiä, joille Hitler seisoi saavuttamattomissa, korkealla, näkymättömällä jalustalla. Tämän kehityksen kanssa yhdensuuntaisena kulki hänen lisääntyvä eristyneisyytensä, joka ei johtunut sinänsä luonteen sulkeutuneisuudesta, vaan aiheutui tietynlaisesta koteloitumisesta pohtimaan uusia poliittisia ja sotilaallisia ajatuksia ja suunnitelmia. Siitä huolimatta kykenivät määrätietoiset ihmiset saamaan häneen edelleen kosketuksen, jos vain lähestyivät avoimesti.

Sädekehä tai oikeammin pilvi, joka ympäröi Hitleriä, vahvistui puhuttelusta ”Mein Führer”. Se oli otettu käyttöön valtionpäämiehen tehtävien mukana. Vertailu puhutteluun ”majesteetti” tulee väkisinkin mieleen. Tuollainen puhuttelumuoto korosti etäisyyttä. Alamainen juhlallisuus on kylläkin kansanluonteesemme kuuluvaa. ”Kansalaisrohkeus” oli kadonnut jo ajat sitten. Valitettavasti jouduin huomaamaan tämän Hitlerin luona vietettyinä vuosina aivan liian usein, aivan erityisen selvästi vanhemman polven osalta, joka ei ymmärtänyt kahta tapahtunutta vallankumousta, puhumattakaan, että olisi niihin myötävaikuttanut.

Hitlerin ”ruskeata ympäröysmuuria” vastaan oli varma esiin-

tyminen välttämätöntä. Minulle oli hyväksi, että jouduin vain vähän tekemisiin puolueväen kanssa. En etsinyt heidän seuraansa, mutta ehkä siksi ei ollut myöskään mitään vaikeuksia. Sotilaat olivat Hitlerin ympäristössä sivullisia. Meitä kohdeltiin tosin kunnioituksella, mutta usein myös epäluuloisesti. Kesti kauan ennen kuin olin murtanut jään. Kuinka usein jouduinkaan tuttava- ja ystäväpiirissä keskustelemaan tästä aiheesta. Kunnioitus ja luottamus Hitleriä kohtaan oli yleistä, mutta kritiikki niin sanottuja ”pikku-Hitlereitä” vastaan oli levinnyt laajalle eikä syyttä.

Viralliset velvollisuudet valtakunnankanslerina ja valtionpäämiehenä määräsivät Hitlerin oleskelun ja päiväjärjestyksen Berliinissä. Niin pian kuin aika salli, hän matkusti jälleen Müncheniin ja Etelä-Saksaan. Siellä hän vietti myös elokuun lopun 1937. Meillä puolustusvoimien adjutanteilla ei ollut silloin vielä tapana seurata häntä sinne. Vain, jos sotilaallisia puhutteleja oli ohjelmassa, matkusti eversti Hossbach mukana.

Adjutantuuri sekä maavoimien ja puolustusvoimien johto

Käytin lähiajat päästäkseni sisälle elämään Berliinissä, uudessa palveluspaikassani. Ensiksi oli selvitettävä, mitkä tehtävät puolustusvoimien adjutantuurin puolesta kuuluivat hoidettavakseni. Vastaukset, joita sain Hossbachilta ja Puttkamerilta olivat hyvin epämääräisiä. Selvästi minulle osoitettuna tehtävänä oli hoitaa sotilaiden ja heidän omaistensa armonanomukset. Tämä työ vei minulta päivittäin vain tunnin. Hossbach toimi maavoimien yleisesikunnan keskusosaston päällikkönä ja hänellä oli näin ollen erityinen luottamusasema yleisesikunnan päällikön kenraali Beckin luona käsitellessään yleisesikuntaupseereita koskevia henkilöasioita. Komentajakapteeni v. Puttkamer toimi myös merivoimien yhteysupseerina maavoimien yleisesikunnassa. Molemmilla oli oma virkahuoneensa Sotaministeriön rakennuksessa. Jos Hitler oli pois Berliinistä, saattoi kulua

päiviä näiden molempien upseereiden käymättä edes puolustusvoimien adjutantuurissa Valtakunnankansliassa. Kysyessäni edeltäjäni tehtäviä sain tietää, että myös ilmavoimien adjutanteilla oli ollut aikaisemmin samantapainen asema puolustushaaran johtoesikunnassa ja he saapuivat palvelustehtäviin Hitlerin luo vain tilanteen vaatiessa. Vasta välitön edeltäjäni oli tullut päätoimisesti Hitlerin adjutantiksi ilman tehtäviä Ilmailuministeriössä. Tämänkaltaisen tehtävänmääräyksen olin minäkin saanut Göringiltä. Sen vuoksi erosi asemani oleellisesti Hossbachin ja Puttkamerin tehtävistä.

Hossbach tunsu Göringin pätemisentarpeen ja varmaankin myös tämän edeltäjäni antamat ohjeet. Hän selvitti pian palvelukseenastumiseni jälkeen omat näkemyksensä tehtävistämme ja virkaohjeistamme. Tällöin hän korosti käsitystään siitä, että puolustusvoimien adjutantit eivät saisi sijoittua Hitlerin sekä puolustusvoimien ja puolustushaarojen johdon väliin vaan olisivat selvästi puolustushaarojensa edustajia. Tämän mukaisesti oli myös hänen ehdotuksenstaan vuonna 1934 hyväksytty sotilasadjutanteille virallinen nimi ”puolustusvoimien adjutantti Johtajan ja Valtakunnankanslerin luona”. Hän vertasi tilannetta keisarin adjutanttien asemaan Vilhelmien aikana ja korosti, etteivät silloiset pää- ja sivuadjutanttien väliset sekasotkut ja juonittelut saisi toistua. Kysyin Hossbachilta, vastasiko hänen käsityksensä myös Hitlerin mielipiteitä sotilaallisten adjutanttien viranhoidosta. Hossbach vastasi myöntävästi. Vaikkakin Göring oli antanut minulle toisenlaiset ohjeet, näytti nyt arveluttavalta lähteä vastustamaan Hossbachia, joten jäin odottamaan tilaisuutta selvittää saamani vastakkaiset käsitykset.

Hossbach itse edusti yksinomaan Fritschin ja Beckin mielipiteitä. Maavoimien esikunta heidän mukanaan oli johdon suhteiden kannalta perustavissa kysymyksissä eri mieltä Blombergin eli puolustusvoimien johdon kanssa. Hänen asemansa Hitlerin ja maavoimien esikunnan (OKH:n) välissä oli tullut vuosi vuodelta yhä vaikeammaksi. Blomberg ei voinut käyttää eversti Hossbachia avuksi niin kuin olisi ollut tarve.

Hitlerin valtaannousun yhteydessä vuonna 1933 oli sotaministeriksi (silloinen Reichswehrminister) nimitetty ammattiupseeri, ja samalla hänelle oli annettu muodollisesti käskyvalta maa-, meri- ja ilmavoimien suhteen. Upseerina Blomberg omistautui ministerintehtävässään ymmärrettävästi pääasiassa sotilaallisiin kysymyksiin. Vuonna 1935 Blombergin virka-asema muutettiin ”sotaministeriksi ja puolustusvoimien komentajaksi” ja saatettiin voimaan yleinen asevelvollisuus, jolloin Fritsch ja Beck taistelivat sen puolesta, että maavoimien esikunta alistettaisiin välittömästi Hitlerille kaikissa sotilaskäskyasioissa. Ennen kaikkea he halusivat sivuuttaa Blombergin ja puolustusvoimien pääesikunnan (OKW) maavoimien operatiivisissa sotavalmisteiluissa. He vaativat, että liikekannallepanon tapahtuessa maavoimien komentaja oli yksin myös meri- ja ilmavoimien johdossa. Nämä johdon järjestelyä koskeneet erimielisyydet eivät olleet seurausta vain periaate-eroista. Olin jo aiemmin saanut sen kuvan, että Blombergia vieroksuttiin Fritschin, Beckin ja monien maavoimien yleisesikuntaupseerien taholta Hossbach näihin luettuna, eikä häntä pidetty sopivana puolustusvoimien komentajana, koska hän oli näiden mielestä liian kuuliainen Hitlerille.

Maavoimien esikunnan johto sekä suuri joukko kenraaleja ja yleisesikuntaupseereita olivat tunnetusti sitä mieltä, että Hitler on nousukas. He halusivat, että kuninkaallisen preussilaisen armeijan marssi Reichswehriin kautta Hitlerin puolustusvoimiin jatkuisi vanhassa hengessä. He eivät halunneet tietää mitään uudesta kansallissosialistisesta maailmankatsomuksesta. Maavoimien johto ei voinut tyytyä siihen, että se ei voisi ottaa osaa Hitlerin tärkeisiin poliittisiin päätöksiin.

Lentäjäystäväni, jotka palvelivat OKW:ssa, seurasivat syvästi huolissaan OKH:n kanssa syntyneitä jännityksiä. Kysyttyäni, tiesikö ilmavoimien esikunta ja sen mukana myös Göring näistä valtataisteluista, sain vastaukseksi ”totta kai”. Hitlerin suhteen ei vastausta sen sijaan kyetty antamaan. Enemmän kuin nämä sisäiset taistelut yllätti minut se, ettei maavoimien yleisesikunta vielääkään ollut hyväksynyt ilmavoimia itsenäiseksi puolustus-

haaraksi, aivan kuin Milch oli minulle ponnekkaasti tehnyt selväksi. Sanottiin, että ilmavoimien yleisesikunta oli täysin tarpeeton ja vain Göringin keksintöä kilpailtaessa maavoimien yleisesikunnan kanssa. OKW:ssa taas ei ilmavoimien yleisesikuntaupseereita pidetty pätevinä maavoimien upseereiden taholla. Silloin ei ollut merkitystä sillä seikalla, että heistä monet olivat saaneet yleisesikuntaupseerikoulutuksen maavoimien akatemiassa ja vasta sen jälkeen siirtyneet ilmavoimiin. Poikkeuksen muodosti maanpuolustusosaston päällikkö eversti Jodl. Hän oli havainnut ilmavoimien suuren merkityksen nykyaikaiselle sodankäynnille ja näki vaivaa edistääkseen maa- ja ilmavoimien taktillista yhteistoimintaa. OKW:ssa olikin luvassa sen suhteen edistystä ajatellen seuraavaa puolustusvoimien suurta sotaharjoitusta. Mutta maavoimien upseereilla oli vain vähäisiä aavistuksia taistelukentällä tapahtuvasta panssareiden ja lentäjien yhteistoiminnasta. Jopa panssariaseenkaan merkitystä ei vielä tunnustettu. Minulle nämä epäilevät näkemykset olivat täysin käsittämättömiä, sillä jo kesällä 1934, siis kolme vuotta aikaisemmin, olin ollut mukana maavoimien harjoituksissa Jüterbogissa kehitettäessä panssarien ja lentokoneiden yhteistoimintaa. Tosin me lensimme silloin pienillä urheilukoneilla ja myös panssarivaunut olivat vielä pahvimalleja. Mutta johtamiselle ja taktiikalle oli saatu arvokkaita kokemuksia, joita me ilmavoimien piirissä tutkimme ja käytimme hyödyksi koulutuksessa. Yhteistyö ”alhaalla” joukoissa oli parempaa kuin johtoportaassa.

Göringin erikoisasema

Vaikeuksia koitui myös ilmavoimien suunnalta. Göringin äskettäin uudistama Ilmailuministeriö oli OKW:n silmätikkuna. Göringin erikoisasema valtionhallinnossa ja puolustusvoimissa oli jo vaikeuttanut yhteistyötä. Hän toimi ilmavoimien komentajana kaikissa sotilasasioissa ja kaikkine niihin liittyvine virkaportaineen alistettuna Blombergille. Ilmailuministerinä hän oli taas

Blombergin kanssa samalla tasalla ja Hitlerin uskottuna miehenä tunsivat olevansa Blombergin yläpuolella. Tämä vaikeutti näiden puolustusvoimien johtohenkilöiden yhteistoimintaa hyvin paljon ja tuotti heijastuksena haittoja myös yleisesikuntien päälliköille. Maavoimien kenraaleilta ei jäänyt Göringin väheksyvä asenne huomaamatta. Vastapainoksi he moittivat ilmavoimia ”epäsotilaalliseksi joukkioksi” sekä Göringiä ja Milchiä sen johdossa oleviksi ”amatöörisotilaiksi”. Maavoimien ahtaalle hengelle oli kuvaavaa, että siellä ei hyväksytty noille kahdelle ensimmäisen maailmansodan kapteenille sitä, että he olivat tulleet kenraaleiksi ohi virkaikäluettelon ja ryhtyneet hoitamaan vaativia tehtäviä. Hossbach ei salannut minulta mitenkään, että hänen silmissään Göring ja Milch olivat sotilasasioissa maallikoita.

Ilmavoimien mielipiteen välitti minulle eversti Bodenschatz. Kuva, jonka tästä saatoinkin luoda oli seuraava: Hossbach oli Göringin mielestä Hitlerin ja hänen hallintonsa vastustaja. Göring tiesi OKW:n ja OKH:n välisen valtataistelun ja oli usein puhunut siitä Hitlerin kanssa. Ylimalkaan ei Göringillä ollut aiheita, joita hän ei olisi voinut käsitellä Hitlerin kanssa. Tämä oli peräisin jo taisteluajoilta. Vastaavasti Hitler otti myös kaikki häntä askarruttavat kysymykset puheeksi Göringin kanssa riippumatta siitä oliko kyse politiikasta, puolustusvoimista tai puolueesta. Henkilökysymyksillä oli silloin aina suuri merkitys. Hitler kuunteli valppaasti Göringiä, ja päinvastoin olivat Hitlerin näkemykset ja ohjeet Göringille sitovia. Maavoimien johtoa arvostellessaan he olivat samaa mieltä. Meri- ja ilmavoimat olivat kansallissosialistisen valtion ja sen johdon suosiossa. Maavoimien kenraaleita pidettiin vieraina järjestelmälle muutamaa poikkeusta lukuunottamatta, minkä vuoksi nämä poikkeushenkilöt saivatkin tovereiltaan moitteita ”luonteettomuudesta”.

”Työn” puoluepäivät

Syyskuun 6. päivänä 1937 olin Hitleriä vastassa Nürnbergin lentoasemalla ja seurasin häntä kaupunkiin puoluepäiville, jotka oli nimetty työn kunniaksi. Pahat kielet kertoivat, että tämä nimi oli valittu, koska koko Puoluepäiväalue muistutti yhtä suurta työmaata. Hitler asui seurueineen Deutscher Hofissa. Siellä asuivat myöskin aluejohtajat (”Gauleiter”) ja valtakunnanjohtajat. Me sotilasadjutantit vaikutimme muukalaisilta tässä ”ruskeassa” seurassa. Pitkä automatka kaupunkiin antoi jo esimaun siitä hälinästä, joka oli seuraava meitä syyskuun 13. päivään saakka.

Puoluepäivien viimeinen päivä, aina maanantai, oli nimetty ”puolustusvoimien päiväksi” ja oli samalla ainoa, jolloin sotilasadjutanteille oli varsinaisia tehtäviä. Aamupäivällä ajoimme Hitlerin kanssa Zeppelin-kentälle, jonka suurelle nelikulmaiselle areenalle oli järjestäytynyt joukkoja kaikista puolustushaaroista. Hitler piti korokkeelta lyhyen puheen, jossa hän mainitsi puoluepäivien jälkeen tapahtuvan ensimmäisen kaksivuotisen asepalveluksen suorittaneen vuosiluokan kotiutuksen: ”Kaksi vuotta olette antaneet Saksalle ja myötävaikuttaneet siihen, että Saksan valtakunnalle on turvattu vapaus ja säilytetty rauha”. Seurasi jalkaväen ja panssariyksiköiden taistelunäytös, jonka jälkeen tilaisuuden päätti kaikkien yksiköiden ohimarssi hävittäjien ja pommittajien lentäessä samanaikaisesti yläpuolella.

Iltapäivällä Hitler piti jännityksellä odotetun loppupuheensa Kongressihallissa. Hänellä oli tapana tällöin ottaa kantaa kysymyksiin. Kaikki valtion, puolueen ja puolustusvoimien merkkihenkilöt olivat läsnä. Hitler oli tilaisuuden tärkeyden vuoksi valmistellut puhetta pitkään. Se oli vetoamus läntisille demokraatioille varoituksella ”juutalaisen bolshevismien yleishyökkäyksestä nykyistä yhteiskuntajärjestystä sekä meidän aate- ja kulttuurikäsitystämme vastaan”. Puheessa mainittiin lisäksi, että kristinuskon synnyn, islamin voittokulun tai uskonpuhdistusten jälkeen ei ole vastaavaa esiintynyt maapallolla. ”Proletariaatin nykyisellä Neuvostovenäjällä on 80 % johtavista paikoista juu-

talaisten miehittämiä”. Viittauksella ”punaiseen vallankumoukseen” Espanjassa, jossa Franco asettui sitä vastustamaan, hän kehotti ”suurta eurooppalaista kansojen perhettä” tunnustamaan ”bolshevismin maailmanvaaran”. Lisäksi Hitler ilmaisi pelkonsa bolshevismin aiheuttamasta häiriöstä Euroopan voimatasapainolle.

Kuten aina suurten puheidensa jälkeen Hitler nytkin vetäytyi hotelliin päästyään huoneistoonsa ottaakseen kylvyn. Tällä välin täytyivät hotellin vierashuoneet harmaista ja sinisistä univormuista. Puolustusvoimien päivien kunniaksi oli Nürnbergissä olevat kenraalit ja amiraalit kutsuttu Hitlerin tarjoamille illallisille. Verrattuna puoluejohtajiin, jotka olivat tottuneet elämään ja hyörimään Hitlerin päämajassa Nürnbergissä, tekivät kenraalit jäykän ja kömpelön vaikutuksen. Meidän adjutanttien tuli tavantakaa puuttua asioihin, jotta kaikki olisi sujunut. Puolustusvoimien järjestämä iltasoitto hotellin edustalla muodosti juhlallisen päätöksen puoluepäiville. Hitler seurasi sitä toisen kerroksen parvekkeelta kenraalien ja puoluejohtajien ympäröimänä.

Puolustusvoimien sotaharjoitukset

Puoluepäivien jälkeen seurasi heti tutustuminen puolustusvoimien sotaharjoituksiin Mecklenburgissa. Viimeiseksi päiväksi odotettiin myös Mussolinia vierailulle.

Syyskuun 12. päivänä Hitler matkusti erikoisjunallaan harjoitusalueelle. Hänen esikuntaryhmänsä oli suurennettu vain yhdellä maavoimien yleisesikuntaupseerilla. Hossbach oli määrännyt tähän tehtävään Hitlerin hyväksymänä sijaisena keskusosastolta, yleisesikuntamajuri v. Grolmanin. Hossbach oli suunnitellut häntä myös seuraajakseen Hitlerin sotilasadjutantina. Vaihdon piti tapahtua keväällä 1938. Valitettavasti tämä ei sittemmin onnistunut. Grolman, joka 1958–1961 toimi ensimmäisenä Saksan liittopäivien puolustusasiain valtuutettuna, rikastutti adjutantuuriamme noina sotaharjoituspäivinä joka suhteessa.

Erikoisjuna toimi ”Johtajan päämajana”. Hitler piti junassa asumisesta. Jos sää ja aika sallivat, hän käyskenteli usein seurueensa kanssa lähistöllä. Juna ei ollut loistelas, mutta kylläkin käytännöllisesti sisustettu. Kahden veturin takana olivat ensimmäiset ajoneuvo- ja matkatavaravaunut. Sitten seurasi Hitlerin salonkivaunu, jonka ensimmäinen kolmannes käsitti olohuoneen ja pitkän pöydän kahdeksine tuolineen. Käytävää pitkin päästiin yksityisiin oleskelu- ja nukkumatiloihin, pääadjutanttien ja palvelijoiden osastoihin sekä työskentely-, huolto- ja keittiötiloihin. Jäljempänä olivat vaunut poliisi- ja turvallisuuskomennuskunnalle ja sihteereille sekä vielä loppupäässä lehdistö- ja ajoneuvovaunut.

Junan ulkonäkö oli aivan yhtenäinen. Kaikki vaunut olivat samanmuotoisia ja väriltään tummanvihreitä. Jokaisella matkustajalla tässä erikoisjunassa täytyi olla hallussaan voimassa oleva ensimmäisen luokan matkalippu. Meillä Hitlerin vakituisen seurueen jäsenillä oli muutenkin jo vuosilippu, mutta satunnaisille vieraille täytyi Hitlerin henkilökohtaisen adjutantuurin hankkia joka matkalle liput ja jakaa ne matkustajille.

Sotaharjoitukset perustuivat Blombergin ajatukseen. Eversti Jodl OKW:n maanpuolustusosaston päällikkönä johti valmistelut. Halder, toinen päämajamestari maavoimien yleisesikunnasta johti harjoituksen johtoesikuntaa, kun taas yleisesikunnan päällikkö, kenraali Beck, näytti pidättävän tarkkailijan roolissa.

Päämääränä harjoituksilla oli kokeilla uutta OKW:n johto-organisaatiota sekä yhteistyötä OKW:n ja puolustushaaraesikuntien välillä. Valmistelut ja toteutus kärsivät kuitenkin OKW:n ja OKH:n välisistä ylimmän johdon järjestelyä koskevista kiistoista. Siitäkin huolimatta voitiin kokonaisuutta pitää onnistuneena ensi sijassa Jodlin ansiosta. Hänellä, maavoimien yleisesikunnan päällikön erityisesti OKW:n tehtävään valitsemalla upseerilla, ei ollut helppoa ja hän joutuikin kokemaan monia moitteita OKH:n taholta. Mutta Jodl kulki tietään horjahtelematta. Hänen, sen paremmin kuin Blombergin tai oman esimiehensä, Keitelin, ajatuksissa ei ollut horjuttaa puolustusvoimien ylimpien esikuntien vastuullista ja itsenäistä asemaa. Meri- ja ilmavoimat

eivät sitä myöskään kannattaneet. Erilainen asenne oli vain maavoimien johdossa. Syynä olivat muun muassa varustelun nopeus ja laajuus. Maavoimat halusivat noudattaa hidasta, järjestelmällistä ohjelmaa, jolloin Hitler näki siinä tietoista vastarintaa hänen vaatimuksiaan kohtaan. Maavoimien yleisesikunta käytti sen vuoksi hyväkseen jokaisen tilaisuuden harjoituksen aikana selvittääkseen Hitlerille varustelukysymyksiä koskevien näkemyksiensä oikeellisuutta ja tärkeyttä.

Hossbach esitteli Hitlerille päivittäin sotaharjoituksen pohjana olevan strategisen ja taktillisen tilanteen ja toi hänelle aamulla ennen junasta poistumista päiväohjelman. Päivien kuluessa Hitler tapasi lukuisia kenraaleja, jotka edelleen kertoivat harjoituksen yksityiskohdista. Muistan päämajamestareiden Manteinin ja Halderin pitämät esittelyt. He välttivät yksityiskohtien käsittelyä, koska arveltiin, ettei Hitlerillä ole kiinnostusta strategiaan ja taktisiin kysymyksiin.

Itse minun täytyi vakuuttua päinvastaisesta. Eräänä päivänä vierailimme 88 millimetrin ilmatorjuntatykkipatterissa. Hitler katseli tykkejä ja tulenjohtolaitteita sekä veti minut keskusteluun. Hänen kysymyksensä eivät olleet missään tapauksessa maallikkomaisia. Ne koskivat tosin yleisiä asioita, kuten organisaatiota ja pattereiden jaotusta kaliipereiden mukaan, mutta niistä kävi myös ilmi käytön ja toiminnan tuntemus. Myös tykkien suoritusarvot, ennen kaikkea kantamat, olivat hänelle tuttuja. Hän kysyi minulta niiden tulinopeutta, mutta jäin vastauksen velkaa. Halusin kutsua patterin päällikön paikalle, mutta Hitler torjui sen kädenviittauksella ja jatkoi minun kanssani. Minulla ei itse asiassa ollut mitään käsitystä ilmatorjuntatykkistöstä, jota me hävittäjälentäjät nimitimme ”maailmankatsomukseksi”. Hitler rajoitti keskustelun sitten yleisesti ilmanpuolustusta koskevaksi, jolloin kävi ilmi, että hän piti ilmatorjunnan merkitystä suurempana kuin hävittäjätorjunnan. Lentokone aseena ja suorituskyvyltään monipuolisena taisteluvälineenä oli hänelle vielä tuntematon. Luonnollisesti asetuin vastustamaan Hitleriä aselajini puolesta korostaen hävittäjätorjunnan merkitystä ilmapuolustuksen osana. Hitler antoi kuitenkin ymmärtää,

että hän näki lentoyksiköiden päätehtävän hyökkäyksellisenä, toisin sanoen pommituslentokoneita korostavana.

Ilmavoimista ei harjoituksen aikana ollut paljonkaan nähtävää, vaikka mukana oli yli 1 000 lentokonetta. Harjoitusalueen ulkopuolella tehtiin ensimmäisenä päivänä ilmahyökkäys Berliiniin, jotta olisi voitu harjoitella yllätystilanteessa ilmapuolustusta sekä yhteistoimintaa ilmasuojelun, poliisin, palokunnan ja punaisen ristin kesken. Ensimmäistä kertaa koki Berliini silloin myös pimennyksen. Sotaharjoitusalueella kokeiltiin yhteistoimintaa maavoimien joukkojen sekä syöksypommittajien ja maataistelukoneiden välillä niin hyökkäyksessä kuin puolustuksessa. Koska Hitler ei ottanut osaa tarkastelutilaisuuteen, en kuullut mitään siitä, toiko tuo yhteistoiminta maa- ja ilmavoimien välillä arvokkaita kokemuksia. Jouduin sen sijaan toteamaan, että tapaamani maavoimien upseerit pitivät lentokoneiden toimintaa mielenkiintoisena taistelukentän elävöittäjänä, mutta eivät halunneet antaa sille maataistelun kulkuun vaikuttavaa sijaa. Kuinka toisennäköinen olikaan todellisuus myöhemmin sodassa!

Harjoitusten aikana herätti Udet erikoista huomiota lentämällä ensimmäistä kertaa juuri kehitetyllä Fieseler-Storch -koneella. Yhä uudelleen hän sukelsi Milchin seurassa tällä ”haikaralla” yllättäen jonkun esikunnan tai joukon luo. Enimmäkseen hän laskeutui pienelle niitylle tai laitumelle ja osoitti siten koneen erinomaisia ominaisuuksia yhteyslentotehtävissä.

Mussolinin valtiovierailu

Hitler ei odottanut sotaharjoitusten päättymistä. Syyskuun 25. päivänä hän vastaanotti ”Ducen” Münchenissä. Erikoisjuna kuljetti meidät yöllä etelään. Hitler oli työskennellyt jo harjoituspäivinä valtiovierailujen valmistelujen hyväksi. Junassa järjestettyjen ruokailujen yhteydessä hän esitteli jatkuvasti käsi-tyksiään Mussolinista ja Italiasta. Ei voinut jäädä epäselväksi, että Hitlerin kiinnostus Italiaan perustui vain hänen Mussolinia

kohtaan tuntemaansa sympatiaan. Hitler ei tässä suhteessa saanut neuvonantajiaan jakamattomasti mielipiteidensä taakse. Noiden kahden johtajan vuonna 1934 Venetsiassa tapahtuneen ensimmäisen tapaamisen jälkeen oli poliittisella näyttämöllä paljon muuttunut. Silloin Mussolini pelkäsi, eikä ilmeisesti syyttä, Saksan vahvistumista ja piti yhteisymmärrystä Itävallan kanssa parhaana suojana mahdollista Saksan yliotetta vastaan. Mussolinin täytyi sitten huomata joutuneensa Italian tilannetta vaikeuttavien, Kansainliiton päättämien Geneven pakotteiden kohteeksi lähdettyään yksinään hyökkäykseen Etiopiaa vastaan lokakuussa 1935. Saksa, joka ei ollut enää lokakuun 1933 jälkeen Kansainliiton jäsen, käytti tilaisuutta tukeakseen Italiaa. Näiden kahden maan aseveljeys Espanjassa johti myös Saksan puolelta Etiopian Italiaan liittämisen tunnustamiseen lokakuussa 1936. Mussolini oli tällöin puhunut ensimmäistä kertaa ”Berliinin–Rooman akselistä”. Molemmat maat tunnustivat kansallismielisen, kenraali Francon hallituksen. Kun Schuschnigg keväällä 1937 vierailullaan Venetsiassa tunnusteli Italian tukea Saksan Itävaltaa vastaan voimistuneen painostuksen torjumiseksi, pudisteli Mussolini päätään kieltävästi. Sen jälkeen Hitler alkoi katsella tilaisuutta päästä keskusteluihin suoraan Mussolinin kanssa.

Mussolinin vierailu Saksassa alkoi Münchenissä. Hänen tuloonsa päärautatieasemalle oli sovittu syyskuun 25. päiväksi kello 10:ksi. Münchenin vierailupäivän isäntänä toimi kansallissosialistinen puolue. Maakunnan johto oli valmistellut asiaankuuluvan väkijoukon ”juhlinnan”. Kadut ja asema-aukio olivat mustanaan ihmisistä. Asemahalli ja talojen päädyt oli koristettu köynnöksillä sekä lukemattomilla Italian ja Saksan lipuilla. Erikoisjuna saapui täsmällisesti. Tervetuloivotukset olivat sydämelliset. Seisoin vain parin metrin päässä ja saatoin nähdä tarkoin kasvot ja eleet. Molemmiin puolin loisti rehellinen jälleennäkemisen ilo.

Hitler johti vieraansa Prinz-Carl -palatsiin, mutta poistui sitten itse heti yksityisasuntoonsa, joka sijaitsi vuokratalon kolmannessa kerroksessa Prinzregentenplatz 16:ssa. Sinne teki

Mussolini hieman myöhemmin vierailun. Saksalaisen tulkin läsnäollessa tapahtui tunnin mittainen keskustelu. Mussolini puhui oikein hyvin saksaa, joten tulkintaa ei kuitenkaan tarvittu. Hän ojensi isännälleen ”Fasistisen miliisin kunniakorpraalin” kunniakirjan ja arvomerkit. Tämä oli ele, joka otettiin vastaan vaihtelevin mielin. Mutta Hitler kantoi Mussolinilta saamaansa hihamerkkiä ja tikaria valtiovierailulla Italiassa seuraavana vuonna.

Päivä Münchenissä kului tavanomaisin valtiovierailun seremonioin: seppeleenlasku, lounas, vastaanotto ja paraati. SS:n kunniaosaston ”Leibstandarte Adolf Hitlerin” ja SA:n osaston ”Feldherrnhallen” ohimarssi teki Mussoliniin niin suuren vaikutuksen, että hän puhui samankaltaisen paraatimarssin käyttöön-otosta Italiassa mahdollisimman pian. Noin kello 18 Hitler saattoi vieraansa asemalle. He astuivat erikoisjuniinsa, jotka ajoivat sotaharjoitusalueelle Mecklenburgiin.

Syyskuun 29. päivän tapahtumilla oli esinäytös. Kysymyksessä oli oikeastaan viimeinen sotaharjoituspäivä, jolloin ei mitään erikoisen vaikuttavaa tai mielenkiintoista pitänyt tapahtua. Hitlerin toivomuksesta piti kuitenkin Mussolinille antaa vaikutelma Saksan puolustusvoimista. Hossbachin täytyi keksiä siihen mahdollisuus. Se tarjoutuikin siten, että tilanteenmukainen harjoitus päätettiin päivää aikaisemmin, jolloin Mussolinille järjestettiin oma näytös. Mahtava taistelu vyöryi maastossa. Kaikkialla paukkui, tykit ja konekiväärit menivät asemaan, panssariyksiköt hyökkäsivät Stukien ja muiden koneiden antaessa taukoamatonta ilmatukea. Kaikenkaikkiaan oli paljon nähtävää, ja toivottu vaikutus vieraihin saavutettiin. Mussolini näytti kiinnostuneelta. Uskon, että tällainen taistelunäytös oli tehokkaampi kuin ankaran tilanteenmukaisen sotaharjoituksen seuraaminen. Vaikka Mussolini oli myös Italian sotaministeri, ei hänen kohdallaan voinut puhua mistään sotilaallisesta asiantuntemuksesta. Tämä havainto oli Hitleristä yllättävä.

Iltapäivällä järjestivät ilmavoimat Itämeren rannalla ilmatorjuntaharjoitusalueella Wustrowissa kovapanosammunnan ras-kailla ja keveillä ilmatorjuntatykeillä. Ammuttiin sekä ilma- että

pintamaaleja hyvällä menestyksellä. 88 millimetrin ilmatorjuntatykkien käyttö panssarintorjuntaan tuntui ärsyttävän eräitä läsnäolleita maavoimien upseereita, koska he näkivät siinä ilmavoimien yrityksen sekaantua maavoimien tehtäviin.

Valtiovierailun jatko 27. päivänä sujui harmonisesti. Ohjelmassa oli Kruppin tehtaisiin tutustuminen Essenissä ja illalla seurueen saapuminen Berliiniin. Varsinkin berliiniläisten juhlinta ja kaiken ohjelman hyvä organisointi jäi mieleen.

28. päivänä Mussolini vieraili omasta pyynnöstään Potsdamissa ja Sanssoucisissa. Illalla jatkettiin yhteistä ohjelmaa suuressa tilaisuudessa Olympia-stadionilla. Kohokohtia olivat Hitlerin ja Mussolinin puheet. Molemmat valtiomiehet painottivat rauhan säilyttämisen välttämättömyyttä. Hitler ylisti Italiaa maana, joka ei ollut sodan jälkeen osallistunut Saksan kansan nöyryytyksiin. Mussolini piti puheensa saksaksi ja sai siksi berliiniläisiltä erityistä suosiota. Berliinin–Rooman akseli tuntui olevan takuu järkkymättömälle ja päättäväiselle toiminnalle yhdessä, tuli sitten vastaan mitä tahansa. Puhe tehoi berliiniläisiin. Sattui vain, että kiivas sadekuuro häiritsi kovaäänisten toimintaa. Siitä syntyi heti berliiniläisvitsi: ”Duce, Duce – Dusche, Dusche” (suom. ”suihku”).

Hitler näytti olevan Mussolinin lähdettyä vakuuttunut siitä, että hän oli saanut Italian johtajasta vilpittömän Saksan ystävän.

Rauhallisia viikkoja

Seurasi vierailut 2. 10. Düsseldorfin, jossa oli näyttely ”Luova työ”, elonkorjuujuhliin Bückebergissä seuraavana päivänä ja sitten 5. talviapukeräyksen avajaisiin. Lokakuun puolivälissä Hitler matkusti Etelä-Saksaan ja siellä Obersalzbergiin palatakseen vasta kuun lopussa takaisin Berliiniin. Vietin nämä viikot pääasiassa Ilmailuministeriössä sekä Staakenin ja Döberitzin lentotukikohdissa. Everstiluutnantti Jeschonnek, joka toimi operaatio-osaston päällikkönä ilmavoimien yleisesikunnassa, teki minul-

le ehdotuksen, että voisin suorittaa esikoulutusjakson yleisesikuntaupseeriksi ilmavoimien akatemiassa adjutantintoimeni ohella. Seuraavan kolmikuukautisen kurssin oli määrä alkaa 1. 11. Otin ehdotuksen innostuneesti vastaan ja aloin valmistautua kurssia varten.

Seuraelämästä ehdimme myös vaimoni kanssa nauttia näiden vapaiden viikkojen aikana. Erityisen mieluusti kävimme Valtion-oopperassa "Unter den Lindenillä" ja teatterissa Gendarmenmarktilla. Saatoimme saada Hitlerin aitioon vapaalippuja hänen poissaollessaan. Käytimme tätä mahdollisuutta sotaan mennessä monesti, jolloin seurasimme kaikki huomattavimmat näytännöt. Myös Philharmonian konsertit Wilhelm Furtwänglerin johdolla kuuluvat kauneimpiin muistoihin. Elämä Berliinissä tarjosi siihen aikaan tavattoman paljon mahdollisuuksia taidenautintoihin sekä muuhun vapaaseen ja iloiseen osallistumiseen. Sotaa edeltänyttä Berliiniä voi tänään tuskin kukaan kuvitella mielessään, ellei ole sitä itse kokenut. Se oli maailmankaupunki, ei vain saksalaisten vaan myös ulkomaalaisten vieraiden suosiossa. Kesän 1936 ainutlaatuisella loistolla ja täsmällisyydellä läpivietyjen olympialaisten jälkeen tuo kaupunki oli yhä enemmän maailman valokeilassa.

Toivo pitkästä rauhan ajasta oli levinnyt laajalle. Massat uskoivat Hitleriin ja hänen kykyynsä myös rauhan säilyttämisessä, varsinkin kun tiedettiin, että hän oli itse ollut maailmansodassa rintamalla. Pelko kommunismia kohtaan oli suuri, sillä olimme kokeneet sen aiheuttamat mellakat ja kapinat myös sodanjälkeisessä Saksassa. "Versailles'n pakkorauhan" hyvittämiseen tähtäävät toimet olivat suosiossa, antisemitismi myös laajalle levinnyttä. Hitleriä pidettiin vapahtajana, joka oli poistanut sosiaalisen hädän ja tuonut kaikille kansalaisille yhtäläiset mahdollisuudet menestykseen. Näiden saavutusten vuoksi olivat monet ihmiset silloin Saksassa vakuuttuneita kansan kukoistuskauden alkamisesta, ja he näkivät Hitlerissä johtajansa matkalla onnelliseen tulevaisuuteen. Voidaan sanoa, että Hitleristä oli tullut massoille epäjumala. Hän saattoi vaatia mitä vain, ja he seurasivat. Lyhyet, taloudellisesti ja poliittisesti huonot Weima-

rin tasavallan vuodet eivät olleet kasvattaneet monarkisteista demokraatteja. Niinpä on ymmärrettävää, että Hitler huomiota-herättävillä menestyksillään sai kaikki kansankerrokset taakseen. Se tuntuu meistä nykyisinkin käsittämättömältä, että melkein sodan päättymiseen asti oli Hitlerillä yhä vankkumaton kansan tuki takanaan. Vielä sodan viime päivinä kuultiin ”Adolf sen toki tietää” tai ”Adolfilta se onnistuu”, vaikka vihollinen oli jo syväällä maassa ja sota oli aikoja sitten tosiasiaissa menetetty. Hallinnon varjopuolia ei haluttu tunnustaa tai nähdä.

Lokakuun lopulla Hitler palasi levänneenä ja virkistyneenä Obersalzbergistä Berliiniin. Valtakunnankanslia puhkesi jälleen eloon. Monet uteliaat tungeksivat Hitlerin pöydän ääressä. Hän kertoi hyvin avoimesti kahdesta vieraasta Obersalzbergissä. Ensimmäinen oli Aga Khan, Kansainliiton puheenjohtaja ja erään intialaisen muslimilahkon johtaja. Tuntui siltä, että Hitler oli hänen kanssaan kosketellut avoimesti Saksaa ja Englantia koskevia poliittisia kysymyksiä. Mutta erityisesti Hitler mainitsi mielenkiintoisen muslimin tekemän huomautuksen. Aga Khan oli kuulemma ollut vakuuttunut, että Kaarle Martellin voitto arabeista vuonna 732 Tours’n ja Poitiers’n välimailloilla oli edistänyt Euroopan hajaannusta. Islam olisi kyennyt säilyttämään Euroopan yhtenäisyyden. Hitler oli huomannut voivansa yhtyä Aga Khanin historian käsityksiin. Hän toi julki vielä monesti sympatian sa islamia kohtaan.

Toinen vieras oli ollut entinen Englannin kuningas Edward VIII, Windsorin herttua, joka vieraili vaimoineen. Heidän matkansa Saksaan kosketteli uusimpia sosiaalisia järjestelyjä. Sen vuoksi pariskuntaa seurasi ”Saksan työrintaman” johtaja, tohtori Robert Ley. Herttuapari oli tehnyt Hitleriin vaikutuksen. Hän totesi, että saksalais-englantilaiset suhteet Edward VIII:n vallassaollessa olisivat kehittyneet paremmin, kuin mitä nyt oli tapahtunut.

Espanjan kansalaissota

Aivan varmasti Hitler oli halunnut tapansa mukaan saattaa käsi-tyksensä poliittisista päivänkysymyksistä oikeaan osoitteeseen Englantiin myös kahden vieraansa tarjoamaa epävirallista tietä pitkin. Silloinen Saksan suurlähettiläs Lontoossa ja myöhempi Saksan ulkoministeri v. Ribbentrop seurasi Hitlerin yksityis-keskusteluja englantilaisten kanssa varsin tyytymättömänä, koska hän pelkäsi, että hänen diplomaattista työtään näin vaikeutettaisiin. Jännitykset Englannin kanssa aiheutuivat erilaisesta suhtautumisesta Espanjan kansalaissotaan ja vaikeuttivat hänen mahdollisuuksiaan saavuttaa päämääränsä, kestävä yhteisymmärrys Englannin kanssa. Lontoossa pysyvästi kokoon-tuva ”puuttumattomuuskomissio”, jonka saksalaisedustajana Ribbentrop toimi, palveli hänen kertoman mukaan enemmänkin ilmapiirin myrkyttämistä Saksan ja Englannin välillä kuin jän-nityksen lieventämistä.

Englantia kohtaan osoitetun ymmärtämyksen politiikan huo-mioonottaen oli Hitlerin asenne Espanjan kansalaissotaan ko-kenut heilahteluja. Bolshevistien toiminta punaisella puolella pakotti aina uudelleen olemaan luopumatta Francon tukemisesta. Sitävastoin puhuivat kertomukset saksalaisten sotilaallisilta ja poliittisilta palveluspaikoilta Espanjasta korruptiosta johta-vien henkilöiden keskuudessa. Francon laiminlyönnit sotilaalli-sen johtamisen alalla pitkittivät kaikkia päätöksiä ja toimenpitei-tä etelämaalaisen tavan mukaisesti. Hitleriä ei hämmästyttäneet silloin tällöin esiintulleet saksalaisten Legion Condorin sotilai-den tekemät ärtyneet kysymykset, taistelivatko he ylipäänsä oikealla puolella. Siinä määrin olivat asiat vinossa francolaisten keskuudessa. Kaiken kukkuraksi Hitler joutui vielä ratkomaan saksalaisen johdon riitaisuuksia. Puolueen ulkomaanorganisaat-ion toivomuksesta oli entinen kenraali ja espanjalais-amerikka-laisten suhteiden tuntija Wilhelm Faupel nimitetty Saksan lähet-tilääksi Francon luo. Hän tahtoi voittaa sodan tullakseen siitä itse juhlituksi voittajana. Siksi hän vaati kaksi tai kolme saksalaista divisioonaa, mikä luonnollisesti torjuttiin Berliinissä kai-

killä tahoilla. Espanjassa Faupelin kunnianhimo johti hyvin pian ylipääsemättömään vastakkainasetelmaan kenraali Sperrlen kanssa, joka toimi Legion Condorin komentajana. Tämä esitti Berliiniin kysymyksen: "Joko Faupel tai minä". Hitler ratkaisi asian Sperrlen hyväksi, kun OKW ja Ulkoministeriö olivat ensin perusteellisesti tutkineet tapausta. Faupel vapautettiin elokuussa. Tunsin nämä "taistelevat kukot" henkilökohtaisesti, enkä ollut, kuten monet muutkaan, hämmästynyt asioiden kehityksestä. Mutta tapaus valotti pätemiskamppailua valtakunnan ylimpien hallintoviranomaisten välillä, jotka eivät kyenneet ratkomaan tällaisia naurettavia juttuja keskuudessaan, vaan ne täytyi toimittaa korkeimmalle tasolle eli Hitlerin selvitettäväksi. Sperrle, joka taas jo kauan oli halunnut pois Espanjasta vaihdettiin 1. 11. kenraali Volkmanniin.

Olin seurannut mielenkiinnolla asioiden kehittymistä, koska tunsin henkilöt ja tehtäviini kuului adjutantuurin puitteissa pitää yhteyksiä "erikoisesikunta W:hen", joka hoiti OKW:n osalta Espanjassa taistelevan Legion Condorin asioita.

Sen jälkeen kun Hitler oli palannut lokakuun lopussa Berliiniin, hän näytti usein henkisesti poissaolevalta. Hän kävi pitkiä keskusteluja Göringin ja Hessin kanssa. Pöytäpuheista ja ilta-keskusteluista saattoi päätellä, että Hitlerin ajatukset risteilivät yhä enemmän suurvaltojen asenteissa Saksaa kohtaan. Yhä uudelleen huipentuivat hänen ajatuksensa toiveeseen, että englantilaiset vakuuttuisivat jälleensyntyneestä venäläisestä imperialismin ja sen vaaroista. Kommunistista maailmankatsomusta, joka on Venäjällä saanut uskonnon luonteen, ei saisi aliarvioida sen yhdistyessä diktatuuriseen hallintojärjestelmään. Hän, Hitler, ymmärsi jotain siitä, sillä kansallissosialismi on myös saanut ihmeitä aikaan, mitä monikaan ei ollut odottanut. Miksei se voisi olla myös Venäjällä mahdollista? Mutta Englanti pitäytyy lyhytnäköisen tiukasti "Versailles'n" ikuistamisessa. Hänen täytyy joka kerta kiihtyä, kun hän lukee ulkomaisten lehdistöstä itsemääräämisoikeudesta espanjalaisille, mutta sama oikeus kielletään saksalaisilta Itävallassa. Tšekkoslovakiassa ja Puolassa." Ja silti Ribbentrop haluaa alituisesti, että ottaisin vastaan

englantilaisia poliitikoita. Neurath ei taas pidä siitä. Sellaisesta ei seuraisi mitään tulosta!” Niin Hitler jatkoi sanatulvaansa Englannin politiikasta, ilman että kykenimme heti aavistamaan syitä siihen. Kunnes sitten eräänä päivänä arvoitus ratkesi.

Lokakuun 5. päivänä oli Roosevelt pitänyt uuden sillan vihkiäisten yhteydessä Chicagossa puheen, joka on jäänyt historiaan ns. ”karanteenipuheena.” Hitler otti sen hyvin vakavasti. Ydinkohtia Rooseveltin puheessa olivat vaatimukset kansainvälisistä takuista ”aggressiivisia” valtoja vastaan. Näillä hän tarkoitti Italiaa sen Abessinian sodan vuoksi, Japani hyökkäyksestä Kiinaan ja Saksaa sen vuoksi, että se on ilmoittautunut sanoutuvansa irti Versailles’n sopimuksesta. Roosevelt oli tällöin sanonut, että 90 % maailman väestöstä tuntee itsensä uhatuksi 10 % taholta. Luvut suututtivat Hitleriä erityisesti sen takia, että Roosevelt ei lukenut venäläisiä ”rauhanhäiritsijöihin”.

Tyypillistä Hitlerin asenteelle oli se, että hän etsi sisäpoliittisia syitä Rooseveltin politiikan käänteelle. Tämänmukaisesti hän oli törmännyt amerikkalaisen talouselämän huolestuttavaan taantumaa ja viime kuukausien hypähdyksenomaisesti nousseihin työttömyyslukuihin. Hitler teki päätelmän, että Roosevelt voisi etsiä ulospääsyä taloudellisesta katastrofista vain hallituksen sotavarustetilauksilla. Saadakseen tähän kongressin suostumuksen hänen täytyi kiihottaa amerikkalaista yleistä mielipidettä mainittuja valtioita vastaan, joiden kärjessä oli Saksa. Göring tuki vilkkaasti näitä Hitlerin ajatuskulkuja.

Marraskuu alkoi kenraalien Milch ja Udet suorittamalla käynnillä. He olivat olleet joitain päiviä Royal Air Forcen vieraina Englannissa ja kertoivat nyt Hitlerille vaikutelmiaan. Tämä kuunteli tarkkaavasti ja keskeyttämättä. Olin ensimmäistä kertaa seuraamassa Hitlerin ja kenraalien välistä keskustelua. Molemmat kenraalit puhuivat Englannin ilmavoimien lisääntyvistä varustautumiskyvystä. Hitler korosti puolestaan, ettei hän halua sotaa Englantia vastaan.

Marraskuun 5. päivä 1937

Maailmalla kasvavan saksalaisvastaisuuden, kuten Hitler sen näki, on täytynyt vaikuttaa puhutteluun 5. 11. 1937. Tämä istunto on jäänyt historiaan niin sanotun ”Hossbachin pöytäkirjan” vuoksi; sillähän tuli olemaan Nürnbergin oikeudenkäynnissä hyvin suuri merkitys. Blomberg oli pyytänyt Hossbachin välityksellä Hitlerin luo neuvottelua puolustushaarojen komentajien kanssa, jotta voitaisiin käsitellä tärkeitä varustelu- ja raaka-ainekysymyksiä. Blomberg, Göring, Fritsch ja Raeder saapuivat Valtakunnankanslian eteen määrättynä aikana kello 16 mukanaan adjunttinsa ja varusteluasiantuntijansa. Me kolme sotilasadjunttina vastaanotimme heidät Johtajanasunnossa ja johdatimme edelleen talvipuutarhaan. Komentajien seurue jäi tupakkahuoneeseen. Herätti huomiota, että myös ulkoministeri v. Neurath saapui Hitlerin toivomuksesta. Hitler astui muuttaman paperin kanssa Hossbachin saattamana talvipuutarhaan. Lasiovet suljettiin ja verhot vedettiin eteen. Kello oli tällöin 16.15. Tupakkahuoneen puolella alkoi yleinen arvuuttelu, että mistä on kysymys. Tunti toisensa jälkeen kului ilman, että mitään tapahtui. Puhuttiin siitä, että Hitler ei ollut vielä koskaan aikaisemmin pitänyt puolustusvoimien johdon ja ulkoministerin kanssa yhteisneuvottelua.

Uteliaalta ja levottomalta näytti erityisesti Hitlerin henkilökohtainen adjuntti Wiedemann, joka valmisti parhaillaan matkaa Yhdysvaltoihin. Kello 20.30 avautuivat ovet jälleen. Sotaministeri, puolustushaarojen komentajat ja Neurath lähtivät seurueinensa, jotka tuntikausia olivat odotelleet turhanpäiten. Hitler meni yksityistiloihinsa ja Hossbach ajoi Sotaministeriöön. Tuskin jäi yleisemmin edes muistiin, että Hitler oli pitänyt neuvottelun suljettujen ovien takana.

Pian neuvottelun jälkeen Hitler matkusti Müncheniin osallistua tavanomaiseen juhlatilaisuuteen. Feldherrnhalleen vuonna 1925 tapahtuneen marssin muistoksi. Heti sen jälkeen hän jatkoi Obersalzbergiin. Matkustin marraskuun 14. päivänä hänen jälkeensä tietämättä tänä päivänä enää syytä siihen. Mut-

ta sitä ennen kutsui Hossbach Puttkamerin ja minut luokseen. Vakavin kasvoin hän kertoi meille, että 5. päivän neuvottelu oli ollut perustavaa laatua ja myös meidän täytyisi saada siitä tietoa. Ensin luki Puttkamer, ja sitten oli minun vuoroni. Pöytäkirja käsitti 15–20 sivua A4-koossa Hossbachin käsikirjoittamana, pikemminkin suurikokoisin kuin pienin kirjaimin. En muista enää, sanoiko Hossbach, kenelle hän vielä näyttäisi muistiinpanoja ja mihin ne lopullisesti taltioitaisiin. Jos hän on näyttänyt niitä Hitlerille, se on voinut tapahtua aikaisintaan marraskuun lopussa, sillä Hitler palasi Berliiniin vasta Augsburgissa 21.–22. 11. tapahtuneen käynnin jälkeen.

Pöytäkirjan sisältö on yleisesti tunnettu sen kappaleen perusteella, joka esitettiin kansainväliselle sotilastuomioistuimelle Nürnbergissä vuonna 1946. Alkuperäistä Hossbachin laatimaa käsikirjoitusta ei ole toistaiseksi löytynyt. Kuinka tarkoin tekstit pitävät yhtä, ei kukaan pysty varmuudella sanomaan. Minun täytyy todeta, että muistan alkuperäiskappaleen lyhyempänä. Oletamus, että Hossbach itse oli liittännyt pöytäkirjaan omia Hitleriä ja hänen suunnitelmiaan vastustavia tarkoituksiaan on minusta perusteeton.

Nürnbergissä esitetyn dokumentin sisällöstä uskon tunnistavani selvästi eräitä katkelmia ja teemoja vuodelta 1937. Toiset kohdat tuntuvat minusta uusilta. Silloinen vaikutelmani oli se, että Hitler halusi antaa yleisen Euroopan poliittisen ja sotilaallisen tilanteen arvion liittyneenä hänen Saksan tulevaisuutta koskevien ajatustensa ja suunnitelmiensa esittelyyn. Itävallan ja Tšekkoslovakian hän halusi tiettyjen poliittisten edellytysten vallitessa liittää Saksan valtakuntaan viimeistään 1943–1945. Tämän ajankohdan jälkeen olisivat voimasuhteet Euroopassa todennäköisesti kääntyneet Saksalle epäsuotuisiksi. Silloin olisi odotettavissa Ranskan ja Englannin asettuminen vastarintaan. En muista, että Puola, Venäjä ja Yhdysvallat olisi mainittu pöytäkirjassa. Hitlerin puhetta seuranneesta keskustelusta muistan Hossbachin kuvauksen perusteella, että Blomberg, Fritsch ja Neurath olisivat varoittaneet hyvin painokkaasti Englannin ja Ranskan vastarinnasta joka tapauksessa ja minä aikana

tahansa. Saksan väkivaltaisen aluejärjestelyn tapahtuessa täytyisi varautua niiden puuttumiseen asiaan.

Se tosiasia, että Hossbach perehdytti Puttkamerin ja minut neuvottelun sisältöön, osoitti minulle, että tilaisuuden on täytyntä olla Hossbachille sekä siten myös Fritschille ja Beckille hyvin tärkeä. Olin ollut vielä liian vähän aikaa Hitlerin luona kyetäkseen arvioimaan sitä täydessä laajuudessaan. Minusta oli aivan luonnollista, että Hitler vastuullisena poliitikkona ja ylipäällikkönä esitti tilannearvionsa ja neuvotteli tärkeimpien neuvonantajiansa kanssa, jolloin hänen suunnitelmansa vuosien 1943–1945 suhteen tuntuivat hyvin kaukaisilta ja vielä vuonna 1937 epäajankohtaisilta. Keskustelua Hitlerin esittämistä asioista ei meidän kolmen kesken syntynyt. Totesimme Puttkamerin kanssa vain tutustuneemme pöytäkirjaan, jolloin Hossbach määräsi myös, että se on pidettävä tiukasti salassa. En tullut siihenastisten vaikutelmieni perusteella muihin ajatuksiin, kuin että Hitler toteutti vain suunnitelmia, jotka olivat mahdollisuuksien rajoissa.

Ensimmäinen oleskelu Berghofissa

Ensimmäiseen Berghofissa viettämään ajanjaksoon liittyy kaksi muistikuvaa. Ensiksikin opin tuntemaan Eva Braunin ja toiseksi taas jäi mieleen Hitlerin kysymys siihenastisesta sotilasurastani. Olin täysin tietämätön siitä henkilöstöstä, joka ympäröi Hitleriä Obersalzbergissä. Berliinissä oli minulle vain sanottu, että Hitlerin elämä siellä ylhäällä oli luonteeltaan hyvin yksityistä ja että sen vuoksi hänen vieraisiinsa kuului myös muutamia naisia. Eva Braun oli siihen aikaan 25-vuotias, kun taas Hitler eli jo 49. vuotiaan. Neiti Braunin esiintyminen oli vaatimatonta ja pidättyvää, niin myös pöytäkeskusteluissa tai iltaseurustelussa. Hitlerin käyttäytyminen hänen suhteensa vierasjoukon ympäröimänä ei poikennut suhtautumisesta muihin läsnäoleviin naisiin. Ei ollut juuri kuin asiaan vihkiytyneiden huomattavissa, että Hitlerin ja Eva Braunin välillä vallitsi jokin erikoinen suhde.

Hän antoi itsestään hyvin huolitellun vaikutelman. Tietyissä määrin hän oli ihmistyyppiään vastaten tyylikäs ja elämänmyönteinen nuori nainen.

Eräänä päivänä Hitler kulki kanssani salissa kertoen ajatuksiin poliitiikasta Italian kanssa. Hänen kunnioitituksensa Mussolinia ja tämän saavutuksia kohtaan myötävaikutti siihen, että hän yliarvioi Italiaa ja italialaisia. Tällöin esitin vastaväitteitä ja kerroin omista kokemuksistani kolmekuukautisella kurssilla Italian ilmavoimien parissa vuonna 1933. Sanoin hänelle, että italialaiset ovat hyviä lentokoneen ohjaajia, mutta sotilasilmailua-kin harrastetaan vain urheilun kannalta. Hitler kuunteli vaieten eikä kysynyt enempää. Vastauksensa hän antoi puolen vuoden kuluttua Roomassa.

Hän näytti nyt kiinnostuvan enemmän siitä, mitä minulla oli kerrottavana Venäjältä. Siellä olostani oli kulunut jo kahdeksan vuotta. Sillä välin oli varmasti myös Venäjällä tapahtunut jotain. Mutta eräs seikka oli kertomisen arvoinen. Olimme silloin hämmästyneitä lentokoneitamme huoltaneiden ja korjanneiden venäläisten mekaanikkojen teknillisestä taidosta.

Kun tuli puhe Venäjän maasta ja kansasta, kerroin hänelle kaksi tapausta, jotka silloin jäivät hyvin mieleen. Lipezkin lähellä oli heikosti aidattu pommienpudotusalue, jonne läheisen kylän asukkaat saattoivat mennä helposti. He laidunsivat siellä mielellään karjaa. Eräänä päivänä räjähti ”suutariksi” jäänyt pommi. Muutamia lapsia ja hevosia kuoli. Asukkaat asettivat korkean korvaussumman hevosille, mutta lapsista ei puhunut kukaan. Ihmisiähän oli tarpeeksi – hevoset olivat arvokkaita.

Toinen kuvaus koski sateen liejuunnuttamia teitä. Kesällä sade valui välillä virtanaan ja teki tiet lyhyessä ajassa autoille kulkukelvottomiksi. Lentotukikohdan alueella, missä kaikki tiet eivät suinkaan olleet päällystettyjä, liikenne pysähtyi kokonaan. Onneksi kesällä tiet kuivuivat nopeasti. Mutta syyskuussa jouduin kokemaan, että liejukausi kestää pitempään.

Berghofista ja sen elämästä syntyneet vaikutelmat askarruttivat minua kovin vielä Berliinissä ja olivat myös keskustelun aiheena käydessämme vaimoni kanssa muutama päivä paluuni

jälkeen iltavierailulla Blombergin perheen luona. Tapasimme silloin sotamarsalkan sekä hänen poikansa ja tyttärensä ystäväpiireineen. Blomberg tunsi Hitlerin yksityisen elämäntyylin. Hän oli myös kuullut Eva Braunista ja hänen merkityksestään Hitlerille. Blomberg oli ainoa puolueen ulkopuolinen ministeri, joka oli Hitlerille läheinen ja jonka tämä oli myös useita kertoja kutsunut vierailulle Berghofiin. Se oli erityinen luottamuksen osoitus. Ei edes Göring ollut vielä istunut Eva Braunin kanssa samassa pöydässä.

Huolimatta vilkkaasta seurustelusta antoi illan isäntä hieman varautuneen ja poissaolevan vaikutelman. Kaipasin hänen avoimuuttaan ja eloisia juttujaan. Blomberg oli perinpohjin ”sivistyneen sotilaan” tyyppiä. Siitä ei ollut sinä iltana merkkiäkään havaittavissa, joten kysyin ystävältäni Axelilta, mikä hänen isäänsä vaivasi. Hän ei tiennyt mitään palvelushuolista. Sen sijaan sain viittauksen yksityisiin pulmiin. Enempää ei silloin selvinnyt. Vasta joulukuun alussa kertoi Blombergin tytär Dorle vaimolleni, että hänen isänsä aikoo mennä uusiin naimisiin. Hänen valinnastaan, siinä määrin kuin tytär ja muut sisarukset saattoivat toistaiseksi arvioida, kaikki lapset olivat hyvin onnettomia.

Vierailu Messerschmittin tehtailla

Marraskuun 22. päivänä 1937 Hitler vieraili Augsburgissa pidettyjen kansallissosialistisen puolueen maakuntapäivien yhteydessä professori Messerschmittin ”Bajerin lentokonetehtaila”. Tehtaiden nimi muutettiin suunnilleen niihin aikoihin ”Messerschmitt AG:ksi”. Vierailu perustui Rudolf Hessin ja Messerschmittin yhteiseen toivomukseen. He olivat tunteneet toisensa jo vuosia. Ajankohtaisena aiheena oli se loistava alkumenestys, jonka Messerschmittin ja hänen insinööriensä suunnittelema yksipaikkainen hävittäjätyyppi Bf 109 (myöhemmin Me 109) oli saavuttanut. Menneenä kesänä oli kolme Bf 109-konetta osallistunut Zürichissä ilmailunäyttelyyn. Miehistöt

toivat sieltä kolme palkintoa kotiin. Suunnilleen samoihin aikoihin oli ensimmäiset sen tyyppiset lentokoneet toimitettu Espanjaan Legion Condorin hävittäjälaivueelle, ja ne olivat saavuttaneet siellä heti ilmaherruuden venäläisistä ”Rata”-hävittäjistä. Sitten oli vielä muutama päivä aikaisemmin, 11. 11. 1937, tehdään päälentäjän onnistunut päästä huippunopeuteen 610,95 km/t, mikä merkitsi ensimmäisen maalta toimivien lentokoneiden maailmanennätyksen saamista Saksaan.

Näiden saavutusten kannustamana oli Messerschmittillä hyvä syy odottaa täynnä ylpeyttä ja itsetuntoa Hitlerin vierailua. Ilmailuministeriöstä otti osaa joukko teknillisen osaston upseereita ja insinöörejä, kärjessä Milch ja Udet. Milch ja Messerschmittin välillä oli yleisesti tunnettua kitkaa, joka oli peräisin Milch Lufthansan pääjohtajuusajalta. Nämä erimielisyydet aiheuttivat sen, että Ilmailuministeriön ja Messerschmittin välinen yhteistyö oli häiriintynyt pitkiksi ajoiksi, jolloin noiden vuosien paras saksalainen lentokoneensuunnittelija ei antanut täyttä panosta ilmavoimien hyväksi.

Jo tehdaskierroksen yhteydessä saatiin esimerkki ristiriidoista. Eräässä hallissa Messerschmitt astui Hitlerin luo ja pyysi häntä katsomaan uutta konstruktiota. Kaksi sivuhalliin johtavaa suurta porttia avattiin, jolloin näkyviin tuli nelimoottorisen lentokoneen malli. Samalla hetkellä syntyi levottomuutta Ilmailuministeriön herrojen keskuudessa. Milch sisällä kiehui silminnähden. Messerschmitt esitteli eräitä koneen yksityiskohtaisia tietoja. Hitler osoitti suurta mielenkiintoa. Oli kysymys kaukopommittajasta, joka sittemmin tuli olemaan sodan aikana kehitettyn, mutta sarjavalmistukseen ehtimättömän Me 264:n edeltäjä. Messerschmitt mainitsi 6 000 kilometrin toimintamatkan varustettuna 1 000 kilon pommikuormalla ja käyttäen keskinopeutta 600 km/t. Ilmailuministeriön edustajat epäilivät näitä suoritusarvoja. Hitler oli pidättynyt. Hänellä ei ollut lentokonerakennuksen alalta niin hyviä tietoja kuin laivanrakennuksesta, panssarivaunuista tai tykeistä. Hän mainitsi kuitenkin, että pitäisi olla mahdollista rakentaa monimoottorinen pommikone, joka kykenisi lentämään karkuun hävittäjiltä. Mutta kun hävittäjä-

Hitler korjailemassa käsikirjoitusta julistukseksi "Saksan kansalle" 3. syyskuuta 1939.

Puolustusvoimien
sotaharjoitus
Mecklenburgissa
syyskuussa 1937.
Tarkastus ilmator-
junta-asemissa.

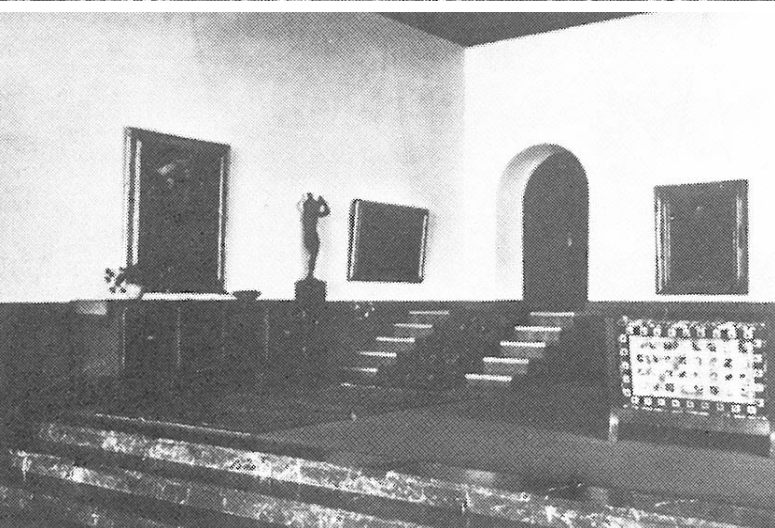
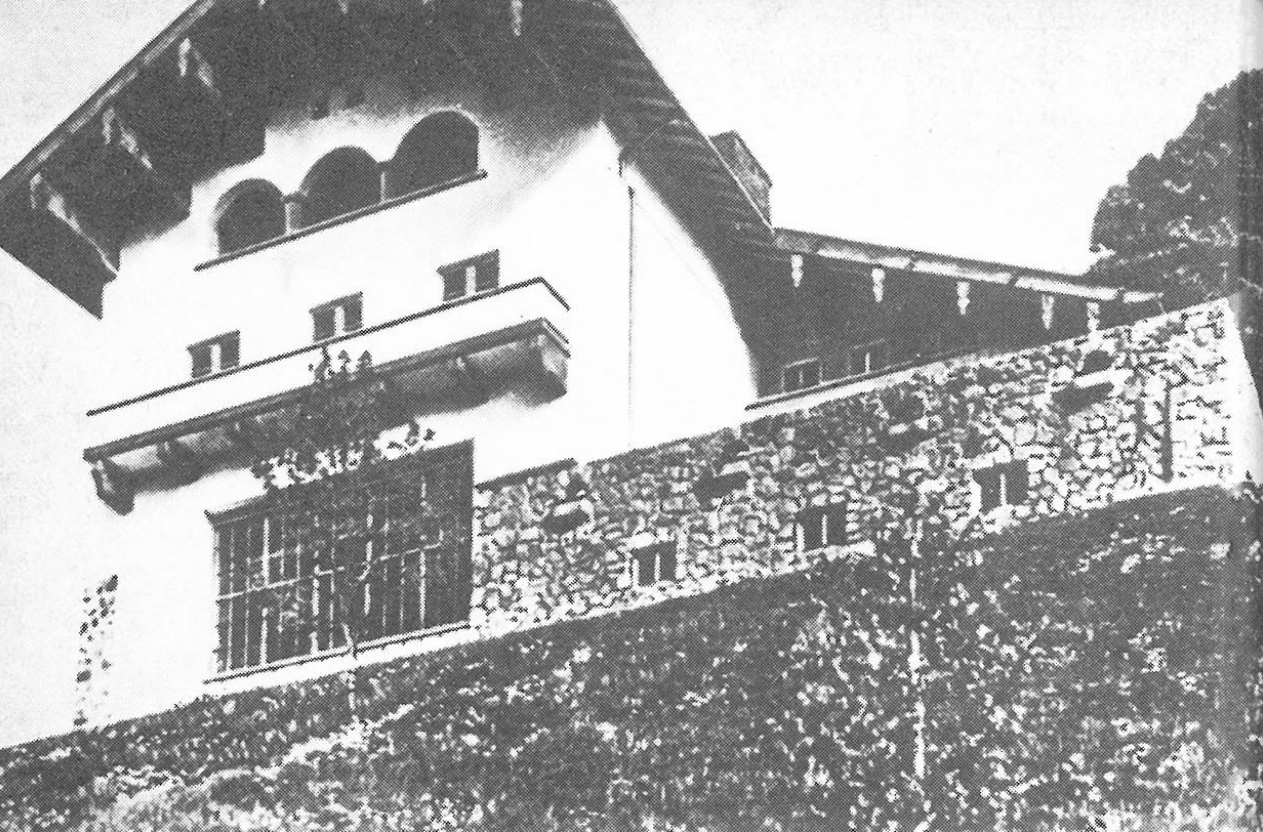
Kenraali v.
Manstein (oike-
alla) esittelee ti-
lannetta. Va-
semmalla ko-
mentajakapteeni
v. Puttkamer.

Hitler ja Mussolini
vastaanottavat
SS-Leibstandarten
ohimarssin Kunin-
kaallisella aukiolla
Münchenissä 25.
syyskuuta 1937.

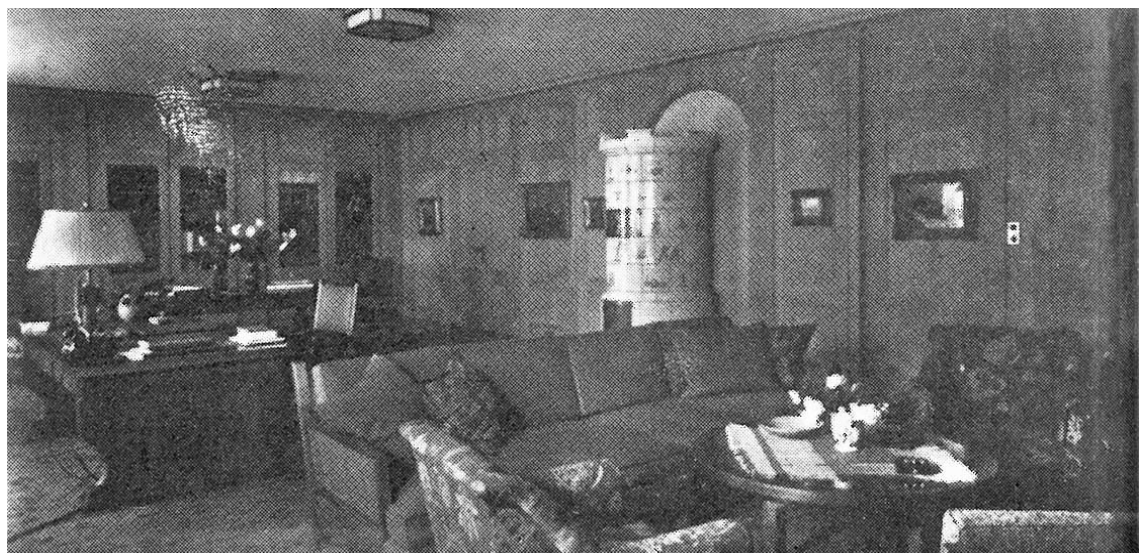

Sisäänkäynti Van-
haan Valtakun-
nankansliaan Wil-
hemstrasselta.

Berghof Obersalzbergissä. Vasemmalla: osa ensimmäisen kerroksen salista. Alhaalla: Hitlerin työhuone ensimmäisessä kerroksessa.

Hitler Linzin raati-
huoneen parvek-
keella illalla 12.
maaliskuuta 1938.

Hitler ja Mussolini
Rooman vierailulla
toukokuussa
1938.

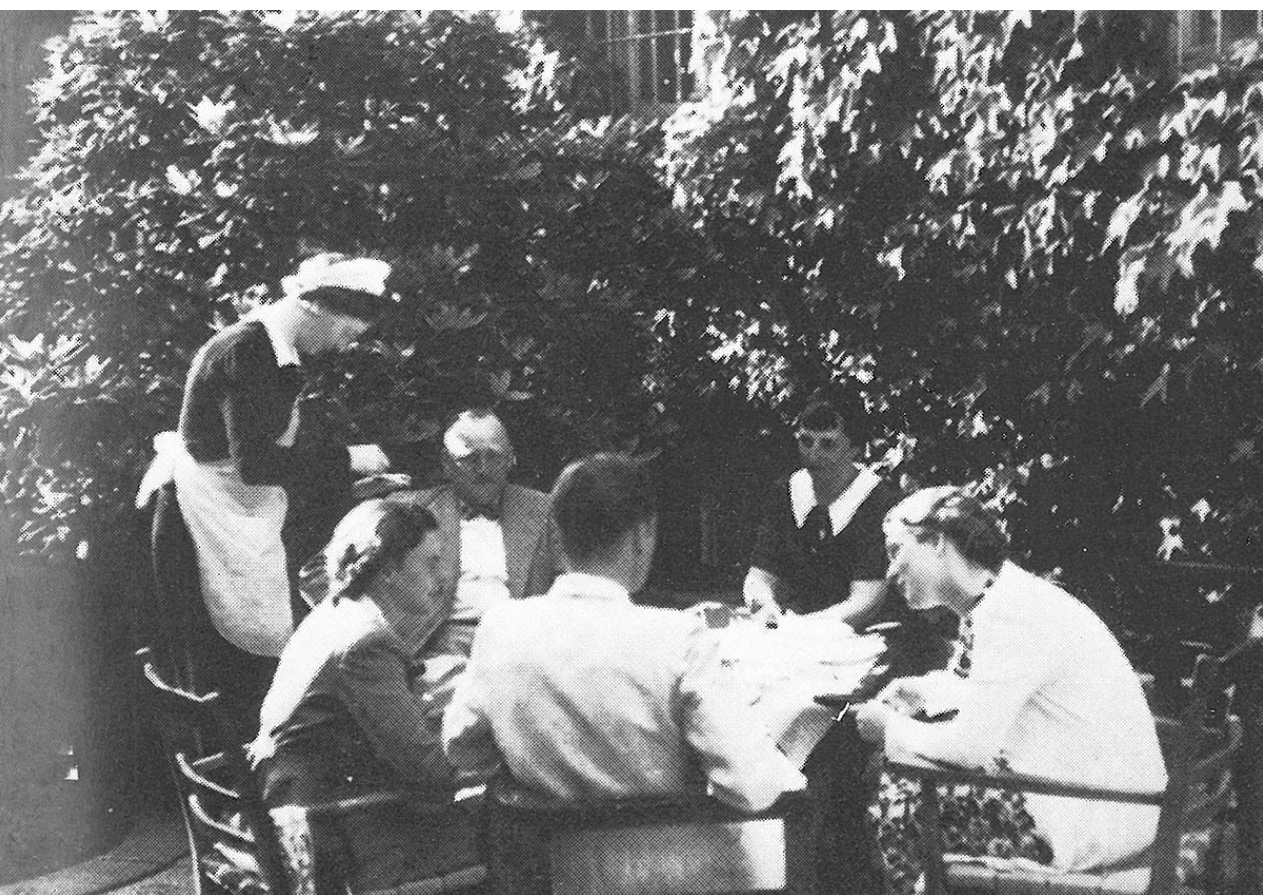
Valtiovierailu Italiassa. Hitleristä vasemmalle Italian kuningas.

Colosseumissa.

Loma Bühlerhöhellä. Yllä: Obergruppenführer Wilhelm Brücknerin kanssa. Alla: Ilmavoimien yleisesikunnan päällikön, kenraaliluutnantti Stumpffin ja hänen vaimonsa kanssa.

Lentokoneessa erään Johtajan matkan aikana. Yllä: väsynyt adjutantti, vasemmalla: kartanlukua.

Alla: rouva v. Belowin vierailu Berghofissa kesällä 1938.

koneet lentävät jo 600 km/t, täytyisi pommittajan saavuttaa vähintään 650 kilometrin tuntinopeus. Panssaroinnista ja torjunta-aseistuksesta täytyisi sellaisessa ”nopeassa pommittajassa” luopua nopeuden hyväksi. Silloin voitaisiin melkein jättää myös ilmataistelun vaara huomiotta. Milch sanoi, että ilmavoimilla on ollut jo jonkin aikaa tuollainen lentokone tilauksessa. Messerschmitt oli puolestaan sitä mieltä, että nopean kaksi- tai nelimoottorisen koneen rakentaminen ei toistaiseksi onnistu, koska Saksassa ei ole sopivia moottoreita. Hitler piti sen vuoksi tarpeellisena antaa nelimoottoriselle pommikoneelle etusija. Milch täytyi väittää vastaan sanoen, että ilmavoimien raaka-ainetilanne asetti valitettavasti rajoituksensa ja siksi oli tarkeus antaa etuoikeus kaksimoottoriselle nopealle pommittajalle. Päätöksiä ei keskustelun perusteella tehty.

Pommikonesuunnitelmia

Seuraavien viikkojen kuluessa yritin saada selville lisäperusteita Messerschmittin luona käydyissä keskusteluissa esilletulleisiin asioihin. Ilmailuministeriön teknillisessä osastossa sain kuulla vastustavia kantoja suunniteltujen ja tilattujen uusien pommituskoneiden suhteen.

Ilmavoimien yleisesikunnassa käännyin operaatio-osaston päällikön, everstiluutnantti Jeschonnekin puoleen. Häntä pidettiin esikunnassa tulevaisuuden miehenä. Päinvastoin kuin monet yleisesikuntaupseerit, jotka olivat siirtyneet maavoimista ilmavoimiin, Jeschonnek oli toiminut jo maailmansodasta alkaen lentäjänä. Reichsheerissä hän oli palvellut tavanomaisen käytännön mukaisesti sekä yleisesikunnassa että joukoissa ja säilyttänyt kosketuksen lentämiseen komennuksilla salaisina pidettyihin lentokouluihin ja harjoitusleirille. Myöskin Luftwaffen perustamisen jälkeen hän oli jatkanut vuorottelua joukoissa ja yleisesikunnassa. Pitkähkön aikaa hän oli Milch alaisena yleisesikuntaupseerina ja adjutanttina. Göring, joka ei kyennyt salaamaan epäluuloaan entisiä maavoimien upseereita kohtaan,

alkoi asioida yhä enemmän Jeschonnekin kanssa ohi ilmavoimien yleisesikunnan päällikön, kenraali Stumpffin. Tämä kehitys ei häirinnyt yhteistyötä yleisesikunnan sisällä. Sen sijaan se viilensi Milchin ja Jeschonnekin välejä. Siihen oli kyllä henkilökohtaisiakin, minulle lähemmin tuntemattomia syitä. Nämä ristiriidat jatkuivat ilmavoimien vahingoksi aina Jeschonnekin kuolemaan kesällä 1943 asti. En voi yhtyä Blombergin suusta kuulutuun mielipiteeseen, että Milch olisi ollut syypää vaikeisiin henkilösuhteisiin Ilmailuministeriössä, sillä vastuullinen päällikkö oli Göring.

Suhteeni Jeschonnekiin oli alusta pitäen hyvällä kannalla. Hänestä tuli yhteyshenkilöni Ilmailuministeriön suuntaan. Sain sitä kautta näköalan myös muille virkapaikoille. Saatoin hankkia sieltä tietoja ja muodostaa henkilökohtaisen käsityksen monista tapahtumista, jotta voin esitellä ne edelleen Hitlerille asiattiedoiltaan oikeina ja ilmavoimien johdon mielen mukaisina.

Jeschonnek antoi minulle yleiskuvan pommituskoneiden suunnittelusta ja kehittämisestä. Hitlerin esille ottama ajatus nopean pommittajan rakentamisesta ei ollut uusi. Jo Wever esitti tämän vaatimuksen toimiessaan yleisesikunnan ensimmäisenä päällikkönä. Ilmavoimat olivat antaneet kaksimoottorista konetta koskevan suunnittelu- ja kehittämistehtävän teollisuudelle, mm. Junkersille Dessauhun. Aseistusta ja muuta varustusta piti keventää varsin paljon nopeuden hyväksi, jotta saavutettaisiin hävittäjäkoneita suurempi nopeus. Kehitetty konetyyppi, Ju 88, saavutti siihenastisissa kokeissa nopeuden 500 km/t. Vastatessani, että hävittäjät ovat jo saavuttaneet 600 kilometrin tuntinopeuden, kertoi Jeschonnek, että se oli tapahtunut ”viritetyillä” moottoreilla, ei sarjavalmisteisilla. Normaaliavarustuksessa (aseineen ja radioineen) oleva hävittäjälentokone ei kykene lentämään yli 500 km/t. Myös Englannissa kehitteillä olevat uudet mallit lentävät saatujen tietojen mukaan suunnilleen tuolla nopeudella. Sitä paitsi suunnitelman jatko sisältää Ju 88:n varustamisen vahvemmilla moottoreilla. Nämä ovat käytettävissä aikaisintaan vuoden kuluttua, kuten Me 109:nkin moottorit. Jeschonnek uskoi, että Ju 88:sta tulisi ihanteellisen hyvä pommitus-

kone Luftwaffelle.

Keskustelu jatkui vielä operatiivisten ilmavoimien tehtävien ja kaukopommittajien tarpeen pohtimisena. Myös sellaiseen tarkoitukseen voitaisiin käyttää Ju 88:n muunnosta. Tähänastiset nelimoottorisen pommituskoneen kehitystyöt oli Göringin käskystä keskeytetty, vaikka sellaiset mallit oli Weverin ajan strategisen käsityksen perusteella nähtykin tarpeelliseksi. Ensimmäiset koneet, Ju 89 (Junkers) ja Do 19 (Dornier), olivat lentäneet jo vuosi sitten, mutta ne täytyi romuttaa tai käyttää muihin tarkoituksiin. Ju 89 lensikin kohta Ju 90:n nimellä Luftansan lentoja. Göring oli tehnyt päätöksen Ju 88:n hyväksi osittain raaka-aineiden puutteen vuoksi. Yhden nelimoottorisen sijasta voitiin rakentaa kaksi kaksimoottorista konetta, joilla myös tuotantoluvut Göringiä miellyttäen nousivat.

Kysyttyäni kenen ehdotuksesta ja neuvosta sekä milloin nämä ratkaisut oli tehty, ei Jeschonnek osannut sitä sanoa. Sen on täytynyt tapahtua jo silloin, kun hän oli vielä pommituslaivueen komentajana Greifswaldissa. Hän oli muuten myös varma, ettei nelimoottorisen Me 264:n projektia Augsburgissa enää jatkettaisi.

Tuohon aikaan oli siis jo tehty kohtalokas päätös, että ilmavoimat eivät saa käyttöönsä nelimoottorisia pommituskoneita.

Vuodenvaihteessa

Vuoden 1937 viimeisistä viikoista ja tammikuun 1938 alkupäivistä ei mieleeni jäänyt mitään epätavallisia tapahtumia.

Eräänä iltapäivänä Hitler meni teevierailulle suurlähettilään lesken, rouva v. Dirksenin luo. Hänen asuntonsa oli tunnettu jo ajalta ennen vuotta 1933 Hitlerin kohtauspaikkana konservatiivisten piirien kanssa.

Rouva v. Dirksen oli Johtajaa vastassa. Paikalle oli kutsuttu kahdeksan–kymmenen vierasta. Muistiini on heistä jäänyt vain Preussin prinssi August Wilhelm ja neiti Siegrid v. Laffert, kutsujen emännän veljen tytär. Aikaisemmin rouva v. Dirksen oli

pitänyt seurapiiriänsä "Kaiserhofissa" ollakseen mahdollisimman lähellä silloista Hitlerin Berliinin päämajaa ja siellä tapahtunutta "ruskeaa" hyörintää. Rouva oli asettunut Hitlerin ja hänen poliittisen liikkeensä käyttöön ja tehnyt niiden puolesta propagandaa konservatiivien keskuudessa. Hitler puolestaan oli käyttänyt tapaamisia hyväkseen oppiakseen tuntemaan noita piirejä ja voidakseen vaikuttaa niihin, eikä aivan ilman menestystä.

Petyin konservatiivisiin "säätyläisiini." Olin uteliaisuudessani odottanut ehkä liikaa. Rouva v. Dirksen ei tehnyt minuun mitään erityistä vaikutusta. Hitler seurusteli tavanomaiseen tapaansa tottuneesti mutta pidättyvästi ja palasi puolentoista tunnin päästä Valtakunnankansliaan. En yllättynyt, kun kuulin häneltä, ettei hän enää halunnut vierailla tuossa salongissa. Hitlerin mielestä siellä kokoontuneet ihmiset olivat vain uteliaita, jotka katselivat häntä kuin "kummajaista" ilman, että oppisivat ymmärtämään koskaan häntä pohjimmiltaan. En myöskään itse olisi voinut tuntea enää viihtyvänä tässä vanhojen monarkistien piirissä. Hitlerille oli tuon iltapäivän tapaaminen prinssi August Wilhelmin kanssa viimeinen.

Ei ollut epäilystäkään siitä, etteikö rouva v. Dirksenin puuhien takana olisi ollut toive monarkian palauttamisesta. Rouva edusti prinssi August Wilhelmin kanssa mielipidettä, jonka mukaan vaikutusvaltaa ei voitu saada sivuun jäämisellä, vaan tuli etsiä yhteyksiä kulloisenkin vallan haltijoihin. Mutta Hitler oli noihin aikoihin torjunut jo täysin ajatukset kuninkaallisten palauttamisesta valtaan. Muuan Goebblesin toteamus saman talven aikana vahvisti tuota olettamusta. Hän nimittäin kehui pienessä piirissä Valtakunnankansliassa olleensa se, joka oli saanut Hitlerin luopumaan ajatuksesta monarkiaan palaamiseksi. Samalla Goebbels taputti ylpeänä rintaansa.

Joulukuu Johtajanasunnossa sujui myöskin jouluvalmistelujen merkeissä. Hitlerin adjutantuuri kokosi luettelon henkilöistä, joiden tuli saada häneltä lahja. Joukosta tuli hyvin suuri. Lista alkoi ministerien ja korkeimpien puoluevirkailijoiden rouvista ja päättyi Hitlerin palvelusväkeen. Yksityishenkilöiden

ohella Hitler antoi lahjoja myös puolustusvoimien, poliisin ja SS:n yksiköille, jotka suorittivat vartiopalvelusta Valtakunnan-kansliassa ja Obersalzbergissä.

Hitlerin intendentillä Kannenbergillä oli tehtävänä ostaa lahjat. Ne asetettiin sitten Johtajanasunnon ruokasalin pitkille pöydille nähtäväksi. Hitler määräsi itse, kuka tulisi saamaan minkin lahjan. Hänen henkilökohtainen adjutanttinsa Schaub oli tehtävässä apuna ja kulki niinä päivinä sen vuoksi hyvin salaperäisenä. Muutamaa päivää ennen joulua sai vaimoni paketin, joka sisälsi Meissenin posliinista tehtyjä mokkakuppeja. Itse sain kultaisen taskukellon, jonka kanteen oli kaiverrettu lahjoittajan nimikirjoitus ja merkintä ”jouluna 1937”.

Eräänä joulukuun päivänä tuli meidän sotilasadjutanttien osaksi vielä toinenkin yllätys. Hossbach kertoi Puttkamerille ja minulle, että Hitler oli määrännyt meille kullekin kuukausittaisen 100 markan avustussumman edustusrahastostaan. Hossbach lisäsi, että oli hänen vakaumuksensa vastaista ottaa Hitleriltä rahaa. Upseerien tuli säilyttää riippumattomuutensa erityisesti taloudellisissa asioissa. Olin itse toista mieltä. Eihän merkinnyt mitään erikoista saada rahaa Hitleriltä. Uskoin siitä huolimatta voivani säilyttää itsenäisyyteni toimissani. Lisäksi oli kapteeninpalkkani paljon alhaisempi kuin Hossbachin everstinpalkka. Edustustehtäviä varten täytyi meidän asemassamme uhrata erityisesti vaatteisiin suuria summia.

Mussolinin näyttävästi läpiviedyn syyskuisen valtiovierailun jälkeen olivat Unkarin pääministerin v. Daranyin ja Jugoslavian Stojadinovitshin vierailut tammikuussa 1938 paljon rauhallisempia. Unkarilaisia pidettiin Saksan ystävinä. Sen mukaisesti oli myös tapaaminen sydämellinen. Jugoslavian pääministerin ja hänen puolisonsa vierailu kesti hieman laajemmissa puitteissa useita päiviä. Hänellä oli tullessaan jo ennalta maine, että hän serbialaisena oli Saksan ihailija. Se tuntui siihen aikaan epätavalliselta, ja Saksan johtajat, Hitler etunenässä, näkivät paljon vaivaa jugoslaviaalaisten vieraiden viihdyttämiseksi.

Viralliset valtiovieraiden kunniaksi järjestetyt vastaanotot päättyivät yleensä kello 23 mennessä. Noiden kahden vierailun

vastaanottojen virallisen osan jälkeen Hitler kutsui adjutanttiansa välityksellä pienen tuttaviansa piirin jatkamaan iltaa tupakkahuoneen takan ääressä. Tähän joukkoon kuuluivat Goebelsit, valtiosihteeri Hnake, tohtori Brandt vaimoineen, joitain nuoria naisia, kuten esimerkiksi Sigi Laffert ja kölniläisten 4711-tuotteiden valmistajan Mülhenin tyttäret. Molempina iltoina Hitler kustui myös meidät vaimoni kanssa mukaan. Nämä illanistujaiset takan ääressä valtiollisten illallisten päätteeksi kuuluivat hauskiin tapahtumiin, joita koimme Hitlerin Berliinissä olon aikana. Hyvästeltäessä Brückner otti isännän roolin, tyhjensi pöydistä kukkamaljakot ja jakoi daameille suuret kukkapuskat kotiinvietäviksi.

Ludendorffin kuolema

Jo jouluvalmistelujen aikaan oli tullut tieto Münchenistä, että kenraali Ludendorff oli kuolemaisillaan. Hitler oli vielä joulukuun alussa tehnyt hänen luokseen sairaskäynnin. Heidän suhteensa olivat viilentyneet viime vuosina, mihin oli osuutensa Ludendorffin toisella vaimolla Mathildella. Hitler ei ollut suinkaan unohtanut sitä, että Ludendorff oli vuonna 1923 marssinut hänen kanssaan rintarinnan Münchenin Feldherrnhalleen. Ludendorff kuoli 20. joulukuuta. Hitlerin uskollisuus vanhoja taistelutovereita kohtaan oli syynä siihen, että hän otti voimakkaasti osaa suruun. Jälkeenjääneen testamentin ja lesken ilmaiseman toivomuksen mukaisesti oli hautapaikka määrä valita Ludendorffin kotiseudulta, eikä niin kuin Hitler olisi mielellään nähnyt, jonkun kansallisen muistomerkin yhteydestä Hindenburgin Tannenberg-muistomerkin tapaan. Sen vuoksi tyydyttiin järjestämään valtiollinen siunaustilaisuus Münchenissä Feldherrnhallen edustalla joulukuun 22. päivänä.

Lähdimme edellisenä päivänä Berliinistä ja matkustimme ankaran kylmyyden ja lumimyrskyn keskellä yötä myöten Müncheniin. Melkein kolmituntisen myöhästymisen jälkeen junamme saapui perille. Myös Münchenissä vallitsi jäätävä talvisää. Hau-

tajaistilaisuus alkoi kello 12 riemukaaren luona surukulkueen lähtiessä Ludwigstrassea pitkin kohti Feldherrnhallea. Lavetilla lepäävän entisen yleisesikunnan päämajamestarin arkkua saattoivat Hitler, Blomberg sekä puolustushaarojen komentajat tai heidän sijaisensa. Muistopuheen Feldherrnhallen edustalla piti Blomberg. Hitler laski seppeleen, ja Hofgartenin luota ammuttiin kunnialaukaukset.

Herätti huomiota, että monet huomattavat henkilöt puuttuivat, vaikka heitä oli odotettu saapuvaksi. Kuulimme myöhemmin, että diplomaatteja, sotilasasiamiehiä ja muita vieraita kuljettanut erikoisjuna Berliinistä oli lumimyrskyn vuoksi saapunut Müncheniin niin paljon myöhästyneenä, että sen matkustajat saattoivat liittyä surukulkueeseen vasta matkalla hautausmaalle. Keisarin seppele laskettiin tästä syystä vasta haudalle. Tämä oli onnekas sattuma, sillä valtiollisen siunaustilaisuuden aikana tuli Hitlerin oikeudeksi laskea ainoa seppele.

Hautajaisten päätyttyä Hitler lähti Münchenin ''residenssin'' pihalle noustakseen sieltä autoonsa. Blombergillä oli sitä ennen hänen kanssaan lyhyt keskustelu. Me sotilasadjutantit ilmoitauduimme paluumatkalle Berliiniin. Hitler sen sijaan vietti jouluaaton Münchenissä sekä sen jälkeiset loppuvuoden päivät Obersazbergissä.

Uudenvuoden vastaanotto

Kuten kaikkina aikoina ja kaikissa maissa alkoi myös vuonna 1938 pääkaupungin valtiollinen elämä diplomaattikunnalle järjestetyllä vastaanotolla. Hitler oli päättänyt, ettei sitä järjestetä kuten ennen oli tapana tarkalleen tammikuun 1. päivänä. Sen sijaan ajankohdaksi valittiin sopiva tammikuun alkupuolen päivä, jolloin ihmiset olivat voineet viettää joulun ja uudenvuoden ajan rauhassa matkoillaan tai lomaillen, kuten Hitler itsekin halusi tehdä. Tuona vuonna virallinen vastaanotto pidettiin tammikuun 11. päivänä ''Presidentin talossa''. Hitler käytti kaikkiin diplomaattivastaanottoihin tätä entistä Schweriniläistä

palatsia, joka oli toiminut Ebertillä ja Hindenburgilla virka- ja asuintalona.

Hitler saapui Presidentipalatsiin jalkaisin Wilhelmstrassen suuntaista tietä pitkin ministeriöiden puutarhojen läpi. Sitä varten oli rakennettu välillä oleviin muureihin ovet. Koin tämän merkillisen kulkueen, joka ei oikein sopinut Hitleristä saamaani kuvaan, ensimmäistä ja samalla viimeistä kertaa. Kärjessä kulki Hitler puettuna frakkiin, mustaan takkiin, silinterihattuun ja valkoisiin käsineisiin. Me adjutantit seurasimme paraatipuvuisamme. Hitler itse teki pilaa tästä menosta. Vielä enemmän hän kuitenkin arvosteli Presidentinpalatsin tiloja, jotka eivät olleet diplomaattivastaanotoille valtakunnan nykyisen arvon mukaiset. Seremonioiden jälkeen kuulumme hänen sitten sanovan, että tämä uudenvuoden vastaanotto oli viimeinen näissä tiloissa ja tässä muodossa. Ellen aivan erehdy, hän kutsui jo samana päivänä luokseen Berliinin rakennustöiden johtajan Albert Speerin ja kysyi, voisiko tämä rakentaa Voss-strassen varrelle uuden valtakunnankanslian, jonka pitäisi olla valmis jo vuoden 1939 uudenvuodenvastaanotolle. Speer hyväksyi tehtävän lyhyen miettimisen jälkeen.

Göringin syntymäpäivä

Tammikuun 12. päivänä juhli Göring 45. syntymäpäiväänsä. Hitler kuului aina onnittelijoihin. Göring ei antanut tulla muita vieraita samanaikaisesti, ja Hitler meni mahdollisimman pienen seurueen saattamana. Seurasin häntä vain henkilökohtaisen adjutantin kanssa. Syntymäpäivä vastaanotto Göringin luona oli aina hieno. Hän nautti juhlapäivän vietosta ja iloitsi monista arvokkaista lahjoista. Hitler tunsu Göringin mieltymyksen maalauksiin, ennen kaikkea vanhojen mestareiden töihin ja erityisesti Lukas Cranachin tuotantoon. Nyt Hitler antoi syntymäpäivälahjaksi kuitenkin 1800-luvulta peräisin olevan maalauksen, muistaakseni Hans Makartin ”Haukanmetsästäjän”. Näin Hitler muisti myös Göringin metsästysharrastusta.

Göringin talon ilmapiiri oli tuollaisissa juhlatilaisuuksissa valoisa ja lämmin. Siellä huomasi, että talon emäntä osasi huolehtia yksityisistä ja perhettä koskevista asioista huolimatta virkatehtävien hoidon aiheuttamista kiireistä. Hitler käyttäytyi hänen suhteensa erityisen ritarillisesti. Göring puolestaan oli yksityisasunnossaan, myöskin Hitlerin läsnäollessa, aivan vapautunut, päinvastoin kuin tullessaan Valtakunnankansliaan. Siellä hän oli vaikeasti lähestyttävissä, sanoi tuskin hyvää päivää ja pyrki niin pian kuin mahdollista Hitlerin luo.

Noiden kahden mahtavan politiikon, Hitlerin ja Göringin, erilaisuus herätti jälleen syntymäpäivien yhteydessä huomiota. Olin nähnyt Göringin palvellessani Hävittäjälentorykmentti Richthofenissa 1934–1936. Huhtikuun 10. päivänä 1935 olin vieraana hänen häissään, ja vuotta myöhemmin minut kutsuttiin oopperatanssiaisiin Valtionooperaan. Noissa kahdessa juhlatilaisuudessa koin loistoa, jota ei ollut nähty Berliinissä sitten keisariaikojen. Göringin meneminen ja tuleminen jäi muistiini paljon paremmin kuin Hitlerin. Me lentäjät tunsimme luottamusta Göringiin. Hän oli kuin yksi meistä. Hitler oli kaukaisempi ja saavuttamattomampi. Näiden mielikuvien vallassahan olin myös aloittanut adjutanttipalvelukseni Hitlerin luona. Mutta nyt puolen vuoden jälkeen oli tilanne kääntynyt ympäri. Mitä lähemmin opin Göringin tuntemaan sitä enemmän jouduin hänestä erilleen. Syntymäpäivänvieton puitteissa korostui jälleen hänen mieltymyksensä loistoon verrattuna Hitlerin yksinkertaisuutta korostavaan olemukseen. Hitler vaikutti tuollaisena päivänä ja noissa oloissa pidättyvältä ja melkein huomaamattomalta. Minua miellytti tämä vaatimaton käytös. Göringin mahtipontista olemusta en pitänyt kauniina vaan jopa monesti tilanteisiin sopimattomana. Hitler ei antanut sen näkyä, että hän ajatteli usein samalla tapaa. Hän oli hienotunteinen Göringin luonteenlaatua kohtaan ja iloitsi siitä, että kansaa Göringin tyyli miellytti ja teki hänet suosituksi. Göringin suhteet talouselämän edustajiin ja konservatiivisiin piireihin olivat olleet Hitlerille tärkeitä. Molempien miesten erilaisuus ei vaikuttanut mitään taisteluajoilta peräisin olleeseen luottamussuhteeseen. Hitler ei tehnyt

mitään tärkeitä poliittisia tai sotilaallisia päätöksiä neuvottelematta etukäteen Göringin kanssa.

Kriittinen sisäinen asenteeni Göringiä kohtaan oli minulle rasite tehtävässäni. Hitler oli päällikköni, Göring puolustushaaran komentaja. Göringin luottamussuhde Hitleriin helpotti joka tapauksessa tehtävääni ilmavoimien adjutanttina. Kuuden Hitlerin esikunnassa vietetyn palveluskuukauden jälkeen oli käynyt selväksi, että en seissyt pelkästään sotilaallisen kuuliaisuuden vuoksi Hitlerin rinnalla, olin myös tullut hänen uskolliseksi seuraajakseen henkilökohtaisen luottamuksen ja vakaumuksen perusteella. En aavistanut, että tätä asennettani alettiin koetella mitä ankarimmin aivan pian.

Blomberg-skandaali

Tammikuun 12. päivänä vietti myös sotaministeri, kenraalisotamarsalkka v. Blomberg häitään. Päivää aikaisemmin olin kuullut puhelimitse, että joulukuun alussa Blombergin lapsilta kuulemani suunnitelmat vihkiäisistä toteutuvatkin näin pian.

Kerroin asiasta Puttkamerille, joka edelleen välitti tiedon Hossbachille. Samanaikaisesti ilmestyi Blombergin adjutantti, majuri Riebel Valtakunnankansliaan selvittääkseen hääseremonioiden yksityiskohtia, ei suinkaan Hossbachille vaan Blombergin nimenomaisesta käskystä Hitlerin henkilökohtaiselle adjutantille Schaubille.

Kaikkia upseereita koski määräys, että ennen vihkiäisiä oli saatava niin sanottu ”avioliittolupa” lähimmältä esimieheltä. Sen mukaisesti oli myöskin Blomberg menetellyt ja pyytäessään lupaa Hitleriltä ilmoittanut sen mukaisesti kuin myöhemmin kuulin, että hänen tuleva rouvansa ”on peräisin vaatimattomista piireistä”. Siinä yhteydessä lieenee Blomberg myös pyytänyt Hitleriä toimimaan todistajana. Göringin henkilöstöltä sain kuulla, että Blomberg olisi hieman aiemmin esittänyt hänelle saman pyynnön.

Riebelin tehtävä Johtajanasunnossa 11. tammikuuta ihmetytti

meitä siihen liittyneen salaperäisyyden vuoksi. Blomberg oli jopa kieltänyt lehti-ilmoituksen häistä. Hänen adjutanttinsa selvittivät kuitenkin, että noin huomattavassa asemassa olevan henkilön tulisi ilmoittaa avioitumisestaan. Tosiasia, että jälleen tulisi olemaan rouva v. Blomberg, ei voisi mitenkään pysyä salassa. Blomberg oivalsi tämän ja antoi hieman vastahakoisesti hyväksymisensä seuraavalle lehdistötiedotteelle: ”Sotaministeri ja kenraalisotamarsalkka von Blomberg on avioitunut keski-viikkona tammikuun 12. päivänä neiti Gruhnin kanssa. Johtaja ja valtakunnankansleri Hitler sekä kenraalieversti Göring olivat läsnä vihkiäisissä.”

Siviilivihkiminen tapahtui 12. päivänä iltapäivällä Sotaministeriön suuressa salissa yksinkertaisin menoin. Blombergin lapset eivät olleet läsnä. Tilaisuuteen ei liittynyt mitään juhlamenoja, ja aviopari matkusti välittömästi häämatkalle.

Ensimmäisen hämmästyksen vallassa, aavistamatta vielä mitään pian ilmenevistä kiusallisista taustatiedoista etsimme tapahtumille selitystä. Blomberg oli 60-vuotias ja ollut vuodesta 1932 leskenä. Tyttäret, jotka olivat hoitaneet taloutta näinä vuosina, aikoivat mennä naimisiin. Blomberg oli tullut yksinäiseksi. Hitler ja Göring osoittivat täyttä ymmärtämystä Blombergin ratkaisua kohtaan. Hitlerille Blomberg oli ylhäisten aatelisten upseeripiirien edustaja, kunnian mies, johon saattoi sokeasti luottaa. Blomberg toimi sotaministerinä ollessaan tammikuun 30. päivästä 1933 takuumiehenä Saksan konservatiivisten piirien tuesta uudelle hallitukselle. Saamani mielikuvan mukaan Hitler kunnioitti Blombergiä kenraalina ja ihmisenä sekä oli kiitollinen ja ylpeä henkilökohtaisesta tuttavuudestaan tämän kanssa.

Blomberg vietti vaimonsa kanssa muutamia lomapäiviä hotelli Oberhofissa Thüringerwaldissa. Hänen 90-vuotiaan äitinsä kuolema 17. tammikuuta pakotti hänet palaamaan ennenaikaisesti Berliiniin. Siellä hän eli syrjäänvetäytyneenä virka-asunnossaan. Hänen lapsensa seurasivat kotitalonsa muutoksia huolis-
saan, mutta eivät tienneet mitään uudesta puolisoista. Myös Blombergin ilmavoimienadjutantti Boehm-Tettelbach kertoi minulle marsalkan kummallisesta käytöksestä. Hän oli käynyt

avioparin luona heidän asunnossaan. Blomberg ei tehnyt elettäkään esitelläkseen vaimolleen adjutantin, jota hän aivan erityisesti arvosti. Kysyimme toisiltamme, miksi Blomberg ”piilotte-
li” vaimoaan.

Hitler oli Blombergin vihkiäisten jälkeen muutamia päiviä Münchenissä ja palasi tammikuun 24. päivänä Berliiniin. Olin palvelusvuorossa ja Valtakunnankansliassa Hitleriä vastassa. Hämmästyin kovin, kun hieman ennen tämän tuloa myös Hossbach ja Göring ilmestyivät Johtajanasuntoon. Göringillä oli jokin asiakirja kädessään. Lisäksi Wiedemann ja Bodenschatz olivat läsnä, kaikki vakavina kasvoiltaan. Hitler tuli sisään, tervehti heitä kädestä ja poistui heti Göringin kanssa huoneustoonsa. Bodenschatz tiesi, että Göring oli tullut Hitlerin luo Blombergin aivoitumisen vuoksi. Uusi rouva v. Blomberg oli kuulemma entinen prostituoitu. Kaupungillakin jo puhuttiin asiasta. Jo pelkkä huhukin oli tarpeeksi piinallinen, sillä rouva v. Blomberg oli senhetkinen valtakunnan ”First Lady”. Hitler oli naimaton ja Blomberg oli protokollan mukaan valtakunnassa toisella sijalla. Pidin näitä juttuja hölynpölynä, sillä en uskonut noin merkillisten asioiden sopivan Blombergille. Mutta Hitlerin ja Göringin keskustelu jatkui hyvin pitkään. Kun Göring poistui talosta, vetäytyi Hitlerkin hyvästelemättä tai sanomatta mitään omiin oloihinsa. Ajoin synkin ajatuksin kotiin. Puhuin vaimoni kanssa vielä pitkään Blombergistä. Se mitä olin kuullut juuri, selitti Blombergin lasten, Äxelin ja Dorlen huolestuneita mieliteitä.

Hitlerin ja Göringin välisen kohtalokkaan 24. päivän iltana käydyn keskustelun syistä kuulin yksityiskohtia vasta vähin erin. Pyörä oli lähtenyt pyörimään Blombergin uudelleenavioitumisesta kertovasta lehtiutisesta. Muuan poliisivirkailija oli lukenut uutisen, jolloin nimi Gruhn oli tuntunut hänestä tutulta. Boehm-Tettelbach oli saanut myöhemmin puhelimitse tiedon tästä asian etenemisestä. Virkailija kuvasi hänelle, kuinka kor-
tistosta oli löytynyt nimi Eva Gruhn. – Minulle on tosin jäänyt epäselväksi, minkä vuoksi Blomberg vuonna 1939 artikkelissa ”Gothassa” (sukukirjassa) on ilmoittanut toisen vaimonsa ni-

meksi Elsbeth Grunow. – Joka tapauksessa poliisivirkailija oli tunnollisesti toimittanut kortistotiedot ja lehti-ilmoituksen esmiehelleen. Näin sitten kortti päätyi muutaman päivän kuluttua virkatietä Berliinin poliisipäällikölle kreivi Helldorffille.

Tämä otti yhteyttä puhelimitse Blombergin adjutanttiin ja pyysi käyntiä Blombergin tai Keitelin luona. Hän oli pyrkinyt toimittamaan asiansa niin huomaamattomasti kuin suinkin. Boehm-Tettelbach toimi toivotulla tavalla ja otti poliisipäällikön vastaan. Helldorf toi asiakirjat mukanaan ja pyysi saada puhua marsalkan kanssa. Koska Blomberg ei ollut paikalla, hänet johdatettiin Keitelin luo. Siellä Helldorf kysyi, tunsiko Keitel uuden rouva Blombergin ja voisiko hän tunnistaa tämän mukana tuodusta kuvasta. Keitelin täytyi vastata kieltävästi, koska ei ollut vielä nähnyt rouvaa. Keitel pyysi saada asiakirjat, jotta voisi puhua niistä Blombergin paluun jälkeen. Helldorf torjui ehdotuksen ja valitti kiirettä. Tämän jälkeen Keitel ohjasi poliisipäällikön Göringin luo, joka oli nähnyt rouvan vihkiäisissä ja voisi tunnistaa hänet. Blombergin esikunta ei aavistanut papereiden sisältöä eikä pitänyt Helldorfin osoittamista Göringin luomina erikoisena asiana, varsinkin kun Göring Preussin pääministerinä ja sisäministerinä oli Helldorfin välitön esimies.

Niin moitteeton kun kreivi Helldorfin, myöhemmän vastarintaliikkeen jäsenen, menettely olikin, kun hän pyrki näyttämään vaimoa koskevat asiakirjat ensin Blombergille, sitäkin anteeksi-antamattomampaa oli Keitelin reaktio ja virhe ohjata Helldorf papereineen Göringin luo. Blombergin poissaolo oli onneton sattuma, josta sitten tragedia alkoi. Se seikka, että Helldorf oli halunnut saapua huomaamattomasti Blombergin luo, puhui sen puolesta, että hän halusi antaa marsalkalle tiedot vaimon menneisyydestä ja tilaisuuden asian hiljaiseen hoitamiseen.

Mutta Helldorf meni nyt asiakirjoineen Göringin luo ja antoi ne hänelle. Bodenschatzin kertoman mukaan Göring oli täysin yllättynyt siitä, mitä sai luettavakseen. Bodenschatz torjui myöhemmin kaikki syytökset siitä, että hänen päällikkönsä olisi jotenkin myötävaikuttanut asiakirjojen syntymiseen. Hän totesi kuitenkin, että Blomberg oli käynyt Göringin luona pyytämässä

apua erästä kilpakosijaa vastaan. Göring oli ratkaissut asian komennuksella ulkomaille. Tieto Blombergin käynnistä Göringin luona ruokki huhuja, että Göring olisi tarjonnut apua Blombergille liiankin mielellään avustaakseen tätä naimisiinmenossa ja antaakseen siten onnettomuuden lähestyä. Mutta tältä väitteeltä puuttuvat todisteet. Joskin Göring pyrki epäilemättä puolustusvoimien komentajan virkaan, en pitänyt häntä kuitenkaan halukkaana noin alhaiseen tekoon. Göring tunsı Hitlerin mieliteet Blombergistä, Fritschistä ja muista johtavista maavoimien kenraaleista. Hän tiesi myös Hitlerin käsityksen maavoimien johtavasta roolista toisten puolustushaarojen suhteen. Ei voinut olla Göringille mitenkään itsestäänselvää, että hänet Blombergin eron sattuessa nimitettäisiin seuraajaksi.

Mutta Göringille oli terävän käsityskykynsä ansiosta selvinnyt salamannopeasti heti Helldorfin käydessä, että nyt oli kuitenkin käytettävä tilaisuutta hyväksi. Sen sijaan että olisi ensin mennyt asiakirjojen kanssa Blombergiä tapaamaan. Göringin täyttivätkin nyt ajatukset, että hänen on otettava Hitlerin uskoimpana apulaisena jälleen epämiellyttävä tehtävä hoitaakseen. Hän tiesi, että tämä välikohtaus sattuisi Hitleriin kovin raskaasti, ja hän halusi siksi olla tämän rinnalla.

Varsinainen Hitlerin ja Göringin 24. päivänä käymän keskustelun sisältö on jäänyt hämärän peittoon. Voidaan olettaa, että se mukaili paljolti seuraavana päivänä Hitlerin ja Hossbachin välillä käytyä. Tämä sai jo yöllä kahden aikaan Valtakunnan-kansliasta puhelinsoiton ja kutsun saapua Hitlerin luo. Hossbach onnistui lykkäämään tapaamisen aamuksi kerrottuaan olevansa jo vuoteessa. Hossbach oli tietoinen Bodenschatzin antaman ilmoituksen vuoksi, että Göring oli tullut Blombergin vaimoa koskevien ikävien tietojen vuoksi Hitlerin luo. Hossbach näytti pyrkivän pysymään jupakasta erossa, koska myös Blomberg oli tietoisesti pitänyt hänet ensin tapahtumien ulkopuolella. Hän ei tuntenut olevansa velvollinen sekaantumaan Blombergin henkilökohtaisiin asioihin. Sellaiset tehtävät hän jätti mielellään Göringille.

Hitler vietti kaksi seuraavaa päivää täysin syrjäänvetäyty-

neenä. Kaikki keskustelut hän kävi yksityisasunnossaan, mitä en ollut aiemmin vielä kokenut. Häntä ei näkynyt myöskään yhteisillä aterioilla.

Tällainen menettely teki ilmapiirin Valtakunnankansliassa hieman salaperäiseksi. Kaikille läsnäoleville tuli yleisen epätoisuuden vuoksi ahdistava ja surumielinen olo. Hossbachista tuli tuona tammikuun 25. päivänä, suuren kriisin alkupäivänä, Hitlerin tärkein keskustelukumppani, ja hän viipyikin tämän luona melkein keskeytyksettä. Tämä tuntui minusta luonnolliselta ja oikealta, sillä Hossbach oli vuodesta 1934 asti ollut Hitlerin neuvonantaja kaikissa maavoimien ja koko puolustusvoimien johtoa koskevissa asioissa. Hän tunsi kaikki tapahtumat ja henkilöt. Samoin hän tunsi Hitlerin ajatukset sotilasasioista. Mutta myös Göring kulki Hitlerin luona. Näitä vierailuja seurasimme levottomina, sillä hänen kriittiset ajatuksensa maavoimien suhteen olivat tiedossa, yhtä hyvin kuin hänen kunnianhimosensa astua Blombergin tilalle. Mutta tiesimme, että maavoimien edustus oli Hossbachilla lujissa käsissä. Hitler oli monesti noudattanut Hossbachin neuvoja ja kunnioitti hänen asennettaan. Päivä kului meille tietämättöminä odotteleville jännityksentäyteisenä. Me emme saaneet kuulla mitään siitä, mitä suljettujen ovien takana puhuttiin.

Vasta 26. päivänä saimme tietoja kohtalokkaista Blombergin uudelleenavioitumisen laukaisemista tapahtumista. Maineeltaan kyseenalaiseksi osoittautuneen uuden vaimonsa kanssa ei sotamarsalkka voisi missään tapauksessa jatkaa virassaan. Hitler oli lähettänyt Göringin kysymään Blombergin omaa mielipidettä. Göringin kertoman mukaan Blomberg oli ollut tyrmistynyt poliisin kortiston antamista tiedoista ja valmis ottamaan eron vaimostaan. Göring oli kuitenkin ilmoittanut Blombergille, että tämä siinäkin tapauksessa joutuisi eroamaan tehtävistään. Sitten Blomberg oli jälleen torjunut eromahdollisuuden. Tämän tiedon kera Göring palasi Hitlerin luo takaisin. Nyt oli selvää, että Blombergin oli lähdettävä.

Olin Axel Blombergin ja Boehm-Tettelbachin kanssa samaa mieltä siitä, että Blomberg ei ollut tiennyt vaimonsa menneisyy-

destä ennen avioliittoa. Hän ei olisi muuten tehnyt sellaista päätöstä. Näytti ymmärrettävältä, että vaimo oli vaiennut aikaisempien vaiheidensa yksityiskohdista. Oli siis Blombergin virhe, että hän toimiessaan niin tärkeässä tehtävässä kuin sotaministerinä, ei ollut itse selvittänyt noita tietoja ajoissa.

Blombergin tapausta käsiteltäessä Hitlerin pääasialliset neuvonantajat olivat Göring ja Hossbach, jotka olivat yksimielisesti Blombergiä vastaan. Göring pyrki Blombergin virkaan ja Hossbach pyrki saamaan siihen Fritschin. Molemmat tunsivat Hitlerin hyvin ja tiesivät, kuinka häneen saattoi vaikuttaa. Mutta he eivät vetäneet samaa köyttä. Luonnollisesti Hitler kuunteli enemmän Göringiä kuin Hossbachia. Blomberg moitti näitä molempia epätoverillisesta käyttäytymisestä. Axel Blomberg on sanonut minulle hyvin katkeroituneena, että kumpikaan ei alun alkaen tehnyt mitään auttaakseen hänen isäänsä, jotta tämän väärä ratkaisu olisi huomaamattomasti hoidettu pois päiviltä. Moite kunniaaloukkaavasta toiminnasta olisi voitu nostaa vain, jos hänen isänsä olisi ollut tietoinen kaikista yksityiskohdista vaimonsa suhteen jo ennen avioliittoa. Hänellä ei ollut kuitenkaan ollut tilaisuutta tutkia asiakirjojen tietoja. Axel edusti näkökantaa, jonka mukaan Göring ja OKH tahtoivat murtaa OKW:n vallan hänen isänsä tapausta tekosyynä käyttäen.

Pojan käsitys oli inhimillisesti varsin ymmärrettävä. Mutta myös valtion edun nimessä olisi Hossbachilla ollut aihetta menetellä Blombergin tapauksessa toisin. Hän tunsi Hitlerin myönteisen asenteen upseeristoa kohtaan, ja hänen olisi pitänyt tehdä kaikkensa, että moraaliselta kannalta ei olisi syntynyt aihetta moitteisiin korkea-arvoista upseeria kohtaan. Kuinka välttämätöntä olisi ollut yrittää hoitaa asia tahdikkaasti, sen osoittaa tapaus Fritsch.

Fritschin kriisi

Kun Blombergin vapauttaminen tehtävistään vahvistui, oli Hossbachille itsestään selvää, että hänen seuraajakseen nimitet-

täisiin Fritsch. Myös Hitler tuntui aluksi kannattavan tätä ratkaisua. Mutta sitten hän veti esiin asiakirjoja, jotka olivat kuulemma olleet olemassa jo pitemmän aikaa ja joissa Fritschii vastaan esitettiin syytöksiä homoseksuellista käyttäytymisestä. Hitler todisteli, että jos Blomberg oli erehtynyt vaimon valinnassa, niin siitä täytyi tehdä johtopäätös, että esitetyt syytökset Fritschii vastaan saattavat myös pitää paikkansa. Hän katsoi olevansa pakotettu tutkimaan asian.

Keskustelun Fritschistä suljettujen ovien takana Hitlerin ja Hossbachin välillä on täytynyt olla hyvin kiivasta. Hitler käski Hossbachia olemaan kertomatta ulkopuoliselle mitään näistä keskusteluista. Hossbach toimi kuitenkin vastoin tätä käskyä. Fritsch oli hänen esimiehensä. Hän tunsu velvollisuudekseen ilmoittaa tälle esitetyistä epäilyksistä. Hossbach tapasi Fritschin tammikuun 25. päivän iltana, kertoi tälle asian ja ilmoitti sitten seuraavana päivänä aamulla Fritschin kanssa käymänsä keskustelun sisällön Hitlerille.

26. päivän kulku näytti osoittavan, että Hossbach olisi ollut oikeassa. Me pidätimme henkeä, kun kuulimme, että Hossbach yritti vaikuttaa Hitleriin, jotta Fritsch olisi nimitetty Blombergin seuraajaksi. Mutta liikehdintä Valtakunnankansliassa osoitti myös, että taistelu oli vielä käynnissä. Oikeusministeri, tohtori Gürtner näyttäytyi, niin myös ”SS:n valtakunnanjohtaja ja Saksan poliisin päällikkö” Himmler. Ne olivat huonoja merkkejä Fritschin suhteen. Päivän mittaan vahvistui käsitys, että Göringin vaikutus Hitleriin voimistui toiminnassa maavoimien johtoa vastaan. Illalla tuli Fritsch itse Hitlerin luo, ja myöhemmin saapui maavoimien yleisesikunnan päällikkö Beck kahdesti peräjäälkeen lyhyelle käynnille. Hänen täytyi tulla siviilipuvussa, koska ei haluttu herättää huomiota noin monilla upseerien vierailuilla Valtakunnankansliaan. Hossbach oli, kuten kuulin myöhemmin, järjestänyt nuo käynnit Hitlerin luo. Masentavinta oli kuitenkin tuona iltana, että Fritsch Hitlerin läsnäollessa (oliko Göring myös paikalla vai ei, on vain oletettavissa) asetettiin asiakirjoissa mainitun raskauttavan todistusaineiston eteen. Tämä arvoton menettely valtionpäämiehen yksityisasunnossa

painoi mieltäni yli kaiken. Mutta sen, että Hossbach oli edelleen neuvonantajana läsnä, uskoin silloin vaikuttavan sen suhteen, että nopea ratkaisu Fritschin hyväksi olisi sittenkin mahdollinen.

Myös Blomberg suoritti illalla jäähyväiskäynnin Hitlerin luona. Hän oli pukeutunut jo siviilipukuun. Huomiota herätti se, että Blombergiä myöhemmin pyydettiin siirtämään suunniteltua Berliinistä lähtöään. Hän saapui Hitlerin luo jälleen 27. päivänä ennen puolta päivää. Tällöin Blomberg antoi jo tyynemmän ja rauhallisemman vaikutelman. Vierailu kesti yli odotetun ajan. Kuten sain myöhemmin kuulla, keskusteli Hitler tällä kertaa hänen kanssaan henkilöstöongelmista ja erityisesti Blombergin ja Fritschin seuraajista.

Yön 26./27. 1. ja sitä seuraavan aamupäivän kuluessa Hitler teki päätöksensä, enimmältään Blombergin ja Göringin vaikutusten perusteella. Ensinnäkin oli yllättävää, että Hitler ei halunnut odottaa Fritschin tapauksen tutkimusten päättymistä, vaan käski heti etsimään uuden komentajan maavoimille. Hitler halusi käyttää tilaisuutta hyväkseen vapautuakseen Fritschistä. Toinen yllätys oli, että Keitel ilmestyi Valtakunnankansliaan, hänkin siviilivaatteissa. Sitten kuulumme suurimman yllätyksen, että Hitler ei haluakaan nimittää Blombergille seuraajaa, vaan ottaa puolustusvoimien komentajan tehtävät itselleen ja nimitää Keitelin ministeriin rinnastettavana puolustusvoimien pääesikunnan (OKW:n) päälliköksi.

Hitlerin ratkaisu viritti ylimmissä esikunnissa vilkkaan keskustelun. Minulle puhuttiin siitä monelta taholta. Luonnollisesti liikkui viimeisten tapausten johdosta Valtakunnankansliassa monia huhuja, ja kuulin esitettävän mitä kummallisempia ajatusrakennelmia. Yleisin oli käsitys, että koko tapahtumaketju oli puolueen isku puolustusvoimia vastaan, ikäänkuin kosto samantyyppisestä toimesta Röhmille ja SA:ta kohtaan. Hitler olisi sen mukaisesti käyttänyt tilaisuutta hyväkseen kaapatakseen puolustusvoimien suhteen täyden vallan itselleen. Minulle tuli kuitenkin toisenlainen kuva. Blombergia vastaan esitettiin moite, että hän olisi neuvonut Hitleriä ottamaan itselleen puolustus-

voimain komentajan tehtävät. Saattaa olla, että hän oli tästä puhunut. Todisteita ei ole olemassa. Hitlerin toivoma keskustelu Blombergin kanssa 27. päivänä aiheutui tietystä neuvottomuudesta. Siksi hän halusi vielä kerran tavata viisi vuotta rinnallaan seisseen Blombergin. Mikä olikaan ymmärrettävämpää? Hitler tiesi, että Göring odotti tulevansa Blombergin seuraajaksi. Bodenschatz kehoitti minua asettumaan Göringin puolesta-puhujaksi nimityksessä puolustusvoimain komentajaksi. Hitler teki minulle täysin selväksi, että hän ei pitänyt Göringiä tehtävään sopivana. Hän ei ymmärtänyt mitään asetekniikasta. Perustavaa laatua olevat puolustusvoimien johtamisperiaatteet olivat myös hänelle vieraita. Nelivuotissuunnitelman johdossa on hänellä ilmavoimien johtamisen ohella paljon tehtävää. Ilmavoimia Göring ei antaisi muiden, esimerkiksi Milchin, johdettavaksi.

Myös Blomberg oli ehdottanut Hitlerille samalla huonolla tuloksella Göringin nimittämistä seuraajakseen. Suuri kysymys oli se, että Göringille ei löytynyt vaihtoehtoja. Ei siksi, etteikö maavoimissa olisi ollut päteviä kenraaleita, vaan koska Göring oli antanut ymmärtää, ettei hän halua asettua ilmavoimien komentajana kenenkään maavoimista tulleen puolustusvoimain komentajan alaisuuteen. Johtaja ei voisi sallia sitä tehtävän hänelle. Ehkäpä Göring halusi tällä pakottaa myös itsensä nimitämiseen Blombergin seuraajaksi. Hitler oli näin ollut hyvin vaikeassa tilanteessa ja lieenee ollut iloinen, kun keskustelussa Blombergin kanssa tuli esille ulospääsyn mahdollisuus. Hitlerin toive valtansa laajentamiseksi ei ollut siis perimmäinen syy ratkaisuun, vaan Göringin vaatimukset oman valtansa lisäämiseksi. Jos Hitlerillä olisi ollut alunperin tarkoitus päästä vain eroon Blombergistä ja Fritschistä, olisi siihen ollut paljon parempia keinoja kuin tehdä tarkoituksella näin vaikea skandaali. Oli harhauttavaa sysätä syy Hitlerin niskoille siitä, että hän halusi lisää käskyvaltaa puolustusvoimien suhteen. Hitlerillä oli tuo valta jo Hindenburgin kuolemasta 2. 8. 1934 alkaen, kun hänestä oli tullut valtionpäämies ja samalla ylipäällikkö.

Myös muut Hitlerin ympäristössä työskentelevät olivat kans-

sani samaa mieltä siitä, että Hitler ei ollut kenenkään toimista niin yllättynyt ja tuohtunut kuin Blombergin onnettomasta avio-liitosta. En kokenut kahdeksanvuotisen palvelukseni aikana Hitlerin luona mitään vastaavaa tapausta. Jopa Rudolf Hessin lento Englantiin vuonna 1941 oli Hitlerille vähäpätöisempi ta-pahtuma. Blombergin skandaalin yhteydessä Hitleriltä ”särkyi eräs maailma”. Siihen asti hänen kunnioituksensa kenraaleja – ja samalla aatelisia – kohtaan oli ollut horjumaton.

Hossbachin erottaminen

Seuraava ja kovin yllätys Puttkamerille ja minulle tässä kolmi-päiväisessä ”Wehrmachtin kriisissä” tapahtui tammikuun 28. päivänä. Hitler oli esittänyt Keitelille toivomuksen, että Hossbachin tulisi lähteä virastaan ajdutanttina. Siihen emme löytä-neet selitystä emmekä ymmärtäneet tätä ratkaisua. Miten Hitler voisi tässä tilanteessa erota yli kolme vuotta tuntemastaan ja luottamustaan nauttineesta upseerista? Ennen kaikkea pidimme Hossbachia ainoana sopivana Hitlerin neuvonantajana kaikissa kysymyksissä, jotka koskivat maavoimien johtoa mukaanluet-tuna sen ylimpien virkojen täyttäminen. Puttkamer esitti sen vuoksi Hitlerille, että tämä luopuisi Hossbachin erottamisaja-tuksesta. Hitler osoitti ymmärtämystä Puttkamerin esitykselle, mutta sanoi ratkaisun olevan peruuttamaton. Hitlerin lisäys, että hän oli vasta viimeisten keskustelujen aikana oppinut tun-temaan Hossbachin ”inhimilliseltä” puolelta, vahvisti vaiku-telmaani siitä, että heidän välinsä olivat olleet epäpersoonallisen viralliset.

Hitler piti vakavampana kuin aluksi näytti sitä, että Hossbach oli vastoin nimenomaista käskyä kertonut Fritschille esitetyistä syytöksistä. Vasta kahden päivän kuluttua tapahtumasta Hitler antoi Keitelin välityksellä tiedon Hossbachin vapauttamisesta virastaan. Se koski häneen syvästi. Hossbachin kohtaloksi tuli kaksi seikkaa: ensiksikin epäonnistunut mutta kylläkin hänen toivomansa kaksoisasema sekä yleisesikunnan päällikön että

Hitlerin alaisena ja toiseksi Göringin vihamielisyys. Se, että Hossbach erotettiin vasta kaksi päivää tottelemattomuutensa jälkeen, antoi aiheen olettaa, että Göring olisi tässäkin kysymyksessä vaikuttanut Hitleriin.

Itse pidin Hossbachin asennetta Hitlerin suhteen ymmärrettävänä ja hänen toimintaansa puolustushaaransa komentajan puolesta kunnioitettavana. En kuitenkaan voinut välttyä moittimasta häntä siitä, että hän oli asettanut oman henkilönsä ja asemansa väärällä hetkellä vaaralle alttiiksi. Hänen täytyi tietää arvioidessaan tilannetta 25. päivän iltana olevansa ainoita Hitlerin luottamusta nauttivia maavoimien upseereita. Vain hänellä oli tilaisuus vaikuttaa Hitleriin maavoimien hengessä. Tämän mahdollisuutensa hän asetti peliin, koska ei tuntenut itseään niinkään Hitlerin adjutantiksi vaan paremminkin Fritschin ja Beckin edustajaksi. Olen yhä vielä sitä mieltä, että Hossbachilla olisi ollut tilaisuus reagoimalla toisin Blombergiin ja Fritschiin kohdistuneisiin syytöksiin vaikuttaa Hitlerin ratkaisuihin kenraaleille suosiollisemmalla tavalla. Mutta Hossbachin luonne, olemus ja käsitys upseerin ammatista eivät tarjonneet mahdollisuuksia kompromisseihin tai puolittaisuuksiin. Oli ollut maavoimien virhe asettaa noin ehdoton upseeri tehtävään, joka vaatii luonteenlujisuuden ohella myöskin joustavuutta.

Keitelin rooli

Näinä päivinä kävi Puttkamer keskustelun Keitelin kanssa ja kertomansa mukaan esitti tälle vakavia moitteita menettelytapojen johdosta. Keitel oli omaksunut kritiikittömästi Hitlerin käsitykset Blombergin ja Fritschin tapauksien suhteen. Olisi kuitenkin ollut Keitelin velvollisuus upseerina hankkia ensin selvitys Fritschiä vastaan esitettyjen syytösten johdosta ja vasta sitten ottaa vastaan korkea asema Hitlerin rinnalla. Keitel ei antanut Puttkamerin moitteiden ja vaatimusten vaikuttaa itseensä.

Keitelin menettelyn ymmärtämiseksi on sanottava, että hänel-

lä päinvastoin kuin edeltäjällään Reichenauilla, ei ollut mitään kosketuksia Hitleriin, ellei oteta huomioon aivan vähäisiä palvelukseen liittyviä tapaamisia. Hän ei ollut pyrkinyt mitenkään Blombergin esikuntapäällikkönä lähempään tuttavuuteen Hitlerin kanssa, mikä olikin palvelustehtävien suhteen varmasti ollut hyödyllistä. Myös Hossbach oli pitänyt häntä Hitleristä erossa peläten, että Keitel saattaisi saada vaikutusvaltaa Hitlerin luona Reichenauin tavoin. Niinpä Keitel tuli tammikuun 27. päivänä täysin valmistautumattomana tilanteeseen, johon hän ei ollut kasvanut. Hän oli hyvä sotilaallinen organisaattori ja tullut myös valituksi Blombergin apulaisen virkaan. Maine kunnollisena yleisesikuntaupseerina perustui ennen kaikkea hänen väsymättömään ahkeruuteensa ja sotilaalliseen ryhtiinsä. Mutta poliittisella ja diplomaattisella näyttämöllä hän oli kömpelö.

Keitelia ei voinut sanoa moderniksi kenraaliksi. Hän ei ymmärtänyt paljonkaan tekniikasta. Myös merkillinen kunnianhimo pisti minulle silmään. Tätä ei esiintynyt niinkään henkilökohtaisesti, vaan perheen ja Keitelin nimen puolesta. Itsetietoisien alasaksilaisen talonpoikaisperheen poikana hän oli ylpeä siitä, että oli päässyt niin korkeaan asemaan. Kuitenkaan se aikaisempia tehtäviä paljon suurempi vastuu, jota hänen nyt täytyi kantaa, ei oikein tuntunut tulevan hänen tietoisuuteensa. Niinpä Keitel oli jättänyt neuvottelematta ja pitämättä yhteyttä noiden kriisipäivien aikana muiden johtavien maavoimien kenraalien kanssa. Hän keskusteli asioista vain alaisensa, eversti Jodlin kanssa. Näin hän sai heti moitteita siitä, että hän haluaa pysyä erossa maavoimista ja niiden johdosta sekä puhua vain Hitlerin suulla. Tätä huonoa mainetta uuden asemansa ensimmäisiltä päiviltä hän ei kyennyt koskaan puhdistamaan. Sen vuoksi häntä on myös myöhemmin usein tuomittu väärin.

Kummallinen jälkinäytös

Puttkamer kertoi minulle vielä erikoisen tapahtuman. Blombergin viimeinen laivastoadjutantti, komentajakapteeni v. Wan-

genheim, oli Blombergin eron todellisten syiden tultua tietoon ja Raederin kanssa käydyn neuvottelun jälkeen tullut siihen tulokseen, että hänen tulisi toimia. Laivaston piirissä oli levinnyt otaksuma, että Blomberg ei tietäisi koko totuutta vaimonsa menneisyydestä, sillä muuten hän olisi heidän mielipiteensä mukaan menetellyt toisin. Wangenheim oli sen vuoksi ottanut tehtäväkseen muistuttaa Blombergiä upseerinkunniastaan.

Tammikuun 29. päivänä Wangenheim matkusti Roomaan tapaamaan marsalkkaa. Siellä hän vaati entistä esimiestään tekemään oikeat johtopäätökset ja eroamaan vaimostaan. Kun Blomberg torjui tämän, Wangenheim esitti hänelle moitteet siitä, että hän oli tahrannut omansa ja koko upseerikunnan kunnian. Sen vuoksi hänellä ei olisi muuta vaihtoehtoa kuin ottaa itseltään henki. Näin sanoen hän oli asettanut Blombergin pöydälle pistoolin.

Kuulin Boehm-Tettelbachilta kuvauksen jatkotapahtumista. Blomberg soitti Roomasta Göringille sekä kirjoitti myös Keitelille kirjeen, jossa hän viittasi Hitlerille antamaansa lupaukseen olla tekemättä itsemurhaa. Hitler oli sen mukaan sanonut: ”Saksa ei tarvitse nyt mitään kuollutta sotaministeriä.” Wangenheimin palattua Berliiniin oli hänet kutsuttu Boehm-Tettelbachin kanssa Göringin puheille. Tämä oli ollut myrskyinen ja moittinut Wangenheimia siitä, että hänen sooloilunsa asiassa olisi saattanut johtaa epämiellyttävään lopputulokseen. Göring oli sanonut edelleen, että Wangenheimin toimi oli osaksi ymmärrettävissä mutta sotkeentuminen tapahtumaan harkitsematonta ja liioiteltua.

Puttkamer hyväksyi Wangenheimin menettelyn. Itse pidin matkaa Roomaan aivan tarpeettomana enkä voinut ymmärtää Wangenheimin asennetta. Minulle riitti tieto siitä, että Blomberg ei ollut tarkoituksellisesti tehnyt mitään, mikä olisi vahingoittanut omaansa ja upseerikunnan mainetta. Koko tapahtuma osoitti, miten kevein perustein kunniakäsitysten kanssa toimittiin, ja kuinka helposti myös valtion etu ja henkilökohtainen tai joukon kunnia joutuvat monesti ristiriitaan keskenään. Muuten pidän todennäköisenä, että Blomberg rakasti vaimoaan ja aset-

tui tätä puolustamaan. He elivät Bad Wiesseellä Blombergin kuolemaan eli vuoteen 1946 asti.

Schmundt

Sitten tuli esiin kysymys Hossbachin seuraajan nimittämisestä. Hitler oli antanut Keitelille tehtäväksi etsiä yleisesikuntaupseeri, joka olisi hänen ja Keitelin uskottu eikä minkään muun tahon asialla. Hitler tarkoitti tällä kokemuksia Hossbachin kaksoisroolista. Hossbachin seuraajan virkaohje kuvastikin sitten selvästi Hitlerin reaktiota viime päivien tapahtumiin.

Tammikuun 28. päivänä nimitettiin yleisesikuntamajuri Rudolf Schmundt ”puolustusvoimien adjutantiksi Johtajan ja valtakunnankanslerin luo”. Hän oli 41-vuotias ja tuli Liegnitzistä, missä hän oli toiminut 18. Divisioonan yleisesikuntaupseerina. Keitel tunsu hänet ja oli antanut suosituksensa.

Schmundt aloitti palveluksensa tavattoman vaikeassa tilanteessa. Yleisesikuntaupseerina hän kunnioitti kenraali Beckiä mutta joutui kokemaan ilmoittautuessaan tälle, että hänet otettiin vastaan vain pikaisesti ja muodollisesti. Tämä tuotti heti aivan tietämättömänä Berliiniin tulleelle Schmundtille katkeran pettymyksen. Yleisesikunta oli hänen sotilaallinen kotinsa. Mutta nyt sen päällikkö käyttäytyi häntä kohtaan jäätävästi. Samoin kävi Hossbachin luona, joka kieltäytyi selvittämästä Schmundtille palvelustehtäviä ja ohjasi tämän Puttkamerin perehdytettäväksi. Hän oli sattumalta tilaisuudessa paikalla ja kuvasi minulle jälkeenpäin tämän epämiellyttävän tapaamisen. Syvällisempi peruste viileään vastaanottoon Beckin luona ja Hossbachin epätoverilliseen käytökseen Schmundtia kohtaan oli suorastaan itsetuhoon viittaavissa OKW:n ja OKH:n huonoissa suhteissa. Beckin ja Hossbachin mielestä Schmundt oli ”luopio”, joka oli Hitlerin käskyllä temmattu pois suorasta yleisesikunnan päällikön määräysvallasta. Olin hämmästynyt siitä henkisestä pienuudesta, jota Hossbachin käytös nuorempaa upseeritoveria kohtaan osoitti. Kunnioitukseni häntä koh-

taan aleni siitä enemmän kuin hänen väärään arviointiin perustuneesta menettelystään Blombergin–Fritschin kriisin yhteydessä.

Puttkamer otti tehtäväkseen auttaa Schmundtia selviytymään alkuvaikeuksista. He tunsivat toisensa jo Potsdamista. Schmundt oli palvellut Jalkaväkirykmentti 9:ssä muun muassa rykmentin adjutanttina. Hänen hyvä ystävänsä tuolta ajalta oli Henning v. Tresckow, myöhemmin johtava hahmo Hitleriä vastaan suunnatussa salaliitossa. Puttkamerilla oli siteitä Potsdamiin kotinsa kautta. Hänen isänsä eli siellä edelleen.

Ensimmäisten vaikutelmieni perusteella Schmundt oli edeltäjänsä vastakohta. Siinä missä Hossbachilta oli puuttunut lämmenhenkisyyttä, oli taas Schmundtilla rehtiä avoimuutta, jota upseerilla tulisi olla tovereitaan ja alaisiaan kohtaan. Schmundt osasi olla varauksettoman iloinen. Kuten melkein kaikki Reichsheeristä peräisin olleet upseerit oli hänkin vain sotilas. Ihmiset ja tehtävät uudessa asemassa asettivat hänet nyt sotilaallisten kysymysten ohella poliittisten pulmien eteen. Schmundtin täytyi virittyä varsin paljon uudelleen. Hänellä oli kuitenkin tähän hyvät edellytykset sivistyksensä ja luonteensa puolesta.

Opin tuntemaan Schmundtin tammikuun 30. päivänä, kun kokoonnuimme seuraamaan illalla perinteistä SA:n soihtukulkuetta Brüningin valtakunnankanslian tiloissa. Hitler otti parvekkeella seisten ohimarssin vastaan. Ministeri Meissnerilla oli tapana kutsua Hitlerin ohjeiden mukaisesti tuoksi illaksi valtiollahinnon ja puolueen henkilöitä samoin kuin eräitä Hitlerin pöytäseurueiden vieraita daameineen. Tänä vuonna tämä seurapiiritapahtuma keskellä kriisitunnelmia muodosti omaleimaisen vastakohdan Hitlerin ympäristössä vallinneelle tunnelmalle. Hitler oli nimenomaan toivonut, että valtaannousun vuosipäivää vietettäisiin jokavuotiseen tapaan, jotta vaimennettaisiin huhuja viime päivien tapahtumista. Kaikki vieraat olivat luonnollisesti noudattaneet Hitlerin kutsua täynnä uteliaisuutta ja olivat jännittyneitä kuulemaan jotain uutta. Itse olin iloinen, kun saatiin vähän vaihtelua.

Sillä aikaa kun Hitler katseli SA:n ohimarssia, me vietimme

aikaamme voileipäpöydän ääressä ja maistelimme juomia. Tässä seurassa astui Schmundt ensi kertaa virallisesti Valtakunnankanslian elämään. Hän oli iloinen siitä, että myös vaimoni saattoi huomiota herättämättä esitellä eräitä niin monista vieraista kasvoista. Sitä ennen vaimoni oli tervehtimisen yhteydessä pamauttanut Puttkamerille ja adjutanteille: ”Mitä täällä on oikein tekeillä? Näytätte kaikki oksennetulta riisipuurolta!” Silmä hän oli osunut naulan kantaan ja luonnehtinut varsin sattuvasi mielialojamme ja masennustamme noina kriisipäivinä.

Reichenaustako maavoimien komentaja?

Schmundtin ensimmäisiin tehtäviin kuului suositella yhdessä Keitelin kanssa Hitlerille sopivaa maavoimien komentajaa. Hitlerillä oli aluksi Reichenau kiikarissaan. Mutta häntä vastaan olivat kaikki kenraalit, joiden kanssa Hitler keskusteli niinä päivinä, varsinkin Keitel ja Rundstedt, joka oli virkaiältään maavoimien vanhin kenraali. He pelkäsivät, että jos Reichenau nimitetään, suuri joukko kenraaleita pyytäisi heti eroa. Reichenau oli ”jokapaikan höylän” ja ”natsi-upseerin” maineessa, koska hän ylläpiti hyviä suhteita puolueeseen. Keitel ymmärsi kääntää Hitlerin ajatukset Reichenaua sillä, että sanoi tältä puuttuvan komentajaominaisuuksia. Hänellä oli laiskan ja pin-tapuolisen upseerin maine sekä kuulemma kiinnostusta enemmän poliittisiin kuin sotilaallisiin asioihin.

Kenraalien ylimielinen Reichenau vieroksunta oli minusta käsittämätöntä. Hän oli Röhm-kriisin aikaan ottanut ratkaisevalla tavalla aloitteen puolustusvoimien puolella SA:ta vastaan sekä vakuuttanut Blombergin ja Hitlerin siitä, että Röhm pyrkimykset saada vaikutusvaltaa maavoimissa SA:lle oli estettävä. Puolustusvoimilla oli siis paljon kiitollisuudenvelkaa Reichenauille. Mutta nyt kenraalit, Keitel etunenässä, arvioivat Reichenau suorituksia toisin. He pelkäsivät Reichenau ylivoimaisuutta. Reichenau saattoi olla ollut ”natsi-kenraali”, mutta hän oli myös moderni upseeri, joka ymmärsi tekniikkaa ja

osasi sanoa mielipiteensä. Hän ei epäillyt myöskään ilmoittaa kantaansa Hitlerille ja hän teki sen vielä vakuuttavasti. Hänen esiintymisensä ylipäällikön edessä oli varmaa, päinvastoin kuin Brauchitschin.

Keitel asettui puoltamaan Brauchitschin nimittämistä maavoimien komentajaksi ja sai Hitleriltä tehtävän keskustella hänen kanssaan asiasta kaikkine siihen liittyvine pulmineen. En tunne siitä yksityiskohtia. Kuulin vain, että tarvittiin monia keskusteluja ennen nimittämistä, ja siitä seurasi myös, että yksimielisyys oli ollut vaikeasti tavoiteltavissa. Myöskin yksityiselämään liittyvä kysymys oli vaatinut pohdintaa ja järjestelyjä. Brauchitsch eli erossa vaimostaan ja oli aikeissa mennä uusiin naimisiin. Hitler myönsi siihen tarvittavat varat erikoisrahastosta, jota hoiti hänen yksityiskansliansa päällikkö Bouhler. Ihmettelin, että Hitler suostui tuollaiseen ratkaisuun. Eikö sitten ollut muita vaihtoehtoja kuin Reichenau ja Brauchitsch? Keitelia pakkoti kiirehtimään huoli siitä, että Hitler voisi jälleen palata Reichenauhun. Oli surullista havaita, että maavoimien kenraalit toimivat kiivaammin kenraali v. Reichenauta vastaan kuin että olisivat vaatineet kenraalieversti v. Fritschin kunnian palauttamista.

Suuri henkilöstön vaihtokierros

Hämmästyin, kun luin helmikuun 4. päivänä koko laajuudessaan henkilöstöjärjestelyistä ja eläkkeellelähdoistä. Göring käytti tilaisuutta hyväkseen vapautuakseen niistä ilmavoimien vanhoista kenraaleista, jotka olivat välillä tulleet takaisin palvelukseen, kun vuosien 1934 ja 1935 aikana tarvittiin ilmavoimien pystytyksessä lisää henkilöstöä. Nämä olivat lähteneet Reichsheeristä useinkin vain vähää ennen, koska siellä oli pulaa virkapaikoista. He jäivät siis nyt toista kertaa eläkkeelle. Myöskin maavoimista lähetettiin tässä yhteydessä vanhahkoja kenraaleja eläkkeelle. Siirtojen yhteydessä herätti huomiotani kaksi tapusta, jotka olivat minulle, ulkopuoliselle käsittämättömiä.

Yleisesikunnassa Beck siirsi kenraaliluutnantti v. Mansteinin pois päämajamestarin paikalta. Tämä oli toiminut Beckin sijaisena ja pidetty yleisesti hänen seuraajanaan. Mansteinin tilalle nimitettiin kenraaliluutnantti Halder. Mansteinista tuli divisioonan komentaja Liegnitziin. Hän oli erityisesti kiinnittänyt Hitlerin huomiota syyskuussa pidetyissä sotaharjoituksissa selkeillä esittelyillään.

Toinen henkilövaihdos OKH:ssa koski henkilöosaston päällikköä. Hitler oli vaatinut vaihtoa. Siihenastinen päällikkö, kenraali v. Schwedler oli liian konservatiivisen upseerin maineessa. Hitler tavoitteli vaihdoksella uutta kansallissosialistisessa hengessä toimivaa suuntausta. Schwedlerin seuraajaksi tuli Keitelin nuorempi veli, kenraalimajuri Bodewin Keitel. En tiedä, kenen ehdotuksesta tämä tapahtui, Brauchitschin vai ”ison” Keitelin. Joka tapauksessa olisi hänen täytynyt se estää, jotta tässä jo muutenkin jännittyneessä tilanteessa ei häntä olisi voitu syyttää sukulaisten suosimisesta. Keitel osoitti häneen kohdistuneen kritiikin johdosta paksunahkaisuutensa, joka turvasi hänelle myöhempinä vuosina terveyden säilymisen. Päinvastoin kävi nuoremmalle veljelle, jonka terveys ei kestänyt vaikeiden tehtäviensä läpivientiä. Puttkamer oli vanhemmalle Keitelille antanut selvästi ymmärtää, ettei hänen veljensä sopisi tulla maavoimien henkilöosaston johtoon. Mutta myös tämä väliintulo oli turha.

Mutta varsinainen yllätys oli minulle kuitenkin ulkoministerin vaihto. Neurathin täytyi luopua tehtävistään Ribbentropin hyväksi. Hitler oli epäilemättä askarrellut ulkoministerin vaihtojatoksella. Järjestelyn tiedottaminen sotilasvirkojen vaihdon yhteydessä liittyi Hitlerin arkuuteen maailmanlehdistön suhteen. Henkilöstön vaihdot eivät saisi tulla ymmärretyksi järjestelmän heikkouden osoitukseksi. Hitler tavoitteli päinvastaista vaikutusta. Siksi hänestä tuntui otolliselta liittää yhteen puolustusvoimien ja muiden virkapaikkojen järjestelyt. Kaikesta huolimatta julkisuuteen syntyi vaikutelma, että Hitler erotti viimeiset konservatiiviset ministerinsä ja kutsui heidän tilalleen uskollisia kansallissosialisteja. Tämä ei kylläkään vastannut todellisuutta. Maavoimien uudet johtohenkilöt olivat aivan yhtä konservatii-

visia kuin edeltäjänsäkin.

Ribbentrop oli myöskin puolueelle ulkopuolinen. Hän oli toiminut menestyksellisesti ja riippumattomasti itsenäisenä kauppiana niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Hän ei ollut tarvinnut puoluetta päästäkseen yhteyksiin Hitlerin kanssa. Hänestä tuli siis ulkoministeri ilman, että hänellä olisi ollut suurta kokemusta diplomaattitehtävissä tai kuulunut ”vanhoihin taisteilijoihin”. Tullessaan virkaansa Berliiniin hän ei herättänyt kovinkaan paljon ihastusta. Hän vaikutti ylimieliseltä ja vaikeasti lähestyttävältä eikä osannut hankkia ystäviä itselleen. Boehm-Tettelbach, jonka Blomberg oli ottanut mukaansa Lontoon sujuvasti englantia puhuvana seuraamaan keväällä 1937 Englannin kuninkaan Yrjö VI:n kruunajaisia, kertoi minulle suurlähettiläsaviopari Ribbentropin sulavasta esiintymisestä kruunajaisjuhlallisuuksissa ja monissa niihin liittyvissä seurapiiritilaisuuksissa. Hän sanoi, että Ribbentrop oli tehnyt Lontoon diplomaattipiireissä oikein hyvän vaikutuksen. Vastakkaisia kertomuksia risteili Berliinissä. Nämä levisivät nopeammin kuin myönteiset.

Hitler arvosti Ribbentropia ja hänen neuvojaan. Ribbentrop oli vuodenvaihteessa 1937/38 lähettänyt Hitlerille saksalais-englantilaisista suhteista muistion, joka oli varmaankin osaltaan vaikuttanut Hitlerin päätökseen vaihtaa ulkoministeriä. Joka tapauksessa kuulin noina aikoina useita kertoja Hitlerin sanovan, että hänen täytyi varautua Englannin vastarintaan jatkaessaan Versailles’n rauhansopimuksen purkamista. Ribbentrop oli myös kertonut hänelle, samoin kuin Milch ja Udet, että Englanti on kiihdyttänyt varusteluaan. Englanti ei epäröisi ryhtyä sotaan, jos sen edut Euroopassa vaarantuvat. Poliittisen ja sotilaallisen voiman tasapaino oli Englannin ulkopoliitiikan johdottajienä yhä edelleen.

Olen lukenut Ribbentropin muistion täydellisenä vasta kauan sodan jälkeen, vuonna 1972, jolloin ymmärsin, miten tärkeä merkitys sillä on täytynyt olla Hitlerin politiikalle alkuvuodesta 1938. Ribbentrop tunsii Hitlerin sympatiat Englantia kohtaan ja halusi varoittaa häntä muistiollaan aliarvioimasta englantilaisia

poliitikkoja ja heidän päättäväisyyttään brittiläisten intressien puolustamisessa Euroopassa. Hitler oli ymmärtänyt varoituksen mutta omalla tavallaan.

Olen tänä päivänäkin vakuuttunut siitä, että Hitlerin johtopäätökset Ribbentropin muistiosta ovat vaikuttaneet hänen ratkaisuihinsa Blombergin–Fritschin kriisin aikana. Muutoksen ajatuksesta ”minulla on aikaa odottaa” johtopäätökseksi ”minulla ei ole aikaa hukattavana” on täytynyt tapahtua kymmenen päivän aikana tammikuun 24. ja helmikuun 4. päivän välillä.

Göringin aktiivisuus ja Hitlerin passiivisuus

Tammikuun lopun ja helmikuun alun 1938 masentavat tapahtumat antoivat minulle tilaisuuden seurata Hitlerin käyttäytymistä kriisitilanteessa. Koin aivan päinvastaista kuin olin odottanut. Hitler oli minulle, kuten monille muillekin ihmisille Saksassa, energisen, itsetietoisen ja päätösvalmiin johtajan maineessa. Mitään näistä ominaisuuksista en nähnyt kriisitilanteen yllättäessä. Blombergin avioliitto oli saanut aikaan todellisen shokin Hitlerissä ja vaatinut häneltä päätöstä. Kaikesta, mitä näin ja kuulin, sain sen vaikutelman, että Hitler ei tiennyt, mitä hänen pitäisi tehdä. Hän vaikutti päättämättömältä ja antoi neuvonantajansa jälkeen käydä neuvottelemassa hänen kanssaan. Tämä oli todiste siitä, että Hitler ei ollut halunnut kenraalien erottamista ennen kriisin alkamista 24. päivänä eikä ollut valmistautunut siihen. Jos hänen tarkoituksensa olisi ollut marraskuun 5. päivänä 1937 pidetyn puhuttelun jälkeen vaihtaa puolustusvoimien johto, hänellä olisi ollut tarpeeksi aikaa etsiä uudet komentajat. Göring näytti tuntevan Hitlerin päättämättömyyden ennalta-arvaamattomissa tilanteissa ja tiesi, että Hitler olisi altis vaikutuksille, päinvastoin kuin sellaisissa tapauksissa, jolloin Johtaja oli muodostanut mielipiteensä pitkällisen harkinnan jälkeen. Näissä tilanteissa Hitleriin saattoi vaikuttaa vain vähän tai ei enää ollenkaan.

Ensimmäistä kertaa minulle tuli selväksi, että Hitleriltä olisi

turha odottaa tärkeitä ratkaisuja ”hihasta”, kun taas entinen hävittäjälentäjä Göring hallitsi sen tempun. Opin huomaamaan, että tämän vastakohtaisuuden luonteenlaadussa täytyi olla myös syy siihen läheiseen yhteistyöhön ja luottamussuhteeseen, joka vallitsi näiden kahden välillä jo taisteluajoilta 1920-luvulta alkaen. Hitler tarvitsi Göringiä päätöksenteossa. Kuinka monesti kuulinkaan sittemmin ennen tärkeitä ratkaisuja Hitlerin sano-
van: ”Siitä minun täytyy puhua ensin Göringin kanssa” tai ”Mitä Göring sanoo siihen?”

Etsiessäni selitystä Hitlerin puutteelliselle päätöksentekotaidolle nopeissa tilanteissa olen törmännyt hänen taiteilijaluonteeseensa. Temperamenttinsa mukaisesti hän rakasti taiteilijan vapaata elämää. Hän oli kuitenkin laiminlyönyt tilaisuuden kehittää itseänsä järjestelmällisesti tuohon ammattiin. Lyhyen aikaa ennen sotaa hän oli menestynyt akvarelleineen Wienissä ja Münchenissä, saattoipa eläekin niiden maalaamisella. Mutta sitten sota ja sen onneton päätös antoivat yliotteen hänen toiselle piirteelleen: fanaattiselle isänmaanrakkaudelle. Aivan kuin Richard Wagnerin ”Rienzi” hän uskoi lopulta olevansa kutsuttu pelastamaan isänmaansa. Mutta taiteilijan ominaisuuksiaan hän ei toki heittänyt pois.

Jokainen taiteilija elää intuitioista ja virikkeistä. Nämä eivät ilmesty käskystä, vaan tarvitsevat aikaa kypsyäkseen. Taiteilijalla on aikaa tai sitten hän ottaa sitä. Poliitikko, jollaiseksi myös Hitler luonteensa vastaisesti oli tullut, ei yleensä voi varata itselleen aikaa halunsa mukaan. Jos hän kaikesta huolimatta niin tekee, se saattaa olla virhe. Kaikki suuret, menestykselliset päätöksensä Hitler teki pitkän harkinnan ja vastaavan suunnittelun jälkeen. Näin oli ennen vuotta 1937 kuten sen jälkeenkin, jolloin saatoin seurata prosessia läheltä. Hän itse osallistui valmisteluihin yksityiskohtia myöten ja suunnitteli ennen kaikkea oikea-aikaisen toteutuksen. Vuoteen 1941 asti hän saattoi näin menetellä. Siitä eteenpäin saneli vihollinen aikataulun ja pakotti hänet pikaisiin päätöksiin. Se ei vastannut hänen luonnettaan ja johti katastrofiin.

Pettymys kenraalien suhteen

Katkeria havaintoja oli pakko tehdä myös kenraaleista. Heiltä puuttui samoin voimaa päätöksentekoon. Heillä oli erilaisia käsityksiä Hitleristä ja kansallissosialismista, kuten myös omista tehtävistään ja velvollisuuksistaan. Muutamat olivat puhuneet halveksivasti ”böömiläisestä korpraalista” mutta jääneet silti virkapaikoilleen sillä perusteella, että voisivat siten estää pahimman tapahtumasta. He säilyttivät etäisyyden, koska eivät ymmärtäneet mitään seurustelusta diktaattorin kanssa. Maavoimien johto ei halunnut tunnustaa kansallissosialismin olemassaoloa. Silti heillä oli tiedossaan, että maavoimien valtaosa, myöskin upseerikunnan, ajatteli toisin Hitlerin suhteen ja oli hänelle kuuliaista. Yksimielisyyttä tästä kysymyksestä ei ollut enää olemassa. Johdon ja joukkojen välillä ammotti kuilu, joskin johto ponnisteli sen hyväksi, ettei sen skeptinen suhtautuminen Hitleriin ja kansallissosialismiin tulisi ilmi. Sen sijaan puolueko-neisto tunsu sitäkin paremmin monien johtavien kenraalien natsivihamieliset mielipiteet. Seurauksena oli se, että armeijaa pidettiin puolueen ja valtiojohdon taholta epäilyttävänä ja se menetti kauan menestyksellä puolustamansa asemat. Blombergin – Fritschin kriisistä oli siten haitallisia ja pitkällisiä seurauksia.

Kaksi kokemusta on jäänyt näistä yhteyksistä mieleeni. Johtajanasunnossa Goebbels puhui pienessä piirissä noista sattuneista tapauksista ja sanoi – aivan tosissaan – että parin tusinan kenraalin eroanomukset olisivat pakottaneet Johtajan antamaan periksi. Mikään ei voinut selvemmin ilmaista sitä, minkä taistelun maavoimat ja samalla puolustusvoimat kokonaisuudessaan olivat juuri hävinneet.

Helmikuun 4. päivänä tapasin veljeni hotelli Kaiserhofissa. Hän opiskeli silloin kapteenina maavoimien sota-akatemiassa. Tuossa nuorten upseerien piirissä oli seurattu vain huhujen perusteella tietoon tulleita tapahtumia ja keskusteltu niistä varsin vilkkaasti. Kerroin veljelleni, mitä tiesin. Hän merkitsi keskustelumme muistiin, ja nuo merkinnät ovat tallella tänäkin päivä-

nä. Niiden mukaan olin ollut erityisen tuohtunut siitä, että kukaan johtavista kenraaleista ei ollut esittänyt Hitlerille vastalauseita ja vaatinut painokkaasti heti selvittämään kenraalilevottomia v. Fritschin syytösjupakan.

Mielestäni oli Hitlerin suurin virhe noina kriisipäivinä liian hätäinen ratkaisu Fritschiin kohdistettujen syytteiden johdosta. Tämä virhe ei ollut kuitenkaan nostanut kenraaleja avoimesti vastustamaan Hitlerin menettelyä, vaikka he olivat siihen sekä oikeutettuja että myöskin velvollisia. He olivat siten myös tehneet suuren virheen. He eivät siten olleet vain joutuneet Hitlerin armoille, vaan olivat myös jouduttaneet sitä kehitystä, jonka he luulivat jo pysähtyneen, nimittäin Hitlerin sotapolitiikkaa, joka vasta nyt saattoi aloittaa laukkaamisensa.

Suurimman hyödyn molempien osapuolten virheistä korjasi Göring valta-asemalleen. Blombergin mukana katosi hänen viimeinen kilpakosijansa Johtajan suosion tavoittelussa.

Sisäinen liikutukseni koetun kriisin aikana oli voimakkaampi kuin minkään muun tapahtumasarjan yhteydessä kahdeksan adjutanttivuoden aikana. Tämä liittyi epäilemättä paljolti pettymykseen, jonka koin kenraalien ponnettoman esiintymisen johdosta. Olin osoittanut heille siihen asti itsestään selvää kunnioitusta. En ollut ajatuksinani yksin. Sekä Valtakunnankansliassa että ylimmissä esikunnissa tapasin monia samanmielisiä keskustelutovereita. Valtakunnan konservatiiviset piirit eivät olleet hävinneet ratkaisevaa taistelua vain Hitlerin päätösten johdosta, vaan myös tapausten kulun ja heidän omista riveistään lähteneiden pääosien esittäjien toiminnan vuoksi. Triumviraatti Fritsch–Beck–Hossbach oli sovittamattomalla vastustusasenteellaan Blombergia kohtaan hajottanut ja heikentänyt omaa leiriään.

Olin syvästi järkyttynyt omien ”säätyläisten” menettelystä ja suruissani tulevasta kehityksestä. Seurauksena oli terveydellinen epävakaisuus, joka piinasi minua sodan loppumiseen saakka. Lisäksi minua suututti ilmavoimien adjutanttina oman puolustushaaran kommentajan, Göringin käytös. Hitler odotti häneltä neuvoa ja apua tehdäkseen valtiopoliittisia ratkaisuja,

kun taas Göring ohjasi neuvonsa omien intressiensä mukaisesti. Tunsin erkanevani sisäisesti yhä enemmän Göringistä ja asettuvani selvemmin Hitlerin kannalle.

Hitler ilmaisi uudelleen vuosina 1938 ja 1939 kenraalien opposition tultua yhä selvemmäksi käsityksensä siitä, että Blombergia ja Fritschiä kohtaan tehdyt ratkaisut olivat olleet oikeita. Kuulin tämän jopa usein hänen suustaan. Yhä uudelleen minua kouraisi sisältä, kun saatoin nähdä, minkä tilaisuuden kenraalit olivat menettäneet virheellisellä toiminnallaan diktaattoria vastaan. Tämä oli myös Schmundtin mielipide, sen jälkeen kun hän oli kuullut yksityiskohdista. Nämä ajatukset rasittivat häntä kovin asemassaan Hitlerin ja maavoimien upseerikunnan välillä. Schmundt oli kuitenkin löytänyt valmiit tosiasiat edestään, ja niin hänen täytyi elää edeltäjiensä tekemien virheiden kanssa.

Jo vuonna 1938 olin monien ystäväni kanssa varma siitä, että Blombergin – Fritschin kriisi oli ollut armeijan kohtalonhetki. Ei pahantahtoisuus vaan inhimilliset rajoitukset ja heikkoudet olivat vaikuttaneet tapausten kulkuun. Jos Hitler olisi osoittautunut ”paholaiseksi” tai ”rikolliseksi”, silloin olisivat mielestäni kenraalit olleet valmiit toisenlaisiin toimenpiteisiin. Blombergin – Fritschin tapaus ei ollut kuitenkaan Hitlerin suunnittelema, vaan kaikkien osapuolten tekemien virheiden tulos. Siinä yhteydessä kuulin myös sanat ”kenraalien itsemurha”. Valitettavasti en tiedä enää, kuka nuo sanat oli lausunut. Blombergin – Fritschin kriisin lopputulos johti käännekohtaan Kolmannen valtakunnan historiassa.

Jälkitunnelmia

Helmikuun 5. päivänä Hitler kutsui maavoimien kenraalit koolle ja antoi heille tiedoksi perustelut viime aikojen toimenpiteille. Iltapäivän lopulla kutsuttiin myös valtakunnan hallitus istuntoon kuulemaan Hitlerin selityksiä tapahtumien johdosta. En osallistunut kumpaankaan tilaisuuteen. Näin vain, kuinka mi-

nisterit lähtivät Valtakunnankansliasta vakavin kasvoin.

Luonnollisesti kuulin lähipäivinä tarkempia tietoja noista koontumisista. Kummassakin tilaisuudessa Hitler oli puhunut ainoana selvittäen näkemyksiään viime viikkojen tapauksista puolustusvoimien ja maavoimien johdon tienoilla. Mitään keskusteluja ei käyty. Näin ollen ei voida oikeastaan puhua tästä Hitlerin elinajan viimeiseksi jääneestä hallituksen kokoontumisesta ”istuntona” tai ”kokouksena”. Fritschin tapauksen suhteen annettiin tieto, että määrätään sota-oikeus tutkimaan esitettyjä syytöksiä. Tämän johdosta kaikki kuulijat uskoivat, että tutkimusten tuloksia saataisiin odottaa. Fritsch siis pysyi erotettuna, ja Brauchitsch oli uusi maavoimien komentaja. Monet näkivät tässä tuomion ennakointia. Missään tapauksessa ei ylimpiin esikuntiin tullut vielä työrauhaa. Lehdistössä julkaistut tiedotteet laajoista henkilöjärjestelyistä aiheuttivat uuden keskustelujen, väittelyiden ja otaksumien aallon. Monet upseerit ja virkamiehet ministeriöissä ja ylimmissä esikunnissa viettivät osan palvelusajastaan antaen tietoja toisilleen ja hankkimalla niitä itselleen. Samalla jokainen kehui tuntevansa tapaukset paremmin kuin joku toinen. Itsensä tärkeäksitekemisellä ei ollut mitään rajoja. Silloisessa tilanteessa se oli erityisen haitallista, koska monet, osaksi liioitellut kertomukset olivat vain huhuja, joille ei ollut mitään perusteita.

Maavoimien piiristä, myöskin yleisesikuntaupseereilta, kuulin yhä uudelleen kysymyksen, miksi Göringistä ei tullut Blombergin seuraajaa. Hänellähän olisi ollut arvonantoa myös maavoimissa, ja hän olisi voinut suojata niitä paksun selkänsä takana puolueen vaikutuksia vastaan. Toisaalta taas hänellä olisi ollut kyky ohjata maavoimia myönteisempään asenteseen Hitleriä ja uutta valtiokoneistoa kohtaan. Hitlerin ratkaisu Göringiä vastaan pysyi laajalti tuntemattomana. Siitä taas syntyi uusia huhuja, joiden mukaan Hitler olisi tuolla menettelyllä nimenomaan pyrkinytkin ottamaan itselleen suoran komentovallan puolustusvoimien eri osien suhteen. Olen usein törmännyt tähän ajatuskulkuun, mutta olen hyvin harvoin kyennyt vakuuttamaan keskustelukumppaniani niistä todellisista syistä, jotka olivat ta-

pahtumissa mukanaolleiden nähtävillä.

Göringin jatkuva tekemisen tarve johti hänen sekaantumiseensa asioihin puolustusvoimien johdon, maavoimien organisaation ja henkilökysymysten alalla. Esimerkiksi puolustusvoimien johdon organisaatiokysymys tuli jälleen esille; tällä kertaa ei asialla ollut vain maavoimien johto vaan myös merivoimat. Puhuttiin jopa siitä, että Göringillä ei olisi mitään sitä vastaan, että perustettaisiin maavoima- ja laivastoministeriöt. Keitel kamppaili sisukkaasti puolustusvoimien yhtenäisyyden puolesta eikä hänellä ollut vaikeuksia viedä läpi näkemyksensä, joka yhtyi myös Hitlerin mielipiteeseen.

Göringin temperamentilla ja vilkkaalla seurustelulla työtovereidensa piirissä oli melkoinen osuus myös siinä, että kuluneiden viikkojen tapahtumia ei käsitelty niin luottamuksellisesti ja salaisesti kuin olisi ollut itse asiassa toivottavaa. Göring hoiti monia erilaisia virkoja, ja hänellä oli lukuisten tehtäviensä ja luottamustoimiensa vuoksi laaja joukko työtovereita. Heidän kaikkien kanssa Göring keskusteli avoimesti asioista, jotka häntä kiinnostivat, tekemättä eroa julkaistavaksi ja salaisiksi tarkoitettujen välillä. Siitä oli seurauksena, että monet luottamukselliset ja arkaluontoiset tapahtumat tai mielipiteet tulivat siten tunnetuiksi. Koska tapaukset nyt koskivat lähinnä maavoimia, ei Göringin avomielisyys voinut myötävaikuttaa siihen, että suhteet maa- ja ilmavoimien johdon välillä parantuisivat. Fritschin tapausta tosin arvioitiin Ilmailuministeriössä samoin kuin maavoimissa. Toivottiin yleisesti, että Hitlerin käskemä sotaoikeuden tutkinta johtaisi kenraalieverstin kunnian täyteen palauttamiseen. Beck sen sijaan pysyi ilmavoimien maalitauluna, koska hän vastusti yhä niiden itsenäisyyttä. Ilmavoimien korkeimpien johtajien keskuudessa valitettiin hänen pysymistään maavoimien yleisesikunnan päällikkönä yhtä paljon kuin iloittiin Hossbachin erottamisesta.

Mutta Ilmailuministeriöllä oli omiakin murheita. Göring oli tammikuussa juuri ennen Blombergin-Fritschin kriisiä rajoittanut edelleen valtiosihteeri, kenraali Milch valtuuksia ja ottanut itselleen suoranaiseksi alaiseksi sekä henkilöosaston että

teknillisen osaston. Göringin ja Milch'in välit olivat vaipuneet aallonpohjaan. Kuitenkaan he eivät saaneet erota toisistaan. Hitler pani paljon arvoa sille, että Milch pysyi ministeriössä, koska hän piti tämän ammatillista tietoa ja taitoa ilmavoimien alalla parempana kuin mitä Göringillä oli esittää.

Hitlerin uusi asema puolustusvoimain komentajana antoi hänen sotilasadjutantuurilleen suuremman merkityksen kuin mitä oli ollut aikaisemmin, samoin myös enemmän tehtäviä. Enimmäkseen tämä uusi rasitus kohtasi Schmundtia. Mutta myös Puttkamerille ja minulle oli lisätöitä määräyksestä, jonka mukaan Hitleriä tuli seurata siitä lähtien aina jonkun puolustusvoimien adjutanteista, riippumatta siitä, mihin hän matkusti ja missä hän kulloinkin oleskeli. Ensimmäinen matka näiden uusien ohjeiden jälkeen tapahtui helmikuussa, jolloin Hitler oleskeli lyhyen aikaa Münchenissä ja Obersalzbergissä. ”Matkalukemiseksi” tarjoili lehdistöpäällikkö, tohtori Dietrich tai hänen sihteerinsä Heinz Lorenz muutaman tunnin väliajoin koottuja katsauksia ulkomaiden lehdistä. Näiden ”selitykset” näyttävistä henkilövaihdoksista helmikuun 4. ja 5. päivältä osoittivat, että tapahtumat oli yleensä ymmärretty hallituksen antamien tiedotusten mukaisessa hengessä. Englantilaiset lehdet kirjoittivat Hitlerin vallan laajentamisesta.

Hitler Münchenissä

Hitlerin päivät Münchenissä noudattivat paljolti samaa aikataulua kuin Berliinissäkin mutta olivat luonteeltaan yksityisiä. Hänestä huomasin, että hän oli siellä ”kotonaan”. Siitä huolimatta eivät politiikan langat päässeet katkeamaan. Hänen seurueensa tehtävänä oli huolehtia, että hänen puheilleen oli päästävissä, ja jopa kaikkialle, missä hän liikkui, oli myös saatava puhelinyhteys. Hän antoi arvoa sille, että sai tietoja jatkuvasti puhelimitse tai kaukokirjoittimilla Königsplatzin puoluekeskuksen välittämällä.

Tällä kertaa, kun olimme tulleet asemalta Hitlerin asuntoon

Prinzregentenplatzin äärelle, Hitler vetäytyi heti huoneeseensa taloudenhoitajansa rouva Winterin seuraamana. Tämä kertoi hänelle viimeiset tiedot yksityistalouden osalta. Taloudenhoitajalla oli jatkuvasti yhteys Eva Brauniin ja hän tilasi tälle puhelun Hitleriä varten. Me adjutantit joimme kahvia ja odottelimme päivän ohelmaa. Sitä varten sai henkilökohtainen adjutantti kutsumun Hitlerin luo sekä siellä edelleen tehtävän soittaa tiettyihin paikkoihin Münchenissä tapaamisten valmistelemiseksi.

Hitlerin tuttaviin ja pöytävieraisiin Münchenissä kuuluivat valokuvajaa, professori Heinrich Hoffmann, rouva Troost, aluejohtaja Wagner, Hitlerin arkkitehti Münchenin uudelleenrakentamista varten, professori Giesler, valtakunnanjohtaja Bormann, joskus myös Speer ja Hermann Esser.

Päiväohjelma alkoi käynnillä rouva Troostin ateljeerissa. Hän toimitti Hitlerin toivomusten mukaisia yksityisiä lahjoja ja myös muita taideteoksia. Muistan vieläkin pari tilausta. Kesällä 1938 oli edessä Puttkamerin häät. Hitler tilasi silloin lahjaksi hopeisen ruokailuvälinelaatikon. Toinen tilaus sattui sodan aikaan ja koski kunniakirjojen valmistamista ritariristien luovutusta ja sotamarsalkkojen ylentämistä varten. Lisäksi oli tehtävä luonnokset marsalkansauvoiksi. Hitler keskusteli rouva Troostin kanssa yksityisiä esineitä koskevista ajatuksistaan ja antoi sitten valmistaa luonnokset seuraavaksi kerraksi, jolloin asia voitaisiin ratkaista.

Rouva Troostin ateljeerista Hitler ajoi lounaalle Schellingstrasselle ”Osteria Bavariaan”. Tämä pieni ruokapaikka oli pysynyt Hitlerille läheisenä taisteluajoista asti. Hän viihtyi siellä mitä parhaimmin. Kesäisin hänellä oli tapana istuskella ravintolan kaivopihalla eräänlaisessa lehtimajassa, ”saletissa”.

Englantilainen lady Unity Mitford tiesi aina Hitlerin saapumisesta Müncheniin ja asettui sitten lounasaikaan Osteria Platzille odottamaan. Hitler ei halunnut laiminlyödä hänen kutsumistaan pöytään. Lady oli englantilaisen fasistijohtajan Sir Oswald Mosleyn käly ja palava Hitlerin ihailija. Hitler käytti tätä yhteyttä poliittisiin tarkoituksiin. Hän keskusteli innokkaasti mutta diplomaattisesti ja käsitteli myös ohimennen Englantia koskevia

asioita. Tällöin Hitler tiesi, että hänen mielipiteensä Englannista, sen politiikasta sekä saksalais-englantilaisista suhteista kulkeutuvat hyvin todennäköisesti myös Englantiin.

Keskustelut Hitlerin lounaspöydän ääressä ”Osteriassa” sujuivat leppoisammin kuin Berliinissä tai Obersalzbergissä. Tämä aiheutui jo siitäkin, että ruokapöytä oli pieni ja seitsemällä – kahdeksalla hengellä oli melkein vaikeuksia mahtua istumaan. Hitler ei käsitellyt poliittisia aiheita. Ravintolan muut vieraat luonnollisesti höristivät korviaan kuullakseen edes jotain Hitlerin pöydän keskusteluista. Useimmiten pöytäpuheiden teemat liikkui taiteen sekä Münchenin rakennusprojektien ja niihin liittyvien kunnallisten kysymysten tienoilla. Täällä oli Hitlerin müncheniläisillä tuttavilla aina paras tilaisuutensa esittää toiveitaan tai valituksiaan. Bormannilla oli sen vuoksi paksu muistivihkonsa aina valmiina, jotta voisi kirjoittaa sinne Hitlerin ohjeita tai vain mielipiteitä.

Ruokailun jälkeen seurasi yleensä käynti ”Saksalaisen taiteen talossa” tai ”johtajan rakennuksessa”, missä Hoffman näytti Hitlerille tauluja. Jos edessä oli vuosittainen taidenäyttelyn avajaistilaisuus, Hitler saattoi vaellella tuntikausia taidemuseossa tarkastelemassa ja hyväksymässä tuomariston valitsemia tauluja ja veistoksia. Hän oli hyvin kriittinen, ja kuulin hänen sanovan, että näyttelyiden taso Münchenissä ei vielä vastannut hänen makuaan. Vasta vuosien tai jopa vuosikymmenien kuluttua saataisiin maalaus- ja kuvanveistotaiteen taso kohoamaan. Maalustaiteessa Hitler oli pysähtynyt 1800-luvulle. Sivuttaen impressionismin ja ekspressionismin hänelle väikkyi mielessä liittymä sentimentaalisen naturalismin kauteen. Se merkitsi taiteelle katsomista taaksepäin eikä mitään vallankumousta. Hoffmannin täytyi ottaa vastaan Hitleriltä usein moitteita, jos hän oli sattunut ”salakuljettamaan” näyttelyyn jonkun hyvän, modernin tyyli suunnan taulun. Siksi Hoffman pianikin taipui ja alkoi valita tuomaristoon kuullessaan taideteoksia Hitlerin maun mukaan.

Hoffman oli saanut Hitleriltä myös tehtävän ostaa maalauksia tämän suunnittelemaan 1800-luvun galleriaan. Ostettavaksi kaavaillut taulut asetettiin Johtajanrakennukseen näytteille. Siel-

lä Hitler ratkaisi, mitkä tulisi ostaa. Rahat Hitler otti henkilökohtaisesta rahastostaan, joka muodostui muun muassa valtakunnallisen postin antamista varoista. Posti olikin Kolmannessa valtakunnassa hyvin tuottoisa. Postiministeri, helmikuusta 1937 alkaen tohtori Ohnesorg, antoi Hitlerille vuosittain syntymäpäiväksi shekin asetettuna huomattavalle summalle, joka oli palkkiona Hitlerin kuvan käytöstä postimerkeissä.

Vielä yksi aina toistuvista ohjelmanumeroista Münchenissä oli käynti professori Hermann Gieslerin ateljeerissa.

Teeaikaan Hitler poikkesi mielellään ”Carlton-Teestubeen”, joka oli Briennerstrassella vastapäätä kahvila Luitpoldia. Kulmapöydässä hän saattoi aivan rauhassa ja kenenkään tuskin huomaamatta nauttia teetä vieraidensa ja saattohenkilöstönsä kanssa. Toinen vaihtoehto iltapäiväteeille oli Saksalaisen taiteen talon kahvila, jota hän suosi kesäaikaan englantilaiseen puutarhaan avautuvan terrassin takia.

Illat Hitler vietti tavallisesti asunnossaan tai professori Hoffmannin luona. Me adjutantit emme ottaneet osaa iltaohjelmaan. Sen sijaan Eva Braun kuului iltaseurueeseen. Ennen so-
taa Hitler vietti usein iltaa myös kaupungilla. Olin mukana eräänä iltana Lenbachplatzin taiteilijatalossa oikein mukavassa ja viihtyisässä tilaisuudessa, jolloin muun muassa kamarilaulaja Leo Slezak ja hänen tyttärensä Gretel olivat vieraina. Jos taas ohjelmassa sattui olemaan kiinnostava ooppera- tai operettiesitys Hitler vieraili sitä seuraamassa.

Olin mielelläni Hitlerin mukana Münchenissä. Ennen kaikkea minua miellytti vapautunut ilmapiiri monine taiteelle omistettui-
ne ohjelmakohtineen. Myöskin ajelut kaupungin läpi olivat pi-
ristäviä. Hitler antoi usein käyttää kiertoteitä nähdäkseen sitä
tai tätä muutosta tapahtuneen. Hänen silmältään ei välttynyt
mikään. Ei myöskään se, että kerran joku hänen puoluejohtajis-
taan ohitti Hitlerin auton Ludwigstrassella kovaa vauhtia ajaen.
Hitler oli tunnistanut siinä valtakunnanjohtaja Frankin, myö-
hemmän Puolan kenraalikuvernöörin ja lähetti hänelle nuhteet
Bormannin välityksellä.

Schuschnigg Obersalzbergissä

Samalla kun helmikuun 4. päivänä oli ilmoitettu henkilöjärjestelyistä, oli myös valtiopäivät kutsuttu koolle helmikuun 20. päiväksi sillä lisäyksellä, että ohjelmassa on ”hallituksen tiedonanto”, toisin sanoen Hitlerin puhe. Sen valmistelu oli Hitlerin päätarkoitus käynnille Obersalzbergissä. Hän oli sen vuoksi ärtyinen, kun Papen, joka oli juuri suuren diplomaattien eron yhteydessä vapautettu suurlähettilään toimesta Wienissä, pyysi päästä hänen puheilleensa. Hitler tunsu velvollisuudekseen ottaa hänet vastaan sekä auttaa ilman ennakkotietoja määrätyn vapauttamisen aiheuttamien hankaluuksien yli. Keskustelu tapahtui heidän kahden välillään ja kesti kauemmin kuin oli arveltu. Ei ollut vaikeaa tehdä siitä johtopäätöstä, että he käsittelivät yksityiskohtaisesti Itävallan kysymystä. Sikäläiset kansallissosialistit halusivat kiihkeästi valtaan, mikä merkitsi samaa kuin ”Anschluss” eli Itävallan liittyminen Saksan valtakuntaan. Itävallan itsenäisyys oli siis vaarassa.

Hitlerin ja Papenin välinen keskustelu päättyi yhteisymmärryksen vallitessa. Jäähyvät tuntuivat sydämellisiltä. Syitä tähän ei Hitler pitänyt omana tietonaan. Papen oli ehdottanut, että Hitler ottaisi kohta pikaa Schuschniggin vastaan Obersalzbergissä, jotta he voisivat keskustella ajankohtaisista kysymyksistä. Hitler hyväksyi heti ehdotuksen, palautti Papenin takaisin suurlähettilääksi Wieniin ja velvoitti tämän ottamaan siellä heti yhteyttä hallitukseen vierailuajankohdan sopimiseksi. Hitler ei puhunut marssista Itävaltaan eikä liittämisestä Saksaan. Hän halusi vaatia, että kansallissosialistien sallittaisiin Itävallassa osallistua hallitukseen.

Siten Hitlerin oleskelu Berghofissa sai toisenlaisen kulun kuin oli suunniteltu. Valtiopäiväpuheen valmistelut täytyi keskeyttää. Hitler valmistautui harkiten keskusteluihin Schuschniggin kanssa. Ajankohdaksi sovittiin lauantai 12. helmikuuta. Sain tehtävän kutsua paikalle Keitelin ja pari kenraalia, joiden piti Hitlerin ohjeen mukaan näyttää erityisen sotilaallisilta. Ehdotin Münchenissä toimivia komentajia, maavoimien kenraali Reic-

henauta ja ilmavoimien puolelta kenraali Sperrleä. Hitler hyväksyi ajatuksen. Soitin heille heti Müncheniin ja ilmoitin kutsun mainitsematta kuitenkaan syytä heidän läsnäolonsa tarpeeseen.

Hitler odotti tapaamista Schuschniggin kanssa hyvin jännittyneenä. Itävalta oli hänen kotimaansa, joten ymmärsimme hyvin, että hän toivoi voivansa nyt käytävien keskustelujen avulla saattaa molemmat saksalaiset valtiot liittoon, joka vuonna 1918 oli kaatunut liittoutuneiden vastustukseen.

Helmikuun 12. päivänä aamulla saapuivat Ribbentrop ja Keitel Berliinistä sekä molemmat kenraalit Münchenistä. Hitler otti heidät vastaan Berghofin suuressa salissa ja selvitti müncheniläiskenenraaleille, että heidän tehtävänsä olisi toimia vain ”kulisina” tapahtumille. Heidän läsnäolostaan pitäisi itävaltalaisille vieraille tulla sanomattakin selväksi, että hän on hätätilassa valmis turvautumaan sotilaisiin. Keitelin täytyi tottua siihen, että hänen tuli olla paikalla jopa silloinkin, kun hänen ei pitäisi mitenkään osallistua neuvotteluihin.

Papen otti vastaan Schuschniggin, tämän valtiosihteerin ulkomaanasioita varten, tohtori Guido Schmidin, sekä yhden adjutantin Salzburgin lähellä rajalla ja saattoi sitten seurueen Obersalzbergiin. Hitler odotti vieraitaan Berghofin portaiden juurella. Molemmipuolisten esittelyjen ja muutamien yleisten kohteliaisuuksien jälkeen Hitler ja Schuschnigg poistuivat toisessa kerroksessa olevaan Hitlerin yksityiseen työhuoneeseen. Keskustelu jatkui useita tunteja, sillä välin kun Ribbentrop, Papen ja Schmidt keskustelivat salissa. Lounaalle, johon otin osaa, kutsuttiin myös Sperrle ja Reichenau. Pöytäkeskustelu risteili monenlaisissa aiheissa. Sperrle kertoi toiminnastaan Espanjassa ja antoi silloin Hitlerille tilaisuuden viitata bolshevismin vaaraan. Alunperin oli kaavailtu, että tapaaminen päättyisi ruokailuun. Huonona merkinä siihenastisesta tuloksesta panimme merkille neuvottelun jatkamisen vielä iltapäivällä. Vasta myöhään illalla nauttimatta illallista itävaltalaiset matkustivat pois. En ottanut osaa välittömästi mihinkään keskusteluista. Ei ollut nähtävissä mitään erikoisia merkkejä keskustelun epätaval-

lisesta painavuudesta.

Hitler itse kertoi meille vaikutelmansa. Hän oli vaatinut Schuschniggia lopettamaan Itävallan kansallissosialistien vainoamisen ja vapauttamaan vankilassa olevat puolueen kannattajat. Itävallan sisäasiainministerin paikka täytyisi antaa kansallissosialistille tai tätä puoluetta lähellä olevalle miehelle. Hitler mainitsi tohtori Seyss-Inquartin. Molempien hallitusten päämiesten allekirjoittamassa pöytäkirjassa Schuschnigg vakuutti, että hän täyttää vaatimukset, mutta viittasi samalla siihen, että Itävallan valtiosäännön mukaan vain liittopresidentillä on oikeus tehdä hallitukseen muutoksia. Hitler ei ollut tyytyväinen päivän tuloksiin.

Hän viipyi vielä seuraavat päivät Obersalzbergissä ja odotti Schuschniggin kolmessa päivässä lupaamaa vastausta. Helmikuun 15. päivänä vastaus saapui ja vahvasti helmikuun 12. päivänä tehdyn ”Berchtesgadenin sopimuksen”. Seuraavana päivänä tiedotettiin Wienistä hallituksen muutoksesta. Tohtori Seyss-Inquart oli nimitetty sisä- ja turvallisuusasiain ministeriksi. Hitler oli nyt tyytyväinen ja antoi lehdistölle tiedotteen, jonka mukaan molemmat kanslerit olivat helmikuun 12. päivänä päättäneet toimenpiteistä, joilla heidän valtioidensa välille luotaisiin ”läheiset ja ystävälliset suhteet”.

Näiden Berghofissa vietettyjen päivien aikana Hitler otti kanssani vain kerran puheeksi maavoimien piirissä toteutetut viimeiset järjestelyt. Varmaankin Reichenau ja Sperrlen tapamisen johdosta hän mainitsi, että olisi tehnyt mieluummin Reichenauista maavoimien komentajan. Mutta kaikki olivat olleet vastaan. Hän mainitsi näistä nimet Keitel, Beck ja Rundstedt. Hitler kiitteli kovin Reichenauta ja Sperrleä ja totesi heidän läsnäolonsa tehneen vaikutuksen Schuschniggiin.

Valtiopäiväpuhe helmikuun 20. päivänä

Hitler matkusti helmikuun 16. päivänä Berliiniin. Ohjelmassa oli 18. päivänä kansainvälisen autonäyttelyn avaaminen ja 20.

päivänä valtiopäivien kokoontuminen. Hänen täytyi valmistella kaksi puhetta. Ensimmäiseen tilaisuuteen hän teki vain konseptin muutamin käsinkirjoitetuin muistisanoin. Valtiopäiväpuheen hän saneli. Tuota Hitlerin suurimpiin kuuluvaa puhetta ennen vallitsi useita päiviä aivan viime tunteihin saakka Johtajanasunnossa kuumeinen ilmapiiri. Kaikki tapaamiset peruutettiin. Hitler ei tullut säännönmukaisesti aterioille, vaan oleskeli melkein yksinomaan yksityisessä työhuoneessaan. Sinne tuotiin kirjoituskone, ja Hitler saneli kahdelle vuorottelevalle sihteerille puheensa suoraan koneeseen. Usean sivun sanelun jälkeen hän heti alkoi korjaamaan alusta. Sitten luonnos kirjoitettiin uudelleen ja annettiin Hitlerin luettavaksi. Saattoi hyvinkin käydä niin, että puhe tai sen osia kirjoitettiin kahteen tai kolmeen kertaan. Koko ajan piti jonkun adjutantin olla paikalla hankkimassa käyttöön kulloinkin tarvittavia asiakirjoja tai tilastoja.

Helmikuun 20. päivänä seurasin Hitleriä Kroll-oopperaan, missä valtiopäivät kokoontuivat vuonna 1933 tapahtuneen valtiopäivätalon palon jälkeen. Meillä adjutanteilla oli paikkamme viimeisessä rivissä hallituksen takana. Göring toimi puhemiehenä ja avasi istunnon muutamin lausein, minkä jälkeen hän antoi Hitlerille puheenvuoron. Istunnosta ei oikeastaan ollut kysymys. Meneillään oli kaikkien johtavien puoluehenkilöiden kokoontuminen. Puhetta odotettiin koko Saksassa ja lisäksi maapallon pääkaupungeissa suurella jännityksellä. Viimeaikojen tapahtumat olivat saaneet maailman herkistämään korviansa.

Hitler toi puheessaan julki, että hän halusi esittää 30. tammi-kuuta umpeutuneen hallintonsa ensimmäisen viisivuotisjakson tilinpäätöksen. Hän aloitti, kuten tavallista, hyvin kaukaa ja esitti laajoja tilastollisia tietoja todisteena Saksan kokemasta noususta vuodesta 1933 alkaen. Kun hän pääsi puheessaan kohtaan, jossa kerrottiin puolustusvoimien johdon henkilövaihdoksesta, koin sen piinallisena, että hän mainitsi Blombergin ja Fritschin eron syyksi terveydelliset seikat, kuten lehdistötiedote oli jo 4. helmikuuta kertonut. Tuskin Kroll-oopperassa oli ketään, sen paremmin edustajaa kuin diplomaattiakaan, joka ei

olisi tällä välin saanut todellisia syitä tietoonsa.

Seurasi ystävällisiä sanoja Puolalle. Kuivakiskoisia huomautuksia esitettiin englantilaiselle lehdistölle, joka oli kirjoittanut Blomberg-Fritschin kriisistä hyvin arvostelevasti, kuten olin saanut kuulla jo matkalla Müncheniin ja Berchtesgadeniin. Hitler otti sitten kantaa myös Itävallan kysymykseen, mainitsi kymmenen miljoonan saksalaisen sorron valtakunnan rajojen ulkopuolella mutta kiitti Schuschniggia siitä, että tämä oli valmis yhteisesti hänen kanssaan etsimään tietä molempien maiden välisille ystävällisille suhteille. Ajatteliko Hitler tällä, että Schuschniggin tulisi ottaa samanlainen rooli kuin, mitä Papen oli esittänyt vuosina 1932 ja 1933 Saksassa kansallissosialistien valtaantulon hyväksi? Jo helmikuun 12. päivänä, kun seurasin Papenia ja Schuschniggia Berghofissa, oli tämä vertaus tullut mieleeni. Puheensa loppulauseessa Hitler mainitsi selvästi ”kansallissosialistisen armeijan”.

Hitlerin mammuttipuhe synnytti erilaisia kaikuja. Väestön pääosa reagoi myönteisesti tai neutraalisti. Pieni osa konservatiivisesta yläluokasta oli tuhtunut ja masentunut tavasta, jolla Blombergin ja Fritschin tapahtumat mainittiin. Tunsin itse samoin. Kun verrataan tämän valtiopäiväpuheen vastaanottoa kaikkiin aikaisemmin tai sen jälkeen pidettyihin, se ei herättänyt tavallisesti esiintyvää suurta innostusta. Huolimatta puolueesta ja kansallissosialismista väestön pääosa oli pohjimmiltaan konservatiivista. Vain Hitler oli henkilökohtaisesti varauksetta suosittu ja kunnioitettu. Ensi kertaa noina päivinä tuli myös Hitlerin osaksi sitä kritiikkiä, jota osoitettiin melko yleisesti puolueväkeä ja niin sanottuja ”pikku-Hitlereitä” kohtaan. Mutta uudet tapahtumat vaimensivat jälleen nopeasti arvostelua.

Kolme päivää Hitlerin valtiopäiväpuheen jälkeen Schuschnigg puhui Itävallan parlamentissa. Hänen sanoistaan oli melko helppo saada selville, että hän ei ollut vielä lainkaan vakuutunut Saksan ja Itävallan välisten suhteiden lämpenemisestä. Mutta Hitler otti puheen tyynesti vastaan eikä juuri reagoinut siihen.

Terveyteni oli tuottanut harmia viime viikkojen aikana. Lää-

kärit eivät voineet antaa selkeää diagnoosia. He neuvoivat leppäämään. Hitler kehotti minua tutkituttamaan itseni vielä tohtori Morellilla. Tein sen vastahakoisesti. Minut aivan yllätti, kun sain oppia tuntemaan Morellin lääkärintyössään. Hän oli kuin toinen mies verrattuna siihen, jonka olin tavannut muissa yhteyksissä. Epäsiistin tuntuinen ulkoinen olemus ei häirinnyt enää, vaan yliotteen sai luottamus osaavaan ja työhönsä perehtyneeseen lääkäriin. Saatoin silloin ymmärtää paremmin sitä, että Hitler osoitti häntä kohtaan luottamusta.

Morell ei löytänyt minusta mitään rakenteellisia vikoja. Vainani olivat hermoista aiheutuvia. Päästäkseni niistä, olisi minun Morellin diagnoosin mukaan ollut etsittävä itselleni toinen ammatti. Jo joukko-osastopalveluksessa lentoyksiköissä olin havainnut ensimmäiset oireet. Hitlerin esikunnassa olivat ennen kaikkea pitkät illat ja palveluksen rauhattomuus minulle rasittavia. Seuraten Morellin neuvoa hankin ilmavoimien päällikkölääkäriltä, tohtori Hippkeltä passituksen parantolaan, ”Stil-lachhausiin” Obertsdorfissa. Maaliskuun alussa matkustin sinne. Vaimoni piti seurata viikkoa myöhemmin perässä.

Itävallan liittäminen Saksaan

Ihanassa auringonpaisteessa lumisilla vuorilla sain pian etäisyyttä poliittisiin tapahtumiin. Kuten aina hoidon ja levon aikana oli ihminen siellä aivan keskittynyt yksittäisiin ilmiöihin ja toimintoihin. Eniten nautin siitä, että sain maata auringossa ja katsella vuoria. Maailmanpolitiikan kulusta sain vain aavistuksenomaisen kuvan paikallisesta obertsdorfilaisesta sanomalehdestä. Ulkomaailma kiinnosti minua hyvin vähän. Siksi olinkin eräänä päivänä aivan yllättynyt, kun muuan vanhahko nainen Ostfrieslandista otti puheeksi poliittisen kehityksen Itävallassa. Hän oli ajatellut matkustaa poikansa ja veljentyttärensä kanssa Etelä-Tiroliin, mutta sanoi, että nyt kaikki näyttää niin huolestuttavalta ja täytyy ajatella, olisiko parempi mennä kotiin.

Tämän keskustelun jälkeen syvennyin hieman enemmän leh-

tiin. Sain selville, että Schuschnigg oli 9. maaliskuuta Innsbruckissa julistanut kansanäänestyksen sunnuntaiksi maaliskuun 13. päiväksi. Siinä olisivat äänioikeutettuja vain yli 24 vuotta vanhat itävaltalaiset. Heidän tuli ottaa kantaa Itävallan itsenäisyyden puolesta vain vastaamalla ”kyllä” tai ”ei”. Vaalimenettely näytti minusta hieman epämääräiseltä, ja ennen kaikkea tuntui lyhyt valmistelu-aika epäilyttävältä. Mutta en silti nähnyt mitään syytä huolestua asiasta.

Keskellä maaliskuun 11. päivän vastaista yötä minut herätettiin. Muuan postivirkailija Obertsdorfista oli lähetetty parantolaamme ”Stillachhausiin” hakemaan minua puhelimeen. Parantola oli öiseen aikaan kaikkien puhelinyhteyksien tavoittamattomissa. Minulle sanottiin, että Valtakunnankansliasta on pyydetty soittamaan. Sainkin Puttkameriin yhteyden ja samalla tiedon, että on lähdettävä heti Berliiniin. En oikein ottanut asiaa vakavasti, ja vastasin, etten ole sellaista ajatellut. Tällöin oli mielessäni pila, jonka mukaisesti Hitlerin vieraat huvittelivat joskus soittelemalla yöllä pahaa-aavistamattomille tuttavilleen. Olettaen, että olin joutunut tällaisen pilanteon kohteeksi, reagoisin varsin ärtyneesti. Puttkamer ei kuitenkaan hellittänyt. Vähitellen huomasin, että hän oli melkein epätoivoinen yrittäessään keksiä keinoa, millä selittäisi olevansa vakavissaan. Lopulta hän sanoi, että voinhan lukea asian sanomalehdestä. Siitä jo käsitin, että soitto hyvinkin saattaa olla tekemisissä Itävallan tapahtumien kanssa. Sain Puttkamerille, että lähdän heti matkaan.

Maaliskuun 11. päivän aamuna nousin Berliiniin lähtevään pikajunaan. Vastapäätäni istui sisäasiainministeriön valtiosihteeri, tohtori Wilhelm Stuckart. Hän ei tuntenut minua, enkä minä myöskään puhunut hänelle mitään. Mutta jo tosiasia, että hänkin matkusti Berliiniin selvitti edessäolevia tapahtumia. Juna saapui Berliiniin myöhään iltapäivällä, ja kiiruhdin heti Valtakunnankansliaan. Siellä vilisi ihmisiä. Yleinen kohu, joka tulvahti vastaani, teki olon epävarmaksi. Minun oli määrä ilmoittaa heti Hitlerille. Hän tuli nauraen vastaan ja tervehti minua. Hän oli kuullut yöllisestä puhelinkeskustelusta ja kertoi nyt

ympärilläölijoille, miten vaikea Puttkamerin oli ollut saada minut vakuuttuneeksi. Asia nauratti häntä edelleen, kun hän sanoi minulle: ”Teidän täytyy kuitenkin olla jo huomenna töissä mukana.”

Mitä ihmettä huomenna tapahtuisi? ”Itävalta liitetään Saksaan” kajahti vastaan. Miten tähän tilanteeseen oli tultu, mitä oli tapahtunut viime päivien aikana? Pala palalta keräilin itselleni joka puolelta uusimpia tietoja, kunnes muotoutui seuraava kuva: Helmikuun 12. päivän tapaaminen Hitlerin ja Schuschniggin välillä Obersalzbergissä oli rohkaissut Itävallan kansallissosialisteja esiintymään pontevammin vaatimuksiensa puolesta. Schuschnigg halusi määräämällä kansanäänestyksen osoittaa, että Itävallan kansan enemmistö oli hänen takanaan eikä Hitlerin puolella. Kansanäänestys piti kuitenkin, kuten nyt sain kuulla, viedä läpi eräänlaisen kansalle osoitetun kysymyksen muodossa. Seyss-Inquart, nyt jo Itävallan sisäministerinä, oli Wienissä viitannut siihen, että Itävallan valtiosääntö ei tunne ”kansankyselyä” siinä muodossa kuin Schuschnigg aikoi sen toteuttaa. Schuschnigg ei antanut tämän huomautuksen häiritä itseään, vaan selvitti Italialle, Englannille ja Ranskalle aikeensa mutta ei sen sijaan Berliinille. Hitler oli saanut tietoonsa viimeiset uutiset lehdistä tai radiosta, kunnes Itävallan kansallissosialistisen puolueen johtajan Klausnerin lähettämä edustaja saapui Berliiniin maaliskuun 9. päivänä ja kertoi tapahtumien yksityiskohtia. Hitler ei ollut aluksi halunnut uskoa Wienistä saapuneihin ilmoituksiin, mutta nyt hän reagoi salamannopeasti. Hän tunsu joutuneensa Schuschniggin toimenpiteiden yllättämäksi, näki niissä loukkauksen Berchtesgadenin sopimusta vastaan ja antoi saksalaisille joukoille käskyn valmistautua marssimaan Itävaltaan.

Niin minulle kerrottiin tapahtumien siihenastinen kulku. Jatkosta olisi saattanut tulla melko sotkuinen, sillä poliitikot ja sotilaat olivat täysin valmistautumattomia tehtävään, joka normaalitapauksessa olisi vaatinut enemmän aikaa. Hitler ei ollut tällä kertaa päätenyt ratkaisuunsa pitkän harkinnan jälkeen, vaan oli joutunut Itävallan tapahtumien vuoksi tekemään

nopean päätöksen. Siinä häntä oli tukenut Göring. Ribbentrop oli niihin aikoihin jäähyväiskäynnillä Lontoossa, mikä sekin oli merkki siitä, että Itävallan tapaus ei ollut ohjelmanmukainen ja johdettavissa Fritschin tapauksen yhteydestä, niin kuin siihen aikaan yleisesti väitettiin.

Kun astuin maaliskuun 11. päivänä Valtakunnankansliaan, tapasin siellä Göringin täydessä toiminnassa. Hän tunsi ”tilanteen herrana” olevansa oikeassa elementissään. Tulin heti siihen käsitykseen, että odotettiin Schuschniggin eroa ja Seyss-Inquartin nimittämistä liittokansleriksi. Göring soitti keskeytyksettä Wieniin. Useimmat puhelinsoitot tapahtuivat suuren kuulijakunnan läsnäollessa. Näin siinä Neurathin, Bormannin, Himmlerin, Goebbelsin, Keitelin, Papenin ja Brauchitschin. Saatoin päätellä, että Itävallan liittopresidentti Miklas epäröi aina vain Seyss-Inquartin nimittämisen kanssa. Siksi leijailikin edestakaisin kysymys, pitäisikö puolustusvoimien aloittaa marssinsa vai ei. Mutta joukoille annettavien käskyjen tulisi lähteä jo kello 19.30 mennessä, jos kaiken haluttiin huomenna onnistuvan. Göring patisti sen vuoksi Seyss-Inquartia ottamaan Itävallassa johdon käsiinsä ja toimittamaan Berliiniin sähkeen, jossa hän pyytäisi Saksan hallitusta lähettämään joukkoja ylläpitämään rauhaa ja järjestystä, jotta vältettäisiin verenvuodatus.

Seyss-Inquart epäröi. Hän odotti nimitystään liittokansleriksi, jolloin myös saksalaisten joukkojen maahantunkeutuminen olisi turhaa. Mutta Miklas ei osannut tehdä päätöstä. Niin sitten Seyss-Inquart katsoi olevansa Göringin yhä painostaessa pakotettu pyytämään puhelimitse saksalaisten joukkojen tuloa. Vähän sen jälkeen Miklas ilmoitti Seyss-Inquartin nimittämisestä liittokansleriksi. Se oli kuitenkin jo myöhäistä. Käsky joukoille oli jo lähtenyt. Toiminta alkoi. Ilmavoimat olivat saaneet käskyn kuormata koneisiinsa propagandamateriaalia, lentolehtisiä ja hakaristilippuja, jotka seuraavana päivänä pudotettaisiin Itävaltaan. Schuschnigg oli vähän aikaisemmin viimeisessä radiopuheessaan antanut käskyn itävaltalaisille joukoille, että niiden tulisi pysyttäytyä ilman vastarintaa syrjässä saksalaisten joukkojen mahdollisen maahantunkeutumisen alkaessa. Nyt oli sel-

vää, että seuraavaksi päiväksi määrätty marssi Itävaltaan sujuisi rauhanomaisen miehityksen merkeissä. En ollut koskaan epäilytkään, että voisi syntyä aseellinen yhteenotto.

Hieman ennen lähtöäni parantolahoitoon olin kuullut, että adjutantuuria suurennettaisiin yhdellä uudella upseerilla. En tiedä keneltä tämä vaatimus oli lähtöisin. Oletin kuitenkin, että OKH oli kiinnostunut siitä. Vaikka Schmundt oli maavoimien upseeri, OKH piti häntä kuitenkin OKW:n edustajana. Maavoimat halusivat, että OKH:lla olisi aivan kuin Hossbachin aikana suora yhteys Johtajaan, ilman että pitäisi asioida OKW:n kautta. Hitler hyväksyi tämän näkökohdan mutta vaati samalla, että uusi adjutantti ei saisi olla yleisesikuntaupseeri. Kuten myöhemmin sain kuulla oli myös Schmundt tervehtinyt ajatusta adjutantuurin täydentämisestä maavoimien upseerilla helpotuksena omille töilleen. Hän ei ollut kuitenkaan osallistunut uuden adjutantin valintaan eikä edes tuntenut häntä. Minäkin tapasin hänet tuona tapahtumarikkaana iltana ensimmäistä kertaa. Hän oli 32-vuotias kapteeni Gerhard Engel Jalkaväkirykmentti 27:stä Rostockista. Nyt meitä oli siis yhteensä neljä adjutanttia, yksi kustakin kolmesta puolustushaarasta ja lisäksi Schmundt neljäntenä, virkaiältään vanhimpana ja ”ensimmäisenä vertaisensa joukossa”. Seuraavan viiden vuoden aikana vallitsi tämän adjutanttien joukon kesken kitkaton ja toverillinen yhteistyön henki. Joskin Hossbachin keksimä nimitys palveluspaikallamme pysyi muuttumattomana, tuli siitä huomiotaherättämättä ja ilman eri määräystä käytännössä ”uuden” puolustusvoimain komentajan eli Hitlerin adjutantuuri. Olimme siis tästä lähin kaikki Hitlerin sotilaallisia adjutantteja emmekä niinsanottuja puolustushaarojen Hitlerin luo asettamia ”yhteysupseereita”. Minulle tämä ei ollutkaan mitään uutta. Samanaikaisesti Hitlerin henkilökohtaista adjutantuuria vahvennettiin kahdella nuorella SS-johtajalla ”Leibstandartesta” eli henkikaarista. He olivat nimeltään Wünsche ja Bahls palvelleen sitten lähettiupseerien virkanimikkeellä.

Lauantaina 12. maaliskuuta 1938 Hitler lensi aamulla kello 8 Berliinin Tempelhofista München-Oberwiesenfeldin kentälle.

Kolme Ju 52 -konetta täytyi asettaa käyttöön suuren seurueen vuoksi. Monet matkustajat eivät tiedeneet lennon päämäärää eikä tavoitteita. Münchenissä, mihin laskeuduimme pian kello 10:n jälkeen, ei ollut enää piilotettavissa, että toiminnalla oli sotilaallinen luonne. Hitlerin koneessa lensi ensimmäistä kertaa mukana myös Keitel. Münchenissä ilmoittautui lentokentällä saksalaisen komentoesikunnan lähettämä upseeri, joka piti uudelle puolustusvoimain komentajalle lyhyesti tilannekatsauksen. Sen päätyttyä astuimme edellisen vuoden sotaharjoituksista tuttuihin, harmaisiin kolmiakselisiin autoihin.

Nopealla ajolla ja jäätävässä kylmyydessä avoautoissamme palellen saavutimme puolelta päivin Mühldorfin Innin varrella. Kenraali Bock ilmoittautui 8. Armeijan komentajana. Se oli koottu kovalla kiireellä kahdessa päivässä Baijeriin sijoitetuista maavoimien joukko-osastoista. Berliinistä oli paikalle kiirehtinyt täysin moottoroitu rykmentti SS-Leibstandarte Adolf Hitler. Bock selosti joukkojen liikkeitä. Kaksi tuntia aikaisemmin olivat saksalaiset joukot ylittäneet rajan, ja ne oli otettu vastaan kukkasin ja riemuhuudoin. Valtakunnan lehdistöpäällikkö esitti katsauksen ensimmäisistä selostuksista ulkomailta. Lyhyen tilannearvion jälkeen Hitler päätti jatkaa ajoa heti Linziin. Hän ei odottanut mitään poliittisia tai sotilaallisia sivuvaikutuksia.

Kello 15:n aikaan tulimme Braunaun luona Inn-joelle, joka muodosti sillä kohtaa Itävallan ja Saksan välisen rajan. Joen ylittävällä sillalla oli tungosta sekä sotilasajoneuvojen että rajaseudun asukkaiden vuoksi. Hyvin hitaasti ajaen saattoi Hitler päästä Itävallan maaperälle ja edelleen syntymäkaupunkiinsa. Riemu oli sanoinkuvaamaton. Kellot soivat. 120 kilometrin matka Braunausta Linziin oli kuin voitonkulkue. Pääsimme paljon hitaammin eteenpäin kuin oli suunniteltu. Tiet olivat täynnä marssivia joukkoja. Kaupungeissa ja kylissä saatoimme ajaa vain vaivalloisesti eteenpäin riemuitsevien väkijoukkojen läpi.

Pimeän tultua pääsimme Linziin. Ihmiset olivat odotelleet tuntikausia katujen varsilla saadakseen nähdä Hitlerin kulkuun. Kaupungin tori oli aivan mustanaan ihmisistä. Matkan jatkaminen ei ollut ajateltavissakaan. Hitlerin täytyi jättää au-

tonsa mennäkseen jalan raatihuoneelle. Seyss-Inquart otti siellä hänet vastaan. He astuivat yhdessä raatihuoneen parvekkeelle. Minulla oli tilaisuus astua parvekkeella hieman syrjään ja tulla siten historiallisen hetken todistajaksi. Se teki minuun syvän ja unohtumattoman vaikutuksen. Kellot soivat, ihmisten heil-huudot eivät tahtoneet loppua. Vain vaivalloisesti kykeni Seyss-Inquart saamaan hiljaisuutta tervetuliaissanoilleen. Hitlerin lyhyestä puheesta oli kuultavissa hänen syvä liikutuksensa.

Hotelli Weizingeristä Tonavan varrella piti saada komento-paikka. Ajoimme sinne yhä jatkuvien huutojen ”Yksi kansa, yksi valtakunta, yksi johtaja” saattamana. Sekamelska hotellissa oli kuvaamaton. Kesti pitkään ennen kuin kukin tiesi, mihin kuului. Hotellin keittiö ei kestänyt rynnäkköä. Soittaminen puhelimella oli täysin mahdotonta. Hotellista oli vain yksi puhelinlinja, jonka olisi pitänyt palvella koko Saksan hallituksen ja valtionpäämiehen tarpeita.

Hitlerin esikunnan siviileillä oli töitä. Piti tehdä lakeja. Sitä varten kutsuttiin Stuckart Berliinistä. Hän saapui sunnuntaina. Kun tapasimme, myhailimme kiireelliselle matkallemme samassa junassa Obertsdorfista Berliiniin. Jo 12. päivän illan kuluessa antoi Hitler vilkkaassa keskustelussa ymmärtää, että hän ei haluaisi tyytyä mihinkään ”puolinaisiin toimenpiteisiin”. Ensinnäkin häneen oli vaikuttanut Itävallan väestön valtava riemu. Toiseksi antoivat ulkomailta saadut lehdistökommentit aiheen tyytyväisyyteen. Lehdet olivat tosin arvostelleet Hitlerin askelta ankarasti ja tuomitsivat Itävallan liittämisen, ”Anschlussin”, Saksaan mitä terävimmän kommentein mutta pitivät kuitenkin sitä tapahtuneena tosiasiana.

Stuckart valmisti ”lain Itävallan jälleenliittämisestä Saksan valtakuntaan”. Hitler allekirjoitti sen vielä samana päivänä. Siten Itävallasta tuli Saksan valtakunnan osavaltio eli ”Land”. Laissa määrättiin myös huhtikuun 10. päiväksi kansanäänestys. Asetuksella säädettiin myös, että Itävallan armeija ”Bundesheer” alistettaisiin heti valan vannoen Hitlerille, ja siitä tulisi näin ollen osa Saksan puolustusvoimia, ”Wehrmachtia”. Sitten tapahtui jotain minulle käsittämätöntä. Hitler määräsi Saarpfal-

zin aluejohtajan Josef Bürckelin organisoimaan uudelleen Itäval-
lan kansallissosialistisen puolueen ja asetti hänet myöhemmin
jopa valtakunnankomissaarina johtamaan laajoin valtuuksin
Itävallan liittämisen Saksaan. Olimme sitä mieltä, että se ei
vielä tekisi Bürckelia soveliaaksi Itävaltaan, vaikka hän olikin
organisoinut puolueen Saarín alueella kansanäänestyksen jäl-
keen. Bürckel oli Saarín mies, ja hänen täytyi vaikuttaa muuka-
laiselta ”Ostmarkissa” niin kuin Itävallan virallinen nimi nyt
tuli kuulumaan. Kuten sitten osoittautuikin, oli Bürckel tosiasi-
assa mitä sopimattomin Itävaltaan ja lähetettiin vuonna 1940
takaisin Saariin. Mutta siihen mennessä hän oli ehtinyt saada jo
paljon pahaa aikaan Wienissä.

Maanantaina 14. päivänä lähdimme matkaan kohti Wieniä.
Riemu ja innostus saattoivat meitä jälleen melkein 200 kilomet-
rin matkalla. Vasta iltapäivällä saavuimme entiseen Itävallan
pääkaupunkiin. Esikaupungeissa ei vielä osoitettu paljon huo-
miota autokolonnallemme. Mutta keskustaa lähestyttäessä sei-
soivat ihmiset jälleen tiheissä riveissä katujen varsilla, ja talojen
julkisivuilla oli yhä enemmän hakaristilippuja nähtävissä. Kun
tulimme ”Ringille” saavutti riemu aivan hurmioitumisen as-
teen. Hitler astui autosta hotelli Imperialiin, josta saattoi vielä
tuntea keisariajan ilmapiiriin. Hotellin edessä oli suuri kansan-
paljous, joka huusi lakkaamatta: ”Me haluamme nähdä Johta-
jamme.” Iltaan mennessä Hitler näyttäytyi useita kertoja hotel-
lin parvekkeella.

Tiistaiksi oli Heldenplatzille Hofburgin eteen organisoitu
suuri joukkokokous, jolloin Hitler piti Hofburgin parvekkeelta
puheen. Hän päätti sen kuuluisaksi tulleella lauseella: ”Saksan
kansakunnan ja valtakunnan johtajana ja kanslerina julistan his-
torian edessä nyt kotimaani liittymisen Saksan valtakuntaan.”

Kaatuneiden muistomerkkiä vastapäätä Heldenplatzille oli
”Ringin” varrelle pystytetty pieni koroke, jolla seisten Hitler
iltapäivällä otti vastaan Wieniin ehtineiden joukkojen ohimars-
sin. Saksalaisia sotilaita seurasi väkijoukon erityisesti hurrates-
sa itävaltalainen rykmentti ”Hochund Deutschmeister”. Pa-
raatin päätti Hitlerin henkikaartin ”Leibstandarten” ohimarssi.

Saksan ilmavoimien lentokoneet suorittivat juhlallisen ylilen-
non.

Näiden kahden suuren tapahtuman välillä Hitler poistui pienen seurueen kanssa hotellista ja ajoi kuten Leondingissäkin, jossa hän oli käynyt 13. päivänä vanhempiensa haudalla, jälleen hautausmaalle. Koska tunsin vain vähän Hitlerin yksityiselämää menneiltä vuosilta, sain tietää syyn tähän hautausmaakäyntiin vasta myöhemmin. Käynnin kohteena oleva hauta oli hänen sisarentyttärensä Geli Raubalin, jonka kanssa Hitler oli elänyt kauan aikaa yhdessä ja joka oli ottanut itseltään hengen Münchenissä vuonna 1931. Hitler kulki yksin haudan luo ja viipyi siellä pitkään. Saatoimme katsella häntä vain etäältä.

Ennen lentoa Wienistä iltapäivällä Hitler vastaanotti vielä kardinaali Innitzerin. Papen oli välittänyt tämän tapaamisen, ja Hitler oli hyväksynyt ehdotuksen mielellään. Hän tuki tällä eleellä Bürckelille annettua ohjetta jättää Itävallan kirkolle täysi itsenäisyys, kuten hän kardinaalille lupasi. Ilmoitus Innitzerin käynnistä Hitlerin luona tuotiin lehdistössä korostetusti esille, eikä se jäänyt ilman vaikutusta.

Müncheniin lentäessämme minua askarruttivat viime päiviltä peräisin olevat vaikutelmat, joita oli vaikea verrata keskenään. Itävallan kansa oli avoimesti osoittamallaan riemulla tuonut julki tunteensa valtakuntaan liittymisen johdosta ja siten ilmaissut myös selvästi oikeutensa määrätä kohtalostaan. Hitler itse oli yllättynyt tässä muodossa odottamattomasta menestyksestä ja syvästi liikuttunut aivan henkilökohtaisista muistoistaan ja si-
teistään kotimaataan kohtaan. Vastakkaisena oli jäänyt mieleen kuva, jonka toin mukani wieniläisestä hotellista. Siellä Hitlerin uskollisimmat seuraajat Bormann, Himmler, Heydrich ja Bürckel olivat olleet tiiviissä keskustelussa. Heidän teemansa ei voinut olla muu kuin ”yhdenmukaistaminen”. Shokki, jonka olin kokenut Bürckelin nimityksen kuullessani, paheni entises-
tään. Johtaisiko Schuschniggin hallituksen viime vuosina harjoittama itävaltalaisen kansallissosialistien painostus nyt samanlaisiin vastatoimenpiteisiin. Saamillaan laajoilla valtuuksilla näyttivät nuo miehet arvioni mukaan merkitsevän suurta vaa-

raa rakastettavalle Itävallalle. Tämä havainto oli kuin katkera pisara liittymisestä syntyneen riemun maljassa.

Sotilaille toivat Hitlerin vaikutelmat ”Anschlussin” päiviltä erään uudistuksen. Kaikkialla, missä Hitleriä juhlittiin kaduilla myös sotilaiden osallistuessa siihen, häntä tervehdittiin ojenne-
tuin käsin eikä kuten tavallisesti sotilaallisella tervehdyksellä viemällä kättä päähineeseen. Tämä havainto pani Hitlerin, Keitelin ja Schmundtin määräämään toukokuun 3. päivänä, että myös puolustusvoimissa palvelevien sotilaiden tulee tervehtiä Hitleriä vain saksalaistervehdyksellä ts. nostamalla käden suoraksi. Muuten puolustusvoimissa säilytettiin normaali sotilaallinen tervehdystapa 20. heinäkuuta 1944 saakka.

Hitlerin vastaanotto Münchenissä ja myös maaliskuun 16. päivänä Berliinissä oli riemukas. Göring oli Johtajaa vastassa Tempelhofin kentällä ylitsevuotavin tervetuliaissanoin. Tultuaan Valtakunnankansliaan täytyi Hitlerin näyttäytyä parvekkeella yhä uudelleen berliiniläisille. Innostusta riitti vielä 18. päivän illalla, kun Hitler ajoi valtiopäivien istuntoon pitämään jälleen puhetta. Hän kuvaili tapahtumia, jotka olivat johtaneet marssiin Itävaltaan ja esitti, minkä vuoksi hän oli päättänyt toteuttaa Itävallan liittämisen niin nopeasti. Jälleen hän osoitti kovia sanoja englantilaisten asennetta kohtaan, jolloin hän arvosteli enemmän Englannin lehdistöä kuin virallisia mielipiteen-
ilmaisuja.

Kansan enemmistö kaikkine kerroksineen näki ”jälleenyhdistämisessä” historian loogista kulkua. Ei ollut jäänyt unohduksiin se vuoden 1919 rauhansopimusten vääryys, jolla liittoutuneet kielsivät Itävallan liittymisen Saksan valtakuntaan. Pidin Itävallan liittymisen suhteen hyvin kuvaavana ilmausta, että se oli ”saksalaisten oma perheasia”. Näytti myös siltä, että ulkomailla hyväksyttiin aikaa myöten tämä sama käsitys.

Itävallan liittymisestä Saksaan säädetyssä laissa maaliskuun 15. päivästä 1938 määrättiin, että Itävallan kaikki yli 20-vuotiaat miehet ja naiset tulisivat ratkaisemaan salaisessa kansanäänestuksessa liittymisen voimaantumisen. Valtiopäiväpuheessaan 18. päivänä Hitler hajoitti valtiopäivät ja määräsi uudet vaalit huh-

tikuun 10. päiväksi. Yhteisessä äänestyksessä tulisi Saksan ja Itävallan kansojen hyväksyä Hitlerin politiikka ja valita ensimmäiset suursaksalaiset valtiopäivät.

Vaalimatka

Kuten aina ennen vaaleja lähti Hitler myös tällä kertaa pitkälle vaalimatalle, jolla hän piti 14 puhetta maaliskuun 25. päivän ja huhtikuun 9. päivän välisenä aikana. Seurasin häntä tällä matkalla ”vanhan valtakunnan” ja ”Ostmarkin” läpi. Hitlerin puheet eivät olleet tarkoitettut vain valitsijoille. Hän ei epäillyt sitä, etteikö molempien kansojen ylivoimainen enemmistö antaisi hänelle suostumustaan Saksan ja Itävallan suhteen. Hänen sanansa oli osoitettu ensi sijassa ulkomaille. Ikään kuin punaisena lankana kulkivat puheiden aiheiden läpi Hitlerin syytökset vuoden 1918 voittajavaltioita kohtaan. Samalla hän hyökkäsi sodan jälkeen Pariisin esikaupungeissa St. Germainessa Itävallan ja Versaillesissa Saksan kanssa tehtyjä rauhansopimuksia vastaan. Silloisen Yhdysvaltojen presidentin Woodrow Wilsonin julistama ”kansojen itsemääräämisoikeuden periaate”, joka oli vaikuttanut Saksan armeijan aseiden laskemiseen, oli jätetty Saksan kansan osalta toteutumatta. Hitler puhui maailmansodan voittajavaltioiden harjoittamasta ”väkivallanteosta oikeutta kohtaan” ja näiden kieltäytymisestä hyväksyä myös Saksan kansalle kuuluvia ihmisoikeuksia. Puheensa hän piti kaikkialla vapaasti. Hänellä oli kädessään vain muutamia muistia helpottavia sanoja sisältävä paperi. Hän vaikutti näissä puheissaan ilmeikkäämmältä ja mukaansatempaavammalta kuin lukiessaan puheensa suoraan paperista. Koko matkan ajan häntä seurasi ihmisten suuri innostus ja juhlinta.

Tuolla matkalla minulla oli usein tilaisuus seurata Hitlerin esiintymistä julkisuudessa, keskusteluissa valtionhallinnon ja puolueen johtohenkilöiden kanssa sekä seurusteltaessa erikoisjunan suojaamassa uskottujen henkilöiden piirissä. Hän oli aina sama Hitler. Hän ei puhunut koskaan sanaakaan liikaa tai sa-

naakaan liian vähän. Ymmärsin yhä paremmin, miksi hän oli saanut ihmiset hänestä riippuvaisiksi ja voittanut heidän rakkautensa. Se ei ollut yksinomaan hänen taloudellisen, sosiaalipolitiikan tai ulkopolitiikan alan menestyksiensä ansiota, vaan enemmänkin luottamusta siihen Johtajaan, Adolf Hitleriin, joka antoi itsestään sympaattisen ja inhimillisen vaikutelman ja osoitti ymmärtämystä kansan suruille ja puutteille. Kuva Hitleristä vuodelta 1938 on saanut luonnollisesti hyvinkin tummaa sävyä myöhempien tapausten johdosta. En kiellä sitä, että tuona keväänä kuuluin itse häneen rajoituksetta innostuneiden ja luottavien joukkoon.

Vain kaksi havaintoa panivat minut ajattelemaan ehkä toisin. Herätti huomiotani vaalimatkan aikana, että Hitler piti silmällä aina vain käyttäytymisensä propagandistista arvoa ja sanojensa vaikutusta kuulijoihin, kun hän astui puhujakorokkeelle. Jotain muuta kuulin satunnaisissa huomautuksissa pienessä piirissä. Maaliskuun 12. päivänä Itävaltaan suoritetun marssin jälkeen hän oli melkein kuukauden ajan riemuitsevien ihmisten jättämän vaikutelman vallassa. Tämä sai aikaan hänessä käsityksen, että hän on saanut kansalta tehtävän politiikalleen ja velvoituksen asettaa itsensä edelleen väsymättä Saksan kansan ja valtakunnan käyttöön. Seuraava johtopäätös oli vakuuttuminen siitä, että hänen lisäksi Saksassa ei ole nyt eikä lähitulevaisuudessakaan ketään, joka voisi suorittaa Saksan kansalle kuuluvan tehtävän. Hänen itsetietoisuutensa kasvoi kasvamistaan ja alkoi kaivaa maata todellisuuden jalkojen alta.

Viimeisten puheidensa jälkeen Hitler matkusti yöllä 9. – 10. huhtikuuta Wienistä Berliiniin odottamaan vaali- ja kansanäänestystuloksia. Kukaan ei epäillyt, etteikö kyllä-ääniä tulisi vähintään 90 %. Sen sijaan jo silloin vallitsi epäilyksiä siitä, että näitä vaalituloksia samoin kuin edellisiäkin olisi manipuloitu, koska jokaiselle aluejohtajalle oli tärkeää ilmoittaa alueeltaan paras tulos. Itse en niitä epäillyt. Siellä ja täällä oli ehkä kuitenkin tuloksia jossain määrin käsitelty.

Huhtikuun 10. päivänä julistettiin tulokset: kyllä-ääniä oli ”vanhan” Saksan puolella 99,08 % ja Itävallassa 99,75 %. Vai-

kutelmieni mukaan luvut vastasivat silloista kansan asennetta Hitlerin hallitusta kohtaan. Olen yhä tänään siinä käsityksessä, että Itävallan liittämisen jälkeen koko Saksassa oli tosiasiallisesti korkeintaan puoli miljoonaa äänioikeutettua, jotka olivat ”vastaan”. Hitlerin sanat valtiopäiväpuheessa 18. maaliskuuta olivat vaikuttaneet rauhoittavasti. ”Antakaa minulle vielä neljä vuotta aikaa”, hän pääpiirtein sanoi, ”jotta voisin täydentää ulkoisesti toteutetun liitoksen myös sisäisesti”. Se kuullosti hyvin ymmärrettävältä vuoden 1938 ensimmäisten myrskyisten kuukausien jälkeen. Ennen kaikkea me sotilaat tarvitsimme rauhallista aikaa puolustusvoimien rakentamiseksi. Rauhanomainen marssi Itävaltaan oli tuonut esille huomattavia organisaattorisia ja teknisiä puutteita.

Pääsiäisen 1938 vietin palvelusvuorossa olevana adjutanttina Berghofissa. Hitler kutsui siksi ajaksi paikalle myös vaimoni. Kutsu oli meille yllättävä. Selitys asialle oli kuitenkin yksinkertainen. Hitler sanoi, että hän ei voi Berliinissä eikä virkamatoillaan ottaa ympäristönsä yksityiselämää huomioon. Sen vuoksi Obersalzbergissä vietettävä aika voisi tasoittaa tilannetta.

Berghofissa tapasimme samaa joukkoa, jonka tunsin jo edellisen oleskelukerran perusteella. Eva Braunilla oli aina sisarensa Gretl tai pari ystävätärtään mukanaan. Tällä kertaa paikalla oli rouva Marion Schönmann. Avioparit Bormann ja Speer sekä Brandt, Morell, lehdistöpäällikkö Dietrich, Heinrich Hoffmann, henkilökohtainen adjutantti ja kaksi sihteeriä täydensivät piiriä. Neljä päivää vietimme leppoisasti ikään kuin yksityishenkilöinä antamatta palvelustehtävien häiritä. Hitler käytti siellä aina sotaan saakka siviilipukua, ja myöskään adjutanttien ei sopinut olla virkapuvussa.

Hitler puhui aterioilla ja pitkien iltojen kuluessa paljon Itävallasta. Heinrich Hoffmann tunsikin Itävallan hyvin, mutta ennen kaikkea rouva Schönmannilla oli siitä paljon kerrottavana. Hän tosin asui Münchenissä mutta oli syntyjään wienitär ja oli siellä elänyt nuoruutensa. Kun Hitler puolusti kotikaupunkiaan Linziä, asettui rouva Schönmann päättäväisesti Wienin kannalle.

Rouva arvosteli myös Bürckelin nimittämistä puolueen valtuutetuksi Wieniä ja Itävaltaa varten sekä esitti Hitlerille, että tulisi sittenkin ottaa itävaltalaisten mielenlaatu huomioon. Keskustelua käytiin vilkkaasti. Hitler sanoi, että hänelle oli nyt Bürckelin kansallissosialistinen asennoituminen tärkeämpi kuin wieniläisten erikoislaadun huomioonottaminen. Rouva Schömann ei tullut kuitenkaan vakuuttuneeksi, ja hän toimittikin seuraavien vuosien aikana Hitlerille lukuisia todisteita Bürckelin virheellisistä toimista, jotka vierottivat itävaltalaisia enemmän kansallissosialismista kuin lähensivät siihen.

Valtiovierailu Italiaan

Syntymäpäiväkseen Hitler matkusti Berliiniin, mutta palasi sitten jälleen Obersalzbergiin, koska hän halusi viettää ennen Italiaan tehtävää vierailua vielä muutamia rauhallisia päiviä Berghofissa.

Epätavalliselta tuntui hieman ennen lähtöä huhtikuun 21. päivänä Hitlerin pitkäkö keskustelu Keitelin ja Schmundtin kanssa. Euroopan hallitukset reagoivat yllättävään Saksan ja Itävallan yhteensulautumiseen viikko viikolta yhä kriittisemmin, samalla kun saksalaiset vähemmistöt Tšekkoslovakiassa ja Puolassa tulivat yhä rauhattomammiksi. Itävallan esimerkki oli vaikuttanut, ja erityisesti Sudeettimaassa tulivat huudot ”kotiin valtakuntaan” yhä äänekkäämmiksi. Saksa oli ottanut maailmansodan jälkeisen liittoutuneiden julistaman ”kansojen itsemääräämisoikeuden” asiakseen, todisteli Hitler. Vastustajat näkevät siinä Saksan aiheuttaman ”vaaran rauhalle”.

Loistava valtiovierailu Italiaan 3. – 10. toukokuuta 1938 toteutettiin vaivaa ja varoja säästämättä. Hitlerin toivomuksesta ei hänen seuruettansa rajoitettu vain Italian kuninkaan luona tapahtuvan vierailun mukaan, vaan hänelle oli tärkeämpää tehdä jo henkilöstönsä valinnalla selväksi, että oli kysymys vastavierailusta Mussolinin edellisenä syksynä tekemän Saksan matkan johdosta. Siitä seurasi, että sellaiselle valtiovierailulle ominai-

nen ministereiden määrä seurueessa oli tavattoman suuri. Rib-trop, Keitel, Lammers ja Meissner edustivat valtiota ja puolustusvoimia sekä Hess, Goebbels, Frank, Himmler ja Bouhler puoluetta. Kaikki osallistuivat matkaan rouvineen ja omine eskuntineen. Kun myös suuri joukko lehdistön edustajia lähti mukaan, kasvoikin matkaseurue niin suureksi, että tarvittiin kolme junaa.

Göring oli nimitetty Hitlerin sijaiseksi valtiovierailun ajaksi Saksassa käsiteltäviä asioita varten. Siinä ominaisuudessa hän hyvästeli Johtajan ylistämällä Berliinin – Rooman akselia. Hitler vaikutti terveeltä ja hyväntuuliselta. Hän iloitsi matkasta, mutta oli myös ennen lähtöä aamupäivällä kirjoittanut testamenttinsa. Itävaltaan tapahtuneen marssin aikana oli todennäköisesti saatu vihiä attentaattiyrityksestä. Silloisten päivien tungoksien keskellä olisi rohkealle yrittäjälle ollut helppo toteuttaa murha-aikeensa. Se antoi nyt Hitlerille aiheen määrätä Göring testamentissa seuraajakseen.

Roomassa oli levitetty näkyville monarkian koko loisto ja mahtipontisuus. Yhdessä vanhojen roomalaisten rakennusten antaman vaikutelman ja väkijoukkojen riemunhuutojen kanssa kaikella oli vahva vaikutuksensa. Hoviseremonialla oli keskeinen osa. Minusta ne näyttivät yliampuvilta, mutta kuningaskunnan sisäisen ja ulkoisen järjestyksen ja arvovallan vuoksi ne kai olivat tarpeen.

Toukokuun 4. päivänä kuningas järjesti valtiolliset juhlaillalliset Quirinalissa. Saksalaisen protokollan mukaan ei minun osanottoani varten ollut paikkaa tilanpuutteen vuoksi. Jälkeenpäin kuulin, että minulle oli kuitenkin ollut varaus pöydässä ja ”sievä italialainen kreivitär oli turhaan odottanut minua tyhjän, nimikortillani varustetun paikan vieressä”. Osasin antaa arvoa tälle huomaavaisuudelle.

Seuraavana päivänä nousivat Hitler, kuningas, kruununprinssi ja Mussolini tärkeimpine seuralaisineen Napolissa taistelulai-va ”Conte di Gavourin” kannelle ja seurasivat sieltä Italian laivaston esityksiä. Itse olin erään hävittäjän kannella ja samalla lähempänä tapahtumia. Puttkamer kiitteli hävittäjän nopeaa ja

tarkkaa lähtöä ahtaasta satama-altaasta. Muiden harjoitusten ohella teki erityisesti 100 sukellusveneen yhtäaikainen sukeltaminen ja pintaannousu mahtavan vaikutuksen. Se oli hieno näyttös mutta ilman mitään sotilaallista arvoa.

Kolmantena vierailupäivänä suoritettu ja Hitlerin jännityksellä odottama suuri sotilasparaati oli pettymys. Ohiajavat panssarivaunut ja tykit eivät vastanneet asetekniikan uusinta tasoa. Mussolinin ylpeys, "passo romano", joka oli preussilaisen paraatimarssin jäljitelmä, vaikutti liioitellun jäykältä ja kömpelöltä. Tämän marssityylin Mussolini oli tuonut tuliaisiksi viime käynniltään Saksassa ja ottanut sen valiojoukollaan käyttöön vastoin neuvonantajien mielipiteitä. Marssi oli myös liian hidastempoista. Sitäkin ilahduttavampaa oli seurata tunnettujen italialaisten vuoristojoukkojen "bersaglierien" ohimarssia, joka tapahtui juoksuaskelin.

Iltapäivällä Hitlerin täytyi osallistua ohjelmaan, jonka hän koki epämiellyttäväksi. Rooman kuvernööri, ruhtinas Colonna, komea ilmestys vanhojen roomalaisten kasvopiirtein, oli kutsunut väkeä vastaanotolleen Capitolille. Useat sadat vieraat täyttivät kauniit tilat. Hovi oli täysilukuisena paikalla. Virallisten vastaanottoseremonioiden jälkeen aloittivat ylhäisimmät henkilöt saksalaisten vieraiden kanssa poloneesin ja marssivat siten kokoontuneiden vieraiden muodostamaa kujaa pitkin. Kärjessä kulki Hitler kuningatar käsipuolessaan. Tämä järjestely ei tavoittanut arvokkuutta. Hitler sanoi jälkeensä, että häntä "tuijotettiin kuin kummallista eläintä".

Sunnuntai oli taas sotilaallista ohjelmaa täynnä. Aamupäivällä esittivät ilmavoimat pommitusta merimaaleihin Civitavecchian läheisellä rannikolla. Iltapäivällä näimme maavoimien taisteluharjoituksen, jossa käytettiin kovia patruunoita. Jalkaväen raskaat aseet, konekiväärit ja kranaatinheitimet, ampuivat edessä makaavien jalkaväen ketjujen yli. Molemmat nähdyt harjoitukset olivat korkeatasoisia.

Maanantaina 9. toukokuuta veivät junat meidät Firenzeen, missä Mussolini toimi isäntänä. Hitler nautti erityisesti tuosta päivästä, kuten hän usein myöhemmin kertoi. Vapaana jäykistä

hoviseremonioista ja ilman ”hoviliehakointia” hän antoi taide-
nautinnon ja kaupungin kauneuden vaikuttaa itseensä.

Roomassa vietettyihin päiviin liittyy minulla eräs kokemus, jolla ei ollut mitään tekemistä vierailuohjelman kanssa. Eräänä päivänä vietin Hitlerin luona Quirinalissa koko aamupäivän lounaaseen saakka, jonka hän nautti käyttöön annetussa ruokasalissa läheisimpien työtovereiden muodostamassa pienessä piirissä. Kun palvelija oli ilmoittanut ruoan olevan valmiina, pyysi Hitler minua istuutumaan pöytään häntä vastapäätä, paikalle, joka oli tavallisesti varattu virkaiältään vanhimmalle vieraalle. Olin siitä hyvin hämmästynyt, sillä läsnä oli useita arvoasteikossa korkeammalle sijoittuvia vieraita, joita Hitlerin ele yllätti yhtä paljon kuin minuakin. Kun olimme istuutuneet, Hitler toi ajatuksensa julki: ”Tuossa istuu eräs, joka on minulle aina valuttanut katkeran pisaran italialaisia kohtaan tuntemani innostuksen maljaan”. Hän tarkoitti sillä niitä väheksyviä arviointejani, joita olin esittänyt viime marraskuussa Berghofissa Italian ilmavoimista sen perusteella, mitä olin kokenut Italiassa vuonna 1933. Nyt kuulin, että hän ei ollut ottanut huomautuksiani mitenkään todesta eikä pitänyt niitä silloin tärkeinä. Hitler perusteli myös käsityksensä. Hänen mielikuvitukseensa ei ollut lainkaan sopinut, että sellaisen miehen kuin fasisin Italian luoneen Mussolinin komentamat asevoimat olisivat jotenkin puutteelliset. Mutta nyt hän on voinut luoda niistä itse mielikuvansa, ja hän tietää myös syyn. Italian armeija ei olekaan fasisinen vaan monarkistinen, eikä Mussolinilla ole ylimalkaan mitään vaikutusta joukkojen henkeen. Minä olin Hitlerin käsityksen mukaan ollutkin silloin aivan oikeassa kielteisine arvioinini. Pöytäseurustelu kosketteli sen jälkeen miltei yksinomaan saksalais-italialaista liittoa. Hitler myönsi, että se perustui ainoastaan hänen ystävyYTEensä Mussolinin kanssa. Ja kuinka tärkeää se ystävyys on, oli tullut selväksi maaliskuun päivinä Itävallan kriisin yhteydessä. Hän sanoi täysin tietävänsä, että liitto Italian kanssa ei ole Saksan kansan keskuudessa suosiossa. Mutta hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa, niin kauan kuin englantilaiset pitävät tiukasti kiinni Versailles’n rauhansopimuksesta. Quiri-

nalissa olevat seurapiirit olivat Hitlerin mielestä kauttaaltaan saksalaisvihamielisiä, joten ei auttanut muu kuin koettaa tukea Mussolinia.

Tämä mielipiteenilmaus vaikutti minuun kovasti. Olin siitä ylpeä. Hitler oli puolestaan kuunnellut esitystäni tarkoin, ei ollut unohtanut siitä mitään ja lisäksi kuulijakunnan edessä myönsi erehtyneensä. Hitlerin kertomat asiat olivat minulle uusi toteamus siitä, että minun tulisi hänen adjutanttinaan edelleen kulkea silmät ja korvat avoinna. Mutta kysyin myös itseltäni, miksei Hitler ole saanut asevoimiensa ja Saksan Roomassa toimivan sotilasasiamiehen kautta oikeaa kuvaa Italian armeijan laadusta.

''Tapaus Vihreä''

Italiasta palattuaan Hitler vietti vain lyhyen aikaa Berliinissä. Hän matkusti pian Müncheniin ja sieltä edelleen kymmeneksi päiväksi Obersalzbergiin. Schmundt matkusti vuorostaan hänen mukaansa. Minulla oli nyt aikaa opiskella ilmasota-akatemiassa sekä hoitaa yhteyksiä Ilmailuministeriöön raportoiden siellä kokemuksiani. Jeschonnek toimi helmikuusta alkaen yleisesikunnassa ''johtoesikunnan päällikkönä''. Hänelle oli alistettu operaatio-osasto ja ''ulkomaiden ilmavoimien'' eli tiedusteluosasto, joka toimi yleisesikuntamajuri Beppo Schmidin alaisuudessa. Heidän kanssaan toimin myös lähivuodet hyvässä yhteisymmärryksessä. Göringin ja Stumpffin tietten he selvittivät minulle kaikkea, mitä ilmavoimien toiminnasta oli tarpeen tietää. Arvokasta tässä yhteydenpidossa oli myös se, että Göring luotti kovasti näihin kahteen yleisesikuntaupseeriin ja keskusteli heidän kanssaan kaikenlaisista asioista, mitä hän puolestaan oli kuullut Hitleriltä eri puolustushaarojen suhteen. Yhteistyö Göringin ja hänen yleisesikuntansa kanssa kehittyi viimeisten Ilmailuministeriön organisaatiouudistusten jälkeen hyvin.

Keskustelin Jeschonnekin kanssa tuoreista tapahtumista. Huhtikuun 21. päivänä Hitler oli lyhyessä keskustelussa Keite-

lin ja Schmundtin kanssa käskenyt aloittaa yleisesikuntien valmistelutyöt keskityssuunnitelmiksi Tšekkoslovakiaa vastaan. Göring oli kertonut Jeschonnekille Hitlerin suunnitelmista. Niiden mukaan Hitler odotti uusia jännityksiä ulkopoliitikassa. Ylimmissä esikunnissa ei Hitlerin ohjetta valmisteluista Tšekkoslovakiaa vastaan otettu vakavasti, kuten Jeschonnek asian totesi. Menestykset Itävallassa ja Hitlerin mahtava vierailu Italiassa olivat vielä liian tuoreita tapahtumia, jotta olisi räsitetty ajatuksia uusilla ulkopoliittisilla kysymyksillä. Berliinissä vallitsi suruton mieliala.

Olimme sen vuoksi aika lailla hämmästyneitä, kun Hitler palasi äkkiä Berliiniin täynnä moitteita ja syytöksiä brittihallitusta vastaan. Syynä olivat tyhjästä keksityt englantilaiset ja tšekkoslovakialaiset lehtiutiset toukokuun 20. ja 21. päivästä, jolloin niissä väitettiin saksalaisten keskittävän joukkoja Tšekkoslovakian vastaiselle rajalle. Tšekkoslovakian presidentti Beneš oli näiden, Hitlerin arvelun mukaan Lontoossa syntyneiden, uutisten perusteella määrännyt osittaisen liikekannallepanon. Seurauksena oli kriisitunnelma kaikissa muissa Euroopan pääkaupungeissa paitsi Berliinissä.

Mutta Tšekkoslovakian liikekannallepano oli hälyttänyt 3 1/2 miljoonaa sudeettisaksalaista. Jännitys kasvoi. Egerissä oli ammuttu kaksi saksalaista. Tšekit ja englantilaiset tunsivat Hitlerin vaatimuksen autonomian myöntämisestä sudeettisaksalaisille. Beneš ei ollut halukas kokemaan samanlaista kohtelua kuin Schuschnigg. En tiedä, mikä oli alunperin päästänyt valloilleen lehdistökampanjan ja osittaisen liikekannallepanon. Tapah-
tumien jatko johti Berliinissä reaktioihin vasta, kun ulkomaiden lehdistö levitti käsitystä, että Hitler oli perääntynyt tšekkien liikekannallepanon ja ulkomailta esitettyjen uhkausten edessä. Tämä oli merkki Hitlerille. Hän kutsui toukokuun 28. päiväksi Valtakunnankansliaan kenraaleita neuvotteluun. Nyt hän oli tehnyt päätöksen ryhtyä tarvittaviin toimiin Tšekkoslovakiaa vastaan tehtävää hyökkäystä varten. OKW oli määrännyt näille yleisesikunnissa tehtäville valmisteluille peitenimen ”Tapaus Vihreä”.

Myöskin tämä neuvottelu pidettiin Johtajanasunnon talvipuutarhassa. Ribbentropin lisäksi muistan siellä olleen seuraavat osanottajat: Göring, Brauchitsch, Keitel, Beck, Stumpff, Jodl ja Bodenschatz sekä me neljä sotilasadjutanttia ja henkilökohtainen adjutantti Wiedemann, joka oli vaatinut osallistumistaan kaikkiin neuvotteluihin silloin, kun ulkoministerikin oli läsnä. Tätä Wiedemannin toimintaa me sotilasadjutantit seurasimme epäluulolla. Schmundt saikin Hitlerin sitten päättämään, että Wiedemann ei periaatteessa saisi enää osallistua mihinkään sotilaalliseen neuvotteluun.

Hitler aloitti myös nyt kokoontuneen kuulijakunnan edessä perustelunsa kaukaa. Vuoden 1918 voittajavallat olivat hänen mukaansa itse rikkoneet Versailles'n rauhansopimusta. Silloin Saksalle määrättyä aseidenriisuntaa piti seurata voittajavaltioiden aseriisunnan. Sitä ei ollut tapahtunut, vaan oli käynyt päinvastoin. Hän ei katselisi kehitystä enää toimeettomana, vaan tulisi itse toimimaan. Tšekkoslovakia oli siihen aikaan vaarallisin vastustaja ja vakava uhka, kuten toukokuun 20. päivän liikekannallepano oli osoittanut. Lisäksi hän totesi, että Prahan hallitus ei halunnut myöntää sudeettisaksalaisille mitään itsehallintoa Tšekkoslovakian valtion rajojen sisäpuolella; sensijaan painostus oli saavuttanut sietämättömät mittasuhteet. Kansojen itsemääräämisoikeus puuttui yhä edelleen saksalaisilta.

Arvioidessaan länsivaltoja Hitler tuli johtopäätökseen, että tänä vuonna ne eivät tulisi puuttumaan asioihin. Englanti oli osoittanut lehdistökampanjallaan, että se tarvitsi aikaa varustautumiseensa. Ranska ei tule toimimaan ilman Englantia, vaikka sillä onkin avunantoon velvoittava sopimus Tšekkoslovakian kanssa. Hitler muuten arvioi, että Ranska on nyt heikompi kuin vuonna 1914. Saksan ei tulisi odottaa niin kauan, että jälleen muodostuisi liitto sitä vastaan, uusi "Entente". Täksi vuodeksi hän arveli suotuisiksi mahdollisuudet rajoittaa konflikti koskemaan vain Saksaa ja Tšekkoslovakiaa.

Sitten Hitler käsitteli sotilaallisia toimenpiteitä. Tšekkoslovakian linnoituslinjaa täytyisi tutkia tarkoin, jotta löytyisi mahdollisuudet sen läpimurtoihin ja niiden jälkeisten painopiste-

mäisten hyökkäyskiilojen suunnittelulle. Hän vaati, että kaikki panssariyksiköt kootaan yhdeksi yhtymäksi, jolla isketään nopeasti ja syvälle. Tšekkien linnoituslaitteiden kestävyys tutkimista varten Hitler määräsi rakennettavaksi muutamia bunkkereita. Sen jälkeen niitä tuli ampua raskaalla tykistöllä ja 88 millimetrin ilmatorjuntatykeillä. Kaikkien valmistelujen tuli olla suoritettuina lokakuun 1. päivään mennessä. OKW sai tehtäväksi laatia heti uuden ohjeen ”Tapaus Vihreää” varten ja jakaa sen suorittajille. Sen mukaiset uudet muodostelmat, ennen kaikkea panssariyhtymät, olivat nyt välttämättömiä. Vaativin tehtävä maavoimien osalle tuli Hitlerin päätöksestä aloittaa heti rakentamaan Länsivallia, vahvaa linnoitettua puolustuslinjaa Saksan länsirajalle Aachenista Baseliin.

En muista, että maavoimien kenraaleiden taholta olisi esitetty vakavia vastaväitteitä Hitlerin sotilaspoliittisen tilanteen arviointia tai Tšekkoslovakiaa koskevia hyökkäysvalmisteluohjeita vastaan. Myös Beck pysyi vaiti, vaikkakin kaikki läsnäolevat, Hitler mukaanluettuna, tiesivät hänen vastakkaisista ajatuksistaan monien kohtien suhteen. Hän istui koko neuvottelun ajan kivettynein kasvoin, aivan kuten myös Ribbentrop. Sain sen vaikutelman, että periaatteellinen yksimielisyys vallitsi.

Meille puolustusvoimien adjutanteille tuo toukokuun 28. päivä 1938 merkitsi uuden ajanjakson alkua. Hitler otti yhä enemmän välittömän puolustusvoimien johdon käsiinsä. Erityisesti tämä koski maavoimia. Meistä adjutanteista tuli entistä useammin Hitlerin keskustelukumppaneita kaikissa sotilaallisissa asioissa. Hitler ei tehnyt eroa, mihin puolustushaaraan kulloinkin palvelusvuorossa oleva adjutantti sattui kuulumaan. Niinpä tapahtui, että Hitler puhui kanssani myös maavoimien asioista sekä Schmuntin ja Engelin mielipahaksi ilmaisi minulle esimerkiksi mielipiteensä maavoimien johtavista kenraaleista. Ilmavoimia Hitler ei tuohon aikaan käsitellyt paljoakaan. Toukokuun 28. päivän neuvottelussa hän osoitti, että hän ei halunnut Blombergin jälkeen olla vain nimellinen puolustusvoimain komentaja, vaan niiden aktiivinen johtaja. Sama neuvottelu osoitti myös, että ei ollut kenraalia, joka olisi kyennyt riittävällä

rohkeudella ja arvovallalla vastustamaan Hitlerin sotilaallista ylipäällikkyyttä joko jatkaen työskentelyä hänen kanssaan tai toimien avoimessa oppositiossa.

Fritschin kriisin jälkeen oli maavoimien yleisesikunnassa muodostunut kenraali Beckin johtama salainen oppositio. Toukokuun 28. päivän puhuttelu ja Hitlerin suunnitelmat asettaa armeija toimintaan Tšekkoslovakiaa vastaan sodankin uhalla antoivat salaiselle oppositiolle aiheen aktivoida toimiansa. Hitler ja hänen sotilaallinen esikuntansa ei tiennyt siitä mitään. Mutta Schmundt tunsu upseerien keskuudessa vallitsevan tyytymättömyyden siitä, että ensiksikin Fritschin mainetta ei ollut vielääkään puhdistettu ja toiseksi ei ollut ratkaistu OKW:n ja OKH:n välillä vallitsevaa dualismia OKH:n eduksi. Tässä jännitystilanteessa vaikutti Hitlerin käsky valmistella suunnitelma sotaa varten kuin dynamiitti. Schmundtin täytyi huomauttaa Hitlerille maavoimien kriittisestä tilanteesta. Myös Göring oli kuullut siitä ja puhunut asiasta Hitlerin kanssa. Schmundt näki vaivaa saadakseen Hitlerin ja Brauchitschin välille syntymään edes siedettävän luottamussuhteen. Se ei hänelle onnistunut, koska Brauchitsch oli tullut jo liiaksi Beckin vaikutuksen alaiseksi.

Schmundt ei antanut ponnisteluissaan periksi ja saikin Hitlerin myönteiseksi antamaan maavoimien kenraaleille loppuselvityksen tapaus Fritschin osalta. Sotaoikeus, joka oli istunut Göringin johdolla Brauchitschin ja Raederin toimiessa jäsenenä oli todennut Fritschin syyttömäksi. Hänen puolustusasianajajansa kreivi von der Goltz oli tuonut esiin todisteita, joilla Fritschii vastaan toimineen syyttäjän todistaja oli ajettu niin ahtaalle, että hänen täytyi myöntää valehdelleensa. Jäi edelleen avoimeksi, kuka oli saanut todistajan esittämään vääriä syytöksiä. Taustavoimat pysyivät tuntemattomina ja jäivät rangaistuksetta.

Barth, 13. kesäkuuta 1938

Kenraalien kokous oli kutsuttu maanantaiksi kesäkuun 13. päiväksi koolle Barthin lentotukikohtaan Stralsundin lähelle. Hitler oli viettänyt viikonlopun maakunnan puoluepäivillä Stettinissä ja saapui puolelta päivin Barthiin. Lentotukikohdan päällikkö, kapteeni Axel v. Blomberg otti hänet vastaan. Hitler tervehti häntä silmännähdessä sydämellisesti ja keskusteli hänen kanssaan matkalla upseerikerholle. Olin iloinen voidessani jälleen nähdä ystäväni ja puhua hänen kanssaan. Keskustelumme kierteli kysymyksessä, ovatko kenraalit tyytyväisiä saatuaan kuulla Hitlerin selvitykset. Sanoin, että mielestäni oli heidän viimeinen tilaisuutensa saada läpi toivomuksensa tai vaatimuksensa Fritschin maineen palauttamiseksi. Axel arveli, että he eivät ryhtyisi mihinkään. Hän oli oikeassa.

Aamupäivällä oli Brauchitsch selvittänyt kokoontuneille kenraaleille Länsivallin rakentamista ja suunnitelmia Tšekkoslovakiaan valmisteltavaa hyökkäystä varten. Ruokailun jälkeen luki valtakunnan sota-oikeuden puheenjohtaja, kenraali Heitz yhdistelmän tutkimuksista ja tuomion kenraalieversti, vapaaherra v. Fritschin vastaan käydystä oikeusprosessista. Sitten Hitler ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että kenraalieverstin syyttömyys oli näin osoitettu. Itsensä hän kuvasi traagillisen erehdyksen uhriksi. Mutta entisen maavoimien komentajan käyttö jälleen entisenkaltaisissa palvelustehtävissä ei olisi mahdollista, sillä hän Hitler, ei voisi odottaa, että Fritsch kykenisi vielä uudelleen osoittamaan luottamusta häntä kohtaan. Myöskään valtion edun nimessä ei voitaisi paljastaa kansakunnalle ja koko maailmalle valitettavia yhteensattumia. Fritsch nimitettiin Tykistörykmentti 12:n komentajaksi Schweriniin. Tämä tehtävä oli jo monarkian ajoilta peräisin oleva kunniavirka. Hitler uskoi, että Fritsch tuli näin riittävästi rehabilioiduksi.

Päivä Barthissa on minulla yhä tänään pahana muistona. Kun Hitler puhui, ajattelin koko ajan: ”Hyväksyvätkö kenraalit tuon?” Hitlerin onnistui hyvin taitavasti ja vaikuttavasti voittaa ymmärtämystä itselleen. Monet kenraaleista eivät tunteneet yk-

sityiskohtia, vielä vähemmän niitä juonitteluja, jotka olivat joh-
taneet Fritschin kaatamiseen. Pieneen, asiaan vihkiytyneiden
piiriin kuuluivat myös ne harvat, jotka alun alkaen olivat asettu-
neet Hitleriä vastaan, kuten Beck, Halder, Carl Heinrich v.
Stülpnagel, Witzleben ja Hoepner. Toinen yhtä pieni ryhmä
tunnustautui kokonaan Hitlerin puolelle, heidän joukossaan
Reichenau, Keitel, Guderian ja Busch. Varmaankin enemmän
kuin kaksi kolmasosaa läsnäolevista 40 kenraalista saatettiin
luokitella suunnilleen välinpitämättömiksi. Minulle oli käsittä-
mätöntä, että kukaan kenraaleista ei kysynyt, mitkä valtiopoliit-
tiset edut estivät täydellisen kunnian palautuksen, toisin sanoen
Fritschin ylennyksen kenraalisotamarsalkaksi. Kukaan ei kysy-
nyt, oliko Fritschin panettelijat selvitetty ja saatettu vastuuseen
teoistaan. Himmlerin ja Heydrichin nimet leijuivat ääneensa-
nomattomina huoneessa. Sain vaikutelman, että kenraalit olivat
jo aikoja sitten pitäneet tapaus Fritschiä loppuunkäsittelynä.
Hitlerin uudet suunnitelmat toivat esiin tärkeämpiä kysymyk-
siä. Mutta tilaisuus palauttaa luottamus Hitlerin ja hänen ken-
raaliensa välille menetettiin. Olin sitä mieltä, että Hitler olisi
ymmärtänyt sen, että kenraalit olisivat oikealla tavalla asettu-
neet puolustamaan entistä komentajaansa. Siten olisi myös Hit-
lerille itselleen tullut tilaisuus palauttaa oma kunniansa. Mo-
lempia puolia täytyi kiinnostaa heidän välillään olevien häiriöte-
kijöiden raivaaminen. Barth oli siihen viimeinen tilaisuus.
Schmundt oli asettunut yhä uudelleen rohkeasti ja velvollisuu-
dentuntevasti puolustamaan Fritschiä saamatta kuitenkaan ken-
raalien puolelta vaikuttavaa tukea.

Göringin sekaantuminen maavoimien asioihin

Päivä Hitlerin Barthissa pitämän kenraalien puhuttelun jälkeen
ilmoitautui Göring esittelyyn Hitlerin luo. Saatoin häntä talvi-
puutarhaan, missä Hitler jo odotti. Matkalla sinne hän toisteli
yhä uudelleen: ”Johtaja on kuitenkin ollut oikeassa; Johtaja on
kuitenkin ollut oikeassa.”

Mitä oli tapahtunut? Toukokuussa 1938 oli Hitler tarkastanut linnoituslaitteita, jotka oli rakennettu itärajan suojaksi Oderin ja Warthen välille. Brauchitsch ja pioneeritarkastaja, kenraali Förster seurasivat Hitleriä. Hitler katseli kaikkea tarkoin ja kiinnostuneesti. Hänen vaikenemisensa tuolla kierroksella oli painostavaa. Laitteet olivat vanhentuneita. Bunkkerien maanpäälliset osat oli varustettu vain konekivääreillä. Niillä ei voitu pysäyttää yhtään panssarivaunua. Ei kestänyt kauan, ennen kuin Hitler erkani Brauchitschin ja Försterin kanssa hieman muusta seurueesta ja puhutteli heitä kiivaasti.

Myöhemmät keskustelut Hitlerin kanssa toivat julki hänen suuttumuksensa. Hän oli aikaisemmista Blombergin kertomuksista jäänyt siihen käsitykseen, että Oderin–Warthen mutkassa olisi verrattain nykyaikaisia puolustuslaitteita. Toukokuussa 1938 hän halusi saada kokemuksia ja virikkeitä Länsivallia varten. Koska Blomberg oli aikoinaan kertonut myös lännessä olevista linnoitteista, erityisesti ylisellä Reinillä ja Schwarzwaldin kukkuloilla, Hitler uskoi olosuhteiden idässä olevan samanlaisia. Nyt saamiensa kokemusten jälkeen hän ei odottanut lännessä olevan paljon parempaa. Mutta ollakseen asiasta varma hän oli määrännyt Göringin tarkastamaan lännessä olevat linnoituslaitteet. Maavoimien johto oli tästä menettelystä ihmeissään ja tuohtunut siitä, ettei maavoimien edustajaa lähetetty tarkastusmatkalle. Göring tunsu itsensä imarrelluksi.

Hän käytti nyt tilaisuutta hyväkseen hankkiakseen maavoimille moitteita. Hänellä niin kuin kaikilla muillakin oli tiedossa, ettei senhetkisillä maavoimien kenraaleilla ollut vastuuta lännessä rakennetuista linnoitteista. Göring kertoi, että niin sanotussa ”Schwarzwaldin kukkula-asemassa” ei ollut tehty mitään. Oli olemassa vain viittauksia siihen, mitä ja missä tositilanteessa rakennettaisiin ja mistä tarvittava materiaali olisi saatavissa. ”Isteinin mäellä”, hallitsevalla Schwarzwaldin eteläreunan ja Reinin tasangon välisellä kukkulalla, hän oli tavannut vain kevyitä jalkaväkiaseita. Mistään linnoitusketjusta Aachenin ja Baselin välillä ei ollut puhuttakaan. Göring oli sohaissut tulta. Tulos oli se, että Hitler päätti antaa tohtori Todtille Länsivallin

rakentamisen johdettavaksi. Hän kutsui Brauchitschin luokseen ja tiedotti, että pioneeriesikuntien tulisi vain ilmoittaa, missä ja millaisia bunkkereita tulisi rakentaa. Rakennustyöt olivat siitä lähtien vain Organisaatio Todtin vastuulla. Hitlerillä itsellään oli aivan tarkoin määrättyjä käsityksiä Länsivallin rakentamisesta. Hän tulisi toimittamaan niistä muistion OKH:lle ja Organisaatio Todtille. Brauchitsch oli aivan ymmärrettävästi tyrmistynyt Hitlerin ratkaisusta, mutta vielä enemmän Göringin epätoverillisesta käytöksestä häntä kohtaan. Tämä Göringin menettely vaikutti haitallisesti maavoimien ja ilmavoimien esikuntien väliseen yhteistoimintaan.

Hitlerin Göringille antama tehtävä ja sen suoritustapa kuvasivat selvästi muutoksia sotilaallisen ylijohdon piirissä vuonna 1938. Göring oli ymmärtänyt esiintyä koko puolustusvoimien edun nimessä ja tehdä itsensä tarpeelliseksi. Hitler takertui Blombergin lähdön jälkeen Göringiin, koska hän tarvitsi luottamusmiestä keskusteluissa puolustusvoimista, kenraaleista ja sotilaallisista suunnitelmistaan. Mitä kaikkea he puhuivat keskenään tuntikausia, voimme vain arvailla heidän antamistaan määräyksistä ja kulloinkin esitetyistä huomautuksista. Siinä suhteessa Göring oli esikuntaansa kohtaan avoimempi kuin Hitler. Mitä enemmän taas Hitler kasvatti luottamustaan Schmundtia kohtaan, sitä enemmän hän myös käytti tätä neuvonantajanaan. Keitel toimi vain suorituselimenä toteuttaessa Hitlerin ohjeita ja käskyjä. Puolustusvoimia koskeviin keskusteluihin Hitler ei ottanut häntä luokseen ennen sotaa.

Uusi johtamistapa

Puolustusvoimien uusi johtamistapa oli aivan eri mittapuun mukaan arvioitavissa kuin tavanomainen yleisesikuntakäsityksen hengessä toimiva johto. Maavoimien yleisesikunnalle pysyi tämä johtamistyyli käsittämättömänä. Tuon instituution ei onnistunut sopeutua muuttuneisiin olosuhteisiin. Seurauksena oli, että Hitlerin ja maavoimien johtavien kenraalien välillä Frit-

schin kriisin leimaama luottamussuhde ei ottanut parantuakseen.

Minulla oli tämän kehityksen takia vaikea asema adjutantuurissamme. Schmundt ja Engel asettuivat energisesti parantamaan Hitlerin ja Brauchitschin välistä suhdetta. He seurasivat epäluulolla Göringin toimintaa, joka vaikeutti heidän ponnistuksiaan. En voinut jättää huomiotta heidän esittämiään näkökohtia, mutta en voinut myöskään asettua avoimesti vastustamaan Göringiä. Hän oli sentään puolustushaarani komentaja. Toisaalta en pitänyt kenraalien osoittamaa pidättyvyyttä Fritschin kriisin jälkeen sopivana keinona estää Göringiä saamasta vaikutusvaltaa maavoimien asioihin. Olin kaksijakoisessa asemassa, josta pystyin puhumaan avoimesti vain Jeschonnekin kanssa. Suhteeni häneen tuli yhä läheisemmäksi ja henkilökohtaisemmaksi.

Tiesin, että Jeschonnekista tuli Göringille yhä läheisempi neuvonantaja ja hänen nimittämisensä ilmavoimien yleisesikunnan päälliköksi olisi vain ajan kysymys. Pyysin Jeschonnekia tekemään Göringille selväksi kaikki ne vaikutukset, joita tämän toimista oli seurannut, sekä myös sen, että olisi kokonaisuuden edun mukaista, jos Göring pyrkisi parantamaan Hitlerin ja Brauchitschin välejä. Sanoin Jeschonnekille, että Göringillä on Hitlerin tietolähteenä suuri merkitys ja myös kyky vaikuttaa mielipiteillään. Sen vuoksi hänen, Jeschonnekin, tulisi yhä uudestaan vaikuttaa Göringiin ja korostaa kolmen puolustushaaran komentajan, Göringin, Raederin ja Brauchitschin hyvien yhteistoimintasuhteiden merkitystä. Jeschonnek yhtyi täysin mielipiteeseeni mutta näki myös, kuten minäkin, suuren vaikeuden siinä, että Göring asettui mieluummin Hitlerin kanssa samalle tasalle kuin maa- ja merivoimia komentavien virkaveljiensä kanssa.

Jeschonnekilla oli myös muita murheita. Hän odotti ennakoitavissa olevaa nimitystensä yleisesikunnan päälliköksi hyvin sekavin tuntein, koska hän tiesi, että yhteistyö Göringin ja tämän ensimmäisen maailmansodan aikaisten lentäjäystävien kanssa saattaisi käydä vaikeaksi. He olivat Göringin läheisim-

piä neuvonantajia ja periaatteellisesti yleisesikuntaa vastaan asennoituneita, koska eivät halunneet tunnustaa sen johtamistavan merkitystä ilmavoimille. Valitettavasti Jeschonnek oli myös menettänyt luottamuksensa Milchiin. Niinpä Jeschonnek seisoi melko yksinäisenä sen tehtävän edessä, jonka Göring oli yleisesikunnalle antanut, nimittäin kaksinkertaistaa ilmavoimien, lentojoukkojen ja ilmatorjunnan vahvuus. Erityisesti hänelle tuotti huolta Göringin käsky rakentaa Länsivallin taakse niinsanottu ”ilmapuolustusvyöhyke” ilmatorjuntatykkeineen ja valonheittimineen. Tällaiselta valtavalta varusteluohjelmalta puuttuivat vaadittavat raaka-aineet ja koulutetut sotilaat. Ne olivat pullonkauloja, jotka jo aiemminkin olivat hidastaneet ilmavoimien kehittämistä. Göring lupasi hänelle yhä uudelleen asettaa ilmavoimat etusijalle nelivuotissuunnitelmassa. Mutta käytäntö näytti aivan toiselta.

Ilmapuolustusalue Länsi

Göringin käsky rakentaa ”ilmapuolustusalue Länsi” oli tyypillinen tulos Hitlerin ja Göringin välisestä läheisestä yhteistyöstä tuona vuonna. Hitlerin ärtymyksessä, joka aiheutui maavoimien kenraalien vastustuksesta Länsivallan rakentamisessa, Göring näki tilaisuutensa saattaa itsensä hyvään valoon Hitlerin silmissä. ”Ilmapuolustusalueen” piti muodostaa Länsivallin toinen linja koko länsirajan pituudella. Aseistukseksi oli suunniteltu ensi sijassa 88 millimetrin ilmatorjuntatykit, joiden asemat tuli rakentaa niin, että niitä voitiin käyttää myös taisteluun panssarivaunuja vastaan. Maavoimien mielestä Göringin suunnitelma oli sekaantumista niiden asioihin, ja siitä syystä se herätti ärtymystä.

Virheellistä ilmavoimien varustamista

Jeschonnek arvosteli Göringin ratkaisua varsinaisten ilmapuolustustehtävien heikennyksenä. Lisättyyn ilmatorjuntatykkien tuotantoon tarvittavat raaka-aineet pitäisi ottaa pois lentokoneiden ja niiden tukikohtien rakentamisesta samoin kuin pommien ja lentokoneaseiden valmistuksesta. Tämä kaikki tapahtuisi hetkellä, jolloin poliittisen tilanteen kehitys toi ensi kertaa Englantia vastaan käytävän sodan mahdollisuuden yleisesikunnan suunnittelun piiriin. Göring oli tosin vakuuttanut työtovereilleen, että Hitler halusi Englannin kanssa sovintoa eikä sotaa. Kuitenkin olisi yleisesikunnan tehtävä valmistautua kaikkinaisten tilanteiden varalle. Jeschonnek oli siitä vakuuttunut, että vuoden 1938 aikana ei olisi sodan vaaraa. Hänen suurin huolensa koski lentokoneiden rakentamista ja toimituksia joukoille. Hän ei luottanut lainkaan Udetin teknilliseen osastoon ja pelkäsi, että yleisesikunnan asettamia vaatimuksia pommituskoneiden kehittämiseksi, valmistamiseksi ja toimittamiseksi ei täytetä. Jeschonnek oli iloinen siitä, että Me 109 oli osoittautunut tehokkaaksi hävittäjäkoneeksi. Udetin intohimona olivat hävittäjät. Pommituskoneista hän asetti etusijalle syöksypommitajat, joissa Jeschonnek taas näki vain väliaikaisratkaisun, niin kauan kuin ei ollut kehitetty hyvin toimivaa pommitustähtäintä vaakalentoa varten.

Oli rauhoittavaa kuulla, että ilmavoimien yleisesikunnassa vallitsi selkeä käsitys lentojoukkojen varustamisesta. Siitä huolimatta vannotin Jeschonnekia vaikuttamaan Göringiin, jotta tämä olisi Hitleriä kohtaan rehellisempi eikä esittäisi lupauksia ja liioiteltuja kaunomaalailuja. Minulla oli vaikutelma, että Hitler luotti paljon enemmän ilmavoimien suorituskykyyn kuin mitä sillä hetkellä olisi ollut aihetta. Hän jättäisi itsensä lentokoneiden alalla kokonaan Göringin toimenpiteiden ja ilmoitusten varaan.

Kesälomamme aikana tapasimme vaimoni kanssa Büni-lerhöhen parantolassa ilmavoimien yleisesikunnan päällikön, kenraali Stumpffin vaimoineen. Vastakohtana Jeschonnekille ja

Göringille hän arvioi poliittiset suhteet Englantiin vakavammaksi.

Vastakohtaisuudet syvimmästä huolesta iloiseen suruttomuuteen luonnehtivat kesällä 1938 valtionhallinnon, puolustusvoimien ja puolueen johtohenkilöiden mielialoja. Kansan suuri enemmistö oli onnellista ja tyytyväistä, kuten saatoimme todeta pitkillä lomamatkoillamme Harz-vuoristossa, Münchenissä Saksan taiteen päivillä ja lopuksi Bayreuthin musiikkijuhlilla. Luottamus ja usko Adolf Hitlerin rauhanrakkauteen voitti kaikki epäilykset.

II LUKU

Syksy 1938 – elokuu 1939

Kriisin merkkejä

Palvelukseni alkoi jälleen matkalla Breslauhun Saksan voimistelujuhille heinäkuun 31. päivänä. Hitler seurasi juhlakulkuetta. Erilaiset kansallispukuiset ryhmät ulkomailta vetivät erityistä huomiota puoleensa. Sudeettisaksalaiset kansanryhmät marssivat Hitlerin ohi huutaen ”kotiin valtakuntaan”. Se oli vaikuttava mutta myös hälyttävä mielenosoitus. Kasvoilta näkyi puute ja murhe. Hitler koki sen samoin ja otti siitä itselleen tehtävän vapauttaa sudeettisaksalaiset tšekkien sorrosta. Hitler puhui avoimesta siitä, että saksalaisilla ei idässä, Tšekkoslovakiassa eikä Puolassa, ollut sitä vähemmistösuojaa, joka heille kuului Versailles’n rauhansopimuksen mukaan.

Berliinissä tapasin adjutantintoimiston muuttuneena. Puttkamer oli palannut joukkoihin kolmivuotisen palveluksen jälkeen ja otti vastaan päällikkyyden eräällä hävittäjällä. Hän jätti jälkeensä vain ystäviä. Raeder oli valinnut seuraajaksi komentajakapteeni Albrechtin ja esitellyt hänet Hitlerille. Schmundt kertoi minulle viime viikkojen sotilaallisista tapahtumista. Hän teki masentuneen vaikutuksen. Länsivallin rakennustyö ja ”Vihreän” valmistelut olivat jyrkentäneet pahoin vastakohtai-

suuksia Hitlerin ja maavoimien esikunnan välillä. Hitlerin pitämään puhutteluun 28. toukokuuta liittyen oli Beck ilmaissut käsityksensä useissa muistioissa ja pyytänyt Brauchitschia esittämään ne Hitlerille. Schmundtin kertoman mukaan Brauchitsch ei ollut esittänyt niitä kaikkia kirjallisina mutta kylläkin tuonut suullisesti julki Beckin arviot. Silloin oli käyty vilkkaita väittelyjä kummankin osapuolen käsityksistä. Beck oli torjunut Brauchitschin ehdotukset tulla hänen kanssaan esittämään näkökantansa suoraan Hitlerille. Beck uskoi voivansa vakuuttaa muistioillaan Hitlerin siitä, että Saksan hyökkäys Tšekkoslovakiaan väistämättä aiheuttaisi ranskalais-englantilaisen hyökkäyksen lännessä, jolloin seurauksena olisi maailmansota. Hitler oli yrittänyt saada Brauchitschin päinvastaisesta vakuuttuneeksi. Schmundt oli syvästi masentunut näiden väittelyjen seurauksista. Hitlerin luottamus Beckiin oli särkynyt, ja hän oli ehdottanut Brauchitschille, että olisi aika ”nyt lopultakin” päästä Beckistä eroon. Mutta Schmundt piti vieläkin traagisempaa Hitlerin ja Brauchitschin vieraantumista toisistaan. Huomasin, että Schmundt tiesi vielä enemmänkin, mutta vaikenin siitä, koska olin ilmavoimien upseeri. Hän oli luontojaan hieman epäluuloinen ja palvelusasioissa vaitelias. Hän ei tiennyt silloin vielä, että sain ilmavoimien yleisesikunnassa kuullakseni paljon yksityiskohtia OKH:n piirissä vallitsevista käsityksistä, eikä myöskään sitä, että Hitler puhui myös minulle maavoimien asioista, jos hänellä ei ollut sattumoisin ketään keskustelukumppania maavoimista. Valitettavasti Schmundtin hyvin ymmärrettävä pidättyvyys vaikutti pitkän ajan haitallisesti välillämme tapahtuvaan yhteistoimintaan.

Elokuun alkupäivinä matkustin vuorollani Hitlerin mukana Obersalzbergiin. Hitleriä askarrutti melkein koko ajan Länsivalin rakentaminen, operaatiosuunnitelma ”Vihreä” ja kysymys siitä, miten saisi maavoimien kenraalit ja muut korkeat upseerit vakuuttuneiksi hänen käsitystensä oikeellisuudesta. Kuulin hänen suustaan monia moitteita maavoimia kohtaan ja saatoin vasta nyt ymmärtää täysin Schmundtin masennuksen. Hitlerin luottamus kenraaleihin oli katoamassa. Tämä muutos puolen

vuoden aikana ja välittömästi ennen mahdollisen sodan puhkeamista antoi riittävästi aihetta seurata kehitystä mitä suurimmalla surulla.

Beckin ero

Hitler oli saanut tietää Berliinistä, en tiedä, oliko se tapahtunut Göringin tai Reichenaun kautta, että Brauchitsch ja Beck olivat kokoontuneiden vanhimpien kenraalien edessä esittäneet tilanearvionsa ja arvostelleet ankarasti Hitlerin menettelytapoja. Hyökkäys Tšekkoslovakiaan sitoisi kaikki armeijan sen hetkiset voimat, jotta voitaisiin saavuttaa nopeita tuloksia. Länsivallat käyttäisivät tilaisuutta hyökätäkseen. Länsivalli ei olisi mitenkään riittävä este pysäyttämään niitä. Hitler oli suunniltaan, kun hän kuuli tuosta ja käski Brauchitschin tulemaan heti Berchtesgadeniin.

Puhuttelu tapahtui kahden kesken Hitlerin työhuoneessa Berghofin toisessa kerroksessa. Ikkunat olivat enimmäkseen auki. Oli kuultavissa kiihkeää keskustelua ilman, että yksityiskohdista olisi saanut selvää. Sitä kesti useita tunteja. Kun äänenvoimakkuus yhä kasvoi, katsoimme, että oli pakko tyhjentää terassi työhuoneen alapuolelta. Se oli piinallinen tilanne, jota en milloinkaan unohda. Pitkänä palvelusaikanani Hitlerin luona ei tapahtunut toista kertaa, että keskustelu Hitlerin ja jonkun kenraalin välillä olisi muuttunut niin äänekkääksi.

Elokuun 10. päiväksi oli kutsuttu Hitlerin luo liikekannallepanon varalta määrättyjen armeijoiden ja ilmavoimien vastavien yhtymien yleisesikuntien päälliköt. Monituntisessa puhuteluksessa Hitler esitti poliittisen ja sotilaallisen tilanteenarvionsa saadakseen upseerit vakuuttuneiksi hänen käsitystensä oikeellisuudesta. Keskustelu osoitti, ettei hän ollut täysin onnistunut. Samat ajatukset kuin Brauchitsch ja Beck olivat esittäneet, tulivat myös nyt esille muutamien yleisesikuntaupseerien taholta, mutta uusia vakuuttavia näkökohtia ei esitetty. Päivän tuloksena voitiin todeta vallitsevan selvän luottamuspuolan Hit-

lerin ja maavoimien yleisesikunnan välillä. Erilaiset näkemykset kokoontuneilla upseereilla, kuten käytetyistä puheenvuoroista ja tilaisuuden jälkeisestä kerskustelusta saattoi päätellä, osoittivat kuitenkin, että tuossakaan piirissä ei vallinnut yksimielisyyttä.

Kritiikki Beckiä vastaan kasvoi myös yleisesikuntaupseerien keskuudessa. Se ei koskenut hänen mielipiteitään, vaan menettelytapoja. Tietoisella syrjäänvetäytymisellään hän oli laiminlyönyt tilaisuuden vaikuttaa Hitleriin. Jo Fritschin tapauksen yhteydessä oli kaivattu häneltä henkilökohtaista ja tuntuva aloitteellisuutta Hitlerin suhteen. Yleisesikunnan päällikön ei pitäisi kirjoitella vaan toimia. Huhu, että Beck haluaisi vetäytyä syrjään, herätti erilaisia reaktioita. Kun osa upseereista tervehti tuota askelta tyydytyksellä, sanoivat muut: ”Se merkitsee sotaa”. Olin myös itse siinä käsityksessä, että Beck olisi ponnekaalla esiintymisellä saavuttanut menestystä. Olin saanut tietää, että Hitlerillä oli alunperin ollut positiivinen käsitys Beckistä. Se oli peräisin jo ajalta ennen vuotta 1933, kun Beck oli toiminut Tykistörykmentti 5:n komentajana Ulmissa. Silloin oli kolmea hänen upseereistaan syytetty oikeudessa Leipzigissa siitä, että he olivat toimineet kansallissosialistien hyväksi. Hitler ja Beck olivat molemmat todistajina tässä niin sanotussa ”Reichswehrin prosessissa”. Hitler kehui Beckin rohkeaa esiintymistä luutnanttiansa puolesta, jolla oli ollut olennainen merkitys sille, että rangaistuksista tuli lieviä. Blombergin–Fritschin kriisin aikaan Hitler oli tarjonnut maavoimien komentajan paikkaa Beckille, joka oli kieltäytynyt tehtävästä siksi, kunnes Fritschin maine olisi puhdistettu. Tätä pidettiin silloin erityisen kunnioitettavana tekona. Nyt valitettiin hänen asennettaan siinä uskossa, että Hitlerin ja Beckin saumaton yhteistyö olisi vaikuttanut myönteisesti maavoimien kehitykseen. Olin itse pikemminkin siinä käsityksessä, että Beck ei voinut hyväksyä Hitleriä myöskään henkilökohtaisen vastenmielisyytensä vuoksi. Beck piti häntä edelleen ”böömiläisenä korpraalina” eikä voinut sulattaa hänen demagogista esiintymistään. Hän vierasti ylipäänsä ajatusta ”tavallisen kansan” ja ”yksinkertaisen sotilaan” pääsemistä

valtaan. Beck oli upseeri, jolla monarkistina oli jo vuonna 1918 vaikeuksia sopeutua uuteen ajatteluun ja vielä enemmän vuonna 1933. Hänen mielessään väikkyi ihanteena kuninkaallinen, preussilainen ”suuri yleisesikunta”, joka oikeuksineen ja velvolluuksineen oli suoraan keisarin ja kuninkaan alaisena sekä toimi samalla hallitsijan ensimmäisenä ja ainoana neuvonantajana kaikissa sotilaallisissa kysymyksissä. Seurustelua diktaattorin kanssa Beck ei ollut oppinut eikä ymmärtänyt sen asettamia vaatimuksia.

Hitler veti minut seuraavina päivinä Berghofissa toistuviin keskusteluihin kanssaan. Sain vaikutelman, että hän ei niinkään halunnut kuulla mielipiteitäni yksittäisistä kysymyksistä, vaan hän tahtoi lausua ääneen ajatuksiaan. Hitler sanoi, että Brauchitsch oli hänelle kertonut haluavansa nyt erota Beckistä, mikä oli Hitlerin mielessä ollut jo pitempään. Kun Beck oli palannut vuotta aikaisemmin Pariisista vierailulta kenraali Gamelinin luota, hän oli puhunut kaikkialla loistavasta Ranskan armeijasta, joka oli edelleen Euroopan vahvin. Hän ei ollut vierailullaan nähnyt yhtään joukkoa, sillä matka tapahtui siviilipuvussa yksityishenkilönä. Beck tunsu yhä maailmansodan kauhut luissaan, sanoi Hitler. Kun hän itse tutki tarkoin Ranskan armeijaa, hän saattoi havaita sen olevan vanhanaikaisesti aseistetun ja koulutetun sekä Maginot-linjan olevan nykyaikana merkityksettömän. Ranskan armeija lepäsi hyvin kyseenalaisilla laakereillaan vuodelta 1918 eikä kelvannut paljonkaan enempään kuin Preussin armeija vuonna 1806.

Brauchitsch oli ajatellut Beckin seuraajaksi Halderia, joka oli toiminut jo muutamia kuukausia ensimmäisenä päämajamestarina ja siten Beckin sijaisena. Kysyin Hitleriltä, yhtyikö hän tähän näkemykseen. En voinut kuvitella, että Halderin mukana tulisi yleisesikuntaan uutta henkeä. Beck itse oli tammikuun lopulla raivannut tuon päämajamestarin paikan Halderille, koska hän uskoi voivansa luottaa tähän enemmän kuin edeltäjänä toimineeseen Mansteiniin. Tähän nyt Hitler esitti mielipiteensä: ”Halusin silloin Mansteinin yleisesikunnan päälliköksi. Minulle sanottiin kuitenkin, että hän on liian nuori!” Kysyessäni, miksi

hän ei nyt voisi nimittää Mansteinia tuohon tehtävään, Hitler vastasi, että ratkaisu täytyy jättää Brauchitschille, jonka lähimpänä apulaisena yleisesikunnan päällikkö toimii.

Kauan sodan jälkeen minulla oli tilaisuus kertoa kenraalisotamarsalkka v. Mansteinille tuon keskustelun sisällöstä. Hän oli täysin yllättynyt, sillä hän oli ollut siinä käsityksessä, että helmikuussa 1938 hänet oli raivattu paikaltaan yleisesikunnassa Hitlerin määräyksestä. Hän lakkasi epäilemästä kertomaani vasta, kun muistutin häntä siitä, että helmikuussa 1940 hänen täytyi samoin Halderin ansiosta jättää paikkansa Rundstedtin yleisesikunnan päällikkönä.

Hitlerin muita aiheita noina elokuun päivinä 1938 Obersalzbergissä olivat operaatiosuunnitelma ”Vihreä” ja Länsivallin rakentaminen. Hän korosti yhä uudestaan, kuinka tärkeää on koota kaikki panssarijoukot yhdeksi vahvaksi hyökkäyskiilaksi, joka toimii painopistesuunnassa ja jolla suoritetaan yllättävä ja nopea läpimurto vastustajan syvyyteen. Ensimmäistä kertaa kuulin Hitlerin käsitykset hyökkäysstrategiasta, jota hän piti periaatteena kaikille myöhemmille operaatiosuunnitelmiin vuoteen 1942 saakka ja jonka käytön hän myös nyt ajoi läpi maavoimien yleisesikunnassa. Erityisesti hän painotti sitä, etteivät maavoimien muut joukot saisi missään nimessä juuttua kiinni tšekkien puolustuslinjan bunkkereihin. Aukkoja täytyisi joka puolella käyttää nopeaan etenemiseen syvälle. Yksittäisten bunkkerien valtaaminen olisi myöhemmän ajan tehtävä. Hän odotti jännittyneenä tuloksia tšekkiläisen mallin mukaan rakennetun bunkkerin kokeiluammunnasta Jüterbogin harjoitusalueella.

Bunkkerien rakentaminen oli tuohon aikaan Hitlerin mieliharrasteena. Hänen taipumuksensa osata paneutua taistelun suoritukseen ja asevaikutukseen sai hänet vaatimaan erilaisia bunkkerityyppejä. Hän määräsi, että vain raskaille aseille, siis tykistöille, panssarintorjuntatykeille ja konekivääreille tulisi antaa mahdollisuus taistella bunkkereista, kun taas jalkaväen piti taistella valmistelluista avonaisista asemistaan. Hitler oli laatinut tällä välin toukokuussa lupaamansa muistion Länsivallin raken-

tamisperiaatteista sekä antanut jakaa sen joukoille ja Organisaatio Todtille. Ei vain hänen kiinnostuksensa rakentamiseen yleensä eikä hänen perusluontonsa arkkitehtinä ja taiteilijana ylläpitänyt jatkuvaa kiinnostusta Länsivalliin, vaan myöskin hänen mieltymyksensä keksiä aina uutta ajoi häntä yhä eteenpäin. Hän luonnosteli lakkaamatta uusia bunkkerityyppejä tai niiden osia ja askaroi keksiäkseen kaikenlaisia mahdollisuuksia erilaisten asetyyppien käytölle. Hänen vilkas mielikuvituksensa toi esiin yhä uusia ideoita ja saattoi vastaavasti Länsivallin pioneeriesikunnat epätoivoon.

Kohta palattuaan Berliiniin Hitler otti elokuun 15. päivänä osaa koeammuntaan Jüterbogin harjoitusalueelle pystytettyä ”tšekkibunkkeria” vastaan. Heti perään hän puhui maavoimien komentaville kenraaleille. Ammunta raskaalla tykistöllä ja 88 millimetrin ilmatorjuntatykillä osoitti erityisesti viime mainitun ylivoimaisen läpäisykyvyn. Tällä näytöllä, että tšekkien bunkkerit eivät siis ole voittamattomia, saattoi Hitler nyt astua kenraalikunnan eteen. Hän ilmoitti kenraaleille vakaan päätöksensä hyökätä viimeistään lokakuun 1. päivänä Tšekkoslovakiaan. Jälleen hän yritti saada kuulijakuntansa siitä vakuuttuneeksi, että sota Tšekkoslovakiaa vastaan ei aiheuttaisi hyökkäystä lännestä.

Hitlerin puhe antoi Beckille lopullisen sysäyksen kirjoittaa eroanomuksensa. Hitler hyväksyi sen muutaman päivän kuluttua. Halder nimitettiin Beckin seuraajaksi. Beckin ero ei tuntunut millään lailla mielenosoitukselta, kuten hän ehkä oli sitä itse ajatellut. Hitler ja myös Brauchitsch olivat sitä jo pitemmän aikaa odottaneet. Brauchitsch oli jopa viime viikkoina työskennellyt kaikissa palvelustehtävissä enemmän Halderin kuin Beckin kanssa. Koska oli sovittu, että tehtävien vaihto tiedotetaan virallisesti vasta myöhemmin, jäi Beckin ero niin julkisuudessa kuin maavoimien piirissäkin ilman vaikutuksia.

Minulle Beck oli muodostunut käsitteeksi jo vuodesta 1933 lähtien. Silloisessa asemassaan Reichsheerin joukkojen johtoesikunnan päällikkönä nuoret upseerit pitivät häntä esikuvanaan. Kun sitten vuosina 1934 ja 1935 tulin paljon tekemisiin ilmavoimien

mien yleisesikunnan päällikön, kenraali Weverin kanssa, kuulin hänen aina puhuvan kunnioittavasti Beckistä. Se ei voinut olla vaikuttamatta minuun. Beck oli sen mukaisesti mies, joka antoi hengen johtaa itseään kaikissa toimissaan ja tehtävissään, mutta joka ei ottanut huomioon sitä, että politiikka on likaista peliä. Hän tahtoi vaikuttaa Hitlerin politiikkaan ilman, että kuitenkaan hallitsi politiikan menetelmiä. Kaikki hänen ponnistelunsa muistioineen olivat turhia. Jos niitä olisi ajettu eteenpäin päättäväisesti ja ponnella, ne olisivat saattaneet olla arvaamattoman hyödyllisiä valtakunnalle. Beck jätti näyttämön traagisena hahmona, kannattajien ja vastustajien kunnioituksen saattamana.

Hitlerin vierailu 19.–20. elokuuta II Armeijakunnan harjoituksissa sujui onnettomasti. Yhtymän komentajana toimi kenraali Blaskowitz, jolla oli hyvä maine jo Reichsheerin päiviltä. Hitler palasi suuttuneena Berliiniin ja arvosteli Blaskowitzin käsityksiä panssarien käytöstä. Hitlerin kertoman mukaan Blaskowitz piti panssarivaunuja ranskalaisten tapaan vain jalkaväen raskaina aseina. Sitten seurasi samassa tölväisy Beckin suuntaan, joka oli tuon ranskalaisen opin lumoissa eikä ymmärtänyt, että panssareiden operatiivinen, koottu käyttö, toisi syyksen liikkeelle eteenpäin ja samalla ylivoiman. Blaskowitz pysyi Hitlerin silmissä kenraalina, jolla ei ollut edellytyksiä johtaa panssarijoukkoja.

En ollut ottanut osaa tuohon harjoitukseen, koska Ranskan ilmavoimien yleisesikunnan päällikkö vieraili silloin useita päiviä Saksan lentotukikohdissa ja lentokonetehtaissa. Tapasin hänet muutamissa virallisissa ja seuraelämän tilaisuuksissa. Tämän vierailun päämäärästä oli sovittu Hitlerin ja Göringin välisissä keskusteluissa, ja se kuului Hitlerin ohjelmaan, jolla koetettiin pelotella ulkovaltoja. Milch saattoi ranskalaisvieraita ja osasi mestarillisesti esitellä ilmavoimien tehokkuutta. Junkersin, Heinkelin ja Messerschmittin tehtailla tuotanto oli täydessä käynnissä. Se antoi hyvin vaikuttavan näkymän. Me 109:t ja He 111:t esiteltiin vieraille myös lentonäytöksissä, ja ne vaikuttivat heihin suuresti, sillä ranskalaiset lentoyksiköt oli varustettu vain vanhentuneilla tyypeillä.

Saksan ilmavoimat voivat pitää itseään ylivoimaisina ranskalaisiin nähden. Kuva, jonka Vuillemin sai viedäkseen mukanaan Ranskaan, perustui suorituskyvyn osalta tosiasioihin. Vain lentokoneiden lukumäärä yksiköissä ja tuotannossa oli liioiteltu. Tuon kaiken piti antaa ranskalaisille mielikuvan siitä, mitä tapahtuu, jos he ottavat osaa aktiivisesti Saksan ja Tšekkoslovakian väliseen selkkaukseen. Myös Hitlerin keskustelu ranskalaisen kenraalin kanssa 18. elokuuta Valtakunnankansliassa palveli täysin samaa päämäärää. Göring oli valinnut sopivan ajankohdan kutsuilleen.

Kesällä 1938 Göring piti Hitlerin suunnitelmat tietäen läheisiä yhteyksiä Englannin ja Ranskan lähettiläisiin. Sir Neville Henderson oli asennoitunut saksalaismyönteisesti. Francois-Poncet, jota tuki hänen viehättävä rouvansa, oli Berliinissä hyvin pidetty. Aviopari Göring ponnisteli hoitaakseen myös henkilökohtalaisella tasolla hyviä suhteita näihin kahteen tärkeään maahan. Muodollisuuksista vapaa ilmapiiri heidän maatilallaan "Carinhallissa" Schorfheidella, noin 50 kilometriä pohjoiseen Berliinistä, tarjosi seurusteluun mitä parhaat mahdollisuudet. Kutsu Carinhalliin oli siihen aikaan Berliinissä suuri huomiono-soitus. Kukaan ei jättänyt sitä noudattamatta.

Länsivallin tarkastus

Unkarin valtionhoitaja, amiraali Horthy suoritti 21.–27. elokuuta valtiovierailun risteijä "Prinz Eugenin" Kielissä tapahtuneeseen vesillelaskuun liittyen. Heti sen jälkeen Hitler aloitti tarkastusmatkan Länsivallin rakennustyömaille. Keitel ja Jodl osallistuivat tälle pitkähkölle matkalle. Vastakohtana matkaa edeltäneille mukaville valtiovierailupäiville, joiden päävastuun adjutantuurin puolesta kantoi Albrecht, muodostui Länsivallin tarkastuksesta monine esittelyineen esikunnissa sekä työmaiden ja laitteiden tarkastuksineen hyvin rasittava.

Aamupäivällä 27. elokuuta saavuimme Palenbergin asemalle Aachenin pohjoispuolelle. Siellä oli Hitleriä vastassa tohtori

Todt ja länsirajan joukkojen komentaja, kenraali Adam muutamien upseereiden kanssa. Kenraali Adam aloitti erikoisjunan komentovaunussa heti raja-alueen esittelyn. Hitler odotti kertomusta siihenastisista töistä ja niiden suunnitellusta jatkosta. Mutta niihin asioihin kenraali Adam ei mennyt. Sen sijaan, että olisi antanut vastuullisen, vanhemman pioneeriupseerin esittää Hitleriä kiinnostavat asiat, pitikin Adam esitelmän, joka jo muutamien lauseiden jälkeen johti katastrofiin. Adam nimittäin käytti tilaisuutta esittääkseen Hitlerille käsityksensä poliittisesta tilantesta. Hän arvioi, että saksalaisten mahdollisesti marssiessa Tšekkoslovakiaan ranskalaiset ja englantilaiset hyökkäävät. Hitlerin vaatimaa Länsivallin rakentamista ei sinä vuonna kyettäisi suurelta osalta saamaan valmiiksi. En pitänyt Adamin esitelmän sisältöä kovinkaan epäonnistuneena vaan pikemminkin hänen liioittelevaa esitystapaansa. Sitä halveksuntaa, jota hän tunsikin Hitleriä kohtaan, oli mahdotonta jättää näkemättä tai kuulematta. Hitler keskeytti esityksen terävästi.

Hitlerin ja Adamin välinen kohtaaminen jätti minuun hyvin piinalaisen mielikuvan. Adam oli ollut ennen Beckiä yleisesikunnan päällikkönä ja tunnettu kiivaana Hitlerin vastustajana. Hän kuului siihen kenraalien joukkoon, jolle Hitler jo ennen vuotta 1933 oli ”inhottava nousukas”, joka NSDAP:n puoluetoimitsijoiden kanssa halusi toteuttaa sosialistisia ja antikristillisiä oppeja. Tästä vastenmielisyydestä oli kehittynyt vuodesta 1937 alkaen vastarinta Hitlerin ulkopoliittisia ja sotilaallisia päämääriä kohtaan. He eivät näyttäneet ottavan laskelmissaan huomioon, että Hitler tunsikin tämän toiminnan kauttaaltaan omien havaintojensa tai Göringin, puolueen ja Gestapon kertomuksista. Meille, jotka tiesimme nämä seikat, merkitsi kohtaaminen Adamin kanssa uutta kärjistymistä Hitlerin ja maavoimien välisissä suhteissa. Tämä kehitys voi vain vahingoittaa kaikkia osapuolia. Sen vuoksi tuli Länsivallin tarkastusmatkasta perin masentava tilaisuus.

Matka alkoi Aachenin seudulta ja jatkui neljän päivän kuluessa koko länsirajan pituudelle. Lehdistö ei saanut kertoa matkasta mitään, jotta ulkomailla olisi jääty epävarmuuteen linnoitettujen rakentamistilanteesta. Oli kuitenkin oletettavissa, että ul-

komaiset tiedustelupalvelut olivat asioista tarkoin perillä. Laajat rakennustyömaat, joissa vilisi ihmisiä ja ajoneuvoja, eivät voineet jäädä keneltäkään piiloon. Oli hyvin vaikuttavaa seurata kiivasta työskentelyä ja nähdä, mitä kaikkea oli saatu aikaan saman vuoden toukokuussa alkaneilla rakennuskohteilla. Kaikialla, missä Hitler huomattiin, häntä tervehtivät riemuiten Organisaatio Todtin ja Valtakunnan työpalvelun rakennustyöläiset. Paikallisen väestön riemu ei ollut sen vähäisempää, vaikka moni talonpoika oli joutunut juuri luovuttamaan arvokasta viljelysmaataan. Monin paikoin oli nähtävissä kypsää viljaa rakennuskohteiden väliin jääneenä, kun korjuu oli vaikeutunut.

Matka päättyi Schwarzwaldin kukkuloille ylisellä Reinillä vastapäätä ranskalaisten Maginot-linjan bunkkereita. Hitler yritti nähdä haarakaukoputken avulla yksityiskohtia ranskalaisten rakennelmista. Paljon ei kuitenkaan ollut nähtävissä. ”Is-teinin mäellä” saimme jälleen kuulla Hitlerin kritiikkiä Blombergin aikana suoritetuista linnoitustöistä. Hitlerin tarkat tiedot kaikista linnoituslaitteiden työvaiheista ja teknillisistä yksityiskohdista saivat paikallaolevat pioneeriupseerit hämillensä. Vastaavasti sai upseerien tietämättömyys teknillisistä asioista Hitlerin epätoivoiseksi.

Waffen-SS:n muodostaminen

Elokuussa tehtiin vielä eräs hyvin tärkeä päätös. 17. päivästä alkaen muodostettiin jo pitkähkön aikaa toimineista yksittäisistä sotilaallisista SS-yksiköistä yhtenäinen ”Waffen-SS” eli aseelliset SS-joukot. Jo maaliskuussa oli Itävaltaan tapahtuneen marsin aikana ollut tuosta tarkoituksesta huhunomaisesti puhetta. Hanketta ajavia voimia olivat Bormann ja Himmler. Kun Himmlerillä varmaankin oli henkilökohtaista kunnianhimoa ja pätemisentarvetta saada kommentaa aseellisia joukkoja, oli Bormannin perusteena epäluulo ”maavoimien taantumuksellista ja Hitlerille vihamielistä johtoa” kohtaan. Hitler itse poikkesi tällä toimenpiteellä tietoisesti Blombergille antamastaan lupaukses-

ta, että puolustusvoimat pysyvät Saksan ainoana aseellisena muodostelmana. Vuoden kuluessa sattuneet tapaukset olivat tuoneet esille vastakohtaisuudet maavoimien johdon sekä puolue- ja valtiojohdon välillä. ”Armeijaa” ei pidetty enää kolmannen valtakunnan luotettavana tukipilarina. Puolueen johdon ja itsensä turvallisuuden takaamiseksi Hitler tahtoi luoda aseelliset joukot täydentämään henkikaartiaan ”SS-Leibstandarte Adolf Hitleriä”. Minulta on myöhemmin vuosina kysytty, tiesikö Hitler, Himmler ja Bormann vuonna 1938 jotain Halderin suunnitelmista Hitlerin vangitsemiseksi tai syrjäyttämiseksi sillä hetkellä, kun saksalaisten joukkojen pitäisi hyökätä Tšekkoslovakiaan. En usko niin olleen. Arvelen paremminkin päätöksen laajentaa henkikaartia ja tehdä se lainmukaiseksi olleen seurausta Hitlerin hyvästä kyvystä aavistaa asioita jo hyvissä ajoin.

Hitler oli tullut varovaiseksi eikä tuntenut oloaan puolustusvoimien piirissä niin hyväksi kuin aikaisemmin. Waffen-SS muodostui kaikkine oikeuksineen ja velvollisuuksineen todelliseksi kaartinjoukoksi. Seurasimme huolestuneina asioiden taustan tuntien tuota kehitystä, koska oli pidettävä mielessä, että syynä oli Hitlerin epäluulo maavoimienjohtoa kohtaan. Brauchitsch maavoimien komentajana ei ollut mikään itsetietoinen persoonallisuus ja sopiva Hitlerin vastapeluriksi. Oliko sitten Brauchitschin ja Halderin epävarmalla ja pidätyvällä esiintymisellä todelliset syynsä siinä, että he osallistuivat aktiivisesti vastarintaliikkeeseen? Asetan tämän kysymyksen siksi, koska näen siinä erään selityksen näiden kenraalien toiminnalle vuosina 1938–1941. Heidän kömpelöllä oppositiollaan Hitlerin poliittisia ja sotilaallisia päämääriä vastaan sellaisina, kuin se ilmeni kesällä 1938, ei saatu mitään aikaan. He olivat kenraaleja, eivät poliitikkoja, ja sopimattomia valanrikkojan rooliin.

Valtakunnalliset puoluepäivät ”Suur-Saksa”

Nürnbergissä puoluepäivillä uskottiin yhtä vähän kuin Berliinissä sodan mahdollisuuteen siitäkään huolimatta, että liikekannal-

lepanovalmisteluja tehtiin varuskunnissa. Luonnollisesti oli paljon puhetta sudeettisaksalaisten kysymyksestä ja heidän toiveestaan ”Kotiin valtakuntaan”. Kuviteltiin asian järjestyvän yhtä yksinkertaisesti kuin keväälläkin Itävallan liittymisen aikoihin. ”Johtaja hoitaa sen kyllä” sanottiin täynnä luottamusta. Tosin olivat myös kenraalien ja Johtajan väliset mielipide-erot monien huulilla. Hitler itse osoitti olevansa ensi sijassa aluejohtajia ja korkeita puoluejohtajia kohtaan yhtä avomielinen ja luotavainen kuin ennenkin eikä antanut sen näkyä, mikä häntä sisimmässään askarrutti.

Puoluepäivät olivat saaneet nimen ”Suur-Saksa” sen kunniaksi, että juhlittiin Itävallan liittämistä ”Ostmarkin” nimellä valtakuntaan. Kulttuuripäivät antoivat kaikkien lentäjien iloksi senvuotisen kansallisen kulttuuri- ja tiedepalkinnon lentokonesuunnittelijoille Heinkelille ja Messerschmittille. Viimemainittu sai palkintonsa Messerschmittiin läheisesti liittyneen Rudolf Hessin ehdotuksesta. Kun Göring ja Milch olivat kuulleet ehdotuksesta, he esittivät puolestaan Hitlerille, että samanaikaisesti tuli antaa tunnustus myös Heinkelille, joka oli Ilmailuministeriössä suuremmassa suosiossa kuin Messerschmitt. Heinkelin suhteen ei puolueella ollut hyvää sanottavana. Jo vuonna 1934 oli jopa Hitler joutunut Heinkelin kanssa vastatusten, koska tämä käytti vielä juutalaisia yrityksessään. Tällä välin oli kuitenkin Heinkelin nerokkaat lentokonekonstruktiot osaltaan tuottaneet Saksan lentokoneteollisuudelle kansainvälistä mainetta. Hitler suostui näin ollen Göringin toivomukseen. Palkinto jaettiin näiden kahden huomattavan lentokonesuunnittelijan ja samalla toistensa kilpailijan kesken. Muut palkinnot myönnettiin Todtille ja Porschelle. Luonnollisesti herätti huomiota se, että nyt ei palkittu vain merkittäviä teknillisiä suorituksia, vaan sotatekniikan edelläkävijöitä.

Myöhään illalla 9. syyskuuta poliittisten johtajien ilmatorjuntavalonheittimen valokiilojen alla tapahtuneen katselmuksen jälkeen, Hitler piti puhuttelun operaatiosuunnitelma ”Vihreän” johdosta. Brauchitsch ja Halder oli käsketty sitä varten Nürnbergiin. Heidän lisäksi osallistui tilaisuuteen vain Keitel ja

me sotilasadjutantit. Yllätyin kuullessani Hitlerin ja noiden kahden paikallekutsutun kenraalin vilkkaasta keskustelusta, että maavoimien yleisesikunta ei ollut seurannut Hitlerin ohjetta muodostaa painopiste panssareille ja moottoroiduille divisioonille kenraali v. Reichenaun 10. Armeijan alueelle. Hitler oli viime aikoina yhä uudelleen yrittänyt saada Brauchitschin vakuuttuneeksi käsityksistään sotatoimien ja niihin liittyvien armeijoiden taistelujaotuksen ja painopisteen muodostuksen suhteen. Kun Brauchitsch lopulta antoi periksi, kamppaili Halder puolestaan sellaisen operaatiosuunnitelman puolesta, jonka mukaan moottoroidut joukot olisi tullut jakaa useille armeijoille. Hitler painotti jälleen perustelujaan laajalle operaatiolle syvälle sisämaahan käyttäen vahvaa panssariarmeijaa. Poliittisista syistä oli nopea menestys välttämätön. Kiistely jatkui yli viisi tuntia aamuyöhön kello kolmeen asti. Kenraalit ottivat vastaan vakavat moitteet ja saivat lopulta myös käskyn valmistella sotatoinimet Hitlerin käsitysten mukaisesti. Lopuksi puhuttiin vielä Länsivallista, jolloin Hitler toisti ohjeensa rakentaa eteentyönnetyt asemat Aachenin ja Saarbrückenin luo. Minulle on jäänyt muistiin tuo pitkä yöllinen istunto monine ikävine tilanteineen varsin epämieluisena.

Sitä vastoin kuin aihetta Tšekkoslovakia oli puoluepäivien aikaan toistaiseksi käsitelty ristiriitaisin sävyin suljettujen ovien takana, sai suuri yleisö viimeisenä eli ”puolustusvoimien päivänä”, kuulla Hitlerin suusta, että hän on päättänyt noutaa kolme ja puoli miljoonaa sudeettisaksalaista ja Sudeettimaan ”tavalla tai toisella” . . . ”kotiin valtakuntaan”.

Ennen kuin Hitler iltapäivällä aloitti päätöskonferenssin ja samalla suurella jännityksellä odotetun puheensa, hän oleskeli hotellissa puolueväen ja työtovereiden kanssa täysin epävirallisesti ja vapaasti. Tuon päivän kaksijakoisuus on sen vuoksi jäänyt niin elävästi mieleeni, koska vaimoni näytteli siinä myös yhtä osaa. Kysymyksessä oli hänen 20. syntymäpäivänsä. Brückner oli kutsunut hänet tietämättäni lounaalle Deutscher Hofiin. Kun astuin Hitlerin seurueessa täyteen ruokasaliin, jatkoi tämä yllätyksekseni suurta kukkakimppua kantavan palveli-

jan ohjaamana pöydän luo, jonka ääressä istuivat vaimoni ohella Brückner, professori Brandt ja hänen vaimonsa. Samalla hetkellä, kun Hitler onnitteli vaimoani, suistui suuri pino lautasia rysähtäen lattialle ja veti kaikkien ylösnousseiden vieraiden katseet tähän tapahtumaan. Vaimoni oli punastuneena vielä, kun saavuin muutaman hetken kuluttua paikalleni hänen pöytänsä. Arveluni, että hän olisi aiheuttanut liikutuksissaan tuon ”metelin”, ei saanut kuitenkaan vahvistusta.

Hitler kääntyi loppupuheessaan Tšekkoslovakian valtion ja läntisten valtiomiesten puoleen. Hän katsoi Versaillesin ”epäoikeudenmukaisen rauhan” vuodelta 1919 ja Lontoon ”lehdistövalheiden” kuluvaan vuoden toukokuulta olevan syyn senhetkiseen Euroopan poliittiseen jännitykseen. Mutta eniten minua kuohuttivat ne puheen osat, joilla hän vetosi suoraan tai epäsuorasti kenraaleihin. Kun hän aamupäivällä oli puhunut täydestä luottamuksesta sotilaisiin, oli nyt epäluottamus kenraaleja kohtaan selvästi kuultavissa. Hitler moitti heidän vähäuskoisuuttaan ja kuvaili heille tavallisen ”musketöörin” uskollisuutta ja tottelevaisuutta. Kivettynein kasvoin istuivat ”puolustusvoimien päiväksi” Nürnbergiin saapuneet kenraalit Hitlerin edessä. Monet eivät ymmärtäneet Hitlerin moitteita, koska he eivät tienneet niiden taustaa. Ne olivat hyvin painostavia hetkiä puolueen kokoontuneen johtajiston läsnäollessa. Perinteellinen kenraalikunnan illallinen hieman myöhemmin Hitlerin hotellissa sujui sen vuoksi myös viileän ilmapiirin vallitessa, ja tunnen yhä tänä päivänä, kuinka iloinen olin, kun vihdoinkin ”puolustusvoimien päivän” iltasoiton jälkeen puoluepäivät oli saatu päätökseen. Kukaan ei aavistanut, että ne olivat viimeiset NSDAP:n puoluepäivät.

Chamberlainin vierailu Obersalzbergissä

Syyskuun 13. päivänä Hitler matkusti Müncheniin. Tällä kertaa oli kaksi sotilasadjutanttia hänen seurueessaan, Schmundt ja minä. Menettely osoittautui nopeasti hyödylliseksi. Hitler halu-

si viettää tavanomaiseen tapaan päivän Münchenissä yksityisasioissaan, kun yllättäen saapuikin Chamberlainilta sähke, jossa hän ilmoitti valmiutensa tulla heti Saksaan, jotta löydettäisiin rauhanomainen ratkaisu kriittiseen tilanteeseen. Hitleriin vaikutti kovin tämä tarjous. Hän otti heti yhteyttä Ribbentropiin, keskusteli tämän kanssa lyhyesti ja vastasi Chamberlainille, että hän on mielellään valmis ottamaan tämän vastaan Obersalzbergissä. Pian sukelsi jälleen esiin kysymys siitä, pitäisikö Hitlerin mennä selvästi häntä vanhempaa valtiomiestä vastaan. Hitler piti oikeana ratkaisuna ottaa brittiläinen pääministeri vastaan omassa ympäristössään, joka vastasi englantilaista mieltymystä maalaiselämään.

Tieto edessäolevasta konferenssista Hitlerin ja Chamberlainin välillä oli sensaatio. Hitler oli illalla Berghofissa kiihtynyt ja puhelias. Pitkässä keskustelussa Schmundtin ja minun kanssa hän toi julki, että valmisteluja tapaus ”Vihreää” varten täytyi jatkaa suunnitelmien mukaisesti. Hän päätteli Chamberlainin äkkinäisestä päätöksestä, että pääministeri ei niinkään ole huolestunut saksalais-tšekkiläisestä jännityksestä, vaan on kysymys brittien pelosta Saksan vahvistumisen vuoksi. Se on ollut Englannille aina syynä asioihin puuttumiseen. Chamberlainin toivomuksen Hitler tulkitsi todisteeksi siitä, ettei brittien liittoutumiskäytännöllä eikä varustautuminen olleet vielä niin pitkällä, että he olisivat voineet puuttua eurooppalaiseen konfliktiin. Hänelle itselleen ja suunnitelmilleen se oli merkki ajan hyväksikäyttämisestä toimintaan.

Aamupäivällä syyskuun 15. Chamberlain saapui lentokoneella Müncheniin ja jatkoi sieltä matkaa edelleen Hitlerin erikoisjunalla. Berliinistä oli Keitel saapunut Obersalzbergiin. Hitler halusi hänen olevan lähellä ja tarvittaessa käsille saatavissa. Ribbentrop, Weizsäcker ja tulkki Schmidt tulivat hieman ennen Chamberlainia, joka puolestaan oli ottanut mukaansa läheisimmän neuvonantajansa Sir Horace Wilsonin, ulkoministeriön virkamiehen Willian Strangin ja suurlähettiläs Sir Neville Hendersonin.

Hitler otti vieraansa vastaan Berghofiin vievien portaiden

juurella ja saattoi hänet suureen saliin. Hitler jätti Chamberlainin päätettäväksi, keitä hän halusi olevan läsnä neuvotteluissa. Herätti huomiota, että Chamberlain oli tullut ilman ulkoministeriään. Tästä teki Saksan ulkoministeriö johtopäätöksen, että hän halusi neuvottelujen Hitlerin luona tapahtuvan ilman Ribbentropin läsnäoloa. Chamberlain luopui myös omasta tulkistaan. Syyt tähän menettelyyn jäivät tuntemattomiksi.

Teen jälkeen siirtyivät Hitler, Chamberlain ja Schmidt työhuoneeseen. Neuvottelu kesti useita tunteja, ilman että ketään odottavista olisi kutsuttu mukaan. Chamberlain hyvästeli heti tilaisuuden päätyttyä ja lähti ajamaan Berchtesgadeniin, missä hänelle oli valmistettu hotelliin illallinen ja yösija. Hitler ilmaisi olevansa tyytyväinen keskustelujen kulkuun. Yhteisymmärrystä, siinä muodossa kuin hän oli toivonut, ei kuitenkaan oltu saavutettu. Chamberlain oli kylläkin yhtynyt Hitlerin vaatimukseen sudeettisaksalaisille kuuluvasta itsemääräämisoikeudesta. Hänen täytyi kuitenkin neuvotella hallituksensa kanssa, jotta löytyisi keino, miten itsemääräämisoikeus voitaisiin toteuttaa käytännössä. Sitten hän halusi tulla Saksaan uuteen neuvotteluun, mutta pyysi Hitleriltä lupautta, ettei tämä ryhtyisi siihen mennessä mihinkään väkivaltatoimiin Tšekkoslovakiaa vastaan.

Seuraavana päivänä kuulumme Hitleriltä lisää yksityiskohtia, ennen kaikkea myös hänen ajatuksiansa Chamberlainin kanssa käydyistä keskusteluista ja mielipiteitä sudeetikysymyksestä. Pohjimmiltaan Hitler oli pysynyt tarkoituksessaan marssia Prahaan. Vain hyvin epämieluisasti, kun ei ollut mahdollista ummistaa silmiä yleiseurooppalaiselta tilanteelta, hän suostuisi englantilaisten ehdotukseen. Asioiden jatko sen sijaan ilman Englannin väliintuloa tulisi säädellä välittömästi tšekkien kanssa. Ylipäänsä olisi Tšekkoslovakian kansojensekoitus vain hyvin vaikeasti hallittavissa. Muut vähemmistöt, puolalaiset, unkarilaiset ja ennen kaikkea slovakit, eivät antaisi minkäänlaista rauhaa.

Hitler puhui kunnioittaen Chamberlainin ponnisteluista. Keskustelu hänen kanssaan oli saanut Hitlerin mietteliääksi. Jos

Chamberlainin rauhoituspolitiikassaan ehkä sittenkin oli rehellinen ja tilaisuus sovintoon Saksan ja Englannin välillä oli tarjolla, se tekisi joka tapauksessa Hitlerille oikeutta. Hän sanoi, että suurin vaikeus piili Englannin parlamentaarisessa järjestelmässä. Jos nyt lähestytään Chamberlainin kanssa, ei kuitenkaan voitaisi tietää, mitä hallitus ja parlamentti sanovat siihen Lontoossa. Chamberlain oli osoittanut tiettyä epävarmuutta eikä uskaltanut ratkaista asiaa yksin. Hitler näytti häilyvän toivon ja pettymyksen välillä. Hän ilmaisi sen noina päivinä jossain tilaisuudessa suunnilleen siten, että juuri Englannin ja Saksan välillä ovat Versaillesin rauhansopimuksen määräykset. Mahdollisuus tšekkiläisen ongelman rauhanomaiselle ratkaisulle näytti tyydyttävän myös Hitleriä. Ei ainoastaan koko kansa vaan myös Hitlerin yksityinen ja palvelustehtäviä suorittava seurue Berghofissa hengähti helpottuneena.

Teetalo

Sillä välin oli Bormann huolehtinut eräästä houkuttimesta Obersalzbergissä. Hänen ohjeittensa mukaan oli Kehlsteinin huipulle, noin 800 metriä Berghofin yläpuolelle, noussut kuukausien työn tuloksena ”Teetalo”. Hitler oli antanut hyväksymisensä Bormannin rakennustyölle melkein vain pilanpäiten ja sanonut silloin, ettei Bormann lepäisi ennen kuin koko Obersalzberg oli mullistettu. Mutta vakavissaan hän oli lisännyt siihen, että hän ei voisi käyttää Kehlsteinin huipulla olevaa taloa, koska se oli melkein 2000 metrin korkeudessa. Ilma siellä olisi hänelle liian ohutta ja hänen korkean verenpaineensa takia vaivoin siedettävissä. Hitler oli kokeillut, että Berghofin korkeus, noin 1000 metriä, oli juuri oikea hänelle. Siitä huolimatta oli Bormann antanut jatkaa edelleen Kehlsteinin talon rakennus- ja sisustustöitä. Nyt ne oli saatu päätökseen, ja hänen onnistui saada Hitler ylipuhutuksi vieraineen käymään Kehlsteinilla Chamberlainin vierailun jälkeisenä päivänä.

Jo ajo tuota Teetaloa varten rakennetulla tiellä oli elämys.

Vuorensenän juurella oli kuparipäällysteinen ovi graniittipääsien välissä. Se oli vielä suljettu ja avattiin vasta, kun tulimme sinne ylös. Näkyviin tuli pitkä, taitavasti valaistu tunneli. Sen päässä oli ovi hissiin, joka vei meidät 80 m korkeammalle keskelle Teetaloa. Eteishuoneen läpi päästiin pitkään ruokailuhuoneeseen ja sitten pyöreään suureen saliin, talon keskipisteeseen. Seinät olivat puhdistamattomat. Harmaa luonnonkivi antoi huoneelle keskiaikaisen salin vaikutelman. Monista ikkunoista avautui mitä kauneimpia näkymiä vuorimaailmaan. Marmorista tehdyssä takassa räiskyi tuli. Suunnilleen tusina tukevia nojatuoleja pienien pöytien kera oli asetettu suureen ympyrään. Kaikki teki Hitleriin vaikutuksen. Bormann sai erityistä kiitosta osakseen ja saattoi nyt paistatella Johtajan suosion auringossa. Hitler mainitsi pian ensivaikutelmien jälkeen, että hän toisi sinne myös vieraita, joita hän erityisesti kunnioitti tai joihin hän halusi tehdä vaikutuksen.

Bad Godesberg

Politiikkaa jatkettiin. Tšekkoslovakian hallitus oli antanut periksi Englannin ja Ranskan painostukselle sekä ilmoittanut olevansa valmis erottamaan sudeettisaksalaiset raja-alueet Saksan valtakuntaan. Chamberlain tahtoi tietäen Hitlerin aikataulun lokaakuun 1. päivän suhteen sopia heti tämän kanssa muodollisuuksista ja ilmoitti tulevansa 22. syyskuuta. Hitler ehdotti kohtaupaikaksi Bad Godesbergiä, jotta Chamberlainin lentomatka täten lyhentyisi.

Aamupäivällä saapui Chamberlain hotelli Petersbergiin Königswinterin yläpuolelle, Reinin toiselle puolelle hotelli Dreesenistä katsottuna. Iltapäivällä hän lähti ensimmäiseen neuvotteluun Godesbergiin. Hitler otti Chamberlainin vastaan hotelli Dreesenin edustalla ja saattoi hänet neuvotteluhuoneeseen hotellin toiseen kerrokseen. Heitä seurasi tällä kertaa kaksi tulkia, Paul Schmidt ja Ivone Krkpatrick. Jälkimmäinen toimi myöhemmin englantilaisten ”korkeana komissaarina” Saksan

liittotasavallassa. Jälleen käytiin keskustelut ilman ulkoministereitä. Sillä välin kun Hitler ja Chamberlain neuvottelivat suljetujen ovien takana useita tunteja, vallitsi hotellin alemmissa tiloissa vilkas meneminen ja tuleminen. Ribbentropin suuri esikunta Ulkoministeriöstä sai tärkeilyllään aikaan epämiellyttävän ilmapiirin.

Diplomaatit olivat ainoat, jotka eivät seuranneet neuvotteluja optimistisin vaan olivatkin epäluuloisia. He saivat tukea tälle käsitykselleen, kun Hitler ja Chamberlain tulivat alas läpätunkemattomin ilmein noin kello 19 aikaan ja kun Chamberlain ajoi pian sen jälkeen takaisin Petersbergiin. Mitään sopimusta ei ollut syntynyt valmisteltavaksi, mitään julkilausumaa ei ollut muotoiltavaksi puhumattakaan siitä, että päätöstä olisi tiedotettavana. Hitler vetäytyi heti Ribbentropin kanssa syrjään. Schmidtiä ahdistettiin kertomaan jotain neuvottelujen sisällöstä ja kulusta. Myöhään yöhön kesti vilkas liikenne Hitlerin ja Ribbentropin luona. Saatiin tietää, että konferenssi ei vielä ollut epäonnistunut mutta vastakohtaisuudet olivat syventyneet.

Seuraava aamupäivä tuotti lisää arvailua. Chamberlainin sijasta saapui häneltä Hitlerille osoitettu kirje. Hitler, Ribbentrop ja Keitel neuvottelivat keskenään. Hitler saneli vastauskirjeen. Iltapäivän alussa ajoi Schmidt tämän kirjeen kanssa Petersbergiin. Noiden kahden kirjeen sisällöstä saatiin tietää vain se, että niissä ei ollut mitään uutta eikä mitään konkreettista neuvottelujen menestyksellistä jatkamista varten. Lehdistöpäälliköltä tohtori Dietrichiltä ja hänen apulaisiltaan revittiin ”paperit” käsistä, kun oletettiin, että niistä saataisiin tietää jotain ulkomaiden mielenkiintoisia uutisia. Mutta saatiin vain lukea, että maailma seurasi huolestuneena Godesbergin tapahtumia.

Hyvin pian iltapäivällä ajoivat Henderson ja Chamberlainin seurueen jäsen Wilson paikalle ja menivät Ribbentropin luo. Walther Hewel, jonka kanssa olin päivän kuluessa usean kerran keskustellut, sanoi tuon tapaamisen johdosta ”vihdoinkin” ja tarkoitti sillä, että oli hyvä kytkeä nyt Ribbentrop keskusteluihin. Hitler ei ollut hänen sanojensa mukaan mikään sulava neuvottelukumppani. Väittely ja keskustelu ei luontunut hänelle.

Ilmeni vain kaksi tapaa keskustella: Neuvottelukumppanin esittäessä jotain uutta, hän kuunteli tarkkaavaisena. Jos taas hän ei esittänyt mitään uutta, Hitler muuttui kärsimättömäksi ja keskeytti. Jos sen sijaan Hitlerillä itsellään oli luja suunnitelma ja selvä käsitys sen toteuttamisesta, hän ei antanut minkään johtaa itseään sivuun käsityksistään, puhui pitkään ja vaikutti epäkohtelialta. Niin sanottua diplomaattista taitavuutta neuvotteluihin hänellä ei ollut. Kun Chamberlain oli nyt lähettänyt seurueensa herrat jatkamaan keskusteluja Ribbentropin luo, siitä voitiin Hewelin mukaan päätellä, että Chamberlainille oli tärkeää löytää ratkaisuja, jotta neuvottelujen jatkaminen yksin Hitlerin kanssa ei voisi tuottaa edistystä. Kun kysyin Heweliltä, kuka oli keksinyt ajatuksen jättää ulkoministerit alun alkaen neuvottelujen ulkopuolelle, tämä kohautti olkapäitään.

Myöhään illalla neuvotteluja jatkettiin, nyt suuremmalla joukolla. Saksalaisella puolella ottivat osaa Ribbentrop, Weizsäcker, Schmidt ja Ulkoministeriön pääjuristi, tohtori Gaus, kun taas brittiläisten neuvottelijoina toimivat Wilson, Henderson ja Kirkpatrick. Neuvotteluhuoneen ovet sulkeutuivat. Hotellin saliin muodostui kiivaasti keskustelevia ryhmiä. Monet Ulkoministeriön virkamiehet, joiden keskuudessa ministeri oli hyvin epäsuosittu, arvostelivat sitä, että Ribbentropin oli sittenkin onnistunut tunkea itsensä sisään. Minusta herätti huomiota kuitenkin, että he alkaen valtiosihteeristä vaikuttivat alamaisilta ja palvelushaluisilta, kun heidän ministerinsä astui näyttämölle. Pidin sopimattomana sitä, että tämä mielipiteiden eroavuus saksalaisten virkamiesten kesken oli myös englantilaisten diplomaattien läsnäollessa havaittavissa.

Kello kahteen asti jatkuivat neuvottelut suljettujen ovien takana. Vain silloin tällöin saatettiin luoda silmäys neuvotteluhuoneeseen, kun joku osanottajista pistäytyi ulkona tai ilmoituksia toimitettiin sisään. Muuan näistä kertoi, että Benesh oli julistanut yleisen liikekannallepanon. Sitä emme pitäneet lainkaan hyvänä merkinä rauhanomaiselle ratkaisulle. Tunnelma laski. Mutta kun Hitler ja Chamberlain pian sen jälkeen hyvästelivät toisiaan silminnähden sydämellisesti, nousivat mielialat

jälleen. Kuitenkaan ei neuvotteluista odotettu positiivista tulosta. Sain tämän vaikutelman eräästä Hitlerin ja Keitelin välisestä keskustelusta, johon me sotilasadjutantit otimme osaa. Sen mukaan oli syyskuun 28. päiväksi suunniteltu Sudeettimaan miehitys siirretty Chamberlainin pyynnöstä lokakuun 1. päiväksi. Hitler puhui myönteisesti Chamberlainista ja hänen ponnisteluistaan sekä osoitti kunnioittavia sanoja tämän henkilökohtaiselle vaikutukselle rauhanomaisen järjestelyn aikaansaamiseksi. Hitler ei kuitenkaan uskonut, että tšekit voisivat yhtyä brittien ja saksalaisten käsityksiin. Sen vuoksi täytyi liikekannallepanosuunnitelmaa ”Vihreä” edelleen noudattaa. Siinä tapauksessa asia koskisi koko Tšekkoslovakian miehittämistä. Hitlerin sanoista tässä sotilaitten piirissä oli oletettavissa, että tuo ratkaisu olisi ollut hänelle mieluisin. Hän oli saanut Chamberlainin kanssa käydyistä keskusteluista sen vaikutelman, että Englanti ja Ranska eivät voineet nyt aloittaa hyökkäystä Saksaa vastaan.

Godesbergin tuloksena rintamalinjat pysyivät ennallaan. Hitler oli pysyttäytynyt vaatimuksissaan. Chamberlainin menettelystä emme tiedäneet, mitä sen takana piili. Eikö hän halunnut pakottaa tšekkejä myöntymään vai eikö hän voinut sitä tehdä? Hitler näytti kallistuvan edelliselle kannalle. Hän antoi Berliinissä tehtävän laatia itselleen selvityksen sotilaallisten valmistelujen kulusta ja teki samalla tietäväksi, että liikekannallepano olisi yhä edelleen pidettävä laskuissa mukana.

Iltapäivällä 26. syyskuuta Hitler otti Sir Horace Wilsonin vastaan Valtakunnankansliassa, jolloin tämä toi mukanaan Chamberlainilta kirjeen. Siinä tiedotettiin, että Tšekkoslovakia piti mahdottomana hyväksyä Hitlerin 25. syyskuuta Chamberlainille antamaa muistiota, joka sisälsi ehdotuksia Sudeettimaan tyhjentämiseksi tšekeistä. Samalla Chamberlain ehdotti suoria saksalais-tšekkiläisiä neuvotteluja. Tästä Hitler tuli varsin kiihtyneeksi, sillä Englannin hallitus itse ei viime kuukausien politiikallaan ollut edistänyt suoria neuvotteluja Berliinin ja Prahan välillä, vaan pyrkinyt estämään niitä. Kiihtyneessä tilassa Hitler edelleen meni illalla Urheilupalatsiin, jonne Goebbels oli organisoinut kansankokouksen. Goebbels tervehti Hitleriä sanoilla:

”Johtaja käske meitä! Me seuraamme Sinua.” Siten oli tiedotustilaisuus ”esilämmitetty”, ja Hitler piti puhtaan propagandapuheen osoitteena Englanti, Ranska ja Tšekkoslovakia. Kuultiin tunnetut sanat: ”Se on viimeinen aluevaatimus, joka minulla on Euroopalle esitettävänä.” Sillä Hitler tarkoitti koko Tšekkoslovakiaa, eikä vain Sudeettimaata. Toisessa puheen kohdassa hän ilmaisi asian seuraavasti: ”Ja olen hänelle (Chamberlainille) edelleen vakuuttanut, että silloin kun Tšekkoslovakia ratkaisee pulmansa, toisin sanoen, kun tšekit ovat selvittäneet välinsä muiden vähemmistöjen kanssa rauhanomaisesti ja ilman painostusta, silloin en ole enää kiinnostunut tšekkien valtiosta. Ja tämä tullaan hänelle takaamaan.” Näillä sanoilla tuli olemaan puoli vuotta myöhemmin merkitystä.

Kriisi lähestyi huippukohtaansa. Hitleriä painoi liikekannallepanoalvalmistelujen automatiikka yhä enemmän sotilaallisiin ratkaisuihin. Syyskuun 27. päivän iltana marssi moottoroitu divisioona Berliinin läpi. Sen tuli Hitlerin ohjeen mukaan suunnata reittinsä hallituskorttelin ja Wilhelmstrassen kautta. Tämän ”propagandamarssin” ei pitänyt kokeilla Berliinin sotatunnelmia vaan vaikuttaa ulkomaisiin diplomaatteihin ja lehtimiehiin. Heidän piti kertoa Saksan Wehrmachtin sotavalmiudesta ja voimasta. Goebbels, joka oli ”soluttautunut kansan keskelle” kuullakseen sen ääntä, totesi, ettei väestö juurikaan kunnioittanut tätä voimannäyttöä. Kadun ihmisille oli tämän iltamarssin todellinen syy tuntematon. Marssivatko sotilaat harjoituksiin vai tulivatko he sieltä pois? Kukaan Berliinin kaduilla ei ajatellut tositilannetta, johon nämä joukot menivät. Goebbels olisi voinut helposti saada enemmän väkeä liikkeelle ja kyennyt organisoimaan suosionosoituksia, jos se olisi ollut marssin tarkoituksen kannalta välttämätöntä. Hän ei olisi myöskään valinnut reitiksi Wilhelmstrassea vaan olisi ohittanut asuinkortteleita, joissa sotilaille myötämieliset berliiniläiset asuivat. Kansa arvioi jännitystä Tšekkoslovakian kanssa niin kuin Itävallan tapausta. Englannin ja Ranskan esittämät uhkaukset olivat tuntemattomia.

München

Syyskuun 28. päivänä ilmaantui Francois-Poncet Hitlerin luo. Hän osasi lähestyä Hitleriä oikealla tavalla ja kuvasi eroa englantilaisten ja saksalaisten käsitysten välillä niin vähäiseksi, ettei sen vuoksi saisi aloittaa sotaa. Henderson saapui Chamberlainin lähettämän kirjeen kanssa. Mutta sillä ei ollut enää mitään merkitystä, sillä hieman ennen oli Italian suurlähettiläs Attolico ”rynnännyt” Valtakunnankansliaan ja toimittanut Mussolinilta suullisen tiedon, jonka mukaan Chamberlain oli pyytänyt Englannin Rooman lähettilään välityksellä Mussolinia toimimaan välittäjänä. Lähimmät ratkaisut tehtiin tiheässä tahdissa. Tulokseksi oli se, että Hitler kutsui Englannin, Ranskan ja Italian valtionpäämiehet konferenssiin seuraavaksi päiväksi, 29. syyskuuta, Müncheniin. Samaksi päiväksi suunniteltu liikekannallepanokäskey siirrettiin vuorokaudella eteenpäin.

Muistini mukaan tuli tilanteen vakavuus yleiseen tietoisuuteen vasta, kun vaara itse asiassa oli jo ohi. En muista, että pahimmallakaan hetkellä olisi vallinnut käsitys sudeettikriisin mahdollisesta kehittymisestä eurooppalaiseksi sodaksi. Tunsin Englannin, Ranskan ja Tšekkoslovakian sotilaalliset voimavarat ja tiesin, etteivät ne riittäisi sotaan. Noiden valtioiden liittoutumispolitiikka ei ollut saanut vielä sotaa varten välttämätöntä kiinteyttä. Tšekkien lisäksi ei mikään kansa ollut valmistautunut sodan varalta. Chamberlainin koko toiminta tähänastisissa neuvotteluissa oli sitä osoittanut. Saksan kansalle taas Hitler oli takuu rauhan säilymisestä.

Odottamaton neljän vallan konferenssi muutti tunnelmaa ja toimintaa kaikkien Valtakunnankanslian ja Ulkoministeriön henkilöiden osalta. Vain asevoimien ylijohdossa kaikki jatkui ennallaan. Hitler näytti tyytyväiseltä, joskaan hän ei kyennyt aivan kätkemään epäuskoisuuttaan, koska konferenssia koskeva aloite oli tullut Lontoosta. Ihmisten parvi, joka oli vähitellen kokoontunut Valtakunnankansliaan ja johon kuului ministereitä, puoluejohtajia, kenraaleita ja heidän apulaisiaan, näki edessäolevassa konferenssissa lupaavan tilaisuuden kriisin lopetta-

miseen. Näissä vaikutelmissa matkustin myöskin minä illalla Hitlerin erikoisjunassa Müncheniin ja edelleen Kufsteiniin, missä Hitler tapasi Mussolinin ja ajoi yhdessä hänen kanssaan Müncheniin. Chamberlain ja Daladier saapuivat lentokoneella ja saivat matkalla kaupunkiin väestöltä sydämelliset tervehdykset. Hieman puolen päivän jälkeen alkoi konferenssi Hitlerin työhuoneessa ”Johtajan rakennuksessa” Königsplatzin äärellä. Tämä rakennus sopi erinomaisesti sellaiseen konferenssiin. Siellä oli kylliksi huoneita jokaisen delegaation erillisille keskusteluille sekä tilavia eteishalleja ja rappukäytäviä odotteleville seurueille. Konferenssi kesti muutamien keskeytyksin myöhään yöhön. Sopimus saatiin valmiiksi muotoilluksi, lakiasiantuntijoiden tarkastamaksi ja eri kielille käännettyksi niin, että se voitiin allekirjoittaa puolen yön aikaan. Siinä todettiin, että sudeettisaksalaisten alueiden miehitys saattoi alkaa lokakuun 1. päivänä ja tulisi toteutumaan neljässä vaiheessa 10. päivään mennessä. Useampien väestöryhmien asuttamille alueille oli määrätty toimeenpantavaksi kansanäänestys. Lisämääräykset sisälsivät yksityiskohtia puolalaisten ja unkarilaisten vähemmistöjen kohtelusta. Takuut uudelle Tšekkoslovakialle oli määrä antaa vasta, kun tietyt edellytykset oli täytetty.

Tämän ratkaisevan konferenssin päivä antoi tilaisuuden mielenkiintoisten havaintojen tekoon. Hitler herätti huomiota vieraita kohtaan osoittamallaan levollisuudella ja kohteliaisuudella. Jälleen Chamberlain oli hänen pääasiallisin keskustelukumppaninsa. Mussolini ja Daladier näyttivät olevan vain sivuhahmoja. Sen mukaisesti Mussolini ei tuntunut kiinnostuneelta ja Daladier puolestaan antoi aivan onnettoman ja surumielisen vaikutelman. Hänen maansa oli erityisesti sitoutunut avunantosopimuksella Tšekkoslovakiaan, josta nyt täällä pidettiin oikeudenistuntoa. Häneen ymmärrettävästi täytyi tämän aluemuutoksen ilman Tšekkoslovakian osallistumista koskea kaikkein eniten. Chamberlainista saattoi päätellä, että häntä Tšekkoslovakian kysymys kiinnosti enää melko vähän ja tuntui olevan hänen kohdaltaan jo selvitetty. Ranskan delegaatio näytti minusta hyvin yhtenäiseltä ja kiinteältä Daladierin rauhallisen esiintymisen

antaessa sille leimansa. Hän muistutti aika lailla asianajajaa, jolle voisi antaa luottamuksensa. Toisin oli vaikutelma englantilaisista. He vaikuttivat etäisiltä, läpitunkemattomilta ja ylimielisiltä. Eniten Hitler iloitsi siitä, että sudeettisaksalainen väestö nyt kuului valtakuntaan ja tšekkiläinen syrjintä oli lopussa. Kiinnostuneena hän seurasi saksalaisia ja ulkomaalaisia lehdistötiedotteita. Kaikkien lehtien myönteinen kaiku oli luettavissa myös hänelle menestykseksi. Hän oli iloinen niistäkin tiedoista, jotka kertoivat müncheniläisten osoittamasta myötätunnosta Chamberlainille ja Daladierille ja joiden silminnäkijänä hän oli itsekin osaksi ollut.

Saksan lehdistö toi esiin Chamberlainin ja Daladierin ansiot sopimuksenteon onnistumisessa. Mutta Hitleriä juhliittiin voittajana. ”Johtaja on sen jälleen selvittänyt.” Ainutlaatuinen ilon ja kiitoksen aalto pyyhkäisi koko maan yli ennenkokemattomalla tavalla. Jopa yleisesti tunnetut epäilijät ja järjestelmään uskomattomat henkilöt näyttivät pyörtävän kannanottojaan. Kaikille ei suinkaan ollut edeltäkäs tullut mieleen, että neuvotteluissa Chamberlainin kanssa oli todella ollut kysymys sodasta tai rauhasta. Lisäksi vain harvat tiesivät, että Hitler oli ollut valmis käyttämään asevoimia Tšekkoslovakiaa vastaan ja siten väkivaltaiseen ratkaisuun. Muuan, joka siitä tiesi ja oli täysin murtunut, oli maavoimien yleisesikunnan päällikkö, kenraali Halder. Engel kertoi niinä päivinä, että hän oli tavannut Halderin lyhyhistyneenä kirjoituspöytänsä ääressä Münchenin neuvottelua koskevan tiedon tultua julkisuuteen. Minusta se tuntui silloin uskomattomalta, sillä juuri Halder oli yhä uudelleen yrittänyt estää armeijan liikekannallepanoa. Halderin käyttäytyminen pysyi arvoituksena, joka vasta sodan jälkeen sai valaistusta vastarintaliikkeen toiminnan tullessa julkisuuteen. Münchenin sopimus vei pohjan tältä yritykseltä.

Lokakuussa Hitler vieraili useissa Sudeettimaan osissa. Ensimmäinen matka 3. ja 4. päivänä lokakuuta vei meidät Egeriin ja Karlsbadiin. Vaikutelmat olivat vielä voimakkaampia kuin Itävaltaan tapahtuneen marssin aikoihin. Väestöstä oli nähtävissä, minkä paineen alta heidät oli vapautettu. Kun Itävallassa

meitä olivat tervehtineet vain iloiset kasvot, näimme nyt myös kyyneleitä, mutta ne aiheutuivat ilosta. Sotilaat, joiden kanssa puhuimme, kertoivat liikuttavista kohtauksista, joita he olivat kokeneet marssin aikana. Teiden ja katujen yli levitetyt julistenuhat tekstein ”Johtaja, me kiitämme Sinua” kuvasivat tunnelmaa. Kylissä ja pienissä kaupungeissa näimme paljon hätää ja puutetta. Nämä kuvat ovat yhä silmissäni, ja muistan kuinka nuo vaikutelmat mykistivät meidät. Myöhemmät Hitlerin matkat johtivat meidät tšekkien puolustuslinjoille. Hitler tarkasteli kiinnostuneena linnoituslaitteita. Hän ilmaisi käsityksensä, että bunkkerit oli sijoitettu taitavasti maastoon ja olisivat maksaneet taistelussa paljon verta.

Lokakuun 5. päivän jälkeen Hitler lähti jälleen pitkäkölle matkalle, johon minun ei tarvinnut ottaa osaa. Ensiksi hän tutustui edelleen tšekkien linnoituslaitteisiin pitkin rajaa aina Sleesiaan asti ja ajoi sitten Saksan poikki Saarbrückenin puoluepäiville. Siellä hän piti tavanomaiseen tapaan puheen, joka tällä kertaa kuitenkin herätti erityistä huomiota. Olimme yllättyneitä ja pettyneitä hänen Englantia vastaan hyökkäävistä sanoistaan. Hitler oli vielä 5. päivänä Berliinin Urheilupalatsissa puhunut sovitteluvaan sävyyn. Saarbrückenin puheessa 9. päivänä oli sen sijaan havaittavissa selvästi muuttunut asenne Englantia kohtaan. Mitä oli tapahtunut? Hitler oli saanut matkalla lisätietoja Englannista. Niiden mukaan olivat englantilaiset tosin juhlineet pääministeriään Münchenistä paluun yhteydessä ”rauhantuojana”. Mutta hänen alahuoneessa olevat vastustajansa, joihin kuuluivat oppositiossa oleva Työväenpuolue ja äärikonservatiivit, hyökkäsivät äänekkäästi rauhoituspolitiikkaa vastaan. Näin oli tapahtunut nopeammin, kuin Hitler oli pelännyt. Sen mukaisesti hänen suuttumuksensa räjähti Saarbrückenin puheessa oikeistoradikaaleja brittiläisiä ”sodanlietsojia” Churchillia, Edeniä, Duff Cooperia ja muita vastaan, samalla kun hän alleviivasi Chamberlainin rauhanponnisteluja. Mutta puhe jätti Saksaan ja muualle maailmaan vaikutelman, jonka mukaan Hitlerin mielipiteen mukaan ei ollut tarkoitus neuvotella englantilaisten kanssa. Muistan hyvin tarkasti, kuinka masen-

tuneita olimme Berliinissä Hitlerin puheen vuoksi. Ilo Münchenin konferenssista vaihtui syväksi pettymykseksi.

Varusteluponnistuksia

Puoluepäivien päätteeksi Hitler tarkasti jälleen Länsivallin rakennustöitä sekä matkusti sitten Mainzin ja Godesbergin kautta Esseniin. Lokakuun 11. päivänä ajoin myös vaimoni kanssa autolla Berliinistä Esseniin valmistellakseni Kruppin luona Hitlerin vierailua. Hän saapui lokakuun 13. päivänä aamupäivällä Esseniin, meni heti Kruppin tehtaille ja teki siellä pitkän kieroksen läpi tehdashallien. Siinä yhteydessä hän korosti ennen muuta panssaritorjuntaan kykenevien aseiden ja panssarivaunutykkien tuotannon välttämättömyyttä. Erityisesti oli kysymys pitkistä tykinputkista kaliiperiluokissa 75 mm ja 88 mm, koska ne voivat antaa ammuksille suuren lähtönopeuden ja siten hyvän läpäisykyvyn panssareita vastaan. Hitlerin vaatimus vaihtaa siihenastiset lyhyet tykinputket panssarivaunuissa pitkiin putkiin törmäsi epäluuloihin ja jopa osaksi vastarintaan. Kesti kauan, ennen kuin tämän seikan tärkeys tunnustettiin panssarivaunutuotannossa.

Iltapäivällä Hitler oli vieraana Gustav ja Berta Krupp von Bohlen und Halbachien luona Villa Hügelissä ja nousi Kruppien yksityisasemalla erikoisjunaansa matkustaakseen sitten Müncheniin. Minulle seuraavat viikot puolestaan tarjosivat tilaisuuden hoitaa jälleen yhteyksiäni Ilmailuministeriön suuntaan.

Hitler vietti lokakuun jälkipuoliskon Obersalzbergissä ja työskenteli siellä lähes yksinomaan varustelukysymysten kanssa. Kahdesti hän matkusti uusille raja-alueille nähdäkseen lisää tšekkien linnoituslaitteita. Berghofissa hän otti vastaan Brauchitschin ja Keitelin sekä johdatteli heidät ajatuksiinsa seuraavien poliittisten suunnitelmien suhteen. Niiden mukaan Tšekkoslovakiassa oli valmistauduttava levottomuuksiin. Slovakien itsenäisyyspyrkimykset omalla osuudellaan valtiosta tulivat vasta nyt ilmi. Sellaisissa olosuhteissa Hitler tahtoi käyttää ti-

lannetta hyväkseen valloittaakseen jäljelle jääneen tšekkien alueen. Puolustusvoimien täytyisi olla siihen valmiina joka hetki ja toimia silloin mahdollisimman nopeasti. Sen lisäksi Hitler ilmoitti tarkoituksenaan olevan liittää Memelin alue takaisin valtakuntaan. Sitä varten hän määräsi tehtäväksi tarpeelliset valmistelut Itä-Preussissa.

Erityisesti Hitler mainitsi ohjeessaan suojautumisen yllättäviä ilmahyökkäyksiä vastaan. Ilmavoimien esikunnassa ihmeteltiin tätä ohjetta. Mitkään Euroopan ilmavoimat, ei edes saksalaiset, olleet siihen aikaan kykeneviä asettamaan mainittavia voimia ilmasodankäyntiin. Koska tunsin Hitlerin epäluulon Göringin ja yleisesti ilmavoimien piirissä vallitsevia ilmahyökkäysten torjuntaa koskevia käsityksiä vastaan, käytin tilaisuutta puhuakseni Jeschonnekin kanssa tästä aiheesta. Ilmavoimat oli pakotettu suuntaamaan varusteluohjelmansa raaka-aineiden saannin mukaan. Ilmatorjuntatykistö ja ilmasuojabunkkerien rakentaminen olivat Göringin tärkeysluettelossa lentokoneiden rakentamisen jälkeen. Hitler oli kuitenkin vaatinut kaikille näille aloille samaa kiireellisyyttä, vaikka Göring yritti yhä uudelleen vakuuttaa hänelle, että hävittäjäilmavoimat muodostivat parhaan suojan vihollisen ilmahyökkäystä vastaan. Mutta Hitler ei antanut periksi. Kun sitten vuosina 1943–1945 Saksan ilmatorjunta osoitautui riittämättömäksi, viittasi Hitler ohjeisiinsa vuodelta 1938 sekä antoi samalla Göringille ja ilmavoimille kovia moitteita. Hän oli nähnyt ennalta sen, mitä ammattimiehet olivat pitäneet mahdottomana.

Myös ilmasuojabunkkerien rakentamisessa Hitler edusti v. 1938 eri näkökantaa kuin Ilmailuministeriö. Aiheena kiivaille vastakohtaisuuksille oli Hitlerin antama ohje suuren pommisuojan rakentamiseksi Valtakunnankanslian uudisrakennuksen alle. Hitlerin mukaan katon tuli olla vähintään 3 metriä betonia ja sivuseinien 2,5 metriä. Rakennustyömaan johto hankki kuitenkin Ilmailuministeriön asianomaiselta osastolta tiedot asiantuntijoiden arvioimista pommien vaikutuksista ja tällöin huomattavasti Hitlerin antamia alittavat mitat. Speer oli kovasti kiinnostunut rakennustavasta, joka säästäisi aikaa, ja pyysi mitään

aavistamatta Hitleriltä ratkaisua. Tämä oli suunniltaan havaitessaan Göringin johtaman ministeriön vanhentuneet käsitykset ja kohdisti ankaria moitteita, ei kylläkään silloisen käytännön mukaisesti suoraan Göringiin vaan vastuullista toimialan johtajaa vastaan. Hitler antoi ilmoittaa tämän nimen itselleen eikä unohtanut mainita aina sodan loppuun saakka tätä nimeä ja tapahtumaa yhä uudelleen toistaessaan moitteita ilmavoimia vastaan.

Syksyllä 1938 oli Göringille käsittämätöntä, että Saksan yllä saattaisi esiintyä koskaan ylivoimaisia ilmavoimien osastoja. Myöskin sota oli hänen mielestään kaiken todennäköisyyden ulkopuolella. Hänellä oli Hitlerin ohje viisinkertaistaa ilmavoimien vahvuus, minkä hän otti kylläkin tosissaan antaen vastaavat käskyt Ilmailuministeriön osastoille ja teollisuudelle mutta ohjeen toteuttamismahdollisuuksista vallitsi epäily. Kysyin Jeschonnekilta, missä ajassa ohjelma tuli toteuttaa. Hän laskeskelikuten ennenkin siihen kuluva noin kaksi vuotta. Polttoainehuolto ja lentokoneenohjaajien koulutus olivat yleisesikunnan kaksi muuta murhetta. Mutta rakennettavien konetyyppien suhteen Jeschonnek oli tyytyväinen. Ju 88:sta piti tulla vakiopommituskone. Udetin ilmoitusten mukaan olisi silloin He 177 lupaava seuraaja tuolle tyyppille. Hitlerin vaatimusten mukaisesti halusi Göring antaa nyt Junkersin tehtaalle tilauksen Ju 88:n suursarjan rakentamiseksi. Jeschonnek tiesi, kuten myös muutamat asiantuntijat teknisellä osastolla, että tuon konetyypin kaikkia lastentauteja ei ollut kyetty vielä poistamaan. Junkersin pääjohtaja, Heinrich Koppenberg oli kuitenkin korostanut voimakkaasti, että kaikki ilmavoimien kokeiluissa esiintuodut vaatimukset suursarjan valmistuksen suhteen olivat täytettävissä. Udet luotti täysin tähän ja Göring sekä Jeschonnek yhtyivät samaan käsitykseen. Vain Milch pysyi epäluuloisena. He 177:n kehitys sitävastoin oli vielä hämärän peitossa, erityisesti neljän kaksoismoottorin vuoksi. Ensimmäisen mallin oli määrä lentää kesällä 1939. Sarjavalmistusta ei voitu suunnitella ennen vuoden 1940 loppua.

Sain sen vaikutelman, että Jeschonnek pyrki antamaan minul-

le tietoja, jottei mieleeni tulisi epäilyksiä ilmavoimien varusteluohjelman läpiviemismahdollisuuksista. Mutta minulle selvisi, että vain hävittäjäohjelma jo koeteltuine Me 109 -malleineen voitaisiin toteuttaa. Muiden lentokoneohjelmien, ennen kaikkea Ju 88:n ja He 177:n, toteuttamista pidin kyseenalaisena enkä salannut Jeschonnekilta sitä, että halusin esittää Hitlerille tilanteen juuri niin kuin se mielestäni todella oli. Tämä menettely näytti vastaavan paremmin Hitlerin toiveita ja myös ilmavoimien parasta kuin asioiden kaunistelu.

Myös yleisesikunnan suorittamat valmistelutyöt ja sotapelinomaiset tutkimukset ilmasodasta Englantia vastaan olivat osoittaneet senhetkiset ilmavoimien puutteet. Ennen kaikkea puuttui pommituskoneita, joilla olisi ollut välttämättömät ominaisuudet pitkään lentoon meren yli, tunkeutumiskyky ja riittävä pommien kuljetuskyky. Göring ei halunnut kuulla tästä puhuttavan vaan pakotti ilmavoimien yleisesikunnan toteuttamaan Hitlerin käskemän ilmavoimien viisinkertaistamisen niin nopeasti kuin mahdollista. Vannotin Jeschonnekia vaikuttamaan Göringiin niin, ettei hän puhuisi Hitlerille tämän mieliksi vaan esittäisi todellisia tietoja ilmavoimien suorituskyvystä. Tällöin viittasin myös siihen, että Hitleriäkin askarruttivat ilmavoimien varustelukysymykset. Minun tuli tavantakaa kertoa hänelle lentoyksiköiden ja ilmatorjuntatykistön lukumäärät ja vahvuudet. Myös pommi- ja ampumatarvikevarastojen määrät sekä kaikkien aseiden tuotantoluvut piti minulla olla aina saatavilla. Pidin uusinta tilannetta jatkuvasti muistilehtiössäni. Sen tiesi myös Hitler. Kerran hän kysyi minulta: ”Onko Teillä viisas kirjasi mukana?” Hän halusi silloin saada jotain tietoa, ja saatoin antaa sen hänelle. Olin saanut kokea, ettei ollut mahdollista säilyttää päässään kaikkia lukuja ja muita tietoja, joita Hitler halusi tietää. Hänelle oli tärkeätä, että ilmoitetut tiedot pitivät paikkansa. Siksi hän osoitti, kuten sain vasta paljon myöhemmin sodan aikana havaita, enemmän luottamusta minun kirjoitettuihin tietoihini kuin niihin, joita Göring esitti hänelle ulkomuistista.

Marraskuun 3. päivänä tuli Hitler vain lyhyelle käynnille Ber-

liiniin ja lähti jo seuraavana päivänä uudelle matkalle, johon osallistuin palvelusvuorollani adjutanttina. Ensimmäinen kohde oli Carinhall. Göringin tytär Edda, joka oli syntynyt 30. toukokuuta, piti kastaa. Hitler seiso i kummina. Göring ja hänen vaimonsa olivat rakastettava isäntäpari. Mutta sinä päivänä sattui myös, että Hitlerin läsnäolo herätti hermostuneisuutta Carinhallissa. Hän ei siksi viipynyt paikalla kovin kauan.

Marraskuun 9. päivä

Matkustimme yöllä junassa Weimariin, missä Hitler halusi ottaa osaa Thüringenin alueen puoluepäiville. Ohjelman keskipisteenä oli hänen puheensa. Kuten neljä viikkoa aikaisemmin Saarbrückenissä, puhui Hitler nytkin puoluejohtajana eikä valtiomiehenä, vaikkakaan puheita arvioitaessa ei kukaan tehnyt näille seikoille eroa. Hän puhui melkein yksinomaan ulkopoliittisista käsityksistään ja sai sen vuoksi enemmän huomiota osakseen kuin vuosia aikaisemmin. Saimme vaikutelman, että hän käytti uudelleen taistelua joilta peräisin olevaa vanhaa menetelmäänsä yrittää vakuuttaa vastustajansa, jona hän nyt näki Englannin, alituisella Euroopan bolsheviikkivaaran toistamisella aivan kuten hän teki ennen vuotta 1933 sisäpoliittisten vastustajiensa suhteen. Niin kuin hän oli noussut valtaan ilman vallankumousta, hän tahtoi saavuttaa ulkopoliittiset päämääränsä ilman verenvuodatusta. Hän oli niin vakuuttunut ajatustensa oikeellisuudesta, että hän uskoi niiden olevan välttämättömiä myös Englannin imperiumin intresseissä. Propagandapuhe ei vain ollut oikea väline voittaa puolelleen konservatiivisia hallituksia ja kansoja.

Tuolla matkalla Hitler oleskeli melkein koko ajan ”vanhojen taistelijoidensa” kanssa. Myös taiteilijat, joita hän tapasi, kuuluivat ”vanhaan kaartiin”. Näiden ihmisten kanssa Hitler puhui avoimesti ja vapaasti mainitsematta kuitenkaan mitään ulkopoliittisista tai sotilaallisista suunnitelmista ja aikomuksista. Weimarissa viivymme kaksi vuorokautta. Hänen puheensa ei vaa-

tinut kuin kaksi tuntia. Koko muun ajan Hitler vietti taiteilijoiden ja alueen johtavien puoluetovereiden kanssa, ensi sijassa aluejohtaja Fritz Sauckelin seurassa. Hitler vieraili rakennuksilla ja arkkitehtitoimistoissa, jolloin käsiteltiin suunniteltujen uudistusten piirustuksia ja malleja. Professori Hermann Giesler oli saanut tehtävän Weimarin uudisrakentamisesta. Keskipisteenä tuli olla "Adolf Hitler -aukio". Erään mallin luona Hitler keskusteli kauan Gieslerin kanssa monista yksityiskohdista.

Tohtori Hans Severus Zieglerin johtama Weimarin Kansallisteatteri nautti Hitlerin erityistä suosiota. Juhlanäytännöksi oli Ziegler valinnut "Aidan", jonka musikaalisesta johdosta huolehti Paul Sixt.

Hitler viihtyi Weimarissa silminnähden hyvin. Hän arvosti vanhojen puoluetovereiden tuttavallista piiriä. Niinpä molemmat illat Elefantti-hallissa olivat vilkkaita, mielenkiintoisia ja myöhään jatkuneita. Ei voinut olla yllätys, että tämä kuulijakunta oli Hitlerin vierailusta innostunut. Hänen poliittiset näkemyksensä olivat tulleet julki puheessa ja kaikki uskoivat lujasti hänen rauhantahtoonsa. Vahvistus sille, kuinka luja tuo tahto oli, tuntui löytyvän keskusteluista, joissa Hitler selvitteli rakennussuunnitelmia sekä kulttuuri- ja sosiaaliohjelmiaan. Kuulijoille oli mahdotonta ajatella, että tuollaisia suunnitelmia ajava ihminen voisi myös ajatella sotaa.

Seuraavana päivänä matka jatkui Nürnbergiin, jossa poistuimme autosta, kuten puoluepäivillä, hotelli "Deutscher Hofissa". Hitlerin lukuisat käynnit Nürnbergissä koskivat tänä vuonna vain puoluepäivien alueen rakentamista, joka oli Albert Speerin tehtävänä.

Nürnbergissä saimme tiedon attentaatista, joka oli tehty lähestystöneuvos Ernst Eduard vom Rathia vastaan Saksan Pariisin suurlähetystössä. Rath oli haavoittunut vaikeasti nuoren puolalaisen juutalaisen Herschel Grynszpanin ampumista revolverinluodeista. Rath oli hengenvaarassa. Hitler lähetti heti lääkärinsä tohtori Brandtin lentokoneellaan Pariisiin tehdäkseen kaiken mahdollisen Saksan palveluksessa haavoittuneen diplomaatin pelastamiseksi. Teon motiivista tai siitä, miksi tuntematon lähe-

tystöneuvos joutui uhriksi, ei ollut heti saatavissa lähempiä tietoja.

Saavuimme Müncheniin marraskuun 8. päivänä, joka oli epäonnistuneen 'Hitler-kaappauksen' v. 1925 aattona Bürgerbräukellerissä pidetyn puoluekokouksen muistopäivä. Joka vuosi Hitler piti puheen samalla paikalla ''verikunniamerkin kantajien'', ts. Feldherrnhalleen 9. marraskuuta 1926 suuntautuneen marssin osanottajien edessä. Tämän illan kuulijakuntaan Hitler sai helposti kontaktin. Hän tunsikin melkein kaikki tiheästi hänen ympärillään istuvien miesten kasvot. Lähtien kaukaa Versailles'sta ja päätyen vuoden 1925 kaappausyrityksen kautta vuoden kuluessa sattuneisiin tapahtumiin Hitler puhui melkein vain Saksan suhteista Englantiin. Hänen sanansa kuulostivat jälleen propagandistisemmilta, paremminkin vaalitilaisuuteen tarkoitetuilta, kuin ulkopoliittiseen ohjelmaan liittyviltä. Puhe oli suuttumuksen purkaus saksalais-englantilaisen lähentymisen toiveiden pettämisen johdosta. Noina päivinä levisi sattuva sanonta ''rukkaset saaneesta kosijasta''. Pariisin attentaattia ei Hitler maininnut lainkaan. Bürgerbräukellerin kokouksen jälkeen Hitler siirtyi ''vanhojen taistelijoiden'' kanssa kahvila Heckiin. Myös tämä pöytäseurue oli tullut traditioksi muistona valtaannousua edeltäviltä vuosilta. Tilaisuus oli ainoita, joissa vanhat taistelijat vuodelta 1925 vielä saattoivat tavata Hitlerin ja puhua hänen kanssaan. Välimatka Hitleristä näihin miehiin tuli yhä suuremmaksi ja tuotti tuosta vanhojen uskottujen piiristä monta moitetta häntä kohtaan.

Marraskuun 9. päivänä, puolueen suurimpana juhlapäivänä, järjestettiin aina marssi vuoden 1925 tapahtumien toisintona Bürgerbräukellerin luota Feldherrnhallelle. Nyt jatkettiin siitä edelleen Königsplatzin kirkkojen luo, missä Hitler laski seppeleet 16 Feldherrnahallen luona kaatuneiden ''liikkeen jäsenien'' hautamuistomerkin äärelle.

Hitler vietti iltapäivän asunnossaan sotilaallisissa keskusteluissa. Sinne hän sai tiedon, että lähetysneuvos von Rath oli kuollut. En kuullut Hitleriltä siihen mitään erityistä huomautusta ja sain vaikutelman, että hänen mielestään attentaatilla ei

ollut poliittisia motiiveja. Illalla hän ajoi vain henkilökohtaisen adjutanttinsa seurassa puolueen johtajiston järjestämään toverilliseen illanviettoon Raatihuoneen suureen saliin. Olin jäänyt Hitlerin asuntoon, koska hän oli halunnut palata jälleen pian takaisin eikä kannattanut ryhtyä puuhaamaan muutakaan. Keskiyöksi oli vielä ohjelmassa SS-alokkaiden valatilaisuus Feldherrnhallen edessä, mihin minun täytyi seurata Hitleriä. Sieltä palattuamme istuskelimme vielä jonkun aikaa odotellen, kuten tavallista, oliko Hitlerillä vielä jotain käskyjä, kunnes hän hyvästelisi meidät. Vasta sitten saatoimme lähteä. Puhelinsoitto hotellista "Vier Jahreszeiten" kertoi, että minun pitäisi tyhjentää siellä oleva huoneeni, koska lähellä hotellia oleva synagoga paloi lennättäen kipinöitä hotellin yli ja oli olemassa vaara, että tuli leviäisi. Tieto ei herättänyt minussa erityisesti levottomuutta. Kerroin asian piirissämme edelleen ilman, että olisimme epäilleet mitään erikoista. Vasta kun saapui uusia soittoja, jotka kertoivat juutalaisten liikkeiden hävityksistä, tulimme valppaammiksi ja kerroimme tapahtumat Hitlerille.

Hitler käski heti Münchenin poliisipäällikön SS-Obergruppenführer vapaaherra v. Ebersteinin tulla luokseen. Tämä ei tiennyt asiasta mitään. Hitler käski häntä toimimaan kaikin keinoin tuhopolttajia ja rosvoja vastaan, jotta tuo "mielettömyys" loppuisi. Mitä enemmän soittoja juutalaisten liikkeiden ja synagogien hävityksistä saapui, myös valtakunnan muista kaupungeista, sitä tuohtuneemmaksi ja raivostuneemmaksi Hitler muuttui. Minulla ei ollut epäilystäkään siitä, että Hitler olisi näytellyt yllättyneisyyttä. Hän ei ollut tiennyt mitään. Samoin myös poliisi ja SS olivat täysin yllättyneitä. Yön kuluessa Hitler otti yhteyttä Goebbelsiin. Siitä muodostui pitkä puhelinkeskustelu, jonka Hitler toimitti yksinään huoneestaan. Sen jälkeen Hitler ei enää näyttäytynyt. Me keskustelimme vielä pitkään tapauksista. Schaubin olettamuksen mukaan täytyi Goebbelsillä olla sormensa jotenkin pelissä mukana, jotta spontaanisti ja enempää ajattelematta olisi annettu Pariisissa sattuneelle murhalle poliittinen motiivi. Hitlerin pysyttelevä näkymättömyys oli aina merkki ärtymyksestä sellaisten tapahtumien johdos-

ta, joista hän ei ollut ennalta tiennyt mitään. Synagogien tuhopoltot ja juutalaisten liikkeiden hävittäminen hän tuomitsi ankaresti.

Syyllisistä ei aluksi tiedetty mitään. Seurauksena oli, että Hitler itse sai syytteet niskaansa siitä, että olisi ollut aloitteen tekijä. Hän tiesi tämän. Siitä huolimatta hän piilotteli syyllisiä, varsinkin kun kohta osoittautui, että Goebbels oli ollut alkuunpanija. Hitler käyttäytyi yhtä omituisesti kuin Blombergin–Fritschin kriisin aikaan. Toiminta synagogia ja juutalaisia liikkeitä vastaan oli tapahtunut kaikessa julkisuudessa eikä sitä voinut peitellä. Kaikiksi ajoiksi jäi yö 9.–10. marraskuuta 1938 historiaan ”kristalliyönä”, ja Hitler jäi siitä lähtien myös syylliseksi tuohon pogromiin. Uskollisuus vanhoja taistelutovereita kohtaan oli hänelle tärkeämpi kuin oma maine. Göring kuvasi tapauksia Saksalle aiheutetuksi vakavaksi poliittiseksi ja taloudelliseksi takaiskuksi. Joskin hän määräsi Hitlerin kanssa Saksan juutalaisilta valtakunnalle kerättävän ”pakkoveron” miljardiksi markaksi, hän tuomitsi kuitenkin teon ”sikamaisuudeksi”, koska pelkäsi ulkopoliittisia vastoinkäymisiä ja toisaalta koska hän oli nelivuotissuunnitelman johtajana velvollinen asettamaan varoja uusien ikkunalasien ostoon ulkomailta. Myöhempinä vuosina en kuullut Hitlerin puhuvan milloinkaan ”valtakunnan kristalliyön” tapahtumista. Kansan keskuudessa se tuomittiin. Väkivalta herätti enemmän myötätuntoa juutalaisia kohtaan kuin edisti antisemitismia.

Noiden tapahtumien johdosta Roosevelt kutsui Yhdysvaltojen suurlähettilään Berliinistä pois. Hitler antoi vastaavasti Saksan suurlähettilään Dieckhoffin palata takaisin Washingtonista. Juutalaisten maastamuutto Saksasta voimistui nopeasti, vaikkakin jo vuoden 1938 kuluessa monet valtiot eivät enää ottaneet juutalaisia vastaan. Puolassa säädettiin jopa laki, jonka mukaan puolalaiset juutalaiset eivät saaneet tulla Saksasta Puolaan. Kesällä oli pidetty Evianissa Rooseveltin aloitteesta kansainvälinen pakolaiskonferenssi 32 valtion kesken. Silloin tuli selväksi, että – ilman tuntuvia tuloksia – ensi sijassa kysymys Saksan juutalaisten vastaanotosta oli huolen aiheena kaikissa maanosis-

sa. Kun Ribbentrop joulukuun alussa oli keskusteluissa Ranskan hallituksen kanssa Pariisissa, hän kertoi palattuaan ranskalaisten suunnitelmista perustaa Saksasta saapuville juutalaisille pakolaisille vastaanottomahdollisuudet Madagaskarin saarelle.

Ilmavoimien varustamisen ongelmia

Seuraavat viikot aina joulukuun puolelle asti olivat hyvin monenlaisten tilaisuuksien ja matkojen täyttämät. Lyhyen Obersaltzbergissä, Münchenissä ja Nürnbergissä vietetyn ajan jälkeen saavuimme 15. marraskuuta Berliiniin, josta jo 17. päivänä jatkui matka Düsseldorfin murhatun lähetystöneuvos von Rathin hautajaisiin. Paluumatka 19. päivänä tapahtui Godesbergin, Augsburgin ja Münchenin kautta Obersaltzbergiin. Siellä minulle tarjoutui tilaisuus puhua Hitlerille ilmavoimien kysymyksistä.

Huoleni siitä, että Hitler oli rakentanut suunnitelmansa väärille tiedoille ilmavoimien varustelutasosta piti osaksi paikkansa. Perusteiltaan hänellä oli oikea kuva ilmavoimien varustuksesta. Pommituskoneet Ju 88 ja He 177 olivat muodostuneet hänelle selkeiksi käsitteiksi. Hitler oli kuitenkin siinä luulossa, että Ju 88 oli kylliksi kokeiltu ja sen mukaisesti täysin käyttövalmis. Mielipiteeni hän otti vaieten vastaan. Keskusteltaessa suunnitellusta He 177:sta tuli jälleen esille hänen vaistonsa yksinkertaisten teknisten ratkaisujen suosimisessa. Hän epäili, olivatko kaksoismoottorit uutena ratkaisuna paras mahdollinen nelimoottoriselle koneelle. Göring oli maininnut Ilmailuministeriön eräille henkilöille, että Hitler tiesi hyvin paljon maa- ja merivoimien varustuksesta ja ymmärsi teknisiä yksityiskohtia, mutta lentokoneista hän ei osaa keskustella. Tulin vähitellen siihen tulokseen, että Göring oli itse aiheuttanut tietoisesti vääriä käsityksiä Hitlerin teknisistä mielenkiinnon kohteista ja tiedoista. Göring ei ensiksikään itse tiennyt paljoa tekniikasta eikä halunnut, että Hitler huomaisi sen. Toiseksi hän halusi välttää sen, että Hitler keskustelisi hänen kanssaan yksityiskohdista. Hitler puolestaan luotti siihen aikaan rajattomasti Göringiin ja

oli tyytyväinen, ettei hänen tarvinnut rasittaa itseään ilmavoimia koskevilla yksityiskohdilla. Mutta totesin aikaa myöten, että Hitler ajatteli paljon enemmän ilmavoimien varustelua kuin Göring aavisti. Aivan kuten yleisestikin kaikissa varustelukysymyksissä Hitler aina asetti etusijalle asevaikutuksen, niin hän myös lentokoneissa korosti aseiden merkitystä siten, että tärkeitä olivat kaliiperit ja pommienkantokyky yhdistyneenä kulloisenkin konetyypin toimintamatkaan. Tämä tapahtui kokonaan siitä riippumatta, että hänen varsinainen kiinnostuksensa kohde oli ilmatorjuntatykistön kehittäminen.

Keskusteluista Hitlerin kanssa minulle tuli selväksi, kuinka hän piti Münchenin sopimusta yhä vähemmän menestyksenä ja ajallisen etäisyyden kasvaessa jopa selvänä tappiona. Vertailun vuoksi hän toi esille näkökohtia, joiden mukaan Bismarck oli useita vuosia vuoden 1878 Berliinin kongressin jälkeen sanonut, että se oli hänen poliittisen uransa suurin hulluus. Joskin roolijako Berliinin kongressissa oli ollut aivan toinen kuin Münchenissä, oli kuitenkin molemmissa ollut kysymys samasta aihepiiristä, nimittäin rauhan säilyttämisestä Euroopassa.

Englantilaisten poliitikkojen asenne ja puheet olivat murskanneet Hitlerin toiveet läheisemmästä kosketuksesta Englannin kanssa ja vahvistaneet hänen käsitystään siitä, että tuli ottaa käyttöön jälleen vanha kurssi, toisin sanoen "ei ollut aikaa hukattavissa". Hän moitti itseään siitä, ettei ollut heti Godesbergin keskustelujen jälkeen toiminut ja miehittänyt koko Tšekkoslovakiaa. Silloin olisi hänen lähtökohtansa ollut suotuista keskusteluille Puolan kanssa Danzigista sekä "käytävän" läpi saatavasta rautatie- ja maantieyhteydestä. Hitler arvioi tilannetta Euroopassa nyt paljon vakavammaksi kuin ennen Münchenin sopimusta ja oli sen myös sanonut julkistamattomassa puheessa johtaville saksalaisille lehtimiehille marraskuun 10. päivän iltana Münchenissä. Myös rauhallinen ja asiallinen keskustelu hänen kanssaan Berghofissa vakuutti minut samasta asiasta. Hitler mainitsi, että englantilaisten politiikka ja varustelu pakottavat olemaan hukkaamatta aikaa. Huomautin jälleen, että ilmavoimat eivät ole vielä vuonna 1939 niin pitkälle kehittyneet, että

kykenisivät sotaan Englantia vastaan. Sanoilla ”Älkää ottako itsellenne murheita”, jotka olin kuullut niin usein hänen suustaan, hän uskoi voivansa rauhoittaa minua. Pyysin siitä huolimatta, että hänelle voitaisiin esitellä ilmavoimien tilanne ja varustelusuunnitelmat. Mutta hän sanoi jälleen, että hän voi toteuttaa suunnitelmansa tškkejä ja Puolaa vastaan vain niin kauan kuin Englanti ei ole vielä ehtinyt varustautua. Siitä johtui hänen kiireensä ja ärtymyksensä Münchenin aiheuttamasta ajanhukasta. Myöskään hän ei halunnut enää joutua pakkotilanteeseen. Väärät lehdistötiedot toukokuun 21. päivästä oletetusta Saksan joukkojen keskittämisestä Tšekkoslovakian rajoille olivat koetelleet Hitlerin kärsivällisyyttä yhtä paljon kuin hänen mielipiteensä mukaan englantilaisten teeskennellyt rauhanpönistelut Münchenissä. Mutta hän toimisi vain silloin, kun hän voisi hankkia etumatkan yllätyksellä ja rajoittaa konfliktin paikalliseksi. Hänen täytyisi olla valmiina käyttämään hyväkseen jokaista tarjoutuvaa tilaisuutta. Hänen sanoistaan oli kuultavissa periaate välttää joutumasta itse yllätetyksi ja valmistautumattomana tilanteisiin. Godesbergissa ja Münchenissä oli Chamberlain saavuttanut menestystä, koska hän oli tietämättään tuhonnut Hitlerin sommitelman eli ”poliittisen rakennuksen”, jota tämä oli rakentanut kuin ”taideteosta” kuukausimääriä.

Muuten elämän Berghofissa sujui kokonaan arkkitehtuurin merkeissä. Hitler istuskeli mieluummin Speerin kanssa pohtimassa Berliinin ja Nürnbergin rakennussuunnitelmia kuin antoi protokollan mukaisten tapaamisten aiheuttaa keskeytystä. Niistä ei toisaalta ollut syksyllä 1938 puutetta. Diplomaattien vastaanotto, joka aikaisemmin tapahtui vain Berliinissä oli nyt siirretty Valtakunnankanslian rakennustyön vuoksi Berghofiin. Diplomaatit tulivat mielellään Berchtesgadeniin. Hitlerin Berghofilla oli yhä oma viehätyksensä, jonka he halusivat oppia tuntemaan. Monivuotinen suurlähettiläs Francois-Poncet teki jäähyväiskäynnin. Hän oli Hitlerin ensimmäinen ulkomainen vieras Teetalossa. Seuraaja, suurlähettiläs Coulondre, ojensi hieman myöhemmin valtakirjansa Hitlerille Berghofin suuressa salissa.

Sotilaallisista keskusteluista noilta päiviltä on mieleeni jäänyt eräs teema, joka koski yhtäläisesti meri- ja ilmavoimia. Kielissä valmisteli laivasto ensimmäisen saksalaisen lentotukialuksen vesillelaskua. Sen paremmin merivoimilla kuin ilmavoimillaakaan ei ollut kokemuksia tällaisen laivan toiminnasta, eikä yleensääkään lentotoiminnasta laivan kannelta. Lisäksi oli otettava huomioon näiden kahden puolustushaaran huono yhteistoiminta. Göring vaati oikeutta vaikuttaa asioihin, koska kysymyksessä olivat ”hänen” lentäjänsä. Laivasto taas vaati oikeutetusti, että vain sillä on kyky käskää sotalaivoilla tapahtuvasta toiminnasta. Hitler oli tuohon aikaan suuri lentotukialusten kannattaja, mutta antoi keskisuurille aluksille rakentamisessa etuoikeuden suurten yksiköiden sijasta.

Hitler osallistui aluksen vesillelaskuun Kielissä 8. joulukuuta. Hän oli määrännyt, että laivan nimi on ”Graf Zeppelin”. Tämän aluksen palvelukseen ottoon liittyvät pulmat ratkesivat itsestään. Sodan puhkeamisen jälkeen Hitler keskeytti lentotukialusten rakentamisen.

Ennen joulua vierailin vaimoni kanssa Pariisissa kansainvälisessä ilmailunäyttelyssä ”Grand Palais’ssa”. Saksan ilmailuasiamies, eversti Hanesse, jonka tunsin jo Berliinin ajoilta, liittyi seuraamme. Huomiota herättävimmät koneet olivat englantilaiset hävittäjät ”Spitfire” ja ”Hurricane”. Ne eivät olleet vielä valmiiksi varustettuja, joten niistä saattoi saada vain ulkoisen vaikutelman. Molemmat muistuttivat kovin Me 109:ää. Koska tunsin sen lento-ominaisuudet omasta kokemuksesta, tulin johtopäätökseen, että englantilaiskoneiden täytyi olla Me 109:n kanssa tasavertaisia. Niiden suorituskyky riippui moottoreista, joita ei vielä ollut asennettu ja joista oli kuultavana vain arveluja.

Hitler kuunteli kertomustani tarkkaavaisena. En salannut käsitystäni siitä, että meidän täytyi varautua englantilaisen hävittäjän ylivoimaisuuteen, koska englantilaiset olivat olleet meitä edellä moottorien rakentamisessa jo vuosikausia. Tasoitusta meidän hyväksemme saattoivat tuoda vain Me 109:n paremmat lento-ominaisuudet. Tämä oli taas todettavissa vasta silloin, kun

molemmat englantilaiset koneet olivat tehneet koelentonsa. Hitler teki esityksestäni jälleen johtopäätöksen, että hänellä ei ole aikaa enää hukattavana. Ilmailuministeriössä eversti Jeschonnek kuvaili vaikutelmiani Pariisista ja niiden vaikutusta Hitleriin. Göring ei halunnut esityksestä huolimatta kuulla kertomustani. Otaksuin, että hän oli kuullut Udetilta kaiken tarpeellisen. Myöhemmin jouduin toteamaan, että hän ei kuitenkaan tiennyt näistä asioista. Ensi kertaa rekisteröin Göringin ominaisuuden aliarvioida vastustajien varustusta. Hänen käsityksensä mukaan ei yksinkertaisesti mikään maailman valtio voinut ylittää Saksaa varustelupotentiaalissa. Jos hänelle esitettiin päinvastaista, hän ei uskonut ja esittelijä saattaisi joutua suorastaan vaaraan tulla leimatuksi tappiomielialan lietsojaksi. Toisin oli Hitlerin laita. Hän kuunteli kertomuksia ulkomaisista aseista ja ja varustelukapasiteetista erityisen tarkkaavaisesti. Monestikaan ei voitu tietää, mitä hän itse ajatteli. Hitlerin tapa olla epäilevä ja samalla utelias vaikutti tällä alalla myönteisesti. Jokaista käsiinsä saamaa ulkomaista ammattilehteä hän tutki suurella mielenkiinnolla. Hänen silmänsä oli kouliintunut intohimosta arkkitehtuuriin ja maalaustaiteeseen. Hän luki kuvista joka yksityiskohdan. Tekstin hän antoi tapauksesta riippuen käännettäväksi. Monen asiantuntijan hän saattoi tutkimuksiansa ansiosta noloon asemaan.

Vuoden 1938 tase

Vuoden viimeisinä päivinä ennen joulunpyhiä Hitler omistautui taas kuten edellisenäkin vuonna arkkitehtuuriharrastuksilleen ja rakennushankkeilleen. Münchenissä hän otti vilkkaasti osaa Saksan arkkitehtuurinäyttelyyn, käytti matkaa Berliiniin hyväksi käydäkseen samalla Nürnbergissä puoluepäivien rakennusten työmaalla sekä odotti Berliinissä jännityksellä uuden valtakunnankanslian valmistumista.

Hitler hyvästeli 23. joulukuuta henkilökuntansa Berliinissä ja antoi jokaiselle jälleen henkilökohtaisesti joululahjoja. Tällä

kertaa sain kultaisen muste- ja lyijytäytetekynän. Vaimoni sai puolestaan raskaan hopeisen maljan. Ne oli varustettu kaikki Hitlerin nimikirjoituksella ja merkinnällä ”jouluna 1938”. Hitler vietti joulunseudun tavanomaiseen tapaansa Münchenissä ja matkusti heti pyhien jälkeen Obersalzbergiin. Siellä hän oleskeli vuodenvaihteen yli totutun Berghof-seurueensa kanssa. Siihen kuului myös Eva Braun sukulaisineen ja tuttavineen. Sotilasadjutanteista oli nyt mukana everstiluutnantti Schmundt vaimoineen.

Goebbels kuvasi uudenvuodenpuheessaan päättymässä ollutta vuotta kaikkein menestyksellisimmäksi kansallissosialistisen hallinnon aikana. Se tulisi hänen mukaansa säilymään Saksan historiassa. Keskityksleireistä ei yleisesti tiedetty mitään. ”Valtakunnan kristalliyön” tapahtumia pidettiin melko laajalti myös ”työtapaturmina”. Itsekin arvioin vuoden 1938 kulun ja vuodenvaihteessa vallinneen poliittisen tilanteen hyvin myönteiseksi. Katsoin luottavaisena uuteen vuoteen, jonka päättyessä minun piti saada uusi tehtävä ilmavoimien piirissä. Kuten aikaisemminkin, olin kuuliainen ja luottavainen Hitlerin suhteen, joskin arvostelin hänen menettelyään Blomberg–Fritschin tapauksessa ja ”kristalliyön” yhteydessä. Hitler oli silloin suojannut puolueväkeänsä ja kasannut siten itselleen syyllisyyttä. Masenusta herätti vuoden tapahtumia muistellessani Hitlerin huonot suhteet maavoimiin ja päinvastoin. Kaikki Schmundtin ja Engelin parannusyritykset olivat tässä asiassa epäonnistuneet.

Vuoden kuluessa minulle oli käynyt yhä selvemmäksi, että Reichenau oli joutunut tovereidensa väärän tuomion kohteeksi. Hänen seurusteluaan puolueen johtohenkilöiden kanssa pidettiin kunnianhimona ja häntä nimitettiin siitä syystä natsikenraaliksi. Muistan tässä yhteydessä keskustelun, jonka kävin hänen kanssaan Schuschniggin vieraillessa Obersalzbergissä. Luulin silloin, että hän oli suuttunut siitä, ettei häntä ollut nimitetty Fritschin seuraajaksi. Hänen ärtymyksellään oli kuitenkin muita syitä. Hän sanoi silloin: ”Tulette sen kokemaan, että puolueen vaikutus Hitleriin on nyt myös sotilasasioissa kasvamassa, ja kenraaleilla ei ole kohta enää mitään sanomista. Vuonna 1934

me kykenimme yhdessä Blombergin kanssa murtamaan SA:n vallan, koska meillä oli enemmän vaikutusta Hitleriin kuin puolueväellä. Sen vuoksi minua on moitittu natsikenraaliksi. Nyt on kysymys siitä, että SS:n ja puolueen kasvava vaikutus sotilasasioissa on kitkettävä alkuunsa. Vasta kun se onnistuu, voi myös Fritschin kunnian palautus toteutua. Mutta uudet herrat eivät tunne puoluetta eivätkä sen johtajaa. He eivät myöskään tiedä, miten näiden kanssa tulee toimia.”

Vuoden 1938 jälkeen tulin huomaamaan että Reichenau oli ollut oikeassa.

Uusi Valtakunnankanslia

Tammikuun 8. päivänä 1939 Hitler saapui Berliiniin. Speer odotti häntä vanhan Valtakunnankanslian sisäänkäynnin luona. Päivää ennen Hitlerin vaatimaa määräaikaa hän ilmoitti täynnä ylpeyttä Uuden Valtakunnankanslian olevan valmis. Hitler onnitteli kädestäpitäen osoittaen sydämelliset kiitoksen sanat rakennuspäällikölleen, minkä jälkeen he menivät uudisrakennukseen sisään uteliaan saattajajoukon seurattessa. Ei ole helppoa kuvailla vaikutelmaa. Täytyisi käyttää pelkkiä superlatiiveja. Hohenzollernien aikojen jälkeen ei Berliiniin tai Potsdamiin ollut noussut mitään vastaavaa loistorakennusta. Se oli rakennettu Münchenin ja Nürnbergin Hitler-rakennusten tyyliin, ei suinkaan jokamiehen maun mukaan. Minua rakennus miellytti. Mosaiikkisali, marmorisali ja Hitlerin työhuone olivat mielestäni Speerin mestariteitä. Mosaiikkisalissa ei ollut ikkunoita, vaan se valaistiin vuorokaudenajasta riippuen luonnollisella tai keinovalolla ylhäältä päin. Seinillä oli suuria mosaiikkipintoja. Lattian suuret marmorilevyt sisälsivät marmorista ja kultamosaiikista tehtyjä raitoja. Tässä huoneessa ei ollut huonekaluja. Hieman korkeammalla sijaitsevan, pienen ja pyöreän kupolisalinkin kautta päästiin marmorisaliin. Sen seinät oli tehty vaaleasta stukkomarmorista. Huoneessa oli viisi ovea toisella seinällä ja yhdeksäntoista korkeaa ikkunaa niitä vastapäätä, kaikki ympä-

röidyt punaisella marmorilla. Ikkunasyvennykset olivat 2,35 metriä syvät. Gobeliinit ja huonekalut iloisin värein muodostivat hyvän vastakohdan seinien ja lattian raskaalle materiaalille. Messinkivalaisimet seinillä antoivat miellyttävän valon. Salia käytettiin sittemmin päivittäisissä palvelustehtävissä hyvin paljon, koska se muodosti yhdyshuoneen presidentinkanslian toimistojen ja uudisrakennuksen itäosassa olevien puolustusvoimien adjutantuurin tilojen sekä länsiosassa olevien Valtakunnankanslian huoneiden välillä.

Marmorisalin keskiovi johti Hitlerin työhuoneeseen. Ovea vartioi päivin ja öin kaksi SS-vartiomiestä kivääreineen. Viisi korkeaa ikkunaovea antoivat työhuoneesta näköalan pylväikköön puutarhaterassille ja puutarhaan aina vastapäiseen kasvihuoneeseen saakka. Työhuone oli sävytetty tummiin väreihin, joista Hitler piti huoneidensa sisustuksessa. Punaisen marmorin ohella oli käytetty ruskeaa palisanteria kattomateriaalina. Yksi ainoa punainen matto peitti lattiaa. Minusta se oli kaunis, ei liian räikeä, mutta kylläkin hieman liian vakavasävyinen. Työhuoneesta puuttui myös pieni pilkahdus iloisempaa sävyä. Sitä Hitlerillä ei ollut olemuksessaankaan, eikä hän painottanut sitä huoneittensa sisustuksessa. Huonekalut oli järjestetty tilavaikutuksen mukaisesti. Takan päällä oli Lenbachin tekemä maalaus Bismarckista. Kirjoituspöytä vastapäisellä sivulla ja suuri marmoripöytä ikkunoiden edessä olivat tehnyt Albert Speerin suunnitelmien mukaisesti. Marmorilevyllä, jonka mitat olivat 5 x 1,6 metriä, olivat keväällä 1945 yleisesikunnan kartat levitettyinä viimeisiä tilanneselostuksia varten.

Marmorilevyn päästä alkoi suuri ”väliaikaiseksi” nimitetty vastaanottosali. Hitler oli edellisen vuoden toukokuisen Italian-vierailunsa aikana saanut nähdä renessanssiajan suuret palatsit. Siksi hän halusi juhlallisia ja edustavia tilaisuuksia varten hyvin korkean ja erityisen suuren huoneen. Speerille ei kuitenkaan ollut enää mahdollista suurentaa jo suunniteltua vastaanottosalia. Hän ehdotti, että töitä jatkettaisiin, kuten oli suunniteltu, jolloin suuremman vastaanottotilan rakentaminen tapahtuisi myöhemmän laajennuksen yhteydessä. Berliinin uudelleenra-

kentämisen suunnitelmassa oli sitä paitsi tarkoitus antaa Valtakunnankanslia Puolueministeriön käyttöön ja rakentaa lopullinen Valtakunnankanslia ja Johtajantalo Kroll-oopperan aukiolle, vastapäätä Valtiopäivätaloa.

Tammikuun 9. päivänä tapahtui uuden Valtakunnankanslian juhlallinen luovutus Urheilupalatsissa kaikkien rakennustyöhön osallistuneiden läsnäollessa. Hitler esitti puheessaan ilmauksen, minkä tulimme kuulemaan lähiviikkoina usein hänen suustaan: Suur-Saksan valtakunta on nyt saanut edustusmahdollisuuden, joka vastaa sen merkitystä. Hänen ylistyksellään Speerin työlle ei ollut mitään rajoja.

12. päivänä alkoi uudenvuodenvastaanotto – ensimmäistä ja viimeistä kertaa uudessa Valtakunnankansliassa – monin virallisin seremonioin. Niitä varten Hitler oli antanut ensi sijassa koko rakennustyön lähteä käyntiinkin. Hänen tavanomainen päivittäinen elämänsä jatkui edelleen vanhassa kansliarakennuksessa.

Uudenvuodenvastaanottoa seurasi uudisrakennuksessa valtakunnanjohtajien ja aluejohtajien kokous, jossa Hitler antoi tehtävät uudelle vuodelle.

Hitlerin ja maavoimien väliset suhteet

Monesti noina kuukausina Hitler oli korostanut kenraaleille ja muille upseereille puolueen aluejohtajien johtajaominaisuuksien erinomaisuutta. Hitler oli uskonut, että hän voisi upseerikunnan ja kenraalien keskuudessa pian havaita samaa suhtautumista, mitä hän oli tottunut kokemaan puoluejohtajien kanssa pitkien taistelujen vuosien hionnan jälkeen. Kuluneena vuonna hän oli huomannut selvästi erehtyneensä. Ennen kaikkea Hitler kaipasi ehdotonta uskollisuutta ylempien upseereiden puolelta häntä kohtaan. Meille sotilasadjutanteille, ennen muuta Schmundtille, oli raskasta kuulla Hitlerin moitteita, erityisesti kun hän asetti puolueen ja SS:n tässä suhteessa esikuviksi.

Schmundt ja Engel jatkoivat ponnistelujaan määrätietoisesti, jotta olisivat saaneet Hitlerin suhteet maavoimiin paremmiksi.

Hitlerin piti saada tietää, että hänellä oli myös maavoimien upseerikunnassa innokkaita kannattajia. Hitler hyväksyi Schmundtin ehdotukset järjestää tilaisuuksia suurissa ja pienissä puitteissa molemminpuolisen tuntemuksen edistämiseksi. Aloitettiin Hitlerin puhuttelulla uusille juuri ylennetyille luutnanteille. Siihen liittyi illallinen Uuden Valtakunnankanslian tiloissa 18. tammikuuta, "valtakunnan perustamispäivänä".

Nuoret upseerit olivat järjestyneet mosaiikkisaliin ja saaneet ennen tilaisuutta sotilaille epätavalliset ohjeet, joissa heille oli selvitetty, että Hitler ei ollut vain ylipäällikkö vaan myöskin ylimmäinen poliitikko. Sellaisena hän oli tottunut saamaan puheittensa aikana suosionosoituksia. Hitler oli usein sanonut, että hänestä oli vaikeaa puhua upseereille, koska he istuivat tai seisoivat vaieten hänen edessään, jolloin ei syntynyt juuri mitään kosketusta kuulijoihin. Schmundt oli ymmärtänyt, että Hitlerin puhe upseereiden ja sotilaiden edessä saisi samanlaisen kaiun kuin julkisetkin puheet, jos näkymätön muuri puhujan ja kuulijoiden välillä purettaisiin. Niinpä sitten oli luutnanteille sanottu, että he saisivat myös taputtaa käsillään suosionosoituksia. Hitler oli mielissään ohjeesta. Tapansa mukaan hän aloitti puhuttelunsa kaukaa, nyt Preussin sotahistoriasta. Isänmaanrakkaus, palvelusinto, uskollisuus, kuuliaisuus ja rohkeus olivat vuosisatojen kuluessa tehneet Preussin ja koko Saksan valtakunnan suureksi. Sellaisilla ominaisuuksilla varustettu upseerikunta olisi kykenevä varmistamaan myös Suur-Saksan valtakunnalle kuuluvan aseman kansojen keskuudessa. Hitler mainitsi politiikkansa saavutukset edellisenä vuonna, mutta ei kerhtonut mitään suunnitelmistaan uudelle vuodelle.

Puheen jälkeen upseereille järjestettiin tarjoilu mosaiikkisalin viereisissä huoneissa. Hitler viipyi vielä jonkin aikaa, istuutui pöytään ja seurusteli monien nuorten upseerien kanssa, minkä jälkeen hän poistui tilaisuudesta. Alkoholi aiheutti illalla hieman nopeamman päätöksen kuin mitä oli suunniteltu. Muutamat upseerit, jotka eivät olleet enää selvillä paikoista, olivat löytäneet vatsansa tyhjennyspaikaksi mosaiikkisalin nurkat. Kun kerroimme Hitlerille illan loppuvaiheista, hän osoitti täyttä ymmär-

tämystä luutnantteja kohtaan. Se ei muuttanut hänen mielipidetään, jonka mukaan tilaisuus oli onnistunut.

Luutnanttien kokoontumisesta puhuttiin luonnollisesti kaikissa Wehrmachtin varuskunnissa, ja sitä pitivät monet upseerit hyvänä ajatuksena. Se oli merkki Schmundtin tarkoituksien hyväksymisestä. Harvat meille tietoon tulleet vastustavat äänet eivät myöskään yllättäneet. Ne tulivat sekä muutamien ”taantumuksellisten” upseerien taholta että tunnettujen ”natsihallinnon” vastustajien suusta. He eivät vain puhuneet Hitleriä vastaan, vaan torjuivat myös jyrkästi tuollaisten tilaisuuksien järjestelyn. Me olimme silloin sitä mieltä, että upseerien pitäisi anoa eroa, jos he eivät hyväksy puolustusvoimien johtoa.

Suunnilleen kuukauden päästä seurasi samantapainen tilaisuus Kroll-oopperassa. Tällä kertaa kuulijakunta koostui vanhemmista upseereista, pataljoonan- ja rykmentinkomentajista. Hitler puhui samansävyisesti kuin luutnanteillekin, mutta hän korosti muistaakseni erityisesti, että kaikki siihenastiset menestykset olivat olleet kansallissosialismin avulla mahdollisia ja kaikki tulevat tehtävät, myös upseereille lankeavat, olisivat hallittavissa vain kansallissosialistisella asenteella ja maailmankatsomuksella.

Myös komentajien kokoontumisen jälkeen olimme kiinnostuneet siitä, minkälaisen vastaanoton se oli saanut. Silloin saatoin todeta, että osanottajat esittivät vaikutelmansa korrektisti, mutta ne, jotka eivät olleet läsnä, kertoivat paljon väärää tietoa, joko tietämättömyydestä tai sitten tahallaan – sitä ei voinut saada selville. Siihen aikaan liikkui upseerikunnan keskuudessa, mutta enemmän vielä konservatiivisissa ja kirkollisissa piireissä maaseudulla, huhuja Hitlerin käyttäytymisestä, mielipiteistä ja suunnitelmista ilman vastinetta todellisuuteen. Niitä kuitenkin uskottiin. Minulle oli usein vaikeaa saada keskustelutoverini vakuuttuneeksi totuudesta. Monesti myös sanottiin osaaottavasti, että minun täytyy virkani puolesta puhua isäntäni hyväksi, missä oli kylliksi aihetta olla uskomatta esittämiäni asioita. Huhut koskivat useimmiten Hitlerin kiivastumisia ja hänen ”tavallisia” käytöstapojaan. Harva ymmärsi sitä, että saatoin aate-

lisena upseerina ylimalkaan tulla toimeen hänen ympäristönsään. Hyvin laajalle levinnyt oli myös mielipide, jonka mukaan keskustelu Hitlerin kanssa ei ollut mahdollista. Sen mukaan hän puhuisi taukoamatta, eikä tulisi kuuloonkaan häntä silloin keskeyttää. Ja jos sitä yrittää, hän alkaisi huutamaan. Jos kerroin, että hoidin tehtäviäni aivan kuin missä tahansa ylemmässä sotilaallisessa esikunnassa, sain osakseni epäuskoista hymyilyä.

Hitler tiesi erilaisista lähteistä enemmän lähipiirinsä henkilöistä kuin hän antoi tulla esille. Meille kaikille oli täydellinen yllätys, kun eräänä päivänä ilman perusteluja tiedotettiin Wiedemannin vapauttamisesta tehtävistään ja siirrosta ulkoasiainhallinnon palvelukseen nimityksellä konsuliksi San Fransiscoon. Olin iloinen siitä, etten joutunut häntä enää tapaamaan. Hän vaikutti minusta läpinäkymättömältä, ja olin aina seurannut hänen huomiotaherättäviä yhteyksiään ulkomaalaisiin diplomaatteihin ja poliitikkoihin epäluulolla.

Saksa–Puola

Poliittisesti astui noina tammikuun päivinä Puolan kysymys etualalle. Ribbentrop oli 5. päivänä käynyt pitkän keskustelun Puolan ulkoministerin Beckin kanssa. He olivat yhdessä Hitlerin luona Obersalzbergissä. Jo tammikuun lopussa Ribbentrop teki vastavierailun Varsovaan. Se herätti yleistä huomiota. Syy nopeaan vastavierailuun oli siinä, että tammikuun 6. päivänä oli viides saksalais-puolalaisen hyökkäämättömyyssopimuksen solmimisen vuosipäivä. Hitler toivoi, että Ribbentrop voisi löytää juhlallisuuksien ilmapiirissä tien uusille hedelmällisille neuvotteluille. Ribbentrop oli hyvin huolissaan Puolan suhteiden kehittymisestä. Hän tunsikin Hitlerin vaatimukset saada saksalaisille yhdystie Puolan käytävän poikki Itä-Preussiin ja liittää Danzig Saksaan, minkä Puola puolestaan torjui. Ribbentrop katsoi kunnia-asiakseen löytää ratkaisun uudella molemminpuolisella yhteisymmärryksellä. Hän palasi masentuneena Varsovasta. Neuvottelut eivät olleet edistyneet. Hitler sanoi siihen,

että Pilsudskin kanssa olisi sopimus saatu aikaan. Ribbentrop pelkäsi nyt, että Englanti saattaisi onnistua vetämään Puolan omalle puolelleen. Hän teki siitä johtopäätöksen, että olisi edullista etsiä suhteita Moskovaan, jotta Venäjä vedettäisiin myös pois Englannin vaikutusvallasta. Hitler ei antanut ilmi, mitä mieltä hän asiasta oli ja mitä tietä hän haluaisi kulkea. Saksan julkisessa keskustelussa puhuttiin paljon ”käytävän kysymyksestä”. Jopa Saksan oppositiopiireissä hyväksyttiin politiikka, jonka päämääränä oli Puolan käytävän poistaminen. Se sai yleisesti osakseen enemmän ymmärtämystä kuin tšekkien kysymys.

Valtiopäiväpuhe tammikuun 30. päivänä

Hyvin merkittäväksi muodostui Hitlerin puhe Saksan valtiopäivillä tammikuun 30. päivän iltana. Painopiste oli menneen vuoden tarkastelussa. Hän puhui avoimesti havainnoista, joita hän oli tehnyt poliittisista tapahtumista ja niistä edelleen tehtävistä johtopäätöksistä. Kiitosta hän jakoi niukasti. Rajoituksetta hän kehui vain Mussolinia, kun taas, Chamberlain ja Daladier saivat tunnustusta ainoastaan toiminnastaan Münchenin sopimuksen syntymisen hyväksi. Muuten hän arvosteli englantilaisia ja juutalaisia. Englantilaisia hän moitti puuttumisesta asioihin, jotka eivät heille kuuluisi. Versaillesin rauhansopimus oli rikkoutunut läntisten demokratioiden taholla, ne eivät olleet osallistuneet aseidenriisuntaan eivätkä olleet puolustaneet saksalaisten oikeuksia itsemääräämisoikeuden saamiseksi reunavaltioissa. Hän katsoi siksi, että sopimus ei enää sido häntä. Ei ollut vaikeaa kuulla siitä, että Hitler kosketteli tällöin tulevia tapahtumia.

Juutalaisia hän halusi varoittaa, etteivät he suistaisi kansoja uudelleen maailmansotaan. Hän lausui julki pian tunnetuksi tulleen ja paljon keskustellun uhkauksen: ”Silloin ei lopputuloksena tule olemaan maapallon bolshevisointi ja siten juutalaisuuden voitto vaan juutalaisen rodun häviäminen Euroopasta.”

Hitlerin läheisen henkilöstön piiristä saivat vain Göring ja Ribbentrop kiitosta osakseen. Silmätessään sisäpolitiikkaa hän varoitti kirkkoja ja moitti vanhoillista porvaristoa ja aristokrati-aa. ”Henkisesti heikot” tulisivat tietämään, että ”rohkeus, urheus ja päätöksentekoaalttius” ovat edellytyksenä julkisen viran vastaanottoon.

Tuskin mikään Hitlerin puhe on herättänyt niin paljon keskustelua kuin tämä. Terävin arvostelu, jonka kuulin totesi: ”Koko puhe oli pelkkä sodan julistus.” Mitä ulkopoliitiikkaan tuli, jouduin yhtymään noihin pelkoihin. Hitlerin varoituksista Englannille ja juutalaisille oli helposti tehtävissä johtopäätös, että hän valmisti uusia vaikuttavia päätöksiä. Myöskin hänen uhkauksensa valtakunnan kirkkoja ja taantumuksellisia piirejä vastaan sekä vaatimus uuden johtavan kerroksen luomisesta olivat ymmärrettävissä vain uusien suunnitelmien yhteyteen asetettuina. Masentavaa oli se, että kun menestyksellisen vuoden 1938 jälkeen oli odotettu valtiopäivillä Hitleriltä voitonjuhlaa, olikin kuultu ”sodanjulistus”.

Minua myös masensivat ulkopoliittiset kohdat. Hitlerin moitteita ”pienisieluisia hahmoja” kohtaan – siis omia säätyläisiäni – pidin sitävastoin oikeutettuina. Selvästi oli hänen sanoistaan vielä kuultavissa suuttumus maavoimien kenraalien kanssa syntyneiden erimielisyyksien vuoksi.

Muistan noilta kuukausilta Hitleriä vastaan esiintyneen kritiikin yhteydessä erään keskustelun tovereideni kanssa, jotka tunsin maavoimissa viettämältäni palvelusajalta. Olimme oppineet, että Fredrik Suuri, Hitlerin esikuva, oli perinyt isältään ”sotilaskuninkaalta”, esikuvallisen hyvän armeijan ammatillisesti ja luonteeltaan ensiluokkaisine upseereineen. Se muodosti perustan hänen voittoisille sotaretkilleen. Napoleon sai vastaavasti kiittää suurista menestyksistään luomaansa armeijaa, jonka johdossa oli hänelle rajattoman uskollisia marsalkkoja. Uskaltaisi-ko Hitler, kysyimme toisiltamme, lähteä sotaan armeijalla, josta hän tiesi, että sen johto ei luottanut häneen? Me pidimme tätä mahdottomana ja arvelimme, että Hitler loisi ensin luotettavan ja iskukykyisen armeijan, ennen kuin hän lähtisi ulkopoliittisesti arvelluttaviin yrityksiin.

Ilmavoimien uudelleenjärjestely

Melkoista huomiota herättivät ilmavoimien piirissä tehdyt organisaatiomuutokset 1. helmikuuta 1939. Göring antoi määräyksen kolmen ilma-armeijan (Luftflotte) muodostamisesta: 1. (itä) komentajana kenraali Kesselring, 2. (pohjoinen) komentajana kenraali Felmy ja 3. (länsi) kenraali Sperrle. Tämä kokoonpano oli käytössä melkein koko sodan ajan. Toisin oli asia Ilmailuministeriön uudelleenjärjestelyssä. Teknillisen osaston päällikkönä 9. kesäkuuta 1936 alkaen toiminut Udet nimitettiin ”ylimmäksi lentovarustemestariksi” (Generalluftzeugmeister). Hänen siihenastisiin tehtäviinsä, lentokonekaluston ja niiden aseiden kehittämiseen ja kokeiluun, lisäsi Göring nyt hankinta- ja huolto-osastot. Udet, joka oli pikemminkin elämäniloinen taiteilija kuin kirjoituspöytäihminen, oli siten tullut ilmavoimien tärkeimpien tehtäväkenttien päälliköksi, ilman että hänellä olisi ollut välttämättömät taipumukset tähän virkaan. Upseeri, joka olisi ollut ehdottoman sopiva siihen, oli tosin käytettävissä, nimittäin Milch, mutta häntä ei haluttu määrätä tuohon tehtävään muista syistä.

Göring ei sietänyt rinnallaan eikä alaisenaan mahdollisia kilpailijoitaan. Lisäksi vaikutti se, että hän ei yksinkertaisesti sietänyt Milchiä. He molemmat olivat luonteeltaan ja olemukseltaan liian erilaisia. Göring asetti henkilökohtaiset mieltymyksensä ja vastenmielisyytensä asioiden edelle.

Toinen merkittävä henkilöjärjestely Ilmailuministeriössä koski yleisesikunnan päällikköä. Kuten jo kauan oli odotettu, uskoi Göring tämän tehtävän vielä alle neljäkymmentävuotiaalle eversti Jeschonnekille. Nimitys herätti huomiota koko puolustusvoimien piirissä juuri uuden päällikön nuoren iän vuoksi. Maavoimien yleisesikunnassa puhuttiin väheksyen ”Hitler-Jugend -johtaja” Jeschonnekista. Göringiä miellytti tämä komeannäköinen, reipas ja päätöksentekohaluinen nuori upseeri. Se, että Jeschonnek ei ollut häntä vanhempi edellisten yleisesikuntapäällikköiden tapaan vaan kuusi vuotta nuorempi, oli Göringin mielestä tärkeä seikka kuten myös se, että Milchin ja

Jeschonnekin välit olivat tunnetusti huonot. Göringin ei siis tarvinnut pelätä, että hänen talossaan selän takana työskenneltäisiin häntä vastaan. Hitler ei ollut vaikuttamassa Göringin ratkaisuihin ja hän ottikin vain itselleen tiedoksi ilmavoimien henkilömuutokset ja uudelleenorganisoinnin.

Jeschonnekin nimittämisen myötä tapahtui minun kohdallani myös muutos. Osallistumiseni Gatowin Ilmasotakorkeakoulun kurssille oli tullut viime aikoina hyvin epäsäännölliseksi. Lähdöt ja tulot veivät liian paljon aikaa. Jeschonnek päätti sen vuoksi, että voisin osallistua hänen esikuntansa työskentelyyn ikään kuin auskultanttina, ilman että se muuttaisi mitenkään palvelus- asemaani ja tehtäviäni. Sain käyttööni pienen toimiston hänen huoneensa vierestä. Milloin vain Valtakunnankanslian palvelustehtävät sallivat, otin osaa kaikkiin puhutteluihin ja sain tietoja tärkeistä tapahtumista. Tämä oli minulle henkilökohtaisesti ja virkatehtävien puolesta parannus sekä myös näkökentän laajennus, jota kuitenkin osasin arvostaa paremmin vasta myöhempien sotilastehtävieni aikana, sillä suurena haittana silloin oli se, että pääsin harvemmin lentämään Döberitziin tai Staakeniin.

Jeschonnek piti uusimman poliittisen tilanteen kehityksen vuoksi tilanearviossaan mahdollisena sotaa Englantia vastaan. Göring oli hänelle tosin yhä uudelleen selittänyt, että Hitler ei halunnut sotaa Englannin kanssa. Saatoin siihen vain todeta saaneeni saman käsityksen. Mutta Jeschonnek vastasi mielilauseellaan: ”Paholainen on orava.” Sen mitä hän oli vuonna 1938 pitänyt mahdottomana, hän otti nyt pohdintojensa perustaksi. Yleisesikunnan suunnittelutyötä tehostettiin. Sopivan pitkänmatkanpommituskoneen puute tuotti hänelle suurinta huolta. Jeschonnek tunnusti täysin tekniikan merkityksen operatiiviselle suunnittelulle. Hän valittikin, että Göringiltä puuttui siihen ymmärrystä. Weverin kuoleman jälkeen oli tekniikan etusija laiminlyöty ilmavoimien kehittämisessä.

Bismarckin vesillelasku

Suurimman siihen asti Saksassa rakennetun taistelulaivan, ”Bismarckin”, vesillelasku oli määrätty tapahtuvaksi helmi-kuun 14. päivänä 1939 Hampurissa Blohm & Vossin telakalla. Hitler oli itse määrännyt laivalle nimen. Pöytäpuheissaan noina päivinä Hitler antoi meille ”historianopetusta” Bismarckista ja siten myös perustelut nimiratkaisuilleen. Hän kuvasi Bismarckia tienraivaajaksi Saksan laivastolle. Ilman Schleswig–Hols-teinin valloitusta vuonna 1864 olisi ollut mahdotonta rakentaa saksalainen merivoima ja siten tasoittaa tietä Saksan maailman-kaupalle tärkeänä valtatekijänä. Päin häntä vastassa olevaa maailmaa taistellen oli Bismarckin onnistunut tuottaa Saksan kansalle mainetta ja arvonantoa.

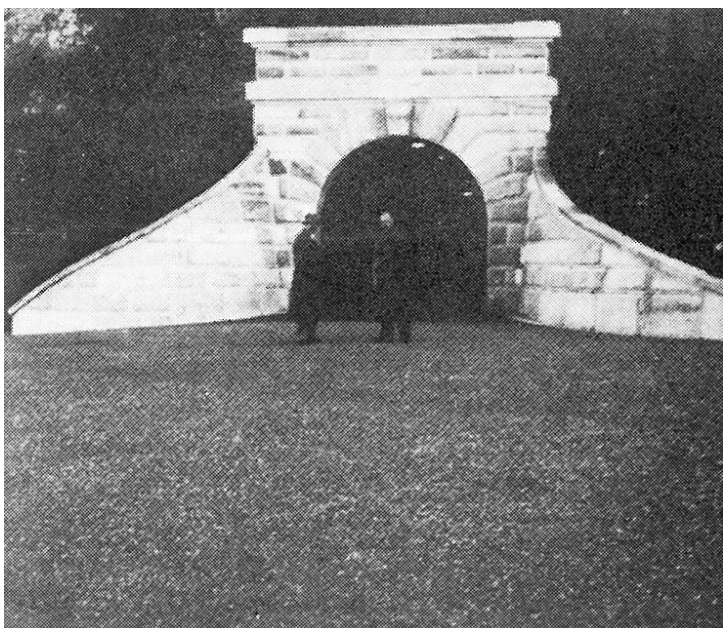
Matkalla vesillelaskutilaisuuteen Hitler kävi Friedrichs-ruhissa laskien seppeleen mausoleumissa Bismarckin arkulle. Sen jälkeen hän vieraili linnassa tervehtimässä Bismarckin perhettä. Aluksen vesillelaskusta oli määrä tulla ensiluokan valtiol-linen juhlatilaisuus. Se oli Hampurin ja laivaston suuri päivä. Hitler ylisti puheessaan valtakunnan perustajaa, jonka nimeä tämä ylpeä laiva oli kantava. Merivoimien komentaja, suurami-raali Raeder, vastasi muutamilla lauseilla, minkä jälkeen rouva v. Loewenfeld, Bismarckin lapsenlapsi, kastoi laivan.

Juhlatilaisuuden jälkeen Hitler astui ”Grillen” kannelle ja nautti siellä amiraalien ja muiden korkeiden upseerien kanssa aamiaisen. Hitler viihtyi aina hyvin laivaston parissa, vaikkakin hänestä, käyttäkseni Puttkamerin sanoja, ”meri oli pelottava”. Hän ei kestänyt merimatkaa eikä ymmärtänyt merenkulkua. Häntä sen sijaan kiinnosti laivaston tekniikka. Taistelulaiva oli hänelle mallikappale tekniikan kauneudesta. Hän ei tuntenut maailman laivastojen suurimpia aluksia vain nimeltä, vaan hän tiesi myös niiden mitat ja suoritusarvot, kuten suuruuden, no-peuden, panssaroinnin ja aseistuksen. Bismarckia varten oli varattu aseiksi kahdeksan tykkiä kaliiperiltaan 38,1 cm ja kaksi-toista 15 cm:n tykkiä. Kaikki muut kysymykset merivoimien osalta Hitler jätti amiraali Raederin huoleksi. Mutta tämä ei

Berghofissa. Vasemmalta: Speer, Frick, Ribbentrop, Goebbels, Bormann (Hitlerin peittämänä) ja Bouhler.

Oikealla: Alempi Teetalon sisäänkäynti.

Alla: Ranskan suurlähettilään Coulondren vastaanottaminen Berghofissa. Vasemmalta: Meissner, Coulondre, v. Below ja Brückner.

Hitler Prahassa 16. maaliskuuta 1939. Etualalla Martin Bormann.

Alhaalla oikealla: Schmundt ja Engel.

Alla: Brnon asemalla 17. maaliskuuta 1939.

Saapuminen Memeliin 23. maaliskuuta 1939 torpedovene "Leopardin" kannella.

Länsivallin tarkastus. Hitlerin oikealla puolella kenraali v. Witzleben.

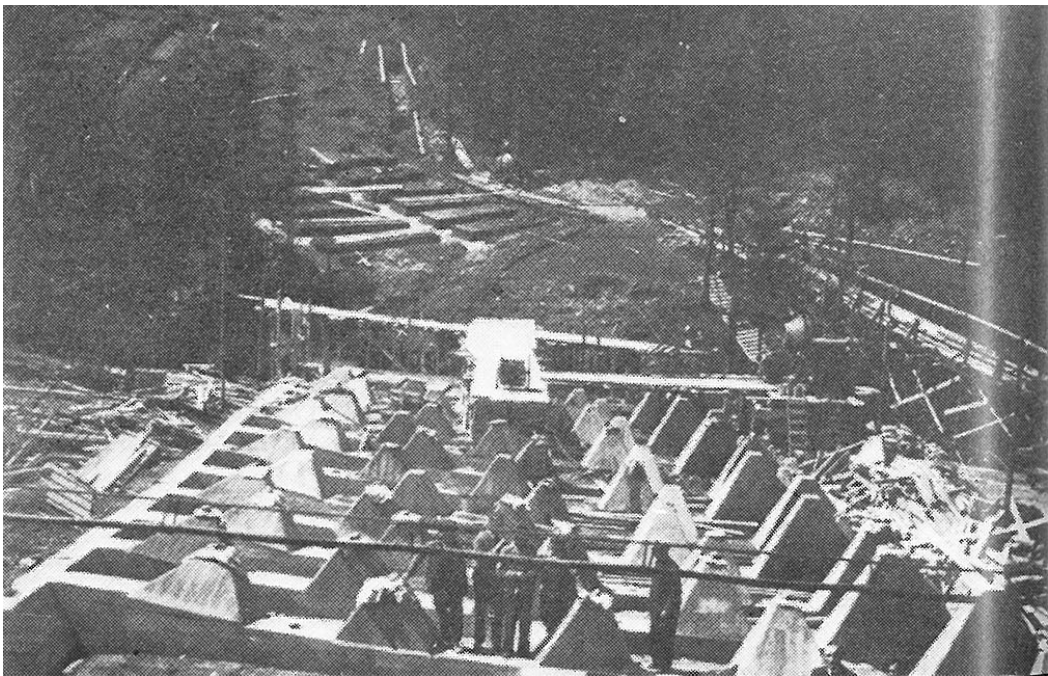
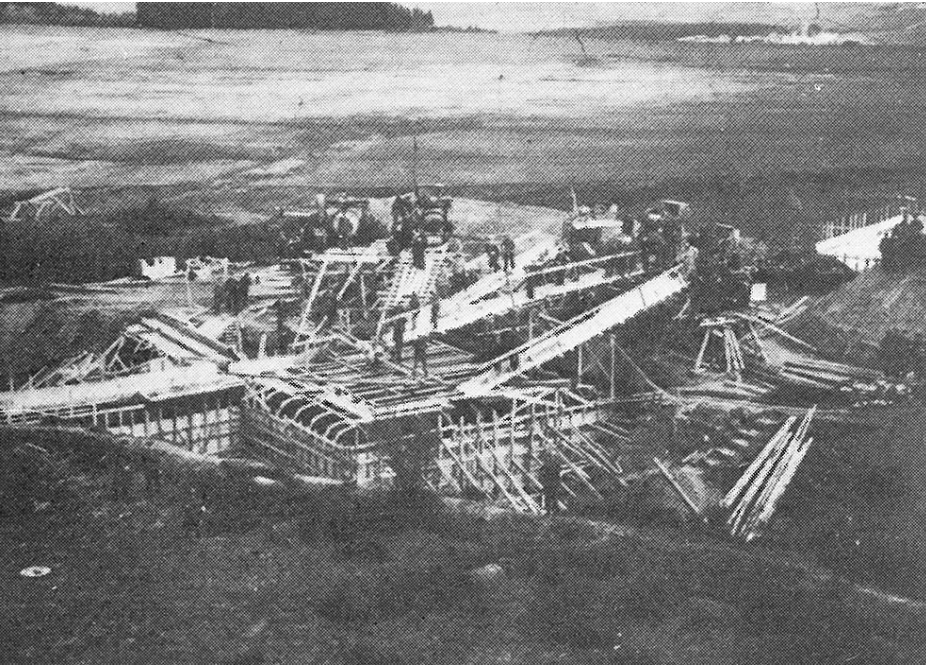

Ilmapuolustusalueella. Vasemmalta: tohtori Todt, kenraali Kitzinger, kenraali Milch.

Länsivallin tarkastus. Vasemmalla: ajo riemuitsevan väestön ohi. Alla: bunkkerien ja panssariesteiden rakentamista.

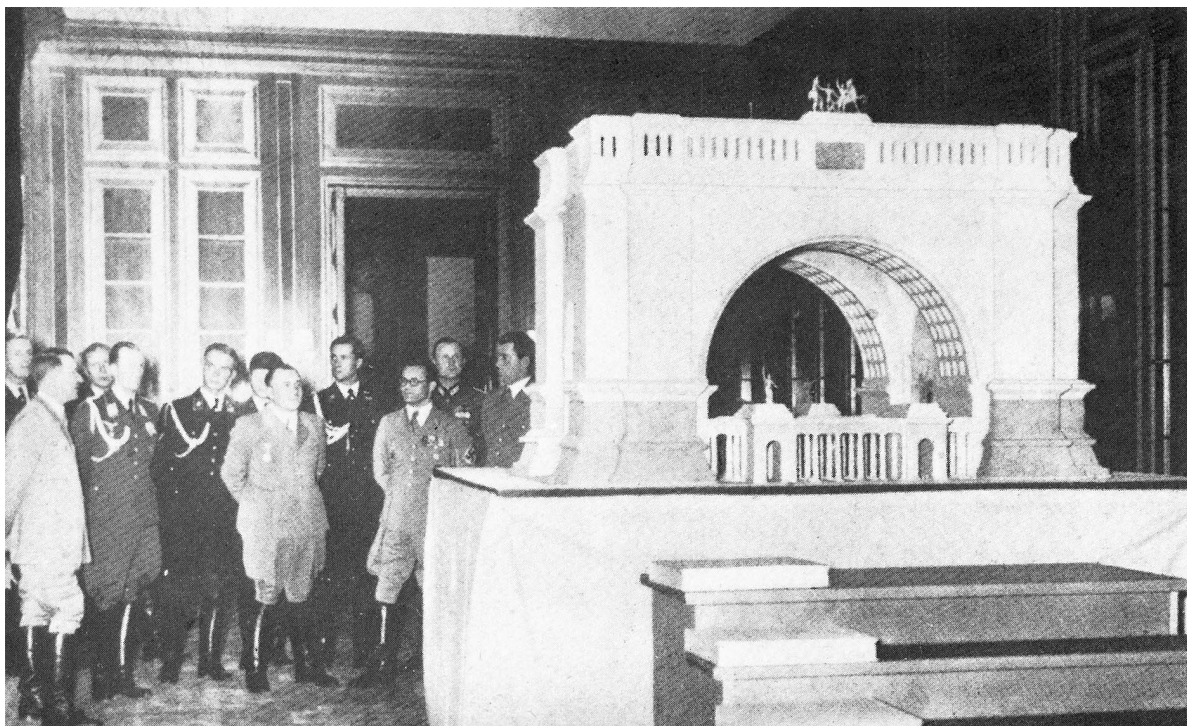

Marmorisali Uudessa Valtakunnankansliassa.

Tilannekartan ääressä Vanhan Valtakunnankanslian suuressa salissa, Johtajanpäämajan keskipisteessä Berliinissä syyskuun 26. päivästä 1939 alkaen. Vasemmalta: v. Puttkamer, Schmundt, Hitler, Jodl ja Keitel.

Hitlerin 50-vuotispäivä. Professori Speerin lahja, Hitlerin suunnitteleman Berliinin riemukaaren malli.

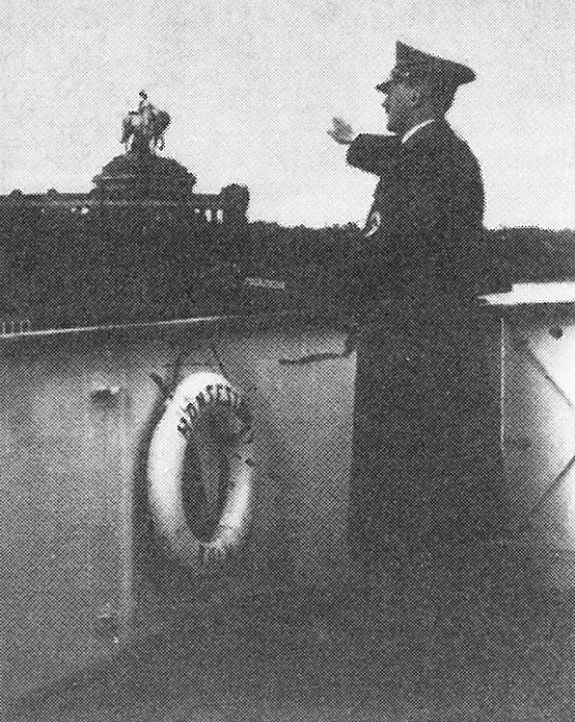
Hitlerin 50-vuotispäivä. Oikealla: Hermann Göring onnittelee Johtajaa.

Vasemmalla: Hitler katselee ilmavoimien lahjaa, kaikkien saksalaisten lentokoneiden pienoismalleja.

Alhaalla: Syntymäpäivä yksityisesti: vasemmalta rouva Anni Brandt poikansa kera, rouva v. Below ja Adolf Hitler.

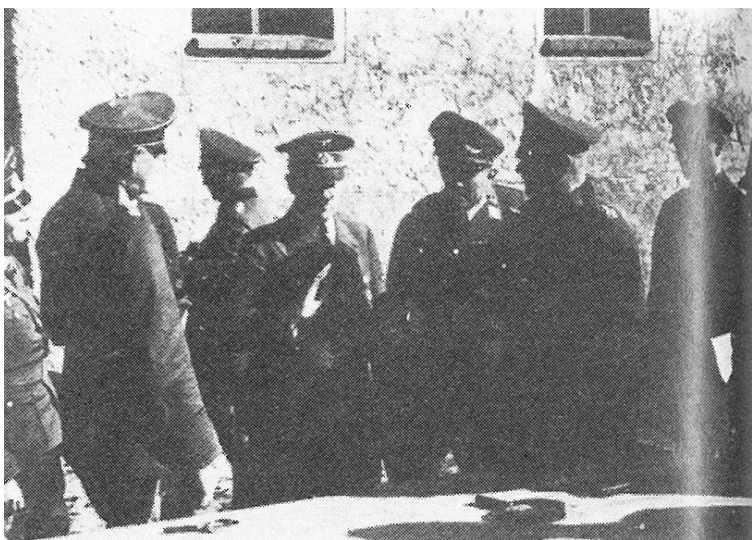

Toukokuu 1939. Hitler Deutsches Eckin edessä Koblenzissa.

Syyskuu 1939. Tilanneselostus, vasemmalta: Strauss, v. Kluge, Hitler, Bodenschatz ja Keitel.

Alla: Hitler tervehtii kenraali v. Küchleriä.

myöskään antanut Hitlerin puuttua kaikkiin asioihinsa. Vallitsi molemminpuolinen luottamus, johon sisältyi tietty rajankäynti ja pätevyys kunnioitus. Perusasioissa he olivat laivaston rakentamisen suhteen yksimielisiä. Molemmat kannattivat suurten alusten rakentamista, Raeder kokemuksensa ja perinteen vuoksi, Hitler enemmänkin poliittisista syistä. Suuret alukset olivat käyttökelpoisia osoitettaessa valtakunnan mahtia.

Pian vesillelaskujuhllisuuksien jälkeen ja ennen 12. maaliskuuta alkavaksi suunniteltua matkaa Müncheniin Hitler vastaanotti sankarivainajien muistopäivän johdosta 10. maaliskuuta Saksan laivastoasiamiehet. Seuraavana päivänä tapahtui hie-
man suuremmissa puitteissa Uudessa Valtakunnankansliassa Sotakorkeakoulun upseerien, siis tulevien yleisesikuntaupseerien vastaanotto. Schmundt oli saanut Hitlerin suostumuksen järjestää viimeainittu tilaisuus joka vuosi muistopäivän aattona, joten siitä oli tarkoitus muodostaa perinne. Me puolustusvoimien adjutantit olimme jälleen hämmästyneitä siitä, kuinka avoimesti Hitler puhui noissa tilaisuuksissa poliittisista suunnitelmistaan. Hän mainitsi Tšekkoslovakian loppuosan, Danzigin, Puolan käytävän ja Memelin. Ne olivat suunnitelmia ja päämääriä, joista hän oli aikaisemmin puhunut keskuudessamme vain vihjaillen. Hän jätti tosin avoimeksi kysymyksen siitä, miten hän halusi ratkaista nuo ongelmat. Ei ollut kuitenkaan vaikeaa tehdä näistä esityksistä johtopäätös, että hän piti myös asevoimien käyttöä mahdollisena.

Tšekkoslovakian loppuosan haltuunotto

Hitler ei sanonut, kuinka lähellä olimme uutta poliittista ja ehkä myöskin sotilaallista voimainkoetusta. Maaliskuun 10. päivänä oli saapunut Bratislavasta, Slovakian maakuntapääkaupungista, tieto, jonka mukaan tohtori Tison johtama maakunnan saksalaisystävällinen hallitus oli joutunut Tšekkoslovakian Prahassa toimivan keskushallituksen syrjäyttämäksi. Bratislavan lisäksi eräissä muissakin Slovakian kaupungeissa oli julistettu poik-

keustila. Tapahtumia oli edeltänyt levottomuusaalto karpato-ukrainalaisissa maakunnan osissa. Hitler reagoi hyvin levollisesti näihin ilmoituksiin, koska hän oli ennustanut jo kohta Münchenin konferenssin jälkeen levottomuutta tässä monien kansallisuuksien valtiossa. Tyytyväisenä hän seurasi Lontoosta ja Pariisista tulleita ilmoituksia, jotka kertoivat selvästi, että Münchenistä alkaen suunniteltua takuuta Englannin ja Ranskan taholta Tšekkoslovakian jaon tunnustamiseksi ei ollut annettu. Hitlerin aktiivisuus lisääntyi. Johtajanasunnossa levisi jälleen jo tutuksi käynyt "kriisitunnelma". Vierailijoiden määrä kasvoi tunti tunnilta. Hitleriä ympäröi alituisesti uteliaitten kuulijoiden piiri, jolle hän kuvasi avoimesti uusimmat tapahtumat, ilmoitukset ja keskustelut. Vain ohjeistaan ja käskyistään puolustusvoimille hän ei puhunut mitään. Nyt hän antoi suoraan Keitelille tai meille adjutanteille.

Prahan hallituksen toimenpiteet Slovakiaa vastaan olivat Hitlerille hyvin tervetulleita. Hitler kutsui pääministerin, tohtori Tison Berliiniin. Slovakijohtajalle, tohtori Tukalle, jonka kanssa Hitler oli jo helmikuussa neuvotellut, oli luvattu Saksan apua. Maaliskuun 13. päivän iltana tohtori Tiso vieraili Hitlerin luona, minkä jälkeen 14. päivänä aamupäivällä Slovakian parlamentti Bratislavassa antoi itsenäisyysjulistuksen.

Maaliskuun 12. päivänä Hitler oli antanut ohjeen lehdistölle kohdistaa huomiota tšekkihallituksen toimiin valtionsa alueella olevia vähemmistöjä kohtaan ja "kuumentaa" tunnelmaa Prahaa vastaan. Samana päivänä sai myös Wehrmacht käskyn marssia Tšekkoslovakiaan maaliskuun 15. päivän aamuna. Arpa oli heitetty. Jo 10. päivänä olin kysynyt Hitleriltä, eikö hän haluaisi kertoa Göringille kehityksestä. Hitler ei tahtonut kuitenkaan saattaa häntä levottomaksi, koska tämä oli vasta lähtenyt lomalle. Hitler lisäsi myös, että Göringin oleskelu San Remossa voisi auttaa Italiassa ja muissa maissa kiihtyneiden mielen rauhoittamisessa. 13. päivänä Hitler antoi minulle sitten suostumuksensa kutsua Göring kotiin. Hän saapui 14. päivänä Berliiniin.

Hyvin elävästi muistan Tšekkoslovakian presidentin, tohtori

Hachan vierailun Berliinissä maaliskuun 14. päivänä. Aamupäivällä tuli Prahasta Hachan toivomus keskustella Hitlerin kanssa. Hitler suostui siihen heti, mutta antoi meidän sotilaiden tietää, että hyökkäyskäsky seuraavaksi aamuksi olisi joka tapauksessa voimassa. Hän ei nyt halunnut enää päästää suotuisaa tilaisuutta käsistään. Hitler oli tuona päivänä hyvin rauhallinen. Lounaan jälkeen saapui Prahasta tieto, että Hacha saapuisi myöhään illalla Berliiniin ja olisi heti käytettävissä neuvotteluihin. Iltopäivällä Göring suoraan asemalta saapuneena valmisteli neuvottelua Hitlerin kanssa lyhyessä keskustelutuokiossa.

Meidän puolustusvoimien adjutanttien kesken oli toiminta hyvin kiivasta. Hitler oli määrännyt, että kaikki oli saatava valmiiksi hänen Tšekkoslovakian matkaansa varten. Me sotilaat olimme tällä kertaa vastuussa järjestelyistä. Itävallasta sekä Länsivallin ja Sudeettimaan matkoilta saatujen kokemusten perusteella oli muodostettu ”Johtajan päämaja” (Führerhauptquartier). Schmundt oli ehdottanut Rommelia sen komendantiksi ja hänen johdollaan olikin muodostettu ensimmäiset yksiköt ”Johtajan saattopataljoonaan”. Meillä oli 14. päivänä iltopäivällä adjutantuurissamme Rommelin kanssa puhuttelu toimintaa varten, ja silloin sovimme, että Hitlerin tulisi matkustaa junalla Böömin Leipaan Sudeettimaalle aivan Tšekkoslovakian rajalle. Moottoroidut yksiköt täytyisi lähettää marssimaan sinne vielä illan kuluessa. Hitler ilmoitti olevansa ehdotuksestamme samaa mieltä, mutta pidätti itselleen kuitenkin päätökset jatkotoimpiteistä tilanteen kehityksen mukaan vasta Leipassa tehtäviksi. Erikoisjunan piti olla tasan puolesta yöstä alkaen valmiina nopeaan lähtöön Anhaltin asemalta.

Sillä välin elämä Johtajanasunnossa sujui edelleen totuttuun tapaan. Hitler jopa katsoi illalla vielä elokuvan. En muista hänen olleen minkään sotilaallisen toimen edellä niin rauhallisen kuin tuona iltana. Keitel saapui käymään illan kuluessa. Hieman kello 23:n jälkeen ilmoitettiin Hachan tulosta. Ribbentrop sopi hänen kanssaan neuvottelun alkamisajaksi klo 24. Hän oli varma, että Hacha antaisi periksi. Tšekit olivat jääneet ilman entisten liittolaisten tukea. Toista Müncheniä ei enää pidettäisi.

Luottavaisin mielin hän tervehti Göringiä, Ribbentropia ja Weizsäckeriä. Vierastaan hän odotti kunniapihan sisäänkäynnin luona. Keskusteluihin otti osaa huomiotaherättävän suuri joukko. Näin Göringin, Keitelin, Ribbentropin, Meissnerin, Weizsäckerin, tohtori Dietrichin ja Hewelin protokollajohtajana. Hachalla oli mukanaan ulkoministeri Chalkovsky kansliapäällikköineen. Ovet suljettiin ja meille alkoi tavanomainen odottelu-aika.

Verrattuna konferesseihin Godesbergissä ja Münchenissä sujui kaikki tuona iltana nopeammin. Seurasimme vilkasta tulemistä ja menemistä Hitlerin työhuoneeseen. Joka kerralla oli mahdollista saada tietää jotakin keskustelujen edistymisestä. Niiden tietojen mukaan oli käynnissä epätasainen kamppailu. Tunsimme myötätuntoa vanhaa herraa kohtaan. Professori Morrell ilmestyi lääkintälaukkuineen ja katosi neuvotteluhuoneeseen. Vähän ajan päästä hän palasi takaisin ja kertoi, että Hacha oli saanut sydänkohtauksen ja oli toipunut jälleen ruiskeen ansiosta. Kello kahden tienoilla neuvottelu keskeytettiin. Hacha vetäytyi ulkoministereineen ja kansliapäällikköineen syrjään soittaakseen Prahaan. Tapasimme silloin Hitlerin seisomassa luottavaisena työhuoneessaan neuvottelun osanottajien ympäröimänä. Hänen sanoistaan saatoimme päätellä, että hän oli Hachalle tuonut selkeästi silmien eteen Tšekkoslovakian toivotoman tilanteen. Hyökkäyskäskey oli annettu. Muutaman tunnin kuluttua saksalaiset joukot ylittäisivät rajan. Olisi hänen, Hachan, käsissä ratkaisu siitä, ammutaanko vai ei ja missä muodossa tšekkien alue liitettäisiin valtakuntaan. Kukaan Hachan neuvonantajista ei vastustanut häntä tai kehottanut humanisempan ratkaisuun tilanteessa, jossa olisi voitu päätyä samaan lopputulokseen eri tavoilla.

Noin tunnin kuluttua Hacha sai hallituksensa suostumuksen. Konferenssin tuloksesta ei ollut enää mitään epäselvyyttä. Ajoin Anhaltin asemalle ja asetuin vaunuosastooni vuoteeseen. Toisaalta olin pitkän ja rasittavan päivän jälkeen hyvin väsynyt ja toisaalta taas en halunnut katsella pitempään tai kuulla yhtään enempää ”sanelun” myöhemmästä kulusta ja päätöksestä.

Kun heräsin, juna oli liikkeellä. Oli jo valoisa päivä, joskin hyvin sumuinen. Ensiksi tuli mieleeni, että ilmavoimat eivät voi lentää huonon sään vuoksi, toiseksi, että huolimatta kaikista vähemmän kauniista lieveilmiöistä Hitler oli jälleen poliittisessa tilannearviossaan ollut oikeassa. Aamiaisella ravintolavaunussa sain kuulla lisää. Wehrmacht oli ylittänyt rajat ja eteni kaikkialla kohtaamatta vastarintaa. Tšekkien armeija oli saanut käskyn pysyä kasarmeissaan ja luovuttaa siellä aseet saksalaisille. Hyvin katkera kohtalo armeijalle, jota ei ollut taistelussa lyöty!

Lontoosta saatiin toteamus, että Englannin hallitus ei osoita kiinnostusta tapahtumien suhteen; saksalaisten toimet eivät olleet Münchenin sopimuksen vastaisia. Vasta myöhemmin illalla kuultiin ranskalaisten vastalauseita. Ne jäivät muodollisuudeksi.

Marssi Prahaan

Paljon uteliaampi olin sensijaan Hitlerin omista matkasuunnitelmista. Olin muutamien muiden lailla siinä käsityksessä, että hän halusi olla illalla Prahassa. Schmundt vastusti sellaista suunnitelmaa. Hänellä oli vastuu Johtajan turvallisuudesta. Kun Hitler ilmestyi puolilta päivin komentovaunuun, hän puhui aivan selvästi aikomuksesta jatkaa matkaa Prahaan autolla. Schmundt saattoi vain taivutella häntä jättämään lopullisen päätöksenteon Leipaan tulon jälkeen. Minulla ei ollut epäilystäkään siitä, että ”päällikkö” tahtoi heti jatkaa matkantekoa. Ja niin myös tapahtui.

Saapuessaan Leipaan – se lienee tapahtunut kello 14 ja 15 välillä – Hitleriä oli vastassa kenraalit Hoepner ja Rommel. Hoepner piti komentovaunussa lyhyen esityksen tilanteesta. Sen mukaan oli saksalaisten joukkojen marssi sujunut täysin rauhanomaisesti. Tšekkien armeijaa ei ollut näkyvillä ja väestö käyttäytyi välinpitämättömästi. Se ei ollut toipunut yllätyksen aiheuttamasta shokista. Schmundtin kauhuksi Hoepner suositeli matkan jatkamista Prahaan. Ajettavana ei olisi kuin vajaa

100 kilometriä, siis parin tunnin matka. Rommel järjesti marssirivistön ja jakoi ”Johtajanpäämajan” saattoyksiköt suojaamaan Hitlerin kulkua. Schmudt määräsi minut ajamaan etukomennuskuntana Prahaan ja pystyttämään Hradčanyyn komentopaikan.

Kahdella autolla varustettuna sekä muutamien upseerien ja sotilaitten saattamana lähdin heti marssille. Kaikki mahdolliset talviautoilijaa tuntemattomilla teillä kohtaavat vaikeudet olivat edessämme: jäätävä kylmyys, sumu, lumituisku sekä jäätyneet ja kinostuneet tieosuudet. Lisäksi tien tukkivat onnettomuuksien aiheuttamat ruuhkat. Onneksi oli sen verran pakkasta, että voimme paikoitellen väistellä tukoksia pelloja pitkin ajaen. Kuljettajien taitavuus ja hyvät autot toivat meidät onnellisesti Prahaan. Pimeän tullessa pääsimme Hradčanyyn. Ajattelin, että suunnilleen samoin on siellä täytynyt käydä aikoinaan ”Wallensteinin leirille”, kun näin edessäni yhtenä kaaoksena ihmisiä ja ajoneuvoja. Luonnollisesti saapui myös Hitler nopeasti perille, kuten olin pelännyt, ennen kuin oikeastaan mitään oli valmiina. Suurella vaivalla olin onnistunut saamaan hänelle itselleen sentään muutaman huoneen vapaaksi. Hacha puolestaan palasi matkaltaan vasta Hitlerin jälkeen virkataloonsa.

Hitler vaikutti onnelliselta. Olin havaitsevinani ensimmäistä kertaa hänen kasvopiirteistään ylpeyttä. Hradčanyin linnan katolla liehui hänen johtajanlippunsa. Siellä Hitler antoi myös julistuksen ”Böömin ja Määrin protektoraatin” muodostamisesta. Johdanto-osan hän oli itse sanellut. Sen ensimmäisessä lauseessa hän perusteli toimenpiteitään sanoilla: ”Vuosituhannen ajan kuuluivat böömiläis-määriläiset maakunnat saksalaisen väestön elintilaan”. Tämän muotoilun mukaan oli Hitler jälleen täysin itävaltalainen ottaessaan entisistä Itävallan maakuntanimityksistä nimet Böömi ja Määri muodostettavalle uudelle suojelusalueelle. Minulla preussilaisena ei ollut mitään siteitä tuohon maahan, enkä myöskään monien muiden pohjoissaksalaisten tavoin nähnyt mitään syytä ryhtyä sen vuoksi poliittiseen uhkayritykseen. Sen sijaan ilmavoimia edustavana adjutanttina minulle oli mieluista tässä tilanteessa se, että venäläiset, englan-

tilaiset ja ranskalaiset eivät enää voineet käyttää Tšekkoslovakiaa ”lentotukialuksena” Saksaa vastaan. Sotilaspoliittisesti minun siis täytyi myöntää oikeutus Hitlerin toimenpiteelle, vaikkakaan en ollut nähnyt mitään ajankohtaista vaaraa Tšekkoslovakian puolelta.

Hitler ei viipynyt Prahassa edes täyttä vuorokautta. Seurasin häntä jäähyväiskäynnille presidentti Hachan luo virka-asuntoon, joka sijaitsi Hradčanyssa. Minulla oli yhä mielessäni yöllinen näytelmä Valtakunnankansliassa. Hacha näytti nyt jo pirteämmältä. Ilmapiiri vaikutti hauraalta, ja siinä oli myös kohetias mutta pidättyvä sävy. Enempää ei voinut odottaakaan.

Jäähyväiskäynnin jälkeen autokolonna lähti paluumatkalle Böömiin Leipaan ja siellä odottavaan junaan. Seuraavana päivänä junamme kulki Olomoucin kautta Brnoon, Määrin pääkaupunkiin, mistä jatkoimme edelleen Wieniin. Paluumatka Berliiniin alkoi 18. maaliskuuta, mutta saavuimme sinne Linziin poikkeamisen vuoksi vasta 19. päivän iltana. Göring piti silloin erään mahtipontisimmista tervehdyspuheistaan, joka vaikutti tällä kertaa minusta erityisen piinalliselta.

Venäjän kysymys

Paluumatkalla Määrin läpi olimme käyneet Hitlerin kanssa kahdenkeskisen keskustelun. Hitler katseli ajatuksiinsa vaipuneena maisemia ja tuntui aivan poissaolevalta. Se oli tilanne, jonka olin kokenut jo useasti. Odotin uteliaana kuullakseni, mitä aiheita hän mietiskeli nyt tšekki-kysymyksen tultua ratkaistuksi. En pettynyt odotuksissani. Sopimus Hachan kanssa ja tšekkiläisten alueiden rauhanomainen miehittäminen siivittivät Hitlerin ajatuksia. Hän puhui valtakunnan talouselämän ja maatalouden kasvusta, joka oli nyt melkoinen ja säästi hänet monelta huolelta. Tšekkiläisten joukkojen aseet ja muut varusteet antoivat hänelle tilaisuuden perustaa uusia divisioonia. Meidän tarvitsisi huolehtia vain siitä, että tšekki-vaestö olisi tyytyväistä ja tuntisi vointinsa Suur-Saksan suojeluksessa hyväksi. Neurath oli Hit-

lerin mukaan sopivin henkilö valtakunnan protektoriksi Böömiin ja Määriin. Hän voittaisi nopeasti tšekkien luottamuksen. Täytyisi palauttaa rauha ja järjestys, sillä hän ei tiennyt, mitä seuraavat viikot voivat tuoda mukanaan. Näytti olevan vaikeata eristää puolalaiset. He olivat jäykkäniskaisia tekemään sopimusta Danzigista ja läpikulkuoikeudesta Itä-Preussiin etsien tukea englantilaisista. Mutta Puolan perivihollinen ei ole Saksa vaan Venäjä. Myös meitä uhkasi Venäjältä eräänä päivänä suuri vaara. Miksei kuitenkin ylihuomisen vihollinen voisi olla huomisen ystävä. Hitler jatkoi edelleen, että tätä kysymystä täytyisi harkita hyvin perusteellisesti. Päätehtävä olisi nyt löytää tie uusille neuvotteluille Puolan kanssa. Ensiksi hän halusi kiirehtiä Memelin alueen palauttamista valtakuntaan ja matkustaa sitten pitkäköksi ajaksi Obersalzbergiin. Siellä hänellä olisi rauhaa ajatuksilleen.

Kuten jälkeenpäin sain havaita, oli Hitler siihen asti keskustellut Venäjästä vain Ribbentropin kanssa. Koska en sitten kuullut tästä aiheesta mitään edes sotilaallisissa keskusteluissa, en puhunut siitä myöskään itse. Näytti jopa siltä, että Hitler oli antanut suunnitelmien jälleen jäädä lepäämään, sillä kuulin vasta kesällä uudesta kauppapolitiikasta ja Venäjästä.

Saapuessamme Berliiniin tungeksi Valtakunnankansliassa jälleen uteliaita. Sillä välin oli syntynyt myös tilanne, joka antoi siihen kylliksi aihetta. Matkalla olivat tohtori Dietrichin ”valkoiset paperit” ja yhteydenotto ulkoministeriöön tuoneet ensimmäiset ilmoitukset Chamberlainin maaliskuun 17. päivänä Birminghamissa pitämästä puheesta. Vastakohtana hänen puheelleen maaliskuun 15. päivänä Alahuoneessa, jolloin hän oli ilmoittanut Englannin haluavan pysyvän sekaantumatta Berliinin ja Prahan välisiin asioihin, hän nyt Birminghamissa syytti Hitleriä sopimuksen ja sanansa rikkomisesta. Hän kuvaili Hitlerin askelta yritykseksi saavuttaa väkivalloin maailman herruus. Hitler havaitsi tästä jälleen arvelunsa toteutuneen. Toiset miehet ja muut voimat kuin Chamberlain määräisivät politiikkaa Englannissa. Näihin lukeutuivat hänen mukaansa Churchillin ympärille ryhmittyneet Eden ja Duff Cooper. Englanti ja Rans-

ka olivat jättäneet Berliinissä vastalausenoitit ja kutsuneet sen jälkeen lähettiläänsä pois. Hitler vastasi samanlaisella toimenpiteellä. Erästä mielipidettä, jonka kuulin noina päivinä, en ole unohtanut. Ribbentropin seurueen keskuudessa puhuttiin siitä, että Chamberlain oli tarkoituksella taktikoinut näyttämällä kiinnostumattomuutta Tšekkoslovakian kysymyksessä. Hän halusi rohkaista Hitleriä tuossa yrityksessä, jotta hänellä itsellään olisi sen jälkeen hallussaan keinoja synnyttää Englannin kansassa saksalaisvastaista mielialaa. Tunsiko Hitler näitä ajatuksia ja miten tarkasti, ei ole tullut minun tietooni.

Hitlerin toimet ”Tynkä-Tšekkoslovakiaa” vastaan eivät olleet Saksan kansan keskuudessa suosittuja. Useimmat tapaaamani ihmiset kysyivät: ”Oliko se tarpeen?” Usein oli myös kuultavissa viittaus Hitlerin julistukseen Urheilupalatsin puheessa 26. syyskuuta 1938, jolloin Sudeettimaata oli pidetty ”viimeisenä alueellisena vaatimuksena”. Hitleriä syytettiin sanaan syömisestä. Hänelle eivät nämä soraäänit jääneet tuntemattomiksi. Pöytäpuheissa, keskusteluissa puolueväen kanssa ja myös sotilaallisten puhuttelujensa yhteydessä Hitler kosketeli tätä aihetta. Hän syytti englantilaisia tosiasioiden kääntämisestä päälaelleen. ”Viimeinen alueellinen vaatimus” oli hänen mukaansa koskenut koko Tšekkoslovakiaa eikä vain Sudeettimaata ja oli tarkasteltavissa vain kaikkien Tšekkoslovakian vähemmistöongelmien rauhanomaisen ratkaisun yhteydessä. Tšekit eivät kuitenkaan olleet kyenneet hallitsemaan näitä kysymyksiä, joten myöskään englantilaiset ja ranskalaiset eivät olleet antaneet Münchenin sopimuksen lisäpöytäkirjassa ehdotettuja takuita Tšekkoslovakian rajoille.

Hitler ei antanut minkään häiritä itseään seuraamasta suunnitelmiaan. Vain toimimalla nopeasti hän voisi saavuttaa päämääränsä ilman sotaa, perusteli hän menettelyjään. Emme olleet siksi juurikaan yllättyneitä, kun hän antoi Ribbentropille ohjeen ryhtyä poliittisiin neuvotteluihin Liettuan kanssa Memelin alueen palauttamiseksi. Keitel sai tehtävän suorittaa vastaavat sotilaalliset valmistelut. Vaikeuksia ei ollut odotettavissa. Sen vuoksi Hitler ei odottanut neuvottelujen tulosta lainkaan, vaan

päätti mennä laivaston mukana Memeliin. Maaliskuun 22. päivänä Hitler nousi Swinemündessä panssarilaiva Deutschlandiin. Seuraavana päivänä jatkoimme matkaa Memelin redillä torpeedoveneellä ja saavuimme Memelin satamaan keskelle ennaltavalmistettua vapautusjuhlaa. Ohjelma eteni tavanomaiseen tapaansa. Juhlinta ei ollut ylitsepursuavaa mutta kylläkin sydämeellistä. Ihmiset näyttivät itsetietoisilta ja sympaattisilta. Hitler käyttäytyi huomiotaherättävän rauhallisesti.

Puola

Berliinissä nostatti ulkopolitiikka uutta korkeaa aallokkoa. Oli kysymys Puolasta. Ribbentrop oli ottanut tammikuussa pidetyt neuvottelut uudelleen esille ja käynyt Puolan lähettilään Lipskin kanssa perusteellisen keskustelun siitä lähtien ilmassa leijuneista kysymyksistä. Puolalainen oli vielä tyrmistynyt viimeisistä tapahtumista Prahassa ja Memelissä sekä tuntui vain vastahakoisesti matkustaneen Varsovaan Ribbentropin ehdotuksen kanssa. Hän ei ollut vielä palannut. Sen sijaan oli saapunut tietoja Lontoosta, että puolalaiset ponnistelivat englantilaisten kanssa varmistaakseen maidensa läheisemmät suhteet. Tarkempaa tietoa ei ollut kuin, että Chamberlain oli Alahuoneessa puhunut siitä salaisena asiana. Hitlerin ja Ribbentropin täytyi havaita, että jotakin sellaista oli tekeillä, mitä he eivät halunneet. Olimme hämmästyneitä siitä, että Hitler kuitenkin matkusti muutamiksi päiviksi Müncheniin ja Berchtesgadeniin. Hän tahtoi osallistua valtakunnan lääkärijohtaja Wagnerin hautajaisiin.

Sitä ennen oli vielä keskusteltu Hitlerin ja Brauchitschin välillä. Toivomus oli lähtöisin Brauchitschin taholta. Hitler suostui maavoimien esitykseen vetää joukot Tšekkoslovakiasta kotivarsunkuntiinsa. Hitler selvitti Brauchitschille myös käsityksiään poliittisesta tilanteesta. Puolan suhteen tuli odottaa. Hän ei halunnut ratkaista Danzigin ja läpikulun kysymyksiä väkivaltaisesti. Se ajaisi Puolan vain Englannin syliin.

Maaliskuun 30. päivänä Hitler oli jälleen Berliinissä ja ryhtyi heti keskusteluihin Ribbentropin kanssa. Tietty jännitys leijui ilmassa. Vakavaa se ei kuitenkaan voinut olla, sillä Göringiä ei pitänyt kutsua kotiin San Remosta, missä hän oli jatkamassa keskeytynyttä lomaansa. Tämä seikka toimi hyvin poliittisen ilmaston lämpömittarina.

Scharnhorstin vesillelasku

Illalla 31. maaliskuuta me nousimme jälleen erikoisjunaan matkustaaksemme Wilhelmshaveniin osallistumaan toisen suuren taistelulaivan vesillelaskuun. Matkalla Hitler sai jatkuvasti tietoja Chamberlainin samana päivänä Alahuoneessa pitämästä puheesta. Tilanne oli suunnilleen sama kuin puolta vuotta aikaisemmin Hitlerin ollessa matkalla Saarbrückeniin. Tällä kertaa Hitler ei tullut sentään niin yllätetyksi poliittisessa tilanteessa kuin silloin. Ribbentrop oli jo kertonut hänelle, että puolalaiset olivat arkailematta torjuneet enemmän keskustelut Danzigin palauttamisesta valtakuntaan ja yhteyksien saamisesta Itä-Preussiin. Hitler päätteli siitä, että puolalaiset saattoivat omaksua niin jäykän asenteen vain siinä tapauksessa, että he olivat saaneet lujan vakuutuksen liittoutumispolitiikalleen Englannilta. Chamberlainin puhe vahvisti hänen käsityksensä, että englantilaisten oli täytynyt antaa puolalaisille laajat avunantotakuut. Emme siis voineet muuta kuin odottaa pelolla Hitlerin suunniteltua puhetta Wilhelmshavenissa.

Aluksi kuitenkin ohjelma laivaston parissa sujui kuten oli kaavailtakin: ajo sotalaivaston telakalle, taistelulaivan kastaminen, jonka suoritti rouva v. Hassell keisariajan suuramiraali v. Tirpitzin tytär, ja sitten laivan vesillelasku. Tilaisuuden päätteeksi Hitler nousi Scharnhorstin kannelle, ylensi Raederin kaikkien amiraalien läsnäollessa suuramiraaliksi ja ojensi hänelle suuramiraalin sauvan. Scharnhorstin messissä amiraalien kanssa nautitun aamiaisen jälkeen Hitler meni raatihuoneelle ja piti sen aukiolla ilman papereita temperamentikkaan puheen,

jonka osoitteena oli lähes yksinomaan Englanti. Hän toisti vaatimuksen saada omalla saksalaisella elintila-alueellaan itse päättää asioista ilman, että hänen tarvitsisi kysyä neuvoja muualta. Varoituksensa bolshevistisesta maailmanvaarasta hän yhdisti Espanjaan. Pitkien taistelujen jälkeen oli Francon juuri onnistunut valloittaa Madrid ja pelastaa Espanja ”punaisilta”.

Hitlerin Englannin vastaisen avoimen purkauksen hämmentäminä seurasimme häntä Kraft durch Freude -organisaation Robert Ley -laivalle. Hitler oli hyväksynyt Saksan työrintaman johtajan, tohtori Robert Leyn esittämän kutsun kolmipäiväiselle lomaristeilylle. Tuo merimatka ei ole mitenkään hyvänä muistissani. Pidin sitä myös pitkäväteisenä kuten yleensä kaikkia laivamatkoja. Varmasti oli myöskin Hitlerin puhe Wilhelmshavenissa pilannut meiltä tunnelman. Hänen tapansa tehdä mielellään ulkopoliittikkaa sisäpoliittisilla propagandapuheilla oli saavuttanut tuossa puheessa uuden kohokohdan.

Hitlerillä oli matkasta ”Robert Leyllä” paljon iloa. Hän liikkui vapaasti kaikissa tiloissa ja KdF-lomailijoiden keskuudessa. Aavalla merellä oli järjestetty kohtaaminen taistelulaiva Scharnhorstin kanssa. Tämä ampui kunnialaukaukset ja lipui aivan läheltä Robert Ley -laivan ohi miehistön seistessä paraatimuodostelmassa. Käynti Helgolandin saarella matkan toisena päivänä tuotti lisää vaihtelua. Koska se miellytti kaikkia niin hyvin, antoi Hitler matkan pidentyä vielä päivällä. Lomalaisille risteily oli suuri elämys, kuten kaikkialta saattoi kuulla. Täytyi antaa tohtori Leylle tunnustus suurenmoisesta ajatuksesta hankkia lomalaivasto työläisille ja siitä, että hän oli toteuttanut tarmokkuudellaan sen lyhyessä ajassa. Hitler sanoi, että Saksan työrintama (Deutsche Arbeitsfront) oli Leyn johdolla rakennettu saksalaisille työläisille laajaksi sosiaalijärjestöksi, joka haki vertaistaan koko maailmassa.

Tuon KdF-risteilyn kokemus osoitti minulle, missä määrin Hitlerin sosiaaliset käsitykset olivat toteutuneet ja miten työläiset niitä arvostivat. Minulla oli monenlaisia keskusteluja niiden neljän päivän kuluessa. Paitsi ihastusta ja iloa matkan johdosta oli vallitsevana myös luottamus Hitleriin ja usko hänen johtoonsa.

Hitlerin vaikutelmat KdF-matkalta jättivät jälkensä hänen ajatteluunsa. Hampurista Berliiniin tehdyn junamatkan aikana huhtikuun 4. päivänä hän puhui avoimesti siitä, että hän sai voimaa ja rohkeutta Saksan kansan johtamiseen noilta ihmisiltä ja että ei voisi olla kauniimpaa tehtävää kuin työskennellä sellaisten ihmisten hyväksi. Monien muiden ihmisten lailla arvelin minäkin, että tällöin olisi voitu puhua melkein demokraattisesta ajattelusta: ”Kansasta ja kansan hyväksi.” Mutta Hitler rajoittikin demokratiassa vallitsevan ”kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuuden ja vapauden” niihin ihmisiin, jotka ”miellyttivät häntä”, nimittäin kansallissosialismin aatteen kannattajiin. Nämä eivät myöskään tunteneet luonnollisesti olevansa ahdistettuja vapautensa puolesta Hitlerin hallinnon aikana.

KdF-matkan jälkeen oli Hitlerin kalenterissa vapaata hänen toivomalleen pitemmälle oleskelulle Obersalzbergissä. Sinne mentäessä hän pysähtyi muutamaksi tunniksi Berliiniin puhua Keitelin ja Schmundtin kanssa seuraavien kuukausien aikana edessä olevista sotilaallisista toimenpiteistä. Siihen asti voimassa ollut ”ohje” maanpuolustusta varten oli kumottu ja täytyi nyt yleisesikunnalle tavanomaiseen tapaan laatia uudelleen.

”Tapaus Valkoinen”

Huhtikuun 11. päivänä valmistui uusi ”Ohje puolustusvoimien yhtenäisistä sotavalmisteluista vuosille 1939/40”. Se kuvasteli viimeisimpiä havaintoja Puolan asenteesta. Vastaavasti oli ohjeessa kappale, joka käsitteli vain ”Tapaus Valkoista”, kuten operatiivisia valmisteluja Puolaa vastaan peitenimellä kutsuttiin. Kappale ”Tapaus Valkoinen” ei herättänyt enempää huomiota kuin vuotta aikaisemmin ”Tapaus Vihreä”, joka ei ollut johtanut sotaan maavoimien yleisesikunnan pahoista aavistuksista huolimatta. Kun luin Hitlerin uuden ohjeen, en sen vuoksi pitänyt toimenpiteiden valmisteluja mitenkään epätavallisina. Hitler oli asettanut operatiivisten valmistelujen määrääjäksi

syyskuun 1. päivän. Tämä ohje ei herättänyt hämmästyä eikä levottomuutta.

Hitlerin 50-vuotispäivä

Huhtikuun 20:sta, Hitlerin 50-vuotispäivästä, oli määrä tulla hänelle suurenmoinen kunnianosoitus. Koko Saksan kansa otti siihen osaa. Lehdistö ja radio juhlivat Johtajaa pitkillä pääkirjoituksilla, kuvasarjoilla ja selostuksilla. Johtajanasunnossa alkoivat onnittelut ja juhlinta jo aattoiltana. Päivän kuluessa tulvi tavattomia määriä lahjoja Valtakunnankansliaan. Ne asetettiin Johtajanasunnon suuren ruokasalin pitkille pöydille. Hitler katseli niitä syntymäpäivän aattoiltana kaikessa rauhassa. Siellä olivat mitä pienimmät ja vaatimattomimmat esineet arvokkaiden maalausten, mattojen ja vanhojen taideteosten vierellä.

Aattoillan päätapahtuma oli Berliinin Ost–West-Achsen (Itä–länsi-väylän) vihkeminen. Ajoimme Brandenburger Torin luo. Suuren pääkadun alkupäässä odotteli Johtajaa pääkaupungin rakennustöiden ylijohtaja Albert Speer, joka ilmoitti Ost–West-Achsen valmistumisen ja piti yhden lauseen puheen: ”Puhukoon työ itse puolestaan!” Speer ja Hitler ajoivat autossa seisten seitsemän kilometrin mittaisen paraatikadun päästä päähän noin 50 muun auton saattamana. Kokonainen meri valoja, lippuja ja soihtuja reunusti tuota juhlakatua. Molemmiin puolin 30 metrin levyistä ajoväylää seisoivat berliiniläisiä tiheissä riveissä juhlien Hitleriä.

Palattuaan Valtakunnankansliaan Hitler otti vastaan puolueen kaikkien alueiden edustajien muodostaman soihtukulkueen ohimarssin. Wilhelmsplatz oli mustanaan ihmisistä. Juhlinta ja tervehdyshuudot eivät näyttäneet tuona iltana lainkaan loppuvan.

Johtajanasunnon tiloissa olivat sillä välin kokoontuneet täysilukuisasti Hitlerin läheisimmät avustajat: henkilökohtaiset ja sotilaalliset adjutantit, sihteerit, lääkärit, palvelijat, lentokoneenmiehistöt, saattovartioston, poliisin ja kuljetushenkilöstön

johtajat, talon intendentti palvelusväkineen ja lähetteineen sekä edelleen Sepp Dietrich ja professorit Speer ja Hoffmann. Lisäksi oli Bormann, Bouhler ja tohtori Dietrich kutsuttu paikalle. Täsmälleen puolen yön aikaan alkoivat onnitteluseremoniat Hitlerin sihteerien onnentoivotuksilla. Sitten seurasi pitkä rivi onnittelijoita. Lentokapteeni Baur antoi pienoismallin uudesta nelimoottorisesta Johtajan lentokoneesta, Focke Wulf 200 ”Condorista”, jonka oli määrä tulla käyttöön kesällä. Heti sen perään osoitin Hitlerille ilmavoimilta saadun lahjan. Tasolle oli asetettu pienoismallit jokaisesta ilmavoimien lentokäytössä sillä hetkellä olevasta tyypistä. Se oli havainnollinen asetelma, joka kiinnosti Hitleriä silminnähden.

Aivan erityisesti Hitleriin vaikutti kuitenkin suuri malli, joka esitti Berliiniin suunniteltua riemukaarta. Speer oli valmistuttanut sen mukaellen Hitlerin luonnoksia, jotka olivat peräisin jo ajalta ennen vuotta 1933. Sellaisissa yhteyksissä Hitler puhui rakennussuunnitelmistaan ja siitä, että niiden tulisi säilyä toteututtuaan tämän suuren ajan todistuskappaleina. Ajattelin, että ei tuntunut hänen kunnianhimensa mukaiselta saattaa kaikki nuo suunnitelmat vaaranalaisiksi sotaisten uhkayritysten vuoksi.

Viralliset juhlallisuudet alkoivat 20. huhtikuuta kello 8 Henkikaartin soittokunnan esittämällä serenaadilla. Kello 9 saapuivat Paavin nuntius ja diplomaattikunnan vanhin. Sitten seurasivat tšekkien presidentti tohtori Hacha ja slovakien presidentti tohtori Tiso, valtakunnan hallitus sekä Wehrmachtin puolustushaarojen komentajat.

Kello 11 oli määrä alkaa suuri sotilasparaati. Sitä ennen Hitler ajoi pienen seurueen kera hitaasti kaikkien paraatiin osallistuvien joukkojen muodostelmien ohi pitkin uutta juhlakatua. Suuri ”paraatiesikunta” oli viikkokausia työskennellyt valmistelujen kimpussa. Paraati alkoi kaikkien aselajien muodostaman lippupataljoonan esiinmarssilla. Hitlerille pystytetyn korokkeen edessä seurasi sen suorittama kunnianosoitus. Valkoisella hevosella ratsastavan komentajan komennon mukaan laskeutuivat liput. Samalla tapahtui viisituntisen paraatin ainoa vahinko.

Hevonen vauhkoontui ja komentajalla oli täysi työ pitää itsensä ratsun selässä ja antaa seuraavat komentonsa mikrofoniin. Paraati oli vaikuttava. Hitlerin käskystä esiteltiin kaikki uudenaikaisimmat aseet ennen muuta uudet panssarivaunut ja tykit. Kaikki aselajit ja puolustushaarat ottivat osaa: jalkaväki, ratsuväki, tykistö, pioneerit, viestijoukot, lentäjät, ilmatorjunta ja laivasto. Suurimman osan veivät moottoroidut joukot. Ilma-voimat esittivät uusimmat hävittäjä- ja pommikonetyyppejään täsmällisessä ylilennossa lentueittain. Hitlerille onnistui se, mitä hän syntymäpäiväjuhlillaan halusi osoittaa: Maailman tuli tunnustaa valtakunnan sotilaallinen voima.

Valtiopäiväpuhe huhtikuun 28. päivänä

Hitler oli kutsunut valtiopäivät koolle huhtikuun 28. päiväksi antaakseen ”hallituksen tiedonannon”. Ajankohtaisena syynä oli Rooseveltin Saksalle osoittama kirje, joka oli julkaistu Washingtonissa jo ennen sen saapumista Berliiniin. Siten oli siis amerikkalainen presidentti valinnut tien, joka ei ollut kansainvälisessä diplomatiassa ainoastaan epätavallinen vaan myös tahdittu. Hitlerin tuo kirje yllätti täysin, ja hän ilmaisi suuttumuksensa siitä tavasta, jolla Roosevelt häntä kohteli. Hän myös arvosteli kirjeen sävyä ylimieliseksi. Rooseveltin ilmaisema tarkoitus pyrki vaikuttamaan kirjeellään rauhan hyväksi joutui kirjeen muotoilun ja yleissävyn vuoksi outoon valoon. Roosevelt vaati Hitleriltä vakuutusta siitä, että tämä ei hyökkäisi minkään Euroopan maan kimppuun. Noin 30 valtiota oli tällöin nimetty. Lisäksi hän ehdotti neuvotteluja aseidenriisunnasta. Siinä asiassa Roosevelt osui Hitlerin herkimpään kohtaan. Versailles’n rauhansopimuksesta alkaen oli aseidenriisuntakysymys ollut Hitlerillä yhä uudelleen vetovoimaisin iskulause poliittisessa kamppailussaan. Hänen mukaansa maailmansodan voittajavallat olivat perustaneet Kansainliiton vain valvomaan Saksan riisumista aseista ja estämään sen uudelleenvarustautumisen. Kaikki valtiot olivat kuitenkin itse jättäneet aseriisunnan toteut-

tamatta ja olivatkin sen sijaan lisänneet aseistustaan. Hitler syytti läntisiä demokratioita siitä, että ne olivat halunneet aina ja ikuisesti pitää Saksan kansan toisarvoisessa asemassa. Rooseveltiin hän yhdisti erityisesti tämän ”valheellisen politiikan”, sillä toisaalta amerikkalainen presidentti tuomitsee totalitaarisesti hallitut valtiot mutta toisaalta etsii läheisempiä yhteyksiä Venäjään.

Hitlerin valtiopäiväpuhe 28. huhtikuuta oli kuin poliittinen räjähdys. Ulkoministeriön virkamiehet käyttivät ilmaisua, jonka mukaan Hitler siinä oli ”potkinut joka suuntaan” ja onnistunut näissä sivalluksissaan. Saksassa levisi laajalle käsitys, että tuo puhe oli eräs Hitlerin parhaita. Minuun itseenikin vaikutti syvästi hänen taitonsa osata esittää asiansa yksinkertaisesti, ymmärrettävästi ja samalla vakuuttavasti. Purevalla ivalla, jolla hän antoi Yhdysvaltojen presidentille 21 kohdalla vastauksensa, Hitler keräsi myrskyisät suosionosoitukset valtiopäivien osanottajilta. Ajankohtaisiin ulkopoliittisiin asioihin mentyyään hän julisti, että Puola oli tuoreimmilla sopimuksillaan Englannin kanssa rikkonut saksalais-puolalaista sopimusta vuodelta 1934, joten tuo sopimus ei sen vuoksi voinut olla Saksalle enää sitova. Englannin suhteen hän teki sen sopimuksista Puolan kanssa johtopäätöksen, jonka mukaan Englannin hallitus oli aloittanut uuden saartopolitiikan Saksaa vastaan ja siten vienyt edellytykset vuoden 1935 laivastosopimukselta. Myös tämä sopimus oli siten siis purkautunut.

Pienessä piirissä Valtakunnankansliassa Hitler toi käsityksensä julki vakavaan ja katkeraan sävyyn. Hänelle oli tullut yhä selvemmäksi, että läntisten demokratioiden vihamielisyys ei ollut suunnattua vain Saksan kansallissosialistista hallintoa vaan koko saksalaista kansakuntaa vastaan. Siksi Hitler katsoi henkilökohtaisesti joutuneensa hyökkäyksen kohteeksi ja siitä vastuuseen. Hän oli saanut jälleen syntymäpäivänään tuntea koko kansan mieltymyksen, ja se antoi Hitlerin sanojen mukaan hänelle voimaa olla jättämättä kesken ponnistelujaan Saksan hyväksi. Todellakaan ei huhtikuun 20. päivän riemua ollut erikseen organisoitu. Se oli selvästi kansan aidon suosion ja kunni-

oituksen osoitus. Ymmärsin Hitlerin reaktion Rooseveltin viestiin, joka ei olisi mitenkään voinut tulla huonompaan aikaan. Vielä hänen puheestaan työläisille Berliinin Lustgartenissa vapunpäivänä oli hänen katkeroitumisensa kuultavissa. Mutta puheessaan suoraan kuulijoilleen tuona päivänä hän ilmaisi itseään vapaasti, kuten useinkin oli tapana hänen puheissaan. Hän tarvitsi kansanjoukon juhlintaa kuten taiteilija suosionosoituksia. Erään tyypillisistä ajatelmistaan hän muotoili seuraavasti: ”Kukaan johtaja ei voi kehittää enempää voimaa kuin hänen seuraajansa sitä hänelle antavat.” Mutta sitten seurasi sellaisia lauseita kuten esimerkiksi: ” . . . on kaikin voimin varustauduttava, ja Saksan työläisten rakentama Länsivalli on luotettavampi takuu vapaudellemme kuin Kansainliiton julistus.” Sopimusten irtisanominen Puolan ja Englannin kanssa tuntui laajojen kansanosien ja Hitlerin ympäristön keskuudessa hälyttävältä.

Matka Länsivallille

Hitlerin seuraava matka suuntautui Länsivallille. Kun edellisen vuoden elokuussa suoritettu tarkastusmatka oli pidetty salassa, teki Hitler nyt uuden matkansa 15. – 19. toukokuuta suuren seurueen kera ja lehdistön seuraamana. Maailman tuli saada tietää, mitä Saksan kansa oli saanut aikaan niin lyhyessä ajassa. Pienessä piirissä Hitler lisäsi siihen: ” . . . jotta kukaan lännessä ei tulisi sellaisiin ajatuksiin, että hyökkäisi selkäämme, kun olemme sitoutuneet itään.” Tällä kertaa johti matkaa uusi läntisen suunnan komentaja, kenraali v. Witzleben.

Witzlebenillä oli samanlainen asenne Hitleriä kohtaan kuin edeltäjällään Adamilla, mutta hän ei antanut sen näkyä. Erityistä huomiota Hitler osoitti ilmapuolustusvyöhykkeen rakentamiselle. Göringin edustajana otti tarkastusmatkalle osaa vuoden 1938 marraskuussa kenraalieverstiksi ylennetty Milch. Läntisen ilmapuolustusvyöhykkeen komentaja, kenraaliluutnantti Kitzinger sai Hitleriltä erityistä tunnustusta taitavasti sijoitetuista ilmatorjunta-asemista, joita voitiin käyttää sekä ilma- että

maa-ammuntaan. Meitä kaikkia matkalle osallistuneita hämmästytti niin lyhyessä ajassa aikaansaadut valtavat rakennussaavutukset. Senaikaisen Ranskan armeijan tykistö- ja panssariaseita vastaan tarjosivat linnoituslaitteet riittävästi suojaa ja turvallisuutta. Mutta Länsivallin päätehtävä olikin pelottaa olemaan hyökkäämättä. Meistä tuntui, että se täytti tuon tehtävän jo silloin, vaikka vasta kaksi kolmannesta linnoitteista oli saatu valmiiksi.

Puhuttelu toukokuun 23. päivänä

Yllättäen Hitler kutsui muutamia päiviä Länsivallin matkan jälkeen toukokuussa 23. päivänä puolustushaarojen komentajat esikuntapäällikköineen puhutteluun Valtakunnankansliaan. Paikalle saapuivat Göring, Raeder, Brauchitsch, Keitel, Milch, Halder, Bodenschatz, Schniewind, Jeschonnek ja Warlimont. Heidän lisäksi osallistuimme myös me neljä puolustusvoimien adjutanttia. OKW:n julkaisema ohje 4. ja 11. päivästä huhtikuuta oli kaikkien osallistujien tiedossa. Oletimme kaikki, että Hitler käsittelee sen lähempiä yksityiskohtia, varsinkin valmisteluja ”Tapaus Valkoista” eli hyökkäystä Puolaa varten. Mutta nuo asiat eivät tulleet esille, vaan saimmekin kuulla Hitlerin maalailevan jälleen ”kautta rantain” Euroopan poliittista tilannetta aivan kuin 5. marraskuuta 1937 ja 28. toukokuuta 1938. Ensi kertaa hän lausui tuossa tilaisuudessa julki yksiselitteisesti kaksi käsitystään. Ensiksikin Puola tulisi aina olemaan vastustajiemme puolella ja toiseksi Englanti olisi liikekannallepaneva voima toiminnassa Saksaa vastaan. Hän epäili mahdollisuutta rauhanomaiseen yhteisymmärrykseen Englannin kanssa ja mainitsi, että Saksa ei voisi välttää sotaa. Lähinnä olisi nyt tärkein tehtävä eristää Puola, mutta sitten ensimmäisessä sopivassa tilaisuudessa sinne hyökättäisiin. Hitlerin arvion mukaan ei ollut odotettavissa, että Puolan kanssa vallitsevat erimielisyydet olisivat ratkaistavissa samoin kuin Tšekkoslovakian kysymys. Mutta siinä yhteydessä ei saisi tulla samanaikai-

sesti riitaa Englannin ja Ranskan kanssa. Amerikan suhteen Hitler oli vaitelias. Venäjää hän ei lukenut välittömästi senhetkisiin mahdollisiin vihollisiin. Sen sijaan hän puhui pitkään sodankäynnistä Englantia vastaan, yllätyksen välttämättömyydestä ja sen edellytyksenä olevasta kaikkien päämäärien ja suunnitelmien salaamisesta. OKW:n tuli muodostaa erityinen suunnitteluesikunta kolmen puolustushaaran valikoiduista upseereista. Sen tehtäväksi määrättiin yleisesikuntatyö Englantia vastaan valmisteltavia toimenpiteitä ja operaatioita varten.

Hitlerin esitykset ja viittaukset antoivat aiheen olettaa, että hän piti suurempaa konfliktia lännen kanssa mahdollisena vasta vuonna 1943 tai 1944. Hän mainitsi siis samat vuosiluvut kuin 5. marraskuuta 1937. Kaikki läsnäolijat olivat siinä käsityksessä, että Hitler halusi pakottaa Puolan tänä vuonna tahtoonsa, kuten hän oli pakottanut edellisenä vuonna Itävallan ja Tšekkoslovakian. Kukaan ei epäillyt Hitlerin sanoja siitä, että hän ei siinä tapauksessa halunnut toimia uhkarohkeasti.

Schmundt oli tehnyt puhuttelun aikana jatkuvasti muistiinpanoja, ja hän muokkasi ne myös seuraavana päivänä käsinkirjoitetuksi kertomukseksi. Sen hän talletti muiden muistiinpanojen kera kassakaappiinsa. Seuraavina vuosina Schmundt antoi kaikki vastaavanlaatuiset asiakirjat ”valtuutetulle historiankirjoittajalle”, kenraali Scherffille. Hänen arkistostaan liittoutuneet löysivät ”Kertomuksen 23. päivästä toukokuuta 1939”, minkä jälkeen se toimi syyteaineistona vuonna 1946 Nürnbergin oikeudenkäynnissä avaindokumenttina (nimellä ”Kleiner Schmundt”). Oli ymmärrettävää, että monet syytetyt yrittivät esittää epäilyksiä tuon asiakirjan aitouden suhteen ja kuvata kertomuksen yksityisiä tietoja vääriksi. Itsekin esitin mielipiteitäni Nürnbergin oikeudenkäynnin todistajana varovasti syytetyjä ajatellen. Nykyisin ei ole enää mitään syytä salata Schmundtin muistiinpanojen aitoutta. Osanottajiksi mainitut olivat kaikki läsnä, myös Göring ja eversti Warlimont. On täysin mahdotonta olettaa, että Schmundt olisi kirjoittanut kertomuksen vasta paljon myöhemmin, suunnilleen vuonna 1940 tai 1941. Tiesin Schmundtin tavan laatia sellaiset muistiinpanot

valmiiksi niin nopeasti kuin mahdollista heti kunkin tilaisuuden jälkeen. Schmundt oli yleisesikuntaupseerina kyllin tunnon-tarkka ja vastuuntuntoinen kunnioittaakseen tuollaisten keskustelupöytäkirjojen oikeellisuutta ja arvoa. Sitäpaitsi muistiinpanojen sisältö vastasi Hitlerin tuonaikaisia käsityksiä, sellaisina kuin niitä tunsin, en ainoastaan toukokuun 23. päivän puhut-telun perusteella vaan myös yksittäisistä Hitlerin luottamukselli-sista keskusteluista sotilashenkilöiden kanssa.

Toukokuun 22. päivänä, siis päivää ennen salaista puhuttelua, allekirjoitettiin saksalais-italialainen ystävyys- ja liittosopimus Uuden Valtakunnankanslian vastaanottosalissa. Ulkoministe-riö teki kaikkensa korostaakseen tapahtuman juhlallisuutta. Oleellisilta osiltaan sopimus käsitteli avunantoa sotilaallisella ja taloudellisella alalla. Yleisessä kielenkäytössä se sai nimen ”Terässopimus”. Komeiden allekirjoitusseremonioiden kulis-sien takana kuiskailtiin heti, että sopimus kyllä johtaisi hyvin yksipuoliseen apuun. Ensisijassa mahdollisia taloudellisia seu-rauksia pelkäävä Göring ei säästänyt aloitteentekijäksi mainit-tua Ribbentropia myrkylliseltä arvostelulta. Göringin ärtymys vain kasvoi, kun hän kuuli Annunziata-kunniamerkin myöntä-misestä Ribbentropille. Göringillä itsellään ei ollut vielä tuota kunniamerkkiä, jonka haltijoita kutsuttiin Italian kuninkaan ”serkuiksi”.

Jugoslavalainen valtiovierailu

Vähän aikaa tuon näyttävän allekirjoitustapahtuman jälkeen ke-säkuun 1. ja 4. päivän välillä nähtiin Berliinissä valtiovierailu, joka loisteliaine juhlineen jätti jopa aikaisemman Mussolinin vierailun varjoonsa. Hitler oli kutsunut Saksaan Jugoslavian prinssihallitsijaparin, prinssi Paulin ja prinsessa Olgan. Prinses-sa oli syntyperäinen Kreikan ja Tanskan prinsessa sekä Englan-nin kuninkaan kälyn, Kentin herttuattaren Marinan sisar. Tämä sukulaisuussuhde oli ollut myötävaikuttamassa kutsun esittämi-seen. Lisäksi voitiin todeta olevan ensimmäinen kerta, kun hal-

litsevan kuningassuvun jäsen suoritti vierailun kansallissosialistisen Saksan johtajan luo. Hitler oli antanut kunnostaa ja sisustaa Bellevuen linnan Tiergartenissa hallituksen vierastaloksi.

Hitler halusi olla kahdesti yksinään vieraidensa kera. Toisena vierailupäivänä hän lounasti heidän kanssaan asunnossaan, kolmantena päivänä he nauttivat kolmisin teetä Valtakunnankanslian puutarhan uudessa kasvihuoneessa. Hitler uskoi, että hänellä olisi pienen piirin keskustelussa enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa henkilökohtaisesti vieraisiinsa. Keskustelunaiheensa hän oli valinnut huolellisesti silmälläpitäen niiden välittymistä Englantiin, vaikkakaan hän ei vielä tiennyt, että prinsihallitsijapari oli aikeissa jatkaa matkaa Berliinistä heti Lontoon sukulaisvierailulle Englannin hoviin.

Ohjelmassa oli myös Wagnerin ”Nürnbergin mestarilaulajat” Valtionopopperassa Unter den Lindenillä, jolloin johtajana toimi Herbert v. Karajan. Näin ja kuulin silloin ensi kerran tuon nykyisin niin kuuluisan ja juhlitun mestarin johtaman esityksen. Hän aloitteli silloin uraansa. Göring oli Preussin pääministerinä Valtionopopperan isäntä ja asettui puoltamaan Karajania, kun taas Goebbels, jolla ei voinut olla mitään vaikutusta Preussin Valtionopopperaan, ei pitänyt Karajanista. En tiedä aiheutuiko tämä taiteellisista vai henkilökohtaisista syistä. Hitler oli pettynyt näytännön suhteen. Kuulin, että hän puhui jotain epätasmallisista kohdista. Hänen mielestään oli myös nuorelta kapellimestarilta ylimielistä johtaa suuri teos ilman nuotteja. Ei edes Wilhelm Furtwängler olisi tehnyt niin.

Niin loistavat kuin tämän valtiovierailun ulkonaiset puitteet olivatkin, ei Hitler kuitenkaan ollut sen tuloksiin tyytyväinen, koska hänen ei ollut onnistunut saada vieraisiinsa kosketusta. Ensivaikutelmani vastaanotosta Lehrten asemalla ei ollut minua pettänyt. Molemmat vieraat olivat sen lajin ihmisiä, jotka eivät antaneet Hitlerille yliotetta.

Muutamaa päivää myöhemmin piti maailman saada tietoonsa Hitlerin menestys Espanjan sisällissodassa. Kesäkuun 6. päivänä marssivat ”Legion Condorin” sotilaat kukkien koristamina voittajina Berliiniin. Legioonan viimeinen komentaja, kenraali,

vapaaherra v. Richthofen johti paraatia. Hänen molemmat edeltäjänsä, kenraalit Sperrle ja Volkmann seisoivat Hitlerin takana kunniakorokkeella. Noin 8 000 sotilaan joukossa marssi 5 000 vasta muutamaa päivää aikaisemmin Espanjasta palannutta miestä. Hitler-nuorten kantamien ja 300 kaatuneen nimet sisältävien taulujen muodostamien kulissien edessä puhuivat Göring ja Hitler Espanjassa taistelleille sotureille. Hitler kertasi jälleen lyhyesti sisällissodan syyt ja kulun sellaisina kuin hän sen näki. Hän myös hyökkäsi läntisiä demokratioita vastaan, koska ne olivat levittäneet ”valheellisia” kertomuksia saksalaisten osallistumisesta Francon puolella. Samalla hän muisti Saksan puolesta kaatuneita tovereita. Vain harvat kiinnittivät siihen huomiota, että Hitler vältti huolellisesti mainitsemasta Venäjää ja bolshevismia.

Kesämatkoja

Hitlerin kalenterissa oli sen jälkeen vapaata valtiollisista tai sotilaallisista tapahtumista. Schmundt käytti tilaisuutta hyväkseen matkustaakseen lomalle. Albrecht puolestaan halusi mennä vihille. Sen vuoksi täytyi meidän jakaa loppukuun palvelustehtävät keskenämme Engelin kanssa. Otin itselleni kaksi ensimmäistä viikkoa.

Aluksi seurasin Hitleriä mielenkiintoiselle ja vaihtelua tarjoavalle matkalle. Kulloisenkin kohteen hän kertoi vasta vähän ennen lähtöä, niin että saavuimme niihin ennalta ilmoittamatta ja yllättäen. Menettely ei johtunut niinkään turvallisuussyistä. Hitler tahtoi sen sijaan välttää kansanpaljoutta ja oleskella mahdollisimman vähin häiriöin siellä, missä häntä eniten miellytti.

Ensimmäinen kohde kesäkuun 7. päivänä oli rakenteilla oleva Volkswagen-tehdas Fallerslebenissä. Suunnilleen vuotta aikaisemmin oli Hitler laskenut tuon tehtaan peruskiven. Hitlerin henkilökohtaisen adjutanttin oli onnistunut vielä viime hetkellä hankkia Fallerslebeniin koolle Ley, tohtori Ferdinand Porsche ja Jakob Werlin. Ley oli rakennushankkeen rahoittaja, Porsche

Volkswagenin suunnittelija ja Werlin taas Hitlerin autoasiantuntija ja keskustelukumppani moottorointiasioissa.

Olin oppinut tuntemaan Werlinin syksyllä 1937 Obersalzbergissa. Tilanpuutteen vuoksi meidät oli majoitettu erääseen vierastaloon, ”Bechsteinhausiin”, yhteiseen kahden hengen huoneeseen. Silloin sain kuulla, että hän, Mercedes-Benzin Münchenin osaston johtaja, tunsikin Hitlerin jo vuodelta 1924, toimitti hänelle autojaan ja antoi neuvoja. Jo pian valtaannousun jälkeen Hitler oli yrittänyt saada Werlinin avulla autoteollisuuden innostumaan kansanautoajatuksistaan. Vaikeiden taloudellisten olosuhteiden vuoksi eivät autonvalmistajat voineet tehdä päätöstä uuden ja kalliin konstruktion ottamisesta tuotantoon, etenkin kun sen menestymisestä ei ollut mitään takeita. Johtaja Werlinin onnistui saada aikaisemmin Mercedeksellä työskennellyt suunnittelija Ferdinand Porsche kiinnostumaan projektista. Ja niin hän sai Hitlerin ja Porschen kosketuksiin toistensa kanssa. Siten alkoi ”kansanauton” kehittäminen. Hitlerin käsityksen mukaan autoa piti valmistaa uudenaikaisimpien menetelmien mukaan uudessa tehtaassa. Kun Saksan työrintaman johtaja Ley kuuli hankkeesta, hän innostui ja tarjosi rahoitusta työrintaman omasta pankista. Siellä olivat talletettuina työrintamaan kuuluneiden työläisten jäsenosuudet.

Hitler puhui matkamme ensimmäisenä päivänä paljon tuosta yrityksen taustasta ja niistä suurista vaikeuksista, jotka oli voitettava. Näistä viimeisin oli kysymys sijoituspaikasta. Paikaksi valittiin teollisuusalueen tai suurkaupungin sijasta yksinäisellä maaseudulla Mittelland-kanavan varrella lähellä Wolfsburgin linnaa oleva kreivi Schulenburgin maa-alue. Siellä oli myös kyläksi tilaa rakentaa tehtaiden viereen uusi kaupunki, jonka piti saada nimi ”KdF-auton kaupunki”.

Vierailullamme emme nähneet ainoastaan uuden kaupungin suunnitelmia vaan myös jo ensimmäisiä töitä maastossa. Tehtaiden valmistumiseen arveli Ley tarvittavan vielä vuoden rakentamisen. Ensimmäisen Volkswagenin piti hänen mukaansa tulla liukuhihnalta ulos vuoden 1940 lopulla. Muistan hyvin sen paljon arvostelun, jota tuo ”suuruudenhullu” tohtori Ley sai

osakseen utopistisista suunnitelmistaan näiden tuotantolaitoksien rakentamiseksi ja rahoittamiseksi sekä edelleen ”kansanauton” valmistamiseksi. Niitä pidettiin yleisesti väärinä ja mahdottomina toteuttaa. Hitler tuki häntä innostuksessaan ja asettui kaikin tavoin Leyn ja kansanauton puolelle. He molemmat odottivat suurta tulevaisuutta tuolle pienelle autolle, jonka hinta ei saanut nousta yli 1 000 Saksan markan. Puolustusvoimia ei Volkswagen kiinnostanut siihen aikaan. Sitä ei pidetty sotataroituksiin soveltuvana.

Seuraava vierailu tehtiin ”valtakunnan teatteriviikolle” Wieniin. Hitler oli mieltynyt tuon kaupungin kulttuuriin, taiteisiin ja historiallisiin perinteisiin. Vain wieniläisistä itsestään hän ei pitänyt eikä myöskään salannut sitä. Sen vuoksi hän puhui yleensä Wienissä käydessään, kuten tämänkin matkan aikana vapaana valtiopoliittisista velvoitteista, vain taiteesta ja kulttuurista. Enimmäkseen hän kertoi kokemuksiaan Wienissä viettämältään nuoruusajalta: mitä oopperoita hän oli seurannut, mitä teatterikappaleita oli Burg-teatterissa nähnyt ja keitä kuvamaataiteilijoita oli ihaillut. Rakennustaiteessa ja maalaustaiteessa hän asetti etusijalle 1800-luvun töitä. Wienissä runsaasti nähtäviä goottilais-tyylisiä rakennuksia, kuten Stephansdom ja monia barokkityylisiä luomuksia hän kyllä ihaili mitä suurimmassa määrin, mutta 1800-luvun taiteeseen hänellä oli läheisemmät siteet, koska tyyli oli nuorempaa ja hänen mielestään yhä edelleen elinvoimaista. Tuohon tyyliin piti edelleen säilyttää yhteys, jolloin maalaustaiteen ja rakennustaiteen olisi tullut siitä ponnistaen kulkea uusille teille. Hitler oli maalaustaiteessa itse yrittänyt jatkaa tuota suuntausta. Hänen esikuvansa omalle tyylilleen oli Rudolf v. Alt. Hän oli jäljitellyt Altia jopa aiheiden valinnassa, suosinut sen mukaisesti historiallisia rakennusmuistomerkkejä ja omistanut tunnontarkkaan maalaamiseen koko rakkautensa rakennustaidetta kohtaan.

Valtakunnan teatteriviikon ohjelman puitteissa Hitler vieraili ensimmäisenä Wienin oleskelunsa iltana Richard Straussin oopperan ”Friedenstag” juhlanäytännössä. Toisena iltana oli ohjelmassa näytäntö Burg-teatterissa. Muistissani on hyvin säi-

lyneenä näytäntöjen jälkeiset seurustelutuokiot, jotka Hitler vietti taiteilijoiden piirissä. Erääksi illaksi oli valittu viehättävä ravintola Wienin läheiseltä Cobenzl-kukkulalta. Hitlerillä oli silminnähtävän suurta iloa vapautuneesta ja hauskaasta yhdes-säolosta ooppera- ja teatteritaiteilijavieraidensa piirissä.

Matkan viimeinen päivä alkoi Hitlerin käynnillä sisarentyttä-rensä Geli Raubalin haudalla Wienin Keskushautausmaalla. Sen jälkeen lensimme Linziin. Tuohon kaupunkiin Hitlerillä oli aivan toinen suhde kuin Wieniin. Hän tunsu sikäläisten ihmisten kanssa olonsa kotoisaksi. Kaupungilta puuttui kuitenkin hänen sanojensa mukaan näkyviä kulttuuriarvoja. Tämän asian Hitler tahtoi nyt korjata. Muuan kokemus on jäänyt mieleeni tuon päivän tienoilta. Linzin aluejohtaja Eigruber näytti hänelle kaupunkikierroksen aikana kaupunkikuvassa tapahtuneita muutoksia ja selvitti suunnitelmiaan rakennustöiden jatkamiseksi. Täynnä ylpeyttä hän osoitti uusia kerrostaloja, jotka oli rakennettu Hermann Göring -terästehtaan työläisille. Hitler katsoi häntä vaieten ja antoi sitten kokonaisen moiteryöpy kaatua aluejohtajan niskaan. Asunnoissa ei nimittäin ollut parvekkeita. Hitlerin mielestä se oli epäsosiaalista, sillä pitäisi myös ajatella lapsiperheitä ja sitä, millä keinoin näille voitaisiin tehdä olot mukavammaksi. Siksi on parveke joka asunnossa välttämättömyys.

Linzistä jatkoimme matkaamme autolla. Hitler pistäytyi matkalla Berchtesgadeniin pian Welsin takana lähellä Lambachia niillä seuduilla, jotka muistuttivat hänen varhaisimmista lapsuus-ajoistaan. Kävimme Hafeldissa, jonne hänen isänsä oli muuttanut vuonna 1895 jäätyään eläkkeelle 58-vuotiaana, sekä Fischlhamin koulussa, jossa Hitler oli käynyt kolme ensimmäistä kouluvuottaan. Pieni, yksiluokkainen koulurakennus oli säilynyt Hitlerin sanojen mukaan ennallaan, maalaismaisen vaatimattomana ja hiljaisena. Hitler antoi Bormannille tehtäväksi ostaa vanha koulurakennus puolueen välityksellä ja suunnitella paikalle uusi koulu. Lähdettyämme koulusta opettajatar tervehti Hitleriä ja lapset riemuitsivat hänen ympärillään. Mitä kau-
neimman sään vallitessa ajoimme kesäisessä Esialppien maise-

massa aina iltaan saakka, ja olimme auringon laskeissa jälleen Obersalzbergissa.

Hitler saapui Berghofiin reippaana ja matkasta uutta innoitusta saaneena. Mutta jo ensimmäisinä hetkinä huomasin, että hänen ajatuksensa olivat taas aivan muualla. Vastakohtaisuus hänen mielipuuhaulunsa, rakentamisen, ja poliittisten asioiden toteuttamismahdollisuuksien alituisen pohdiskelun välillä ei ole tuntunut minusta koskaan niin silmiinpistävältä kuin noiden päivien kuluessa Obersalzbergissä. Olimme Speerin kanssa vuorotellen hänen keskustelukumppaninaan. Kulkien lakkaamatta edestakaisin suuressa salissa Hitler antoi ajatuksiensa liittää vapaasti.

Hänen sanoistaan kaikui toive, jonka mukaan hänen täytyisi niin nopeasti kuin mahdollista saada hankituksi perusta edessään leijuville rauhan töille. Tämän perustan tuli olla suursaksalainen valtakunta, kiistämätön ja arvostettu Euroopan ja koko maailman kansojen keskuudessa. Minusta tuntui, että alueen laajuus ei tällöin välttämättä olisi ollut keskeistä, ei silloinkaan kun hän selvitti useinkin liioitelluilta vaikuttaneita käsityksiään laajentumisesta itään. Pohjimmiltaan oli hänestä tärkeintä tuhota ”juutalainen bolshevismi” suurimpana vaarana Saksalle ja Euroopalle. Tämän alituisen uhan alaisena Saksan kansa ei Hitlerin arvelun mukaan kykenisi elämään rauhassa ja täyttämään varsinaista tehtäväänsä, joka oli omistamiensa kulttuuriarvojen vaaliminen ja uusien luominen. Tuo selkeältä näyttävä tilannearviointi vakuutti minut hänen suunnitelmiansa oikeellisuudesta. Ennen kaikkea uskoin hänen sanoihinsa, kun hän jatkoi, että edellytyksenä Venäjän vastustamiselle täytyi olla yhtenäisen Euroopan. Hänestä ei ollut lainkaan kysymyksenalaista, etteikö sotaretki Puolaa vastaan olisi toteutettavissa lyhyessä ajassa ja voitollisesti. Mieluisampaa olisi hänelle ollut kuitenkin saada haltuun Danzig ja osa käytävää ilman Wehrmachtin apua sekä samalla löytää ratkaisu kestäväälle liittosuhteelle Puolan kanssa. Hän ei voinut kuvitella, että puolalainen kansalliskiihko menisi niin pitkälle, että aliarvioisi Saksan asevoimien vahvuuden ja yliarvioisi Englannin taholta tulevat mahdollisuudet avun saan-

tiin. Senkaltainen väärä arvio voisi merkitä Puolan loppua. Hitler ei uskonut Englannin aktiiviseen asioihinpuuttumiseen, koska hän arveli, että Englanti tarvitsisi vielä ainakin kaksi vuotta ennen kuin olisi riittävästi varustautunut sodan varalle. Tätä aikaa hän halusi käyttää hyväksi, sillä toista kertaa ei tulisi tilaisuutta hankkia Puolan kysymyksen ratkaisulla perustaa väistämättömälle taistelulle Venäjää vastaan. Kysyin Hitleriltä erään tällaisen salissa tehdyn iltakävelyn yhteydessä, uskoiko hän, että englantilaiset hyväksyisivät Saksan valta-aseman Euroopassa. Hitler sanoi, että hän ei jätä heille muuta mahdollisuutta, jos he aikovat pitää maailmanvaltansa. Puolan suhteen he eivät olleet vielä täysin sitoutuneet. Varovaiset englantilaiset odottivat yhä. He pysyisivät varmasti aivan hiljaisina, jos hänen onnistuisi saada aikaan liitto Venäjän kanssa. Varmaan myös puolalaiset laskeutuisivat silloin korkean ratsunsa selästä, sillä he pelkäävät vielä enemmän venäläisiä kuin meitä.

Saksalais-venäläinen lähentyminen

Sillävälän oli myös Moskovasta saatu merkkejä, jotka antoivat aiheen päätellä, että Staliniakin kiinnosti muutos neuvostoliittolaisessa politiikassa Saksaa kohtaan. Ulkoministeri Litvinov, juutalainen, joka nautti länsivaltojen keskuudessa erityistä arvonantoa, oli korvattu toukokuussa 1939 Molotovilla. Kysymykseeni, mitä intressejä Stalinilla mahtaisi olla liittyä meihin, Hitler vastasi viittaamalla Venäjän taloudellisiin vaikeuksiin ja huomauttamalla, että "viekas kettu Stalin" näki tilaisuuden poistaa sillä tavoin Puolan aiheuttaman epävarmuustekijän. Meidän mielenkiintomme kohteena oli sopimus Venäjän kanssa siksi, että voisimme siten eristää Puolan ja samanaikaisesti pelottaa Englannin. Hitlerin päätehtävä olisi välttää sotaa Englannin kanssa. Myös Saksa oli varustautumaton sellaiseen taisteluun elämästä ja kuolemasta. Hän toivoi voivansa jatkaa saksalais-venäläisen liiton jälkeen keskusteluja Puolan kanssa ja sulkea Englanti pois asioista.

Tapaus Albrecht

Miten merkillisillä asioilla Hitler joutuikaan askartelemaan suurpolitiikan ohella, sen osoittaa eräs merkityksetön mutta ajalle tyypillinen tapahtuma noina päivinä Obersalzbergissä. Suuramiraali Raeder ilmoittautui halukkaaksi pääsemään Hitlerin puheille. Kommodori Schulte Münting, merivoimien esikuntapäällikkö, ei antanut minun, palvelusvuorossa olevan sotilasadjutantin, sopia hänelle tapaamisaikaa, vaan kääntyi asiassa Schaubin puoleen. Kun sain kuulla käynnistä, totesin Schulte Müntingin menettelyn hyvin kummalliseksi. Mutta laivastolla oli omat menetelmänsä, jotka olivat monesti käsittämättömiä ja usein kuten nytkin, taitamattomia. Raeder ilmestyi paikalle, puhui noin kaksi tuntia Hitlerin kanssa suljettujen ovien takana ja matkusti jälleen pois. Luonnollisesti sain Hitleriltä kuulla, mistä oli ollut kysymys. Albrecht oli mennyt naimisiin sellaisen naisen kanssa, joka Raederin käsityksen mukaan ei sopinut upseeriston piiriin. Rouva tunnettiin hänen mukaansa meriupseerien keskuudessa "suurpiirteisen" käytöksen ihmisenä. Raeder vaati vapauttamaan Albrechtin laivaston palveluksesta. Hitler tunsu Raederin vanhanaikaiset mielipiteet tuollaisissa kysymyksissä ja oli jättänyt ratkaisun asiassa, kuten hän minulle kertoi, riippumaan keskustelusta Albrechtin kanssa. Hitler kehotti minua kutsumaan Albrecht puheilleen. Niinpä Albrecht tuli, Hitler sai häneltä selityksen ja Albrecht matkasi jälleen pois. Ehdin sanoa hänelle vain hyvää päivää ja näkemiin.

Lähipäivinä seurasi jälleen kiihkeä keskustelu Hitlerin ja Raederin välillä. Hitler kutsui sen jälkeen rouva Albrechtin käymään Obersalzbergissä. Tulos oli, että Albrecht erosi laivastosta ja Hitler otti hänet henkilökohtaiseksi adjutantikseen.

Tuossa "tapauksessa" oli merkillepantavaa se, että Raeder jo aiemminkin todettuun tapaansa asettui vastustamaan Hitleriä. Raeder oli tietoinen asemastaan ja velvollisuuksistaan merivoimien upseeristoa kohtaan, eikä hän poikennut tästä linjastaan. Mutta hän tiesi myös, että Hitler tarvitsi häntä, eikä hänellä ollut nyt varaa hankkia itselleen uutta skandaalia ratkottavaksi.

Siten Raederin käytöstä voitiin pitää esimerkillisenä. Tosin tavamalla toiminnalla olisi ollut mahdollista välttää se, että Hitler jälleen yleisti yksityistapauksen perusteella Raederin käsityksien tuomitsemisen koskemaan koko maavoimien ja laivaston upseeriston yhteiskunnallisia mielipiteitä, joita hän myös muissa asioissa väitti liian vanhanaikaisiksi. Tapaus Albrechtin kulku oli todiste siitä, että puolustushaaran komentaja kykeni tosin menestyksellä puolustamaan näkökantojaan Hitleriä vastaan, mutta hänellä ei ollut tarvittavaa psykologista taitoa tämän kanssa tapahtuvaan kanssakäymiseen.

Tilanteen kiristyminen

Iloa poikamme Dirkin syntymän johdosta 22. kesäkuuta varjosivat Obersalzbergistä saapuneet levottomuutta herättäneet uutiset. Kuulin sieltä, että Brauchitschin ja Keitelin kanssa huhtikuun alun ohjeen perusteella neuvotellut sotilaalliset toimenpiteet olivat saavuttaneet sellaisen vaiheen, jossa salaaminen tulisi yhä vaikeammaksi. Hitleriä se huoletti kovasti, sillä maavoimille ja merivoimille ei ollut helppoa naamioida nyt jo laajoiksi tulleita toimiaan. Reserviläisiä täytyi kutsua palvelukseen, mikä siihen aikaan oli epätavallista, sillä sotaharjoitukset pidettiin yleensä vasta syyskuussa. Maatalous aloitti sadonkorjuun ja tarvitsi jokaisen miehen samoin kuin teollisuus tarvitsi väkeä kasvaneiden varustelutilausten toimitussopimusten täyttämiseen. Ei voinut siis jäädä huomaamatta, että kaikkialla maassa puhuttiin edessäolevista sotilaallisista tapahtumista. Myöskään niiden kohdetta ei ollut vaikea arvata jo edeltäneiden toimien vuoksi. Hitler noutaisi nyt Danzigin ja Puolan käytävän takaisin valtakunnalle! Jäljelle jäi vain kysymys: milloin ja miten? Vielä oli tunnelma kansan keskuudessa optimistinen. Sotaa ei pidetty mahdollisena: ”Sen Adolf osaa estää.”

Itse en osannut myöskään uskoa vielä täysin mahdollisuu-
teen, että kehittyisi sotainen ratkaisu. Keskustelut Hitlerin
kanssa Obersalzbergissä ja näköalat liitosta Venäjän kanssa

olivat oikeastaan rauhoittaneet minua. Siitä huolimatta minusta tuntui vaikealta vastata yhä polttavammiksi käyviin ystävieni kysymyksiin. Tuleeko sotaa vai ei? Voimmeko vielä matkustaa lomalle?

Muistan sen vuoksi vielä niin hyvin silloiset ajatukseni, koska kävin vaimoni toipumista odotellessani pitkän keskustelun tilanteen kehittymisestä serkkuni kanssa. Hän oli jo maailmansodan nähneenä upseerina saanut palvelukseenastumismääräyksen ilmavoimiin. Yritin karkoittaa hänen suuren huolensa uudesta sodasta mainitsematta kuitenkaan Hitlerin suunnitelmia Venäjän suhteen. Tosiasiallisesti uskoin sinä hetkenä vielä, että Hitlerin laskelma rauhanomaisesta ratkaisusta pitäisi. Vain vähän myöhemmin näytti jo aivan toisenlaiselta.

Kun sovin heinäkuun alkupäivinä vaimoni kanssa ristiäisten ajankohtaa, oli siinä olennainen sijansa aikataululla, joka oli määrätty puolustusvoimille tapaus ”Valkoista” varten. Tiesin, että Hitlerin täytyi ratkaista elokuun 12. päivänä, aloitetaanko keskitysmarssi Puolaa vastaan, jotta hyökkäyspäivänä olisi pidettävissä 26. elokuuta. Siksi katsoin tuon 12. päivän, joka oli muuten lauantai, olevan viimeisen mahdollisen ristiäistilaisuuden. Poliittinen tilannekehitys oli siis heinäkuun alussa jo muuttanut käsitykseni sellaisiksi, että sittenkin olisi hyvin mahdollista tulla sota Puolan kanssa.

Rechlin, heinäkuun 3. päivänä

Kahden perhepiirissä vietetyn viikon jälkeen täytyi minun ilmoittautua Hitlerille Hampurissa, missä hän oleskeli komentajana toimineen kenraali Knochenhauerin hautajaisten vuoksi. Hitler halusi jatkaa sieltä matkaa ilmavoimien koekentälle Rechliniin Mecklenburgin Müritzseelle. Kesäkuun loppupäivinä olin Berliinissä saanut tietoja tuosta Hitlerin matkasta Udetilta ja Jeschonnekilta. Saavuimme heinäkuun 3. päivänä kello 10 aikaan lentokentälle. Göring, Milch, Udet ja Jeschonnek mukanaan suuri joukko insinöörejä ja teknillisen alan upseereita

olivat Hitleriä vastassa. Hänen kanssaan saapui henkilökohtaisten ja sotilasadjutanttien lisäksi vain Keitel ja Bormann. Ajatus uusien lentokoneiden, aseiden ja varusteiden esittelemisestä oli lähtöisin Milchiltä, joka oli huolissaan siitä, että raaka-aineiden toimitusvaikeuksien vuoksi ilmavoimien lentokone- ja lentovarusteohjelmaa ei voitaisi toteuttaa. Milch pyrkiessä aina esittämään Hitlerille tunnollisesti tosiasiallisen tilanteen varusteluasioissa yritti Göring puolestaan antaa Hitlerille sellaisen vaikutelman, että tämän käskemä ilmavoimien suurentaminen joka tapauksessa toteutettaisiin. Siksi hän oli yhtynyt Udetin ehdotukseen ohjata Hitlerin huomio aivan muihin asioihin.

Udet oli tavallaan ”isäntä” Rechlinissä. Sen mukaisesti hän oli teettänyt alaisillaan esittelyohjelman ja sopinut sen Göringin kanssa. Göring, joka ei itse ymmärtänyt paljoakaan tekniikasta, antoi erilaisten tehokeinojen vaikuttaa ja ikään kuin sokaista itsensä. Henkilöstöllensä hän oli antanut ymmärtää, että Hitlerillä ei ollut juuri käsitystä lentokoneista mutta sen sijaan suuri mielenkiinto yleensä tekniikkaan ja erityisesti asevaikutukseen. Göring ja Udet olivat sen vuoksi tietoisesti antaneet sopivat ohjeet koeasemalle esittelyjen suorittamiseksi. Sivutarkoituksena he halusivat kääntää Hitlerin kysymykset pois senhetkisestä hävittäjäyksiköiden varustuksesta.

Hyvin mielenkiintoinen ja monipuolinen esittely jätti kaikkiin katsojiin kestävän vaikutelman. Milch tosin näki vaivaa selvittäessään Hitlerille, että esiteltyt lentokoneet, aseet ja varusteet olivat kaikki vasta kokeiluvaiheessa. Mutta kukaan ei sanonut, että ne voisivat olla kaikkien testien jälkeen aikaisintaan kahden–kolmen vuoden kuluttua joukoilla käytettävissä. Niin pian kuin Hitler osoitti erityistä mielenkiintoa johonkin kohteeseen tai antoi ymmärtää, että sellaisen kehittäminen olisi hyvin tärkeää, Göring heti vakuutti, että hän huolehtisi sen saamisesta joukoille mitä pikimmin.

Epäilemättä vaikuttavin esitys oli maailman ensimmäisen rakettilentokoneen He 176:n lento. Tosin tämä kokeilumalli kykeni lentämään vain muutaman minuutin, mutta se saavutti melkein nopeuden 1 000 km/h, joka oli aivan ilmiömäinen suori-

tus tuohon aikaan. Hävittäjäkoneet Me 109 ja He 100 tuntuivat sen rinnalla jo vanhentuneilta, vaikka ne olivat aivan uudenaikaisia konstruktioita. He 100 tuntui olevan ylivoimainen Me 109:ään verrattuna. Göring ja Udet olivat kuitenkin jo ratkaisseet sen, että vain 109 tulee säilymään tuotannossa. Syynä oli ensiksikin, että Me 109:n tuotanto oli jo ollut käynnissä pitkähkön ajan, ja toiseksi että Heinkelin tehtaiden tuli erikoistua pommituskoneiden valmistukseen. Silloinen vakiopommituskonemalli He 111 esiteltiin varsin ylipainoisena, jolloin se käytti nousukiidon aikana kahta rakettia antamaan apuvoimaa. Tämä oli jo osoitus He 111:n riittämättömistä ominaisuuksista. Voidakseen täyttää tehtävänsä vakiopommituskoneena se täytyi varustaa ylisuurella kuormalla, joko toimintamatkan lisäämiseksi ylimääräisillä säiliöillä tai pommikuorman suurentamiseksi tehokkaan asevaikutuksen aikaansaamiseksi. Navigointi- ja radiovarustuksen lisäksi tuntuivat Hitleriä kiinnostavan erityisesti hävittäjälentokoneiden aseet. Kaksimoottorinen hävittäjä Me 110 oli varustettu uudella 30 millimetrin kanuunalla. Se miellytti Hitleriä erityisesti. Hän viittasi välttämättömyyteen nostaa suurikaliiperisten lentokoneaseiden tulinopeutta etenkin hävittäjäkoneissa.

Göring, Milch ja Udet pitivät Hitlerin siihenastisten lausuntojen perusteella sotaa mahdollisena vasta vuonna 1943. Tuohon ajankohtaan tähtäsi tämäkin esittely. Käytin siitä huolimatta paluumatkalla Berliiniin tilaisuutta hyväkseni mainitakseni Hitlerille vielä kerran, että kaikki hänen näkemänsä oli tulevaisuuden asiaa. Hän sanoi ymmärtäneensä tilanteen juuri niin, ja hän ottaa tämän kysymyksen Göringin kanssa vielä tarkoin pohdittavaksi. Kun ehdotin, että hän ottaisi ilmavoimien varustamista koskevaan neuvotteluun mukaan asiantuntijoita, mieluiten Milchin, hän lupasi menetellä juuri niin. Mutta tuota välttämättömyyden neuvottelua ei poliittisen tilanteen kehityksen vuoksi voitukaan enää järjestää. Siten Rechlinin näytöksen perusteella Hitlerille jäi täysin vääriä käsityksiä, ja ne johtivat myöhemmin epäoikeutettuihin moitteisiin ilmavoimia kohtaan. Pullonkaulana ilmavoimien varustamisessa oli ollut ja oli edelleen raaka-ai-

neiden saanti. Siitä ei ollut keskusteltu. Oli anteeksiantamaton-
ta, että Göring ja hänen avustajansa eivät tehneet tuosta tilai-
suudesta mitään johtopäätöksiä. Ensimmäiset voitolliset sota-
retket vuosina 1939 ja 1940 sumensivat osaltaan todellisuuden
näkyviin tuloa. Vasta kaksi vuotta myöhemmin, ensimmäisten
Venäjäsodan kriisien jälkeen, havahduttiin huomaamaan koh-
talokkaat virheet.

Seurasi työntäyteisiä päiviä Berliinissä. Kerroin Jeschonne-
kille ja hänen esikunnalleen sekä myöskin OKW:n maanpuolus-
tusosaston ilmavoimien yleisesikuntaupseerille, ystävälleni ma-
juri Speck v. Sternburgille keskusteluista, joita olin käynyt Hit-
lerin kanssa ilmavoimien varustelutilanteesta. Jeschonnek oli
tosin tyytyväinen aloitteellisuuteeni Hitlerin luona, mutta hän
oli liiaksi Göringin vaikutuksen alainen. Hänhän piti hyökkäys-
tä Puolaan mahdollisena mutta ei sen sijaan sotaa Englannin
kanssa. Sternburg näki poliittisen tilanteen kehityksen toisin.
Hän oli puolestaan päällikkönsä, eversti Warlimontin vaikutuk-
sen alainen. Warlimont, älykäs mutta näkymätön yleisesikun-
taupseeri kuului niihin upseereihin, jotka eivät halunneet tuoda
julki mielipiteitään ja vaikuttivat siksi ylimielisiltä. Sternburg
sen sijaan ei pitänyt suutaan supussa. Hänen mielestään Englan-
ti ja Ranska tulisivat heti Puolan avuksi Saksan hyökkäyksen
alkaessa, ja siitä syystä hän katseli huolestuneena tulevaisuu-
teen. En itse osannut yhtyä hänen mielipiteeseensä, vaikkakin
hänen perustelunsa vaikuttivat päteviltä.

Viimeiset viikot ennen sotaa

Minulle tuli nyt kiire perehtyä tapaus ”Valkoisen” varalle teh-
tyihin valmisteluihin, koska olin saanut määräyksen osallistua
taas Hitlerin seuraavalle matkalle vuorollani adjutanttina.
OKW:n antaman ohjeen mukaisesti olivat puolustushaarojen
esikunnat antaneet omat operaatiokäskynsä. Esikunnat ja joukot
työskentelivät suurimman mahdollisen salaamisen määrittämis-
sä puitteissa. Mutta sitä vaikutelmaa ei mikään voinut peittää,

että jotain todella epätavallista valmisteltiin. Hämmästyneenä panin merkille niihin aikoihin Hitlerin ja armeijajohdon välillä vallinneet yllättävän rauhalliset suhteet. Vuotta aikaisemmin, kun suursodan vaara oli minimaalinen, yrittivät maavoimien komentaja ja yleisesikunnan päällikkö kääntää Hitleriä pois hyökkäyssuunnitelmista Tšekkoslovakiaan. Tunnetusti oli vuonna 1938 vielä Beck yleisesikunnan päällikkönä, mutta komentajan Brauchitschin ja uuden yleisesikuntapäällikön Halderin negatiivinen perusasenne Hitleriä kohtaan ei ollut siitä lähtien muuttunut. Nyt sen sijaan, kun poliittinen tilanne ei Tšekkoslovakian miehityksen jälkeen ollutkaan taas rauhoittunut ja hyökkäys Puolaan saattoi laukaista eurooppalaisen sodan, näytti maavoimien johto olevan ilman mitään epäilyjä. Minut tuo käyttäytyminen teki epävarmaksi ja samalla epäluuloiseksi, sillä myöskin ilmavoimien esikunnassa oli huolestuneisuutta, eikä siellä voitu yhtyä Göringin toiveikkaaseen tilanteenarviointiin.

Heinäkuun 6. päivänä lensi Hitler ensimmäistä kertaa uudella lentokoneellaan, nelimoottorisella Focke-Wulf 200 ”Condorilla” Müncheniin. Hän oli ihastunut koneeseen, se tuntui hänestä lentävän aikaisempia vakaammin ja olevan meluttomampi. Hieman epäillen hän arvioi vain sisäänvedettäviä laskutelineitä, uutuuksia, joita Hitler ei vielä tuntenut. Mutta hän tottui niihin. Uudessa koneessa oli kuusi tai kahdeksan paikkaa enemmän kuin siihenastisessa Ju 52:ssa, ja se lensi melkein 100 km/h nopeammin. Tuo merkitsi huomattavaa lyhennystä lentoaikaan Berliinistä Müncheniin.

Hitler matkusti vielä illan kuluessa autolla Obersalzbergiin ja vietti siellä viikon, joka minun osaltani kului jälleen kokonaan varustelusuunnitelmien merkeissä. Kuinka paljon Hitleriä kiinnostivat yksityiskohdat, sen osoittivat muutamat pikku tapahumat. Eräänä päivänä Hitlerin mieleen tuli, että laivastolla oli varastossaan taistelulaivoihin Scharnhorst ja Gneisenau tarkoitettut 38 cm:n tykit. Minun täytyi heti välittää Hitlerin ohje Keitelille, että piti valmistaa rautatietykin alustoja ja asentaa nuo putket niille. Toisen kerran oli kysymys ilmatorjuntatykkien ampumatarvikkeista. Keitel oli hieman aikaisemmin kerto-

nut Hitlerille varusteluneuvotteluissa ilmavoimien vaatimuksesta saada enemmän ilmatorjunta-ampumatarvikkeita ja samalla ilmoittanut vastustavansa sitä raaka-ainepulan vuoksi. Hitler oli ollut hänen kanssaan samaa mieltä ja määrännyt kuukautiseksi valmistusmääräksi 100 000 laukausta 88 millimetrin tykeille samoin kuin vastaavan määrän muille kaliipereille. Yritin osoittaa Hitlerille, että tuolla tavalla saataisiin jokaiselle ilmatorjuntayksiköillä olevalle 2 500 88 millimetrin tykille vain 40 kranaattia kuukaudessa. Hitler ei kuitenkaan antanut periksi. Hän perusteli päätöstä sillä, että ampumatarvikevarastot olivat täynnä, ja ensiksi täytyisi antaa etusija tykkien tuotannolle ennen ampumatarvikkeiden valmistusta.

Perusteellisesti hän tutkiskeli maavoimien operaatiosuunnitelmia Puolaa vastaan. Brauchitsch ja Halder olivat keskustelleet yksityiskohdista Hitlerin kanssa ja saaneet suunnitelmille hyväksymisen. Eräitä kohtia, osaksi strategisia ja osaksi taktillisia, Hitler halusi yhä käsitellä samoin kuin kysymyksiä henkilöstön käytöstä miehittämään armeijoiden ja armeijaryhmien johtopaikkoja. Kokonaan toisin kuin vuotta aikaisemmin kävi nyt Hitlerin sanoista selvästi ilmi, että hän oli täysin asennoitunut taistelun varalle.

Salaamissyistä Hitler ei antanut muuttaa yksityiselämänsä kulkua eikä virallisia vuosittain uusiutuvia tapahtumia. Valmistelut valtakunnan puoluepäiviä varten jatkuivat edelleen kuten myös juhla valmistelut elokuun lopussa lähestyvän Tannenbergin taistelun 25-vuotispäivän johdosta. Hitler itse otti osaa ”Saksan taiteen päivän” tapahtumiin Münchenissä ja vieraili Bayreuthin musiikkijuhlilla 25. 7. – 2. 8. lukuunottamatta lyhyttä keskeytystä sotilaallisten neuvottelujen johdosta Berliinissä ja Länsivallilla Saarbrückenissä. Taiteilijavastaanotto elokuun 1. päivänä Siegfried-Wagner -talossa Bayreuthissa auttoi jälleen kerran unohtamaan kaikki sotilaalliset suunnitelmat. ”Götterdämmerungin” esitykseen 2. elokuuta päättyi Hitlerin oleskelu Bayreuthissa. Päivä oli sama, jona maailmansota oli alkanut 25 vuotta aikaisemmin. Tuosta vuosipäivästä ei kuitenkaan paljon puhuttu. Enemminkin oli esillä lähipäivinä Schmuntin palve-

luksessaolon 25-vuotispäivä ja Hitlerin oma palvelukseenastuminen vapaaehtoisena Jalkaväkirykmentti ”Listiin” 25 vuotta sitten. Hitler sai paljon onnittelusähkeitä, ja myös suuri joukko onnittelijoita kokoontui Berghofiin. Päälikköadjutanttinsa Schmundtin Hitler ylensi everstiksi, mikä oli merkinä heidän välisestä arvostuksesta ja luottamuksesta. Maavoimien korkeimpien yleisesikuntaupseerien keskuudessa tapahtumansa sijaan kohtasi arvostelua. Kun siellä katsottiin Schmundtia jo Hossbachin seuraajana epäluulolla, hänen täytyi lisäksi ajamittaan niellä monenlaista muutakin kritiikkiä. Varsinainen syy tähän oli aina vain vastakohtaisuus OKW:n ja OKH:n välillä. OKW:lla Hitlerin ylimpänä sotilasesikuntana oli velvoitteita koko puolustusvoimia kohtaan, maavoimat niihin mukaanluettuina, oli sitten kysymys sotilaallisesta johtamisesta, taloudesta tai varustelusta.

Maavoimien yleisesikuntaupseerit pitivät Schmundtia OKW:n miehenä, eivät niinkään ylipäällikön ensimmäisenä adjutanttina tai sotilasneuvonantajana. He eivät suoneet hänelle arvontoa, jota he olivat osoittaneet Hossbachille, vaikka molempien henkilökohtaiset ominaisuudet ja toiminta olivat melko samankaltaisia. Vain tehtävien kuvauksessa oli eroa. Hossbach oli saanut yleisesikunnan päälliköltä, kenraali Beckiltä tehtävän valvoa, ettei Hitler puuttuisi maavoimien asioihin, kun taas Schmundt sai tehtävänsä Hitleriltä. Schmundtin tuli toimia sotilaallisena adjutanttina vastuullisena vain Hitlerille eikä kenellekään muulle. Nyt oli Schmundt palvellut puolitoista vuotta vaikeimmassa virkatehtävässä mitä maavoimien yleisesikunnalla oli kenellekään antaa. Kokemansa jälkeen hänen oli vain vastattava kysymykseen: Hitlerin puolesta vai häntä vastaan? Schmundt oli tehnyt myönteisen päätöksen, mutta hänen paras ystävänsä palvelusajalta Jalkaväkirykmentti 9:ssä, Henning Tresckow sen sijaan oli asettunut vastustamaan. He molemmat olivat sotilaita, joilla oli samankaltaiset mielipiteet ja he uskoivat molemmat, että he täyttämällä tehtävänsä tekevät parhaansa isänmaansa hyväksi. Schmundtille tehtävien suoritus tuntui raskaalta, ja ratkaisut olivat vaikeita. Hänen suuri tunnontark-

kuutensa, henkilökohtainen vaatimattomuutensa ja uskollisuutensa hankkivat hänelle Hitlerin luottamuksen. Schmundtista olisi ollut häpeällistä käyttää tätä luottamusta väärin. Hän piti asemaansa puhtaasti sotilaallisena tehtävänä. Erityisesti oli hänen huolenaan saada aikaan hyvät suhteet Hitlerin ja maavoimien johdon välille. Yhä uudelleen hänen täytyi taistella Hitlerin luona puolueen ja SS:n vaikutusta vastaan. Ponnisteluissaan hänellä oli ajoittain menestystä, samalla kun eräät hänen tovereistaan yleisesikunnassa nimittivät häntä sen vuoksi ”Parsifaliksi”, toisin sanoen ”hurskaaksi hulluksi”. Schmundt ei suinkaan ollut ”narri” arvioidessaan päällikköänsä. Hän pystyi näkemään tapahtumien ja henkilöiden läpi hyvin tarkasti. Hän oli epätoivoinen kenraalien omaksumasta etäisestä, ikään kuin ulkopuolisesta asenteesta. Eräissä keskustelussa tuosta aiheesta Schmundtin kanssa ehdotin, että hän pyrki vaikuttamaan enemmän maavoimien korkeiden johtopaikkojen miehittämiseen. Sen hän olisi voinut tehdä vain Hitlerin avulla. Mutta Schmundt oli tuohon liian rehellinen, sillä hän piti sellaista menettelyä juonitteluna maavoimien kenraaleja vastaan. Hän itse sai osakseen tuolta taholta vain kiittämättömyyttä ja tietynlaista ylimielistä sääliä.

Bayreuthin musiikkijuhlien jälkeen matkustin Berliiniin pitääkseni muutaman päivän lomaa. Minun täytyi yhä uudelleen ajatella yhtä aikaa sekä ristiäisiä että hyökkäyksen alkua. Poikamme ristiäiset oli määrä pitää elokuun 12. päivänä Nienhagenissa, appivanhempieni maatilalla. Samana päivänä tiesin Hitlerin joutuvan päättämään, aloittaako armeija keskitysmarssin Puolaa vastaan, jolloin hyökkäys voisi alkaa 26. päivänä. Eräs lapsen kummitäti kertoo minulle vielä nykyisin, että olin sanonut hänelle juhlallisen toimituksen aikana: ”Katso tarkkaan – sellaista ei tapahdu enää koskaan!” Nuo sanat kertoivat sen, kuinka arvioin tilannetta silloin elokuun 12. päivänä vuonna 1939. Minulle oli tullut yhä selvemmäksi, että Puola asettuisi vastustamaan maahantunkeutuvia saksalaisia joukkoja. Kahden silloisen vieraamme kanssa saatoin puhua siitä avoimesti. He olivat Boehm-Tettelbach ja Karl Hanke. Boehmin äiti oli ame-

rikkalainen. Hän tunsikin englantia puhuvaa maailmaa. Hanke oli ollut vielä vähän aikaa sitten valtiosihteerinä Goebbelsin propagandaministeriössä, ja hänellä oli nyt mukanaan palvelukseenastumismääräys panssarijoukkoihin. Kumpikaan ei uskonut, että Englanti jäisi puolueettomaksi Saksan hyökätessä Puolaan. Sen täytyi merkitä Ranskan asettumista samanaikaisesti Saksaa vastaan. Hanke oli myös sitä mieltä, että saksalais-venäläinen liitto ei tekisi vaikutusta englantilaisiin. Se vastasi myös minun käsitystäni, mutta en saattanut mitenkään uskoa, että Puola uskaltaisi asettua vastarintaan kahta ylivoimaista valtakuntaa vastaan. Ehkäpä olisi vielä tilaisuus sittenkin uusiin keskusteluihin Puolan kanssa.

Arvostin Hankea. Olimme ystäväystyneet ja käyneet viime kuukausina hänen kanssaan monia keskusteluja. Tunsin hänen viisaat ja syvän vakaumuksen määrittämät mielipiteensä moniin politiikan ja elämän kysymyksiin. Hänet oli mainittu viime aikoina Goebbelsin ja tšekkiläisen filmitähden Lida Baarovan tapauksien yhteydessä. Hitler oli juuri vähän aikaa sitten Bayreuthissa saattanut lievällä väkivallalla aviopari Goebbelsin jälleen yhteen. Mutta sitä ennen oli kulunut myrskyisiä viikkoja. Magda Goebbels oli kääntynyt Hanken puoleen neuvoa ja apua saadakseen. Lähinnä hän oli vielä toivonut, että Hanke olisi voinut vaikuttaa Magdan aviomieheen, jotta tämä lopettaisi seikkailunsa. Molemmat tiesivät, että Hitler toivoi tätä. Hanken ponnistelut Goebbelsin suhteen jäivät tuloksettomiksi ja johtivat Goebbelsin ja Hanken vieraantumiseen toisistaan sekä samalla Magda Goebbelsin ja Hanken suhteeseen. Rouva oli päättänyt jo erota miehestään. Kun Hitler kuuli tästä, hän ryhtyi toimimaan. Magda hyväksyi Hitlerin ”välitystuomion”.

Me Hanken kanssa olimme kuitenkin jo jonkin aikaa olleet vakuuttuneita siitä, että Magdan suuri rakkaus todellisuudessa oli Adolf Hitler ja hän oli ainakin ajoittain saanut myös vastarakkautta osakseen. Hänen avioliittonsa Goebbelsin kanssa saattoi olla hänelle vain keino voida elää Hitlerin läheisyydessä. Muuten oli meille vaikea selittää avioliittoa ontuvan Goebbelsin ja erittäin viehättävän Magdan välillä.

Vaimolleni ja minulle ristiäispäivä merkitsi tavallaan kahden ensimmäisen avioliittovuotemme päätöstä. Aavistimme, että elämämme muuttuisi siitä lähtien, ilman että olisimme kuitenkaan ajatelleet, mitä suruja ja vaaroja tulevaisuus vielä saattaisi tuoda mukanaan.

Saksalais-venäläinen sopimus

Lyhyen Berliinissä vietetyn ajan jälkeen ajoimme vaimoni kanssa autolla Obersalzbergiin. Siellä huomasimme elämän sujuvan totuttuun tapaan. Ulkonaisesti ei mikään viitannut siihen, että poliitikot ja sotilaat työskentelivät epätavallisten tehtävien parissa. Schmundt ja Hewel selvittivät minulle viimeiset tapahtumat. Elokuun 12. päivänä oli Hitler odotetusti antanut Wehrmachtille käskyn keskitysmarssista Puolaa vastaan ja määrännyt hyökkäyspäiväksi lauantain, 26. elokuuta. 14. päivänä Brauchitsch ja Halder olivat olleet pitkänpuoleisessa neuvottelussa Berghofissa. Schmundt kertoi, että Hitler oli antanut heidän tulla vain antaakseen vielä kerran ”piristysruiskeen”. Hitlerin arvion mukaan Puola oli paljolti eristyksissä ja murtuisi kahdessa viikossa. Tuona aikana eivät Englanti ja Ranska voisi toimittaa mitään tuntuvaa apua. Jos Englanti hyökkäisi vakavissaan, sen koko maailmanvalta olisi asetettava peliin. Siinäkin tapauksessa Hitler tahtoi hyökätä Puolaan. Venäjä ei puuttuisi asiaan. Sillä on mielenkiintoa vain Baltian maihin ja Bessarabiiaan. Hewel totesi, että Ribbentrop kävi venäläisten kanssa kauppaneuvotteluja, jotka tuntuivat sujuvan suotuisasti. Epäluuloa oli herännyt italialaisten suhteen. Italian ulkoministerin, kreivi Ciano pitkäkö vierailu viime viikonvaihteessa oli tähännyt siihen, että Saksa luopuisi sodasta Puolaa vastaan, koska pelättiin Englannin puuttumista. Hewel oli sitä mieltä, että Hitlerin ei ollut onnistunut saada Cianoa vakuuttuneeksi, että huoli suuresta sodasta oli perusteeton.

Siitä huolimatta Hitler luotti yhä Mussoliniin. Hewel lisäsi, että hänen käsityksensä mukaan italialaiset eivät tunteneet tar-

koin vain saksalaisten aikeita Puolaa kohtaan, vaan he olivat myös selvillä englantilaisten käsityksistä. Hitler oli puhunut Cianolle hyvin avoimesti ajatuksistaan ja suunnitelmistaan Puolan suhteen. Mutta kuten aina keskustellessaan italialaisten kanssa Hitler oli nytkin esittänyt paljon liioiteltuja näkemyksiä, jotka eivät osaksi vastanneet hänen omia mielipiteitään. Tämän menettelyn tarkoituksena oli enemmän antaa pontta hänen sanoilleen. Italialaiset hänen piti saada vakuuttuneiksi suunnitelmistaan Puolan suhteen. Samalla Hitler pyrki vaikuttamaan englantilaisiin sotilaallisella voimallaan ja päättäväisyydellään, koska hän tiesi, että kaikki hänen sanomansa kulki Rooman kautta Lontooseen.

Lehdistö kertoi tuohon aikaan melkein päivittäin puolalaisten lisääntyvistä väkivallanteoista saksalaisia vähemmistöjä kohtaan entisissä saksalaisissa Länsi-Preussin ja Ylä-Sleesian osissa. Obersalzbergiin saapuneet Varsovan lähetystön ja Puolassa olevien Saksan konsulaattien kertomukset eivät näyttäneet propagandalta vaan olivat luonteeltaan vakavia ja päivä päivältä hälyttävämpiä. Hitler puhui paljon, myös yksityisten vieraidensa kanssa, ”sietämättömistä” olosuhteista ja pakolaisten määrän kasvusta. Saksalaisten pakolaisvirta Puolasta oli rekisteröintiviranomaisten mukaan jo ylittänyt luvun 70 000. Voitiin sulkea pois Puolan kohdalta se mahdollisuus, että NSDAP:n ulkomaanorganisaatio olisi toiminut provokatoorisesti saksalaisia kohtaan kuten oli tapahtunut Itävallassa ja Sudeettimaalla. Puolalaisten viranomaisten ja Puolan väestön käyttäytyminen muistutti terroria, aivan riippumatta siitä mitä poliittista kantaa tai uskontoa kukin tunnusti. Se ei ollut myöskään vaikuttamatta Hitleriin. Hän päätteli tuosta kaikesta kuten jo keskuussa Puolan viranomaisten johdonmukaisesta saksalaisvastaisesta asenteesta, että Puola oli valmis ryhtymään taisteluun. Se oli ymmärrettävissä vain ottamalla huomioon puolalainen kansalliskiihko. Puola oli eristetty. Voitiin olla varmoja, että ensimmäisinä hyökkäyspäivinä saavutettaisiin nopeaa menestystä.

Tuo oli perusteena monille taktillisille pohdiskeluille, joiden yksityiskohdilla Hitler askarteli. Erityistä arvoa hän asetti

Veikselin siltojen saamiselle vahingoittumattomina haltuun Dir-schaussa ja Graudenzissa. Hän korosti myös yläsleesiaisten teollisuusalueiden haltuunottoa yllätyksellisesti, jotta vältettäisiin mahdolliset hävitykset. Hän antoi SS:lle luvan asettaa toimintaan iskujoukon puolalaisissa asepuvuissa.

Ensimmäiset vaikutelmat Berghofissa tekivät minulle selväksi, että Hitler ei enää olisi halukas antamaan periksi, ellei suora-naista ihmettä tapahtuisi. Sellainen näytti kylläkin elokuun 19. päivänä mahdolliselta. Saksalais-venäläinen taloussopimus oli allekirjoitettu. Neuvottelut olivat aina vain venyneet, koska Hitler ei halunnut suostua neuvostoliittolaisten toivomukseen poliittisista sopimuksista. Vasta Cianon käynnin jälkeen, jolloin Hitler sai tiedon, että Englanti pitäisi Saksan hyökkäystä Puolaan sodan syynä, oli Ribbentropin onnistunut saada Hitler muuttamaan mieltään. Ribbentrop oli kyennyt vakuuttamaan, että hyökkäämättömyyssopimuksen solmiminen venäläisten kanssa olisi viimeinen mahdollisuus estää Englannin puuttuminen asioihin saksalais-puolalaisen konfliktin sattuessa. Hitler ehdotti Stalinille, että tämä ottaisi Ribbentropin vastaan niin pian kuin mahdollista. Stalinin vastaus, jossa hän suostui tapaamiseen 23. päivänä, saapui Berghofiin illalla 21. elokuuta. Hitler tiesi, että jo jonkin aikaa oli englantilais-ranskalainen sotilasvaltuuskunta neuvotellut Moskovassa Puna-armeijan johtajien kanssa sotilassopimuksista. Hitler keskusteli sinä iltana pitkään ulkoministerinsä kanssa ja antoi tälle viimeiset ohjeet Stalinin kanssa käytäviin neuvotteluihin. Ribbentrop uskoi päässeensä kuukausia kestäneiden neuvottelujen tavoitteeseen ja samalla Euroopan rauhallisen kauden alkuun.

Poliittisen tilanteen helpottuminen mielessään Hitler astui 22. päivänä puolenpäivän aikaan Berghofin suureen saliin kokoon-tuneiden kenraalien ja amiraalien eteen. Göring ilmoitti joukon Hitlerille, joka alkoi kertoa tuoreimmasta tilannekehityksestä. Hitlerin ohjeen mukaan oli koolle kutsuttu puolustushaarojen komentajat esikuntapäällikköineen ja tärkeimpine osastopäällikköineen sekä lisäksi myös liikekannallepanossa perustettavien armeijaryhmien ja armeijoiden komentajat esikuntapäällik-

köineen samoin kuin vastaavat johtajat meri- ja ilmavoimista. He olivat saapuneet siviilipuvussa, ja meidän oli täytynyt järjestää heidän matkansa eri teitä ja eri aikoina tarkan suunnitelman mukaisesti. Hitler puhui melkein kaksi tuntia käsinkirjoitetun muistisanoja sisältävän konseptin mukaan. Hänen puheensa päätarkoituksena oli voittaa kenraalien luottamus hänen päätöksellään hyökätä Puolaan. Täydellä vakuutteluvoimallaan hän kuvaili tilannearviotaan ottaen huomioon kaikki poliittiset, sotilaalliset ja taloudelliset tekijät Euroopan eri maissa. Suurimman yllätyksen ja hämmästyksen tuotti hänen ilmoituksensa, että Ribbentrop oli matkalla Moskovaan solmiakseen Stalinin kanssa hyökkäämättömyyssopimuksen. Tämän ilmoituksen jälkeen seurasi lyhyt lounastauko. Liitto Venäjän kanssa sai osakseen ymmärtämystä upseerien keskuudessa, jotka kaikki tunsivat yhteistyön Puna-armeijan kanssa Reichswehrin ajoilta. Tietynlainen jännityksen laukeaminen ja helpotus oli aistittavissa.

Iltapäivällä Hitler puhui vielä eräistä taktillisista ja operatiivisista yksityiskohdista. Hän vaati sotilailta kovuutta ja kaikilta sotilasjohtajilta joustavaa toimintaa sekä korosti, että hän uskoi saksalaisiin sotilaisiin ja Puolasta saatavaan nopeaan voittoon. Maailman täytyisi oppia kunnioittamaan Saksan Wehrmachtin iskukykyä, sillä suuri yhteenotto myöhemmin ei olisi vältettävissä.

Vaikka tiesin, että monet kenraalit vastustivat Hitleriä ja hänen sotapolitiikkaansa ja vaikka eräät kohdat Hitlerin tilannearviossa olivat jääneet auki, kuten esimerkiksi kysymys mahdollisesta USA:n vaikutuksesta eri hallituksiin Euroopassa, ei kuitenkaan tullut esille mitään kysymyksiä tai vastaväitteitä. Epäilemättä oli liitto Venäjän kanssa vaimentanut eräitä epäilyjä. Loppupuheenvuoron käytti Göring. Kokoontuneiden upseerien nimissä hän lupasi Johtajalle uskollisuutta, kuuliaisuutta ja ehdotonta käskyjen noudattamista. Kun vieraat olivat lähteneet Berghofista Hitler keskusteli jonkun aikaa Göringin kanssa. Göringin lähdettyä Hitlerillä oli vielä asiaa Schmundtille, joka näytti keskustelun päättyttyä huolestuneelta. Hänellä oli kyllä syytä siihen, sillä Hitlerin sanat maavoimien johdon suh-

teen olivat masentavia. Moitteissaan Hitler viittasi kenraali-eversti Hans v. Seecktiin, joka oli ollut maaliskuusta 1920 loka-kuuhun 1926 Reichswehrissä maavoimien johdossa ja siinä tehtävässä antanut oman leimansa käsitteelle ”epäpoliittinen Reichswehr”. Edellisen vuoden jännitykset Hitler palautti näin taas mieliin. Seeckt oli heikentänyt upseerikunnan tietoisuutta ja erottanut vahvoja persoonallisuuksia. Hitlerin sanojen mukaan hän oli antanut kenraaleilleen enemmän töitä politiikan kuin perinnäisten ammattiasioiden suhteen. Beck oli seurannut häntä samassa vanavedessä. Hitler kertoi tietävänsä Hossbachin ajoilta, että kenraalit tahtoivat pitää hänet loitolla kaikista maavoimien johtokysymyksistä ja tehtävistä, jotta voisivat jatkaa vanhalla tyyllillään. Siksi hänen täytyi vakuuttaakseen kenraalit kannastaan ilmaista asiansa terävämmin ja selvemmin kuin mitä hän itse asiassa halusi. Hitlerin sanojen mukaan täytyi ottaa huomioon, että vain osa siitä, mitä hän puhui tuli ymmärretyksi ja toteutetuksi. Hitler arvosteli ankarasti maavoimien johdon ”pienisieluisuutta”.

Saatoin hyvin ymmärtää Schmundtin epätoivon, sillä asenteeltaan ja ajattelutavaltaan hän tuli juuri siitä upseerijoukosta, joka arvosteli Hitleriä ankarasti. Olin sen tosiasian edessä, että Saksa olisi muutaman päivän kuluttua sodassa, jota Hitler piti väistämättömänä ja jota hän halusi johtaa voimatta kuitenkaan luottaa kenraaleihinsa ja jota kenraalit pitivät onnettomuutena kykenemättä silti tekemään mitään Hitleriä vastaan.

Kun Hitler saapui seuraavana päivänä, 23. elokuuta, aamupäivällä tavallista aikaisemmin Berghofin terassilla odottavan esikuntansa luo, hän osoitti heti ensimmäisen kysymyksensä Hewelille, oliko Ribbentropilta saapunut tietoa. Hewel saattoi vain kertoa, että ulkoministeri oli vielä lentomatkalla Königsbergistä Moskovaan. Hewel arvioi ensimmäisten uutisten tulevan Moskovasta vasta iltapäivällä.

Päivä kului monien sotilaallisten ja poliittisten kysymysten merkeissä. Vielä ennen lounasta Hitler otti vastaan Hendersonnin, joka toi kirjeen Chamberlainilta. Hewelin läsnäollessa Hitler kävi pitkähkön keskustelun lähettilään kanssa. Iltapäivällä

Hitler saneli vastauskirjeen ja antoi sen Hendersonille henkilökohtaisesti. Schmundt hankki Hitleriltä vahvistuksen hyökkäyksen alkamisajankohdalle, joka oli määrä olla 26. 8. kello 4.30. Saksan lähetystö ilmoitti Moskovasta Ribbentropin saapuneen. Neuvottelun Kremlissä piti alkaa kello 18. Hitlerin mieliala vaihteli tuon päivän mittaan aina kulloistenkin keskustelujen tai ulkoministeriön ja lehdistön toimittamien tietojen mukaan. Eniten häntä oli kiihdyttänyt keskustelu Hendersonin kanssa. Hän moitti englantilaisia siitä, että he olivat jo huhtikuussa antaneet blanco-shekin puolalaisille, jotka saattoivat siten vastustaa hänen kohtuullisia vaatimuksiaan Danzigin ja käytävän läpi kulkevan yhteystien suhteen. Siitä lähtien olivat Puolassa asuvien saksalaisten vainoamiset alituisesti kiihtyneet. Sitä eivät puolalaiset olisi tehneet milloinkaan ilman englantilaisten rohkaisua. Englantilaiset halusivat mieluummin käydä uuden sodan Saksaa vastaan kuin hyväksyä Versailles'n sopimuksen korjauksen, vaikka hän ei ollut tehnyt koskaan mitään Englannin vahingoksi. Meistä tuntui, että Hitler oli asennoitunut tuona päivänä erityisen jyrkästi Englantia vastaan.

Iltaa kohti jännitys lisääntyi. Hitler oli ajatuksineen Ribbentropin luona Moskovassa ja tuli tunti tunnilta levottomammaksi. Kello 20:n tienoilla hän lähetti Moskovon lähetystölle kysymyksen ja sai vain lyhyen vastauksen, että vielä ei neuvotteluista kuulunut mitään. Obersalzbergissä kulki ihana, lämmin kesäpäivä loppuaan kohti. Ovet terassille olivat kokonaan auki ja Hitler oleskeli vaihtelevan seurueen kera paljolti ulkona. Tänä odotusaikana sattui, että Hitler veti myös minut keskusteluun, ja kävelimme pitkähköjä aikoja terassilla edestakaisin. Tuo tilanne on jäänyt mieleeni eräänä vaikuttavimmista tapaamisista hänen kanssaan myöskin hyvin epätavallisen luonnonilmiön vuoksi. Keskusteluun syynä oli harmiton kysymys Puolan ilmavoimien vahvuudesta ja varustuksesta sekä siitä, olisiko niillä tilaisuus lentää hyökkäykseen Berliiniin. Itseasiassa matka Puolan rajalta valtakunnan pääkaupunkiin oli vain 150 kilometriä. En pitänyt mahdollisena, että Puolan ilmavoimien yksiköt kykenisivät vielä Saksan aamulla alkaneen yllätyshyökkäyksen

jälkeen lentämään Saksan kaupunkoja vastaan. Hitler sanoi sitten, että meidän ensimmäisten iskujemme ilmasta ja maan pinnalla täytyisi olla vaikuttavia ja niiden tulisi hämmästyttää maailmaa. Mutta ensiksi oli päivän teeman mukaisesti maailma pidättävä henkeään, kun leviää tieto saksalais-venäläisestä hyökkäämättömyyssopimuksesta. Sanoin Hitlerille, että voin tarkastella Stalinin halukkuutta tuohon sopimukseen vain epäluulolla. Saatoin kuvitella, että tällä oli varsin pahoja taka-ajatuksia. Hitler sanoi siihen, että hän pitää sopimusta eräänlaisena järkiavioliittona. Stalinin suhteen täytyisi luonnollisesti olla aina varuillaan, mutta tällä hetkellä hän näki sopimuksessa Stalinin kanssa mahdollisuuden pitää Englanti irti Puolan konfliktista. Kun siinä kävelimme, värjäytyi pohjoinen taivas Unterbergin takana ensiksi vaalean vihreäksi ja muuttui sitten violetin kautta loistavan punaiseksi. Ensiksi luulimme, että Unterbergin takana oli suuri tulipalo. Mutta punainen valo levisi koko pohjoistai-vaalle ja oli nähtävissä selvästi kuin valtava revontuli. Sellainen luonnonilmiö on Etelä-Saksassa nähtävissä vain hyvin harvoin. Olin kokonaan sen vallassa ja sanoin Hitlerille, että tämä näky merkitsee veristä sotaa. Hitler vastasi, että jos sen on pakko tulla niin tulkoon niin nopeasti kuin mahdollista. Mitä enemmän aikaa kuluu, sitä verisempi sodasta tulisi. Albert Speer on kirjannut muistelmiinsa tämän keskustelun, jonka kerroin hänelle vuonna 1967 hänen vapauduttuaan puoli vuotta aikaisemmin Spandausta, mutta hän esittää asian väärin sijoittaessaan minun sanomani Hitlerin suuhun.

Hieman tuon tapahtuman jälkeen kutsuttiin Hitleriä puheli-meen. Ribbentrop kertoi neuvottelujen myönteisestä kulusta ja esitti konkreettisen kysymyksen, joka koski molemminpuolisten vaikutusalueiden rajaamista. Stalin vaati itselleen Baltian maita eli Liettuaa, Viroa ja Latviaa. Hitler silmäsi nopeasti paikalle tuotua karttaa ja valtuutti Ribbentropin hyväksymään neuvostoliittolaisen näkemyksen. Kului sitten vielä joitakin tunteja, kunnes Ribbentrop ilmoitti uudella puhelulla Hitlerille hyökkäämättömyyssopimuksen allekirjoittamisesta vähän ennen kello kahta elokuun 24. päivänä. Hitler onnitteli ulkominis-

teriään ja sanoi meille: ”Tämä tulee iskemään kuin pommi.”

Niin myöskin tapahtui. Yllätystä, hämmästyttä, järkytystä, epäluuloa ja tuomitsemista; niin reagoi julkisuus Saksassa ja koko maailmassa. Hitler antoi pitää itsensä koko ajan selvillä tapauksen aiheuttamasta kaiusta ja yritti muodostaa kuvaa itselleen siitä, oliko ja millaista vaikutusta sopimuksesta havaittavissa Englannin, Ranskan tai Puolan suhteen. Iltapäivällä 24. elokuuta Hitler lensi Berliiniin ja odotti Valtakunnankansliassa Ribbentropin paluuta Moskovasta. Heti koneen laskeuduttua Ribbentrop ajoi Hitlerin luo. Ikään kuin voiton kulkueessa hän asteli Johtajanasunnon huoneiden läpi ja sai Hitleriltä sydämeliset tervetulon- ja onnentoivotukset. Hitler veti hänet ja Göringin pitkäkköön keskusteluun. Ribbentrop kertoi Moskovasta. Hän esitteli allekirjoittamansa hyökkäämättömyyssopimuksen. Uusi Puolan jako oli näin tullut sovituksi.

Illan kuluessa kuulin monenlaisia käsityksiä uudesta tilanteesta. Ribbentrop oli lujasti vakuuttunut, että saksalais-venäläinen sopimus muodostaisi uuden pohjan menestyksellisille neuvotteluille Puolan kanssa. Mutta ennen kaikkea se oli hänelle vakavasti tehty sopimus kymmenvuotisesta hyökkäämättömyydestä Venäjän kanssa. Häneen olivat suuresti vaikuttaneet sekä Stalin että hänen kanssaan käytyjen neuvottelujen kulku. Hän tuli kertomansa mukaan paremmin toimeen Stalinin kanssa kuin ”turhantärkeitä” englantilaiset poliitikot. Saksan täytyi jälleen etsiä sieltä tukea politiikalleen, kuten Bismarckinkin aikaan, kun politiikka Englannin kanssa oli joutunut kuolleeseen pisteeseen. Ribbentropin kertomuksista neuvotteluistaan Kremlessä herätti huomiotani se, että hän saattoi tuoda esiin myös aivan toisen puolen olemuksestaan kuin mihin oli totuttu. Hän kertoili nimittäin vapautuneesti, tuoreesti, yksinkertaisesti ja luonnollisesti. Heti kun hän alkoi puhua englantilaisista, hänen kasvonsa muuttuivat kylmiksi ja läpinäkymättömiksi.

Viimeiset päivät ennen sodan syttymistä

Hitlerin ulkopoliittiset mielipiteet olivat muuttumattomat. Huolimatta vaikeuksista englantilaisten kanssa ja monista terävistä sanoista "rajoittuneita", perikonservatiivisia brittipoliitikkoja vastaan oli hänellä edelleen sympatiaa tuota "herrakansaa" kohtaan. Vain heidän lyhytnäköisyyttään eurooppalaisia valtioita uhkaavaa bolshevistista vaaraa kohtaan hän arvosteli voimakkaasti. Mutta Englannin politiikkaa leimasi kuten ennenkin maan saariasema. Saarivaltakuntana Englanti ei ollut joutunut koskaan eurooppalaisen valtion välittömästi uhkaamaksi. Yhä vieläkin se tunsu olonsa turvalliseksi Kanaalin takana. Yhdistelmä maantieteellistä asemaa ja sen mukaista politiikkaa oli tuottanut briteille vuosisatojen kuluessa kadehdittavan määrän turvallisuutta ja itsenäisyyttä. Hitler osoitti arvostusta ja kade mieltä englantilaisia kohtaan, mutta inhoa ja pelkoa venäläisiä kohtaan. Ribbentropin suureen innostukseen liittosopimuksen johdosta hän ei yhtynyt. Se palveli Hitleriä vain taktillisena liikkeenä hänen politiikassaan, aivan kuten hän uskoi myös Stalinin ajattelevan. Joskaan Hitler ei sanonut sitä avoimesti noina päivinä, oli kuitenkin hänen monista huomautuksistaan todettavissa selvästi, että hänen koko ulkopoliittikkansa tähtäsi vain yhteen päämäärään nimittäin bolshevismin kukistamiseen. Enemmän kuin ennen tai jälkeenpäin hän oli tässä asiassa nyt Ribbentropin mielipiteitä vastaan.

Aivan omalaatuinen oli Göringin käytös mutta myös hänelle tyypillinen. Hän seurasi mustasukkaisena Ribbentropin poliittista menestystä Moskovassa ja moitti häntä siitä, ettei tämä ollut toiminut tarpeeksi pontevasti saksalais-englantilaisten suhteiden hyväksi. Kuten sain kuulla Bodenschatzilta, Göring oli puhunut Hitlerin kanssa paljon Englannista. Hitler oli omaksunut Göringin käsityksen, että Englanti antaisi kovassa poliittisessa kamppailussa periksi vain tiettyyn rajaan saakka. Tämä raja oli saavutettu hänen arvionsa mukaan maaliskuussa. Hitlerin uudet suunnitelmat voisivat siksi toteutua menestyksellä vain uuden poliittisen asetelman vallitessa. Sen vuoksi myös

Ribbentrop oli etsinyt kosketusta Venäjään. Koska Hitler ei voinut luopua poliittisesta perusajatuksestaan, hän oli hyväksynyt Ribbentropin suunnitelman, joskin hyvin myöhään. Göringin ei ollut onnistunut puhua Hitleriä ympäri, kertoi Bodenschatz. Tietenkin Göring tervehti tyydytyksellä Venäjän kanssa tehtyä sopimusta mutta pelkäsi samalla uutta vaaraa eli Ribbentropin vaikutuksen kasvamista Hitlerin suhteen. Bodenschatzin arvion mukaan Göring ja Ribbentrop eivät yksinkertaisesti pitäneet toisistaan.

Olin seurannut ”valtakunnan suurten” välisten henkilökohtaisten mieltymysten ja vastenmielisyyksien kohtalokasta vaikutusta tärkeiden poliittisten tapahtumien käsittelyyn ja kehittelyyn, ilman että olisin voinut ymmärtää sitä. Göringillä oli tässä pelissä erityisen kielteinen rooli. Niin kauan kuin oli kysymys Wehrmachtin sisäisistä asioista, oli aina sentään tarjolla keinoja sovitteluun jollain toisella johtoporrastasalla. Nyt kuitenkin kysymys kuului: Sota vai rauha? Ja siinä asiassa minusta tuntui, että kaikkien vastuussaolevien olisi pitänyt palvella vain saksalaisia etuja ja unohtaa henkilökohtaiset kaunansa. Sekä Göringin esikunnasta että myös Ribbentropin ympäristöstä kuulin, että heidän päällikkönsä eivät yhtyneet Hitlerin suorittamaan poliittisen tilanteen arvioon eivätkä hänen sen perusteella tekemiin päätöksiin. En epäillyt, etteikö heistä kumpikin esittänyt mielipiteitänsä Hitlerille, mutta he eivät onnistuneet saamaan niitä läpi. Vain molempien, jo puolitoista vuotta Hitlerin ulkopolitiittisina pääneuvonantajina toimineiden miesten yhteinen esiintyminen olisi saattanut tuottaa tulosta. Noiden päivien tilanteessa olisi ollut tarpeen Göringin ja Ribbentropin luottamuksellisella yksimielisyydellä painostaa Hitleriä luopumaan Wehrmachtin toiminnasta Puolaa vastaan ja raivaamaan tietä uusille neuvotteluille. Mutta he halusivat kumpikin vain sitä, että voisivat tulla mainituksi Hitlerin läheisimpänä ja parhaana neuvonantajana.

Eräänä Hitlerin esikunnan sotilaista tiesin, että 24. päivän iltana meidät erotti enää 36 tuntia hyökkäyksen alkamisesta Puolaan. Hendersonin kanssa edellisenä päivänä käytyjen kes-

kustelujen jälkeen Hitler ei ollut enää täysin vakuuttunut siitä, että Englanti pysyisi puolueettomana. Hendersonilla oli jo keskustelujen aikana tiedossa Ribbentropin matka Moskovaan, joskaan hän ei tiennyt vielä sen tulosta. Hendersonin sanoista Hitler uskoi kuitenkin voivansa päätellä, että Englannin hallitukseen oli asioiden uusi kehitys vaikuttanut kovasti. Niinpä asioitautuneiden keskuudessa elokuun 24. päivän iltana mieliala painui pessimistiselle puolelle. Hitler itse näki yhä vielä ainoaksi mahdollisuudekseen päästä pois poliittisesta umpikujasta nopean Puolan vastaisen sotaretken, jonka menestyksestä hän oli ehdottoman varma.

Illallinen Hitlerin luona sujui vielä täysin rauhanomaisissa merkeissä. Moskovan sopimusta arvioitiin myönteisesti uutena Hitlerin politiikan yllätyksenä, ja Goebbels oli lehdistön avulla huolehtinut siitä, että Johtajan nerous tuli esille tämän uuden teon yhteydessä. Goebbels istui suuren pyöreän pöydän ääressä Hitleriä vastapäätä ja rohkaisi kahta Moskovan kävijää kuvailemaan vaikutelmiaan ja kokemuksiaan. Lentokapteeni Baur ja Heinrich Hoffman olivat illan ”sankarit”. Hitler oli suostunut Hoffmannin pyyntöön saada lentää seurueessa Moskovaan, vaikka Ribbentrop oli vastustellut. Hän oli jopa antanut Hoffmannille tehtävän välittää henkilökohtaiset terveisensä Stalinille. Hoffmannin kertomukset antoivat mielenkiintoisen kuvan venäläisestä diktaattorista ja hänen ympäristöstä ilmapiiristä. Kaikkien matkallaolleiden kuvaukset olivat myönteissävyisiä, ikään kuin he olisivat halunneet vaikuttaa Hitlerin asenteeseen kääntymään bolshevismille suosiolliseksi. Hitler kuunteli tarkkaavaisena mutta ei antanut kertomuksien vaikuttaa itseensä. Goebbels käytti tilaisuutta hyväkseen hyökkäilläkseen tavanomaiseen kyynilliseen tapaansa Hoffmannin suuntaan. Hän irvi, että Hoffmann oli ”pappa Stalinissa” löytänyt itselleen kelpo ryypykaverin.

Hyvin valaiseva Hitlerin kurssin muutoksen ajoitukselle Stalinin suhteen oli minusta muuan Ribbentropin huomautus, jolla hän epäilemättä vain halusi korostaa sitä, kuinka oikein hän oli kyennyt näkemään Stalinin poliittiset päämäärät jo keväällä.

Ribbentrop oli poiminut Stalinin puheesta puoluekokoukselle maaliskuun 10. päivänä erään lauseen, jossa neuvostodiktattori ilmoitti olevansa kiinnostunut siitä, että politiikka Saksaa kohtaan saatettaisiin ystävälliselle pohjalle. Stalin oli hänelle nyt vahvistanut, että tuo oli silloin ollut todella hänen tarkoituksensa. Tämä Ribbentropin kertomus antoi minulle selityksen Hitlerin vihjailuille uudesta asenteesta Venäjän suhteen, kuten hän oli ilmaissut asian minulle maaliskuun 16. päivänä paluumatkalla Prahasta. Sen mukaan täytyi Ribbentropin jo silloin olla keskustellut Hitlerin kanssa, jolloin hän olisi myös saanut tämän suostumuksen uudelle suuntaukselle. Hitlerin epäluulo Ribbentropin suunnitelmia ja Kremlin käyttäytymistä kohtaan säilyi kuitenkin eikä poistunut myöskään liiton kestäessä vuodesta 1939 vuoteen 1941.

Elokuun 25. päivänä aamupäivällä hankin ensiksi ilmavoi-
mien yleisesikunnasta tiedot liikekannallepanotilanteesta, len-
toyksiköiden toimintavalmiiden koneiden lopullisista luvuista ja
yksiköiden tehtävistä ensimmäisenä hyökkäyspäivänä. Sen jäl-
keen keskustelimme adjutanttien kesken ”Johtajanpäämajan”
organisaatiosta ja tehtävistä lähipäivien aikana. Samalla kuulin
siitä onnellisesta ratkaisusta, että Puttkamer palaisi Schmundtin
ehdotuksesta jälleen merivoimien adjutanttina luoksemme. Hit-
ler ja koko hänen esikuntansa ottivat hänet ilolla vastaan.

Jälleen kerran vasta viime hetkellä Hitler suoritti epämiellyt-
tävän tehtävänsä ilmoittaa Mussolinille kirjeessä hyökkäyksestä
Puolaan seuraavana aamuna kertoen samalla Moskovon sopi-
muksesta. Meistä näytti, että olikin jo korkein aika tehdä se,
sillä italialaiset olivat jo monasti ilmaisseet ärtymyksensä siitä,
että Hitler tiedotti asioista liittolaisilleen aina vasta ”post fes-
tum”. Hitler sen sijaan piti vaikenemista pienempänä pahana
verrattuna siihen haittaan, jonka italialaisten taipumus ”lörpöt-
telyyn” voisi hänelle tuottaa. Myöskin japanilaisille kerrottiin
vasta myöhään Ribbentropin neuvotteluista venäläisten kanssa
ja he ilmaisivat siitä närkästyksensä ulkoministeriölle. Kuiten-
kin japanilaiset itse olivat mestareita asioiden salaamisessa.

Puolelta päivin Hitler kutsui jälleen brittien lähettilään luok-

seen. Hänellä oli siihen ajankohtainen aihe. Edellisenä iltana oli Chamberlain pitänyt Alahuoneessa ja ulkoministeri Halifax puolestaan Ylähuoneessa puheet, joista Englannin aamulehdet kertoivat varsin laajasti. Keskeisenä olivat jyrkät moitteet Hitleriä kohtaan siitä, että tämä tahtoi valloittaa maailman. Tätä väitettä vastaan Hitler puolustautui keskustelussaan Henderssonin kanssa. Hän selitti kuitenkin ilman kaarteluja aikovansa ratkaista saksalais-puolalaisen kysymyksen. Sen jälkeen hän olisi valmis laajaan sovintoneuvotteluun Englannin kanssa. Hewel oli tyytyväinen ja toiveikas tuon hyvän ilmapiirin vallitessa pidetyn neuvottelun jälkeen. Iltapäivän alussa Hitler antoi lopullisen käskyn hyökkäyksestä Puolaan seuraavana aamuna. Näytti siltä, että arpa on heitetty. Hitlerillä oli vielä keskustelu Ranskan lähettilään Coulondren kanssa, minkä jälkeen hänen piti ottaa Ribbentrop vastaan. Keskustelun kuluessa tapahtumat siirtyvät uuteen vaiheeseen. Seuraavien dramaattisten tuntien yksittäiset vaiheet saimme kuulla vasta vähitellen illan kuluessa.

Lehdistön ja ulkoministeriön tiedotusten välityksellä oli tullut tieto Englannin ilmoituksesta ratifioida brittiläis-puolalainen avunantosopimus 6. päivältä huhtikuuta. Samanaikaisesti, suunnilleen iltapäivän loppupuolella 25. elokuuta, toi Attolico Mussolinin vastauksen, joka kertoi, että Italia ei ollut vielä valmis sotaan. Näillä perusteilla Ribbentrop ehdotti Hitlerille, että tämä peruuttaisi seuraavaksi aamuksi annetun hyökkäyskäskyn ajan voittamiseksi ja tilanteen harkitsemiseksi. Keitel kutsuttiin paikalle ja Hitler kysyi häneltä vieläkö pysäytyskäsky saavuttaisi etumaiset joukot ennen hyökkäyshetkeä. Keitel tiedusteli asiaa maavoimilta ja sai verraten nopeasti vastauksen, että se oli mahdollista, jos käsky annettaisiin heti. Hitler päätti sitten, että kaikki joukkojen siirrot tuli keskeyttää, mikä aiheutti maavoimien yleisesikunnassa tavattoman shokin. Göring ja Brauchitsch tulivat tämän sensaatiomaisen käänteen takia Valtakunnankansliaan. Myös Brauchitsch oli sitä mieltä, että pysäytyskäsky ehtii ajoissa hyökkäyskärjille. Siitä huolimatta seuraavat tunnit olivat jännityksen täyteiset. Hitlerille annettiin myöhään yöhön tietoja siitä, oliko käsky saavuttanut yhä mars-

silla olevat joukot etulinjaa myöten. Vastoin kaikkea epäilystä ja arvostelua ”käskyjen ja vastakäskyjen” vaikutuksista ei sitenkään nyt syntynyt niiden tavallista seurausta ”epäjärjestystä”. Melkein mahdottomalta näyttävä onnistui. Vain yksi tai kaksi partiota oli jäänyt ilman peruutuskäskyä, mutta ne eivät antaneet viholliselle aihetta epäilyksiin. Päivä kului loppuun Ribbentropin voittona, sillä hänen oli onnistunut vaikuttaa menestyksellisesti Hitleriin. Brauchitsch oli ylpeä siitä, että viestiyhteydet olivat toimineet vastakäskyä annettaessa niin hyvin. Göring uskoi, että nyt oli hänen hetkensä tullut aivan kuin niin monissa aikaisemmissa kriittisissä tapauksissa, auttaa Hitler ulos umpikujalta tuntuneesta tilanteesta. Hitler hyvästeli paikallaolijat huomauttaen, että hän haluaa harkita asioita uudelleen. Tunnelma Johtajanasuntoon uudestaan kokoontuneiden monien ihmisten keskuudessa oli vaihteleva. Muutamat uskoivat, että sota oli jälleen vältetty Hitlerin taitavuuden ansiosta. Toiset arvelivat, että mikään ei ollut muuttunut. Heidän mielestään rintamat olivat niin jäykistyneet, että ei ollut jäljellä muuta ulospääsytietä kuin sota! Heihin kuuluin minäkin.

Elokuun 25. päivän tapahtumat olivat epäilemättä tuottaneet Hitlerille shokin. Hänen suunnitelmansa oli särjetty ulkopuolisilla tapahtumilla, joihin hänellä ei ollut vaikutusta. Mutta hän palasi nopeasti voimiinsa. Kun hän astui seuraavan aamupäivän aikana Johtajanasunnon alakertaan, hän oli jo ehtinyt lukea ulkomaan lehdistön katsauksen ja vaikutti rauhoittuneelta siitä, että Saksan ja Puolan rajalla ei ollut tapahtunut tosiasiasa mitään. Edellisen päivän molemmat tapahtumat hän nyt näki liittyneenä läheisesti toisiinsa. Mussolinin irtisanoutumisen täytyi olla Lontoon aiheuttama. Sikäläinen Italian lähettiläs, kreivi Grandi oli huolimatta jäsenyydestään Suuressa Fasistisessa Neuvostossa Roomassa läpikotaisin englantilaismielinen monarkisti ja Cianon läheinen ystävä. Hitlerin varman käsityksen mukaan hän oli näytellyt ratkaisevaa osaa ja saanut Mussolinin kirjoittamaan kirjeensä Hitlerille. Grandi oli sen mukaisesti kuullut englantilaisilta brittiläis-puolalaisen avunantosopimuksen ratifioinnista ja varoittanut siten Roomaa jo ennalta. Myös-

kään päinvastaista menettelyä Hitler ei sulkenut pois laskuista. Ehkä Rooma oli päättänyt pysytellä pois sodasta. Silloin Grandi olisi kertonut siitä englantilaisille ja rohkaissut heitä ratifioimaan englantilais-puolalaisen avunantosopimuksen. Tämän version puolesta puhui muuan Cianon huomautus viime vierailun yhteydessä Obersalzbergissä: Italia ei ollut vielä sotaan valmis, ja lisäksi Terässopimuksen solmimisen aikaan oli vihjailtu, että mahdollisuus sotaan selkkaukseen olisi vasta vuonna 1942 tai 1943. Hitlerin mielestä oli kuitenkin samantekevää, miltä puolelta sysäys oli tullut, sillä ratkaisevaa hänelle oli tosiasia läheisestä tietojen vaihdosta Rooman ja Lontoon välillä.

Kovat sanat sattuivat liittolaisia vastaan, ilman että Hitler kuitenkaan olisi epäillyt Mussolinin uskollisuutta. Kaiken syyn hän työnsi Italian armeijan monarkististen piirien ja diplomaattikunnan niskoille, joiden saksalaisvastaiset ja englantilaismyönteiset ohjauslangat johtivat hoviin. Alkoi arvuuttelu siitä, mitä johtopäätöksiä Hitler tekisi tästä tilanteesta. Jopa Valtakunnankanslian tiloissa puhuivat Ribbentropin avustajat Italian politiikan puolesta toivoen, että Hitler voitaisiin siten saada kokonaan luopumaan sotaretkestä Puolaa vastaan.

Hitlerin käymistä sotilaallisista neuvotteluista kävi kuitenkin aivan selvästi ilmi, että hän ei varmasti enää perääntyisi suunnitelmistaan hyökätä Puolaan. Tietysti hän ei ollut vielä heittänyt viimeistä toivoa saada poliittisin keinoin Puolan jähkää asennetta pehmennetyksi, ja hän suorittikin sen mukaisia poliittisia ja sotilaallisia toimia. Tosin hän ensiksi määräsi, että Tannenbergin taistelun 25-vuotisjuhlan valmistelut 27. päiväksi elokuuta ja 2.–10. syyskuuta suunnitellun Valtakunnan puoluekokouksen valmistelut heti keskeytetään. Keitel sai ohjeen jatkaa liikekannallepanovalmisteluja. Pysäytyskäsky ei saisi missään tapauksessa tulla tulkituksi heikkouden merkiksi. Ribbentropin ehdotus tähtäsi ensi sijassa siihen, että puolalaisten kanssa saataisiin kosketus. Hitler itse asetti tiettyjä toiveita Ranskaan. Tuo maa oli saanut kantaa maailmansodan päärasituksen. Hitler ei voinut kuvitella, että se olisi valmis jälleen kerran astumaan

tuleen Englannin puolesta. Daladierin Hitlerille lähettämä kirje alleviivasi tosin Ranskan velvoitteita Puolaa kohtaan. Hitler viittasi vastauksessaan Versailles'n rauhansopimuksen epäoikeudenmukaisuuteen. Sen korjaaminen velvoitti hänen kunniantuntoaan saksalaisena. Mahdollisuudet ratkoa kaikki Puolan kanssa avoimet kysymykset rauhanomaisesti kahden kesken olivat joutuneet taka-alalle brittihallituksen tietoisella vaikutuksella Puolan hallitukseen.

Kun tuon kirjeenvaihdon sisältö tuli elokuun 26. päivänä tietoon, laski mielialan ilmapuntari jälleen Valtakunnankansliassa. Siihen vaikutti samansuuntaisesti Mussolinin uusi kirje. Se sisälsi pitkän toivomuslistan raaka-aineita Italian teollisuudelle ja varusteita sen asevoimille. Hitler rekisteröi kirjeen uutena todisteena siitä, että Italia halusi pysyä kaikin keinoin sodan ulkopuolella.

Göring oli ahkeroinut aivan toisella tavalla. Jo elokuun alusta alkaen hänellä oli ollut yhteyksiä ruotsalaisen teollisuusmiehen Birger Dahleruksen kautta englantilaisiin teollisuuspiireihin, joilla taas oli kontakteja hallituksen suuntaan. Nyt Dahlerus oli Göringin luona, joka tiedusteli olisiko hän puolueettomana yksityishenkilönä valmis asettamaan kansainväliset yhteytensä palvelemaan rauhan säilyttämistä Euroopassa. Dahlerus oli siihen valmis, ja hän matkustikin seuraavina päivinä useita kertoja Berliinin ja Lontoon välillä. Hänellä oli elokuun 28. päivän iltana myös keskustelu Hitlerin kanssa Göringin läsnäollessa. Välitys näytti edistyvän suotuisasti. Hitler piti myönteisenä Englannin lähettiläältä samana iltana saamaansa muistiota, josta kävi ilmi, että Puolan hallitus oli valmis käymään suoriin neuvotteluihin Saksan hallituksen kanssa. Vastauskirjeessään elokuun 29. päivänä Hitler hyväksyi välitysehdotuksen ja pyysi Puolan valtuutetun lähettämistä Berliiniin seuraavan päivän kuluessa. Henderson käsitti tämän uhkavaatimukseksi ja kiihtyi siitä niin, että Ribbentropin täytyi puuttua asiaan, koska Hitler näytti jo aikovan katkaista neuvottelun lähettilään kanssa. Sitä ei saisi nyt tapahtua. Ribbentrop näki uusia mahdollisuuksia päästä puolalaisten kanssa kahdenkeskisiin neuvotteluihin. Hän

tiesi, että Hitler oli yhäti valmis keskusteluihin ilman englantilaisia.

Lyhyelle määräajalle Puolan valtuutetun lähettämiseksi oli puhtaasti sotilaallisia syitä. Hitler oli saanut kenraaleilta neuvon olla siirtämättä edelleen hyökkäysajankohtaa, koska säätilanne kehittyisi epäsuotuisaksi. Perusedellytys nopeille sotatoimille oli ilmavoimien toiminta. Maavoimat pitivät sen vuoksi viimeisenä sopivana ajankohtana sotatoimien aloittamiselle sinä vuonna syyskuun 2. päivää. Näin ollen Hitlerillä oli vain neljä päivää jäljellä, ja siksi täytyi puolalaisen neuvottelijan tulla heti.

Hitler kertoili hyvin avoimesti keskusteluistaan Englannin lähettilään kanssa. Viimeinen noottienvaihto näytti avaavan hänelle tien neuvotteluihin puolalaisten kanssa. Hän arvioi kehitystä jälleen myönteisemmäksi ja korosti uudelleen sitä, että hänelle oli tärkeää vain Danzig, yhteystiet käytävän läpi Itä-Preussiin ja Puolan saksalaisten vainon lopettaminen. Elokuun 29. päivään mennessä tuntui meistä kaikista, jotka olimme seuranneet vilkasta toimeliaisuutta Johtajanasunnossa 25. päivästä alkaen, että sodanvaara oli väistynyt. Siihen oli vaikuttanut olennaisesti myös se, että Hitler oli lähettänyt 26. päiväksi Berliiniin kutsutut valtiopäiväedustajat 27. päivänä Uuden Valtakunnankanslian vastaanottosalissa pidetyn lyhyen puheen jälkeen kotiin. Tämä näytti meistä sellaiselta merkiltä, että Hitler itse uskoi 25. päivänä annetun pysäyttämiskäskyn myötä jännityksen lieventämismahdollisuuksiin. Hän oli maininnut tämän mielipiteen myös edustajille ja korostanut, että hänen hartain toiveensa olisi ratkaista pulmat ilman verenvuodatusta. Tosin hän oli julistanut jälleen myös valmiutensa taistella, jos Englanti edelleen kiistäisi Saksan kansalta oikeuden Versailles'n sopimuksen korjaamiseen.

Elokuun 30. päivä alkoi verraten rauhallisesti. Ribbentrop ja Göring tulivat useasti neuvotteluihin Valtakunnankansliaan. Oli kysymys Saksan ehdotuksien muotoilemisesta Puolan valtuutetun kanssa käytävään keskusteluun. Hitler saneli itse muistion ja teki ehdotuksensa 16 kohdassa, jotka meistä tuntuivat hyvin tilanteeseen sopivilta eivätkä lainkaan liioitelluilta. Uutta oli

ehdotus kansanäänestyksestä ”Puolan käytävässä”. Danzigin kaupungin piti palata takaisin Saksan valtakuntaan, kun taas Gdynian oli määrä pysyä puolalaisena. Kansanäänestyksen tuloksesta riippuvana ehdotti Hitler valtioalueen ulkopuolista rautatie- ja maantieyhteyttä joko Saksan emämaan ja Itä-Preussin tai Puolan ja Gdynian välille. Hitler oli hyvin epäileväinen, tulisiko puolalainen neuvottelija ylipäänsä, Göring sen sijaan oli toiveikas. Hän oli antanut Dahleruksen välittää Lontooseen tiedon, että Hitlerin 16 kohtaa tarjoaisivat rehellisen ja hyväksyttävän neuvottelupohjan. Puolalaisen valtuutetun asemasta saapui tieto Puolan liikekannallepanosta. Hitler kutsui paikalle Brauchitschin ja Keitelin sekä määräsi tuon 30. päivän iltapäivällä hyökkäyksen alkamaan perjantaina, syyskuun 1. päivänä aamulla klo 4.45.

Myöskään illan kuluessa ei puolalaisten taholta tullut kannanottoa eikä valtuutettua neuvottelijaa. Vähän ennen puoltayötä sen sijaan Henderson ilmoittautui Ribbentropin luona. Pantiin heti merkille, että englantilaiset ottivat uuden yhteyden vasta 30. päivän kuluttua loppuun. Henderson ojensi tuoreen muistion hallitukseltaan ja antoi eräisiin kohtiin suullisesti selityksiä. Englannin hallitus ei ollut nähnyt mahdolliseksi syntyneessä tilanteessa suositella Puolalle valtuutetun neuvottelijan lähettämistä Saksan ehdotuksen mukaisesti. Henderson esitti, että Ribbentrop kutsuisi Puolan lähettilään ja antaisi tälle Saksan valmistelemat esitykset, jotta keskustelut Puolan kanssa lähtisivät käyntiin. Ribbentrop piti sitä tarkoituksettomana. Hänen täytyi olettaa, että Lipskillä ei ollut mitään valtuuksia, sillä muuten hän olisi jo tullut oma-aloitteisesti. Hän saisi antaa esitykset vain Puolan hallituksen valtuuttamalle neuvottelijalle. Henderson pyysi sitten esitysten tekemistä Englannin hallitukselle. Myös tämän ehdotuksen Ribbentrop torjui, koska asiakirjan luovutus englantilaisille oli kytketty Puolan neuvottelijan saapumiseen. Ribbentrop luki kuitenkin hyvin saksaa ymmärtäville brittiläiselle suurlähettiläälle valtakunnan hallituksen laatimat esitykset ja liitti mukaan muutamia omia selityksiään.

Siten olivat siis tapahtumat edenneet, kun Ribbentrop tuli

Hendersonin kanssa käymänsä keskustelun jälkeen Valtakunnankansliaan, jossa Hitler ja Göring odottivat kärsimättöminä. Elokuun 31. päivä oli sillä välin alkanut. Seurasi dramaattisia tunteja. Göring asettui kannattamaan Hitlerin ”16 kohdan” antamista englantilaisille tai Lipskin kutsumista paikalle, vaikka tällä ei olisikaan valtuuksia. Hitler puhui sitä vastaan. Hän oli jo koko illan vaikuttanut sulkeutuneelta, vakavalta ja ajoittain jopa poissaolevalta. Hän näytti tehneen päätöksensä lopullisesti. Nyt yöllä häneltä purkautui kiivaita moitteita englantilaisia kohtaan. Hän oli nähnyt jo brittiläis-puolalaisen sopimuksen ratifioinnin elokuun 25. päivänä todisteena siitä, että Englanti halusi synnyttää sodan mannermaalla. Brittiläisen muistion väitettä elokuun 28. päivästä, että Lontoo tiesi Puolan hallituksen myönteisestä asenteesta Saksan kanssa käytävien neuvottelujen alkamiseksi, hän oli epäillyt jo alunalkaen. Elokuun 30. päivän tapahtumat olivat hänelle vain todisteena siitä, että englantilaisten selitys oli valetta. Sen mukaisesti oli heidän toimintansa käsitettävissä vain viivytyshanööveriksi, koska puolalaiset eivät olleet keskusteluihin valmiit tai heidän ei pitänytkään olla. Noilla perusteilla Hitler piti tarkoituksettomana käydä enempiin neuvotteluihin, ei englantilaisten eikä puolalaisten kanssa. Siitä huolimatta Göring selitti haluavansa vielä kerran puhua englantilaisten kanssa ruotsalaisen välittäjänsä avulla. Hitler ei pitänyt Dahleruksen välittäjänroolia hyödyllisenä. Ribbentrop yhtyi tähän näkemykseen. Englannin politiikka osoitti samoja piirteitä kuin vuonna 1914, oli Hitlerin mielipide. Kaikki Englannin nootit palvelivat vain sitä tarkoitusta, että sotatapauksessa Lontoo saataisiin näyttämään syyttömältä. Sitten seurasi minulle unohdettomana pysyvä näky. Hitler seisoi suurehkossa piirissä, jossa olivat myös Göring ja Ribbentrop. Göring sanoi, ettei hän usko ikinä Englannin antavan sodanjulistusta. Hitler taputti häntä olalle ja vastasi: ”Hyvä ystävä, Göring, jos englantilainen eräänä päivänä ratifioi jonkun sopimuksen, hän ei riko sitä vuorokauden kuluttua!” Hänelle oli selvää, että britit tulisivat seisomaan Puolan kanssa solmimansa avunantosopimuksen takana. Olisi Englannin vuosisataisen politiikan mukaista, että Eu-

roopassa kaikki käy sen toiveita ja suunnitelmia noudatellen vapauden ja ihmisoikeuksien naamion alla. Puolan kantaa Hitler arvosteli täysin ivallisesti. Sen hetkisessä asetelmassa Euroopassa puolalaisille oli vain yksi vaihtoehto: Saksan kanssa eikä Saksaa vastaan. Venäjältä heillä ei ollut mitään hyvää odotettavissa, se oli heille tuttua. Ja Englanti on kaukana. Hänen tarjouksensa Puolalle oli ollut kunniallinen, sillä hänen tehtävänsä on Venäjällä. Kaikki muut taistelut palvelevat vain yhtä päämäärää, turvata selusta yhteenottoon bolshevismien kanssa. Ja siitä täytyisi koko Euroopan olla kiinnostunut, mutta aivan erityisesti Englannin, jolla on menetettävänä maailmanvalta.

Elokuun 31. päivänä oli harmaa sotilaspuku Valtakunnan-kansliassa nähtävillä useammin kuin edellisinä päivinä. Syyskuun 1. päiväksi määrätty hyökkäyksen aloitus oli siihen asti ollut vain sotilashenkilöiden tiedossa.

Lyhyessä neuvottelussa Brauchitschin ja Keitelin kanssa aamupäivällä Hitler allekirjoitti ”ohjeen n:o 1 sodankäyntiä varten”, jossa hyökkäyksen aloitus määrättiin nyt kirjallisesti. Hyökkäyksen Puolaa vastaan tuli tapahtua ”Tapaus Valkoisen” mukaisten valmistelujen pohjalta. Suuremman tilan saivat ohjeet länsirintamaa varten, Ranskaa, Belgiaa ja Hollantia vastaan. Vastuu vihollisuuksien alkamisesta piti antaa Englannille ja Ranskalle. Hyökkäyksien sattuessa oli kaikilla puolustushaaroilla käsky puolustautua ja siten myötävaikuttaa Puolaa vastaan suunnattujen sotatoimien voitolliseen päätökseen. Iltopäivällä kello 16 oli Hitlerillä viimeinen tilaisuus peruuttaa hyökkäyskäsky. Mutta tällä kertaa ei saapunut mitään uusia tietoja, jotka olisivat voineet muuttaa hänen kantaansa.

Diplomaattien toiminta ei päivän kuluessa tauonnut. Italiasta tuli ehdotuksia konferenssin järjestämiseksi Münchenin tapaan. Mussolinin tarjous törmäsi kuitenkin osoitemaissa pidättyväsyyteen. Iltopäivällä ilmoitautui Lipski Ulkoministeriöön halukkaaksi neuvotteluun, minkä jälkeen Ribbentrop otti hänet vastaan kello 18 ja 19 välillä. Lipskillä ei ollut kuitenkaan mitään neuvotteluvaltakirjaa mukanaan. Lipski selitti, että hänen hallituksensa oli saanut edellisenä yönä Englannin hallitukselta tie-

don mahdollisuuksista suoriin neuvotteluihin Saksan ja Puolan hallitusten välillä. Varsova antaa lähitunteina muodollisen vastauksen Lontooseen. Kun Hitler kuuli Ribbentropin ja Lipskin välisestä keskustelusta, hän reagoi jälleen kerran ankarin moittein Englantia ja Puolaa vastaan. Hänen ehdotuksensa ja valmiutensa suoriin neuvotteluihin Saksan hallituksen ja Puolan valtuutetun välillä oli annettu Englannin lähettiläälle 29. päivän iltana. Yli vuorokausi oli kulunut Englannin hallitukselta esityksen osoittamiseksi Puolalle tai sitten Puolan hallitus oli hidastellut sen vastaanottamisessa. Tapa, jolla englantilaiset ja puolalaiset toimivat noina vakavina tunteina diplomaattisten aloitteiden suhteen, näytti Hitlerille olevan uusi todiste siitä, että nuo valtiot tahtoivat politiikallaan tietoisesti sodan syttymistä.

Puolen päivän aikaan levisi tieto, että Hitler oli kutsunut valtiopäivät koolle syyskuun 1. päiväksi kello kymmeneksi. Vierailijoiden virta Johtajanasunnon tiloissa paisui vieläkin suuremmaksi kuin edellisinä päivinä. Säännöllisesti oli viime päivinä nähty Hess, Goebbels, Himmler, Bormann, Bouhler, Dietrich, Lutze ja Frick mutta myös Bodenschatz, Hewel ja Wolff (Himmlerin yhteismies Hitlerin luona) vierailivat useasti. Useimmilla ministereillä ja valtakunnanjohtajilla oli vähintään yksi saattaja mukanaan. Usein ilmaantuivat Göring ja Ribbentrop suurehkon seurueen kera jopa keskusteluihin Hitlerin luo. Brauchitschilla ja Keitelilla oli vain ensimmäiset adjutanttinsa mukanaan ja he viipyivät Johtajanasunnossa ainoastaan sen ajan, mikä oli välttämättä tarpeen. Niin monien ihmisten vilkkaan tulemisen ja menemisen vuoksi vallitsi jatkuvasti suuri levottomuus, joka tuntui myös Hitlerin toiminnassa. Hänen tapastaan oli keskustella esilletulevista kysymyksistä avoimesti vanhojen puoluetovereiden kanssa. Jos hän ei ollut juuri talvipuutarhassa tai musiikkisalongissa suljettujen ovien takana keskusteluissa ulkomaisten diplomaattien tai kenraalien kanssa, hänet nähtiin aina monien ruskeiden puolueunivormujen ympäröimänä. Kaikki tahtoivat kuulla jotain uutta, eikä ollut vaikea saada Hitlerin puheista selville, että hän oli päättänyt ratkaista nyt Puolan ongelman "tavalla tai toisella". Kuten aina ennenkin

Hitler kuuli puoluetovereidensa taholta myönteistä kaikua. Vuosien kokemusten perusteella ei kenenkään puolueihmisen päähän pälkähtänyt ryhtyä vastustamaan Hitleriä perustavaa laatua olevissa poliittisissa ratkaisuisa. Minusta tuntui Valtakunnankanslian kiirettä ja puolueväen alituista vaikutusta katsolessani, että Hitlerin olisi ollut paras heti elokuun 25. päivän pysäytyskäskyn jälkeen vetäytyä Obersalzbergiin. Siellä hänellä olisi ollut rauhaa ja etäisyyttä tehdäkseen päätöksensä oman harkintansa perusteella noissa hänen siihenastisen uransa vaikeimmissa kysymyksissä. Varmaankin siellä olisi ollut myös niillä neuvonantajilla enemmän sanottavaa, jotka eivät yhtyneet Hitlerin ratkaisuun, näistä ensisijalla Göring. Hänen tarmokkaat ponnistelunsa vaikuttaa rauhan hyväksi Dahleruksen välityksellä olivat jo riittäviä todisteita siitä, että hän ei luottanut Hitlerin politiikkaan. Göringin ympäristössä työskenteleviltä kuulin, kuinka voimakkain ja huolestunein ilmauksin hän arvioi poliittista kehitystä. Mutta Hitlerin kanssa hän ei puhunut niin avoimesti. Hän ei halunnut esiintyä Hitlerin ja puolueen johtohenkilöiden edessä minään arkalaisena. Myös Brauchitsch ja Halder vastustivat Hitleriä, mutta eivät sanoneet mielipidettään. Jopa Ribbentrop kuvasi yhä uudelleen noina kriisipäivinä Hitlerille englantilaisten poliitikkojen päättäväisyyttä. Mutta hän ei voinut vaikuttaa Hitleriin – elokuun 25. päivän poikkeusta lukuunottamatta – pienimmässäkään määrin. Ribbentrop ei ottanut myöskään osaa mihinkään sotilaalliseen neuvotteluun. Hänellä ei siis ollut aavistustakaan siitä, aikoiko Hitler ”jatkaa politiikkaa toisin keinoin” ja miten se voisi tapahtua.

Hitlerin ympäristön muutamien muiden samanmielisten kanssa keskustelin silloin aivan avoimesti toivottoman tuntuista tilanteesta. Tuohon piiriin kuuluivat Hewel, Bodenschatz, Schmundt, Puttkamer ja tohtori Brandt. Me pahoittelimme Hitlerin neuvonantajien keskinäisiä suhteita noiden päivien aikana. Göring ja Ribbentrop puhuivat tuskin sanaakaan keskenään ja tapasivat vain Hitlerin luona. Luottamuksellista kahdenkeskistä keskustelua ei heidän välillään ollut. Samoin oli asianlaita Wehrmachtin puolustushaarojen komentajien kesken. Kukaan

heistä ei uskaltanut ilmaista avointa mielipidettään virkaveljilleen. Avainhahmo tuollaiseen tapaamiseen olisi ollut Göring. Mutta hän rinnasti itsensä paremminkin Hitlerin tasalle kuin ministerien ja puolustushaarakomentajien joukkoon. On siis jäänyt pelkäksi olettamukseksi, minkälaisen vaikutuksen olisi Göringin, Ribbentropin, Raederin ja Brauchitschin yhteisesiintyminen voinut tehdä Hitleriin, jos he olisivat tuoneet julki 31. elokuuta vallinneessa poliittisessa tilanteessa yksimielisen kannan. Hitler ei olisi voinut vastustaa sitä. Voidaan myöskin vain olettaa, että Göring mahdollisesti vastuullisena henkilönä olisi tuossa tilanteessa tehnyt aivan toisen ratkaisun kuin Hitler. Hän ei sopinut esittämään "kruununprinssin" osaa. Turhaan toivoimme noina kriittisinä hetkinä Göringin vaikuttavan Hitleriin ja että hän olisi tämän ensimmäisenä ritarina myös tuonut vastakkaisia käsityksiä esille todisteena ehdottomasta uskollisuudesta.

Illalla Hitler antoi tuoda radiossa julkisuuteen yhdistelmän viimeisten kolmen päivän tapahtumista mukaanluettuna saksalaisten 16 kohdan esitys. Lähetys päättyi toteamuksella, että Puolan hallitus ei ollut suostunut Saksan tekemiin vilpittömiin ja toteuttamiskelpoisiin vaatimuksiin. Kenellä vain oli korvat kuulemaan, hän sai tuosta radiolähetyksestä jo tietää, mitä seuraavana päivänä tuli tapahtumaan.

Aikaisin aamulla syyskuun 1. päivänä 1939 tiedotettiin ensimmäiseksi puolustusvoimille, Saksan kansalle ja maailmalle Johtajan ja Valtakunnankanslerin julistus, jonka mukaan Hitler oli antanut puolustusvoimille käskyn hyökkäyksestä Puolaa vastaan. Lisää kuuli maailma Hitlerin valtiopäiväpuheesta, jota pitämään hän saapui ensimmäistä kertaa harmaassa takissa. Hänen SS-palvelijansa olivat aikaisempien Länsivallille ja harjoituksiin suuntautuneiden matkojen johdosta teettäneet Hitlerin tietämättä kenttäharmaan takin. Hitler oli kuitenkin rauhan aikana kieltäytynyt jyrkästi riisumasta ruskeaa takkia. Nyt hän valitsi valmiiksi tehdyn harmaan takin ja ilmoitti valtiopäiväpuheessaan, ettei hän riisu sitä ennen kuin voitto on saavutettu. Hän ei kantanut vasemmassa käsivarressaan hakaristinau-

haa vaan SS:n tunnusta.

Valtiopäivät ottivat Hitlerin vastaan ylitsepursuvin suosionosoituksin ja heil-huudoin, paljon voimakkaammin kuin tavallisesti, ja puheen aikana raikuivat suosionosoitukset yhä uudelleen. Hän kuvasi ensiksi suhteiden kehitystä Puolan kanssa alkaen "Versailles'n sanelurauhasta" ja päätyen silloiseen tilanteeseen. Saksalaisten vähemmistöjen elämä aikaisemmilla saksalaisilla alueilla oli puolalaisten herruudessa tullut vuosi vuodelta yhä sietämättömämmäksi. Jo ennen hänen tuloaan valtaan oli ollut tilaisuus kestävämmän tilanteen korjaamiseksi. Hän oli itse tehnyt ehdotuksia rauhanomaisella tavalla toteutettaviksi parannuksiksi. Mutta se kaikki oli ollut turhaa, hän sanoi, ja puolustautui sitten sellaista väitettä vastaan, jonka mukaan hän olisi rikkonut sopimusta, kun oli ottanut päämääräkseen epäkohtien korjaamisen. Hitler viittasi näillä sanoilla myös Englannin ja Ranskan "rikkomuksiin" Versailles'n sopimusta vastaan, kun ne olivat itse jättäneet aseriisunnan toteuttamatta.

Kaikki Saksan hallituksen toimet vuodesta 1919 alkaen Versailles'n sopimusta ja erityisesti "Puolan käytävää" vastaan olivat Saksassa suosittuja. Kuitenkin havahtuminen huomamaan päivän kuluessa, että Hitler oli idässä aloittanut todellisen sodan, hillitsi mieliä, ja kaikkialla oli ensimmäinen kysymys, mitä Englanti ja Ranska nyt mahtavat tehdä. Siitä huolimatta Hitler sai osakseen juhlintaa matkallaan Valtiopäiville ja takaisin. Wilhelmsplatzille oli kokoontunut suuri ihmisjoukko.

Valtakunnankanslian huoneissa kasvoi utelioiden virta ja levottomuus tunti tunnilta. Jännityksellä odottivat kaikki uusimpia ulkomaan lehdistöpalvelun tiedonantoja. Väittelyt koskettivat vain kysymystä siitä, julistaako Englanti sodan vai ei. Korkeat puoluejohtajat edustivat käsitystä, jonka mukaan Englanti sittenkin jälleen "bluffaisi", sillä muutoin Hitler ei olisi lähtenyt Puolaa vastaan. He eivät vielä tienneet, että Hitler oli täysin tietoinen sodan vaarasta Englannin kanssa antaessaan käskyn hyökätä Puolaan. Hänen sanoistaan noina kolmena jännityspäivänä oli kuitenkin kuultavissa huolimatta kaikesta huolellisesta ja oikeasta tilanteenarvioinnista, että hän toivoi sisim-

mässään yhä vain Englannin perääntymistä. Ensimmäiset tiedot itärintamalta ja jo saadut menestykset vahvistivat Hitleriä pysymään kovana kaikkia niitä englantilaisten ja ranskalaisten suostutteluja ja uhkauksia vastaan, joita päivän kuluessa oli tullut lähettiläiltä tai joita oli poimittavissa Lontoossa ja Pariisissa pidetyistä parlamentti- tai eduskuntapuheista. Illalla 1. syyskuuta Englannin ja Ranskan lähettiläät ojensivat peräkkäin nootit, joissa heidän hallituksensa julistivat valmiutensa täyttää avunantovelvoitteet Puolaa kohtaan, jos saksalaiset joukot eivät vetäydy Puolan alueilta. Tilanne tuli yhä selvemmäksi ja vakavammaksi. Syyskuun 2. päivä kului uusien olettamuksien ja toiveiden vaihdellessa puolin ja toisin. Rintamalta tiedotettiin menestyksistä. Mussolini teki viimeisen yrityksen konferenssiksi vihollisuuksien lopettamiseksi. Mutta se oli jo liian myöhäistä.

Syyskuun 3. päivä

Syyskuun 3. päivänä kello 9 Henderson ojensi Ulkoministeriössä ultimaatumin, jossa julistettiin Englannin olevan kello 11 alkaen sotatilassa Saksan kanssa, jollei Saksan hallitus siihen hetkeen mennessä anna tyydyttävää vakuutusta taistelutoimien lopettamisesta ja joukkojen vetämisestä Puolasta. Muutamaa tuntia myöhemmin ojensi Ranskan lähettiläs samansisältöisen uhkavaatimuksen. Ne olivat sodanjulistuksia.

Tulkki Schmidt, Ribbentropin toimiston jäsen lähti heti Valtakunnankansliaan, jossa Hitler ja Ribbentrop kulkivat talvipuutarhassa edestakaisin. He tiesivät jo, että Henderson oli halunnut jättää nootin. Ribbentrop ei halunnut näyttäytyä, koska hänelle oli selvää, että se saattoi olla vain sodanjulistus. Kun Schmidt tuli talvipuutarhaan, hän tapasi – kylläkin toisin kuin hän kertoo kirjassaan ”Statistina diplomaattisella näyttämöllä” – Hitlerin ja Ribbentropin seisomassa vierekkäin, jolloin hän ojensi näille asiakirjan. Göring saapui vasta myöhemmin. Katselin tuota kohtausta lasiovien läpi. Sain vaikutelman, että mo-

lemmat olivat enemmänkin pettyneitä kuin yllättyneitä. Mutta äkillinen neuvottomuus levisi myös odottavien vieraiden keskuuteen ja masensi kaikkia.

Iltapäivän kuluessa tuona kohtalokkaan raskaana syyskuun 3. päivänä, kun ei enää ollut mitään paluutietä, käveli Hitler kansani talvipuutarhassa ja antoi katkeroituneilla sanoilla ajatuksilleen Englannin hallituksen ”lyhytnäköisestä menettelystä” pidättelemättömän ilmaisun. Yht’äkkiä hän pysähtyi ja kysyi, olisiko minulla jotain kirjoitusvälineitä mukani. Ajattelin, että hän tahtoi antaa minulle välitettäväksi jotain OKW:lle tai ilmavoimille. Mutta hän sanoikin, että hänen täytyi kirjoittaa vetoamus Saksan kansalle. Hänellä ei ollut enää aikaa sihteerin kutsumiseen paikalle, vaikka heitä oli aina kotona valmiina. Hitler aloitti: ”Puoluetoverit.” Keskeytin ja kysyin, pitikö vetoamus osoittaa vain puolueen jäsenille. Hän odotti hetken ja sanoi sitten: ”Kirjoittakaa: Saksan kansalle.” Sitten hän saneli minulle, ja minulla oli vaivaa pysyä mukana, sillä en osannut pikakirjoitusta. Hitler näki sen ja otti asian huomioon, niin että pystyin kirjoittamaan suurimman osan muistiin. Olin siitä huolimatta iloinen, kun hän lopetti, ja sanelin heti muistiinpanoni mukaan sihteereille. Asetin luonnoksen sitten Hitlerin eteen. Tupakka-huoneen pöydän ääressä seisten, hän alkoi heti korjaamaan tekstiä. Seisoin hänen takanaan ja katselin hänen olkapäänsä yli. Tämän näkymän Heinrich Hoffmann valokuvasi, ja olin melko lailla hämmästynyt, kun näin seuraavana päivänä ”Völkischer Beobachterin” Berliinin painoksen etusivulla tuon kuvan, joka aiheutti sitten minulle sodan jälkeen harmia.

Julistukset puolueelle sekä idässä ja lännessä toimiville Wehrmachtin joukoille Hitler saneli myöhemmin sihteerille, samoin kuin laajat vastaukset Britannian ja Ranskan hallituksille, jolloin hän torjui uhkavaatimusten luontoisten vaatimusten vastaanoton. Kaikissa julistuksissa hän asetti ensi sijassa syyn sodasta englantilaisille. Tämä oli myös varmaankin laajimmin levinnyt käsitys Saksan kansan keskuudessa. Kohta 231 Versailles’n rauhansopimuksessa, jossa yksinomaan Saksan kansan syyksi todettiin sodan syttyminen vuonna 1914, oli ollut touko-

kuusta 1919 lähtien kiivaan sisäpoliittisen kiistan kohteena. Se myrkytti ilmapiiriä ja rasitti pahoin suhdetta voittajavaltioihin. ”Sotaansyylisyysvalhe”, joka oli vaikuttanut jo kauan ennen Hitlerin valtaantuloa politiikkaan ja historiankirjoitukseen, oli tullut erääksi Hitlerin tehokkaimmista taisteluvälineistä. Yhä enemmän oli tullut hyväksytyksi mielipide, että syytä niin perustavaan tapahtumaan kuin maailmansodan syttymiseen ei voitaisi mitenkään, lukea yhden ainoan kansan syyksi. Tällä tosiasialla oli yhä sen vuoksi merkitystä huolimatta kaikesta epäluulosta Hitlerin politiikkaa kohtaan. Saksan sisäisessä keskustelussa uuden sodan syttymisestä oli esillä kysymys Englannin eurooppalaisen tasapainopolitiikan, ”balance of power”, osuudesta sodan syynä ensimmäisellä sijalla. Toisella sijalla oli Puolan ”epäviisas” ja ”julkea” käyttäytyminen. Vasta sitten puhuttiin, että Hitler olisi taitavammalla politiikalla, kuten aikaisemmissa kriiseissä, myös nyt voinut estää sodan syttymisen, ja hänen olisi täytynyt se tehdä. Mutta kaikki pohdinnat ja keskustelut olivat turhia. Sota oli alkanut ja uhkasi jatkuvien sodanjulistuksien vuoksi muuttua uudeksi maailmansodaksi. Wehrmachtin ensimmäiset suuret voitot Puolassa tekivät kuitenkin jälleen nopeasti ”mustamaalaja” ja ”pahanilmanlinnut” hiljaisiksi sekä antoivat aiheen päätelmään: ”Hitler tietää sentään, mitä tekee”.

Mietteitä sodan syttymisen ajoilta

Minulle oli päivän selvää, että sodan syttyminen oli yhteydessä Hitlerin päättäväisyyteen taistella bolshevismia vastaan. Enemmän kuin kaksi vuotta olin seurannut Hitlerin toimia melkein päivittäin, oppinut tuntemaan hänen ajatuksiaan ja kuullut hänen mielipiteitään elämästä, kansasta, valtiosta, puolueesta, politiikasta ja sodankäynnistä. Pitkästä kokemuksen ja mielikuvien ketjusta olen voinut rakentaa itselleni kuvan niistä syistä, jotka johtivat Hitlerin tekemään virheratkaisuja viimeisinä viikkoina ennen sotaa.

Sisäpoliittisessa kamppailussa oli Hitler vuonna 1933 noussut voittajaksi kommunismista Saksassa. Ainoan elämäntehtävänsä Saksan valtakunnan kanslerina hän näki Venäjän ”juutalais-bolshevistisen” vallan tuhoamisessa. Siellä hänen käsityksensä mukaan oli ainoa vaara Saksan kansan rauhalliselle tulevaisuudelle. Kaikki hänen poliittiset päätöksensä olivat askeleita tuolla tiellä. Sisäpolitiikassa oli sosiaalinen järjestys ja turvallisuus aluksi hänen päämääränään ja menestyksenään. Hänen ulkopoliitiikkansa oli alusta alkaen rakennettu hankkimaan alueellinen perusta taistelulle Venäjää vastaan ja varmistamaan, ettei hänen selkäänsä voitaisi hyökätä. Hän oli uskonut löytävänsä Versailles’n rauhansopimuksen allekirjoittajavaltioissa ymmärtämystä sille, että määräykset eivät olisi ikuisesti sitovia. Ranska pelkäsi eniten Saksan valtakunnan voimistumista eikä osoittanut mitään myötämielisyyttä Saksan oikeutettuja toiveita kohtaan Versailles’n sopimuksen korjaamiseksi. Sitä paitsi Hitler oli selvittänyt ranskalaisille, että hän ei ollut kiinnostunut Elsass-Lothringenista. Näitä alueita hän ei tarvinnut taisteluunsa idässä. Muta hän tarvitsi yhdenvertaisuuden tunnustamista Euroopan valtioiden keskuudessa, alentavan kohtelun lopettamista ja Versailles’n sopimuksessa määrätyn yleisen varustelurajoituksen kumoamista. Ne olivat Hitlerille perusedellytyksiä seustan turvaamisessa. Kun Ranska otti vuonna 1935 tammi-kuussa käyttöön kaksivuotisen asepalvelusajan, Hitler näki siinä todisteen kaikkien aseriisuntasuunnitelmien epäonnistumisesta. Hän julkaisi maaliskuun 16. päivänä 1935 lait puolustusvoimien perustamisesta ja määräsi yleisen asevelvollisuuden. Ranskalais-venäläinen sotilaallinen avunantosopimus touku-kuun 2. päivästä 1935 merkitsi Hitlerille uutta Saksan saarrosten vaaraa. Kun Ranskan eduskunta ratifioi tuon sopimuksen helmikuun 27. päivänä 1936, antoi Hitler Wehrmachtille maaliskuun 7. päivänä 1936 käskyn marssia demilitarisoidulle Reininmaalle. Hitler oli nyt omien sanojensa mukaan jatkuvasti väijyksissä. Mutta hän tiesi myös, että seuraavat askeleet Versailles’n sopimuksen korjaamisessa johtaisivat Saksan valtakunnan rajojen ulkopuolelle, ja niiden täytyi olla sen vuoksi

sekä poliittisesti että sotilaallisesti hyvin tarkoin valmisteltuja. Niinpä hän rauhoitti maailmaa tammikuun 30. päivänä 1937 valtiopäiväpuheessaan lähinnä sanoin: ”Yllätysten aika on ohi.” Itse hän ahkeroi kuitenkin yhä tiiviimmän bolshevismia vastaan käytävän taistelun suunnitelmien parissa. Siksi hän tarvitsi vapaan selustan, jotta välttäisi kahden rintaman sodan, vahvat asevoimat ja turvallisen keskitysalueen.

Niin olivat Hitlerin edessä Itävallan, Tšekkoslovakian ja Puolan kysymykset. Itävalta oli hänelle saksalainen maa. Sen liittämistä hän ei ollut milloinkaan pitänyt suurena pulmana. Tšekkosloveniassa taas hän arvosteli aina sen hallituksen saksalaisvastaista ja venäläismyönteistä asennetta riippumatta sudeettisaksalaisten vähemmistökysymyksestä. Vapaaehtoisesti ei Praha tulisi liittoon saksalaisen naapurinsa kanssa. Siksi Hitler suunnitteli kevästä 1938 Wehrmachtin käyttöä painostamaan Prahaa. Tšekkoslovakian suhteen oli Hitlerille kysymys sekä sudeettisaksalaisten vapaudesta että koko maan liitosta Saksan kanssa. Sellainen mahdollisuus, että joku toinen Euroopan valtio voisi saada jalansijaa Tšekkosloveniassa täytyi sulkea pois. Ahkeran tšekkien kansan tuli toimittaa Saksalle elintarvikkeita ja sotavarusteita. Tuon päämäärän oli Hitler saavuttanut maaliskuussa 1939.

Kokonaan toisin Hitler oli asennoitunut Puolaan. Lähtien saksalais-puolalaisesta hyökkäämättömyyssopimuksesta vuodelta 1934 ja Puolan vanhan Venäjän vihamielisyyden tuntemisesta Hitler näki puolalaiset liittolaisinaan taistelussa bolshevismia vastaan. Hän uskoi, että puolalaisten pelon venäläisiä kohtaan täytyisi olla lähtökohtana saksalais-puolalaiselle sovinnolle. Siksi Hitler piti alueelliset vaatimuksensa Puolaa kohtaan kohtuullisissa rajoissa. Mutta ensi kerran Hitler pelästyi toukokuun 1938 tapahtumien takia. Englanti pyrki saartamaan Saksan, silloin yhdessä Prahan kanssa. Maaliskuun 31. päivänä 1939 seurasi toinen isku brittiläisen Puolalle annetun takuulupauksen muodossa.

Tuo kehitys vaikutti Hitleriin hänen suunnitelmissaan Venäjää vastaan. Hän totesi, että Puolan vuoksi hänen olisi taistelta-

va. Englantia kohtaan hän oli yhä epäluuloisempi ja pelkäsi, että brittiläiset poliitikot näkivät Saksan taistelussa bolshevismia vastaan vain Saksan vahvistumisen mutta eivät Euroopan pelastamista bolshevismilta. Niin muuttuikin Hitlerin ulkopolitiikka keväästä 1938 perusteellisesti. Hän otti laskuihin mukaan sodan länttä vastaan, ennen kuin hän voisi kääntyä Venäjää vastaan. Mutta hän uskoi ehtivänsä nopealla toiminnalla vielä ennen englantilaisia. Kiire johti hänet menestyksestä toiseen läpi vuosien 1938 ja 1939, kunnes se muodostui hänelle kohtalokkaaksi elokuun 25. päivän ja syyskuun 1. päivän 1939 välisellä viikolla. Hitler oli uuden tilanteen edessä, jota ei määrännyt vain politiikka vaan myös sotilaalliset voimat. Hitlerin lahjat poliitikkona ja ylipäällikkönä eivät olleet nopeissa ratkaisuissa ja käskyissä. Hän tarvitsi taiteilijan tapaan aikaa ja rentoutusta luodakseen uuden työn. Tätä aikaa hän ei ottanut itselleen, pysyi sen sijaan Berliinin noidankattilassa, oli monien vaikutuksien alainen ja teki vääriä päätöksiä. Hänen siihenastiset valmistelunsa olivat tarkoitettut vain Puolaa vastaan. Siihen senhetkinen Wehrmachtin varustus riitti. Mutta siitä hetkestä alkaen, kun Hitlerille varmistui Englannin ja Ranskan puuttuminen peliin, täytyi hänen ryhtyä uusiin ja laajoihin arviointeihin. Siihen hän ei varannut itselleen aikaa.

Kuinka oli selitettävissä, että Hitler ei ollut palannut aikaisempaan perusajatukseensa ”minä voin odottaa” juuri noina kriisipäivinä, kun hän näki sen suuren yhteenoton jo tulevan vastaan, jota hän oli odottanut vasta myöhemmäksi. Siihen on olemassa kaksi syytä. Neuvottelut Stalinin kanssa ja hänen vaatimuksensa, jotka Hitler oli suurpiirteisesti täyttänyt, vahvistivat Hitlerin käsitystä bolshevismien vaarasta. Hänen toiveensa, että Englanti antaisi hänelle vapaat kädet toimia idässä Euroopan suojaamiseksi ja siten myös brittiläisen maailmanvalan säilyttämiseksi, olivat siitä lähtien tuhoutuneet. Molemmat vaarat Hitler uskoi nyt voivansa torjua toimimalla nopeasti. Voitto Puolasta voisi jo muuttaa tilanteen. Niin huolellisesti ja realistisesti kuin Hitler arvioikin vastustajiensa asennetta, yhtä käsittämättömästi hän asetti toiveensa Euroopan valtioiden tu-

keen, jos hän aloittaisi taistelun bolshevismia vastaan. Se oli yhtä suuri virhe kuin se, että hän aliarvioi Amerikan mahdollisuudet antaa taloudellista ja sotilaallista apua Englannille. Kun hänelle siitä huomautettiin, hän vastasi keskustelukumppanista riippuen, että hän oli ennen USA:n puuttumista asioihin ratkaissut jo aikoja sitten kaikki pulmat Euroopassa tai sitten ”voi meitä, jos emme ole siihen mennessä saaneet asioitamme valmiiksi”. Ensimmäinen vastaus oli propagandistinen luonteeltaan, kun taas toista versiota hän käytti niiden kanssa, joihin saattoi luottaa.

Molemmat vastaukset alleviivasivat kuitenkin hänen toteamustaan ”Ei voi enää odottaa” ja myötävaikuttivat siihen, että Hitler oli tullut elämänsä vaikeimman ratkaisun eteen ahtaalla kuin seinän ja tapetin välissä. Monet sanoivat, että hänen kunianhimensa ei anna hänen levätä. Toiset taas arvelivat Hitlerin uskovan, ettei hän elä enää kauan, ja siksi hänen tuli kiirehtiä. Nuo selitykset eivät kyenneet minua vakuuttamaan, vaikka molemmissa oli jotain perää. Itse uskoin, että Hitler antoi ratkaisuisaan ”sisäisen silmänsä” johdattaa häntä liiaksi. Hän puhui usein siitä, että tilanne Saksalle tulisi olemaan vaikein vuosina 1943–1945. Siksi hänen täytyi saada siihen mennessä poliittiset suunnitelmansa läpiviedyiksi. Ensimmäistä kertaa hän oli tästä maininnut marraskuun 5. päivänä 1937. Siitä lähtien hän hämmästytti ympäristöään usein ennusteilla, joita me emme osanneet selittää, mutta joita me yleensä pidimme hänen terävän ymmärryksensä sekä hänen perusteellisen ja loogisen kaikkien probleemoiden pohtimisensa tuloksina. Usein hänen ajatuksissaan yhdistyi asiallinen tervejärkisyys unenkaltaisiin näkymiin. Uskon, että hänen eloisa henkensä ja hyvin kehittynyt mielikuvitusensa maalasivat hänelle näynomaisia tulevaisuudenkuvia.

Sen ohella, että Hitlerillä oli taipumuksia nähdä tavallaan unenomaisia näkyjä, hänellä oli myös itsetietoisuutta, joka kohosi tietoisuudeksi lähetystehtävästä. En pitänyt siitä tavasta, jota olin kuullut hänen käyttävän julkisissa puheissaan jo ennen tuloani hänen esikuntaansa, kun hän mainitsi olevansa ylpeä siitä, että hänet oli kohtalo valinnut Saksan kansan johtoon. Ja myö-

hemmin pienessä piirissä, myöskin kenraalien edessä, hän puhui välttämättömyydestä täyttää hänelle asetetut tehtävät, koska hänen jälkeensä kukaan ei kykenisi siihen. Tuo ylimielisyys ja liioittelu oli vastakohtaista hänen sisäiselle vaatimattomuudelleen. Vastakohdat tulivat esille myös silloin, kun hän antoi omien perusteellisesti harkittujen ja koeteltujen mielipiteittensä väistystä, kuten kävi päätöksessä asettua kahden rintaman sodan vaaralle alttiiksi. Se oli uhkarohkeutta, jota hän oli aina arvostellut mitä ankarimmin.

Hitler siteerasi puheissaan mielellään esikuvaansa Fredrik Suurta ja Bismarckia. He olivat olleet yhtä suurten ratkaisujen edessä kuin hänkin ja olivat vain rohkeudella ja tahdonvoimallaan johtaneet Preussin ja Saksan suuruuteen. Hän ei kuitenkaan maininnut, että heillä molemmilla oli suuren persoonallisuutensa ohella vahva, hyvin koulutettu ja kelpolliseksi varustettu armeija. Fredrik Suuri oli perinyt sen isältään, ja Bismarck oli monista vastalauseista välittämättä antanut armeijan vahvistua, ennen kuin hän pani sen toimintaan. Mutta ennen kaikkea he molemmat tiesivät voivansa luottaa upseeristoon alkaen vanhimmasta kenraalista ja päätyen nuorimpaan vänrikkiin. Sodan alkamisen aikaan vuonna 1939 Hitler oli aliarvioinut sen, mitä merkitsee koko upseerikunnan ehdoton luottamus ja uskollisuus sodanjohtoa kohtaan. Hän luotti enemmän ”musketööreihin”.

Kesällä 1939 Hitler oli toistanut: ”Olen nyt unohtanut odottamisen taidon aivan riippumatta siitä, että minulla ei ole aikaa odottaa.” Tuo kärsimättömyys koitui hänelle ja samalla Saksan valtakunnalle kohtalokkaaksi viimeisellä viikolla ennen sotaa. Hitler aliarvioi vihollisen Euroopassa ja yliarvioi itsensä sekä puolustusvoimat, jotka eivät olleet mitenkään soveltuvat pitkään kulutusotaan. Siten hän teki elämänsä suurimman virheen ja antoi ensimmäisen laukauksen kohdistua maaliin, joka näytti olevan tavoitettavissa myöskin neuvottelutietä.

Erään ajatuksen keskusteluista hyvien ystäväieni kanssa noiden myrskyisten viikkojen päättyessä ja sodan alkaessa olen vielä säilyttänyt muistissani. Meistä oli kohtalokasta se, että

hallitusvastuussa olevat eivät politiikan kriittisissä vaiheissa tunteneet eivätkä kunnioittaneet riittävästi vastapuolen näkökohtia. Englanti ei halunnut myöntää, että Versailles'n rauhansopimuksen korjaaminen oli Saksalle tullut poliittiseksi välttämättömyydeksi. Hitler puolestaan ei halunnut tunnustaa, että Englannille oli vaatimus voimatasapainosta Euroopassa elinkesymys maailmanvaltansa säilyttämisessä. Mutta huolimatta tästä traagisesta sekä omien kokemuksieni ja havaintojeni mukaan vältettävissä olleesta kehityksestä olin kaukana sellaisesta ajatuksesta, että Hitlerin täytyisi epäonnistua. Minulla oli sodan puhjetessa epäilemättä sisimmässäni tietty pelko, jota en kuitenkaan upseerina halunnut tunnustaa. Olin elokuun 2. päivänä 1934, sotamarsalkka Hindenburgin kuoleman jälkeen, vannonut valan Adolf Hitlerille, ja tunsin olevani siihen sitoutunut.

III LUKU

Syyskuu 1939–kesäkuu 1941

Mikä ajoi puolalaiset ryhtymään epätasaiseen taisteluun Saksan asevoimia vastaan? He olivat vakuuttuneita siitä, että ranskalais-englantilaiset joukot hyökkäisivät heti lännessä, missä – verrattuna itärintamaan – oli vain vähän taistelukykyisiä saksalaisia joukkoja. Silloin täytyisi heidän arvionsa mukaan saksalaisten nopeasti siirtää joukkojaan itärintamalta länsirintamalle. Mutta ennen kaikkea he tuntuivat myötäilevän ranskalaisia käsityksiä, joiden mukaan sodan kolmen ensimmäisen päivän kuluessa sisäpoliittinen kumous kaataisi hallituksen Saksassa ja raivaisi puolalaisille tien Berliiniin. Nämä olivat Saksan vastarintaliikkeen piiristä lähteneitä tietoja, joille Ranska ja Puola antoivat paljon arvoa. Saimme niitä tietoomme vasta muutaman viikon kuluttua Puolan ministeriöiden asiakirjoista sekä edelleen täydennyksenä vuonna 1940 Ranskasta sotasaalisasiakirjojen mukana.

Olimme syyskuun alussa vain hämmästyneitä Puolan sotaretken kehittymisestä. Puolalaiset eivät olleet mitenkään varustautuneita uudenaikaiseen sodankäyntiin. Heidän joukkonsa olivat vanhanaikaisia. Heillä oli käytössään tosin yli 36 jalkaväkidivisioonaa, kaksi vuoristodivisioonaa, joissa oli kummassakin vuoristo- ja moottoroitu prikaati, sekä edelleen 11 ratsuväkiprikaa-

tia. Mutta puolalaisilta puuttui panssarivaunuja ja tykistöä. Saksan armeijalla sitävastoin oli asettaa taisteluun yli 50 divisioonaa, joista kuusi oli panssaroituja ja neljä moottoroituja, joten oli olemassa selvä ylivoima. Puolan ilmavoimat eivät muodostaneet mitään erillistä puolustushaaraa. Suunnilleen 450 uude-naikaista ja 450 vanhentunutta lentokonetta toimivat armeijoille jaettuina. Puolalaisten joukkojen johto oli hyvää. Suurimmaksi osaksi he taistelivat sitkeästi tietämättä mitään yleistilanteesta.

Saksan hyökkäys Puolaan ei ollut Saksan kansan enemmistön silmissä suuren sodan alku vaan Versailles'n sanelurauhan epäoikeudenmukaisuuden poistamista. Vasta Englannin ja Ranskan sodanjulistuksien mukana syyskuun 3. päivänä 1939 alkoi saksalaisille todellinen sota.

Johtajanpäämaja

Kolmen ensimmäisen sotapäivän kuluessa syntyi ”Johtajanpäämaja” (FHQ), jonka kokoonpano ja toimintajaotus pysyivät koko sodan ajan lähes muuttumattomina. Hitleriä saattoivat kaksi henkilökohtaista adjutanttia, enimmäkseen Brückner ja Schaub, kaksi sihteerä ja kaksi palvelijaa. Lisäksi seurueeseen kuului lääkäri, professori Brandt tai hänen sijaisenaan professori v. Hasselbach. Sitten seurasivat sotilaallisina adjutantteina Schmundt, Puttkamer, Engel ja minä.

Sotilasesikunnan muodosti OKW. Sen johdossa oli Keitel yhden adjutanttin kera. Liikekannallepanomääräyksen mukaisesti kenraaliluutnantti Jodl toimi Wehrmachtin johtoesikunnan päällikkönä aina sodan loppuun saakka. Hänet ylennettiin tammiukuussa 1944 kenraalieverstiksi. Hänen rinnallaan työskenteli aluksi yksi ja myöhemmin kahtena viimeisenä sotavuotena kaksi yleisesikuntaupseeria edustamassa maavoimia ja ilmavoimia. Syyskuun 1. päivänä 1939 tuon tehtävän vastaanotti yleisesikuntakapteeni Deyhle. Esikunnan muu henkilöstö, suuri joukko upseereita kaikista puolustushaaroista esikuntapäällikön sijaisen, yleisesikuntaeversti Warlimontin johdolla, suoritti tehtä-

vänsä varsinaisesta Johtajanpäämajasta erillään olevissa tiloissa.

Bodenschatz ja SS-Gruppenführer Wolff toimivat ilmavoimien ja SS:n yhteysupseereina Hitlerin luona. Bodenschatz pysyi tuossa tehtävässä aina haavoittumiseensa saakka 20. 7. 1944, kun taas Wolff vaihdettiin vuonna 1943 Gruppenführer Fegeleiniin. Ulkoministeriön edustajana oli sodan päätymiseen saakka lähettiläs, myöhemmin suurlähettiläs Hewel, jonka kanssa Hitler oli ollut jo vankeudessa Landsbergissä. Merivoimat asettivat merivoimien esikunnan vaihdoksien jälkeen tammikuussa 1943 amiraali Vossin yhteysupseeriksi Johtajanpäämajaan. Puolan sotaretken aikana oli myös maavoimista ja ilmavoimista kummastakin komennettuna yksi yleisesikuntaupseeri Johtajanpäämajaan, nimittäin eversti v. Vormann ja kapteeni Klostermann. He molemmat viipyivät siellä vain loka-kuun alkuun ja palasivat sitten puolustushaaroihinsa. Sitävastoin kesällä 1942 saapui esikuntaamme ye-eversti Scherff tehtävään kerätä asiakirjoja historian kirjoitusta varten.

Sota Puolassa

Hitlerin asenne maavoimien johdon suhteen koki sodan kestäessä monia muutoksia. Alussa vallitsi tietty, jo vuoden 1938 alusta peräisin oleva jännitys. Se ilmeni ensi sijassa henkilöasioissa. Nopeat voitot kavensivat tilapäisesti kaikkia näkemyseroavaisuuksia ja estivät vakavat kriisit. Hitler oli turhaan yrittänyt vaikuttaa armeijoiden komentajien virkanimityksiin. Maavoimat pitivät kiinni kannastaan antaa kenraaleille v. Kluge ja Blaskowitz armeijat komentoon, kun taas Hitler ei pitänyt sitä oikeana ratkaisuna. Blaskowitzin tapauksessa Hitler oli muodostanut hänestä itselleen kuvan sen perusteella, mitä tiesi Blaskowitzin asenteesta maavoimien moottorointiin, ja sen perusteella hän piti tätä soveltumattomana korkeampiin johtotehtäviin. Klugen suhteen oli taas Göring päässyt vaikuttamaan Hitleriin. Göring oli tavannut Klugen monissa eri yhteyksissä ja

oppinut tuntemaan tämän rohkeat ja suorasukaiset mielipiteet erilaisten sotilastapahtumien ja -päätösten suhteen. Göring oli esittänyt Hitlerille avoimesti käsityksensä Klugesta. OKH asetui kuitenkin vastustamaan Hitlerin kielteistä asennetta, ja niin Klugesta tuli 4. Armeijan komentaja, joka sai tehtäväkseen edetä Puolan ''käytävän'' alueella kohti Veikseliä. Hitler sai nopeasti hyvän vaikutelman Klugesta ja häneen koski kovasti, kun Kluge joutui syyskuun 4. päivänä lento-onnettomuuden vuoksi pois tehtävistään.

Sotatoimien painopiste oli kenraali v. Reichenauin komentaman 10. Armeijan alueella. Hänellä oli tehtävä hyökätä panssari- ja moottoroiduilla divisioonillaan Sleesiasta Varsovan suuntaan. Hitler oli antanut hänelle edeltävissä puhutteluissa ohjeen olla vilkuilematta oikealle tai vasemmalle ja katsoa sen sijaan järkähtämättä vain tavoitettaan. Sivustojen suojaamiseksi oli pohjoiseen asetettu 8. Armeija Blaskowitzin johdolla ja etelään 14. Armeija Listin johdolla. Blaskowitzin divisioonat uskoivat kuten viereinen Reichenauin armeijakin saavuttavansa Varsovan niin pian kuin mahdollista, ja katsoivat siksi vain eteensä. Kun 30. Jalkaväkidivisioona kenraali v. Briensenin komennossa marssi 30 kilometrin pituisena osastona, murtautuivat puolalaiset divisioonat Posenin alueelta sen läpi etelään. Syntyi muutamman tunnin kestänyt vaikea tilanne, joka selvisi vasta, kun Briensen käännähti divisioonansa vasemmalle ja kykeni pysäyttämään etenemisen. Hän itse haavoittui tässä taistelussa. Hitler moitti Blaskowitzia ankarasti tuosta huolimattomuudesta.

Hitler pysytteli Puolan sotaretken aikana sotilasasioissa hyvin puolueettomana. Päämaja toimi ensimmäisten päivien aikana junassa Taka-Pommerissa ja sen jälkeen Ylä-Sleesiassa. Hitler oli voitonvarma ja odotti päivittäin merkkejä siitä, että puolalaiset haluaisivat antautua ja voitaisiin aloittaa neuvottelut Puolan loppuosien kohtalosta. Vihollisuuksien alettua Hitler oli sanonut syyskuun 1. päivänä Valtiopäivillä, että hän haluaa ratkaista Danzigin ja ''käytävän'' kysymykset, mutta Saksan suhteissa Puolaan tulisi käänne, joka takaisi rauhanomaisen yhteiselämän. Hitler oli valmis neuvotteluihin. Puolalaiset taistelivat

hyvin urhoollisesti, mutta ilman toiveita menestymisestä, jokainen rintamalohko erillään. Puhelinyhteyksiä heillä oli tuskin lainkaan. Erilliset rintamanosat luottivat englantilaisten lupaukseen toimittaa apua ja kevennystä tilanteeseen niin pian kuin mahdollista. Mutta tuo odotus oli turhaa. Puolan hallitus poistui Varsovasta ja siirtyi syyskuun 17. päivänä Romaniaan. Se oli merkki Hitlerille. Hän päätti liittää valtakuntaan takaisin ne Puolan osat, jotka olivat olleet ennen vuotta 1918 saksalaisia, antaa venäläisille itäosat linjalle Narev–Veiksel–San sekä muodostaa loppuosista kenraalikuvernementti pääkaupunkina Krakova ja johtajana valtakunnanjohtaja tohtori Franck.

Syyskuun 17. päivänä työntyivät venäläiset joukot Itä-Puolaan aina Ribbentropin kanssa sovitulle linjalle Narev–Veiksel–San saakka. Saksalaiset joukot olivat jo ylittäneet tuon linjan idän suunnassa, jolloin syntyi ärtymystä, kun heidän täytyi luovuttaa jo vallattua maastoa takaisin. Hitler oli odottanut jo kovasti venäläisten marssia Puolaan. Se oli hänelle viimeinen aihe toteuttaa Puolan valtion alueen uudelleenmuodostaminen omien näkemyksiensä mukaisena. Hitler toisti noina päivinä, että englantilaisten takuulupaukset Puolalle maaliskuussa ja elokuussa olivat paras todiste siitä, että Englanti halusi sotaan hänen suistamiseksi vallasta. Englantilaiset olivat kuitenkin ymmärtäneet, kuten jo vuonna 1914 sysätä sotaansyylisyyden saksalaisille, ja he olivat tehneet sen uskottavaksi koko maailmalle.

Syyskuun 19. päivänä Hitler vieraili Danzigissa. Hän majoitui Sopotissa hotelli Casinoon ja ajoi iltapäivällä Olivan yli kaupunkiin. Riemu ja väentungos olivat sanoinkuvaamattomia. Artus-Hofissa tervehti aluejohtaja Forster Hitleriä. Tämä vastasi tervehdykseen pitkähäköllä, vapaasti muotoillulla puheella, jossa hän toi julki Danzigin liittämisen valtakuntaan. Sain sen kuvan, että monet lauseet oli tarkoitettu englantilaisille, kuten: ”Sodanlietsojille tosin oli Puolakin vain keino tavoitteeseen pääsemiseksi. Tänäpäin voidaan jo julistaa aivan levollisena, että tässä sodassa ei ole ollenkaan kysymys Puolan olemassaolosta, vaan Saksan hallituksen kaatamisesta.” Toinen kohta kuului:

”Kun nyt Puola on valinnut sodan, se on tapahtunut siksi, että muut ajoivat sen tuohon tilanteeseen.” Sitten katsoen läntisiin vastustajiinsa Hitler sanoi: ”Minulla ei ole Englantia eikä Ranskaa vastaan mitään sodan päämäärää.” Hän päätti puheensa: ”Koska englantilaisten päämääränä ei ole vain taistelu hallitusta vastaan, vaan taistelu Saksan kansaa sekä sen naisia ja lapsia vastaan, sen mukainen on myös meillä oleva vastavaikutus. Ja aina tulee yksi asia olemaan varmaa: Tämä Saksa ei antaudu koskaan.”

Taistelu Varsovasta

Oleskellessamme Sopotissa kiinnitti Hitler huomiota taisteluun Varsovasta. Hän sanoi, että Varsovan joukkojen komentaja odotti yhä apua Länsivalloilta. Hän oli hyväksynyt 21. syyskuuta Hitlerin tarjouksen evakuoida kaupungista koko diplomaattikunta ja vieraiden valtioiden kansalaiset. Ulkoministeriömme edustajat ottivat heidät vastaan Varsovan pohjoispuolella, minkä jälkeen heidät ohjattiin edelleen Königsbergiin. Kaupunki valmistautui taisteluun. Diplomaattien kertomuksista oli kuultavissa, että Varsovaan oli tullut hyvin kummallisia tietoja länsirintamalta. Muuan niistä kertoi, että ranskalaiset olivat marssineet syvälle Etelä-Saksaan ja että Ruhrin alueella oli lopetettu työnteko. Tuollaisten ilmoitusten perusteella oli ymmärrettävää, että Varsovan joukkojen komentaja jatkoi kaupungin puolustusta.

Syyskuun 21. päivänä alkoi tykistön tulitus, ja myös ilmavoimat saivat käskyn tehdä pommituslentoja Varsovaa vastaan. Hitler lensi 22. ja 25. päivänä Varsovan laidalle seuraamaan pommitusten tehoa. Syyskuun 22. päivänä Hitler oli aivan lähellä sitä paikkaa, jossa entinen maavoimien komentaja, vapaaherra v. Fritsch haavoittui ja vähän myöhemmin kuoli. Hitler järkyttyi silminnähden kuolinilmoituksesta eikä sanonut asiasta mitään.

Minuun vaikutti syvästi ajaessamme teillä noiden päivien ai-

kana vastaan tulevat suuret puolalaispakolaisten määrät. Nuoria ikäluokkia, heidän joukossaan myös paljon juutalaisia oli enemmistönä. Toivoin, että oma kansamme säästyisi tuollaiselta kohtalolta. Mutta viisi vuotta myöhemmin olivat sitten myös meidän lapsemme pakomatkalla.

Syyskuun 25. päivänä Hitler lensi vielä kerran Varsovan esikaupunkialueelle ja seurasi siellä tapahtumia hyvältä havaintopaikalta. Tuoksi päiväksi oli OKH käskennyt hyökkäyksen. Kaupungin monet osat olivat liekeissä. Se oli epätodellinen näkymä mielettömästä taistelusta. Kaksi päivää myöhemmin, 27. syyskuuta, tarjoutui Varsovan komentaja antautumaan. Viimeiset puolalaiset joukot antautuivat lokakuun 1. päivänä Helan niemellä Gdynian edustalla.

Puolan sotaretken aikana olivat ilmavoimat kehittäneet hyökkäystavan, joka pysyi ratkaisevana vuoteen 1941 saakka. Sodan kahtena ensimmäisenä päivänä hyökättiin Puolan lentokenttiä vastaan, jolloin suurin osa siellä olevista lentokoneista tuhottiin. Saksan maavoimien joukot marssivat ja hyökkäsivät rauhassa puolalaisten koneiden iskuilta. Ilmavoimat saattoivat tukea maavoimien etenemistä kaikilla voimillaan. Kehittyi tiivis yhteistyö maavoimien ja ilmavoimien välille, perusta lähimmän kahden vuoden taisteluille.

Hitlerin johtamistapa

Palvelus adjutantuurissamme sujui nyt hyvin samankaltaisen työskentelyrytmin mukaisesti. Painopiste oli päivittäisessä tilanneselostuksessa ja -neuvottelussa Jodlin tai maavoimien yleisesikunnan kanssa. Nuo tilaisuudet pidettiin kello 12 ja kestivät yleensä puolitoista tai kaksi tuntia. Illalla oli toinen tilanneselostus, enimmäkseen kello 18 tai 19, hieman pienemmissä puitteissa. Jodl esitteli tilanteen, paitsi silloin, kun rauhallisina aikoina 1939 ja 1941 eri sotaretkien välissä ei ollut mitään erikoista ilmoitettavaa, saimme me adjutantit tehtäväksemme huolehtia rutiiniomaisten puolustushaarojen raporttien esittämisestä.

Päivittäinen iltapäivän tilanneselostus oli keskeinen. Silloin Hitler puhui upseerien kanssa kaikista tapahtumista ja toimenpiteistä. Hän toi julki kulloistakin operaatiosuunnitelmaa koskevat ajatukset ja ohjeensa. Aina syksyyn 1941 asti Hitler ei tosin antanut suoria käskyjä kuin aivan harvoin. Hän rajoittui selvittämään ja vakuuttamaan kuulijoilleen asioita siinä määrin, että nämä osasivat sen jälkeen hoitaa niitä hänen näkemyksiensä mukaan. Se oli myös syynä usein hyvinkin pitkiin keskusteluihin Hitlerin luona. Joulukuusta 1941 alkaen otettuaan jo maavoimien johdon itselleen Hitler vähitellen siirtyi kohti käytäntöä, jonka mukaan hän toteutti näkemyksiään myös suorilla käskyillä. Hän pyrki edelleen vakuuttamaan usein pitkiksi venyneissä keskusteluissa keskustelukumppaninsa ajatusten oikeellisuudesta. Vasta viimeisenä sotavuonna hän käytti enemmän selvää käskytekniikkaa, aikana, jolloin mahdollisuudet toteuttaa käskyjä hänen tarkoittamallaan tavalla olivat jo hyvin rajoittuneet.

Puolan sotaretken aikana minulla oli tilaisuus oppia tuntemaan Hitlerin epätavallisen tarkka vainu ja terävä logiikka sotilaallisten tilanteiden arvioinnissa. Hän osasi asettua hyvin vastustajan asemaan ja aavistaa ennalta tämän päätökset ja liikkeet. Hitlerin sotilaalliset tilannearviot vastasivat todellisuutta, kun taas politiikan alalla hän tuntui aina liian helposti näkyihin uskovalta ja antautui mielellään tunteilleen ja toiveilleen.

Hitler, Halder ja Brauchitsch

Syksyllä 1939 Puolan sotaretken jälkeen tarttui myös maavoimien johtoon joukkojen innostus. Brauchitsch ja Halder tosin pysyivät silloinkin epäilevinä ja pessimistisinä. Mutta he olivat Puolan sotaretken jälkeen mielipiteineen yksin eivätkä olisi saaneet suunnitelmilleen raivata Hitler syrjään mitään vastakaikua joukkojen taholta. Päätöksentekoon he eivät myöskään tuossa asiassa kyenneet. Vaikka molemmat olivat asettuneet sisäisesti Hitlerin suunnitelmia ja ajatuksia vastaan, he kulkivat pitkän

matkan Hitlerin rinnalla toivoen aina, että voisivat tarttua johonkin tilaisuuteen. Mutta noita tilaisuuksia ei tullut.

Keskusteluissani Hitlerin kanssa sodan alussa oli helposti kuultavissa hänen huolensa maavoimien esikunnan kenraalien asenteen takia. Hän tiesi, että hänellä oli siellä muutamia – harvoja – vastustajia. Meri- ja ilmavoimien suhteen hänellä ei ollut tuota huolta. Maavoimat kulkivat Brauchitschin johdolla yhä omaa tietään, jonka Hitler tahtoi muuttaa. Se ei onnistunut hänelle. Hitlerin kritiikki maavoimien yleisesikuntaa ja upseeristoa kohtaan perustui vääriin lähtökohtiin. Hän oli odottanut liikaa, oli pettynyt ja yllätynyt ”keskinkertaisesta laadusta”, kuten hän minulle asian kerran esitti. Koska Hitler oli kuitenkin sitoutunut itse pakkoon seurata häntä sotilaallisissa ja poliittisissä asioissa, hänen täytyi ottaa se huomioon ja pyrkiä siirtämään hänen tarkoittamansa johtamisen laadun parannus myöhemmään ajankohtaan, jota ei sitten enää ollut tarjolla.

Puolan sodan jälkeen sukulaiset ja tuttavat esittivät minulle eri yhteyksissä kysymyksen, minkälaisen ihmisten kanssa Hitler seurusteli ja keneltä hän sai neuvoja sodanjohdossa. Kuultiin niin usein, että hänen ympärillään vallitsi alamainen, hermostunut ja neuvoton ilmapiiri. En voi sulkea pois sitä mahdollisuutta, etteikö ulkopuolinen käydessään kerran tai kahdesti esittelyssä Hitlerin luona olisi voinut jäädä tuollaisen vaikutelman valtaan. Suuren joukon koolla ollessa päivittäisten tilanneselostusten yhteydessä käsiteltiin aivan erityisiä teemoja. Silloin oli yksityiselle henkilölle mahdollista esittää mielipiteensä vain siitä asiasta, josta oli kysymys. Kaikkia muita kysymyksiä ja pulmia Hitler käsitteli erityisissä keskusteluissa, joihin oli tilaisuus osallistua vain rajoitetulla henkilöstöllä. Todellakin monet esittelijät tuntuivat sotilaallisissa puhutteluissa sodan alussa neuvottomilta ja epävarmoilta; useinkin he olivat sisäisesti oppositiossa olevia vanhempia yleisesikuntaupseereja. En tiennyt silloin vielä mitään laajalle levinneestä vastarinnasta Hitleriä kohtaan. Mutta on ymmärrettävää, että henkilöt, jotka istuvat kahdella tuolilla, tuntevat olonsa epävarmaksi missä ja milloin tahansa. Kun Hitler sitten kysyi jotain ja meni yksityiskohtiin, sattui joskus, että

esittelijä ei osannutkaan vastata. Mutta kuohuttavinta oli se, kun he jälkeinpäin kertoivat toveripiirissään, kuinka hirveätä oli joutua selvittelemään sotilasasioita sellaiselle yleisesikuntakoulutusta vailla olevalle henkilölle kuin Hitler oli. Olen ollut mukana muutaman kerran tuollaisissa tapauksissa ja minun täytyy sanoa, että Hitlerin kysymykset olivat oikeastaan aivan tavallisia eivätkä mitään kummallisuuksia sisältäviä. Ne koskivat yleensä sellaisia yksityiskohtia, joita ei esittelyssä ollut tullut esille ja joita Hitler piti kuitenkin kokonaisvaikutuksen kannalta tärkeinä.

Päätös hyökkäyksestä länteen

Puolan sotaretken aikana oli Hitlerin ensimmäinen kysymys joka aamu, kun hän astui komentovaunuun kuulemaan Jodlin tilanneselostusta: ”Mitä uutta kuuluu länteen?” Jodl saattoi rauhoittaa häntä, sillä länsirintamalla ei tapahtunut mitään. Hitler oli avoimesti jo kääntänyt ajatuksensa suunnitelmille jatkaa sotatoimia nopeasti Ranskassa. Siksi minua ei yllättänyt, kun Schmundt ilmoitti syyskuun 8. päivänä meille, että Hitler haluaa niin pian kuin mahdollista aloittaa sodan Ranskaa vastaan. Seuraavien päivien aikana Hitler puhui sotilaallisen sisäpiirin kanssa yhä uudelleen mahdollisuuksista taistella Ranskaa vastaan. Hän oli jo päättänyt aloittaa hyökkäyksen loka- tai marraskuussa. Hän arvioi, että Englanti ja Ranska eivät luovu sodasta Puolan valloituksen jälkeen ja oli syvästi vakuuttunut siitä, että Englanti ottaisi sodan jatkamisessa aloitteen käsiinsä. Juuri siksi Hitler päätti, että englantilaisille on tarjottava uusia näyttöjä saksalaisten menestymisestä, jotta he vakuuttuisivat Saksaa vastaan käytävän sodan mielettömyydestä.

Olimme näiden vaikutelmien alaisina, kun saavuimme syyskuun 26. päivänä iltapäivällä kello 17 Berliiniin Stettinin asemalle. Hitlerin tuloa tuskin huomattiin.

Seuraavaksi päiväksi kello 17:ksi oli Hitler kutsunut Göringin, Raederin, Brauchitschin, Keitelin, Jodlin, Halderin, Je-

schonnekin ja Bodenschatzin Uuteen Valtakunnankansliaan. Myös me sotilasadjutantit olimme läsnä. Puhuttelun aihetta, mahdollisimman nopeaa hyökkäystä Ranskaan, oli tuossa piirissä jo käsitelty. Hitler tunsii silloin jo myös OKH:n torjuvat käsitykset, joten ei ollut ihmeteltävää, että Hitler piti perinpohjaisen puhuttelun ja esitti ajatuksensa lännen hyökkäyksen suhteen. Voittoisa Puolan sota oli hänen mukaansa muuttanut Saksan asemaa maailmassa. Suuri joukko puolueettomia valtioita vapisi sen mukaisesti edessämme. Suurvallat näkevät meissä suuren vaaran. Puolan sota oli lisännyt niiden pelkoa ja kunnioitusta. Maailmassa ei vallitse mitään rakkautta Saksaa kohtaan. Englanti tulee yrittämään työskennellä yhä edelleen meitä vastaan. Meidän täytyy siksi varautua sodan jatkamiseen. Aika työskentelee meitä vastaan. Englantilaiset ja ranskalaiset tulevat puolen vuoden päästä olemaan parempia kuin tänään. Englanti tulee muodostamaan monia divisioonia; jos eivät ole hyökkäyskykyisiä, niin ainakin ne pystyvät puolustukseen.

Panssariase ja ilma-ase olivat olleet voittojemme avaimet Puolassa. Nyt näyttivät länsivallat olevan noilla aloilla heikosti varustettuja. Puolassa vuodessa tulisi olemaan todennäköisesti toisin. Jos niillä olisi ollut aseita, ne olisivat voineet auttaa Puolaa. Olisi väärin lykätä omaa etenemistä lännessä. Jos olemme pakotettuja asemasotaan, voisi voitto tulla kysymykseen vain ilmavoimilla ja sukellusveneillä.

Puolassa syntyneet omat minimaaliset tappiot me voisimme täydentää jälleen nopeasti. Olisi välttämätöntä lähettää niin paljon joukkoja länteen kuin mahdollista. Laatu ei silloin olisi aivan ratkaiseva, eikä hyökkäys vaikeampi kuin Puolassa. Ratkaisevaa on säätila ensimmäisen kolmen neljän päivän aikana. Loka-kuun 20.–25. päivien aikana tulisi hyökätä päämääränä antaa viholliselle tuhoava isku. Sodan päämääränä olisi pakottaa Englanti polvilleen.

Sellaiset olivat Hitlerin sanat. Hän oli täysin vakuuttunut, että nopealla hyökkäyksellä lännessä olisi menestystä.

Syyskuun 28. päivänä Ribbentrop matkusti taas Moskovaan allekirjoittamaan ”saksalais-neuvostoliittolaista raja- ja ystä-

vyyssopimusta''. Rajana näiden kahden valtion välillä tuli olemaan Bug, ja Baltian maat joutuivat Venäjälle. Hitler antoi hyväksymisensä ilman pitkiä miettimisiä, mutta samalla hän edellytti, että ''valtakunnan hallituksen ja neuvostohallituksen yhteinen poliittinen julistus'' tuli antaa julkisuuteen. Siitä ilmeni, ''että kaikkien kansojen todellisten etujen mukaista olisi saada loppumaan Saksan sekä Englannin ja Ranskan välillä nykyisin vallitseva sotatila''. Myöhemmin tässä julistuksessa oli kuultavissa: ''Jos kuitenkin molempien hallitusten ponnistelut jäävät tuloksettomiksi, silloin olisi todettava se tosiasia, että Englanti ja Ranska ovat vastuussa sodan jatkumisesta.''

Tuon saksalais-venäläisen julistuksen Saksan lehdistö toi laajalti ja huomiota herättävästi julki. Hitler tosin ei uskonut, että englantilaiset tekisivät sen johdosta ylipäänsä mitään. Hän painotti mahdollisimman nopeaa taistelujen jatkamista lännessä. Puolaa hän piti ponnahduslautana, joka joskus tulisi olemaan meille arvokas sotilaallisesti ja käyttökelpoinen keskitysmarsialueena. Rautatiet, maantiet ja tietoliikenneyhteydet tulisi pitää kunnossa. Mutta muuten voisi alueella vallita ''puolalainen talous'' edelleen.

Lokakuun 5. päivänä Hitler lensi Varsovaan ottaakseen vastaan 8. Armeijan paraatin. Lentokentällä häntä vastassa olivat Brauchitsch, Blaskowitz ja Reichenau. Kahden tunnin ajan joukot marssivat ylipäällikkönsä ohi. Tuo oli ainoa paraati, jonka Hitler otti vastaan valloitetun maan pääkaupungissa. Iltapäivällä Hitler vieraili Belvedere-linnassa, joka oli ollut edesmenneen marsalkka Pilsudskin asuntona, ja sen jälkeen hän heti lensi takaisin Berliiniin.

Lokakuun 6. päiväksi Hitler oli kutsunut valtiopäivät koolle. Hän kuvasi kokoukselle Puolan sotaretken kulkua, joukkojen suorituksia ja hyvää taisteluhenkeä, nopeita voittoja ja pieniä tappioita. Puheen loppuosassa Hitler käsitteli seikkaperäisesti Euroopan poliittista tilannetta. Hänen mukaansa ei olisi mitään syytä sodan jatkamiseen. Tämä sota ei ratkaisisi lännessä ylipäänsä mitään ongelmia. Hän teki ehdotuksia humanitaarisiksi sopimuksiksi, esitti tiettyjen asetyyppien käyttökieltoa ja kiel-

toa ilmavoimien käyttämisestä siviilikohteita vastaan. Mutta voitiin myös kuulla, millä epäluulolla Hitler kääntyi Englannin puoleen. Jos Churchillin epäluottamus meitä kohtaan tulee jatkumaan, me tulisimme vastaavasti taistelemaan. Hitler ei epäillyt hetkeäkään, etteikö Saksa voittaisi sotaa. Lopuksi hän kiitti Herraa siitä, ”että hän on siunannut meitä niin suurenmoisesti ensimmäisessä vaikeassa taistelussa oikeuksistamme” ja hän pyysi, ”että hän antaisi meidän ja kaikkien muidenkin löytää oikean tien, jotta ei ainoastaan Saksan kansalle vaan koko Euroopalle tulisi uusi rauhan onni”.

Tämä puhe vaikutti kansan suureen enemmistöön. Luotettiin Johtajaan ja uskottiin – päinvastoin kuin Hitler itse – siihen, että Englanti ja Ranska menettelisivät sen mukaan viisaasti. Hitler ei epäillyt Englannin sotapäätöksen pitävyyttä, joten hän keskitti työnsä ja kaikki toimenpiteensä kokonaan nopeaan taistelun jatkamiseen länsirajalla. Wehrmachtille hän antoi lokakuun 9. päivänä ohjeen n:o 6, jossa hän määräsi, että länsirintaman pohjoissivustalla olisi valmisteltava hyökkäysoperaatio Luxemburgin–Belgian–Hollannin alueen kautta. ”Tämä hyökkäys tulee toteuttaa niin vahvana ja niin aikaisin kuin mahdollista.” Kuinka vakavissaan Hitler oli sodan nopean jatkoon suhteen, käy ilmi lokakuun 10. päivänä päivätyistä muistioista, jonka hän jakoi puolustushaarojen komentajille ja josta hän osaksi keskusteli heidän kanssaan. Muistiossa Hitler ilmaisi selvästi, että ”Saksan sodanpäämääränä on Lännen lopullinen sotilaallinen lyöminen”. Venäjästä hän sanoi: ”Millään liittosuhteella eikä sopimuksella ei ole varmistettavissa pysyvästi, että Neuvostot-Venäjä pysyisi puolueettomana. Tällä hetkellä puhuvat kaikki syyt tuon puolueettomuusaseman hylkäämistä vastaan. Kahdeksassa kuukaudessa, vuodessa tai vaikkapa usean vuoden aikana tilanne voi myös olla toinen.” Siten Hitler antoi puolustushaarojen komentajille tiedoksi perusasenteensa Neuvostoliiton kanssa solmitun sopimuksen suhteen.

Pian Puolan sodan päättymisen jälkeen Hitler vieraili suuramiraali Raederin aloitteesta sukellusvenemiehistöjen luona Wilhelmshavenissa. Siellä oli muutamia aluksia, jotka olivat palan-

neet ensimmäiseltä taistelumatkaltaan. Raeder pyrki tällä käynnillä siihen, että Hitler omaksuisi itselleen keskusteluissa sukellusvenelaivaston komentajan ja alusten päälliköiden kansa syvällisempää ymmärtämystä sukellusveneiden päätehtävälle, joka oli kauppasota. Kontra-amiraali Dönitz antoi lyhyessä esitelmässä kuvan tähänastisista tapahtumista. Hitler tarkasti sukellusvenemiehistöt, jotka osaksi olivat villin partaisia, viipyi sitten pitkähkön ajan sukellusveneupseereiden kanssa messissä sekä antoi kertoa itselleen yksityiskohtaisesti miehistöjen siihenastisista kokemuksista. Tuohon joukkoon kuului myös kapteeniluutnantti Schuhart, joka oli upottanut U 29:lla syyskuun 17. päivänä brittiläisen lentotukialuksen Courageousin. Hitler sai mukaansa Berliiniin erinomaisen myönteisen käsityksen sukellusvenelaivaston johdosta sekä miehistöjen reippaudesta ja taisteluhengestä.

Lokakuun 14. päivänä ilmoitti brittiläinen amiraliteetti taistelulaiva Royal Oakin upotuksesta Scapa Flow'ssa. Hitler oli innostunut tuosta rohkeasta teosta ja kutsui U 47:n miehistön Berliiniin. Hitler vastaanotti heidät Valtakunnankansliassa ja antoi aluksen päällikölle, kapteeniluutnantti Prienille ritariristin.

Täysin yllätetyksi Hitler oli tullut Raederin aloitteesta syyskuun 10. päivänä. Suuramiraali selvitti hänelle Norjan merkitystä Saksalle merisodassa viittaamalla Narvikin malmitoimitusten varmistamiseen. Kysymys oli niin laajakantoisen vakava, että hän näki itsensä pakotetuksi ehdottamaan Hitlerille Norjan miehittämistä. Hitler pyysi sitten Raederia vain jättämään hänelle merivoimien johdon valmistelemat asiakirjat. Suomen ja Neuvostoliiton välisen talvisodan alkuun mennessä, 30. marraskuuta, ei tuosta kysymyksestä keskusteltu enempää.

Hitlerin kaikki ponnistelut keskittyivät sodan päättämiseen niin pian kuin mahdollista. Hänen silmissään väikkyi nähdä vielä syksyllä 1939 divisioonansa seisomassa Kanaalin rannalla ja Ranskan taistelutahto murtuneena. Hänestä oli tärkeää kaikissa pohdinnoissa päästä Englannin ja Ranskan edelle. Hän vaati maavoimilta, että hyökkäys Ranskaan, Belgiaan ja Hollantiin voitaisiin aloittaa marraskuun 12. päivänä. Hän keskusteli Brauchitschin ja Halderin kanssa perusteellisesti operaatio-

suunnitelmasta ja antoi hyväksymisensä, vaikkakin hänellä si-
simmässään liikkui muita ajatuksia noiden sotatoimien suorit-
tamiseksi. Mutta nyt ei ollut enää aikaa perusteellisiin muutok-
siin. OKH yritti jälleen, 16. ja 27. päivänä lokakuuta, saada
Hitler muuttamaan mielensä. Brauchitsch ja Halder kertoivat,
että vast'ikään Puolassa voittoisasti toimineet divisioonat eivät
olleet riittävän hyvin varustetut taisteluun lännessä. Marras-
kuun 5. päivänä Brauchitsch vieraili yksin Hitlerin luona luovut-
taen muistion, jossa hän viittasi maavoimien senhetkisiin heik-
kouksiin. Hitler lisäsi keskustelun kuluessa yhä enemmän vas-
taväitteitä, niin että Brauchitsch vaikenä. Hitler perusteli kan-
taansa sillä, että joukkojen koulutus olisi neljän viikon kuluttua
yhä sama. Sää voisi myös keväällä olla epäsuotuista. Hitlerin
mielestä armeija ei halunnut ylipäänsä taistella, ja siksi varus-
tautumismenopeutta maavoimissa pidetään hitaana ja laahaavana.
Hitler oli kuohuksissaan ja suuttunut Brauchitschille mainiten
sen myös meille. Hän ei salannut sitä, että hänen mielestään
Brauchitsch ja Halder täytyisi korvata muilla kenraaleilla. Sen-
hetkinen tilanne, vähän ennen uusia sotatoimia, ei kuitenkaan
sallinut tehdä muutoksia maavoimien johdossa.

Attentaatti Bürgerbräu-Kellerissa

Ensimmäinen hyökkäyspäivä lähestyi, ja Hitleriä pyydettiin lo-
kakuun 7. päivänä tekemään päätöksensä. Ennen yleisen tilan-
neselostuksen alkua ilmestyi paikalle ilmavoimien päämeteoro-
logi, tohtori Diesing esittäen synkän säätilanteen ja ennusteen.
Hitler päätti, että seuraava ratkaisu tehdään kahden päivän
kuluttua, 9. marraskuuta. Hän lisäsi, että hän lentää Münche-
niin pitääkseen siellä 8. päivän iltana puheen, mutta jo 9. päivän
aamupäivällä hän olisi taas täsmällisesti paikalla Berliinissä.
Schmundt seurasi Hitleriä tuolle lyhyelle matkalle. Myöskin
hänen puheellaan Bürgerbräu-Kellerissa oli vain yksi teema:
Englanti.

Tuon päivän myöhäisenä iltahetkenä makasin jo sängyssä,

kun minulle soitettiin, että Bürgerbräu-Kellerissa pidetyn puolueen kokouksen päättyessä oli tapahtunut räjäytysattentaatti. Hitler oli jo lähtenyt salista, kun pommi räjähti keskipylvään alla. Tuo tieto vaikutti kuin hälytysmerkki. Se teki meille selväksi, että Hitlerillä oli vastustajia, jotka olivat valmistautuneet kaikkeen. Hitleristä huomasi hänen palatessaan seuraavana aamupäivänä Valtakunnankansliaan, että tuo tapahtuma askarrutti hänen mieltään voimakkaasti. Saamansa onnentoivotukset hän otti rauhallisesti ja tyynesti vastaan. Hän sanoi, että oli ihme, kun häneen ei ollut sattunut. Se oli hänelle merkki siitä, että hänellä on tehtävä suoritettavana valtakunnan johdossa. Münchenistä tiedotettiin, että attentaatti oli vaatinut kahdeksan ihmisen hengen ja yli 60 oli loukkaantunut. Hitler otti syvästi osaa kuolleitten omaisten ja loukkaantuneiden kohtaloon. Hän lensi kolmen päivän kuluttua jälleen Müncheniin, otti osaa valtionhautajaisiin Feldherrnhallen edustalla, vieraili loukkaantuneiden luona sairaalassa ja kävi katsomassa syvästi liikuttuneena Bürgerbräu-Kellerin tuhoutunutta salia. Tutkimukset osoittivat, että pakomatalla Sveitsiin kiinnisaadulla pommin asettajalla nimeltä Elser hyvin todennäköisesti ei ollut taustavoimia.

Hitlerin mietteitä operaatiosuunnitelman suhteen

Lokakuussa Hitler käytti aikaa tuodakseen omat ajatuksensa mukaan suunniteltavina oleviin sotatoimiin. Suureen tilannehuoneeseen oli levitetty seinäkartta koko hyökkäysalueesta Saksan länsirajan länsipuolisilta alueilta. Hitler oleskeli usein ja pitkään tuon kartan äärellä kooten siinä ajatuksiaan suunnitelman suhteen. Illallisen jälkeen, jolloin rauhan aikana oli katseltu elokuvia, hän menikin palvelusvuorossa olevan sotilasadjutantin kanssa sinne takaisin keskustellakseen tunnin tai kaksi hyökkäyksen suuntaamismahdollisuuksista. Tämä ”keskustelu” oli varsinaisesti vain Hitlerin ajatusten kuulemista tai pelkkää mietiskelyä. Hän tutki tiestön suuntautumisen sekä myös jokien kulun ja muut esteet, jotka vaikuttivat joukkojen liikkei-

siin. Syksy- ja talvikuukausien aikana hänelle kävi yhä selvemmäksi, että hänen täytyi sijoittaa hyökkäyksen painopiste Ardenneille, linjalle Sedan–Rouen. Lokakuun 30. päivänä 1939 hän määräsi jo, että yhden panssari- ja yhden moottoroidun divisioonan tuli edetä suunnassa Arlon–Sedan. Senhetkisessä operaatiosuunnitelmassa merkitsi tuo siirto vain kenraalieversti v. Rundstedtin alaisena toimivan Armeijaryhmä A:n taktillista vahventamista. Tästä Hitlerin ensimmäisestä päätöksestä kehittyi lyhyessä ajassa ratkaisu, jonka mukaan panssarivoimat tuli keskittää samalle suunnalle. Säätila pakotti yhä siirtämään hyökkäyksen alkua. Hitler käytti tuota aikaa viedäkseen läpi omat suunnitelmansa. Marraskuun 11. päivänä 1939 maavoimien käsky kaukokirjoitinsanomana armeijaryhmille A ja B kertoi, että Johtaja oli nyttemmin määrännyt muodostamaan nopeista joukoista ryhmän, jonka tuli edetä Sedanin suuntaan käyttäen hyväkseen metsättömiä uria molemmin puolin Arlonia, Tintignyä ja Florenvilleä. Ohjeessa numero 8 marraskuun 20. päivältä 1939 toi Hitler selvästi julki, että oli valmistauduttava muuttamaan nopeasti sotatoimien painopiste Armeijaryhmä B:ltä Armeijaryhmä A:lle. Ohjeen hengessä Jodl selvitti yleisesikunnassa tuota Hitlerin vaatimusta. Maavoimien yleisesikunnassa ei oltu taipuvaisia seuraamaan tarkoin noita ohjeita. Ajatukset muutettiin vain hitaasti käskyiksi. Oli yhä vielä kysymys ensimmäisestä operaatiosuunnitelmasta, jota sääolosuhteiden vuoksi siirrettiin kuuden–kahdeksan päivän väliajoin. Hitler ei vielä tuohon aikaan tuntenut Mansteinin ajatuksia, jotka tulivat hyvin lähelle hänen omia kaavailujaan.

Marraskuussa Churchill piti Englannin yleisradiossa hyvin aggressiivisen puheen, jossa hän totesi: ”En halua yrittää ennustaa, syökseekö Hitler itsensä nurkkaan ajetun mielipuolen raivolla kaikista hänen rikoksistaan pahimpaan. Mutta yhden asian voin varmuudella vakuuttaa: Hollannin ja Belgian kohtalo tulee riippumaan kuten Puolan, Tšekkoslovakian ja Itävallankin kohtalo brittiläisen maailmanvallan ja Ranskan tasavallan voitosta. Jos meidät voitetaan, silloin ne kaikki orjuutetaan, ja Yhdysvalloille jää tehtäväksi puolustaa yksin ihmisoikeuksia.

Jos me emme häviä, silloin kaikkien noiden maiden olemassaolo ja vapaus tulee pelastetuksi ja palautetuksi.” Churchill oli täten antanut näkymän tulevaisuuteen. Hän ei ollut vielä hallituksen päämies, mutta hän odotti, että sodan kulku pakottaisi Englannin kuninkaan luovuttamaan hänelle vastuun.

Hitler piti tapahtumien kehityksen vuoksi välttämättömänä tiedottaa 23. päivänä marraskuuta näkemyksensä yleisestä tilanteesta. Läsä olivat Göring, Raeder ja Brauchitsch päällikköineen sekä lisäksi armeijaryhmien ja armeijoiden komentajat päällikköineen sekä vastaavat komentajat meri- ja ilmavoimista.

Hitler aloitti puhuttelun kuvailemalla oman työnsä kehitystä vuodesta 1919 vuoden 1923 kautta valtaantäpääsyyn vuonna 1933. Hän sanoi luoneensa Wehrmachtin, jotta se voisi iskeä. Pakostakin oli tullut tilanne, että oli täytynyt löytää ratkaisu idässä. Puolustusvoimiemme ylivoimaisuus oli tuonut Puolassa menestyksen lyhyessä ajassa. Venäjä oli sillä hetkellä vaaraton. Sitäpaitsi meillä oli sopimus Venäjän kanssa. Stalin tulee pitäytymään siinä vain niin kauan kuin se on hänelle sopivaa. Me voisimme vastustaa Venäjää vain silloin, jos olemme vapaita lännessä. Venäläisten asevoimat Hitler arvioi vielä vuoden tai kahden ajan heikoiksi.

Mussolinin johtaman Italian Hitler arveli suhtautuvan myönteisesti Saksan toimiin. Hovia hän kuvasi saksalaisvastaiseksi. Italia liittyisi sotaan vasta, kun Saksa ensin hyökkäisi Ranskaa vastaan. Ducen kuolema toisi meille vaaroja. Amerikkaa Hitler kuvasi ”meille vielä vaarattomaksi”. Myös Japania hän piti epävarmana. Ei ollut vielä tiedossa, asettuisiko se Englantia vastaan. ”Aika työskentelee meidän vastustajiemme hyväksi. Tämänhetkiset voimasuhteet voivat vain huonontua meille. Tulen hyökkäämään enkä antautumaan. Valtakunnan kohtalo riippuu vain minusta.” Siten Hitler itse arvioi osansa taistelussa. Englannin varustautuminen oli alullaan, ja ensimmäinen varustautumisvaihe toteutuisi vasta vuoden tai kahden kuluessa. Ranskan puolustuskyky oli paljon jäljessä saksalaisista. Saksan ylivoimaisuus vallitsi, ja miljoonat saksalaiset senhetkiset sotilaat, olivat erinomaisia. Kaikki lepäsi nyt sotilasjohtajan kädes-

sä. Armeijan takana seisoivat maailman vahvin varusteluteollisuus.

Hitleriä painoi tietoisuus siitä, että englantilaiset tulivat yhä voimakkaammin esille. He olivat sitkeitä vastustajia. Kuuden – kahdeksan kuukauden kuluttua he olisivat Ranskassa moninkertaisin voimin. Hollanti ja Belgia seisoisivat Englannin rinnalla. Se odotti vain niiden apua hyökätäkseen Ruhrin alueelle. Sen omistamisesta taas riippui koko sodankäynti. Meille oli tärkeää saada parempi lähtökohtatilanne. Lento Englantiin vaati nyt liikaa polttoainetta. Tilanne voisi parantua vain, jos meillä olisi Hollanti ja Belgia miehitettyinä: ”Se on minulle vaikea päätös. Minun on valittava voiton tai häviön välillä. Minä valitsen voiton.”

Hitler ilmoitti sitten päätöksensä hyökätä Ranskaa ja Englantia vastaan niin pian kuin mahdollista. Hollannin ja Belgian puolueettomuutta hän kuvasi ”merkityksettömäksi”. Sotilaallisia edellytyksiä Hitler piti suotuisina. Mutta ennakkoehto olisi, että johto ylhäältä antaisi esimerkin fanaattisesta päättäväisyydestä. Jos johdolla kansojen elämässä olisi aina ollut sellaista rohkeutta, jollaista jokaisella musketöörillä täytyy olla, silloin ei olisi tullut tappiota. Hitler päätti esityksensä sanoilla: ”On kysymys kansakunnan olemassaolosta tai perikadosta. Pyydän teitä siirtämään alaisienne päättäväisen mielenlaadun. Minä en tule elämään, jos kansani kokee tappion. Ulospäin ei antautumista, sisälläpäin ei vallankumousta.”

Myöhään iltapäivällä Hitlerillä oli Brauchitschin kanssa vielä vakava ja pitkä keskustelu. Oli kyse Brauchitschin saamisesta vakuuttuneeksi. Brauchitsch pyysi Johtajaa vapauttamaan hänet tehtävistään, jos tämä ei ollut häneen tyytyväinen. Sen Hitler torjui ja viittasi välttämättömyyteen, että jokaisen sotilaan on pysyttävä paikallaan.

Kehitys vuodenvaihteeseen mennessä

Illallisen jälkeen Hitler lähti kanssani suureen tilannehuoneeseen, ja kuljimme sitten siellä edestakaisin pitkähkön ajan. Hänen täytyi ilmaista ajatuksensa ääneen, jotta olisi saanut selville mahdolliset virheet. Hän toisti vanhat moitteet Brauchitschia ja Halderia sekä heidän lännen sotaretken suhteen torjuvaa asennettaan vastaan. ”100 saksalaista divisioonaa, jotka tulevat yhteensä muodostetuiksi valmiiksi lähikuukausien aikana, ovat tällä hetkellä englantilaisten ja ranskalaisten divisioonien suhteen ylivoimaisia. Jo puolen vuoden kuluttua voi olla toisin”, sanoi Hitler. Se oli hänen päähuolensa, sillä hän ei itse tiennyt, kuinka nopeasti kaksi suurta länsivaltaa varustivat armeijoitaan. Sitäpaitsi Hitler halusi keväällä oman armeijansa jälleen vapaaksi suureen operaatioon idässä Venäjää vastaan. Tämä oli ensimmäinen vihje, jonka kuulin Hitleriltä Venäjän suhteen. Se tuntui minusta utopistiselta. Hänelle ne olivat selvästi jo kauan ajateltuja suunnitelmia, joiden toteutukseen hän aikoi nyt käyttää Wehrmachtia.

Marraskuun 29. päivänä katkaistiin diplomaattiset suhteet Venäjän ja Suomen välillä. Hitler seurasi tätä kehitystä hyvin epäileväenä. Hän piti mahdottomana sitä, että pieni Suomi voisi vastustaa suurten neuvostovenäläisten voimien hyökkäystä. Hän luki kaiken, mitä lehdistö kertoi tuon sotanäyttämön kehityksestä ja antoi diplomaateille Moskovaan ja Helsinkiin ohjeet hankkia mahdollisimman paljon ja tarkkoja tietoja sodan kehittymisestä. Hän seurasi hämmästyneenä seuraavien kuukausien kuluessa, kuinka sota ei tuonutkaan venäläisille mitään menestystä. Hän kysyi itseltään, eikö Venäjä kyennytkään pääsemään Suomessa päämääriinsä? Hitler ei osannut koskaan vastata tähän kysymykseen. Hän tarkkaili sodan kehitystä elokuvien viikkokatsauksista ja yritti siten hahmottaa itselleen kuvan tapahtumista. Mutta hänen saamansa materiaali oli niukkaa eikä välittänyt mitään aukotonta ja lopullista vaikutelmaa. Hitlerin myötätunto oli epäilemättä enemmän suomalaisten kuin venäläisten puolella. Hänen täytyi kuitenkin käyttäytyä pidättyvästi,

koska hänen liittosopimuksensa Venäjän kanssa pakotti hänet pysymään puolueettomana.

Joulukuun 12. päivänä pidettiin Hitlerin luona tärkeä neuvottelu, johon en itse osallistunut mutta josta sain toveriltani Puttkamerilta tietooni merkitykselliset yksityiskohdat. Hitler otti Raederin vastaan ja keskusteli hänen kanssaan pohjoisista pulmista. Suomen suhteen he olivat yksimielisiä siitä, että Suomelle ei saisi antaa virrata apua ”epäluotettavan” Ruotsin kautta. Venäjälle tulisi osoittaa tietynlaista vastaantuloa. Lisäksi Raeder kertoi keskusteluistaan norjalaisen Vidkun Quislingin kanssa. Niiden perusteella ei mitenkään tuntunut siltä, että häneen voitaisiin luottaa sokeasti. Mutta Raeder painotti kovasti välttämättömyyttä ratkaista Norjan kysymys, sillä merivoimien sodankäynnille oli tarpeen saada sikäläiset satamat omistukseen. Hitler myötäili hyvin Raederin näkökantoja. Hän arveli puhuvansa henkilökohtaisesti Quislingin kanssa saadakseen hänestä vaikutelman. Keskustelut käytiinkin muutaman päivän kuluttua Valtakunnankansliassa. Hitler ei kuitenkaan tehnyt mitään ratkaisua.

Vuosi kului loppuaan kohden. Tilanne länsirajalla ei ollut selvinnyt. Hitler ei ollut hylännyt suunnitelmaansa käydä hyökkäykseen Ranskaa vastaan. Tosin hyökkäysajankohtaa siirrettiin ensin joulukuun 12. päivänä tammikuun 1. päiväksi, ja joulukuun 27. päivänä todettiin lähimmän ratkaisun tapahtuvan vasta tammikuun 9. päivänä 1940.

Hitler oli päättänyt viettää joulun joukkojen parissa lännessä. Joulukuun 23. päivänä hän vieraili Limburg an der Lahnin lähellä sijoitetussa tiedustelulentueessa. Iltapäivän hän vietti Jalkaväkirykmentti ”Grossdeutschlandin” luona ja illan henkikaartinsa ”Adolf Hitlerin” parissa. Siellä hän myös piti lyhyen puheen. Seuraavana päivänä, 24. joulukuuta, Hitler nautti lounaan erään raskaan ilmatorjuntapatterin luona läntisellä ilmapuolustusvyöhykkeellä. Iltapäivällä hän oleskeli saksalaisten ja ranskalaisten linjojen välissä Spicher-kukkuloilla käyden – hyvin kiinnostuneena – muutamissa asemissa. Vasta myöhään tuona päivänä hän palasi junalleen takaisin. Ensimmäisenä jou-

lupäivänä Hitler vieraili vielä uudelleenperustetussa rykmentti ”Listissä”, minkä jälkeen hän matkusti junassaan Berliiniin.

Hitlerin ilmestyminen sotilaiden luo oli tehnyt todella vaikutuksen. Joukot tervehtivät Johtajaa Puolan taistelujen voittajana ja entisten saksalaisten Posenin ja Länsi-Preussin alueiden vapauttajana. Taisteluihin lännessä sotilaat olivat valmiit voitonvarmoina ja odottaen vain aloituskäskyä. Muutamat korkeammat länsirintaman esikunnat eivät näyttäneet jakavan tuota luotamusta. Hitler säteili vierailunsa aikana rauhallisuutta ja varmuutta. Epäilykset eivät tulleet esille. Muutamin lyhyin puheenvuoroin eri käyntien yhteydessä hän teki sotilaille selväksi, kuinka ylivoimainen Saksan Wehrmacht oli vuoden kuluessa saavutettujen voittojen jälkeen myös Ranskaan verrattuna. Mielialaa laskevana vaikutti joka tapauksessa huono sää. Lämpömittari näytti noina päivinä nollan vaiheilla olevia lukemia. Koko maasto oli kietoutuneena kevyeen sumuun. Ei voinut nähdä kovinkaan kauas, joten vallitsi kertakaikkiaan epämiellyttävä, painostava säätila. Tuon matalapaineen sai myös Hitler kokea, ja hän näytti pyrkivän voimakkaasti ja päättäväisesti vastustamaan mielenmasennusta.

Joulukuun 27. päivänä Hitler sai Berliinissä jälleen kerran kuulla maavoimien suunnitelmien uusimmasta tilanteesta, minkä jälkeen hän matkustikin muutamiksi päiviksi Müncheniin ja Obersalzbergiin. Schmundt seurasi häntä tuolle matkalle. Oli edessä kahden viikon jakso, ennen kuin mitään merkittävää oli nähtävissä tapahtuvaksi.

Uusi vuosi alkoi rauhallisena. Sää ei ollut muuttunut. Koko maan peitti yhä harmaanvalkoinen, näkyvyyden estävä huntu.

Tammikuun 3. päivänä Hitler sai pitkän kirjeen Mussolinilta, joka ehdotti muun muassa, että Hitlerin pitäisi näyttää tietä ”Puolan valtion jälleenmuodostamiselle” ja olla hyökkäämättä lännessä. Mussolini esitti epäilyksiä ystävyydestä Venäjän kanssa, joka hänen mielestään pysyi koko Euroopan suurimpana vaarana. En ollut kokemassa Hitlerin välittömiä reaktioita tuohon kirjeeseen, ja tunnen vain hänen myöhemmät, osaksi asialliset, osaksi suuttuneet huomautuksensa asiakirjan johdos-

ta. Hän jätti vastaamatta eikä nähnyt mitään syytä tavata Mussolinia. He eivät olleet toukokuun 1938 jälkeen olleet yhdessä. Kirje osoitti jälleen Hitlerille, että Italian hallitus oli asennoitunut täysin brittiläis- ja ranskalaismielisesti.

Tammikuun 9. päivänä Hitler kuunteli aluksi esityksen säätilasta. Meteorologi viittasi edessäolevaan sään paranemiseen idässä ja uskoi voivansa antaa siitä seuraavana päivänä lähempiä tietoja. Niinpä Hitler lykkäsi päätöksen seuraavaksi päiväksi, jolloin ”sääprofeetta” kertoi, että Itä-Euroopassa muodostuu harvinaisen voimakas ja kestävä korkeapaine, 12. ja 13. päivänä oli odotettavissa huomontavaa näkyvyyttä, mutta sitten vallitsisi koko Euroopassa 12–14 päivää kirkas talvisää lämpötilan ollessa -19° . . . -15°C . Hitler määräsi tammikuun 17. päivän hyökkäyspäiväksi. Jos silloin sää huononisi, siirrettäisiin hyökkäys kevääksi. Tuona tammikuun 10. päivänä vallitsi Valtakunnankansliassa jännittynyt tunnelma. Iltapäivällä tulivat Brauchitsch ja Halder puhutteluun, ja jo 12. tai 13. päivänä piti ilmavoimien tehdä kovia pommitusiskuja vihollisen lentokentille Ranskan pohjoisosissa.

Tammikuun 11. päivästä tuli musta päivä. Muuan kuriiriupseeri oli lentänyt harhaan matkalla puhutteluun lentokomentopaikka 220:lta (Münsteristä I Lentoarmeijakuntaan (Kölniin). Lentokoneen ohjaaja oli joutunut tekemään bensinipulan vuoksi pakkolaskun Belgiaan lähelle Mechelniä. Kuriirin salkussa olivat uusimmat keskitysmarssisuunnitelmat hyökkäyspäivää varten. Hitler otti ilmoituksen vastaan tyynesti ja odotti ensin lähempiä tietoja siitä, mitä asiakirjoja tuossa yhteydessä oli joutunut belgialaisten käsiin. Saksan sotilasasiamies ilmoitti Brüsselistä, että kaikki asiakirjat oli onnistuttu polttamaan. Hitler pysyi epäluuloisena. Muutaman päivän kuluttua kuva muotoutui. Kuriiriupseeria oli jo ensimmäisellä yrityksellä estetty polttamasta papereitaan. Hänet ja lentokoneen ohjaaja, joka myöskin oli upseeri, oli otettu kiinni ja viety belgialaiseen sotilasparakkiin. Siellä epäonnistui toinen yritys polttaa asiakirjat. Belgialaisilla oli siis hallussaan voimassaoleva saksalaisten hyökkäyssuunnitelma, ja he antoivat sen heti edelleen Ranskan yleisesi-

kunnalle. Hitler pysyi ulkoisesti rauhallisena, etenkin kun hänen läheisensä Göring kanto viime kädessä ilmavoimien komentajana vastuun tuosta tapauksesta. Mutta sisimmässään Hitler oli hyvin suuttunut ja äreissään. Jo illalla tammikuun 11. päivänä hän päivällisen jälkeen keskustelussa toi julki käsityksensä palvelusvuorossa olevalle sotilasadjutantille avoimesti ja selkeästi siitä kevytmielisyydestä, jolla ilmavoimissa kuljetettiin mitä salaisimpia asiakirjoja. Tapahtuma antoi Hitlerille aiheen julkaista ”periaatteellisen käskyn n:o 1” vielä tammikuun 11. päivänä. Sen mukaan salaisesta asiasta ei saisi kukaan, eikä mikään virkapaikka tai upseeri, tietää enempää kuin ehdottomasti oli palvelussyistä tarpeen. Myöskin ”ajattelematon salattavuudeltaan ratkaisevan tärkeiden käskyjen, määräysten tai ilmoitusten edelleen luovuttaminen” oli oleva tuon käskyn mukaan kiellettyä, ja käskyn piti tulla ripustetuksi näkyville kaikissa sotilaallisissa toimistoissa ja kirjoittamoissa.

Usvainen ja samaa säätila ei muuttunut. Ei ollut mitään takuuta siitä, että ilmavoimat saisivat kolmeksi päiväksi peräkkäin hyvän lentosään. Hitler päätti sittemmin, että hyökkäysvalmistelut keskeytetään toistaiseksi. Vihollisen tietoon tullut operaatiosuunnitelma täytyi korjata. Hitler oli nyt päättäväisesti sitä mieltä, että saksalaisten panssarijoukkojen pääosat oli painopistemäisesti koottava yhteen hyökkäämään Ardennien kautta Maasille Dinantin ja Sedanin välistä sekä sieltä edelleen etenemään pidättelemättä Sommen suulle. Hän oli Mechelnin tapausten jälkeen täynnä tahdonvoimaa ja ajoi monista vaikeuksista huolimatta ajatuksensa läpi OKH:ssa vastoin kaikkien arveluja.

Tammikuun 24. päivänä, Fredrik Suuren syntymäpäivänä, Hitler puhui Urheilupalatsissa 7 000 upseerikokelaalle, jotka odottivat juuri ylennystään luutnanteiksi. Hitler oli ottanut vuotta aikaisemmin tämän tavan käyttöön, ja nyt hän piti puhuteluilaisuutta otollisena selvittääkseen nuorille upseereille käsityksiään senhetkisestä Euroopan tilanteesta. Hän esitti, että ”tämä Eurooppa, jota ohjataan Ranskan ja Englannin armosta, ei suo kansallemme olemassaolon edellytyksiä . . . Mitä rajoi-

tuksia me ikinä hyväksymmekään, me emme voisi koskaan lepyttää Ranskaa ja Englantia . . . Jos kerran tämä taistelu ei ole kansani vältettävissä, silloin minulla on ehdottomasti tahdonvoimaa viedä tämä taistelu vielä elinaikanani päätökseen”. Hitler sai voimakkaat suosionosoitukset nuorilta kuulijoiltaan, voimakkaammat kuin edellisenä vuonna.

Tammikuun 30. päivänä Hitler seisoi jälleen Urheilupalatsin korokkeella. Valtaannousun päivä oli rauhan aikana ollut aina varattuna Hitlerin puheelle valtiopäivillä. Hitler valitsi kuitenkin tänä vuonna tilaisuuden kääntyä suoraan kansan puoleen. Hänet otettiin vastaan valtavin suosionosoituksin, ja hänen puheensa aikana nähtiin yhä uudelleen merkkejä innostuksesta. Hän suuntasi teräviä hyökkäyksiä kohti Englantia sanoen: ”Herra Churchill haluaa kiihkeästi jo toista vaihetta. Hän antaa välimiestensä – ja hän tekee sen myös henkilökohtaisesti – tuoda julki toiveensa, että nyt vihdoinkin alkaisi taistelu pommein. Ja he huutavat jo, että tämä taistelu ei luonnollisestikaan pysähdy naisten ja lasten eteen. Milloin siten onkaan Englanti koskaan jättänyt naisia ja lapsia koskemattomiksi.”

Valmistautuminen ”Weser-harjoitukseen”

Sillä välin alkoivat tulla etualalle valmistelut ”Weser-harjoitusta” (Unternehmen ”Weserübung”) varten, kun Hitler oli toistaiseksi keskittynyt lähinnä ”Tapaus Keltaiseen” (”Fall Gelb” = hyökkäys länteen).

Helmikuun 16. päivänä herätti välikohtaus norjalaisessa Jösing-vuonossa, siis Norjan aluevesillä, Hitlerin kiinnostusta ja ärtymystä. Saksalainen höyrylaiva Altmark joutui siellä brittiläisen risteilijän Cossackin valtaamaksi. Altmark oli joulukuussa La Plata -joen suulla upotetun panssarilaiva Admiral Graf Speen huoltoalus ja yritti noin 300 brittiläisistä upotetuista laivoista peräisin olevan merimiehen kanssa päästä takaisin Saksaan Norjan rannikkoa myöten. Hitler kysyi, miksei Altmarkin miehistö ollut tehnyt vastarintaa ja miksei englantilaisten yksi-

köiden liikkeistä noilla merialueilla ollut tehty mitään ilmoitusta.

Helmikuun 21. päivänä Hitler vastaanotti kenraali v. Falkenhorstin, jota Jodl oli suositellut hänelle Norjan taisteluihin sopivana kenraalina. Falkenhorst sai suunnitella hyökkäyksen Norjaan. Koska oli tarpeen mitä ankarin salassapito, ei Falkenhors-tille voitu antaa käyttöön eräitä satunnaisia asiantuntijoita lukuunottamatta aluksi mitään virkamiesten asiakirjoja tai muita apuvälineitä kuten karttoja. Falkenhorst osti sen vuoksi itselleen Baedekerin Norjaa esittävän kartan, vetäytyi sitten hotelli-huoneeseensa ja esitteli jo saman päivän iltapäivän kuluessa aikomuksensa Hitlerille. Tämä yhtyi hänen käsityksiinsä, sillä maan muoto ei tarjonnut paljon vaihtoehtoja.

Helmikuun 23. päivänä oli Raeder Hitlerin luona ja kertoi, että Pohjanmerellä oli kadonnut kaksi hävittäjää. Hän arveli, että saksalaiset lentokoneet olivat upottaneet nuo laivat. Seuraavina päivinä asia tuotti sekä töitä että harmia laivaston ja ilmavoimien piirissä. Myös Hitler otti osatapauksen käsitte-lyyn ja antoi nuhteita molemmille puolustushaaroille kevytmie-lisestä koordinoimattomien hankkeiden toteutuksesta. Hän määräsi ryhdyttäväksi toimiin, jotteivät tuollaiset uskomattomat tapaukset toistuisi.

Erimielisyyksiä operaatiosuunnitelman suhteen

Hitlerin pääasiallisena silmätikkuna oli – huolimatta ”We-ser-harjoituksen” jatkuvista valmisteluista – aina vain hyökkäys länteen. Päivittäiset tilanneneuvottelut Keitelin ja Jodlin kanssa olivat usein luonteeltaan hyvin yksityiskohtaisia tarkasteluja, jolloin käsiteltiin odotettavissa olevaa vastarintaa Belgian ja Ranskan rajalta alkaen. Hitler oli hankkinut itselleen tarkkoja tietoja rajalinnoituksista, yksittäisistä linnakkeista ja sulutteista sekä teki sitten omia suunnitelmiaan hyökkäystä varten. Hänen esityksensä ja ajatuskulkunsa saattoivat Halderin epätoivoon, kun tämä otettiin mukaan pohdintaan. Hän edusti sitä näkemys-tä, että olisi joukkojen ja komentajien asia tehdä suunnitelmia,

kun taas Hitler oli sitä mieltä, että tärkeimmät yksittäistehtävät ensimmäistä sotapäivää varten täytyisi määrätä ja lyödä kiinni tarkoin jo edeltäkäsin. Käytiin lukemattomia keskusteluja.

Hyvin tärkeä oli epäilemättä Hitlerin keskustelu kenraali v. Mansteinin kanssa helmikuun 17. päivänä Valtakunnankansliassa. Schmundt oli käynyt helmikuun 1. päivän tienoilla Armeijaryhmä A:ssa ja keskustellut Rundstedtin esikuntapäällikön Mansteinin ja operaatiopäällikön, entisen joukko-osastotoverinsa Jalkaväkirykmentti 9:stä, Tresckowin kansa. Silloin Schmundt sai tietää, että armeijaryhmällä oli jo syksystä 1939 alkaen ollut toisenlaisia käsityksiä ensimmäisistä operaatioista kuin maavoimien yleisesikunnalla. Manstein oli lähettänyt kannanottonsa useasti yleisesikunnalle, mutta kenraali Halder oli ne torjunut. Sotatoimet tuli suorittaa OKH:n tekemän suunnitelman mukaisesti. Koska Manstein ei antanut minkään horjuttaa itseään ajatuksistaan, Halder sai aikaan hänelle siirtomääräyksen pois Rundstedtin esikunnasta ja uuden tehtävänmääräyksen kotiseudulla parhaillaan perustettavan XXXVIII Armeijakunnan komentajaksi. Tämä toimenpide herätti yleistä huomiota, sillä oli epätavallista tällaisessa tilanteessa tehdä kahden sotaretken välillä vaihdos armeijaryhmän tärkeällä johdopaikalla. OKH ei ollut maininnut viime viikkojen aikana Johtajalle sanaakaan Mansteinin ajatuksista ja kaavailuista. Schmundt hämmästyi Hitlerin ja Mansteinin näkökantojen yhdensuuntaisuutta, toi heti palattuaan Hitlerille tiedoksi Mansteinin ajatukset länsioffensiivia varten ja jätti siten luonnollisesti oven avoimeksi jatkolle. Hitler oli yhtälailla yllättynyt, ei suinkaan vähiten jo muutenkin epäluulolla seuraamansa Halderin menettelystä. Ilman muuta Hitler olisi kutsunut Mansteinin jo aikaisemminkin heti luokseen, jos hän olisi kuullut kenraalin ajatuksista silloin, kun hän ei vielä itse ollut täysin päässyt selville painopisteen muodostamisesta. Nyt tuli tilaisuus keskusteluun vasta, kun Manstein ilmoittautui uuden palvelustehtävänsä johdosta. Hitler kuunteli Mansteinin suunnitelman esittelyn. Se täsmäsi täysin Hitlerin käsitysten kanssa ja piti sisällään tärkeimpänä kohtana hyökkäysoperaatioiden painopisteen

siirtämisen Armeijaryhmä B:ltä Armeijaryhmä A:lle käyttäen siihen pääosaa panssari- ja moottoroiduista divisioonista. Hitler piti nyt huolta siitä, että OKH valmisteli heti tuon painopisteen muutoksen.

Kun Manstein oli mennyt, Hitlerillä oli vielä pitkä keskustelu Schmundtin kanssa, jolloin käytettiin kovia sanoja Brauchitschista ja Halderista. Molemmat kenraalit olivat Hitlerin käsityksen mukaan selvästi sabotoineet hänen ajatuksiaan ja suunnitelmiaan länsihyökkäyksen suhteen sekä siten vaikeuttaneet tavattomasti hänen työtään. Juuri nyt hän ei haluaisi mitään muutoksia ylijohdossa, mutta hyökkäyksen jälkeen hän tulee toimeenpanemaan uudelleenjärjestelyn.

Todt ministeriksi aseistusta ja ampumatarvikkeita varten

Hitlerin tyytymättömyys OKH:n suhteen sai lähipäivinä uutta aihetta. Eri tahoilta Hitler kuuli valituksia maavoimien aseiden ja ampumatarvikkeiden huollon vuoksi. Hänelle syntyi vaikutelma, että OKH:ssa toimi näissä asioissa siihenastisin menetelmin täysin vanhentunut esikunta käyttäen tavanomaista byrokraattista johtamistapaa. Hitler piti sen vuoksi välttämättömänä saada muutos tuohon tilanteeseen. Hänen vastenmielisyytensä maavoimia kohtaan aikaansai sen, että tehtävä annettiin siviiliministerille. Hitler perusti ”Valtakunnanministeriön aseistusta ja ampumatarvikkeita varten” laajoin valtuuksin ja antoi ohjeen saattaa kaikki virkapaikat yhteen suurimman tehokkuuden saamiseksi. Maaliskuun 17. päivänä nimitettiin ministerintehtävään Saksan tielaitoksen ylitarkastaja, tohtori Todt. Tämä nimitys iski maavoimiin kuin pommi. Todtille oli vaikeaa luoda asemansa lujaksi. Hän tarvitsi yli vuoden löytääkseen oikean tien ja hankkiakseen luottamukselliset suhteet kaikkiin vastuulisiin virkapaikkoihin suurella työkentällään.

Helmikuun 24. päivänä ajoimme Müncheniin. Hitler puhui siellä illalla vanhoille puoluetovereille Hofbräuhausissa sen

johdosta, että oli 20. puolueohjelman julkistamisen vuosipäivä. Hänen puheensa tuon kuulijakunnan edessä käsitteli pelkästään edessäolevaa taistelua Länsi-Euroopan valtioiden kanssa. Hitler puhui avoimesti ja arkailematta Englannin lujasta vastustuksesta mainiten siinä ohessa myös juutalaisten vaikutuksen.

Sumner Wellesin tehtävä

Amerikkalainen alivaltiosihteeri Sumner Welles oli ilmoittautunut halukkaaksi saapumaan maaliskuun alussa keskusteluihin Berliiniin. Hän matkusti Rooseveltin erikoisvaltuutettuna Euroopan pääkaupungeissa Rooman kautta Berliiniin, edelleen Lontooseen ja Pariisiin sekä sieltä taas takaisin Roomaan. Berliinissä hän puhui Göringin, Ribbentropin ja Hessin kanssa. Keskusteluihin Hitler saneli johtoajatukset. Hän viittasi siihen, että tulisi osoittaa mitä suurinta pidättyvyyttä. Sumner Wellesin tulisi saada johtaa keskustelua. Saksan suhteet Yhdysvaltoihin eivät olleet sillä hetkellä hyvät. Jos Sumner Welles oli lähetetty tarkoituksella tehdä tuohon tilanteeseen muutos, se olisi molempien kansojen etujen mukaista. Edelleen Hitler painotti hyviä suhteita Venäjään. Englannille ja Ranskalle hän oli loka-kuussa esittänyt viimeisen rauhantarjouksensa, mutta se oli saanut vain ivaa osakseen. Vasta kun englantilais-ranskalainen tuhoamishalu oli murrettu, voitaisiin rakentaa rauhallinen Eurooppa. Saksan valtakunta oli päättänyt saattaa sodan voitolliseen lopputulokseen. Hitler vastaanotti amerikkalaisen erikoisvaltuutetun 2. ja 4. päivänä maaliskuuta Ribbentropin, Meissnerin ja amerikkalaisen asiainhoitajan Kirkin kanssa.

Maaliskuun 8. päivänä Hitler kirjoitti Mussolinille ottaen kantaa kaikkiin poliittisiin pulmiin. Hänestä oli tärkeää pitää Italia puolellaan juuri nyt, kun Welles matkusti halki Euroopan. Ribbentrop luovutti kirjeen maaliskuun 10. päivänä Roomassa ja kävi samalla pitkähkön keskustelun Mussolinin kanssa saaden selville, että Sumner Wellesin ei ollut onnistunut vaikuttaa Mussoliniin. Duce oli hyvin kiinnostunut keskustelusta Hitlerin

kanssa, ja siihen tulikin tilaisuus maaliskuun 18. päivänä Brennerissä. 19. päivänä aamupäivällä Hitler oli jälleen Berliinissä, jolloin hän antoi heti tilanneselostuksessa Göringille, Keitelille ja Jodlille tyytyväisen, melkeinpä innostuneen kuvauksen tuosta keskustelusta. Hän oli erityisen iloinen siitä, että Mussolini luotti edelleen saksalaisten kortteihin ja oli valmis kuten ennenkin myös asettamaan sotilaitaan taisteluun Ranskaa vastaan. Siinä asiassa Hitler oli kuitenkin pidättyvä.

Pääsiäisen Hitler vietti Obersalzbergissä. Minulla oli palvelusvuoro. Maaliskuun 22. päivänä lensimme Tempelhofista Ainringin lentokentälle lähellä Salzburgia. Vaimoni kuului myös seurueeseen. Vietimme neljä hyvin miellyttävää ja rentouttavaa päivää. Hitler oli lopettanut jokailtaiset elokuvanäytökset jo sodan alusta alkaen ja vietti nyt illat vieraidensa kanssa Berghofin suuressa salissa takan äärellä. Muuten päivät kuluivat tavanomaiseen tapaansa. Pääteemoja keskusteluissa olivat Mussolini ja italialaiset sekä Hitlerin rakennussuunnitelmat Berliinissä ja Münchenissä. Pääsiäismaanantaina Hitlerillä oli pitkäkö keskustelu tohtori Todtin kanssa maavoimien varustamisesta ja tämän uudesta tehtävästä. Minut Hitler veti noiden neljän päivän kuluessa useasti pitkänpuoleisiin keskusteluihin. Hänen suuri huolensa koski maavoimien johtoa. Niinpä hän puhui eräänä iltana pelkästään käsityksistään ja suunnitelmistaan maavoimien varustamiseksi. Hänestä oli nyt tärkeää saada tehokas ase panssarintorjuntaan käyttämällä siihen tarkoitukseen 88 millimetrin ilmatorjuntakanuunaa. Myös panssarivaunujen ja pitkäputkisten panssarivaunuaseiden valmistus askarrutti häntä kovin. Nämä keskustelut kestivät useinkin kahdesta kolmeen tuntiin. Hitlerin vieraat käyttivät tuon ajan katsellakseen elokuvia keilaradalla.

''Weser-harjoitus''

Maaliskuun 1. päivänä Hitler oli julkaissut ohjeen ''Weser-harjoitusta'' varten. Niihin aikoihin oli saatu tietoja, joiden mukaan

myös englantilaiset olivat ryhtyneet toimenpiteisiin Norjan miehittämiseksi. Hitler halusi ehtiä sitä ennen.

Maaliskuun 5. päivänä Hitler kokosi kolmen puolustushaaran komentajat puhutteluun ”Weser-harjoituksen” johdosta. Tuossa tilaisuudessa Göring sai ensi kertaa kuulla lähempiä yksityiskohtia operaatioista, jolloin hän reagoi sen mukaisesti voimakkaasti ja suuttuneesti. Hän yritti myös – turhaan – vaikuttaa tapahtumien suunnitteluun. Göring oli pettynyt, jopa ehkä loukkaantunut, koska Hitler ei ollut antanut tuota tehtävää hänelle, Göringille.

Huhtikuun 1. ja 2. päivänä Hitler kävi viimeiset keskustelut Falkenhorstin, Göringin ja Raederin kanssa sekä antoi käskyn ”Weser-harjoituksesta” eli Tanskan ja Norjan miehittämisestä huhtikuun 9. päivänä. Huhtikuun 3. päivänä lähtivät ensimmäiset kuljetusalukset Norjan suuntaan. Hitler pelkäsi, että englantilaiset sittenkin voisivat vielä ehtiä ennen meitä. Yöllä 6.–7. huhtikuuta alkoivat laivaston operaatiot suuressa laajuudessa. Joukot Narvikiin kuormattiin hävittäjille ja lähtivät matkaan. 8. päivänä oli koko Saksan laivasto merellä.

Huhtikuun 8. päivänä aamupäivällä tiedottivat englantilaiset ja ranskalaiset nooteilla Norjan ulkoministeriölle, että he olivat aloittaneet norjalaisten aluevesien miinoitukset. Oslossa vallitsi tuohtunut mieliala liittoutuneiden ottaman askeleen johdosta. Mutta Hitler oli iloinen tuosta tapahtumasta, sillä hän saattoi siten perustella omia toimenpiteitään Norjaa vastaan.

Huhtikuun 9. päivän aamuna Oslossa ja Kööpenhaminassa toimiviin ulkoministeriöihin ilmestyivät Saksan lähettiläät luovuttaen kirjeet, joissa Norjaa ja Tanskaa vaadittiin tunnustamaan saksalaisten joukkojen suorittama miehitys. Tanskalaiset mukautuivat tilanteeseen, kun taas Norjan kuningas ja hallitus asettuivat vastarintaan. Saksan hallituksen lähettämässä kirjeessä oli tiedonanto, jonka mukaan Quislingin pitäisi ottaa käsiinsä hallituksen johto Oslossa. Tähän vaatimukseen Norjan hallitus ei halunnut taipua.

Samaan aikaan alkoi Oslon, Kristiansandin, Stavangerin, Bergenin, Trondheimin ja Narvikin satamien miehitys. Ilma-

voimat laskeutuivat Osloon ja Stavangerin lentokentille. Nämä miehitysvoimat eivät kohdanneet vaikeuksia. Hyökkäykset me-reltä sujuivat vaihtelevalla menestyksellä. Vaikein oli tilanne Narvikissa. Kymmenen saksalaista hävittäjää oli laskenut maihin 2 000 vuoristojääkäriä kenraali Dietlin johtamina. He eivät kohdanneet mitään vastarintaa. Mutta odotettu tuki kolmella huoltolaivalla ja tankkilaiva Kattegatilla ei päässyt perille. Englantilaiset hävittäjät olivat seuranneet saksalaista saattuetta ja kykenivät kolmen ensimmäisen päivän taisteluissa upottamaan myös kaikki saksalaiset hävittäjät.

Ne voimat, jotka Falkenhorst lähetti marssille tietä Oslosta Trondheimiin, pääsivät etenemään säästeiden ja itsepintaisen norjalaisen puolustuksen vuoksi vain hitaasti. Mitään vaikuttavia voittoja ei saatu. Hitleriä tilanteen kehitys huolestutti yhä enemmän. Reinin länsipuolella seisoj armeija odottaen päivä päivältä hyökkäyskäsä. Hitler itse oli erittäin kärsimätön, sillä kallisarvoisia päiviä hänen Ranskan sotaretkensä kannalta kului hukkaan. Hän oli suuressa hermostuneisuudessaan ja neuvottomuudessaan taipuvainen tyhjentämään Narvikin alueen ja mahdollisesti luopumaan myös Trondheimista. Jos Euroopan yleinen säätila olisi rauhoittunut ja tuottanut pysyvän korkeapaineen, Hitler olisi silloin luultavasti toimeenpannut mainitut vetäytymiset. Hänen pääasiallisin keskustelukumppaninsa oli Jodl, joka tunsj Narvikin ja tiesi hyvin tarkoin, mitä Dietlin kaltainen energinen joukkojen johtaja saattoi tehdä täysin tiettömässä maastossa. Huhtikuun 14. päivänä englantilaiset olivat nousseet maihin 160 km Trondheimin pohjoispuolella, ja 17. päivänä Åndalsnesiin 250 km etelään satamasta. Jodl arvioi noita brittien toimia hyvin tyynesti. Hän ei uskonut niiden tuloksellisuuteen. Huhtikuun 22. päivänä hän lähetti maavoimien yleisesikuntaupseerinsa, everstiluutnantti v. Lossbergin Norjaan. Schmundt päätti samanaikaisesti lentää Osloon, koska hän epäili Lossbergiä. Huhtikuun 23. päivänä illalla Lossberg oli jälleen Berliinissä ja raportoi Hitlerille. Seuraavana päivänä saapui Schmundt. Hitler puhui Lossbergin selostuksesta vähätellen. Hän oli kuulemma liian suurpiirteinen eikä tiennyt yksi-

tyiskohtia. Schmundt tunsu päällikkönsä paremmin. Hän kertoi perinpohjaisesti taisteluista Oslon ja Trondheimin välillä rauhoittaen Hitleriä. Kapealla tiellä oli tehokas taistelu vain vai-voin mahdollista. Ei ollut muuta keinoa kuin taistella kärsivälli-sesti edelleen. Ei olisi myöskään epäilystäkään siitä, etteikö se onnistuisi. Ratkaisevinta oli ilmavoimien apu, mutta huono sää oli estänyt jo pitkähkön ajan lentotoiminnan.

Englantilaisilla joukoilla oli pyrkimys päästä yhtymään, mutta niillä oli loppujen lopuksi vaikea asema. Ne taistelivat ilman lentotukea ja tehokasta ilmatorjuntaa. Saksalaisten puolelta Trondheimista saatettiin lentää hyökkäyksiä molempia englantilaiskiiloja vastaan, jolloin niille aiheutettiin huomattavia tappioita. Ne vetäytyivätkin sitten takaisin ja poistuivat 1. ja 3. päivänä toukokuuta Norjan maaperältä. Sen jälkeen onnistuttiin puhdistamaan kaikki kriisipesäkkeet aina Narvikin aluetta myöten.

Englantilaiset vahvensivat toukokuun alussa voimiaan Narvikissa. Heille oli tärkeää saada saksalaisten pääsy malmialueille uudelleen estetyksi. Osoittautui vaikeaksi vahventaa Dietlin joukkoja. Lentotuki ei ollut Trondheimista asti mahdollista. Dietl itse pysyi luottavaisena työskennellen yötä päivää rakentakseen ja parantaakseen asemiaan. Laivaston eteneminen ja menestyksellinen hyökkäys lännessä toivat tilanteeseen helpotusta.

Sen jälkeen kun hyökkäys Ranskaan, Hollantiin ja Belgiaan oli alkanut suurella voimalla, Hitler ei enää juuri seurannut Norjan taisteluja. Hän oli lähettänyt huhtikuun 19. päivänä OKH:n vastustuksesta huolimatta Essenin aluejohtajan Terbovenin Norjaan valtuuttaen hänet johtamaan maan hallintoa.

Saatuaan 30. huhtikuuta Jodlilta tietää, että tieyhteys Oslosta Trondheimiin oli saatu haltuun, Hitlerin mieli keveni.

Kesäkuun 10. päivänä Hitler vaikutti OKH:n julkaiseman loppuraportin muotoiluun, jolloin kosketeltaessa taistelua Norjassa ja erityisesti Narvikissa hänen ohjeidensa mukaan sanottiin: ”Itävaltalaiset vuoristojoukot, ilmavoimien osat kuten myöskin hävittäjämme miehistöistä muodostetut osastot ovat antaneet kaksi kuukautta kestäneissä taisteluissa osoituksen

maineikkaasta sotilaskunnosta kaikiksi ajoiksi''. Kesäkuun 13. päivänä Hitler julkaisi päiväkäskyn Norjassa toimiville sotilaille. Hän kiitti johtoa ja joukkoja urheudesta ja uhrivalmiudesta, jolla ne auttoivat ''torjumaan Saksan valtakuntaa uhkaavan suuren vaaran''. Hitler myönsi, että taistelu Norjasta oli ollut vaikea tehtävä, eikä sitä olisi saatu ilman voittoisia sotatoimia Ranskassa niin nopeasti menestyksellä loppumaan. Mutta taistelun jatkamiseksi Englantia vastaan oli Norjan hallussapitämisellä suuri merkitys. Hitleriä itseänsä kiinnosti ennen kaikkea suurisuuntainen Trondheimin kaupungin ja sataman rakentaminen. Trondheimista piti tulla pohjoisin saksalainen kaupunki.

Sotaretki Norjaan oli tuonut esille huomattavassa määrin Jodlin johtajanominaisuuksia. Kaikessa avoimuudessaan hän oli tuonut julki Hitlerille mielipiteitään ja toteuttanut ne kriisin tullessakin. Hitler oli taistelujen päätyttyä antanut tunnustusta Jodlin suorituksille. Hitler piti häntä ehdottoman uskollisena apulaisenaan, jonka ehdotuksia hän sodan kestäessä vielä usein noudatti.

Koko Norjan sotaretken ajan Hitler oli ajatuksineen yksityiskohtia myöten kiinni valmisteluissa Ranskaan tehtävää hyökkäystä varten. Kenraali Studentin kanssa Hitler keskusteli sota-toimista Haagia ja Schelden suuta vastaan. Muutaman kerran hän kokosi armeijoiden johtohenkilöt neuvottelun Valtakunnankansliaan. Hänen epäluulonsa Brauchitschia ja Halderia kohtaan kasvoi. Hän oli ollut monesti talven kuluessa vähällä vaihtaa maavoimien johtoa. Vain suuren tehtävän läheisyys pidi hänet sellaisesta askeleesta. Brauchitsch ja Halder odottivat omien sanojensa mukaan Ranskassa raskaita taisteluja, jotka saattaisivat venyä vuosien pituisiksi. Olivatko ne heidän todellisia ajatuksiaan vai puhuivatko he siten vain pidätelläkseen Hitleriä hyökkäämästä Ranskaan, sitä minä en osaa sanoa. Hitler tiesi, että hän ei voi luottaa noihin kahteen kenraaliin, ja oli taipuvainen antamaan enemmän painoa armeijaryhmien komentajien Leebin, Rundstedtin ja Bockin mielipiteille. He pitivät parhaana hyökätä heti.

Hyökkäys länteen

Toukokuun 1. päivänä Hitler antoi hyökkäyskäsken 5. päiväksi toukokuuta. 2. päivänä oli neuvottelu Göringin ja ilmavoimien johdon kanssa suunnitelmasta suorittaa maahanlasku ”Hollannin linnoitukseen”. Neuvotteluun osallistui myös kenraali Student sekä kreivi Sponeck, maahanlaskudivisioonan komentaja. Koska Hitler piti tärkeänä ennen kaikkea yllätysvaikutusta ja nopeaa menestystä, hän erittäin mielellään keskusteli ennen toiminnan alkua yksityiskohtaisesti niiden upseereiden kanssa, joitten tuli suorittaa sellaisia erityisiä tehtäviä. Sponeckin piti hypätä divisioonansa kanssa Haagiin ja Rotterdamiin.

Toukokuun 3. päivänä Hitler puhui jälleen kerran Urheilupalatsissa 6 000 ylivärikille kuvaten selkeästi heille kuuluvan tehtävän. Menestys Norjassa ja toiveikkaat näkymät Ranskan sotaretken suhteen antoivat hänelle lennokkuutta puheeseen. Toukokuun 4. päivänä Hitler siirsi jälleen hyökkäystä 7. päiväksi ja lopulta Göringin pyynnöstä toukokuun 10. päiväksi. Mutta se saisi olla viimeinen lykkäys, hän huomautti. 9. päivänä Hitler saneli julistuksen länsirintaman sotilaille. Se päättyi sanoin: ”Tänään alkava taistelu ratkaisee Saksan kansakunnan kohtalon seuraavaksi tuhanneksi vuodeksi. Tehkää nyt velvollisuutenne. Saksan kansa on menestyksentoivotuksineen luonanne.”

Mitä lähemmäksi hyökkäyksen alku tuli, sitä levollisemmalta ja toiveikkaammalta Hitler vaikutti. Minusta näytti siltä, että hänen monet mietteensä, joita hänellä oli ollut milloin minkin hankkeen vuoksi ja joita hän oli pohtinut viimeisen kuuden kuukauden aikana alaistensa komentajien kanssa, eivät olleet enää horjutettavissa, vaan tapahtumat kulkivat kulkuaan. Hitler oli sitä mieltä, että Ranska tulisi antautumaan noin kuuden viikon kuluttua. Se oli hänelle kokonaiskehityksen kannalta niin tärkeää, koska hänelle tarjoutui siinä mahdollisuus vaikuttaa brittien asenteisiin. Hän sanoi, että Englanti ei voisi jatkaa silloin enää sotaa, sillä siinä tapauksessa se menettäisi siirto-maavaltansa. Se taas olisi mahdotonta kuvitella. Englanti tulisi

sen vuoksi myös taipumaan Saksan voitettua Ranskassa.

Toukokuun 9. päivänä oli vihdoinkin tullut se päivä, jona Hitler saattoi lähteä länsirintamalle talven kuluessa etsittyyn ja valmisteltuun päämajaan. Speer oli aluksi kunnostanut linnan Bad Nauheimin ja Usingenin välillä. Tämä ratkaisu ei miellyttänyt Hitleriä. Siksi hän antoi Todtille ja Schmundtille tehtäväksi etsiä ja rakentaa uusi päämaja pohjoisemmaksi Eifelin alueelle. Sen tuli olla niin yksinkertainen kuin mahdollista. Todt löysi Länsivallin alueelta Münstereifelin seudulta erään ilmatorjunta-aseman, joka oli riittävä ”Johtajanpäämajaksi” pienten muutostöiden jälkeen.

Iltapäivällä 9. toukokuuta kello 16.48 seisoi Hitlerin erikoisjuna valmiina Berliinin Finkenkrugin asemalla, muutama kilometri länteen Staakenin lentokentästä Hampuriin johtavan pääradan varrella. Hitler ajoi sinne vain poliisin ja turvallisuusosaston saattamana. Kaikkien muiden matkaseurueen jäsenten täytyi saapua asemalle salaamissyistä osaksi harvinaisia kiertoteitä.

Juna lähti täsmällisesti ja suuntautui kohti Hampuria. Hitler oli ilmoittanut matkansa vierailuksi joukkojen luona Tanskassa ja Norjassa. Mielestäni oli hyvin epäiltävää, uskottiinko tuota selitystä, sillä jokaisella matkalaisella oli yksityiset yhteytensä ”salaisuuteen vihittyihin”. Juna ajoi Hagenow-maahan asti. Siellä oli pitkäkökö pysähdys, jotta voitiin ottaa vastaan puhelinilmoituksia. Ei kuulunut mitään uutta. Sieltä lähtien juna jatkoi matkaansa Hannoverin suuntaan. Tuon suunnanmuutoksen huomasivat kaikki, ja hyvin pian tuli jokaiselle selväksi, mikä päämäärä matkallamme oli. Illalla meillä oli vielä pieni pysähdys Burgdorfissa lähellä Hannoveria. Noudin viimeisen säätiedotuksen, jonka perusteella Hitler antoi lopullisen käskyn hyökätä Ranskaan, Hollantiin ja Belgiaan seuraavana aamuna.

Hitler oli tuolla matkalla loistavalla tuulella. Hän oli varma menestyksestä eikä hänellä ollut mitään sisäistä epäilyä. Illallinen ravintolavaunussa sujui eloisesti, ja Hitler ilmaisi toiveensa, että yksittäiset, osaksi hänen henkilökohtaisesti valmistelemansa toimet rajalla tulisivat onnistumaan hyvin. Erikoisesti

hän mainitsi hyökkäyksen belgialaista Eben-Emaelin linnoitusta vastaan. Vielä hämärissä junamme saapui tavoitteeseensa, pienelle asemalle lähellä Euskircheniä. Siellä meitä odottivat kolmiakseliset Mercedes-autot, jotka veivät meidät vajaassa puolessa tunnissa hyvin naamioituun Johtajanpäämajaan ”Kallioluolaan”. Varsinaiseen linnoitettuun osaan saattoi sijoittua vain Hitlerin sotilaallinen seurue. Hitlerin bunkkerissa asuivat hänen lisäksi Schaub, Keitel ja yksi palvelija. Toisessa bunkkerissa asustivat Jodl, kolme Johtajan adjutanttia, Keitelin adjutanti ja tohtori Brandt. Näiden kahden asuntobunkkerin lisäksi oli vielä ruokailubunkkeri ja tilanneparakki, hieman alempana rinteessä. Tuossa parakissa oli tilannehuone ja lisäksi majoitustilat Puttkamerille, Deyhlille ja kirjurina toimivalle vääpelille. Ruokailuparakissa oli pitkä 20 hengen pöytä, jonka ääressä kaikki ateriat nautittiin sielläoleskelun aikana. Vapaalla seinällä, huoneen pitkällä sivulla riippui kartta esittäen koko sitä maa-alaa, joka nyt piti valloittaa.

Muu seurue ja lehdistökeskus majoittuivat läheiseen kylään, josta oli otettu käyttöön muutamia taloja.

Ensimmäinen taistelupäivä sujui aluksi rauhallisesti. Hitler vetäytyi vielä joksikin aikaa nukkumaan. Puolenpäivän aikaan tulivat ensimmäiset, vielä aika niukat ilmoitukset. Tiedotettiin, että Maastrichtin silta oli tuhottu, ja se täytyi nopeasti saada uudelleen kuntoon. Albertin kanavan sillat kyettiin saamaan osaksi vahingoittumattomina haltuun. Maahanlasku liitokoneilla Eben-Emaelin linnoituksen katolle oli onnistunut. Enempää ei ensimmäisenä päivänä saatu vielä tietää. Osoittautui kuitenkin päivän kuluessa, että belgialaiset ja hollantilaiset joukot olivat odottaneet hyökkäystä toukokuun 10. päivänä. Hyökkäyspäivä oli jotain kautta paljastunut vastustajille. Mutta vastarinta oli kaikkialla vain vähäistä. Räjäytetyt sillat, esteet ja sulut pysäyttivät ensimmäistä marssia muutamain paikoin lyhytaikaisesti. Muilla rintamanosilla eteneminen sujui hyvin.

Joukkojen mieliala oli erinomainen. Sotilaat olivat voitonvarmoja. Vastapuolella oli vain viivyttävään vastarintaan varustettuja belgialaisia ja hollantilaisia. Ranskan armeija oli vaikeas-

sa tilanteessa: Koska se odotti hyökkäystä pohjoisesta Belgian läpi, sen täytyi ensin edetä omiin lähtöasemiinsa aloittaakseen taistelun. Yhdessäkään eivät noiden kolmen valtion voimat olleet riittävän kehittyneet moderniin sodankäyntiin panssarein ja ilmavoimin. Tämä kävi ilmi ensimmäisen kymmenen päivän aikana aivan selvästi. Hollannissa armeija antautui toukokuun 14. päivänä. Rotterdamia vastaan suunnattua ilmahyökkäystä ei kyetty yhteysvaikeuksien vuoksi enää estämään, vaikka antautuminen oli jo tapahtunut. Kaupungille tuli huomattavia vaurioita ja myös väestö kärsi valitettavia tappioita.

Belgialaiset laskivat aseensa toukokuun 24. päivänä. Ehdotoman antautumisen he allekirjoittivat toukokuun 28. päivänä. Belgian kuningas pysyi maassa.

Erittäin epämiellyttävä tapahtuma sattui ensimmäisenä sotapäivänä. Freiburgin kaupunki Breisgauissa ilmoitti pommihyökkäyksestä. Useita lentokoneita, todellisuudessa kylläkin vain kaksi, oli sen mukaan pommittanut kaupunkia. Siviiliväestö koiki tappioita, ja syntyi melkoisia vaurioita. Valitettavasti osoitautui hyökkäyksen tutkimuksissa, että eräällä saksalaisella pommitusyksiköllä oli ollut tehtävä hyökätä Reinin länsipuolella olevaa ranskalaista kaupunkia vastaan, ja sen koneet olivat vahingossa pudottaneet pomminsa Freiburg im Breisgauhun. Hitlerille tiedotettiin tapahtuneesta virheestä, mutta hän päätti vaieta siitä. Se onnistui kuitenkin vain osaksi. Propagandassa käytettiin tilaisuutta hyväksi esittämällä tapahtuma jatkuvasti liittoutuneiden terrorihyökkäyksenä.

Saksalaisten päähyökkäys oli edennyt ensimmäisinä päivinä maastovaikeuksien läpi ja saavuttanut toukokuun 12. päivän iltana Maas-joen Dinantin luona. 20. päivänä XIX AK:n kärjet olivat panssarikenraali Guderianin komentamina Amiensin ja Abbévillen luona Sommen suulla, mikä merkitsi arvaamattoman nopeaa menestystä.

Taistelu Eben-Emaelin linnoituksessa 10. ja 11. toukokuuta oli monivivahteinen antaen hyökkääjien molemmille komentojille aiheen tehdä tavanomaisesta poikkeavia ratkaisuja, jotta vastarinta olisi murtunut. Iltapäivällä 11. toukokuuta linnoituk-

sen miehistö antautui. Hitler kutsui pienen voittoisan joukon päämajaansa ja myönsi kahdelle johtavalle upseerille ritariristin. He antoivat Hitlerille perinpohjaisen selvityksen taistelun kuluista.

Toukokuun 14. päivänä 1940 kirjoitin sedälleni Otto v. Belowille. ”Tämän sotaretken ensimmäiset 4–5 päivää ovat sujuneet paremmin kuin mitä Johtaja, maavoimat ja ilmavoimat ikinä uskalsivat toivoa. Pommikoneet ovat vaikuttaneet kaikkialla tavattoman voimakkaasti sekä vihollisen ilmavoimiin että sen maavoimien osastoihin. Vihollisen ilmavoimista on 60 % jo poissa pelistä. Meidän painopistemäisesti etenevät moottoroidut joukkomme eivät ole ylipäänsä joutuneet hyökkäyksen kohteeksi. Maas-joen ylimenopaikat ja sillanpääät Dinantin ja Sedanin luona on saatu nopeasti haltuun. Vastustaja vetäytyy kaikkialla Hollannissa ja Belgiassa. Sen sijaan englantilaiset ja osa ranskalaisista joukoista siirtyivät Pohjois-Ranskasta alueelle Brüssel–Gent–Courtrai. Vihollinen ei ole toistaiseksi vielä millään lailla huomannut varsinaista päämääräämme ja painopistettämme. Siellä ovat maavoimat nyt valmiit aloittamaan yllättävästi suuren iskun. Sen selvitin Sinulle silloin jouluna. Lähimmäsemme olemme me nyt saavuttaneet.”

Dunkerque

Ranskalaisella puolella hallitus kutsui toukokuun 19. päivänä kenraali Weygandin Gamelinin seuraajaksi. Weygandin täytyi saapua Syyriasta saakka. Hänen nimensä sytytti jälleen koko Ranskassa toivon kipinän. Hän oli ollut maailmansodassa Fochin koeteltu ja pätevä apulainen nauttien edelleen suurta luottamusta. Hän alkoi erityisesti ponnistelemaan pohjoisessa vallitsevan sekavan tilanteen korjaamiseksi. Mutta kaikki yritykset koota uusia joukkoja tulivat liian myöhään. Kenraalien Guderianin ja Reinhardtin (XXXXI AK) komentamat panssarijoukot vyöryivät toukokuun 23. päivänä koukaten Sommen suulta pohjoiseen Boulognen ja Calais’n ohi sekä etenivät sitten edelleen

itään päin. Seuraavana päivänä ne saivat Hitleriltä lähteneen käskyn, etteivät saa jatkaa hyökkäystä vaan pysähtyvät linjalle Gravelines–St. Omer–Bethune. Tuo määräys herätti yleisesti suuttumusta ja paljon vastustusta. Brauchitsch ja Halder olivat yrittäneet saada Hitlerin luopumaan tekemästään ratkaisusta. Hitler tiesi, että koko englantilainen voimaryhmä vahvuudeltaan yli 300 000 miestä oli Dunkerquen eteläpuolisella alueella aina Lillen seudulle asti aikomuksenaan vetäytyä Dunkerquesta Englantiin. Hitler perusteli päätöstään Brauchitschille ja Halderille odotettavissa olevalla englantilaisten pitkäaikaisella ja itsepintaisella vastarinnalla. Hän ei halunnut, että omat moottoroidut voimat juuttuisivat siellä taisteluun kiinni, vaan että ne olisivat sieltä mahdollisimman nopeasti irrotettuina valmiit uudella rintamalla hyökkäykseen kohti etelää. Hitlerin tarkoitus oli päättää taistelu ranskalaisia joukkoja vastaan niin pian kuin mahdollista ja estää Etelä-Ranskassa uuden vastarinnan syntyminen. Hän ei tiennyt toukokuun 24. päivänä, mitä vihollisjoukkoja Ranskassa todella oli. Mutta hänen suuri huolensa oli se, että englantilaiset toisivat Bordeaux’n kautta uusia divisioonia ja muodostaisivat siten uuden rintaman.

Hitlerin toiminta arvioidessaan tilanetta Dunkerquessa oli myös vahvasti Göringin vaikutuksen alaista. Göring näki mahdollisuuden lentäjilleen hankkia tilanteeseen ratkaisun. Hän esitti Hitlerille vakaan käsityksensä siitä, että hänen lentäjänsä kykenisivät estämään englantilaisen armeijan vetäytymisen takaisin Englantiin. Hitler luotti tuohon lupaukseen, vaikkakin sain sen vaikutelman, ettei hän ollut siitä täysin vakuuttunut. Se sopi kuitenkin hänen kaavailuihinsa seuraavista sotatoimista. Epäilemättä Göringin vakuutuksen vahventamana Hitler lensi toukokuun 24. päivänä Armeijaryhmä A:han neuvotellakseen kenraalieversti v. Rundstedtin kanssa päätöksestä seuraavia sotatoimia varten. Syntyi hyvin yksityiskohtainen ja pitkä keskustelu tilanteesta Dunkerquen edustalla. Hitlerin perusajatus oli nopea sotatoimien jatkaminen Etelä-Ranskaan. Englannin armeijalla ei ollut hänelle enää mitään merkitystä. Halder puolusti vaihtoehtoa, jonka mukaan tuli edetä kaikin käytettävissä olevin

voimin englantilais-ranskalaiseen mottiin ja tuhota se. Hitlerin mielestä tuo taistelu vaatisi useita päiviä ja viivyttäisi hyökkäystä Etelä-Ranskaan liian kauan. Hitler jätti ratkaisun Rundstedtille. Tämä valitsi mahdollisimman nopean operaatioiden jatkamisen. Sen mukaisesti ryhmitettiin voimat Sommella ja Aisnella uudelleen. Armeijaryhmä B kenraalieversti Bockin johdolla vastasi alueesta rannikolta suunnilleen Rethelille. Sen naapuriin tuli Armeijaryhmä A kenraalieversti v. Rundstedtin alaisuudessa Saarin alueelle saakka, kun taas Armeijaryhmä C kenraalieversti Ritter v. Leebin johdolla pysyi edelleen vanhoissa asemissaan. Hyökkäys 5. päivänä kesäkuuta saavutti menestystä oikealla siivellä panssariarmeijakunta Hothin alueella ja Manteinin armeijakunnan suunnassa. Viimemainittu työnty nopeasti naapurissa olleiden joukkojen läheltä läpi ja saattoi koko rintaman liikkeeseen.

Ranskassa oli sillä välin kutsuttu valtion johtoon marsalkka Pétain, johon väestö asetti paljon toiveita. Hitler pelkäsi, että hänen onnistuisi vielä rakentaa menestyksellinen puolustus. Kirjeessäni 29. toukokuuta sedälleni kirjoitin: ”Nopea Maasin ylimeno on yllättänyt vastustajan siinä määrin, ettei se lähiaikoina kykene vastarintaan. Panssarimme ja moottoroidut divisioonamme ovat sitten nopeasti voittaneet kaikki esteet ja kiihtyneet meren äärelle. Jalkaväkidivisioonat ovat marssineet ennenkuulumattomin marssisuorituksin, edenneet kohti länttä ja rakentaneet nopeasti riittävän torjuntarintaman kohti etelää. Kaikessa rauhassa ja turvallisesti selustan puolesta voitiin sitten säkki sulkea pohjoisessa. Ranskan divisioonien eliitti on siellä tullut tuhotuksi. Englantilaiset divisioonat on pyyhkäisty pois, niiden yksittäiset osat ovat pelastautuneet ilman kalustoa Englantiin. Meidän puolellamme 50 % divisioonistamme ei ole vielä ylipäänsä tullut taisteluun mukaan. Johtaja itse on aivan suuren menestyksen vallassa.”

”Kallioluolassa” viettäminämme päivinä Hitler kutsui meteorologin, tohtori Diesingin luokseen ojentaen hänelle kultaisen, kaiveruksilla varustetun taskukellon. Hitler otti hänet kohteliaasti vastaan ja keskusteli hänen kanssaan eri esityksistä,

joita meteorologi oli hänelle pitänyt pitkänä odotusaikana puolisen vuotta kestäneen talvikauden kuluessa.

Uuden hyökkäysvaiheen alkuun mennessä Hitler siirsi päämajansa Belgian eteläosaan pienelle paikkakunnalle nimeltä Bruly de Pêche. Jälleen olivat Schmundt ja Todt etsineet ensin sopivan paikan, joka oli sitten kuumeisella kiireellä varustettu ottamaan vastaan Johtajanpäämaja. Minulla on tuo majapaikka säilynyt erityisen hyvin muistissa, sillä siellä saimme kuulla myös aselevon solmimisesta.

Kesäkuun 14. päivänä aloitti 1. Armeija Saarbrückenin eteläpuolella Maginot-linjan murtamisen. Vahvan tykistön ja ilmapvoimien tulivalmistelun turvin kävivät useat divisioonat hyökkäykseen ja saivat kahden kovan päivän jälkeen linjan murtumaan. Kesäkuun 16. päivänä seurasi toinen isku eteläisellä alueella. Siellä 7. Armeija ylitti Reinin. Muutamassa päivässä oli ranskalaisten joukkojen kohtalo sinetöity. Eräiden linnoituslaitteiden miehistöt puolustautuivat vielä päiväkausia yleisen antautumisen jälkeen, kunnes korkea ranskalainen sotilasvaltuuskunta sai heidät luovuttamaan linnakkeensa.

Kesäkuun 10. päivänä Mussolini oli julistanut ranskalaisille sodan. Italialaiset joukot olivat aloittaneet taistelutoimet 11. päivänä kesäkuuta. Hitler oli odottanut hyvin huolestuneena tuota päätöstä, sillä se ei merkinnyt tukea vaan pikemminkin lisärasitusta. Kesäkuun 14. päivänä antautui Pariisi ilman taistelua, julistettuna avoimeksi kaupungiksi, ja 15. päivänä kävi samoin Verdunille. Hitler otti nuo tiedot vastaan tyynenä ja osanottoa tuntien. Ensimmäisen maailmansodan muistot vaikuttivat häneen, kuten myös muihin tuohon sotaan osallistuneisiin yhä voimakkaina.

Voitto ja aselepo

Kesäkuun 18. päivänä Hitler vastaanotti ranskalaisten toivomuksen aselevosta. Siitä syvästi liikuttuneena hän antoi Ulkoministeriön kautta ranskalaisille tiedon, että hänen täytyisi ensin

puhua asiasta italialaisten kanssa. Hän lensi samana päivänä Müncheniin tapaamaan Mussolinia. Hänen täytyi nyt tervehtiä Mussolinia aseveljenä ja se taas ei miellyttänyt häntä lainkaan. Mutta Mussolini esiintyi kirkkaan innostuneena ja lupasi valtavaa menestystä.

Kaksi päivää myöhemmin, kesäkuun 20. päivänä, saapui ranskalainen aselepokomissio Toursiin. Neuvottelujen piti alkaa 21. päivänä kello 11 Compiègnessa samalla paikalla, missä 11. marraskuuta 1918 Erzberger, marsalkka Foch ja amiraali Wemyss allekirjoittivat aseleposopimuksen. Hitler oli jo pitemmän aikaa kuvitellut mielessään tuota tapahtumaa ja oli nyt aivan haljeta ylpeydestä saadessaan näytellä siinä osaansa historian edessä. Compiègnen metsässä hän työnnätti hallista ulos vaunun, jossa seremonia oli vuonna 1918 tapahtunut. Hän määräsi osanottajiksi ensimmäiseen neuvotteluun kolmen puolustushaarankomentajan lisäksi Keitelin sekä valtakunnanministerit Hessin ja v. Ribbentropin. Ranskalaisen delegaation myöhästymisen vuoksi täytyi neuvottelujen alku siirtää kello 15:een. Hitler saapui yksin historiallisen vaunun luo, tarkasti kunniapataljoonan rivistön ja meni sisään vaunuun. Muutaman minuutin kuluttua saapui ranskalainen aselepovaltuuskunta kenraali Huntzigerin johdolla. Se astui heti vaunuun. Keitel luki johdannon aseleposopimukseen. Hitler ja hänen seurueensa lähtivät sitten vaunusta ja ajoivat pois. Keitelin tehtävänä oli johtaa alkaneet neuvottelut, jotka kestivät seuraavaan päivään. Yöllä 24. – 25. kesäkuuta kello 1.35 aseleposopimus julkaistiin yleisradiossa ja tuli siten voimaan. Me olimme kaikki kokoontuneina Hitlerin kanssa Johtajanpäämajan ruokailuhuoneessa kuunnellen vaiti radiolähetystä. Lopuksi kaikui ikkunoiden edessä Johtajan saattopataljoonan torvensoittajan puhaltama merkkisoitto ”Kaikki seis”.

Se oli epäilemättä syvästi vaikuttava ja liikuttava tapahtuma. Kesti kauan ennen kuin iloinen seurustelu lähti jälleen käyntiin. Riemu ja syvä vakavuus olivat vaikeasti yhdistettäviä vastakkappaleita.

Ranskassa laukesi viime päivien jännitys. Pakolaismassat,

jotka tukkivat kaikki tiet, palasivat jälleen kotiseuduilleen takaisin. Hitler käytti aikaa muutamaa matkoihin miehitykselle ranskalaiselle alueelle. Hän oli jo niinä päivinä, kun Johtajanpäämaja oli sijoitettuna Bruly de Pêcheen, käynyt vanhoilla maailmansodan aikaisilla taistelupaikoilla ja kaatuneiden muistomerkillä Langemarckissa sekä Vimyn ja Loretton kukkuloilla. Nyt hän ajoi kahden vanhan, maailmansodan aikaisen taistelijaoverin kanssa katsomaan entisiä asemia, joissa he olivat olleet sijoitettuna lähellä Reimsiä. Toinen aseveljistä oli nykyinen valtakunnanjohtaja Max Amann. Kesäkuun 28. päivänä Hitler lensi epäviralliselle vierailulle Pariisiin, jossa hän viipyi vain muutamia tunteja aikaisin aamulla. Hän vieraili Riemukaarella, Invalidikirkossa Napoleonin haudalla ja Opperatalossa. Invalidikirkossa hän lausui toivomuksen, että Napoleonin pojan Reichstadtin herttuan sarkofagi pitäisi kuljettaa Wienistä Pariisiin. Opperatalossa Hitler määräsi itse, miten hän halusi opastettavan selvittäen seurueelleen monia rakenteen ja sisustuksen yksityiskohtia. Hän oli kutsunut tälle matkalle mukaan professoreista Speerin, Brekerin ja Gieslerin.

Kesäkuun 29. päivänä Hitler siirsi päämajansa Schwarzwaldiin. Sielläkin Schmundt oli ottanut käyttöön ilmatorjunta-aseman lähellä Kniebisiä ja antanut sisustaa sen Johtajanpäämajan tarkoituksiin sopivaksi. Noina päivinä Schwarzwaldissa oli Hitleristä selvästi huomattavissa, että häneltä oli poistunut raskas taakka harteiltaan. Hän näytti avoimelta ja ryhtyi harrastamaan myös tehtäviä, joilla ei ollut välittömästi tekemistä sodankäynnin kanssa. Hän kutsui länsimaakuntien aluejohtajat luokseen antaen siinä yhteydessä aluejohtaja Bürckelille Lothringenin ja aluejohtaja Robert Wagnerille (Badenista) Elsassin hallinnon. Wienin aluejohtajaksi tuli myös Baldur v. Schirach, joka oli ottanut osaa Ranskan sotaretkeen luutnanttina rykmentti ”Grossdeutschlandin” riveissä.

Kahtena päivänä Hitler teki matkoja Elsassissa. Näistä ensimmäisenä päivänä hän vieraili Strassburgissa, katseli tuomiokirkkoa sekä vanhoja katuja ja kaupunginosia. Hänen matkansa toinen osa ja samalla toinen päivä kului Maginot-linjan osien

tarkastelussa. Noille käynneille hän oli kutsunut mukaan myös Lammersin ja Meissnerin. Viimemainittu oli kotoisin Elsassista ja kertoikin matkan aikana noilta seuduilta monia kuvaavia kas-kuja.

Hitlerille kasvoi noiden Schwarzwaldin päivien aikana polttavaksi suuri kysymys siitä, miten pitäisi menetellä Englannin suhteen. Hän ei saattanut kuvitella, että Churchill olisi valmis rauhanneuvotteluihin. Kuvaavaa Churchillin ajattelutavalle ja käyttäytymiselle oli heinäkuun 3. päivä. Englantilaiset ilmestyivät laivasto-osastolla lähellä pohjoisafrikkalaista, Ranskalle kuuluvaa Oranin satamakaupunkia sijaitsevan Mers-el-Kebirin tukikohdan edustalle vaatien siellä olleita ranskalaisia laivasto-voimia luovutettaviksi englantilaisille. Kun ranskalainen amiraali oli torjunut vaatimuksen, Royal Navy aloitti heti tulituksen upottaen ranskalaiset laivat. Hitler sanoi kylläkin, että hän tulisi seuraavassa valtiopäivien istunnossa esittämään jälleen kerran Englannille vakavan rauhantarjouksen. Mutta hän ei pitänyt mahdollisena, että sillä olisi menestystä. Hän tahtoi todella välttää taistelua Englannin kanssa, koska hänestä oli selvää, että välienselvittely Venäjän kanssa ei ollut vältettävissä. Sitä taistelua hän halusi käydä ilman selustassa olevaa vihollista. Yksi taistelu oli siis nyt päättynyt, mutta uusi odotti jo edessä.

Brauchitschin kanssa oli jo Belgiassa sovittu, että noin 20 jalkaväkidivisioonaa tullaan hajoittamaan. Mutta samalla oli myös määrätty perustettavaksi kymmenen uutta panssaridivisioonaa.

Hyökkäys Ranskaan oli tuonut esille eräitä Hitlerin ympäristössä paljon keskusteltuja kysymyksiä, joista yksi oli Waffen-SS:n tappiot. Uhkarohkean, ajattelemattoman ja kokemattoman johdon vuoksi kärsivät harvalukuiset SS:n yksiköt tavattoman korkeita tappioita. Nuoret SS-sotilaat olivat ryhtyneet harkitsematta ja ilman tarvittavaa taitoa taisteluun, mikä oli kunnioitettavaa mutta myös vastuutonta. Hitler puhui näistä tapauksista ja mahdollisuuksista estää niitä. Mutta eniten ihmettelivät ensimmäisen maailmansodan veteraanit Ranskan armeijan ja sen johdon epäonnistumista. Myös Hitler näytti olevan

siitä yllättynyt, joskaan hän ei ollut ikinä epäillyt tämän sotaretken onnekasta lopputulosta.

Sodan jatkaminen Englantia vastaan

Sodan jatkomahdollisuuksista Englantia vastaan olivat Hitler ja Brauchitsch käyneet jo Bruly de Pêchessä ensimmäisen keskustelun. Muistini mukaan Brauchitsch oli silloin ohimennen maininnut, että jos Englanti ei nyt ajattele rauhansopimusta, täytyisi ottaa harkittavaksi ylimenohyökkäyksen suorittaminen Kanaalilla mahdollisimman nopeasti. Hitler oli ottanut siihen myönteisen kannan, mutta halusi vielä odottaa seuraavien päivien ratkaisua.

Englantilaisten sodanjohtoa leimasi Hitlerin arvelun mukaan Churchillin suuri henkilökohtainen kunnianhimo. Hänen mahdollisuutensa olivat vain sodassa, jonka hyväksi hän oli työskennellyt jo kolmekymmentäluvun puolivälistä lähtien. Liittolaisia tuohon toimintaan hän etsi USA:sta ja oli löytänyt sellaisen Rooseveltissä. ”Tietysti olen yllättänyt Englannin”, Hitler sanoi, ”ja Roosevelt ei voi toimia vielä täydessä laajuudessaan. Amerikassa tuollainen ohjelma sujuu hitaammin.” Mutta Hitlerin käsityksen mukaan Churchill organisoi Saksan vastaista mielialaa koko englantia puhuvassa maailmassa aina sen laatuksia väitteitä myöten, että juuri Hitler halusi sotaa. Jos nyt maihinnousuhyökkäys saarivaltakuntaa vastaan onnistuisi, olisi vähintään kyseenalaista, voisiko Englanti jatkaa sotaa imperiuminsa muista osista, kuten Churchill oli juuri Alahuoneelle julistanut.

Schwarzwaldin kukkuloilla, raskaan mutta voittoisan sota-toimen päättyessä suuntasi Hitler jälleen kerran kovia sanoja maavoimien johdon käyttäytymistä kohtaan. Saatiin kuulla, että jo Fritsch ja Beck olivat yhä uudelleen yrittäneet estää häntä aloittamasta sotaa. He uskoivat saavuttavansa päämääränsä siten, että he sabotoivat varustautumista ja varoittivat Ranskan ylivoimasta. Siihen hän taas ei ollut koskaan uskonut, ja nyt hänellä oli todisteet oikeasta arviostaan Ranskan voimien suh-

teen. Koska Brauchitsch ja Halder marssivat kokonaan Fritschin ja Beckin jalanjäljissä, täytyi hänen suhtautua heidän neuvotteluihinsa hyvin epäluuloisesti.

Hitler kohteli ankarasti sotaretken päätyttyä myös rintamalla taistelleita entisten hallitsijasukujen jäseniä. Aiheena oli Preussin prinssin Wilhelmin kaatuminen toukokuun lopussa. Hitler oli ottanut tiedon vastaan harmistuneena ja käskenyt, että kaikki prinssit tulisi poistaa rintamalta, jolloin vain palvelus välittömän vihollisvaikutuksen ulkopuolella olisi heille sallittua. Tämä heti paljon keskustelua herättänyt ratkaisu otettaisiin yleisesti vastaan kielteisesti, eikä pelkästään vain asianomaisten taholta, jotka tunsivat joutuneensa syrjityksi. Mutta Hitler pelkäsi, että noiden upseerien yleisesti tietoon tuleva erityinen urheus ruokkisi Saksassa monarkistisia ajatuksia. ”Kansainvälisesti sitoutuneiden upseerien” kysymys tuli vasta vuonna 1944 heinäkuun 20. päivän jälkeen aika radikaalisti ratkaistuksi lukuisilla eroamisilla.

Heinäkuun 6. päivänä Hitler palasi junalla Berliiniin. Kello 15 hän saapui Anhaltin asemalle ja sai osakseen vastaanoton asemalaiturilla koko valtakunnanhallitukselta. Göring puhui syvästi liikuttuneena muutamia tervehdyssanoja. Hitler tarkasti kunniaosaston ja ajoi sitten Valtakunnankansliaan epätavallisen juhlinnan keskellä väentungoksen halki aivan kävelyvauhtia. koko matkan seisten avoautossaan. Wilhelm-Platz oli täynnä ihmisiä, jotka pakottivat Hitlerin alituisilla tervehdyshuudoilla astumaan iltapäivän kuluessa useita kertoja parvekkeelle. Valtakunnankanslia täyttyi suuresta joukosta vierailijoita, joukossa ministereitä sekä valtakunnan- ja aluejohtajia. Koko iltapäivän vallitsi suuri levottomuus ja liikehdintä, joka loppui vasta illalla. Kenraaleita ei paikalla nähty.

Berliinissä jouduin toteamaan menestyksellisen sotaretken jälkeen, nimenomaan niin sanotuissa sivistyneissä piireissä, hyvin pessimistisen mielialan. Hyökkäys länteen jätti jälkeensä sekoituksen pelkoa, ymmärtämättömyyttä ja vastentahtoista ihailua.

Hitlerin elämä Berliinissä sai nyt taas tavanomaisen aikatau-

lunsa. Päivällä kello 12 alkoi Jodlin pitämä tilanneselostus. Siihen liittyi usein muita sotilaallisia puhutteluja, ennen kaikkea kolmea puolustushaarankomentajaa koskevia. Ruokailun jälkeen oli ohjelmassa yleensä siviilihenkilöiden tapaamisia aina Jodlin pitämään iltatilanteen selvitykseen asti. Illan Hitler vietti kuten ennenkin pöytäseurueensa kanssa, tosin ilman elokuvaesitystä. Vain säännölliset viikkokatsaukset saatiin Propagandaministeriöltä, jolloin Hitler katsoi ne vielä ilman selostusääntä lähettiupseerin lukiessa valmistellun tekstin mukaanliitetystä liuskalta. Hitler teki siihen usein muutoksia. Loppuilta kului sitten yleensä levollisesti takan ääressä seurueen keskustellessa mitä erilaisimmista aiheista. Nuo illat olivat talvikuukausina 1940–41 yleensä hyvin kiinnostavia, koska Hitler käsitteli varsin perinpohjaisesti sodanjohdon pulmia. Häntä kiinnosti silloin lähinnä kehitys Balkanilla, Romanian öljykenttiin kohdistunut uhka sekä Venäjän käyttäytyminen. Keskustelun kohteina olivat myös Iso-Britannia ja USA, jonka presidentinvaali marraskuussa herätti erityistä kiinnostusta.

Hitlerin ja Göringin olemuksien eroja

Henkistä jäykkyyttä tai ylimielisyyttä en voinut koskaan havaita Hitlerissä. Oli aina mahdollista saada hänet muuttamaan jonkun kannanottonsa esittämällä vastakkaisia näkökohtia. Todistelun täytyi kuitenkin olla harkittua ja vakuuttavaa. Saattoi käydä niinkin, että hän ei heti ollut samaa mieltä, mutta ajatteli asiaa jälkeinpäin hyväksyen sitten toisen kannan. Hitlerin muisti oli yhtä paljon keskitason yläpuolella kuin hänen tietonsakin monilla aloilla, esimerkiksi musiikissa, historiassa ja luonnontieteen eräillä aloilla. Luonnollisesti hän oli itseoppinut, mutta hän oli harrastanut itseopiskelua vuosikymmeniä ja lisäksi epätavallisen laajalla alueella. Joskaan monet hänen mielipiteistään eivät kenneet kestävänsä ankaran tieteellistä tai historiallista mittapuuta, ne osoittivat kuitenkin, missä laajuudessa hän pyrki ratkomaan monia aiheitaan, jotka keskitason ihmiselle

pysyivät koko elämän ajan vieraina. Siten on myös selitettävissä, että Hitler kohtasi kertomuksillaan harvoin vastustusta. Eri tieteenalojen asiantuntijat, joita tosin oli hänen lähipiirissään tuskin lainkaan, olisivat varmasti voineet korjata hänen käsityksiään monessa kohdin. Kuulijat olivat kuitenkin lukuisampia kuin keskustelutoverit.

Göring torjui periaatteessa osallistumisen Hitlerin pöytäseurueeseen. Syynä ei ollut yksinomaan se, että ruoka oli hänelle liian huonoa. Useinkaan se ei ollut sen huonompaa tai parempaa kuin Göringillä itsellään. Mutta hänellä oli vain vähän kosketusta siihen piiriin, joka tapasi siellä verraten säännöllisesti ja samassa kokoonpanossa. Hän myös näytteli Hitlerin läheisyydessä toista roolia, ja sitä hän ei halunnut näyttää muille ihmisille.

Vuoden 1940 kuluessa oli minulla mahdollisuus, vielä enemmän kuin siihen asti, tehdä vertailuja noiden olemukseltaan niin erilaisten henkilöiden välillä. Vaikutelmakseni yhä vahvistui, että Hitler epäröi periaatteellisissa ratkaisuissa pitkään ja tarvitsi perinpohjaista neuvottelua. Sitten hän antoi käskyjä eikä antanut enää muuttaa mieltään. Göringin kohdalla tuli esille yhä selvemmin hänen halukkuutensa tehdä kevyesti punnittuja päätöksiä. Hän ei pitänyt siitä, että hänen täytyisi jollakin alalla työskennellä pitkäaikaisesti. Esittelyn jälkeen hän tahtoi heti ratkaista asian, eikä halunnut sen jälkeen olla sen kanssa missään tekemisissä. Silloin osoittautui myös, että hän kävi hyvin vaikeaksi apulaistensa valinnassa. Hän ei voinut sietää itse käsityskyvyltään nopeana sitä, että joku apulainen antaisi hänen huomata ymmärtävänsä käsiteltävästä aiheesta enemmän kuin Göring itse.

Hitler katsoi apulaistensa valinnassa aina tiettyjä ominaisuuksia. Sain yhä uudelleen kokea, että Hitler näki vaivaa oppiakseen tuntemaan mahdollisimman monia uusia kenraaleita. Vuosien kuluessa minulla oli tilaisuus vastata Hitlerin kysymykseen ilman yleisesikuntakoulutusta olevista kelvollisista rintamaupseereista viittaamalla toistuvasti kenraaleihin Hube, Rommel ja Nissl, jotka tunsin henkilökohtaisesti ja joita arvostin. Kaksi ensimmäistä myös täytti Hitlerin heihin asettamat

toiveet. Kolmas, kenraali Nissl, valitettavasti kuoli aivan liian aikaisin.

Suunnitelma ''Seelöwe''

Heinäkuun 7. päivänä saapui Italian ulkoministeri, kreivi Ciano Berliiniin. Hitler otti hänet heti vastaan. Keskustelu ei ollut ilahduttava, sillä Ciano esitti aluevaatimuksia sellaisiin maihin, joita ei ollut vielä edes vallattu, kuten Malta, Egypti ja Somali-maa. Hitler kertoi hänelle menestyksestä Ranskassa ja uhkasi hyökätä Englannin kimppuun tulella ja miekalla. Nämä sanat Hitler suuntasi suoraan Englantiin, sillä hän tiesi, että Ciano antaisi keskustelun sisällön välittäjien kautta englantilaisille tiedoksi. Hitler kutsui Cianon myöskin siitä syystä lyhyelle vierailulle Ranskaan, jotta hän saisi välittömän vaikutelman Saksan mahdin laajentumisesta.

Heinäkuun 10. päivänä saavuimme Müncheniin. Aamupäivällä Hitler puhui Unkarin pääministerin, kreivi Telekin ja ulkoministerin, kreivi Csakyn kanssa. Molemmat olivat kiinnostuneet vain ilmoittamaan vaatimuksensa romanialaisen Transsilvanian alueen suhteen. Tuosta aiheesta Hitler ei nyt halunnut tietää mitään. Unkarilaiset matkustivat pettyneinä jälleen pois. Illalla ajoimme Obersalzbergiin, missä Hitler vastaanotti suuramiraalin heinäkuun 11. päivänä. Raeder tahtoi tietää, mitä Hitlerillä oli nyt mielessä Englannin suhteen. Hitler tahtoi ennen päätöstään kuulostella Englannista kaikua hänen edessäolevaan valtiopäiväpuheeseensa. Raeder ei painostanut maihinnousuun Englantiin. Hänen mielestään sukellusvenesota ja ilmahyökäykset suuriin keskuksiin, kuten Lontooseen, Liverpooliin jne., tekisivät Englannin myös ilman maihinnousua valmiiksi rauhaan. Hitler ja Raeder pitivät maihinnousua Englantiin viimeisenä keinona. He pitivät ilmanherruutta Kanaalin ja Etelä-Englannin yllä välttämättömänä ennakkoehtona.

Heinäkuun 13. päivänä kenraali Halder tuli ''vuorelle''. Myös hänen kanssaan Hitler keskusteli tunnin verran Englannin

maihinnousukysymyksestä. Sain Hitlerin sanoista sen käsityksen, että hän voisi vain vaivoin tehdä sellaisesta operaatiosta päätöksen. Mutta siitä huolimatta hän antoi maavoimille käskyn aloittaa heti valmistelut hyökkäystä varten. Hitler antoi ymmärtää olevansa sitä mieltä, että Englanti toivoi vielä apua Venäjältä. Brittiläisen maailmanvallan hajoaminen ei ollut Saksan intressien mukaista, vaan hyödytti vain Japania tai Yhdysvaltoja. Hitler halusi laajentaa rintamaa Englantia vastaan Espanjan mukaanottamisella eurooppalaiseen puolustukseen. Ribbentropin täytyi suunnitella vierailua Madridiin.

OKW valmisti Hitlerin mielipiteitten mukaisesti ”Ohjeen n:o 16 maihinnoususotatoimen valmisteluista Englantia vastaan” antaen sen heinäkuun 16. päivänä Hitlerin allekirjoitettavaksi. Sotatoimi sai peitenimen ”Seelöwe” (merileijona). Ensimmäinen lause kuului: ”Koska Englanti huolimatta sotilaallisesti toivottomasta tilanteestaan ei anna vielä mitään merkkiä valmiudesta yhteisymmärrykseen, olen päättänyt valmistella maihinnoususotatoimen Englantia vastaan ja toteuttaa sen tarvittaessa”. Hitler allekirjoitti ohjeen ja kutsui samana päivänä valtiopäivät istuntoon heinäkuun 19. päiväksi.

Obersalzbergistä Hitler pistäytyi heinäkuun 14. päivänä tärastehtailla Linzissä ja panssaritehtailla Welsissä. Näiden varusteluteollisuuden laitosten katselmuksen yhteydessä hän painotti niiden nopeaa rakentamista valmiiksi, mikä oli selvä osoitus – erityisen uusia, raskaita, pitkäputkisia panssarivaunumalleja kohtaan osoitetun kiinnostuksen ohella – Hitlerin näkemyksestä, jonka mukaan sodan jatkuminen oli hyvin todennäköistä.

Ylennyksiä

Pääosan ajastaan Hitler työskenteli valtiopäivillä pidettävän puheensa valmistelujen kimpussa miettien kuitenkin samalla hyvinkin huolellisesti, ketkä kenraaleista ja amiraaleista tulisi tuossa yhteydessä ylentää. Yleisesti odotettiin, että maavoimien komentaja, kenraalieversti v. Brauchitsch ylennettäisiin

kenraalisotamarsalkaksi. Hitlerin mielipiteen mukaan tuo ylennys ei olisi ollut oikeutettu. Mutta hän katsoi kuitenkin, että maavoimille kuului erityinen tunnustus. Hitler löysi ratkaisun ylentämällä Brauchitschin lisäksi samanaikaisesti kolme armeijaryhmän komentajaa Rundstedt, Leeb ja Bock sekä armeijan komentajat Kluge, List, Reichenau ja Witzleben. Yksinkertainen ei ollut myöskään ylentäminen ilmavoimissa. Hitler halusi ylensää 1. ja 2. Ilma-armeijan komentajat Kesselringin ja Sperrlen sotamarsalkoiksi. Sen lisäksi oli Göringillä esitys tai oikeastaan vaatimus myös Milchin ylentämisestä. Itse asiassa häneen ei vaikuttaneet huonot suhteet Milchiin juuri lainkaan. Tämän ylennyksen yhteydessä tuli puolestaan esille välttämättömyys ylentää myös OKW:n päällikkö Keitel sotamarsalkaksi, jotta hän ei jäisi arvoasteikossa Ilmailuministeriön valtiosihteerin taakse. Keitelin ylennystä ei tosin maavoimissa katsottu suopein silmin. Mutta tuon asiayhteyden vuoksi sitä ei voitu myöskään välttää. Tämä kysymys vaati monia keskusteluja Hitlerin, Keitelin ja Schmundtin kesken.

Valtiopäivien istunto heinäkuun 19. päivänä

Valtiopäivien istunto oli määrätty alkavaksi kello 19. Kuuden kaatuneen edustajan paikat pysyivät tyhjinä, ja ne oli koristettu laakerinlehväsepelein. Kunniapaikoilla olivat armeijaryhmien ja armeijoiden komentajat sekä vastaavien virkojen haltijat ilma- ja merivoimista. Ylimalkaan hallitsivat tällä kertaa Wehrmachtin kaikkien puolustushaarojen asepuvut kuvaa Kroll-oopperassa. Suosionosoitukset tervehtivät Hitleriä. Göring avasi istunnon kunnianteolla kaatuneille. Sen jälkeen aloitti Hitler pitkän puheensa. Kuvattuaan ensin ”luonnon pakosta” suoritettua Versailles’n rauhansopimuksen korjausta hän arvosteli ”kansainvälistä juutalaista kansanmyrkkyä”, jolle ”sota on tervetullut keino saada liiketoimensa paremmin menestymään”. Liittoutuneiden ylimmän sotaneuvoston asiakirjat oli löydetty la Chariteen alueelta, ja ne antoivat kuvan liittoutuneiden suunni-

telmista. Puolasta saadun voiton jälkeen Hitler sanoi olleensa Chamberlainin ja ennen kaikkea englantilaisten sotakiikhoilijoiden Churchillin, Edenin jne. moitteiden ja loukkausten kohteena, kun hän esitti rauhantarjouksensa. Sen jälkeen hän kuvasi taistelua Norjaa vastaan ”Saksan sotahistorian rohkeimmaksi operaatioksi”. Hyökkäyksestä länteen hän totesi, että koko Wehrmachtin yhteistyöllä oli ranskalais-englantilaisille voimille aiheutettu totaalinen tuho. Sitten seurasi kuvaus sotaan osallistuneiden armeijoiden ja ilmavoimien joukkojen toiminnasta ja saavutuksista, jolloin hän myös toi esille johtavien kenraalien suoritukset ja ylennykset. Erityisesti oli esillä Göringin ylentäminen valtakunnanmarsalkaksi ja palkitseminen rautaristin suurristillä. Kenraalieverstiksi ylennettiin muunmuassa Halder, minkä lisäksi huomiota herättivät erikoisesti kenraalimajuri Jodlin ylentäminen tykistökenraaliksi ja kenraalimajuri Jeschonnekin ylentäminen ilmavoimienkenraaliksi.

Hitler kosketteli sitten liittoa Italian kanssa ja mainitsi kiitoksella suhteet itse Mussoliniin. Yhteistyötä italialaisten joukkojen kanssa Hitler hiukan liioitteli. Seurasi vielä pikemminkin ohimennen esitetty kannanotto Englannin suhteen. ”En näe mitään syytä, mikä voisi pakottaa tämän taistelun jatkamiseen”, sanoi Hitler ja mainitsi puheensa lopuksi, että ”Kaitselmuksen armo sallii meidän onnistua tässä tehtävässä”.

Olin pettynyt valtiopäiväpuheen suhteen. Olin odottanut perusteellisempaa ja todellisempaa kannanottoa saksalais-englantilaiseen konfliktiin sen perusteella, mitä Hitler oli maininnut ennen puhetta. Ajattelin, että ehkä hän oli ottanut uuden asenteen taisteluun Englantia vastaan. Puuttui yksityiskohtaisia ja konkreettisia ehdotuksia. Kysyin itseltäni: Arvioiko hän Churchillin asennetta Saksaan oikein?

Ensimmäinen vastaus Englannista, lyhyt mutta selvä kaikkien sovitteluyritysten torjuminen, tuli lehdistön kautta noin tunnin kuluttua puheen päättymisestä. Illan ja yön kuluessa seurasi lisää jäätäviä englantilaisia reaktioita. Hitler totesi olleensa oikeassa käsityksissään ja arveluissaan.

Heinäkuun 21. päivänä Hitlerillä oli Valtakunnankansliassa

keskustelu puolustushaarojen komentajien kanssa. Hänelle oli vielä epäselvää, mitä Englannista olisi tulossa. Jos Englanti jatkaa sotaa, silloin se odottaisi pontta Amerikan suunnalta tai toivoisi saavansa apua Venäjältä. Hitler näki suunnitelmissamme hyökätä Englantiin suuren epävarmuustekijän. Stalinilla oli yhteyksiä Englantiin ja suuri kiinnostus pitää Euroopan poliittinen kehitys epävarmana. Venäjää täytyisi seurata hyvin tarkoin ja harkita suunnitelmaa hyökätä sitä vastaan. Hitlerin mielestä oli siinä vaiheessa tärkeää selvittää yleisesikuntamaisesti ja äärimmäisen salaisesti suunnitelman perusteet, jotta voitaisiin muodostaa itselle käsitys tehtävän suuruudesta, kestosta ja päämääristä.

Sen jälkeen Hitler matkusti Bayreuthin musiikkijuhlille. Hän vieraili heinäkuun 23. päivänä ”Götterdämmerungin” esityksessä, mikä oli ainoa – ja viimeinen – käynti Wagner-juhilla sodan aikana. Näytännöt järjestettiin sotavuosina lähinnä varustelutyöntekijöiden ja haavoittuneiden sotilaiden auttamiseksi. Seuraavina päivinä Hitler vastaanotti osaksi Berliinissä, osaksi Obersalzbergissa koko joukon virallisia vieraita. Romanian, Bulgarian ja Slovakian pääministerit saapuivat taistellakseen valtioalueensa rajoista ja hallinnasta. Tuon alueen uudelleenjärjestely alkoi hahmottua. Hitler piti edelleen edullisimpana olla tekemättä lopullisia ratkaisuja, ja hän halusi lykätä päätöstä Balkanin kysymyksessä. Hänen ajatuksensa askartelivat yhä useammin Venäjän alueen tapahtumissa. Hän katsoi uudelleen filmin Suomen raja-alueen talvitaisteluista, mutta hän oli yhtä pettynyt kuin puoli vuotta aikaisemminkin siitä, että tuo elokuva ei antanut mahdollisuutta tehdä mitään lopullisia johtopäätöksiä Venäjän armeijan moottoroinnista, aseistuksesta ja taisteluvoimasta.

Heinäkuun 31. päivänä Hitler kutsui jälleen luokseen puolustushaarojen komentajat esikuntapäälliköineen. Ensiksi Raeder esitteli valmisteluja operaatio ”Seelöweä” varten. Mahdollisena ajankohtana hän mainitsi päivät syyskuun 19. ja 26. välillä. Mutta paras olisi ollut hänen mielestään siirtää toteutus kevääksi 1941. Siihen Hitler ei suostunut. Hän ratkaisi asian määrää-

mällä hyökkäyksen alkamisen syyskuun 15. päiväksi. Toiminnan alkaminen silloin jäi kuitenkin riippumaan ilmavoimista. Niiden pitäisi aloittaa lähipäivinä kovenneet hyökkäykset englantilaisia hävittäjälentokenttiä, satamia ja merivoimia vastaan. Jos toivottu menestys saavutettaisiin, oli sitten määrä aloittaa operaatio "Seelöwe". Muussa tapauksessa varsinaisen maihinnousuhyökkäyksen alkaminen siirrettäisiin vuoteen 1941. Sen jälkeen Hitler käsitteli Venäjän-kysymystä. Hän kuvasi varmaksi käsityksensä siitä, että englantilaiset olivat löytäneet uuden kosketuksen Venäjän kanssa. Hitler arvioi venäläisten hyökkäyksen alkavan mahdollisesti jo vuoden 1941 syksyllä. Mutta jos Venäjä olisi lyöty, englantilaiset menettäisivät suuren avun. Hitler sanoi päätöstään lopulliseksi ja sen mukaan hyökkäys Venäjälle alkaisi keväällä 1941. Sotatoimet täytyisi saada kesällä 1941 selvästi menestykselliseen vaiheeseen. Halder sai tehtäväksi tutkia sotatoimiin liittyvien kysymysten perusteita.

Ilmataistelu Englannista

Seuraavana päivänä, 1. elokuuta, Hitler antoi "Ohjeen n:o 17 ilma- ja merisodan käymiseksi Englantia vastaan". Siinä sanottiin: "Edellytyksien luomiseksi Englannin lopullista lyömistä varten päämääräni on jatkaa ilma- ja merisotatoimia Englannin emämaata vastaan tähänastista voimakkaammin." Ilmavoimien tehtäväksi tuli "lamaannuttaa Englannin ilmavoimat kaikin käytettävissä olevin voimin mahdollisimman nopeasti". "Ilmasodan voimistamisen" alkamisajankohdaksi määrättiin elokuun 5. päivä. Tämä ohje oli välttämätön. Olin huomannut, että ilmavoimien yksiköt oli kerätty yhteen Ranskan pohjoisosiin valmistautumaan taisteluun Englantia vastaan. Mutta ne eivät olleet saaneet siihen mennessä mitään käskyä siitä, aloitetaanko sotatoimia ja milloin se tapahtuu. Kuulin Jeschonnekilta, että hänen toimintakäskynsä oli toimitettu kaikkine yksityiskohtineen valtakunnanmarsalkalle, joka kuitenkin säilytti niitä sitten päiväkausia kassakaapissaan eikä kiirehtinyt niiden jakamista edel-

leen. Sain myös tietää, että Hitlerin monet keskustelut valtakunnanmarsalkan kanssa viimeisten neljän viikon aikana olivat ensi sijassa kääntyneet pakostakin sodan jatkamiseen idässä. Siten Göring oli tullut siihen johtopäätökseen, että Englantia vastaan ei ryhdyttäisi enää toimintaan. Hän suuntautui jo vuoteen 1941 ja hyökkäykseen Venäjälle. Joka tapauksessa Göringille oli yllätys, kun hän nyt saikin ”Ohjeen n:o 17”, ja hänen täytyi sen mukaisesti antaa edelleen tehtävät joukoille.

Elokuun 5. päivänä oli sää lentohyökkäyksille epäsuotuisa. Vasta elokuun 8. päivänä lennettiin ensimmäiset hävittäjähyökkäykset englantilaisia yksiköitä vastaan. Göring meni itse Cap Gris Neziin johtamaan hyökkäysoperaatiota. Hävittäjät tuottivat englantilaisille tuntuvia tappioita ensimmäisten taistelupäivien kuluessa. Lentäjiemme oli vain vaikea tuoda todisteita saavutetuista tuloksista. Päivittäin ilmoitetut luvut olivat osaksi hämmästyttävän korkeita. Niinpä kuultiin, että Kanaalin alueella olisi ammuttu alas englantilaisia seuraavasti: 11. elokuuta 90 konetta saksalaisten omin 21 koneen tappioin ja 12. elokuuta 92 konetta 24 koneen omin tappioin. 13. elokuuta olisi pudotuksia ollut vihollisella 132 ja omia tappioita 28 konetta. Göring ilmoitti Hitlerille mielikuvituksellisista saavutuksista. Hän arvioi siksi, että englantilaisten voimat olisivat lopussa. Hitler sen sijaan ei näyttänyt olevan kovin vakuuttunut noista ilmoituksista. Pyysin syyskuussa ilmavoimien yleisesikunnasta englantilaisten hävittäjien vahvuusarvion. Sen mukaisesti oli yksiköillä 600 lentokonetta, joiden lisäksi oli vielä 600 vanhentunutta konetta käytettävissä hätätilassa myös rintamalla. Esitin nuo luvut Hitlerille, joka puhui pulmasta ensi tilassa Göringin kanssa. Tämä puolestaan raivostui asian johdosta ja kysyi minulta, kuka nuo luvut oli minulle antanut. Hän soitti heti ilmavoimien yleisesikuntaan saaden sieltä samat tiedot. Hän kuitenkin ilmoitti Hitlerille, että hänen yleisesikuntansa antamat luvut olivat vääriä. Asian käsittely ei päättynyt vielä siihen, vaan Göring antoi yleisesikunnalle käskyn, että Johtajan pyytäessä tilastoaineistoa se tulee näyttää ennen luovutusta hänelle. Ei kulunut kovinkaan kauan, kun Hitler jälleen pyysi minulta joitain lentokoneita koskevia lukuja.

Syyskuu 1939. Vapautettu väestö tervehtii Hitleriä Länsi-Preussissa.

Entisessä Puolan käytävässä mm. Keitelin, v. Klugen ja Straussin kanssa.

Vasemmalla ja alla: Lepohetki ratapenkalla Puolan sotaretken aikana.

Kesäkuu 1940. Hitler Göringin ja Schmundtin seurassa "Kallioluolan" edustalla.

Ylhäällä ja oikealla: Hitler tarkastelee Flanderissa ensimmäisen maailmansodan aikuisia asemia, joissa hän oli itse taistellut.

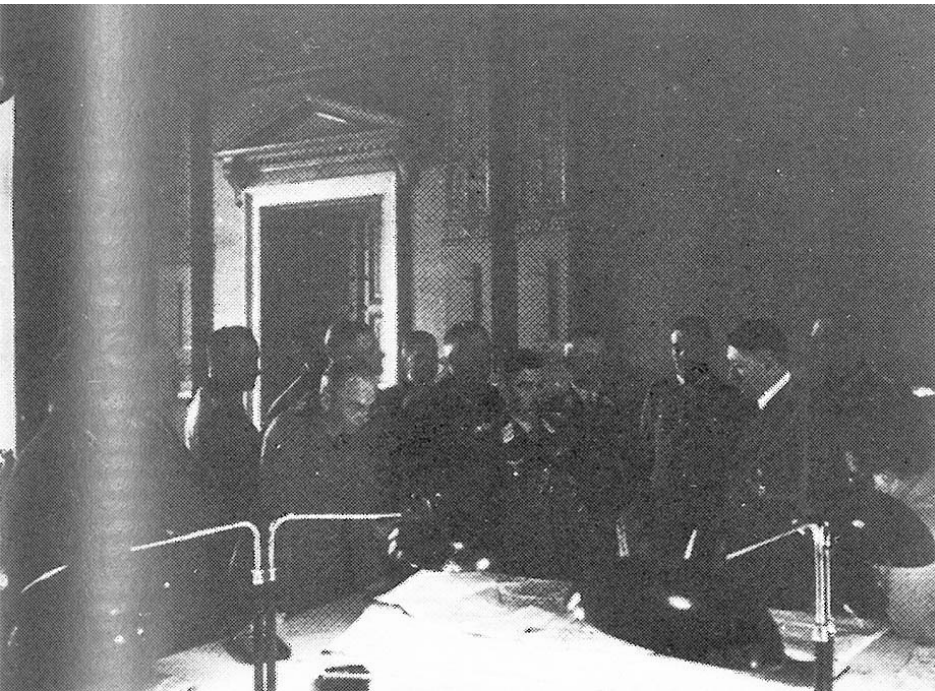
Juhla palvelustovereiden kanssa majuriksi ylentämisen johdosta.

Valtakunnan lehdistöpäällikkö tohtori Dietrich tuo ulkomaan lehdistöstä uusia ilmoituksia "Kallioluolaan".

Neuvottelu Jodlin
kanssa Balkanin
sotaretken aikana.

Kesäkuu 1941. Ti-
lanneselostus
"Barbarossaa"
varten.

Hitlerin ruokailu-
huone Johtajan-
päämajassa Wolf-
schanzessa.

Elokuu 1941. Mussolinin vierailu itärintamalla. Lentokentällä Brest-Litowskissa.

Kesällä 1941. Kenraaliluutnantti Rommelin vierailu Johtajanpäämajassa.

Eversti Lützow saa Hitleriltä kunniamerkin jouluna 1941.

Johtajanpäämajassa Schmundtin, v. Puttkamerin, Gabrielin ja eräiden muiden kanssa.

v. Below (oikealla)
veljensä kanssa
Wolfschanzessa.

Hitler antaa Wolfschanzessa lentäjäupseereille tammenleivät ritariristiin.

Kesällä 1942. Vierailuja Rominternissa. Vasemmalla kenraalisotamarsalkka Milch, oikealla kenraali Bodenschatz.

Sanoin hänelle, että minun pitäisi saada ne ensin Göringiltä. Oli keskiyön tienoo. Soitin Göringille, joka oli jo vuoteessa, ja kysyin häneltä lupaa. Äreissään hän kehotti kääntymään asianomaisen yleisesikunnan upseerin puoleen. Kuulin Bodenschatzilta seuraavana päivänä, kuinka suuttunut Göring oli ollut minulle. Hän sanoi, että Göring oli käskennyt täyttämään kaikki senlaatuiset pyynnöt entiseen tapaan. Göring ei ottanut minun kanssani tuota tapausta koskaan puheeksi tai näyttänyt muuten minulle harmistumistaan.

Elokuun kuluessa englantilaiset lensivät ensimmäiset yksittäiset hyökkäyksensä Berliiniä vastaan saamatta tosin vielä mitään erityistä aikaan. Ainoa häiritsevä seikka hyökkäyksissä oli se, että jouduttiin monesti yöllä menemään joksikin aikaa kellareihin suojaan. Hitler piti noita aika harmittomia englantilaisten Berliiniin tekemiä hyökkäyksiä saksalaisten voiman häväistykseksi ja pohti Göringin kanssa vastatoimia. He päättivät aloittaa heti yöpommitukset Englantia vastaan. Göring palasi jälleen Pohjois-Ranskaan ja keskusteli siellä Sperrlen, Kesselringin ja pommistuosastojen komentajien kanssa.

Yöllä syyskuun 7. päivää vasten alkoivat hyökkäykset Lontooseen, mikä merkitsi uutta kärjistystä ”ilmataistelussa Englannista”. Ei ollut epäilystäkään siitä, etteivätkö hyökkäykset aiheuttaneet huomattavia vahinkoja sekä myöskin menetyksiä siviiliväestölle Lontoossa ja muilla seuduilla. Mutta se mitä ilmasodasta oli luvassa, jäi saavuttamatta. Ensinnäkään sää ei sallinut, että yö yön jälkeen olisi voitu tehdä suurhyökkäyksiä. Toisaalta brittien torjunta vahvistui joka yö ja ilmatorjuntasuoja parani silminnähden. Brittien onnistui myös torjua monia pommihyökkäyksiä pois varsinaisesta kohteestaan tai jopa estää ne kokonaan. Saksalaisten yksiköiden taisteluvoimakin väheni. Huolto ja täydennys ei kyennyt kokonaan kattamaan tarvetta. Kaikkein tuntuvimpia olivat ”terrorihyökkäykset” Lontoota vastaan ja marraskuun 14. päivän yöhyökkäys Coventryyn. Kaikki muut hyökkäykset Englannin eteläosan suurkaupunkeja vastaan aiheuttivat tosin häiriöitä ja osaksi myös huomattavia ihmishenkien menetyksiä, mutta niillä ei ollut mitään vaikutusta

sodankäyntiin. Jos olisi ollut mahdollisuuksia toistaa hyökkäykset johonkin kaupunkiin useiden viikkojen ajan joka yö, sillä olisi luultavasti ollut myös näkyvää vaikutusta. Tuollaiseen toimintaan meiltä kuitenkin puuttuivat voimat. Siihen aikaan oli mahdotonta saada syntymään sotilaallista ratkaisua yksinomaan ilmavoimilla. Hitler itse huomasi Saksan johdon ensimmäisten henkilöiden joukossa, että ilmasodankäynti Englantia vastaan ei ollut saavuttanut asetettua tavoitetta eikä myöskään tulisi niin tekemään. Hänen lukuisten tuosta asiasta Göringin kanssa käymiensä keskustelujen sisältöä ei tuntenut kukaan. Mutta Hitlerin minulle esittämistä huomautuksista täytyi minun päätyä siihen käsitykseen, että hän ei yhtynyt Göringin mielipiteisiin ilmasodankäynnistä. Jos ilmataistelu Kanaalilla ei tuottanut voittoa ja Royal Air Force säilyi taistelukykyisenä, Hitlerin täytyi tehdä muita päätöksiä. Sen hän tiesi varsin hyvin.

Sillä aikaa kun taistelu raivosi Kanaalilla, Berliinissä ei ollut paljonkaan sodasta tietoa. Jos englantilaisten muutamat yölliset yksittäislennot eivät suoranaisesti häirinneet, vailitsi muuten rauhanomainen elämä. Elokuun 14. päivänä Hitler luovutti valtakunnanmarsalkalle ja maavoimien sotamarsalkoille marsalkansauvat työhuoneessaan Uudessa Valtakunnankansliassa. Hän käytti tilaisuutta hyväkseen kiittääkseen heitä ansioistaan ja korosti niitä velvollisuuksia, joita heille tuo arvo asetti. Ilma-voimien kolme marsalkkaa eivät olleet paikalla tuona päivänä, sillä Kanaalin alueen taistelut vaativat heidän läsnäoloaan. Syyskuun 4. päivänä Hitler järjesti uuden tilaisuuden, jossa Milch, Sperrle ja Kesselring saivat marsalkansauvansa. Samana päivänä hän avasi myös puheella Urheilupalatsissa talviapukeräyksen 1940/41. Siinä yhteydessä hän kiitti Saksan kansaa sen asenteesta menneenä sotavuonna ja vaati kansalaisia antamaan koko maailmalle ”näytteen rikkumattomasta yhteenkuuluvuudestamme”. Minulla henkilökohtaisesti oli tuohon aikaan onni iloita vanhimman tyttärenme Hilken syntymästä 28. elokuuta.

Syyskuun 6. päivänä tapahtui Romaniassa vallanvaihto. Elokuun 30. päivänä oli Romania tuomittu toisessa Wienin välitysti-

laisuudessa luovuttamaan Unkarille puolet Transsylvaniasta. Tämä ratkaisu pakotti kuningas Carol II:n luopumaan vallasta poikansa Michaelin hyväksi. Hallitusvastuun otti kenraali Antonescu, innokas nationalisti, joka johdatti Romanian seuraavina vuosina saksalaisten puolelle. Tosin Romanian täytyi luovuttaa vielä myös Etelä-Dobrudsha Bulgarialle näiden maiden välisellä sopimuksella, mutta Hitler oli sitä mieltä, että rajariidat Balkanilla saivat jo loppua. Hän oli puhunut viime aikoina useasti kaakkoisten alueiden pulmista, sillä hänestä oli tärkeää saada pidetyksi Romanian öljyalue Ploesti Saksan puolella. Hitler oli lähettänyt jo Romaniaan yhden prikaatin, jonka tuli suojata tuota aluetta. Mutta edelleen pysyi huoli siitä, että englantilaiset olivat Välimeren itäosissa, ja Hitler uskoi heidän miehittävän Romanian öljykentät. Se oli myös tulevana kuukausina eräs hänen erityisistä huolenaiheistaan.

''Seelöwen'' siirto vai peruutus?

Syyskuun 13. päivänä Hitlerin luona olivat ruokailemassa puolustushaarojen komentajat, heidän esikuntapäällikkönsä ja juuri ylennetyt kenraalieverstit. Sen jälkeen heidän kanssaan oli neuvottelu teknillisistä kysymyksistä, erityisesti panssarivaunuista ja panssaritorjunta-aseista. Seuraavana päivänä Hitler kutsui puolustushaarojen komentajat ja yleisesikuntien päälliköt neuvotteluun operaatio ''Seelöwesta''. Kaikki eivät enää uskoneet sen toteuttamiseen. Hitler esitti kuitenkin menestyksellisen ''Seelöwen'' sillä hetkellä, kuten aikaisemminkin, parhaana ratkaisuna menestykselle taistelussa Englantia vastaan. Valmistelut maihinnousuhyökkäystä varten olivat päättyneet, joten nyt tarvittiin vain neljästä viiteen päivää hyvää säätä, koska käytössä oli vain rajoitetusti merikelpoisia, pieniä laivoja. Sitäpaitsi täytyisi ilmavoimien voida lentää joitain päiviä aamusta iltaan vihollisen hävittäjätorjuntaa vastaan. Mutta säätila oli erittäin epävakaa. Hitler päätti, että sotatointa ei aluksi peruutettaisi. Englantilaiset tuli pitää epävarmoina. Ilmavoimien vaatimusta

saada vapaasti hyökätä asutusalueille Hitler ei hyväksynyt, vaan piti tärkeämpänä hyökkäyksiä sodankäynnin kannalta merkittäviin kohteisiin. Sellaisten hyökkäysten, jotka synnyttäisivät massapaniikkia, täytyi pysyä viimeisenä keinona. Vaara brittien vastaiskusta Saksan kaupunkeihin oli liian suuri.

Sain tuosta keskustelusta sen vaikutelman, että Hitler oli heittänyt toivonsa menestyksellisestä maihinnoususta Englantiin seuraavana keväänä. Syksyllä 1940 hänet pelotti suuri tuntematon, verraten improvisoitu meren ylitys. Hän oli epävarma.

Syyskuun 22. ja 24. päivänä Hitler vastaanotti Möldersin ja Gallandin heidän 40. ilmavoittonsa jälkeen, jolloin hän sai heiltä selvän ja rehellisen kuvan ilmasodasta. Hitler kuuli, että Englannin ilmavoimat sittenkin olivat vahvemmat kuin, mitä hänelle oli sanottu omien ilmavoimien taholta. Lisäksi vaihteleva sää ei ollut mahdollistanut lentäjille neljän–viiden päivän yhtäjaksoista lentämistä. Mölders korosti, että sellainen toiminta olisi vain kerran mahdollista, sillä saksalaisten lentäjien täytyisi sen jälkeen taas saada levähtää. Englantilaisten lentäjien laatu oli saksalaisten kaltainen. Heillä oli luonnollisesti verraton etu siitä, että saivat lentää oman alueensa yläpuolella. Alasammuttu englantilainen saattoi pelastautua laskuvarjolla ja oli heti jälleen käytettävissä uuteen toimintaan. Saksalaiset lentäjät olivat sen sijaan mennyttä joutuessaan alasammutuiksi. Tämä keskustelu teki Hitleriin syvän vaikutuksen ja vahvisti hänen mielipidettään ryhtyä maihinnousuun vain, jos hänellä olisi kaikki valtit käsissä.

Syyskuun 26. päivänä Hitlerillä oli kahdenkeskinen keskustelu suuramiraalin kanssa. Hitlerin käyttämistä ilmaisuista tilanneselostuksen yhteydessä sain sen käsityksen, että Raeder oli esittänyt luopumista Venäjän sotaretkestä ja ehdottanut sen sijaan voimien käyttöä Välimeren itäosassa, siis Egyptissä, Palestiinassa ja Libanonissa aina Turkkia myöten. Hitler sanoi siihen, että hänen täytyisi sitä ennen luotailla Espanjan asennetta. Tärkeintä Välimerellä oli Gibraltar. Jos Gibraltar olisi kokonaan espanjalaisissa tai saksalaisissa käsissä, voitaisiin sitten tarkastella lähemmin myös Välimeren itäosia.

Syyskuun 27. päivänä Hitler osallistui kolmen vallan, Saksan, Italian ja Japanin välisen sopimuksen juhlalliseen allekirjoitustilaisuuteen. Virallisen osan jälkeen tarjosi Hitler vieraille aterian asunnossaan. Hän halusi, että tämä sopimuksen allekirjoittamistilaisuus saisi huomiota osakseen koko maailmassa, erityisesti Yhdysvalloissa ja Venäjällä. Hän näki Japanin laivastossa ja armeijassa tärkeimmän voimatekijän Tyynenmeren alueella. Hänen kaikki ponnistelunsa näinä syysviikkoina tähtäsivät voimakkaan ja vaikuttavan liittoutuman muodostamiseen Englantia vastaan. Ribbentrop sai näin ollen tehtäväksi kirjoittaa kirjeen Stalinille, jotta tämä saataisiin kiinnostumaan Saksan toimenpiteistä Englantia vastaan. Ribbentrop itse piti hyvin tärkeänä vakaata liittoa Venäjän kanssa nähden siihen myös hyviä mahdollisuuksia. Hitler pysyi sen suhteen odottavalla kannalla. Venäläisten toimet viime viikkojen aikana Romaniassa sekä Baltian maiden radikaali sovjetisointi olivat saaneet hänet hyvin mietteliääksi. Seurasin yhä uudelleen, kuinka hänen ajatuksensa risteilivät Venäjän tienoilla. Ne olivat minulle vaikeita viikkoja. Kanaalin yllä lensivät pommitusyksikkömme yö yön jälkeen englantilaisia kohteita vastaan, jos sää suinkin salli. Mutta Berliinissä ajatteli päällikkö vain, miten hän voisi nopeimmin kukistaa Venäjän. Kysymyksiini hänen aikomuksistaan Hitler ei voinut vielä vastata selvästi. Hän ei ollut tehnyt vielä mitään ratkaisua. Mutta oli selvää, että hän viikko viikolta yhä enemmän uppoutui suunnitelmaan, jolla voisi ratkaista mahdollisimman nopeasti Venäjän-kysymyksen.

Lokakuun 4. päivänä Hitler tapasi Ducen Brenner-solassa. Kuulin tuosta keskustelusta vain vähän. Hitler oli puhunut enemmän Ranskasta kuin Englannista ja yrittänyt kuroa pois Ducen aluevaatimuksia. Brenneristä matkustimme muutamiksi päiviksi Obersalzbergiin, ja olimme vasta lokakuun 8. päivänä jälleen Berliinissä. Noina päivinä Hitler suostui purkamaan valmistelut "Seelöweä" varten. Vaikka Hitler ulospäin edelleen ilmoitti pidättävänsä itsellään lopullisen ratkaisun maihinnoususta Englantiin, ei puolustusvoimien piirissä siitä lähtien kukaan enää uskonut tuohon mahdollisuuteen. "Seelöwe" (merileijona) katosi ikuisiksi ajoiksi upoksiin.

Kotimurheita

Lokakuun 16. päivästä 21. päivään Hitler oleskeli jälleen Obersalzbergissa ottaen siellä vastaan muun muassa Italian kruununprinsessan, Belgian kuninkaan sisaren, joka puolusti kovasti veljeään Hitlerin luona.

Eräs toinen tapahtuma noina päivinä yllätti meitä suuresti. Italian kruununprinsessan vierailun vuoksi Hitlerin intendentti Kannenberg oleskeli Obersalzbergissa ja esitti valituksensa Hitlerille nuorten SS:n lähettiupseerien käytöksen johdosta. Kannenberg oli harmissaan koko joukosta enimmäkseen harmittomia ja asiaankuulumattomia tapauksia. Hitlerin pääadjutantti Wilhelm Brückner oli kuullut Kannenbergin murheista ja yrittänyt hoitaa asian niin, ettei Hitleriä vaivattaisi moisilla pikku jutuilla. Mutta hänen vaivannäkönsä oli turhaa. Kannenberg sai Hitlerin kuulijakseen, joka päätti heti, että Hauptsturmführer Wünschen olisi heti palattava takaisin henkikaartiin. Brückner otti puolestaan Wünschen suojelukseensa, arvosteli Kannenbergia ja sai sittemmin pikaisena vaikutuksena sen vuoksi itselleen vapautuksen Hitlerin palveluksesta. Schmundt yritti vielä asettua puolustamaan Brückneriä Hitlerin luona mutta epäonnistui useissa keskusteluissa. Sitten hän huolehti ainakin siitä, että maavoimat ottaisivat Brücknerin palvelukseensa. Tämä saikin tehtäviä miehitetyssä Ranskassa ensin kapteenina ja lopulta everstinä.

Brücknerin erottaminen ilman, että hänen paikkansa olisi jälleen täytetty, merkitsi olennaista muutosta Hitlerin ympäristössä. Sekä henkilökohtaisessa että sotilaallisessa adjutantuurissa Brücknerin arvovalta oli yleisesti tunnustettu. Hän oli pitänyt hallussaan muiden yli käyvää asemaa. Ilman että siitä paljon puhuimme, jatkoimme me adjutantit palvelustamme olettaen, että Brückner eräänä päivänä palaisi. Sodan kehitys ei antanut siihen enää tilaisuutta. Sen sijaan huomasimme, että esimerkiksi Bormann ja Eva Braun olivat mielissään Brücknerin lähdöstä.

Tapaamiset Pétainin, Lavalin ja Francon kanssa

Lokakuun 21. päivänä Hitler matkusti Obersalzbergistä Ranskaan tavatakseen Francon, Pétainin ja Lavalin. Hitler oli päättänyt lähteä tuolle matkalle, koska siten näytti olevan mahdollista parantaa näiden maiden välistä yhteisymmärrystä sodan aikana. Aamulla 22. lokakuuta nousin Berliinistä aloittamani matkan jälkeen Aachenissa erikoisjunaan ja seurasin sitten Hitleriä koko matkan ajan. Iltapäivällä saavuimme Montoireen, pienelle asemalle Ranskan miehittämättömässä osassa. Hitler vastaanotti siellä Ranskan pääministerin sijaisen Lavalin. Ribbentrop oli tullut paikalle myös omalla junallaan Berliinistä ja osallistui sitten tilaisuuteen. Korviimme ei kantautunut juuri mitään keskustelun tarkasta sisällöstä.

Lokakuun 23. päivänä matkustimme Hendayen asemalta eteenpäin Ranskan ja Espanjan väliselle rajalle, missä Hitler odotti Espanjan valtionpäämiestä Francoa. Juna myöhästyi tunnin. Hitler kulki Ribbentropin kanssa kauniissa säässä asemalaiturilla edestakaisin, kunnes juna saapui. Franco oli ottanut mukaan ulkoministerinsä Serrano Sunerin. Päivästä tuli pitkä. Itse asiassa oli alunperin suunniteltu, että saksalaisessa ravintolavaunussa nautitun yhteisen lounaan jälkeen neuvottelun piti päättyä. Sitä jatkettiin kuitenkin vielä yli kaksi tuntia, joten Franco lähti asemalta vasta hämärän tullessa. Hitlerin juna siirtyi myös pian sen jälkeen Montoiren lähelle yöksi varmaan tunneliin.

Illallisen yhteydessä Hitler kertoi vaikutelmansa keskustelusta. Hän oli tulokseen hyvin tyytymätön. Hän oli tarjonnut Francolle liittoa ja tehnyt ehdotuksen Gibraltarin valtaamiseksi yhteisvoimin. Taistelun jatkamiseksi tämän sodan aikana Hitler odotti läheistä aseveljeyttä. Franco oli pysynyt kaikkien Hitlerin ehdotuksien suhteen enemmän tai vähemmän odottavalla kannalla. Hän ei ollut antanut mitään sitovia lupauksia vaan oli selittänyt haluavansa ilmoittaa kannanottonsa muutaman päivän kuluessa. Hitler arvioi sen olevan kirkkaan kielteisen.

Seuraavana iltapäivänä jo pimeän tullessa Hitler vastaanotti

Montoiren asemalla Ranskan valtionpäämiehen, marsalkka Pétainin. Hitler meni häntä vastaan asemalaiturille johdattaen sitten vieraansa salonkivaunuun. Keskustelun tarkoituksena oli saada Ranska mukaan taisteluun Englantia vastaan. Pétain ja Laval olivat pidättyviä. Pétain pysyi harvasanaisena ja torjuvana. Hän ei antanut mitään selvää vastausta, mutta Hitler oletti hänen käyttäytymisestään kielteisen kannan. Hän ei kieltänyt olennaisesti itseään vanhemmalta valtionpäämieheltä kunniansoitusta hyvästeltäessä mutta keskustelun suhteen hän oli pettynyt ja harmistunut.

Paluumatka Berliiniin vaati paljon aikaa, koska voitiin ajaa vain päivänvalolla. Hitler kävi yhä uudelleen keskusteluja Keitelin ja Jodlin kanssa, jolloin hän ilmaisi selvästi, että seuraavana vuonna täytyi aloittaa taistelu Venäjää vastaan. Hän painotti käsitystään, jonka mukaan Venäjä olisi vuonna 1942 kykenevä käymään sotaan Saksaa vastaan. Sitä hän halusi vastustaa jo vuonna 1941. Hänen arvionsa mukaan olennainen osa Venäjäästä voitiin vallata touko–syyskuun aikana. Tuona aikana ei lännestä olisi vielä paljon mitään odotettavissa. Mutta vuonna 1942 täytyisi hänen olla jälleen valmiina taisteluun Englantia vastaan. Minua ei yllättänyt tämä selvä ja tiukka päätöksenteko. Viime viikkojen aikana olin kuullut Hitlerin puhuvan usein tuosta aiheesta.

Paluumatkalla Hitler sai kirjeen Mussolinilta, joka ilmoitti edessäolevasta italialaisten marssista Kreikkaan. Hitler uskoi olevan vielä aikaa puhua tuosta suunnitelmasta. Saksan rajan ylittämisen jälkeen vahvisti Saksan lähetystöltä Roomasta saatu raportti tuon italialaisten menettelyn. Hitler antoi heti kysyä asiaa Roomasta ja sopia tapaamisen Mussolinin kanssa Firenzeen lokakuun 28. päiväksi. Niinpä ajoimme Aachenista Müncheniin ja sieltä edelleen muutaman tunnin pysähdyksen jälkeen yöllä 28. päivää vastaan Firenzeen. Saavuimme sinne kello 11. Mussolini tervehti vierastaan heti tiedolla, että italialaiset joukot olivat tuon päivän aamuna ylittäneet Kreikan rajan. Mussolini näytti voitonvarmalta ja toiveikkaalta odottaen pikaisia ilmoituksia menestyksestä.

Hitler vaikutti rauhalliselta ja luottavaiselta eikä antanut Mussolinin huomata, kuinka vakavaksi hän itse arvioi tilanteen. Keskustelu Mussolinin kanssa sujui tavanomaiseen, hyvin ystävälliseen tapaansa eikä jättänyt jälkeensä minkäänlaista ärtyneisyyttä. Mussolini antoi vieraalleen erityisen lahjan, Hans Makartin maalauksen ”Rutto Firenzessä”. Hitler oli tiennyt, että tuo taulu oli Italian valtion omistuksessa, ja oli jo ilmaissut pienessä piirissä haluavansa ostaa sen. Niinpä lahja oli Hitlerille epäilemättä ilonaihe, joka kuitenkin ei tuossa tilanteessa voinut aikaansaada toivottua vaikutusta.

Venäjä, Englanti, Balkan ja Gibraltar

Kello 18 Hitler nousi jälleen junaansa palatakseen Berliiniin. Siellä alkoi kiireinen aika. Hitler kävi pitkiä neuvotteluja OKW:n kanssa. Marraskuun 4. päivänä hänellä oli pitkä keskustelu Brauchitschin ja Halderin kanssa. Hitler piti toimintaa Espanjassa Gibraltarin valtaamiseksi yhäkin kiireellisenä ja välttämättömänä. Siellä hän näki erityisen painopisteen sodankäynnille. Luonnollisesti kaikki riippui lähinnä Francon myöntyväisyydestä. Italialaisten tilannetta Libyassa Hitler seurasi suuresti huolestuneena. He olivat torjuneet siihen asti saksalaisten puuttumisen Pohjois-Afrikan tapahtumiin, mutta Hitler tahtoi välttää englantilaisten asettumisen sinne. Kenraali Ritter v. Thoma oli lähetetty OKH:sta perusteelliselle tiedustelu- ja perehtymismatkalle Libyaan ja yleensä Pohjois-Afrikkaan. Hän kertoi Hitlerille marraskuun 3. päivänä selkeästi ja asiallisesti matkansa tuloksesta: Saksalaista toimintaa pohjois-afrikkalaisella autiomaa-alueella voitiin pitää tarkoituksettomana, ja siltä puuttuivat toiveet menestyksestä. Thoma viittasi tällöin erityisesti vaikeaan huoltotiehen Italian ja Välimeren kautta.

Marraskuun alussa, ennen Neuvostoliiton ulkoministerin Molotovin vierailua, Hitler tuntui olevan yhä epäilevän odottava ja epävarma tulevien päämääriensä suhteen. Hänen levottomuuttaan lisäsivät tiedot englantilaisten toimista Egyptistä käsin Bal-

kanin ja Pohjois-Afrikan suuntiin. Balkanilla hänen huolenaiheensa oli Ploestin öljyalue.

Muistopäiväksi, 9. marraskuuta, Hitler matkusti Müncheniin siten, että hän piti jo 8. päivän iltana puheen Löwenbräu-Kellerissa. Hänen sanansa olivat vakavia. Hän ei antanut epäilylle sijaa, etteikö hänen olisi johdettava sota voittoon. Mutta missä ja miten hän aikoi jatkaa taistelua, se jäi täysin avoimeksi. Siitä hän ei puhunut lainkaan. Kansan tuli kuitenkin saada tietoonsa, että suuret yhteenotot olivat vielä edessä. Esimerkkinä hän mainitsi senhetkisen ilmasodan Englantia vastaan, jonka hänen sanojensa mukaan oli laukaissut Churchillin kesällä suorittamat naurettavat ilmahyökkäykset Berliiniin.

Hitler matkusti marraskuun 10. päivänä aamupäivällä jälleen takaisin Berliiniin. Aikatauluun oli vaikuttanut, kuten menomatkallakin Müncheniin, arvio englantilaisten lentoajoista Saksaan. Berliinissä Hitler meni heti suureen tilannehuoneeseen. Päivän teemana oli Venäjä. Jodl kiinnitti huomiota siihen, että maavoimien täytyisi saada tietää jotain, sillä aika toukokuuhun tuli yhä lyhyemmäksi. Hitler käski julkaistavaksi ohjeen, jotta kaikki valmistelutoimenpiteet edessä olevien kysymysten ratkaisemiseksi käsiteltäisiin kootusti. Päätös Venäjän suhteen tulisi tehtäväksi vasta Molotovin vierailun jälkeen. Niinpä Puolustusvoimien johtoesikunta antoi marraskuun 12. päivänä ”Ohjeen n:o 18”, jossa Espanja ja Gibraltar, Italian hyökkäys Egyptiin, Balkan mahdollisine Kreikan miehityksineen sekä Venäjä ja ”Seelöwe” näyttelivät jokainen osaansa. Uhkaavimmalta näytti kohta 5 eli Venäjä. Siinä sanottiin, että ”kaikkia jo suullisesti käskettyjä valmisteluja itää varten tulee jatkaa”. Espanjan aluetta koskevana seurasi ”Ohje n:o 19” eli ”Operaatio Felix”, joka sisälsi hyvin paljon yksityiskohtia Espanjan ja Portugalin miehityssuunnitelmaa varten siten, että joukkojen valmiuden puolesta voitaisiin marssi käskää 10. 1. 1941. Mutta kuukautta myöhemmin, joulukuun 11. päivänä, ohje n:o 19 kumottiin. Kaikki Iberian niemimaata koskevat suunnitelmat putoivat pois, sillä Franco oli ilmoittanut aikomuksensa pysyä puolueettomana. Hitler oli lähettänyt omien tarkoituksperiensä

selvittämiseksi amiraali Canariksen Francon luo. Hitler luotti Canarikseen eikä syyttänyt tätä tehtävän epäonnistumisesta. Minulla sen sijaan oli hienoinen epäily Canariksen suhtautumisesta Hitlerin Espanjan-politiikkaa kohtaan. Hänen asenteensa näytti minusta kyseenalaiselta.

Molotov Berliinissä

Marraskuun 12. päivänä puolelta päivin saapui Molotov Berliiniin, minkä jälkeen heti iltapäivällä oli ensimmäinen keskustelu Hitlerin kanssa. Molotov toi Moskovasta mukanaan selviä ja täsmällisiä kysymyksiä, jotka kaikki käsittelivät niitä pulmia, joita oli syntynyt Venäjän ja Saksan välille viimeisten kuukausien aikana. Hän aloitti Suomen-kysymyksellä jatkaen sitten Romanian ja Bulgarian kautta Turkkiin. Molotov antoi ymmärtää, että nuo valtiot kuuluivat venäläiseen vaikutuspiiriin eivätkä siten oikeastaan voineet mitenkään olla Saksan toimenpiteiden kohteina. Hitlerin oli vaikea löytää sopivia vältteleviä vastauksia. Myös toisena vierailupäivänään Molotov palasi tiettyihin kysymyksiin takaisin eikä saanut niihin mitään lopullisia, tyhjentäviä vastauksia. Molotovilla oli 13. päivänä illalla perusteellinen keskustelu Ribbentropin kanssa. Tällä oli kiihkeä pyrkimys estää sota Venäjän ja Saksan välillä. Hän ei halunnut antaa yhteyden mennä poikki.

Marraskuun jälkipuoliskolla Hitler vietti muutamia päiviä Obersalzbergissä. Aiheena oli Bulgarian kuninkaan Boriksen vierailu. Hitler huolissaan Balkanin-politiikasta pelkäsi venäläisten takuita Bulgarialle, jolloin hänelle voisi tulla suuria vaikeuksia. Hän halusi saada tuon hallitsijan Kolmenvallansopimuksen puolelle. Kuningas Boris näytti olevan kaikkien käsiteltyjen probleemoiden osalta pidättyvä, jopa torjuva. Hän oli kuitenkin, kuten aina, hyvin ystävällinen kertoen arvelematta omista aikeistaan.

Keskustelu marraskuun 19. päivänä Belgian kuninkaan kans-

sa oli pettymys. Hän tuli pyytämään kahden miljoonan sotavangin palauttamista ja samalla tutkimaan Hitlerin käsityksiä tulevista saksalais-belgialaisista suhteista. Hitler osoittautui kaikkien kysymyksien suhteen hyvin varaukselliseksi eikä suostunut mihinkään. Kuningas Leopoldin täytyi matkustaa takaisin ilman tuloksia.

Marraskuun 23. päivänä Hitler vastaanotti Berliinissä marsalkka Antonescun. Tämä saapui silloin ensimmäiselle vierailulle Hitlerin luo. Hitleriä miellytti suuresti Romanian valtionpäämiehen persoonallisuus. He keskustelivat pitkähkön ajan Romanian pulmista, jolloin Antonescu myös moitti naapureitaan, unkarilaisia. Marraskuun 23. päivänä juhlittiin Uudessa Valtakunnankansliassa Romanian liittymistä kolmen vallan sopimukseen, minkä jälkeen seurasi ruokailu Hitlerin asunnossa. Hitler sanoi Antonescun matkustettua pois, että hän uskoi löytäneensä tässä Saksan ystävän.

''Barbarossa''

Hitler ryhtyi vielä tuon syyskauden kuluessa hyvin tärkeään ja perustavaan toimenpiteeseen. Hän lähetti tohtori Todtin mukanaan Schmundt ja Engel itään etsimään Johtajanpäämajalle sijoituspaikkaa. Sopivimmalta Hitleristä tuntui sellainen paikka Itä-Preussissa, joka voitiin rakentaa pomminkestäväksi ja joka tarjosi myös tarpeeksi tilaa koko päämajan tarpeisiin. Tiedustelijat ehdottivat matkalta palattuaan valmistelujen aloittamista lähellä Rastenburgia sijaitsevassa maastossa. Hitler hyväksyi esityksen sekä antoi sitten käskyn aloittaa heti päämajan eli FHQ:n rakentamisen ja saattaa se päätökseen huhtikuuhun 1941 mennessä. Tuolla ratkaisulla näytti minusta Venäjän sotaretki tulleen aikamoisen askeleen lähemmäksi.

Joulukuu 1940 tuotti vielä eräitä hyvin selviä ohjeita seuraavaa vuotta varten. 5. päivänä Hitler otti vastaan Brauchitschin ja Halderin, jolloin seurasi hyvin perinpohjainen keskustelu Euroopan senhetkisestä tilanteesta. Käsitykset yksittäisistä kysy-

myksistä erosivat hyvin paljon toisistaan. Pisimpään keskustelut kiertelivät ilmatilanteessa ja Venäjän-kysymyksessä. Hitler sanoi ilmasodasta Englantia vastaan, että päivähyökkäykseemme keskeyttäminen oli pelastanut Englannin hävittäjätorjunnan tuholta. Hyökkäyksemme Englannin teollisuutta vastaan eivät pystyneet sitä tuhoamaan. Vaikutusta hän kuvasi minimaaliseksi. Aiheutetut materiaalimenetykset olivat korvattavissa vain toimituksilla USA:sta, mutta niitä ei saisi yliarvioida. ”Englantilaisilla ei ole vuonna 1941 vahvempia ilmavoimia kuin nyt. Meidän ilmavoimamme ovat keväällä olennaisesti vahvemmat”, sanoi Hitler. Venäjän suhteen hän totesi, että venäläinen ihminen on tasoltaan heikko ja armeija ilman johtajia. Hyökätessä Venäjälle täytyisi välttää vaara, että venäläiset vetäytyvät edestä pois. Hyökkäykset tuli suorittaa siten, että Venäjän armeija voitaisiin paloitella erillisiin osiin ja ottaa siten vangiksi. Täytyi etsiä lähtöalueita, jotka sallivat pääsyn suuriin saarrostoperaatioihin. Hitler odotti suuria osamenetyksiä, joiden piti johtaa siihen, että tietyllä hetkellä tulisi koko Venäjälle täysi sekasorto. Hänelle hyökkäys oli päätetty asia.

Joulukuun 10. päivänä Hitler piti suuren puheen erään berliiniläisen sotatarviketehtaan työläisille. Puhe oli varsinaisesti suunnattu kaikille varusteluteollisuuden työntekijöille ja laitoksille koko Saksassa. Myöskään tuossa tilaisuudessa hän ei jättänyt epäselväksi sitä, että pahin oli vielä edessä.

Vuoden viimeisinä päivinä Hitler antoi puolustushaaroille tiedoksi päätöksensä Venäjän suhteen. Joulukuun 18. päivänä hän määräsi jaettavaksi puolustushaarojen esikunnille ”Ohjeen n:o 21, tapaus Barbarossa”.

Joulukuun 22. päivänä ojensi uusi Japanin suurlähettiläs Oshima valtuuskirjeensä. Hitler tervehti häntä erityisen sydämellisesti. Lähettiläs oli palannut Japaniin Hitlerin tehtyä sopimuksen Venäjän kanssa vuonna 1939. Nyt näytti Japanin hallituksesta ajankohta jälleen otolliselta lähettää Oshima takaisin Saksaan. Oli täytynyt olla puhe siitä, että Hitler alkoi muuttaa politiikkaansa Venäjää kohtaan.

Se olikin Hitlerin viimeinen ”virkatoimi” Berliinissä ennen

pyhiä. Joulukuun 23. päivänä saavuimme erikoisjunalla Calais'n alueelle. Hitler vieraili maa- ja merivoimien kaukotoimintapattereissa, jotka kykenivät ampumaan Englantiin saakka. Hitler oli osoittanut jo kesästä alkaen erityistä mielenkiintoa noiden yksiköiden varustamista kohtaan. Iltapäivällä hän vieraili laivaston yksiköissä Boulognessa ja seuraavana päivänä kahdessa hävittäjälentorykmentissä. Siellä Hitler puhui hyvin kunnioittavin sanoin niiden toiminnasta viime viikkojen aikana. Illalla erikoisjunassa Hitler ylensi Engelin ja minut majureiksi. ohittan virkaikäjärjestyksen, mikä merkitsi meille suurta iloa ja yllätystä.

Joulukuun 25. päivänä Hitler kävi eräässä pommituslentorykmentissä ja vastaanotti iltapäivällä erikoisjunassaan Ranskan hallituksen päämiehen sijaisen, amiraali Darlanin, joka oli toiminut jo muutamia päiviä Lavalin seuraajana. Hitler kävi keskustelua tyytymättömänä ja kiihtyneenä. Hän arvosteli Lavalin erottamista sysäten syyn tuosta ratkaisusta Pétainin esikunnan saksalaisvihamielisille henkilöille. Muita yksityiskohtia tuosta neuvottelusta en ole saanut tietooni; saatoin vain havaita, kuinka vihainen Hitler oli.

Joulukuun 26. päivänä Hitler vieraili vielä eräässä jalkaväkirykmentissä ja kierroksen päätteeksi henkikaarti "Adolf Hitlerissä" Metzissä. Sen keskuudessa Hitler tunsu olonsa aina hyväksi. Puheessaan hän toi tuon tunteen selvästi ilmi. Henkikaartin täytyi myös olla aina valmiina siihen, että se asetetaan taistelujen painopisteisiin: "Teille, jotka kannatte nimeäni, on kunnia-asiana seistä taistelujen kärjessä."

Joulukuun 27. päivänä Hitlerillä oli vielä hyvin tärkeä ja vakava keskustelu suuramiraalin kanssa. Raeder asettui ponneksaasti vastustamaan Venäjän kanssa käytävää sotaa, joka "Ohjeen 21" mukaan näytti nyt jo hyvin todennäköiseltä, ennen kuin Englanti on voitettu. Hitler esitti sitä vastoin, että iskulla Venäjälle hän osuu myös Englantiin. Sotaretki olisi kasvavan venäläisen aseistautumisen vuoksi välttämätön, ennen kuin Venäjä olisi varustautumisen puolesta valmis vuodesta 1942 alkaen hyökkäykseen Saksaa vastaan.

Varustelun tärkeysjärjestys

Raeder tuli myös puhumaan jännityksistä laivaston ja ilmavoimien välillä. Oli kysymys ensi sijassa torpedoaseesta. Raeder vaati, että torpedolentueitten toimintaa johdettaisiin vain laivaston taholta. Ilmavoimilla ei hänen mukaansa ollut ammattihenkilöstöä tuolle asetyypille. Hitler halusi keskustella siitä aiheesta pikimmiten valtakunnanmarsalkan kanssa. Sitten Raeder esitti laivaston kannalta tärkeän asian: sukellusveneiden valmistuksen lisäämisen. Senhetkiset tuotantoluvut olivat korkeintaan 12–18 alusta kuukaudessa. Siten hän kosketteli pulmaa, joka oli tullut esille Venäjän-sotaretken päätöksen yhteydessä. Hitler oli antanut Todtille käskyn asettaa maavoimien varustamisen sotaan vuonna 1941 kaikin keinoin etusijalle. Meri- ja ilmavoimien varustelua täytyisi lähiaikoina supistaa. Kun Venäjä tulee lyödyksi, voitaisiin Hitlerin mukaan koko varusteluohjelma taas uudistaa.

Puhuin tuosta aiheesta myös Jeschonnekin kanssa, joka seurasi kehitystä mitä suurimmalla huolestuneisuudella. Ilmavoimien menetykset olivat viime kuukausien aikana taisteluissa Englannin yllä jatkuvasti kasvaneet. Senhetkinen tuotanto kykeni tuskin korvaamaan tappiot. Pommitusyksiköiden uudelleenmuodostaminen ei olisi mahdollista, sillä Ju 88:n tuotanto tuotti yhä suuria vaikeuksia. Kerroin Hitlerille ilmavoimien varustelutilanteesta ja pyysin häntä puhumaan tuosta aiheesta valtakunnanmarsalkan kanssa. Näin tässä kysymyksessä suuren tulevaa kehitystä varjostavan pulman. Hitler myönsi, että ilmavoimien varustaminen oli tärkeää, mutta vuoden 1941 kevääksi hän tarvitsi kaiken kapasiteetin maavoimille. Kesällä täytyisi varustelu sitten järjestää uudelleen. Mutta hän tahtoi silti puhua valtakunnanmarsalkan kanssa. Otin hyvin raskaasti, jopa pelonsekaisin tuntein tuon ratkaisun. Tiesin Englannin ilmavoimien jatkuvasta vahvistumisesta ja näin siinä tulossa olevan kahden rintaman sodan valtakunnalle muodostaman suuren vaaran. Jeschonnek, joka arvioi tilannetta samoin, oli jo tähden-tänyt Göringille noita vaaroja, mutta ei ollut lähtenyt taistele-

maan Hitlerin tohtori Todtille antamia ohjeita vastaan. Göring oli mukautunut Hitlerin päätökseen vastoin parempaa tietoaan.

Arvostelevia ääniä

Talven 1940/41 kuluessa kuulin johtavien sotilas- ja siviilihenkilöiden keskuudessa yhä enemmän epäilyä sodanjohdon suhteen. Nuo mielipiteet vaihtelivat harmittomasta johdon arvostelusta sellaisiin huomautuksiin kuin ”sota on menetetty”. Hitleriä syytettiin siitä, että hän tunteita korostavana poliitikkona tunsii itsensä aina englantilaisten nöyryyttämäksi ja loukkaamaksi. Nyt hän halusi aloittaa kahden rintaman sodan omistamatta kuitenkaan riittävästi siihen välttämättä tarvittavia monia elementtejä, ennen kaikkea varustelukapasiteettiä ja raaka-aineita.

Sellaiset kriittiset äänet olivat vähemmistönä; mutta en voinut olla niitä kuulematta, sillä enimmäkseen nuo arvostelijat esiintyivät vakavasti ja ponnekkaasti. He eivät kuitenkaan voineet silloin saada minua vakuuttuneeksi. Edustin huolimatta näistä epäilyksistäni sellaista näkökantaa, jonka mukaan Hitler teki laskelmia tarkasti ja tosiasiat huomioonottaen, joten mitään katastrofia ei voisi tulla. Mielestäni nuo vastustajat, arvostelijat ja epäilijät – enimmäkseen ”paremmista piireistä” – tekivät kuitenkin perustavanlaatuisen virheen. He katsoivat Hitleriä halveksivasti alaspäin, kieltäytyivät myönteisestä yhteistyöstä, eräät jopa taistelivat Hitleriä vastaan olettaen siten suojautuvansa onnettomuudelta. He eivät tienneet tai eivät halunneet sitä nähdä, että kansa oli Hitlerin puolella ja teki hänestä tässä vastakkainasettelussa vahvemman.

Minua nuo vaikutelmat vahvistivat suhtautumisessani Hitleriin. Kielteisen opposition tie näytti minusta aivan väärältä, sen jälkeen kun olin yhä uudelleen saanut kokea, että Hitlerin kanssa saattoi puhua ja hän oli saatavissa vakuuttuneeksi erilaisista näkökannoista, jos vain esitti asian oikealla tavalla. Olin usein todistajana sekä nähden että kuullen, kun kenraalit tai muut korkeat upseerit eivät löytäneet oikeaa sävyä puhuessaan Hitle-

rin kanssa. Kun hän oli toistuvasti, ennen Puolan ja Ranskan sotia, saanut tuntea varsinkin maavoimien opposition ja oli noiden sotaretkien jälkeen todettu olleen loistavasti oikeassa, hän helposti pyrki mitätöimään erityisesti vanhempien upseerien arvostelewan asenteen tappiomielialan lietsomisena. Hän sanoi minulle: ”En voi ymmärtää sitä, sillä jos mies valitsee itselleen ammatiksi toimimisen sotilaana, upseerina, niin täytyy toki hänen hartain toiveensa olla, että voisi myös joskus tuota ammatia harjoittaa. Sellaisen asenteen täyttämistä olivat preussilaiset upseerit olleet jo kaukaisista ajoista lähtien. Sotilas ja kenraali ei sentään voi ottaa tehtäväkseen pidätellä minua sodasta, siten että viivyttelisi sotavalmisteluja ja varustelua. Sehän on sabotaasia. Asian täytyykin olla toisinpäin, eli sotilaitten tulee painostaa sotimaan, niin että poliitikkojen täytyy heitä pidätellä. Mutta minusta näyttää siltä, että kenraalit pelkäävät vastustajia. Pitävätkö he sitten minua niin tyhmänä, että en tunne tai osaa arvioida oikein vihollisen vahvoja ja heikkoja puolia?”

Ensimmäisen sotavuoden kuluessa oli myös yhä selvemmin havaittavissa, että kirkot, varsinkin protestanttinen kirkko, torjuivat Hitlerin suunnitelmia; mutta eivät ainoastaan papit vaan paljolti myös maanviljelijät, aatelisto, upseerit ja korkeammat virkamiehet. Tuona talvena ennen Venäjän-sotaa muodostui yksittäisiä ryhmiä, jotka yrittivät mitätöidä Hitlerin aikeita. He olivat sitä mieltä, että Hitler oli asennoitunut aivan antikristillisesti, hän oli kirkkoja vastaan ja tahtoi kukistaa ne. Hitler mainitsi sodan aikana yhä uudestaan, että hän ei ole aikeissa kumota kirkon asemaa. Hän oli oppinut selkeästi tuntemaan kansan luonnollisen toiveen lujan uskonnon suhteen sekä sen, että siihen tarvitaan organisaatio, joka voi auttaa kansaa. Hän arvosteli vain pappien kansallissosialismin vastaista mieltä. Hänen mielestään he eivät olleet sidoksissa kansaan eivätkä tienneet, mitä kansa tahtoi.

Ihailin noihin aikoihin usein Hitlerin rauhallista esiintymistyyliä enkä pitänyt häntä koskaan ”epämiellyttävänä ihmisenä”. Päinvastoin, minulle hän oli esteetikko, ”kauneuden ystävä”. Hänen suurpiirteisyytensä, kärsivällisyytensä ja ritarilliset

tapansa olivat syynä siihen, että kaikki ihmiset, jotka tulivat hänen kanssaan läheisempään kosketukseen, pitivät häntä inhimillisenä ja sympaattisena.

Venäjän lyöminen Englannin kohtaamiseksi?

Miten Hitler johtui päätökseen hyökätä Venäjälle, ennen kuin Englanti oli voitettu? Se oli sodan kannalta ratkaiseva kysymys, kuten minusta tuntui. Hitler oli vakuuttunut siitä, että Englanti odotti jostain apua taisteluunsa Euroopasta ja noina talvikuu-kausina vallinneen sotatilanteen perusteella näki auttajina Amerikan ja Venäjän. Hänen arvionsa Amerikasta vakuutti hänet siitä, että USA olisi vasta vuonna 1943 kykenevä auttamaan Euroopassa. Sitävastoin Venäjän tilannetta hän arvioi siten, että venäläiset saattoivat jo syksystä 1942 alkaen puuttua aktiivisesti asioihin. Hän ei pitänyt saksalais-venäläistä liittoa mitenkään rauhan takeena vuosiksi eteenpäin. Stalin tahtoi odottaa siksi kunnes Saksan voimat olivat heikentyneet taisteluissa lännessä, ja sitten eräänä päivänä voisi puuttua vaaratta Euroopan taisteluihin. Hitler halusi kaikin keinoin ehtiä venäläisten hyökkäyksen edelle. Hän tiesi, että Saksa ei voisi samanaikaisesti taistella kaikkiin suuntiin. Siksi hänen suunnitelmansa oli lyödä vastustaja toisensa jälkeen, oli sitten kysymys neuvotte- luista tai sodasta. Hän toivoi salassa yhä vieläkin yhteisymmär- rystä anglosaksien kanssa, vaikka hänellä oli jo vuodesta 1937 alkaen tiedossa englantilaisten pääasiassa saksalaisvastainen politiikka. Sen lisäksi tuli hänen huolensa oman ”vanhenemi- sensä” vuoksi mutta myöskin tietoisuus siitä, että hänen jäl- keensä ei kukaan kykenisi jatkamaan hänen työtään. Hänen kotimaiset vihamiehensä nimittivät sitä itsensä yliarvostamiseksi, ylimielisyydeksi, suuruudenhulluudeksi jne. Tuon kaiken Hitler tiesi. Hän oli siitä selvillä ja mainitsi asian useinkin päivit- täisten sotilaallisten tilanneselostusten yhteydessä.

Vuodesta 1941 piti tulla yksinomaan Venäjän kanssa tapahtu- van yhteenoton vuosi. Hitler teki valmisteluja siten, että hän

kykenisi hyökkäämään suunnilleen toukokuun puolivälissä. Hänen suunnitelmansa oli suorittaa sotatoimet aluksi painopistesuunnilla pohjoisessa ja etelässä, jolloin Leningradin ja Rostovin valtaamisen jälkeen olisi vuorossa molemmilta sivustoilta suuri saarrostushyökkäys Moskovan itäpuolelle. Siten hän uskoi voivansa heikentää venäläisiä siinä määrin, että he luopuisivat taistelusta, ja hän voisi sitten koota kaikki voimat iskuun Englantia vastaan.

Ratkaisuja

Talvi 1940/41 oli pohdintojen, suunnitelmien ja ratkaisujen aikaa. Hitler oleskeli paljon Obersalzbergissä, koska siellä sai rauhaa töilleen. Uudenvuodenpuheessaan puolustusvoimille ja Saksan kansalle Hitler kosketteli sotilaallista kehitystä vuonna 1940 ja otti kantaa maailmantilanteeseen: ”Vuosi 1941 tulee näkemään Saksan maa-, meri- ja ilmavoimat valtavasti vahventuneina ja hyvin varustautuneina.” Ilmasodasta hän sanoi: ”Herra Churchill olikin juuri se mies, joka yhtäkkiä keksi rajoittamattoman ilmasodan suureksi brittiläisen voiton salaisuudeksi. Kolmen ja puolen kuukauden ajan on tuo rikollinen pommitanut Saksan kaupunkeja yöhyökkäyksin. . . Olen katsellut nyt kolmen ja puolen kuukauden ajan tuota inhimillistä julmuutta, joka on ollut sotilaalliselta kannalta pelkkää kiusantekoa.” Nämä julistukset merkitsivät sodan jatkamista kovemmin keinoin ja vaikuttivat kansaan lamaannuttavasti. Mutta oli hämmästyttävää, kuinka kärsivällisesti massat käyttäytyivät. Useimmat sanoivat, että Johtaja kyllä tietää, mitä on tehtävä. Koko kansa oli valjastettu työskentelemään sodan hyväksi tehden työnsä suurella innolla ja päämäärästään tietoisena.

Tammikuun 8. ja 9. päiväksi oli Hitler kutsunut sotilasjohdon luokseen erääseen kaikkein tärkeimmistä ja ratkaisevimmista istunnoista, mitä Hitler järjesti tuolle joukolle vuonna 1941. Hän puhui lähinnä eurooppalaisesta tilanteesta: ”Espanja jää pois auttajien joukosta. Ranska on meitä vastaan. Meillä ei ole vel-

voitteita Ranskaa kohtaan. Venäjä on esittänyt hiljan vaatimuksia, joita sillä ei ennen ollut: Suomi, Balkan ja Mariupol. Romania on puolellamme, Unkari on esteetön. Jugoslaviassa on kaikki avoinna. Bulgaria on hyvin varovainen. Eikö dynastia halua riskeerata?”

Hän jatkoi: ”Englanti haluaa hallita mannermaata.” Sen siis myös täytyisi lyödä meidät siellä. Hitler halusi olla niin vahva, että tuohon päämäärään se ei ikinä pääsisi. Englannin toivo oli Venäjässä ja Amerikassa: ”Me emme kykene lyömään Englantia lopullisesti maihinnousulla.” Vuonna 1941 olisivat olosuhteet mannermaalla Hitlerin arvion mukaan vakiintumassa sellaisiksi, että me emme voisi jäädä odottamaan sodan jatkumista Englannin ja mahdollisesti myös USA:n kanssa. Uudesta Englannin ulkoministeristä Edenistä Hitler sanoi, että hän on Venäjän kanssa tapahtuvan yhteistoiminnan mies.

Hitler kuvaili Stalinin viisaaksi ja viekkaaksi. ”Hän tulee vaatimaan yhä enemmän. Saksan voitto on venäläiselle ideologialle sietämätön. Päätöksemme täytyy olla Venäjän lyöminen maahan niin aikaisin kuin mahdollista. Englantilaisilla tulee olemaan kahden vuoden kuluttua käytössä 40 divisioonaa. Se voisi houkutella Venäjän liittoon. Tarttuminen Venäjän-kysymykseen antaa Japanille idässä vapaat kädet Englantia vastaan. Japani on valmis vakavaan yhteistyöhön.” Venäläisestä varustuksesta Hitler sanoi, että materiaali on vanhentunutta. Lisäksi Venäjän armeijalta puuttuu henkinen voima.

Ensi kertaa suuremman joukon edessä mainitsi Hitler nyt sodankäynnin Afrikassa. Ei saisi tulla kysymyksenalaiseksi, että Italia sortuisi sisältäpäin. Senhetkiset Italian epäonnistumiset Afrikassa aiheutuivat hänen mukaansa uudenaikaisen varustuksen puutteesta. Meidän oli pakko lähettää sinne joukkoja avuksi.

Hitler antoi ymmärtää ehdottoman selvästi, että hän halusi tuona vuonna kesällä käydä sotaan Venäjää vastaan. Alunperin hän oli aikonut aloittaa sotatoimet toukokuun jälkipuoliskolla. Balkanin ja Pohjois-Afrikan suuntien kehityksen vuoksi tulisi mahdollisesti hyökkäyksen alku siirtymään kesäkuuhun.

Läsnäolijat ottivat Hitlerin tiedonannot vastaan mykkinä ja

ilman vastaansanomisia. Minun täytyy sanoa, että upseerien kasvoilla oli sulkeutunut ilme eikä kai kukaan tahtonut ymmärtää Venäjän vastaisen sodan välttämättömyyttä. Olen saanut paljon myöhemmin tietää, että vakava epäily ilmaistaan vasta paluumatkalla.

Käsitykseni tulevasta sodankäynnistä oli vuoden alkaessa pessimistinen. Asioiden kehittyessä nähtävissä olevalla tavalla voitto ei tuntunut enää mahdolliselta. Tulin siihen käsitykseen, että Hitler halusi saattaa jättiläismäisen Venäjän valtakunnan siinä määrin riippuvuuteen Saksasta, että se voisi toimittaa meille välttämättömät raaka-aineet sodankäynnillemme Englantia vastaan. Se näytti minusta tärkeältä erityisesti siinä tapauksessa, että USA mahdollisesti liittyy sotaan Englannin rinnalle. Se taas ei tuntunut vielä aivan varmalta, mutta Washingtonissa toimineen asiainhoitajamme kaikkien yksityiskohtaisien kertomuksien perusteella kävi ilmi, että kehitys ei siellä ollut myönteistä. Roosevelt antoi yhä kriittisempiä ja Saksan suhteen torjuvampia lausuntoja, ja kansaan alkoi tarttua saksalaisvastainen mieli. Minusta näytti siltä, että Churchillin oli onnistunut kytkeä Roosevelt mukaan ohjelmaansa. Niinpä seurasin lännen poliittista kehitystä hyvin vakavana. Hitler oli puhunut koko ajan, että meidän täytyi saada Venäjä selvitetyn, ennen kuin USA tulisi sotaan mukaan. Tuo laskelma ei luultavasti nyt enää pätenyt. Sen vuoksi odotin itse vuotta 1941 kasvavalla huolella voimatta kuitenkaan kertoa missään näkemyksiäni. Vasta vuoden 1941 lopulta alkaen minulla oli tilaisuus puhua Hitlerin kanssa noista kysymyksistä.

Välimeri ja Pohjois-Afrikka

Tammikuun 11. päivänä Hitler allekirjoitti ohjeen n:o 22 ”Saksalaisten voimien osallistuminen apuna Välimeren taisteluihin”. Hitler käski maavoimien komentajaa tuon ohjeen kohdassa 1 muodostamaan sulkuosaston, joka voisi ”Tripolitanian puolustuksessa” tarjota liittolaisillemme ”arvokkaita palveluksia”. X

Lentoarmeijakunnan piti Sisiliasta taistella englantilaisia merivoimia ja englantilaisia meriyhteyksiä vastaan. Kolmantena valmistautumistehtävänä oli sittemmin toteuttamatta jäänyt armeijakunnan lähettäminen Albaniaan. Pitkissä neuvotteluissa 19. ja 20. päivänä tammikuuta Salzburgissa Mussolinin ja Hitlerin välillä tuota suunnitelmaa käsiteltiin perinpohjaisesti. Mussolini kiirehti kovasti saksalaisen joukon lähettämistä Pohjois-Afrikkaan, mikä saikin etusijan sotatoimissa Välimeren alueella.

X Lentoarmeijakunta, johon sisältyi yksiköitä taistelutehtäviin englantilaisia Välimeren merivoimia vastaan, siirrettiin tammikuussa Pohjois-Italiasta Sisiliaan. OKH oli lähettänyt kenraali, vapaaherra v. Funckin Italiaan ja Pohjois-Afrikkaan tutkimaan panssarijoukkojen toimintamahdollisuuksia. Helmikuun 1. päivänä hän palasi ja antoi Hitlerille raportin, joka kuullosti vähemmän lupaavalta. Mutta Hitler ei uskonut häntä. Kevyen divisioonan siirto Pohjois-Afrikkaan oli päätetty asia, sillä englantilaiset seisoivat jo El Agheilan edustalla. Rommel oli määrätty saksalaiseksi komentajaksi Pohjois-Afrikkaan, ja hän lähti helmikuun alkupäivinä Tripoliin. Hänen seurassaan matkusti Schmundt, joka tunsikin keskenään ristiriitaiset käsitykset sodankäynnistä Pohjois-Afrikassa. Hän tuli muutamien päivien kuluttua takaisin antaen Hitlerille selkeän ja rehellisen kuvan Libyasta. Hän piti sotatoimia tuolla alueella täysin mahdollisina ja suositteli suuremman joukon nopeaa siirtämistä Pohjois-Afrikkaan. Italialaisten sotilaallisesta voimasta Schmundtilla oli hyvin pidättyvä arvio. Hänen käsityksensä mukaan he olivat melko kelvottomia. Libyaan siirretyt saksalaiset voimat, 5. Kevyt Divisioona, lähetettiin rintamalle heti laivoista purkamisen jälkeen parantamaan italialaisten toivotonta tilannetta. Rommel oli kuin luotu sellaiseen toimintaan katsoen pyyteettä vain saamaansa tehtävää, ja hän osasi käyttöönsä tulevilla vähäisillä voimilla improvisoida tehokkaan vaikutuksen. Englantilaiset olivat tulleet varovaisiksi, sillä heidän täytyi luovuttaa voimia Kreetalle ja Kreikkaan, mikä merkitsi Rommelille selvää helpotusta. Rommel nautti Hitlerin erityistä luottamusta, jonka

hän oli hankkinut Ranskan sodan aikana nopealla ja tehokkaalla sotatoimien johtamisella.

Hitleriä kiinnosti sängen vähän taistella italialaisten puolesta Pohjois-Afrikassa. Mutta hän oli antanut Mussolinille lupauksensa ja uskoi, että saksalaiset joukot nostaisivat siellä italialaisten taistelun tasoa. Hitlerin oli kuitenkin pakko ilmoittaa OKH:lle, että hyökkäystä Venäjää vastaan varmaankin täytyi siirtää joitain viikkoja. Mutta tätä äärimmäisen epämiellyttävää lähtöviivästä ei maavoimien johdossa pidetty mitenkään kummallisena asiana. Se hämmästytti minua, sillä tuon vuoden sodankäynnin päätapahtumalle, hyökkäykselle Venäjälle, oli arvioitu kestoksi vähintään viisi kuukautta. Siis nyt jo, tammikuun lopulla 1941, oli nähtävissä, että Venäjän sotaretkeä ei voitaisi saada päätökseen tuon vuoden aikana. Puhuin tuosta asiasta Hitlerille eräänä iltana Valtakunnankansliassa. Silloin minun täytyi todeta, että hän arvioi tuota ajallista lykkäystä täsmälleen samoin kuin minäkin. Mutta hän sanoi puolustukseen, että Saksan Wehrmachtin onnistuisi kesällä 1941 saada siinä määrin venäläisiä pois pelistä, että vuonna 1942 tarvittaisiin vain lyhyt sotaretki Venäjän voittamiseksi. En ollut tuosta ratkaisusta mitenkään onnellinen ja sanoinkin Hitlerille, että en voinut uskoa asian olevan niin. Minulla oli tuon keskustelun jälkeen tunne, että kehitys Välimerellä ei suinkaan sujuisi Hitlerin suunnitelmien mukaan mutta että hän ei myöskään voinut toimia Italian suhteen toisin.

Tammikuun 27. päivänä matkustimme junalla Müncheniin. Siellä sujui iltapäivällä ohjelma tavanomaiseen tapaansa. Hitler vieraili rouva Troostin ja professori Gieslerin luona viiheyden tämän ateljeerissa kauan tutkimassa uusimpia suunnitelmia Münchenin uudisrakennuksien ja korjausten suorittamiseksi. Keskiyöllä jatkoimme junalla matkaa kohti Berliiniä, jonne saavuimme tammikuun 28. päivänä aamupäivällä. Seuraavana päivänä Hitlerin yllätti tieto valtakunnan oikeusministerin, tohtori Gürtnerin kuolemasta. Hitlerin välittäessä ylipäänsä juristeista sängen vähän Gürtner oli kuitenkin nauttinut hänen silmissään aina kunnioitusta ja arvontoa, joten Hitler puhuikin lähipäivinä useasti hänen saavutuksistaan.

Sotatoimisuunnitelma Venäjää vastaan

Helmikuun 3. päivänä Hitler johti iltapäivällä pitkän, tuntikau-
sia kestäneen neuvottelun Brauchitschin, Halderin, Heusinger-
in, Keitelin ja Jodlin kanssa. Neuvottelun kestäessä tuli myös
Jeschonnek mukaan. Hitlerin tarkoituksena oli kuulla perusteel-
liset esittelyt maavoimien laitimista Barbarossa-suunnitelmista.
Kenraalieversti Halder arvioi venäläisten voimat 121 jalkaväki-
divisioonaksi, 25 ratsuväkidivisioonaksi ja 31 mekanisoiduksi
prikaatiksi eli yhteensä noin 180 yhtymäksi. Niitä vastaan sak-
salaisilla oli asettaa 104 jalkaväkidivisioonaa, 20 panssaridivisi-
oonaa, 13 moottoroitua tai ratsuväkidivisioonaa sekä lisäksi
eräitä romanialaisia divisioonaa. Venäläisten divisioonien panssa-
rivaunumäärän Halder arvioi olevan yhteensä noin 10 000, joita
vastaan saksalaisilla oli 3500 panssarivaunua. Hän kuitenkin
arvioi venäläisten panssarien laadun heikoksi, mutta hän huo-
mautti myös, että täytyi olla valmiina yllätyksiin. Venäläinen
tykistö oli saatujen tietojen mukaan lukumääräisesti vahva,
mutta sen materiaali oli pääosin vanhentunutta. Saksalaisten
keskitysmarssi oli suunniteltu tapahtuvaksi kolmella armeija-
ryhmällä ja neljällä panssariryhmällä samanaikaisesti koko rin-
taman leveydellä. Huolto oli rautateiden puutteen vuoksi pakko
suunnitella kokonaan moottoriajoneuvojen varaan. Hitler hy-
väksyi suunnittelun päälinjat mutta toisti käsityksensä operaati-
oiden kulusta. Ensimmäisissä taisteluissa täytyi lyödä rajajou-
kot, minkä jälkeen hänestä oli tärkeää heti linjalta Pskov–Smo-
lensk – Kiova alkaen vahventaa pohjoista ja eteläistä armeija-
ryhmää, jolloin olisi vallattava ensisijassa Baltia Leningradia
myöten ja etelässä Rostovin alue. Keskellä toimivan armeija-
ryhmän tuli suorittaa hyökkäyksensä kohti Moskovaa mahdolli-
sesti vasta vuonna 1942. Erityisesti Hitler korosti vuoden 1941
pää tavoitetta nimittäin koko Baltian alueen ja Leningradin kau-
pungin valtaamista. Tämä päämäärä tulisi maavoimilla olla koko
ajan silmiensä edessä, jotta venäläiset luopuisivat Itämerestä.
Sitten Hitler puhui muutamista erilliskysymyksistä, jotka olivat
joko välttämättömiä ensimmäiselle hyökkäykselle tai koskivat

huoltoyhteyksiä. Hitlerille tärkeä seikka oli ilmatilanne. Saksa-laisten puolella otaksuttiin, että venäläisillä oli huomattavia lentojoukkoja. Hitler korosti sen vuoksi ilmasuojelun ja ilmatorjunnan tärkeyttä. Hän hyväksyi myös ilmavoimien laatimat suunnitelmat idän sotaretkeä varten. Niiden mukaan tuli saksa-laisten pommitusyhtymien lyödä hajalle venäläiset lentoyksiköt kolmen ensimmäisen päivän aikana, jotta mahdollistettaisiin sen jälkeen panssariyhtymille nopea eteneminen.

Tuon pitkän ja perusteellisen neuvottelun kuluessa, jolloin käsiteltiin tavattoman suuren alueen valtaamista, tuntui minusta melkein mahdottomalta, että asetetut tavoitteet voitaisiin koskaan saavuttaa. Ennen Ranskaan tehtyä hyökkäystä Brauchitsch ja Halder olivat useita kertoja esittäneet epäilyksensä ja tuoneet julki, että he olivat täysin sodankäyntiä vastaan. Hitlerin ohjeet aloittaa hyökkäys Venäjälle he ottivat vastaan ilman epäilyksen sanaakaan ja vastarintaa tekemättä. Jouduin jopa ajattelemaan, että he olivat päässeet täysin selville yrityksen mahdottomuudesta mutta eivät ryhtyneet mihinkään toimiin sitä vastaan haluten antaa Hitlerin rynnätä onnettomuuteensa. Tietysti tuollainen ajattelu oli silloin hyvin poikkeavaa, mutta valtaavan venäläisen alueen suuruus antoi siihen aihetta. Lisäksi oli otettava huomioon keväällä 1941 sodankäynti Pohjois-Afrikassa sitoutuneena hyvin epäilyttävään liittolaiseen. Minusta tapahtumat näyttivät tulleen aivan liian riskialttiiseen vaiheeseen.

Ennen Balkanin sotaretkeä

Helmikuun 6. päivän iltana Hitler matkusti jälleen Müncheniin, josta matka jatkui seuraavana päivänä Berghofiin. Hän viipyi Obersalzbergissä muutamia lyhyitä keskeytyksiä lukuunottamatta maaliskuun puoleen väliin. Helmikuu oli vuorella hyvin miellyttävä kuukausi. Palvelus ei rasittanut paljoakaan. Valmistelut Barbarossaa ja Kreikan valtausta varten sujuivat suunnitelmien mukaisesti. Ilmasota luoteisrintamalla hidastui osaksi hyvin huonojen sääolosuhteiden vuoksi. Yleensäkin oli tuskin

enää havaittavissa, että olimme sodassa. Hitler otti vastaan jugoslaviaalaiset valtiomiehet, pääministeri Zvetkovitshin ja ulkoministeri Cincar-Markovitshin käymään perusteellisia neuvotteluja. Hitler halusi puhua heidät liittymään kolmen vallan sopimukseen. Keskustelu oli avointa ja pidättelemätöntä, mutta kysymys liittymisestä jäi ratkaisematta.

Helmikuun 24. päivänä Hitler ajoi Müncheniin pitääkseen iltapäivällä puheen Hofbräuhausin juhlasalissa puolueen perustamispäivän johdosta. Ystävyyttään Mussoliniin hän korosti aivan erityisesti: ”Myöskään tätä vastustajamme eivät vielä käsittä” hän sanoi, ”että jos minä kerran pidän jotain miestä ystäväni, silloin minä seison hänen rinnallaan, enkä tee tästä asenteesta mitään neuvottelukohdetta”. Sitten hän puhui Saksan asevoimien ja kansan saavutuksista eikä jättänyt mitenkään epäselväksi, että hän oli vakaasti sitä mieltä”, että aivan kuin Kaitselmus on siunannut tähänastista taistelua, hän tulee myös tulevaisuudessa sitä siunaamaan”.

Helmikuun 28. päivän iltana matkustimme junalla Wieniin. Hitler halusi ottaa osaa 1. maaliskuuta tilaisuuteen, jossa Bulgaria otettiin kolmen vallan liiton jäseneksi. Kysymyksessä oli juhlallinen kokoontuminen Belvedere-palatsissa, osanottajina Bulgarian pääministeri Filoff, kreivi Ciano, suurlähettiläs Oshima sekä Ribbentrop. Juhlatilaisuuden jälkeen Hitler tarjosi lounaan Belvederen tiloissa. Samaan aikaan saksalaiset pioneerit työskentelivät Tonavalla rakentaakseen kolme suurta siltaa, mikä merkitsi alkua saksalaisten joukkojen keskityksille Kreikkaa vastaan. Noiden siltojen yli lähetettiin saksalaisia osastoja marssille Bulgarian alueelle. Se oli Hitlerin suunnitelman mukaan ajateltu toimenpiteenä Venäjää vastaan. Molotov oli vierailullaan marraskuussa 1940 Berliinissä ilmoittanut Venäjän voimakkaan mielenkiinnon Bulgariaa kohtaan. Hitler oli silloin jäänyt hänelle vastauksen velkaa. Nyt Molotov sai sen.

Hitler käytti Wienissä iltapäivällä tilaisuutta hyväkseen keskustellakseen perinpohjin Cianon kanssa. Hitler tahtoi antaa italialaisille selvän kannanoton Kreikkaa vastaan alkavan taistelun suhteen. Illan Hitler vietti aluejohtaja Baldur v. Schirachin

ja hänen vaimonsa luona. Hän arvosti suuresti näitä molempia. Rouva v. Schirachin Hitler tunsikin jo pienestä työstä isänsä Heinrich Hoffmannin talosta. Seuraavana aamuna junamme piti kello 6.45 alkaen puolentoista tunnin tauon Linzin asemalla. Hitler mielellään poikkisi tuollaisessa tilanteessa pikavierailulle kaupunkiin katsoakseen sieltä tiettyjä kohteita, ennen kuin päivän liikenteen tungos esti häntä sellaisesta. Tuona aamuna hän puhui Tonavan rantojen rakennussuunnitelmista ja uudesta Nibelungen-sillasta.

Obersalzbergissä kestivät päivittäiset tilanneneuvottelut Keitelin ja Jodlin kanssa jälleen pitempään. Hitler otti myös vastaan muutamia vieraita, jotka tuntuivat hänestä tärkeiltä edessäolevan Balkanin operaation vuoksi. Ensimmäisenä saapui 4. maaliskuuta Jugoslavian prinssihallitsija Paul. Hitler pyrki tällöin ensi sijassa saamaan vieraansa myös liittymään kolmen vallan sopimukseen. Käytiin kohtelias ja virallinen keskustelu, joka ei kuitenkaan tuottanut tulosta. Hitler mainitsi, että Jugoslavia määritteli kantansa mahdollisesti muutaman viikon kuluessa, joskaan hän ei oikein näyttänyt uskovan myönteiseen tulokseen.

Jodlia askarrutti Japanin-kysymys. Lähtien siitä tosiasiasta, että saksalaisten hyvin tuntema kenraali Oshima oli jälleen ottanut hoitaakseen suurlähettiläntehtävän, saattoi Jodl päätellä Japanin puolustusvoimilla olevan tietynasteista valmiutta yhteistyöhön, jollei nyt jopa läheiseen liittosuhteeseen saakka. Hän esitti Hitlerille noita asioita käsittelevän ohjeen allekirjoittamista mitä pikimmin. Ohje n:o 24 ”Yhteistyöstä Japanin kanssa” annettiin 5. maaliskuuta 1941. Sen ensimmäinen lause kuului: ”Kolmen vallan sopimukseen perustuvan yhteistyön päämääränä tulee olla Japanin saattaminen mahdollisimman pian aktiiviseen toimintaan Kauko-Idässä.” Jäljempänä oli luettavissa: ”Yhteisenä sodankäynnin päämääränä on todettava Englannin nopea lyöminen ja siten USA:n pitäminen pois sodasta.” Ohjeen viimeinen lause kuului: ”Operaatio Barbarossasta ei japanilaisille saa antaa mitään vihiä.”

Maaliskuun 12. päivän iltana matkustimme junalla Linziin,

jossa Hitler halusi vieraila seuraavana aamupäivänä Hermann-Göring -tehtailla. Hän puhui siellä senhetkisten rautavarastojen lisäämisestä, koska ne olivat tarpeen panssarivaunujen ja panssarintorjuntatykkien tuotannon nostamiseksi.

Maaliskuun 16. päivänä Hitler puhui tavanomaiseen tapaansa Berliinin Zeughausissa sankarivainajien muistopäivän johdosta. Hän käsitteli tuolloin englantilaisten lentäjien suorittamia hyökkäyksiä sanoen, että ”myös kotiseutu joutuu tässä sodassa antamaan raskaampia uhreja kuin aikaisemmin. Ja tällöin ei ole vain miehen asia osoittaa vastustuskykyään, vaan se on ennen kaikkea myös naisen tehtävä”. Siten Hitler viittasi ensimmäistä kertaa edessäolevan ilmasodan vaaroihin, joiden suuruutta me emme tuohon aikaan ylipäänsä vielä kenneet edes aavistamaan.

Päivät aina maaliskuun 25. päivään asti kuluivat normaaliin tapaan ilman erikoisia tapahtumia. Hitler otti vastaan Afrikan Armeijakunnan komentajaksi nimitetyn kenraaliluutnantti Rommelin, ojensi hänelle tammenlehvät ritariristiin sekä keskusteli hänen suunnitelmistaan valloittaa Pohjois-Afrikassa Kyrenaika takaisin. Rommel oli suuri optimisti. Hän ei nähnyt mitään vaikeuksia toivoen 15. Panssaridivisioonan nopean toimittamisen jälkeen voivansa lähteä etenemään koko armeijakunnallaan itään. Hänen esiintymistyyliinsä ja se tapa, miten hän ymmärsi tehtävänsä, miellytti Hitleriä. Tämä puhui tuosta kenraalista täynnä ylistystä ja näki tilanteen kehittymisen Pohjois-Afrikassa hyvin myönteisenä. Noina päivinä myös lehdet kertoivat ensimmäistä kertaa ”Afrikan Armeijakunnasta” (Afrika-Korps). Maaliskuussa Rommel hyökkäsi Agedabian luona jatkaen sitten offensiivia nopeasti eteenpäin. Huhtikuun 4. päivänä hän valtasi Bengasin ja saartoi pian Tobrukin.

Hitler matkusti maaliskuun 20. päivänä Münchenin kautta kohti Wieniä, jonne hän saapui maaliskuun 25. päivänä aamupäivällä. Jugoslaavit olivat päättäneet liittyä kolmen vallan sopimukseen. Sitä piti juhlia asiaankuuluvasti. Hitlerin läsnäollessa allekirjoitettiin asiakirjat Belvedere-palatsissa, minkä jälkeen nautittiin lounas virallisissa ja juhlallisissa puitteissa. Jugoslaa-

vit olivat päätyneet allekirjoittamaan asiakirjat vasta, kun he olivat saaneet saksalaiselta taholta lujan vakuutuksen puolueettomuusasemansa säilyttämisestä. Hitler vietti jälleen illan Schirachien luona esiintyen seurallisena ja onnellisena siitä, että nyt oli viimeinkin Balkanin valtio liittynyt kolmen vallan sopimukseen. Hän tosin toi ilmi myös käsityksensä, jonka mukaan hän ei voinut luottaa kovin paljon senhetkiseen Jugoslavian hallitukseen.

”Marita”

Kuinka oikeassa Hitler olikaan epäilyksissään, sen osoitti maaliskuun 27. päivänä Hewelin toimittama tieto suuryllätyksestä. Yöllä oli prinssi Paul ja hänen hallituksensa Belgradissa syösty vallasta. Jugoslavian kaupungeissa ja kylissä vallitsi levottomuus. Belgradista kerrottiin tietoja kapinan merkeistä. Nuori kuningas Pietari oli ottanut julistuksella kuninkaalliset oikeudet itselleen. Mutta Hitler huomasi nopeasti, että tuo kaappaus oli sattunut juuri oikealla hetkellä. Barbarossa-suunnitelman toteuttamisen aikaan olisivat levottomuudet Jugoslaviassa tuottaneet hänelle selvästikin enemmän murhetta. Nyt hänellä oli sentään vielä hieman aikaa huolehtia niistä.

Hän käski OKH:n ja OKL:n edustajat neuvotteluun tarvittavista toimenpiteistä. Kello 13 oli neuvotteluhuoneessa kokoon-tuneena suuri joukko upseereita maa- ja ilmavoimista, minkä lisäksi tilaisuuteen osallistui myös ulkoministeri. Näin siellä Jodlin, Halderin, Hoffmann v. Waldaun, Bodenschatzin, Heusingerin ja monia muita. Hitler esitti siihen mennessä tietoon tulleet asiat ja sanoi sitten, että serbit ja sloveenit eivät ole koskaan olleet saksalaisystävällisiä. Hän ilmoitti päätöksensä hyökätä Jugoslaviaan mahdollisimman nopeasti odottamatta minkäänlaista uskollisuudenjulistusta ja päämääränä tuon valti-on hajoittaminen. Suuntaviivoina operaatiolle esitettiin mahdollisimman aikainen operaatio ”Maritan” eli Kreikan valtauksen aloittaminen sekä eteneminen Sofian alueelta Skopjen suuntaan ja isku vahvemmin voimin Nišiin ja Belgradiin. Grazin ja Kla-

genfurtin alueelta piti suorittaa hyökkäys Jugoslavian armeijan lyömiseksi hajalle. Ilmavoimat ilmoittivat, että VIII Lentoarmeijakunta kenraali v. Richthofenin johdolla voitiin heti asettaa toimintaan Bulgariasta sekä X Lentoarmeijakunnan voimat vasta kahta kolmea päivää myöhemmin. Hitler käski aloittaa heti kaikki valmistelut ja pyysi molempien puolustushaarojen suunnitelmat itselleen tiedoksi vielä illan kuluessa. Jodl kokosi Hitlerin ajatukset vielä samana päivänä yhteen ohjeeksi n:o 25. Balkanin sotaretki astui uuteen vaiheeseen. Sen alku oli odotettavissa nyt muutaman päivän sisällä.

Matsuoka

Maaliskuun 27. päivänä iltapäivällä Hitler vastaanotti Japanin ulkoministerin Matsuokan, jota hän oli odottanut jännityksellä. Hän oli jo pitkähkön ajan nähnyt vaivaa saada japanilaiset toimintaan Englantia vastaan. Hän ei pohjimmiltaan ylipäänsä tiennyt, kuinka pitkällä japanilaiset olivat valmisteluissaan sekä mitä päämääriä ja suunnitelmia heillä oli käynnissä olevaan sotaan osallistumiseksi. Hitler puhui useita kertoja Matsuokan kanssa ja sanoi hänelle epäsuorasti, että sillä hetkellä vallitseva Saksan valtakunnan suhde Venäjään saattaisi jonain päivänä äkkiä muuttua. Sotaa Englantia vastaan hän kuvasi välttämättömyydeksi englantilaisten asenteen vuoksi. USA:n puuttumista sotaan Hitler ei nähnyt vielä ajankohtaiseksi. Matsuoka pysyi hyvin pidättyvänä vastauksissaan. Sain sen vaikutelman, että hän halusi vain tietoja tilanteesta. Hänen matkansa jatkui Berliinistä Roomaan ja sieltä jälleen takaisin. Kotimatkansa Japaniin hän keskeytti käynnillä Moskovassa. Siellä hän solmi Neuvostoliiton kanssa hyökkäämättömyyssopimuksen ja esitti siten mielipiteensä hyvin paljon selvemmin kuin Saksan-vierailunsa aikana.

Matsuokan lähtiessä Moskovasta sattui muuten hyvin vaikuttava tapahtuma rautatieasemalla. Stalin kertoi silloin apulaissotilasasiamiehellemme Krebsille ja suurlähettiläs, kreivi von der

Schulenburgille, kuinka tärkeänä hän piti saksalais-venäläistä ystävyyttä.

Hitlerin asenne venäläiseen vastustajaan

Maaliskuun 30. päiväksi Hitler oli jälleen kutsunut luokseen Wehrmachtin johtajat. Hallituksen istuntosalissa Hitler piti syvällisen, kaksi ja puolituntisen puheen, jossa hän esitti ajatuksiinsa Venäjän sotaretken suhteen. Tuossa esityksessä ei ollut kysymys taktillisista tai strategisista yksityiskohdista sodassa Venäjää vastaan, vaan hän toi julki perustavaa laatua olevia käsityksiään niistä pulmista, joita taistelu venäläisten kanssa voisi tuoda esille. Hän sanoi: ”Englanti asettaa tällä hetkellä kokonaan toivonsa Amerikkaan ja Venäjään.” USA:n suuri tuotantokyky varustelun alalla oli hänen arvionsa mukaan odotettavissa vasta kolmen tai neljän vuoden kuluessa: ”Venäjä on viimeinen vihamielinen vaikuttaja Euroopassa. Se täytyy lyödä tämän tai ensi vuoden kuluessa. Silloin meillä on tilaisuus hallita kahtena seuraavana vuonna materiaalisesti ja henkilöstön osalta tehtävämme ilmassa ja vesialueilla. Tehtävänäme Venäjällä täytyy olla Puna-armeijan lyöminen ja valtion hajottaminen. Kysymys on kahden maailmankatsomuksen välisestä taistelusta. Bolshevismia voidaan verrata epäsosiaaliseen rikollisuuteen ja se merkitsee suunnatonta vaaraa tulevaisuudelle. Meidän täytyy erkaantua sotilaallisen toveruuden käsitteestä. Kommunisti ei voi milloinkaan olla toveri. Käydään tuhoamistaistelua. Jos me emme käsitä sitä sillä tavoin, me tulemme tosin lyömään vihollisemme, mutta joidenkin vuosien kuluttua meitä vastassa on jälleen kommunistinen vihollinen. Taistelussa Venäjää vastaan on tärkeää tuhota bolshevistiset komissaarit ja kommunistinen älymystö. Taistelua täytyy käydä kommunistisen mädätyksen myrkkyä vastaan. Joukkojen tulee puolustautua niillä välineillä, joilla niitä vastaan hyökätään. Komissaarit ja GPU:n jäsenet ovat rikollisia, ja heitä tulee kohdella sellaisi-

na. Idässä kovuus on tulevaisuudelle lempeyttä.”

Hitler mainitsi yksityiskohtia käsitellessään venäläisten panssarivaunujen ja lentokoneiden suuren lukumäärän. Mutta vain pieni osa niistä täytti nykyajan vaatimukset. Venäjän alueen laajuus ja loppumattomat lakeudet pakottavat keskittämään voimat ratkaiseviin paikkoihin. Oli tärkeää aikaansaada panssareiden ja ilmavoimien massiivinen vaikutus ratkaisualueille. Ilmavoimien toiminnan tuli seurata tiiviisti maasotatoimia heti ilmaherruuden saavuttamisen jälkeen. Venäläiset tulisivat epäonnistumaan taistelussa panssareiden ja ilmavoimien massakäyttöä vastaan.

Yhteisesti nautitun lounaan jälkeen Hitler kävi iltapäivällä vielä muutamia keskusteluja Balkanin alueen kehityksen johdosta. Hän korosti erityisesti kiireellisyyttä, joka oli hänestä hyvin tärkeää, lisäten vielä, että Venäjän sotaretken alkua täytyisi siirtää suunnilleen kuukaudella. Hyökkäys Balkanille täytyi aloittaa viimeistään viikon kuluttua.

Noina päivinä tallensin muistiin vielä erään erityisen merkityksellisen tapahtuman. Maaliskuun 1. päivänä ilmavoimat olivat lähettäneet insinöörieversti Dietrich Schwenken Ilmailuministeriöstä vierailulle Venäjälle. Hänen piti saksalais-venäläisten sopimusten mukaisesti käydä ilmavoimien varusteluteollisuuslaitoksissa. Hän oli nyt palannut matkaltaan takaisin. Kuulin hänen matkastaan Ilmailuministeriön eri osastoilla. Valitettavasti minun ei onnistunut puhua vielä hänen kanssaan henkilökohtaisesti. Mutta ”vieraiden ilmavoimien” osaston päällikkö yleisesikunnassa kertoi minulle eräitä tärkeitä kohtia hänen raportistaan. Sen perusteella ei voinut jäädä epäselväksi, että Venäjä varustautui laajamittaisesti. Juuri rakennettuja lentokoneitehtaita, joiden suuruisia ei vierailija ollut ennen nähnyt, oli aivan viimeistelyä vaille valmiina. Suuri määrä uusia lentokenttiä oli rakennettu. Vallitsi tavaton työn touhu. Kun kerroin tuosta Hitlerille, hän totesi, että Göring oli jo raportoinut hänelle. Hän mainitsi, että tuo venäläisten varustautuminen oli otettava hyvin vakavasti. Hän oli vakuuttunut täysin siitä, että suunnitelma hyökätä Venäjälle toteutettaisiin aivan viime hetkellä.

Huhtikuun 5. päivänä Hitlerille ilmoitettiin Venäjän ja Jugoslavian solmimasta ystävyys- ja hyökkäämättömyyssopimuksesta. Hän otti tämän tiedon vastaan tietyllä tyytyväisyydellä, sillä Venäjä todisti siten haluavansa kulkea omia teitään. Tosin Stalin lähetti muutaman päivän kuluttua Jugoslavian, Norjan, Belgian ja Kreikan lähettiläät pois Neuvostoliitosta, koska hän ei pitänyt noita valtioita enää itsenäisinä.

Sotaretki Balkanille

Sunnuntaina huhtikuun 6. päivänä alkoi hyökkäys Jugoslaviaan ja Kreikkaan. Hitler oli käkenyt voimakkaan ilmahyökkäyksen Jugoslavian pääkaupunkiin Belgradiin, jolloin väestö tuli kokonaan yllätetyksi ja kärsi huomattavia menetyksiä. Samalla hetkellä Saksan kansalle ilmoitettiin Hitlerin julistuksella hyökkäyksestä Jugoslaviaan ja Kreikkaan. Hän kuvaili ponnistelujaan, joilla Saksan kansa oli yritetty ”säästää noilta vihollisuuksilta”. Hän sysäsi syyn sotatilanteen kehityksestä Balkanilla englantilaisille, jotka hänen mukaansa olivat jo pitemmän aikaa asettuneet Kreikkaan. ”Onnettomasti sokaistuille kansoille saatettakoon tietoon, että ne saavat tästä kiittää vain pahinta ”ystävänsä”, jonka mannermaa on omistanut jo 300 vuotta, se on Englantia.” Päiväkäskeyssä ”kaakkoisrintaman sotilaille” hän esitti englantilaisille moitteen siitä, että he ”antavat toisten taistella puolestaan”.

Ennen kuin Hitler siirsi päämajansa Valtakunnan kaakkoisosiin, hänet yllätti vielä Berliinissä englantilaisten kiivas pommihyökkäys. Yöllä 9./10. huhtikuuta osuivat pommit Valtionoperaan, Yliopistoon, Valtionkirjastoon ja Kruununprinssin palatsiin. Vahingot olivat huomattavia. Ooppera paloi kokonaan. Hitler oli tuon hyökkäyksen johdosta hyvin kiihtynyt. Syntyi ensimmäinen vakava välikohtaus hänen ja Göringin välillä. Kuulin Hitlerin moitteet kelvottomasta Ju 88:sta, johon pommitusyksiköt eivät olleet lainkaan tyytyväisiä. Ne halusivat saada mieluummin jälleen He 111-koneita. Göring ei kiistänyt senhet-

kisten Ju 88:ien vikoja, mutta kertoi Hitlerille saaneensa kuulla Junkersin vastaavalta edustajalta, Koppenbergiltä, että vast'ikään tuotantolinjalta tulleissa koneissa ei noita vikoja enää olisi ja että vuoden 1942 lentokoneet toimitettaisiin vahvemmillä moottoreilla varustettuina. Göring osasi yhä edelleen tyynnyttää Hitlerin. Tämä antoi heti professori Speerille tehtävän oopperan jälleenrakentamisesta.

Huhtikuun 10. päivän iltana Hitler matkusti Berliinistä pois saapuen sitten lyhyen Münchenissä tapahtuneen pysähdyksen jälkeen seuraavan päivän iltana kaakkoiseen Johtajanpäämajaan Mönichkircheniin. Tuo pieni paikkakunta sijaitsi Wienistä etelään Grazin suuntaan johtavan rautatien varressa, erään tunnelin suulla. Sinne oli rakennettu tilapäisiä asemalaitureita sekä ennen kaikkea kytketty riittävästi viestiyhteyksiä. Juna seisoi siellä kaksi viikkoa. Kaakkoinen sotaretki sujui ilman erityisiä pulmia. OKH johti sotatoimia. Ainoan vaikeuden tuon sotaretken aikana muodostivat aivan riittämättömät tieyhteydet.

Sedälleni kerroin kirjeessä: "Meillä on päämajamme tällä kertaa junassa, joka on pysäköity aivan valtakunnan kaakkoiskulmaan. Johtaja seuraa ja johtaa sotatoimia täältä. Tämän päivän iltapäivästä alkaen ovat taistelut Jugoslaviassa tauonneet. On hienoa, että se kävi niin nopeasti, sillä meillä ei ole täällä alhaalla mitään voitettavana. Toivottavasti myös Kreikassa on loppu lähellä. Englantilaiset kuormaavat jo joukkojaan takaisin. Siitä on pääteltävissä, että toisella puolella näyttää arveluttavalta. . . Taistelu Jugoslaviassa oli yksinkertaisempaa ja siitä selvittiin pienemmin tappioon kuin oli otaksuttu. Vain maasto on tuottanut vaikeuksia ja vaikeuttanut panssaridivisiooniemme nopeaa etenemistä. Kreikkaa vastaan olivat taistelut Bulgariasta johtavissa solissa (Rupal-sola) aika kiivaita, ja yksittäiset bunkkerit tekivät urheasti vastarintaa. Viime päivinä ovat nyt joukkomme joutuneet koviin taisteluihin Olympian molemmin puolin. Viimeisten tietojen mukaan näyttää siltä, että englantilaiset ja kreikkalaiset on kuitenkin siellä jo lyöty. He vetäytyvät kaikkialla. – On hyvä, että Balkanin-kysymys on nyt meidän toimestamme hoidettu. Se olisi pysynyt meille jatkuvasti epävarmana

tekijänä. Pelkään kuitenkin, että Italian toiminta Dalmatiassa ei auta oloja rauhoittumaan. Kroatit sanovat jo nyt, että he haluavat heittää italialaiset pois Balkanilta. Jos heillä on aseita, se myös onnistuu. Turkkilaiset tuntuvat haluavan pysytellä rehellisen puolueettomina. Kuitenkin englantilaiset pyrkivät kaikin keinoin saamaan vaikutusvaltaa. Englantilaisethan maksavat myös paremmin kuin me. Meillä on nyt vain yksi päämäärä nimittäin saada divisioonamme jälleen kokoon, jotta ne olisivat valmiit uusiin tehtäviin. Eräs suuri kysymys täytyy vielä tänä vuonna ratkaista, sitten voidaan rauhassa käydä päättämään taistelua anglosaksisia demokraatteja vastaan.”

Erityisen urheasti ja sitkeästi taistelivat kreikkalaiset pysäyttäen joukkomme rajaseuduilla. Mutta taistelu rintamakokemusta saaneiden saksalaisten joukkojen sekä sotaakokemattomien kreikkalaisten ja jugoslaavien välillä oli epätasainen. VIII Lentoarmeijakunnan toiminta myötävaikutti tuntuvasti sotatoimien nopeaan kulkuun. Jugoslavian armeija antautui huhtikuun 17. päivänä ja Kreikan armeija 21. päivänä. Tuo antautuminen 12. Armeijalle aikaansai melkoista levottomuutta. Hitler oli antanut komentajalle ohjeen olla ottamatta huomioon mitenkään italialaisten näkökantoja käsiteltäessä antautumista, vaan hänen tuli hyväksyä kaikki tarjoukset viivytyksettä. Italialaiset olivat yhä edelleen Albaniassa päästen vain vaivoin eteenpäin. Kreikkalainen Epirus-armeijan komentaja ilmoitti, että hän haluaa antautua vain saksalaiselle ylijohdolle mutta ei italialaiselle. Jo allekirjoitetun antautumissopimuksen jälkeen kehittyi saksalais-italialaisille suhteille tuntuva epäluottamus, joka johti siihen, että italialaiset halusivat tunnustaa tuon sopimuksenteon vain, jos he saisivat olla läsnä uusittavassa allekirjoitustilaisuudessa. Sotamarsalkka List kieltäytyi allekirjoituksen uusinnasta, jonka Jodl joutui sitten tekemään hänen puolestaan.

Belgradin valtaamisen jälkeen lensin sinne Storchilla. Oli huhtikuun 14. päivä, eivätkä olot kaupungissa olleet vielä järjestyksessä. Ilmahyökkäys huhtikuun 12. päivänä oli tuottanut kaupungille näkyviä vaurioita. Sillat olivat tuhoutuneet. Minun onnistui saada lentokentältä henkilöauto, jolla saatoin ajaa kau-

punkiin. Huomiotaherättävin oli niin sanotun hallituskukkulan kunto. Siellä sijaitsivat myös prinssi Paulin ja nuoren kuninkaan Pietarin huvilat. Ne olivat säilyneet täysin vahingoittumattomina. Ovet olivat tosin auki, mutta sisällä ei ollut mitään hävitystä. Kuninkaan huvilassa olivat vielä kaikki henkilökohtaiset tavarat paikoillaan. Näytti siltä kuin hän voisi palata takaisin minä hetkenä tahansa. Tuo vaikutelma askarrutti minua kovasti, sillä se antoi selvän kuvan siitä, kuinka lähellä sota ja rauha olivat toisiaan.

Hitlerin elämä noina kaakkoisen sotaretken päivinä sujui tavanomaiseen tapaan ja rauhallisesti. Huomasin hänen kanssaan käydyistä keskusteluista, että hänen ajatuksensa olivat enemmän edessäolevassa Barbarossa-sotaretkessä kuin Balkanilla. Yhä uudelleen hän esitti kysymyksiä yhtymien varustamisesta ja aseistuksesta. Eniten hän oli kiinnostunut ilmatorjuntajoukkojen varusteista ja ampumatarvikkeista. Hitler odotti kiivaita ilmahyökkäyksiä marssivia joukkoja vastaan sanoen, että joukot eivät saisi luottaa ilmatilanteen rauhallisuuteen kuten edellisten sotaretkien aikana. Hänelle tuottivat lisääntyvät englantilaisten pommituslennot paljon huolta. Hän tosin kertoi Göringin luvanneen, että tulevana talvena Saksan ilmavoimien heikkous saataisiin korjatuksi, mutta toisaalta hän ei voinut vielä täysin uskoa noihin sanoihin. Minun täytyi kertoa hänelle, että en nähnyt vielä ilmavoimien varustamisessa mitään sellaista toimintaa, joka voisi vahvistaa Göringin lupasta. Vaikeudet Junkersin tuotannossa näyttivät minusta olevan perustavanlaatuisia, eikä tehdas voisi niitä korjata mitenkään niin nopeasti kuin se väitti. Taistelujoukot sanoivat täysin selvästi, että Ju 88 oli ehdottomasti virhekonstruktio.

Tuo keskustelu Hitlerin kanssa oli minulle epämiellyttävää, mutta en voinut myöskään sanoa mitään muuta kuin mitä tiesin oikeaksi. Kerroin heti jälkeenpäin Bodenschatzille, mitä olin sanonut Hitlerille, ja pyysin häntä raportoimaan edelleen valtakunnanmarsalkalle. Bodenschatz tunsi vaikeudet Junkersin tuotannossa hyvin tarkoin, joten hän sanoi hoitavansa asian jatkon. Sain myöhemmin todeta, että hän oli kyllä puhunut Göringille,

mutta minusta tuntui sittenkin, että hän ei ollut antanut valtakunnanmarsalkalle ilmavoimien varusteluvaikeuksista aivan oikeita tietoja.

Hitler vastaanotti Mönichkirchenissä vietettynä aikana useita vieraita. Hitlerin syntymäpäivänä, 20. huhtikuuta saapuivat puolustushaarojen komentajat onnittelukäynnille. Myös suurlähettiläs von Papen tuli tuona päivänä Johtajanpäämajaan. Hänen asianaan oli korostaa hyviä suhteita Turkkiin, kun nyt Balkanille oli pantu lisää painoa. Hitler sanoi hyvin selvästi, että hänen tarkoituksenaan ei ollut missään tapauksessa häiritä Turkkiä. Huhtikuun 19. päivänä Hitler vastaanotti kuningas Boriksen ja 24. päivänä Horthyn. Molemmat ilmoittivat kiinnostuksensa Jugoslavian osiin. Hitler pysytteli noissa keskusteluissa kohteliaan pidätyvänä sanoen, että hän palaisi esitettyihin toivomuksiin alueiden lopullisen miehityksen jälkeen. Noina päivinä ilmoittautui myös ilmavoimien yliluutnantti Franz v. Werra. Hänet oli ammuttu alas ilmataistelussa Englannin yläpuolella, minkä jälkeen englantilaiset olivat kuljettaneet hänet Kanadaan. Sieltä hänen oli onnistunut paeta USA:n ja Meksikon kautta Saksaan, mitä täytyi epäilemättä pitää ainutlaatuisena suorituksena. Hitler oli iloinen saadessaan nähdä hänet sekä kyseli kokemuksia ja tietoja, jotka olivat sodankäynnille tärkeitä. Werra kertoi muun muassa uudesta brittiläisestä sukellusvenneiden etsintälaitteesta, joka oli menestyksellä toiminnassa.

Jodl esitteli Hitlerille kaksi ohjetta numeroltaan 27 ja 28. Näistä ensimmäinen huhtikuun 13. päivästä käsitteli operaatioiden saattamista päätökseen Balkanilla määräten, että ”sotatoimiin osallistuneiden maavoimien yhtymien pääosa tulee irroittaa käyttövalmiiksi uusiin tehtäviin”. Toinen ohje, huhtikuun 25. päivästä, koski sotatoimi ”Merkuria”, jolla tarkoitettiin Kreetan saaren valtausta. Sitä oli erityisesti Jeschonnek pitänyt välttämättömänä silmälläpitäen sekä Kreikkaa että myöskin Rommelin Pohjois-Afrikan sotatoimien suojaamista.

Huhtikuun 28. päivän aamupäivällä saavuimme taas valtakunnan pääkaupunkiin. Jälleen Hitler palasi voittoisalta sotaretkeltä. Valtakunnankansliassa parveili nytkin paljon uteliaita

hänen ympärillään onnitellen ja yrittäen saada tietoonsa sotaretkestä lisää yksityiskohtia Hitlerin itsensä kertomina. Mutta Hitlerillä oli – aterioita lukuunottamatta – vain vähän aikaa kuvata tapahtumia. Hän jakoi kiitosta Kreikan armeijalle, joka hänen sanojensa mukaan oli taistellut hyvin urheasti. Siitä syystä hän oli antanut upseerien säilyttää aseensa antautumisen jälkeen.

Italialaisten taisteluvoimasta Hitler ei puhunut mitään. Hän kehui vain Mussolinia siitä, että tämä taisteli uskollisesti englantilaisia vastaan, mutta samaan hengenvetoon hän arvosteli Italian armeijan johtoa ja kuningashuonetta, jotka edelleenkin olivat Englannin suuntaan asennoituneita.

Hitler keskittyi nyt kokonaan viimeisiin valmisteluihin Venäjää vastaan. Erään illalla hänen kanssaan käydyn keskustelun aikana minulla oli tilaisuus kosketella tuon sotaretken alkua ja kertoa hänelle, että olin vuonna 1929 toukokuun 5. päivänä saapunut Venäjälle. Siitä ajankohdasta alkaen olin kokenut muistini mukaan vain kuivaa ja hyvää säätä. En voinut kuvitella, että puolustusvoimien piti odotella melkein kaksi kuukautta muutamien nyt Kreikasta vedettävien divisioonien takia ollakseen valmiina uusiin sotatoimiin. Hitler kuunteli vaieten ja sanoi sitten lopuksi, että kenraali Halder ymmärsi hyvin vähän modernista sodanjohtamisesta pitäen kiinni omista ”vanhanaikaisista” käsityksistään. Hitler ilmoitti keskustelewansa vielä keran asiasta hänen kanssaan. Halder viittasi silloin kuulemani mukaan kuljetusvaikeuksiin ja välttämättömyyteen lepuuttaa joukkoja. Nuo syyt eivät saaneet minua vakuuttuneeksi. Hitler ei puuttunut Halderin toimiin. Hän tosin yritti saada tätä vakuuttuneeksi omien käsitystensä logiikasta ja oikeellisuudesta mutta ei päässyt Halderin suhteen askeltakaan eteenpäin. Niinpä Balkanilta vedettävien divisioonien käsittelyssä pysyttiin Halderin linjoilla.

Huhtikuun 29. päivänä Hitler piti jälleen puhuttelun 9 000 ylivänrikille, jotka olivat peräisin eri puolustushaaroista ja olivat juuri ylennysvuorossa luutnanteiksi. Hitler kuvasi sodan aikana saavutettuja menestyksiä mainiten saksalaisten sotilait-

ten urhoollisuuden ja vaati kuulijoitaan olemaan ”koskaan antautumatta. . .”. ”Yhtä sanaa en ole koskaan tuntenut enkä tule sitä milloinkaan tuntemaan Saksan kansan johtajana ja teidän ylipäällikkönä. Se on antautuminen, jättäytyminen jonkun toisen armoille – ei koskaan, ei koskaan! Ja juuri samoin on myös teidän ajateltava.”

Huhtikuun 30. päivänä Hitler käsitteli Jodlin kanssa Barbarossa-hyökkäyksen alun yksityiskohtia. Jodl välitti niistä ohjeet puolustushaaroille kirjeitse toukokuun 1. päivänä. Silloin määrättiin hyökkäyksen alkaminen kesäkuun 22. päiväksi, mikä merkitsi, että toukokuun 23. päivästä alkaen oli noudatettava kuljetuksissa mahdollisimman suuren suorituskyvyn takaavia aikatauluja. Voimasuhteista Jodl kirjoitti, että eteläisillä alueilla venäläiset olivat kuljettaneet viime aikoina yhä enemmän joukkoja rintamalle, mutta siitä huolimatta saksalaisilla säilyi vahva ylivoima. Maavoimien komentajan arvion perusteella Jodl odotti ankaria rajataisteluja, jotka saattoivat kestää nelisen viikkoa. Venäläiset sotilaat tulisivat taistelemaan viimeiseen mieheen siellä, mihin he ovat asettuneet puolustukseen. Hitler oli itse osallistunut tuon asiakirjan tekstin muotoiluun. Hän oli siten mukautunut siihen tosiasiaan, että hyökkäyksen alkamisajankohta ei ollut enää muutettavissa.

Sunnuntaina, toukokuun 4. päivänä kello 18 pidettiin jo tavaksi tullut voittoisaa sotaretkeä seurannut puhe valtiopäiville. Hitler toi tällöin esille erityisesti Saksan puolustusvoimien voiman ja suorituskyvyn sanoen sitten: ”Vuosi 1941 on siirtyvä historiaan nousumme suurimpana vuotena.” Noilla sanoilla hän ei ajatellut sotaretkeä Balkanille vaan edessäolevaa sota-toimi ”Barbarossaa”. Koko valtakunnassa puhuttiin nyt alkavasta sotaretkestä Venäjälle. Sotilaat, jotka oli koottu taisteluväliksi Puolan alueille, kuljetusmuodostelmien paljous ja viestiyhteyksien keskittäminen eivät tehneet vaikeaksi päätelmien tekoa siitä, mitä päämääriä Hitlerillä oli. Oli pantu liian paljon liikakannalle tuota sotaretkeä varten, joten se tuskin saattoi pysyä salassa.

Valtiopäivien istunnon jälkeen Hitler matkusti Danzigiin ja

Gotenhafeniin. Taistelulaivat Bismarck ja Prinz Eugen olivat valmiit lähtöön. Hitler halusi ennen matkaa Atlantille tavata Bismarckin kannella amiraali Lütjensin sekä saada itselleen mielikuvan aluksesta ja sen miehistöstä. Kuulin Hitleriltä hänen paluunsa jälkeen ylistäviä sanoja taistelulaivasta ja miehistöstä. Hänellä oli täysi luottamus tuohon laivaan ja hän sanoi, että päällikkö ja hänen miehensä lähtivät matkalle ilman huolia. Jodlille hän kuitenkin totesi, että hänen näkemyksensä mukaan suuret laivastoyksiköt olivat tulleet sodassa tarpeettomiksi. Lentokoneilla ja niiden torpedoilla ne olivat koko ajan uhattavissa ilman, että noita vaaroja vastaan oli mitään suojakeinoja. Toisaalta Hitler oli ylpeä siitä taisteluvoimasta, jonka Saksa tuon laivan muodossa lähetti toimintaan, mutta silti hän seurasi matkaa hyvin epäileväenä.

Hitler pysyi vielä kaksi päivää Berliinissä, matkusti sitten Müncheniin ja päättyi lopulta toukokuun 9. päivän iltana Obersalzbergiin. Lähtiessään tuolle matkalle hän kertoi lyhyesti haluavansa vielä nauttia muutamista rauhallisista päivistä, jotta olisi sitten kesäkuussa jälleen Berliinissä mahdollisimman virkeänä ja levänneenä. Hän toivotti myös Keitelille ja Jodlille ”virkistäviä päiviä” ennen hyökkäystä Venäjälle.

Hessin lento Englantiin

Toukokuun 11. päivänä aamupäivällä ilmoitettiin Rudolf Hessin adjutantti Pintsch Hitlerin luona Berghofissa antaen hänelle Hessin kirjoittaman kirjeen. Hitler, joka oli vielä vuoteessa nousi nopeasti ylös, riensi saliin ja luki kirjeen. Sitten hän kysyi Pintschiltä, tiesikö tämä kirjeen sisällöstä ja sai myöntävän vastauksen. Hitler vangitutti heti Pintschin yhdessä toisen adjunttin Leitgenin kanssa ja lähetti heidät keskitysleiriin. He olivat toimineet vastoin Hitlerin käskyä, jonka mukaan heidän oli vartioitava Hessiä. Hitler käski heti Göringin, Ribbentropin ja Bormannin luokseen. Göring saapui Udetin saattamana. Pitkässä neuvottelussa Hitler ilmaisi useaan kertaan toiveensa,

että Hess olisi saattanut syöksyä maahan. Erityisen vihainen hän oli siitä, että Hess oli kyennyt huolimatta saamastaan lentokiellosta tekemään kaikki toimintansa valmistelut aivan tarkasti. Hitler näki Hessin käyttäytymisessä tuloksen ”harhakuvitelmista” jotka hallitsivat häntä. Hitler päätti julkistaa toukokuun 12. päivänä Rudolf Hessin lennon näin perusteltuna: ”Jälkeenjätetty kirje osoittaa sekasotkuisuudessaan valitettavasti merkkejä henkisestä rappiosta, joka antaa aiheen pelätä, että puolueoveri Hess oli joutunut harhakuvitelmien uhriksi.” Tämän tiedonannon jälkeen englantilaiset totesivat Hessin laskeutuneen maahan lisäten siihen vielä, että hän oli hyvissä voimissa. Hitler puolestaan antoi sitten kansallissosialistisen puolueen uutistomiston julkaista täydennyksen hänen tiedonantoonsa. Siinä sanottiin, että Hess ”kärsi kovin ruumiillisesti” ja hän oli turvautunut magnetismiin ja astrologeihin. Tiedonanto päättyi seuraavasti: ”Saksan kansalle pakkotilanteessa välttämätön sodan jatkaminen Englantia vastaan ei sen vuoksi muutu mitenkään.” Sen jälkeen Saksassa ei tuosta lennosta eikä sen syistä ollut enää kuultavissa mitään virallisia kannanottoja.

Toukokuun 13. päivänä Hitler kokosi kaikki valtakunnan- ja aluejohtajat Obersalzbergiin ja antoi heille tiedot tuosta välikohdauksesta. Valtakunnanjohtaja Bormannin täytyi lukea Hessin kirje kokoontuneille johtajille. Hitler puhui lyhyesti tapahtumasta ja näki Hessin menettelyssä täysin epänormaalin senhetkisten poliittisten olosuhteiden tulkinnan. Hitler määräsi valtakunnanjohtaja Bormannin hänelle henkilökohtaiseksi alistetuksi puolue toimiston päälliköksi.

Tunsin Rudolf Hessin neljän vuoden ajalta hänen käynneiltään Hitlerin luona, keskusteluista Hitlerin kanssa ja monista muista tilaisuuksista. Oliko Hess todella joutunut viime aikoina tiettyjen harhakuvitelmien valtaan eli selvällä kielellä sanottuna pois normaali-ihmisten kirjoista? Tulin vakuuttuneeksi siitä, että senkaltainen yölento kaksimoottorisella Me 110:llä yksinään ilman apulaista oli mahdollinen vain täysin terveelle ja normaallille ihmiselle. Minun tietääkseni Hess oli aivan terve ja kaikkien aistiensa herra. Hänen toiveensa päästä englantilaisten

kanssa keskusteluun suhtautumisesta sotaan näytti minusta normaalilta ja oikealta. Hess tunsu erittäin hyvin Hitlerin ja hänen ajatuksensa sodankäynnistä, erityisesti aikomuksen asettua Venäjää vastaan. Pidin hänen lentoaan Englantiin ilmauksena epäilystä sodan suotuisan lopputuloksen suhteen ja myös merkkinä tunteesta, että hänen oli ehdottomasti tehtävä jotain onnettomuuden välttämiseksi. Otin täysin osaa hänen epäilykseensä ja totesin seuraavien kuukausien aikana, että en siinä suhteessa ollut lainkaan yksin.

Kreeta

Toukokuu jatkui levottomana. 20. päivänä aloittivat laskuvarjojääkärit ja muut maahanlaskujoukot ilmavoimienkenraali Studentin johdolla Kreetan valtauksen. Tuo uhkarohkea yritys kesti kesäkuun 2. päivään saakka. Vasta silloin koko saari oli saksalaisten käsissä. Maahanlaskujoukoilla oli raskaita tappioita, ja niiden täytyi taistella joka neliömetristä.

Kun sotatoimi oli ensimmäisten vaikeitten päivien jälkeen vaarassa epäonnistua, lensi Jeschonnek Peloponnesokseen ottaen johdon siellä itselleen. Hän käski aloittaa heti koko 22. Jalkaväkidivisioonan kuljetuksen saarelle. Tuo operaatio maksoi ilmavoimille paljon kuljetuskoneita, mutta saksalaisten voimia Kreetalla kyettiin muutamassa päivässä vahventamaan huomattavasti. Englantilaiset tyhjänsivät saaren, ja laskuvarjojoukot olivat saavuttaneet suuren menestyksen, jolla oli sodankäynnille itäisellä Välimerellä tavattoman suuri merkitys.

Kirjoitin Kreetan operaatiosta toukokuun 23. päivänä sedälteni: ”Taistelu on nyt raivonnut toukokuun 20. päivästä alkaen Kreikan viimeisellä maapalalla, nimittäin Kreetalla. Yllättävästi sinne onnistui siirtää laskuvarjojääkäreitä ja muita maahanlaskujoukkoja, jotka valtasivat muutamia lentokenttiä. Nyt sinne on kuljetettu ilmoitse melkein kaksi divisioonaa, joiden on määrä jatkaa taistelua saaren valtaamiseksi. Englannin laivasto yritti puuttua taisteluun, mutta sen täytyi pommimme alla yhä uudel-

leen vetäytyä takaisin. Churchill esitti myös jo ensimmäiset vihjeet, jotka viittoivat saaren tulevaa tehtävää. Taistelu on jälleen osoittanut, että laivasto voidaan asettaa toimintaan vain silloin, kun myöskin ilmatila on hallinnassa. . . Rommelilla ei ole Tobrukissa helppoa. Mutta ei ole kuitenkaan syytä huoleen. Kreetan valtauksella helpotetaan myös hänen asemaansa. Joh-taja on valinnut henkilökohtaisesti tuohon tehtävään kenraali Rommelin. Maavoimat olivat esittäneet erästä toista kenraa-lia.”

Bismarckin tuho

Toukokuun 18. päivänä lähtivät Bismarck ja Prinz Eugen ulos merelle Gotenhafenista, ylittivät Itämeren ja Pohjanmeren jat-kaen sitten Englannin pohjoispuolitse matkaa kohti Atlanttia. Jotta operaatiota ei vaarannettaisi, merivoimat eivät ilmoitta-neet mitään noista laivoista vaan odottivat ilmoituksia vihollisen puolelta. Kärshivällisyys palkittiin. Toukokuun 24. päivänä Bis-marck upotti voimakkaimman brittiläisen aluksen, taistelulaiva Hoodin. Raeder soitti henkilökohtaisesti Berghofiin ja ilmoitti Hitlerille tuosta saavutuksesta. Hitler onnitteli häntä, mutta tuli levottomaksi. Kukaan ei kyennyt enää puuttumaan tapahtumien kulkuun.

Bismarckin matkan jatko sujui, kuten Hitler oli pelännytkin. Englannin laivasto säilytti tuntuman taistelulaivaan, vahvensi yksiköitään jatkuvasti sekä asetti lentotukialustensa Victoriou-sin ja Ark Royalin lentokoneita toimintaan. Niiden hyökkäykset saivat aikaan sen, että Bismarckin nopeus laski, mutta se piti edelleen kurssinsa kohti St. Nazairea. Sen onnistui jopa ravistaa jäljittäjät kannoiltaan. Toukokuun 26. päivänä aamupäivällä tie-dustelukone löysi sen jälleen ja ryhtyi seuraamaan laivaa. Var-haisina iltatunteina hyökkäsivät muutamat Ark Royalilta lähte-neet koneet Bismarckia vastaan saaden osuman peräsinlaittei-siin. Alus menetti ohjattavuutensa ja kiersi kehää. Englantilai-nen laivasto-osasto lähestyi sitä. Kolmesta neljään vihollisen

taistelulaivaa ja kaksi lentotukialusta kävivät taisteluun. Vähän ennen puolta yötä sähkötti amiraali Lütjens: ”Laiva ohjauskyvytön. Taistelemme viimeiseen kranaattiin. Eläköön Johtaja.” Istuimme Hitlerin kanssa pienessä Berghofin olohuoneessa odottaen uusia ilmoituksia. Kello 0.36 saapui Hitlerille henkilökohtaisesti osoitettu sähke: ”Taistelemme viimeiseen saakka luottaen Teihin, Johtaja, ja uskoen kallionlujasti Saksan voittoon.” Hitler saneli minulle vastauksensa: ”Koko Saksa on luonanne. Mikä vielä on mahdollista, se tullaan tekemään. Teidän velvollisuuden täyttämisenne vahvistaa kansaamme taistelussa olemassaolostaan. Adolf Hitler.” Välitin sanoman puhe-limitse heti merisodan johdolle. Sitten tuli meidän huoneeseemme hyvin hiljaista, kunnes Hitler jonkin ajan kuluttua kykeni jälleen puhumaan. Hän kysyi tuhoa kohti kulkevan miehistön vahvuutta. Heitä oli 2 300 miestä. Yön kuluessa Hitler tuli yhä ärtyisämmäksi ja synkemmäksi. Hän sanoi, että hän ei lähetä enää yhtään taistelulaivaa tai risteilijää Atlantille. Berliinistä eikä Bismarckilta ei tullut enää mitään tietoja. Hitler poistui kello kahden ja kolmen välillä. Menin aivan lyötynä vaimoni luo ja puhuin hänen kanssaan vielä kauan tuosta ensimmäisestä suuresta tappiosta tämän sodan aikana, joka kohtasi valtakuntaa ja puolustusvoimia Bismarckin tuhon myötä. Seuraavana aamupäivänä merivoimat ilmoittivat virallisesti, että Bismarck oli uponnut.

Kesäkuun 2. päivänä Hitlerillä oli Brennerissä pitkäkö keskustelu Mussolinin kanssa tapaus Hessistä, Bismarckin tuhoutumisesta ja sodankäynnin yleisistä kysymyksistä kuitenkin ilman, että siinä yhteydessä olisi sanottu sanaakaan Venäjästä. Kesäkuun 4. päivänä saapui tieto viimeisen saksalaisen keisarin kuolemasta. Hitler lähetytti osanottosähkeet leskelle ja kruununprinssille määräten myös puolueen ja puolustusvoimien edustajat osallistumaan hautajaisiin Doornissa. Nämä edustajat olivat miehitetyn Hollannin valtakunnankomissaari, valtakunnanministeri, tohtori Seyss-Inquart ja sikäläinen saksalaisten joukkojen komentaja, ilmavoimienkenraali Christiansen.

Kesäkuun 12. päivänä Hitler otti Münchenissä vastaan Ro-

manian johtajan Antonescun, joka oli perehdytetty Hitlerin suunnitelmiin toimia Venäjää vastaan. Antonescu näytti hyvin kiinnostuneelta saamaan Bessarabian takaisin ja lupasi voimillaan osallistua taisteluihin Venäjällä. Hitler suhtautui sellaisiin Balkanilta saatuihin lupauksiin hyvin pidättyvästi eikä sanonut sen johdosta mitään.

Viimeisiä valmisteluja ennen kesäkuun 22. päivää

Hitler oli kutsunut kesäkuun 14. päiväksi Valtakunnankansliaan koolle hyökkäykseen määrättyjen armeijaryhmien ja armeijoiden komentajat. Tietyt järjestelyt olivat tarpeen, jotta korkea-arvoisten vieraiden suuri määrä ei olisi herättänyt huomiota. Aamupäiväksi oli varattu aika Pohjoisen ja Keskustan armeijaryhmien kenraaleille. Puolenpäivän aikaan olivat saapumisvuorossa Eteläisen armeijaryhmän kenraalit iltapäivällä pidettävää esittelyä varten. Ajo Valtakunnankansliaan oli erityisesti säännöstelty. Muutamat autot ajoivat Wilhelmstrassen puolelle ja Brauchitschin auto Hermann Göring-Strassea Valtakunnankanslian puutarhaan. Myös Voss-Strassen puoleisia sisäänkäyntejä käytettiin tultaessa Valtakunnankansliaan tai Valtio-kansliaan. Jakautuminen onnistui kuitenkin hyvin. Muutamien tervehdyssanojen jälkeen Hitler antoi jokaisen armeijankomentajan esitellä alueeltaan suunnitelmansa ensimmäisiä taistelupäiviä ja sotatoimien jatkoa varten. Sen jälkeen ilma-armeijoiden komentajat antoivat selvityksen omista aikomuksistaan. Hitler sai tuona pitkänä päivänä täsmällisen kuvan yhtymien vahvuuksista, panssarivaunujen lukumääristä ja muista yksityiskohdista. Hän ei juuri keskeyttänyt esityksiä vaan kuunteli niitä tarkkaavaisena ja vaiteliana. Esittelyistä kävi ilmi Puna-armeijan lukumääräinen ylivoima, kun taas sen laatu arvioitiin heikoksi, millä oli vastaavasti merkitystä tehtäessä optimistisia päätelmiä edessäolevien taistelujen kiivaudesta ja lopputuloksesta. Kun kuitenkin useimmat kenraalit olivat tuota sotaretkeä vastaan, se aiheutui lähinnä siitä, että nyt alkoi kahden rintaman sota, jota Saksa ei yleisen käsityksen mukaan voinut

ajan mittaan voittaa eikä kestä.

Lounaan Hitler tarjosi Johtajanasunnossa. Hän käytti tuota kokoontumista hyväksi puhuakseen noin tunnin ajan sotamarsalkoille ja kenraaleille. Hän sanoi, että tämä sota oli sotaa bolshevismia vastaan. Hän arvioi samalla, että venäläiset tulisivat taistelemaan lujasti ja tekisivät ankaraa vastarintaa: ”Meidän täytyy varautua tuntuviin ilmahyökkäyksiin ja suojautua niitä vastaan taitavin toimenpitein. Ilmavoimamme saavat varmasti nopeaa menestystä ja kykenevät siten helpottamaan maa-voimien yhtymien marssia eteenpäin. Pahimmat taistelut ovat suunnilleen kuuden viikon kuluttua ohi. Mutta jokaisen sotilaan tulee tietää, mistä on kysymys. Maata me emme halua itsellemme, vaan bolshevismiin täytyy tuhoutua.” Katkeroituneena Hitler puhui englantilaisista, jotka asettivat etusijalle yhteisymmärryksen Venäjän kanssa Saksan suhteita vastaan. Se oli Hitlerin käsityksen mukaan 1800-luvulle sopivaa politiikkaa mutta ei enää 1900-luvulla käyttökelpoista. Hitler viittasi näiden sanojen ohella myös liittoonsa Stalinin kanssa, mikä oli ollut vain Danzigin ja Puolan käytävän vuoksi välttämätön poliittinen askel, jotta nuo alueet olisi voitu saada takaisin ilman sotaa. Hän jatkoi: ”Jos me häviämme tämän sodan, tulee koko Euroopasta bolshevistinen. Jos englantilaiset eivät tätä käsitä eivätkä tunnusta, he tulevat menettämään johtoasemansa ja sen mukana maailmanvaltansa. Kuinka paljon he sitä paitsi joutuvat antautumaan amerikkalaisten hoiviin tämän sodan johdosta, sitä ei voida vielä lainkaan nähdä. Mutta varmaa on, että amerikkalaiset näkevät tässä sodassa itselleen todella suuren liiketoimen.”

Iltapäivällä Hitler neuvotteli vielä Eteläisen armeijaryhmän komentajien kanssa. Tuon armeijaryhmän edessä avautui erityisen laaja ja etenemisen myötä kasvava alue. Hitler sanoi, että venäläisten joukkojen pääosan odotettiin olevan keskialueella. Kun ne oli saatu lyödyksi, saisi Eteläinen armeijaryhmä sieltä vahvennuksia. Brauchitsch ja Halder eivät puhuneet tuona päivänä sanaakaan.

Kesäkuun 21. päivänä Hitler saneli julistuksen Saksan kansalle. Siinä Hitler kosketteli koko politiikkaansa sodan alusta alka-

en. Hän kirjoitti: ”Kansamme uusi nousu puutteesta, kurjuudesta ja häpeällisestä halveksunnasta tapahtui puhtaasti sisäisenä uudestisyntymisenä. Erityisesti Englantia ei silloin mitenkään koskettu tai uhattu. Siitä huolimatta alkoi uusi vihantäyteinen saartopolitiikka jälleen silmänräpäyksessä Saksaa vastaan. Sisällä ja ulkona esiintyi tuota meille tuttua juonittelua juutalaisten ja demokraattien, bolshevistien ja taantumuksellisten välillä ainoana päämääränä estää uuden saksalaisen kansanvaltion perustaminen ja valtakunnan syökseminen jälleen voimattomuuteen ja kurjuuteen.”

Moskova oli Hitlerin julistuksen mukaan valmistautunut johdonmukaisesti sodan alkamiseen huolimatta kaikista ystävällisistä keskusteluista. Keskitysmarssi itärintamalle oli nyt päätöksessään. ”Tämän rintaman tehtävänä on. . . ei enää yksityisten maiden turvaaminen vaan koko Euroopan suojaaminen ja siten kaikkien pelastaminen . . . Auttakoon Jumala meitä juuri tässä taistelussa!”

Vuonna 1941 minulta kysyttiin toistuvasti, tiesivätkö venäläiset mitään meidän aikomuksistamme tai aavistivatko he meidän hyökkäävän. Saatoin silloin sanoa vain, että en tiennyt sitä, mutta arvelin kaukotiedustelukoneiden saaneen selville divisioidemme keskitysmarssit itärajallamme. Otaksuin silloin myös, että venäläiset eivät kuitenkaan tietäneet, milloin ja miten me käyttäisimme noita joukkoja. Vasta useita vuosia sodan jälkeen sain eräältä Goerdelerin kannattajalta tietooni, että hän oli keskustellut vuonna 1940 Goerdelerin mukana Molotovin kanssa hotelli Kaiserhofissa. Oli käyty avomielinen keskustelu, jonka aikana he olivat kertoneet Molotoville Hitlerin suunnitelmasta hyökätä vuonna 1941 Venäjälle. Molotov ei ollut halunnut uskoa sitä eikä ollut ottanut tuonlaatuista mielipiteitä vakavasti. Molotovin Berliinin vierailun jälkeen Venäjällä joka tapauksessa aloitettiin suurisuuntaiset valmistelut sodan varalle. Aloittaessaan hyökkäystä vuonna 1941 saksalaiset joukot törmäsivät uusiin linnoituslaitteisiin, vastarakennettuihin lentokenttiin ja muihin sellaisiin. Venäläiset olivat odottaneet hyökkäystä, mutta eivät uskoneet sen tapahtuvan vielä vuonna

1941. He olivat asennoituneet kokonaan siten, että Hitler hyökkäisi myöhemmin.

Hitler vietti viimeiset päivät ennen Venäjän-sotaa lisääntyvän hermostuneisuuden ja levottomuuden vallassa. Hän puhui hyvin paljon, kulki edestakaisin ja näytti polttavasti odottavan jotain. Vasta yöllä kesäkuun 21. ja 22. päivän välillä puolen yön jälkeen kuulin ensimmäisen maininnan alkavasta sotaretkestä. Hän sanoi silloin: ”Siitä tulee vaikein taistelu, mitä sotilaittemme on tämän sodan aikana kestävä.”

Viimeisten Venäjän vastaista hyökkäystä edeltävien päivien aikana yritin muodostaa itselleni kuvaa yleisesti sotatilanteesta ja siitä, mitä seuraavien kuukausien aikana olisi saavutettavissa. Sota Englantia vastaan jatkui. Hitler suunnitteli hyökkäävänsä Englantiin kesällä 1942. Tuo suunnitelma ei näyttänyt minusta toteuttamiskelpoiselta. Suoraa hyökkäystä Englantia vastaan pidin mahdollisena aikaisintaan syksyllä 1942, jos meidän oli onnistunut sitä ennen lyödä venäläiset. Epäilin Hitlerin optimistista tilanteenarviointia Venäjän suhteen. Tuota maata vastaan suunnattavien sotatoimien kulun ennustaminen oli vaikeaa. Paljon uhkaavammalta minusta tuntui kehitys USA:ssa. Pelkäsin, että Amerikan liittyminen sotaan ei antaisi enää kovin kauan odottaa itseään. Silloin meillä olisi todellinen kahden rintaman sota. Jos meidän ei onnistuisi selvittää välejäimme Venäjän kanssa kirkkaan voitollisesti ennen amerikkalaisten liittymistä sotaan, meitä odottaisi suotuisimmassakin tapauksessa pitkä ja vaikea kulutusota, jonka lopputulosta ei voisi epäillä. En voinut arvioida yleistä tilannetta tuon taistelun nyt alkaessa venäläisten kanssa mitenkään meille suotuisaksi. Mutta tavattoman voimakkaan saksalaisen rintaman rakentaminen Venäjää vastaan näytti minusta todistavan myös sen, että vastustajan täytyisi saada ainakin samansuuruinen voima toimintaan ennen kuin se voisi vastaavasti käydä meitä vastaan hyökkäykseen. Se kestäisi vuosia, ja sinä aikana uskoin olevan mahdollista lyödä aina yksi vihollisista kerrallaan, jotta olisimme valmiina kohtaamaan jälleen uuden.

Hitlerin käsitys idässä käytävästä sodasta oli aivan toisenlai-

nen kuin maavoimien käsitys. Maavoimien johto odotti tavanomaista sotaa, Hitler sen sijaan taistelua kovaa ja häikäilemättömyyden viholista vastaan. Kuvaavaa tälle ajattelulle oli Hitlerin antama ”Komissaari-käsky”, jolla hän vaati joukkoja ampumaan heti kaikki käsiinsä joutuneet komissaarit eli joukkojen poliittiset neuvonantajat. Tuo käsky oli herättänyt paljon levottomuutta, ja tiesin, että sitä ei ollut jaettu kaikille joukoille. Se merkitsi ensimmäistä laajaa vastarintaa Johtajan antamaa käskyä vastaan minun saamieni tietojen mukaan. Samoihin aikoihin sain kuitenkin myös tietooni, että silloin voitiin aivan hyvin sabotoida systemaattisesti muitakin Hitlerin käskyjä. Syynä siihen oli usein havaitsemani Halderin oppositioasenne Hitleriä kohtaan. Se ilmeni Hitlerin antamien määräysten tai esittämien tilannearvioiden vastustamisena, ilman että hän olisi kuitenkaan ilmaissut tätä kantaa avoimesti kulloisessakin tilanteessa. Sain sen vaikutelman, että Halder nieli ja hautoi sisällänsä loppumattoman paljon asioita.

Niin aloitimme erittäin suuren hyökkäyksen epäyhtenäisen johdon alaisena ja sellaisten komentajien varassa, jotka eivät kaikki vetäneet yhtä ja samaa köyttä. Näin siinä suuren vaaran sotatoimien menestymiselle.

IV LUKU

Kesäkuu 1941–syyskuu 1943

Kesäkuun 22. päivänä 1941 Hitler aloitti sodan Venäjää vastaan. Hänen suunnitelmansa oli pakottaa Venäjä suunnilleen kolmessa kuukaudessa tunnustamaan tappionsa, minkä jälkeen hän voisi jälleen kääntyä toimintaa länttä vastaan. Siten hän uskoi selviytyvänsä kahden rintaman sodan käymisestä. Tämä oli Hitlerin sota. Hän seisoi kansansuosionsa huipulla, ja hänellä oli puolueen ja sen organisaatioiden valta selustatukenaan. Kahteen vuoteen hän ei ollut hävinnyt yhtään sotaretkeä, ja hän tunsu itsensä varmaksi voittajaksi myös tässä sodassa. Hän puhui jopa siitäkin, että USA tulisi vielä kerran harkitsemaan, puuttuisiko se lainkaan eurooppalaiseen sotaan.

Hitler oli kauan aikaa valmistautunut tähän taisteluun. Hän oli tutkinut kartalta etenemiseen sopivaa maastoa sekä selvittänyt itselleen venäläisen armeijan kokoonpanoa ja arvioituja varustelureservejä. Hän tunsu venäläisten joukkojen vahvuudet, ja hän oli myös selvillä siitä, että taistelusta oli tulossa erittäin kova. Tuota kovuutta hän odotti vastustajien taholta ja tahtoi pakottaa siihen myös omat joukkonsa. Komissaari-käskey oli hänelle yksi keino tuohon päämäärään pääsemiseksi. Niin julmasti ja häikäilemättömästi kuin Lenin ja Stalin olivat saattaneet itsensä Venäjällä valtaan, yhtälailla piti tuo valta Hitlerin käsityksen mukaan lyödä hajalle.

''*Wolfschanze*''

Tuonlaatuiset ajatukset täyttivät Hitlerin mielen, kun hän nousi junaan maanantaina puolelta päivin kesäkuun 23. päivänä matkustaakseen päämajaansa Itä-Preussiin. Hän saapui perille myöhään illalla. Päämajan aluetta kutsuttiin ''Wolfschanzeksi'' (sudenpesäksi). Se sijaitsi Rastenburgin itäpuolella pienessä metsikössä, jonne rakenteet oli talven kuluessa tehty valmiiksi ja naamioitu lentotähystystä vastaan. Esikunta-alueen sydämen muodosti kymmenen betonibunkkeria, joiden takaosassa oli kahden metrin betonikaton peittämät makuuosastot. Etummainen osa tarjosi vain sirpalesuojan ja sisälsi työskentelytilat. Keitelin bunkkerissa oli hieman suurempi huone päivittäisiä tilanneselostuksia varten. Hitlerin samankaltaisessa bunkkerissa oli pie-nehköihin neuvotteluihin tarkoitettu huone. Leirin keskellä oli ruokailuparakki, johon mahtui 20 hengen ruokapöytä ja lisäksi vielä pieni sivupöytä kuudelle hengelle. Näihin majapaikkoihin me asetuimme tarkemmin määräämättömäksi ajaksi ja odottelimme jännittyneinä tuon valtavan taistelun ensimmäisinä päivinä saapuvia ilmoituksia.

Puolustusvoimien johtoesikunta (Wehrmachtführungsstab) eversti Warlimontin alaisuudessa sijaitsi samassa metsikössä hieman meidän leiristämme erillään. Siellä oli tavanomaisia parakkeja ja joitain bunkkereita. Sinne oli asettunut myös Johtajanpäämajan (FHQ:n) komendantti esikuntineen. Maavoimien esikunnalla (OKH:lla) oli rakennetut tilansa muutama kilometri pohjoisempana Rastenburgista Angermundiin johtavan rautatien varressa, kun taas Göring ja ilmavoimien esikunta (OKL) pysyivät junissaan, jotka seisoivat Goldapin luona ja Johannesburgin nummella.

Ensimmäisten ilmoitusten joukossa, joita lehdistö toi sotaretken alkamisen johdosta, saatiin Churchillin antama lausunto. Hän oli ollut koko elämänsä ajan bolshevismen vastustaja, mutta nyt hän tunnustautui täysin Venäjän puolelle ja Saksaa vastaan. ''Me emme tule koskaan neuvottelemaan Hitlerin tai hänen joukkionsa kanssa'', hän sanoi. Hitler ei ollut häneltä mitään

muuta odottanutkaan.

Päiväohjelma FHQ:n sulkualue 1:llä – siten nimitettiin sitä Wolfschanzen osaa, johon Hitler oli majoitettu – sujui säännönmukaisella aikataululla. Joka päivä kello 12 alkoi suuri tilan-neselostus, jota varten Hitler saapui Keitelin ja Jodlin bunkkeeriin viipyäkseen siellä yleensä puolestatoista tunnista kahteen tuntiin. Tuohon tilaisuuteen saapuivat kerran tai kaksi kertaa viikossa myös Brauchitsch, Halder ja yleisesikuntaeversti Heusinger. Iltapäivällä Hitlerillä oli keskusteluja ja neuvotteluja siviilihenkilöiden kanssa. Teemat kylläkin koskivat aina sodankäynnin kysymyksiä. Kello 18 Jodl esitteli iltapäivän tilanteen. Hitler ruokaili melkein aina klo 14 ja 19.30. Ruokailuajat saattoivat venyä kahteen tuntiin, jos ei ollut odotettavissa tärkeitä vieraita. Pöytäkeskusteluihin vuosina 1941 ja 1942 valtakunnanjohtaja Bormannin mukana osallistuneet ministerineuvos Heinrich Heim ja tohtori Henry Picker taltioivat pikakirjoituksella Hitlerin käyttämiä puheenvuoroja. Hitler oli noiden kahden vuoden aikana ruokailujen yhteydessä hyvin vapautunut ja avomielinen. Tapahtui usein, että hän tarttui johonkin aiheeseen ”näpäyttääkseen” jotakuta läsnäolijoista. Tällöin saattoi tema vaihdella metsästysintohimosta ratsastukseen tai sitten ajankoh- taisten asioiden käsittelyyn.

Ruokailut noudattivat puolustusvoimien normaalia ruokalis- taa käsittäen keiton, liharuuan ja jälkiruuan. Hitlerillä oli oma lihaton ruokavalionsa, jonka hän määräsi aamiaisen yhteydessä. Nuo useinkin hyvin pitkät ruokailuajat pakottivat meidät nuo- remmat osanottajat lähtemään pöydästä ennen muita heti nautit- tuamme ruokamme, jotta olisimme ehtineet tehdä kiireellisiä töitämme. Hitler ei tehnyt tästä mitään numeroa. Pöytäjärjestys säilyi aina samanlaisena. Keskellä, selkä ikkunaan päin oli Hit- lerin paikka. Hänen oikealla puolellaan istui valtakunnan lehdis- töpäällikkö, tohtori Dietrich, vasemmalla Jodl, vastapäätä Kei- tel, jonka oikealla puolella taas oli Bormann ja vasemmalla Bodenschatz. Vieraiden paikka oli Hitlerin ja tohtori Dietrichin sekä Keitelin ja Bodenschatzin välissä. Ruokailut sujuivat aina vapaan ja rentoutuneen ilmapiirin vallitessa. Keskustelua käytiin

avoimesti eikä siihen sisältynyt mitään pakkoa. Jos oli löytynyt yleisesti mielenkiintoinen aihe, johon myös Hitler otti kantaa, silloin muut seurasivat keskustelua häiritsemättä sitä. Sellaisissa tapauksissa saattoi luonnollisesti sattua, että Hitler käytti aiheen johdosta puolen tunnin joskus jopa tunnin puheenvuoron. Ne olivat kuitenkin poikkeuksellisia tilanteita.

Ensimmäiset menestykset

Ensimmäisten Wolfschanzessa viettämiemme päivien aikana Hitler ei antanut vielä julkaista mitään Wehrmachtin tiedonantoja. Sotatoimet itärintamalla sujuivat suunnitelmien mukaisesti. Paikoin esiintyi kiivasta vastarintaa, joka täytyi murtaa panssarien ja tykistön avulla. Osoittautui hyvin pian, että tuo sitkeä vastarinta perustui erityisen tarmokkaiden venäläisten sotilasjohtajien tai poliittisten komissaarien toimintaan, joilla oli ote miehistään ja jotka tekivät näille tarvittaessa väkivaltaisesti selväksi, että oli taisteltava. Jos he joutuivat vangiksi, saksalaiset surmasivat heidät heti. Mutta taistelujen kuva ensimmäisinä päivinä oli odotusten mukaisesti hyvin vaihteleva. Noiden vaikutelmien alaisena kirjoitin sedälleni kesäkuun 28. päivänä seikkaperäisen kirjeen: ”Ilmoitukset etenemisestä ja sotatoimista ovat olleet tähän saakka pidättyviä, jotta venäläisille ei annettaisi tilanteesta kuvaa. Huomisesta alkaen on valmistauduttu aloittamaan ensimmäisten tilannetiedotusten jakaminen.

Ensimmäisten päivien taistelu on antanut sellaisen kuvan, että Venäjä oli valmistautunut tähän sotaan vielä enemmän kuin olimme aavistaneet. Venäläiset olivat vain suunnitelleet sen alkamisajankohdaksi vasta vuotta 1943, jotta olisivat silloin asevoimiensa kokoonpanon, koulutuksen ja varustuksen puolesta valmiit.

Venäjän armeijalla oli hyökkäysjoukkonsa panssareista ja moottoroiduista yksiköistä kokoonpantuina ensiksi Lembergin (Lvovin), sitten Bialystokin ja lopulta Kovnon luona. Puolustusasemat olivat vasta rakenteilla. Vain Lembergin luoteispuo-

lella Rava-Ruskan alueella ja Grodnon luoteispuolella löydettiin bunkkereita käsittäviä asemia, jotka oli sijoitettu Länsivallimme esikuvan mukaan ja joiden ensimmäinen linja oli valmis. Toinen ja kolmas linja oli vasta rakenteilla. Suuri saavutus ensimmäisenä päivänä oli yllätys. Se on onnistunut koko rintamalla sekä maavoimilla että ilmavoimilla. Vihollisen lentokoneet seisoivat kentillään riveissä ja olivat helposti tuhottavissa.

Hyökkäyksemme painopisteet olivat neljän suuren panssari-ryhmän alueilla. Kenraalievcersti v. Kleist Lublinin alueelta Rovnon-Žitomirin suuntaan, kenraalievcersti Guderian Brestin ohi Minskiin, kenraali Hoth Gumbinnenistä Vilnaan ja Minskiin sekä kenraali Hoepner Gumbinnenin pohjoispuolitse Kovnon kautta Dünaburgiin (Daugavpilsiin). Osa Guderianin ryhmästä on etenemässä Berezinaa kohti Bobruyskin luona. Sen saapumista perille, kuten myös muiden Guderianin osastojen yhdistymistä Hothin ryhmään odotetaan tänään tapahtuvaksi.

Venäläiset taistelevat kaikkialla hyvin. Osaksi niin sitkeästi ja pahansuisesti, että joukoillamme on ollut ankaria taisteluja. Pääsyy siihen on epäilemättä bolshevististen komissaarien otteissa, kun he pakottavat ase kädessä sotilaat taistelemaan, kunnes heidät on ammuttu kuoliaaksi. Myöskin venäläis-bolshevistisen propagandan on onnistunut takoa sotilaiden päähän, että he käyvät taistelua villejä vastaan ja että jokainen vangiksi joutunut surmataa. Siten on myös selitettävissä, että monet sotilaat mutta erityisesti upseerit ja komissaarit tekevät itsemurhan ennen vangiksijoutumistaan usein räjäyttämällä käsi-kranaatin rinnallaan.

Joukkojemme eteneminen sujui yllättävän nopeasti. Pohjois-sivustalla Liettuassa ja keskellä Bialystokin ympäristössä vastustaja on joutunut sekasortoon. Johtaminen on täysin lakannut. Siellä taistelevat enää vain yksittäiset taisteluosastot, jotka yrittävät päästä motista pois. Dünaburgista on nyt määrä jatkaa nopeasti tunkeutumista Peipsijärvelle, jotta siellä ylhäällä ei ketään enää pääsisi livahtamaan pois. Lujinta vastarintaa venäläiset tekevät etelässä. Siellä heidän joukkojaan myös johdetaan hyvin. Sikäläinen komentajamme Rundstedt sanoo,

että hänellä ei ole ollut vielä koko sodan aikana niin hyvin taistelevaa vihollista vastassaan. Eilisillasta alkaen näyttää kuitenkin tilanne selviävän myös siellä. Siksi on käsketty pitämään kiirettä, jotta säkki saataisiin suljetuksi. Pohjois-Romaniasta on saksalaisen armeijan määrä edetä yhdessä romanialaisten kanssa päämääränä saada yhteys Kleistiin.

Tässä olivat pääpiirteet ensimmäisistä sotatoimista. Seuraavat suuret tavoitteet ovat sitten Donetsin laakio, Moskova ja Leningrad. Joukot sanovat, että venäläiset tekevät vastenmielisen vaikutuksen. He ovat rumaa kansojen sekoitusta aasialaisine ulkomuotoineen ja käytöksineen.

Venäläisten panssarivaunut samoin kuin myös lentokoneet ovat huonoja ja meidän aseittemme suhteen alivoimaisia. He asettavat panssareita ja lentokoneita myöskin aina vain pienissä puitteissa ja pienin lukumäärin toimintaan. Sen vuoksi joukkomme saavuttavat korkeita pudotus- ja tuhoamistuloksia. Panssarivaunujen ja lentokoneiden varastot näyttävät olevan hyvin suuria. Meidän joukkomme ovat kuitenkin kaikessa niin ylivoimaisia, että voimme odottaa luottavaisina taistelujen jatkoa.”

Sellaisia olivat todellakin joukkojen ensimmäiset vaikutelmat vihollisesta. Lensin noina päivinä Storchilla rintamalle yrittäen siten hankkia kuvaa myös itselleni. Liettuassa eteni esimerkiksi joku joukko suuren viljapellon yli. Paukkui kaikkialla. Vähitellen kävi ilmi, että pellossa istui suuri joukko venäläisiä, jotka eivät tienneet, mitä heidän pitäisi tehdä. Heidän kasvoiltaan oli luettavissa, että heillä oli hirvittävä pelko ja he uskoivat kuolevansa. Joukoilla oli todella suuria vaikeuksia ottaa vangiksi nuo sotilaat, jotka osoittautuivat kaikki nuoriksi aasialaisiksi, jotka oli heitetty tänne rintamalle vasta muutamaa viikkoa aikaisemmin.

Kesäkuun 29. päivänä Hitler määräsi jälleen kerran kirjallisesti seuraajansa: ”Johtajan ja valtakunnankanslerin seuraajasta 13. 12. 1934 annetun lain perusteella minä määrään, samalla kun kumoan kaikki tähänastiset määräykset, seuraajakseni Suur-Saksan valtakunnan valtakunnanmarsalkan Hermann Göringin.”

Heinäkuu alkoi Johtajanpäämajassa hyvin optimistisen mielialan vallitessa. Hitler totesi odotustensa täyttyneen. Brauchitsch ja Halder sen paremmin kuin Keitel tai Jodlkaan eivät sanoneet mitään poikittaista. Siitä en ollut varma, olivatko kaikki Hitlerin kanssa samaa mieltä. Halder piti jopa, sen mukaan kuin nyt tiedämme hänen julkaistuista päivittäisistä muistiinpanoistaan, heinäkuun 3. päivänä Venäjän-sotaretkeä kahden viikon kuluessa voitettuna, joskaan ei vielä loppuunsaattettuna. Itse en ollut mitenkään tuossa käsityksessä. Korkeat vankiluvut yllättivät myös minut – Keskustan armeijaryhmän alueella ilmoitettiin 9. heinäkuuta 289 800 venäläistä vankia –, mutta en nähnyt venäläisten sotilaitten lukumäärän ehtyvän vaan alituisesti kasvavan. Heinäkuun 16. päivänä Hitler muodosti uuden ”Itäministeriön”, jolle kuului vastuu Venäjästä ja Baltiasta päällikkönään valtakunnanjohtaja Rosenberg. Tämä ratkaisu herätti paljon huomiota, ja nähtiin ennusmerkkejä monista vaikeuksista, jotka sitten aikaa myöten tosiasiaassa myös toteutuivat.

Mölders ja Galland

Heinäkuussa Hitler myönsi everstiluutnantti Möldersille ensimmäisenä Wehrmachtin upseerina miekat ja briljantit rautaristin ritariristin tammenlehviin. Tammikuussa 1942 Galland sai tämän saman kunnianosoituksen. He molemmat ”väijyivät” aina toinen toisiaan! Hitler otti heidät vastaan ja uhrasi aikaansa keskustellakseen perinpohjin läntisen ilmasodan kysymyksistä. Sain sen kuvan, että nuo molemmat hävittäjälentäjät halusivat purkaa murheitaan ja epäilyksiään. He puhuivat avoimesti ja ujostelematta. Hitler kuunteli tarkkaavaisena. Galland näki vaijaa oikoakseen myös radion ja lehtien välittämiä vääriä kuvauksia ja arvioita, jotka puhuivat Royal Air Forcesta väheksyvään ja ylimieliseen sävyyn. Keskustelun päätteeksi – tämä tapahtui talven 1942 kriisin aikana! – Hitler ilmoitti käsityksensä, että hän oli jo murtanut Venäjän armeijan voiman. Kuulen yhä vie-

läkin korvissani Gallandin minulle keskustelun jälkeen osoittaman kysymyksen: ”Pitäköhän kaikki tuo paikkaansa?” En vastannut siihen mitään.

Erimielisyyksiä hyökkäyksen painopisteen suhteen

Noina heinäkuun päivinä sain vaikutelman, että Hitler yliarvioi sotaretken operatiivista menestymistä. Vankiluvut Keskustan armeijaryhmän alueella olivat tosin hyvin korkeita, mutta Venäjällä oli mittaamattoman suuret väestöreservit. Oli myös tunnustettava, että laajoilla venäläisillä mailla divisioonien painopistemäinen käyttö tuli yhä vaikeammaksi vaatien ennen kaikkea paljon aikaa. Hitlerin ajatukset alkaen ensimmäisistä operaatiosuunnitelmista Venäjää vastaan pitäytyivät siinä, että kaikki Itämeren satamat, Leningrad mukaanlukien, vallattaisiin venäläisiltä, ja heiltä pystytettäisiin riistämään etelässä koko Mustanmeren rannikko Rostovia myöten. Voidaksemme puhua noista kysymyksistä vielä kerran paikallisen komentajan kanssa me lensimme heinäkuun 21. päivänä Pohjoisen armeijaryhmän alueelle Malnavaan. Kenraalisotamarsalkka Ritter v. Leeb, joka pohjimmiltaan oli alunalkaen vastustanut tätä sotaretkeä, näytti olevan täysin toiveikas. Hän uskoi, että näköpiirissä ei ollut mitään erityisiä vaikeuksia eteenpäinmenolle, jos hänelle annettaisiin käyttöön vahvennukseksi Panssariryhmä 3. Hitler korosti vielä kerran, kuinka tärkeää hänen mielestään oli Itämeren satamien valtaaminen ja yhteys Leningradin ohi suomalaisiin.

Maavoimien johto ja nähtävästi myös Keskustan armeijaryhmä olivat sotatoimien jatkon suhteen sellaisella kannalla, jota Hitler ei hyväksynyt. Erimielisyydet tuossa asiassa eivät olleet vielä suinkaan huipussaan, kun Hitler joutui heinäkuun lopulla muutamiksi päiviksi sairauden vuoksi kokonaan syrjään. Ulkomaailmalta salattiin tieto, että hän ei ottanut osaa yhteisille aterioille eikä myöskään ilmestynyt normaalisti pidettyihin tilanneselostuksiin. Hänestä näkyi selvästi, että hän tunsu voim-

tinsa kurjaksi. Tohtori Morell selitti kysymyksen olevan kai lievistä sydänkohtauksesta. Hänen arvionsa mukaan sydän ja verenkierto eivät olleet kunnossa mutta hän onnistuisi kyllä palauttamaan johtajalle nopeasti tämän vanhan suorituskyvyn takaisin. Muutaman päivän kuluttua saatoimme todella havaita paranemista tapahtuneen. Meiltä edellytettiin mitä tiukinta vaikeumista Hitlerin sairastumisesta. Koska minua askarrutti tuo terveydellinen kriisi, joka saattoi olla hyvinkin vakava seurauksiltaan, kerroin siitä kaikesta huolimatta veljelleni heinäkuun 30. päivänä.

Elokuun 3. päivänä lensimme sotamarsalkka v. Bockin luo Borisoviin, missä sijaitsi Keskustan armeijaryhmän esikunta. Tapasimme siellä myös Brauchitschin ja Halderin. Hitler kävi perusteellisia keskusteluja näiden kenraalien kanssa. Venäläisten olosuhteiden, erityisesti vihollisen joukkojen vahvuuksien ja alueen laajuuden tarkastelu oli keskustelujen etualalla. Brauchitsch, Bock ja Halder olivat painokkaasti sitä mieltä, että Keskustan armeijaryhmällä olisi vain yksi tavoite, Moskovan valtaaminen. He olivat myös optimistisesti sillä kannalla, että muutamien varustuksen täydentämiseen ja uudelleenryhmittämiseen käytettyjen päivien jälkeen tuo päämäärä voitaisiin saavuttaa vielä ennen huonon vuodenajan alkua. Hitlerin mielipide oli toinen. Hän viittasi jo useasti ennen sotaretken alkua esittämisiinsä käsityksiin, joiden mukaan keskellä suurta hyökkäysrintamaa pitäisi pysähtyä Smolenskin taakse sekä jatkaa pohjoisella armeijaryhmällä Leningradin ja eteläisellä Rostovin valtaamiseksi. Hänen tarkoituksensa oli jatkaa noista kahdesta paikasta hyökkäystä Moskovaa kohti siten, että hyökkäyskiilat tapaisivat toisensa Moskovan itäpuolella. Pitkässä keskustelussa ei löytynyt vielä ratkaisua.

Borisov on jäänyt mieleeni myöskin eräästä toisesta syystä. Kaksi aikaisemmalta palvelusajaltani tuttua prinssiä, preussilaisesta ja welfiläisestä suvusta, puhuivat minulle siitä Hitlerin käskystä, jonka mukaan kaikkien entisten Saksan hallitsijasukujen jälkeläisten oli ollut poistuttava taistelujoukoista ja palveltava siitä lähtien vain selustatehtävissä. Tunsin tuon käskyn sekä

Hitlerin siihen liittämät terävät ja kovat kommentit. Pohjimmiltaan hän kyllä kunnioitti prinssijä ja tunsij heidän sotilaalliset ansionsa. Hän kuitenkin pitäytyi väittämässä, että valtiomuoto oli muuttunut. Sen vuoksi hän ei voisi enää myöntää prinsseille mitään etuja. Mutta juuri erioikeuksia prinssit eivät olleetkaan pyytäneet, minulle vastattiin. Heille oli tärkeää vain saada suorittaa palveluksensa kaikkien muidenkin rintamaupseerien laila. Minulla ei ollut mahdollisuuksia auttaa prinssijä millään tavoin. He tosin ymmärsivät tilanteen mutta pitivät kuitenkin nyt itseään toisen luokan kansalaisina.

Elokuun 14. päivänä meille saapui tieto, että Roosevelt ja Churchill olivat antaneet brittiläisen taistelulaivan Prince of Walesin kannella "Atlantin julistuksen". Kohdassa 1 sanottiin, että USA:lla ja Iso-Britannialla ei ollut mitään alueellisia tai muita laajentumisvaatimuksia. Seuraavat seitsemän kohtaa sisälsivät yleisiä mutta hyvin järkeviltä kuulostavia asioita: "kansojen oikeus", "maailmankauppa", "rauha kansojen kesken" ja "väkivallan lopettaminen". Hitler kiivastui yhtä kaikki koko julistuksesta arvostellen erityisesti kohtaa n:o 6, jossa puhuttiin "kansallissosialististen tyranniien lopullisesta kukistamisesta." Hitler sanoi, että se ei tule onnistumaan heille ikinä.

Hitler työskenteli melkein yksinomaan sotatoimien jatkamiseksi haluamallaan tavalla. Sitä vastaan taas taisteli OKH kaksikin voimin. Elokuun 18. päivänä Brauchitsch ryhtyi ajamaan nopeaa hyökkäyksen jatkamista kohti Moskovaa muistiollaan "Keskustan armeijaryhmän sotatoimien jatkaminen". Molemmat panssariyhmät Guderian ja Hoth tarvitsivat joukkojensa perusteellista huoltamista. Tuota hyökkäystä varten vaadittiin yhteensä kahden kuukauden aikaa. Hitlerin vastaus elokuun 21. päivänä ilmaisi selvästi vastakkaisen mielipiteen: "Maavoimien 18. 8. tekemä esitys operaatioiden jatkamiseksi idässä ei vastaa minun tarkoituksiperiäni. Käsken seuraavaa: Tärkein, vielä ennen talven tuloa saavutettava tavoite ei ole Moskovaa valtaaminen vaan Krimin sekä Donetsin teollisuus- ja hiilialueen haltuunotto, venäläisten Kaukasuksen alueelta tapahtuvien öljytoimistusten katkaisu sekä pohjoisessa Leningradin saartaminen ja

yhtyminen suomalaisiin.” Sitten seurasi vielä neljä kohtaa, joissa Hitler käsitteli kolmen armeijaryhmän tehtäviä. Halder jäljensi tämän Johtajan ohjeen sanatarkasti päiväkirjaansa liittäen mukaan huomautuksen: ”Se on ratkaiseva tämän sotaretken tuloksen kannalta.”

Kauan jatkuvat erimielisyydet Hitlerin ja OKH:n välillä kulluttivat hermoja. Muistan hyvin tarkoin Hitlerin ohjeet ennen sotaretken alkua. Yhä uudelleen hän korosti käsitystään sota-toimien jatkamisesta Leningradia ja Rostovia kohti. Hän sanoi useita kertoja, että Moskova tulisi vuoroon vasta toisessa vaiheessa – mahdollisesti vasta vuonna 1942. Nyt syntynyt vasta-kohtaisuus koski siis ajatuksia, jotka olivat OKH:lla tiedossa jo aikoja ennen hyökkäyksen alkua. Myös kenraalieversti Guderian vedettiin mukaan tähän kiistelyyn. Sotamarsalkka v. Bock näki oikeaksi lähettää Panssariryhmä 2:n komentajan Guderianin Hitlerin luo, jotta hän esittäisi tälle Moskovaan suunnattavan etenemisen välttämättömyyden. Hän saapui elokuun 23. päivänä Johtajanpäämajaan, esitteli ajatuksensa mutta antoi Hitlerin vastakkaisten perustelujen vaikuttaa itseensä täydellä painollaan. Halder oli raivoissaan. Tuloksena erimielisyyksistä täytyi molempien kiistakumppanien luopua osaksi käsityksistään. Niinpä Moskovan valtaaminen ei onnistunut sen paremmin kuin Hitlerin alkuperäissuunnitelmakaan olisi tullut toteutetuksi. Kallista aikaa vain tuhlatiin.

Mussolini ja Horthy rintamalla

Elokuun lopussa ja syyskuun alussa Hitlerin täytyi vastaanottaa kaksi liittolaistaan ja tarjota heille jotakin. Ensiksi tuli Mussolini vierailulle Eteläisen armeijaryhmän alueella toimivien italialaisten joukkojen luo. Elokuun 25. päivänä Hitler otti Mussolinin vastaan Wolfschanzessa sekä matkusti seuraavana päivänä hänen kanssaan Brestiin ja sieltä edelleen eteläiselle komentopaikalle. Nuo valtiomiehet saapuivat lentäen Eteläisen armeijaryhmän alueelle elokuun 28. päivänä, missä he yhdessä vieraili-

vat eräässä italialaisessa divisioonassa, joka oli marssilla rintamalle. Tuo vierailu oli aika epämiellyttävä. Mussolinilla ei ollut mitään käsitystä itärintamasta eikä siitä, millaisten pulmien kanssa Hitler parhaillaan painiskeli. Vieraan lähdettyä Hitler ilmaisi syvän pettymyksensä keskustellessaan upseerien kanssa. Hän tiesi, että italialaiset eivät itärintamalla voisi saada mitään aikaan eikä odottanut heiltä minkäänlaista taisteluvoukkoa. Hän puhui saksalaisille upseereille niinsanotusti luottamuksella ja yritti siten pitää heitä "tuntumassa" liittolaisen suhteen. Myös läheisissä, pitkissä keskusteluissaan Mussolinin kanssa Hitler oli avoin. Hän korosti, että on vielä välttämätöntä auttaa italialaisia, sillä taistelut Välimeren alueella eivät olleet vielä lopussa.

Syyskuun 6. päivästä 8. päivään oleskeli Unkarin valtionhoitaja, amiraali v. Horthy Hitlerin kutsumana Johtajanpäämajassa. Hitler antoi luoda hänelle kuvan tilanteesta rintamalla ja kävi hänen kanssaan useita keskusteluja erilaisista kysymyksistä, joita sota laajalla alueella toi mukanaan. Yksityiskohdista hän vaikenä. Horthy vieraili myös Göringin ja Brauchitschin luona sekä matkusti Hitlerin kanssa Marieburgiin. Siellä Hitler antoi hänelle ritariristin pienessä juhlatilaisuudessa. Ajoimme Hitlerin kanssa Wolfschanzeen takaisin. Oli aina mielenkiintoista kuulla Hitlerin mielipiteitä – kiitosta tai arvostelua – kulloisestakin valtiovierasta. Nyt hän mainitsi vain puhtaasti poliittiset eleet vieraan suhteen. Sodankäyntiin Hitler ei odottanut unkarilaisilta mitään panosta. Mutta Balkanin rauhoittamiseksi hänestä oli tärkeää pitää siellä hyvinvoiva naapuri. Merkitystä oli Hitlerin mielestä erityisesti yhteyden suojaamisessa Ploestin öljykentille, joista Saksa oli yhä edelleen riippuvainen. Niinpä hän oli vierailun tulokseen tyytyväinen.

Elokuussa lensin Schmundtin kanssa Pohjoisen armeijaryhmän alueelle. Hitler oli määrännyt, että Panssariryhmä Hothin piti luovuttaa armeijakunta Pohjoiselle armeijaryhmälle Leningradin valtaamista varten. Keskustan armeijaryhmä oli noussut vastarintaan ja ilmoittanut, että panssariarmeijakunnat täytyisi huoltaa, joten ne eivät olleet vielä toimintavalmiita. Mutta Hit-

ler pitäytyi antamassaan käskyssä ja velvoitti Schmundtin vierailemaan XXXIX Panssariarmeijakunnassa, joka oli marssilla keskustasta pohjoiseen sekä keskustelemaan sen komentajan kenraali Rudolf Schmidtin kanssa, jotta muodostuisi tarkka kuva armeijakunnan kunnosta. Lensimme Storchissa ja selvitimme nopeasti armeijakunnan komentopaikan sijainnin. Kenraali otti meidät vastaan hyvin avomielisesti ja ystävällisesti ollen syvästi hämmästynyt siitä, mitä olimme saaneet kuulla hänen armeijakuntansa huonosta kunnosta. Ainoa seikka, joka häntä arvelutti, oli kaikkien armeijakuntajoukkojen pois ottaminen alistussuhteen muutoksen yhteydessä. Siitä hän oli hyvin vihainen ja pyysi Schmundtin järjestämään niiden palauttamisen hänelle. Sen sijaan hänen divisioonansa olivat moitteettomassa kunnossa ja toimintavalmiita. Me lensimme takaisin Wolf-schanzeen ja kerroimme tietomme Hitlerille.

Eteläisen armeijaryhmän alueella elokuun aikana käydyistä taisteluista saapui tuskin uskottavia kertomuksia tai ilmoituksia. Hitlerkin oli epäluuloinen lähettäen sen vuoksi minut käymään kenraali Huben 16. Panssaridivisioonassa Nikolajevin lähellä. Siellä tapasin myös hyvän ystäväni Udo v. Alvenslebenin. Hän kertoi minulle kokemuksistaan. Oli sattunut hirvittäviä joulmuuksia. Grigovon asemalta he olivat löytäneet yli 100 murhattua Jalkaväkirykmentti 79:n 6. Komppanian sotilasta. Toisessa paikassa oli todettu, että venäläiset olivat repineet elävien saksalaisten sotilaitten ruumiista sydämen irti. Joukkojemme reaktiot noihin tapauksiin olivat niiden mukaiset.

Wolfshanzessa kerroin Hitlerille keskusteluistani Huben ja Alvenslebenin kanssa. Hitler oli vaitelias ja ajatuksissaan sanoi sitten lopulta, että korkeiden kenraaleiden pitäisi myös kuulla sellaisia raportteja, jolloin he suhtautuisivat toisin venäläisvaltaan.

Yksityisiä murheita

Noihin aikoihin Wolfschanzessa käyneisiin vieraisiin kuului myös amiraali Canaris. Hän oli pitänyt esittelyn Keitelille ja Jodlille sekä keskustellut Schmundtin kanssa. Iltapäivällä Schmundt kertoi minulle, mistä oli ollut kysymys. Canaris oli kertonut, että muutamia viikkoja ennen Venäjälle aloitettua sotaretkeä vaimoni oli sanonut eräässä puhelinkeskustelussa Berliinistä sisarelleen isänsä maatilalle Halberstadtin, että Hitler aloittaisi hyökkäyksen Venäjälle kesäkuun 22. päivänä. Schmundt oli ilmoittanut tuon Canarikselta saamansa tiedon Hitlerille, joka oli kuitannut koko asian kädenviittauksella. Schmundt oli tuosta Hitlerin reaktiosta hyvin ihmeissään. Saatoin vain sanoa hänelle, että jos hän olisi kertonut minulle aikaisemmin siitä asiasta, olisin voinut selittää sen toteamalla, että mainittuna ajankohtana hyökkäyksen päivämäärää ei vielä ollut määrätty, joten siis Canariksen ilmoitus ei voinut vastata tosiasioita. En kuullut tuosta asiasta myöhemmin mitään Hitleriltä enkä muualta.

''Loppuratkaisu''

Elokuussa Goebbels ilmestyi ensi kertaa Johtajanpäämajaan, mikä tapahtui Hitlerin toivomuksesta. Kahden päivän aikana hän tapasi Hitlerin useita kertoja kahdenkeskisissä keskusteluissa. Vasta pala palalta saimme tietää, että he olivat pohtineet juutalaiskysymystä. Goebbels ja Heydrich painostivat ratkaisun tuossa asiassa. Goebbels ajoi Berliinissä vielä olevien 70 000 juutalaisen karkotusta ja tahtoi varmistaa Hitlerin suostumuksen tuolle toimenpiteelle. Hitler ei ollut siihen vielä valmis, vaan halusi tyytyä kuulemamme mukaan vain juutalaisten erityiseen merkitsemiseen. Valtakunnan asetuskokoelmassa julkaistu poliisissäädös 1. syyskuuta 1941 määräsi sitten, että kaikkien juutalaisten oli kannettava vaatetuksessaan näkyvillä keltaista Juudean tähteä. Tämä kysymys piti ratkaista perinpoh-

jaisesti vasta Venäjän-sodan päätyttyä ”suurpiirteisellä tavalla” kuten sanottiin.

Tuon huomautuksen uskomaton kyynisyys selvisi minulle vasta sodan jälkeen, kun kesäkuukausina 1945 ja sitten pääsotarikollisia vastaan käydyn Nürnbergin oikeudenkäynnin aikana tuli tietoon juutalaisten tuhoamisen koko laajuus. En aavistanut lainkaan, että samanaikaisesti juutalaisten merkitsemismääräyksen kanssa oli myös valmistelut ”loppuratkaisua” (”Endlösung”) varten saatettu alkuun. Siihen oli myös Göringillä siviilitehtävissään merkittävä osuutensa. SS:n ja poliisin ”toimeenpano-osastot” (Einsatzgruppen, Einsatzkommandos) ampuivat rintaman selustassa suurin joukoin juutalaisia. Joulukuusta 1941 alkaen tapettiin yhä kasvavat määrät kaikista Euroopan miehitetyistä maista koottuja juutalaisia kaasulla tuhoamisleireissä idässä. En voinut saada myöskään mitään tietoa ”Wannseen neuvottelusta” tammikuun 20. päivänä 1942.

Luonnollisesti olen saanut sodan jälkeen kokoon, jo myöskin vankeuteni aikaisissa keskusteluissa, sotavuosilta peräisin olevia merkkejä ja todisteita, joiden olisi oikeastaan jo silloin pitänyt saattaa minut ajattelemaan asioita oikein. Sellaisia olivat Hitlerin sodan loppua kohden yhä kasvavat juutalaisvastaiset purkaukset tai korkeiden SS-johtajien satunnaiset huomautukset. Monien muiden lailla uskoin silloin kuitenkin, että syynä tietoon tulleeisiin juutalaisten kuljetuksiin itään oli ilmoituksien mukaisesti se, että heitä tarvittiin siellä työvoimaksi sodan kannalta tärkeisiin tehtäviin. Se tuntui minusta hyvin uskottavalta, kun otetaan huomioon lisääntynyt koti- ja ulkomaisen työvoiman käyttö, ja tiedän sen vasta nyt, että jouduin hirvittävän harhautuksen uhriksi. On käsittämätöntä, miten tuo massamurha onnistuttiin kietomaan salaisuuden näkymättömään verhoon. Koska perheelläni, eikä myöskään vaimoni perheellä, ei ollut juutalaisia ystäviä tai tuttuja ja koska elimme sodan aikana tietynlaisessa eristetyssä tilassa, ei meidän korviimme tullut välittömiä teitä pitkin siitä mitään tietoja; ei myöskään sukulaisilta, ystäviltä tai tovereilta. ”Johtajan käskyllä n:o 1” vuodelta 1940 oli siinä suhteessa vaikutuksensa. Sellaisessa järjestelmäs-

sä, kuin kansallissosialistinen valta oli erinomaisen hyvin toimivine salaisine poliiseineen, joka ei pysähtynyt edes sotilaitten edessä, pidettiin tiettyjä aiheita koskemattomina myöskin meidän piireissämme.

Olen kuitenkin syvästi vakuuttunut siitä, että myös ilman kirjallisia todisteitakin, joiden mukaan juutalaisten tuhoaminen olisi tapahtunut nimenomaan Hitlerin ohjeella, on mahdotonta ajatella, että Himmler ja Göring olisivat voineet tehdä jotain sellaista Hitlerin tietämättä asiasta. Varmastikaan Himmler ei kertonut Hitlerille jokaisesta yksityiskohdasta, mutta on toiminut kyllä täysin hänen hyväksymällään tavalla.

Syksy 1941: Venäjä, Protektoraatti ja Pohjois-Afrikka

Huolimatta erimielisyyksistään OKH:n kanssa Hitler arvioi sotatilanteen kesällä 1941 hyvin suotuisaksi. Hän oli sitä mieltä, että Stalinin oli pakko heittää viimeiset reservinsä rintamalle syyskuun kuluessa. Kun nuo joukot olisivat vuodattaneet vereensä kuiviin, kova vastarinta lakkaisi, ja meidän joukkojemme tarvitsisi sitten vain marssia. Tuo optimismi oli monina päivinä hyvinkin perusteltua, mutta sitten tuli jälleen ilmoituksia, jotka puhuivat ankarasta vastarinnasta ja kovista taisteluista. Yleisesti ottaen Puna-armeija oli osaksi säännöstellyssä osaksi hallitsemattomassa peräytymisliikkeessä.

Mutta aina vain pysyi avoimena kysymys siitä, hyökkättäisiinkö vielä sinä vuonna Moskovaa vastaan vai ei. Hitler oli vastaan mutta antoi maavoimien painostukselle periksi. Syyskuun 6. päivänä Jodl julkaisi ohjeen n:o 35. Siinä sanottiin, että ”keskirintamalla (. . .) on valmistettava operaatiota Timošenkon armeijaryhmää vastaan niin pitkälle, että mahdollisimman nopeasti (syyskuun lopussa) voidaan siirtyä hyökkäykseen . . .” Vasta Timošenkon armeijaryhmän pääosista todennäköisesti saatavan voiton jälkeen ”tulee keskirintamalla ryhtyä takaa-ajoon Moskovon suuntaan”. Jodl oli vakuuttunut, että tuon taistelun jälkeen vihollisella ei olisi enää mitään olennaisia voimia käytet-

tävissä pääkaupunkinsa puolustamiseen. Tämä tuli ilmi myös tilanneneuvottelujen yhteydessä pidetyistä esittelyistä.

Hitler matkusti lokakuun 2. päivänä Berliiniin avaamaan talviapukeräyksen. Siellä hän suuntasi puheessaan jälleen teräviä hyökkäyksiä Englantia vastaan. Venäjän-sodasta hän huomautti, että me olimme tällä kertaa selviytyneet ”hiuksen hienosti” ei vain Saksan vaan koko Euroopan tuhosta. Hän sanoi: ”Tänään voin sen kertoa, koska tänään saan sanoa myös, että tuo vastustaja on jo murtunut eikä tule enää nousemaan. Siellä oli myös kerättynä Eurooppaa vastaan sellainen voima, josta valitettavasti useimmilla ei ollut aavistustakaan ja josta monilla tänään ei enää ole mitään tietoa. Siitä olisi tullut toinen mongolien hyökkäys uuden Tshingis-Khanin johdolla.”

Hitler ajoi heti tuon puheen jälkeen takaisin Itä-Preussiin. Tapaukset itärintamalla valtasivat hänet kokonaan. Brjanskin ja Vjazman kaksoistaistelu (2./12. lokakuuta) näytti tarjoavan suotuisan lähtökohdan liikkeiden jatkamiselle. Taistelun tulos oli myös valtava. Saatiin yli 660 000 vankia, paljon panssareita ja tykkejä tuli sotasaaliiksi, ja tuntui siltä kuin nyt olisi tie Venäjän pääkaupunkiin vapaana. Sitten alkoi hieman tavallista aikaisemmin kelirikko. Saksalaiset joukot tarvitsivat aikaa lepoon ja huoltoon. Mutta sitä ei tullut. Monet yhtymät jäivät enemmän tai vähemmän kiinni liejuun. Venäläiset käyttivät tuota aikaa hyväkseen tukkiakseen nopeasti kokoonhaalituilla joukoilla aukkoja ja rakentaakseen uudelleen puolustuksensa. Siten oli tultu saksalaisten etenemisen päätepisteeseen. Siitä alkaen alkoi pessimismi levitä, myös väärin puheiden ja joutavien lörpötelyjen vuoksi, jotka saavuttivat monia teitä FHQ:n – ja myöskin Hitlerin.

Eräs paljonpuhuva muutos astui voimaan syyskuun lopussa Böömin ja Määrin valtakunnanprotektoraatin virastossa. SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich sivuutti silloin käytännöllisesti katsoen vapaaherra v. Neurathin. Heydrichia kiirehti kaikkeen pystyvän ja päättäväisen SS-johtajan maine, ja hänen ensimmäiset toimenpiteensä tšekkien vastarintaliikkeen kukistamiseksi kirkastivatkin tuota kuvaa, joka hänestä oli saa-

tu. Luonnollisesti hän oli radikaali ja jyrkkä kansallissosialisti, mutta tehtävänsä Prahassa hän suoritti suurella taitavuudella eikä mitenkään pelkästään poliisien voimalla. Hänen onnistui pitää tuo alue rauhallisena, varustelutuotanto häiriöttä käynnissä, ja hän raivasi myös tietä saksalaisten ja tšekkien paremmille suhteille.

Venäjällä käytyjen menestyksellisten taistelujen sarjan aikana Rommelin täytyi tunnustaa kokeneensa Pohjois-Afrikassa tuntevia tappioita. Englantilaisia voimia oli vahvennettu ja saksalais-italialainen aseveljeys ei sujunut parhaalla mahdollisella tavalla. Esiintyi myös pahoja huoltovaikeuksia. Niinpä kesällä 1941 ei ollut tapahtunut paljonkaan Rommelille myönteistä, eikä hän kyennyt kestäämään englantilaisten painetta. Hitler ei ottanut Pohjois-Afrikasta tulleita tietoja kovin vakavasti. Hän uskoi tuntevansa Rommelia siinä määrin, että tämä ryhtyisi jonain päivänä jälleen hyökkäykseen, myös ilman olennaisia vahvistuksia.

Ilmavoimien varustelukysymyksiä

Olin Venäjälle aloitetun hyökkäyksen jälkeen oikeastaan ilman erityisiä tehtäviä. Ilmavoimat oli siirretty itärintamalle täydennetyin yksiköin, ja ne olivat hyökänneet sotaretken ensimmäisinä päivinä venäläisille lentokentille tuhoten siellä olleet osastot. Ilmavoimien jatkotehtävät rajoittuivat sitten olennaisesti maavoimien tukemiseen. Siinä toiminnassa kunnostautui erityisesti VIII Lentoarmeijakunta kenraali, vapaaherra v. Richthofenin johdolla. Menestys perustui ensi sijassa tuon kenraalin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Hän lensi itse koko päivän, enimmäkseen Storchilla, taistelujen painopisteestä toiseen säilyttäen siten maasotatoimista paremman tilannekuvan kuin moni maavoimien komentaja. Siitä taas aiheutui monesti kiistaa. Yleensä Richthofen selvisi näistä hyvin. Olin itse kesäviikkojen aikana monesti ilmavoimien joukkojen luona, ja sain silloin vaikutelman, että maavoimat olivat laiminlyöneet monia hyviä tilai-

suuksia. Se aiheutui kuitenkin käsittääkseni enimmäkseen suurista etäisyyksistä ja siitä tehtävien paljoudesta, joka vyöryi maavoimien johtajien päälle. Mutta ilmavoimilla ei ollut useinkaan ymmärtämystä näille vaikeuksille.

Oleskelin usein myös Jeschonnekin luona. Koska minulla oli aina pääsy hänen luokseen, saatoin siten pitää itseni selvillä monista asioista. Jeschonnek oli epätoivoinen, kun ilmavoimien uudisrakennusohjelmaa lykättiin aina vain. Hän sanoi nyt, että enää ei saisi hukata aikaa, sillä viime viikkoina oli rintamayksiköiden vahvuus tappioiden vuoksi alentunut. Jeschonnekin ohjelma edellytti huomattavia tuotantomäärien lisäyksiä, koska hän näki edelleen ilmavoimien taistelun painopisteen olevan Kanaalin rannalla Englantia vastaan. Hän sanoi, että jos Hitler ei toteuttaisi tuota ohjelmaa, ei hän yksinomaan jo siitä syystä voisi voittaa sotaa.

Puhuin Hitlerille tuosta asiasta. Hän tosin tunnusti pulman olemassaolon, mutta hän sanoi kuitenkin, että hänen täytyi ensiksi hankkia maavoimille välttämättömät aseet. Tämä ohjelma voisi olla jo keväällä 1942 päätöksessään. Sitten olisi koko varustelukapasiteetti ilmavoimien käytössä. Kerroin Hitlerille myös, että sillä hetkellä englantilaisten pommituslennot Saksaan olivat suhteellisen vähäisiä, mutta meidän pitäisi varautua uusiin, olennaisesti voimakkaampiin hyökkäyksiin. Hän kyllä ymmärsi sen mutta uskoi saksalaisten ilmavoimien vielä kykenevän kestäämään tuon ajanjakson ylitse. En voinut yhtyä tuohon näkemykseen, joten esitin vastaväitteitä. Hän lopulta tunnusti vaikeudet ja sanoi keskustelelevansa niistä Göringin kanssa.

Tehtäväni ilmavoimien adjutanttina saivat nyt uusia ulottuvuuksia. En ollut koskaan saanut tarkkoja ohjeita työtäni varten, vaan olin joutunut määrittämään tehtäväni itse. Siihen asti Hitler oli kiinnostunut lähes yksinomaan toimintavalmiiden lentokoneiden lukumääristä. Nyt tulivat yhä enemmän esille kysymykset siitä, milloin uusia yksiköitä saataisiin varustetuiksi, milloin lentokonemäärävahvuudet olisivat kunnossa ja niin edelleen. Minun täytyi hankkia siis itselleni jatkuvasti tietoja ilmavoimien varustelutilanteesta, korjata omia muistiinpanojani ja

seurata tilanteen kehitystä. Ilmatorjuntatykistön varustelun seuraaminen oli minulle epämieluisia mutta myös välttämätöntä, sillä Hitler antoi sille aivan erityisestä syystä hyvin suurta arvoa. Itärintamalla oli alkanut esiintyä huomattavia määriä entistä vahvempia panssarivaunuja, jotka olivat tuhottavissa lähinnä vain 88 millimetrin kanuunoilla. Hitler sanoi minulle sen vuoksi aivan erityisen painokkaasti, että itärintamalla taistelevat ilmatorjunta-armeijakunnat täytyi pitää aina täydellisesti 88 millimetrin kanuunoilla varustettuina, jotta ne voisivat osallistua panssarintorjuntaan ja muihin maataisteluihin.

Marraskuun 1. päivänä ajoimme Hitlerin kanssa OKH:aan, jonne oli pystytetty talvivaatetusta esittelevä näyttely. Maa-voimien huoltopäällikkö, kenraali Wagner vakuutti, että talvivaatetuksen hankinta oli käynnissä ja joukot saisivat riittävästi materiaalia käyttöönsä. Hitler otti tiedot vastaan näyttäen tyytyväiseltä. Marraskuun 7. päivänä Hitler matkusti Müncheniin puhuakseen tavanomaiseen tapaan ”vanhoille taistelijoille” vuodelta 1923. Hän puhui vielä marraskuun 9. päivänä valtakunnan- ja aluejohtajille sekä palasi sitten heti takaisin Wolfsschanzeen.

Terveysloma Konstanzissa

Tieni erosi Hitleristä Münchenissä. Minun täytyi lähteä pitkähkölle terveyslomalle Konstanzin. Seuranneet neljä viikkoa kuuluivat yksitoikkoisesti ja ilman erityisiä tapahtumia. Se oli kuitenkin hienoa aikaa, koska vaimoni saattoi matkustaa mukana. Lääkäri halusi rauhoittaa yllirasittuneita vatsahermoja erityisravinnolla. Annoin sitten neljän viikon solua ohitseni terveyskuurin merkeissä. Taistelujen kulku askarrutti minua silti suuresti. Itärintamalla näyttivät liikkeet pysähtyneen. Tuli vain vähän uusia lehdistön välittämiä ilmoituksia. Eniten minua järkyttivät uutiset Udetin ja Möldersin kuolemasta. Marraskuun 17. päivänä kuoli Udet ja 22. päivänä Mölders.

Udetin kuolemasta kertovassa lehdistötiedonannossa herätti

heti huomiotani maininta kuolemansyystä. Pidin lento-onnettomuutta epätodennäköisenä ja sainkin puhelinsoitolla Berliiniin tietooni, että Udet oli ottanut hengen itseltään. Hänen kuolemansa koski minua läheisesti. Olin tuntenut Udetin jo siltä ajalta, jolloin hän ei ollut vielä palannut aktiivipalvelukseen. Hän oli harvinaisen miellyttävä toveri mutta oli saanut Göringiltä väärän tehtävän. Oli kummallista, että hän halusi yhä pysyä paikallaan, kun hän huomasi itsekin, että hän ei kyennyt vastaamaan ilmavoimien varustelupäällikkönä äärimmilleen kiristettyjä sodanajan vaatimuksia. Udet oli naimaton eläen aina mielellään hyvien ystävien ympäröimänä. He myös olivat hänen puolellaan aivan kuolemaa edeltävinä aikoinakin neuvoineen ja tekoineen. Mutta hän itse näki asiat toisin eikä ollut enää vaikutuksille alttiina. Hänen kuolemansa koski koko ilmavoimia. – Mölders sai surmansa lento-onnettomuudessa marraskuun 22. päivänä Breslaussa matkalla Udetin hautajaisiin. Onnettomuus sattui välilaskussa monimoottorisella koneella, jota hän ei ollut itse ohjaamassa. Hänen kuolemansa oli raskas tappio erityisesti hävittäjälentäjille.

Sodanjulistus USA:lle

Saavuimme vaimoni kanssa joulukuun 9. päivänä varhain Berliiniin Anhaltin asemalle. Pian tulomme jälkeen kuulin kovaäänisen ilmoituksen, jossa kehoitettiin matkustajia pitämään kiirettä, koska laituria tarvittaisiin pian muuhun tarkoitukseen. Tiesin, että asemalaituri oli sama, jota Hitlerin juna tavallisesti käytti, joten siksi arvelin hänen olevan tulossa. Me ajoimme heti asunnollemme, ja ilmoittauduin sieltä puhelimitse Valtakunnankansliaan. Olin oikeassa Hitlerin tulon suhteen. Puin asepuvun päälleni ja ajoin Valtakunnankansliaan. En aavistanut, kuinka paljon poliittinen tilanne oli muuttunut ja mikä meitä odotti lähiviikkojen aikana.

Ilmoittauduin Hitlerin luona takaisin palanneeksi. Hän oli hyvin ystävällinen ja kysyi kuulumisiani. Lyhyt vastaukseni huk-

kui jo Johtajanasunnon hälinään. Yritin hankkia nopeasti yleiskuvan viimeisistä tapahtumista. Tärkein niistä oli japanilaisten hyökkäys amerikkalaisten Tyynenmeren laivastotukikohtaa, Pearl Harbouria vastaan. Ilman sodanjulistusta oli useita aaltoja japanilaisia lentokoneita hyökännyt aamulla 7. joulukuuta amerikkalaisten laivastoyksiköitä vastaan suuressa satamassa, jolloin useita taistelulaivoja, lentotukialuksia ja muita yksiköitä oli uponnut. Hitler piti tuota japanilaisten askelta merkinä siitä, että hänen pitäisi julistaa sota Amerikalle. Kauhistuini nyt esilletullutta Hitlerin tietämättömyyttä amerikkalaisten voimavarojen suhteen, joilla viimeksi sentään oli jo ratkaistu ensimmäinen maailmansota. Siinä tuli esille hänen ulkopoliittinen harrastelijamaisuutensa ja puutteellinen ulkomaiden tuntemuksensa. Hän luotti siihen, että Amerika ei voisi lähiaikoina puuttua Euroopan sotaanäyttämön asioihin, mihin osaltaan vaikutti myös kietoutuminen sotaan Japanin kanssa. Hitler oli vakuuttunut ”maailmansalamasotansa” onnistumisesta – kuten historioitsija Andreas Hillgruber nimittää tuota käsitystä – eli siitä, että hän kykenisi lyömään kaikki vastustajat vuorotellen. Ehkäpä hän arveli myös joutuvansa rientämään japanilaisten avuksi, koska hän puhui noihin aikoihin monesti läheisemmän saksalais-japanilaisen sotilaallisen yhteistyön välttämättömyydestä. Myös tuota pidin aivan epärealistisena olettamuksena. Miten sitten Hitler muotoili ulkopoliittiset käsityksensä pikemminkin toiveidensa mukaisesti kuin todellisuutta vastaaviksi. Se on minulle jäänyt salaisuudeksi. Oletan, että hän antoi ainakin ajoittain Ribbentropin vaikuttaa vahvasti itseensä, ja hänen maailmankuvansahan ei myöskään juuri ulottunut Euroopan ulkopuolelle. Kun Ribbentropin kanssa tuli tilapäinen välirikko tämän yritettyä harjoittaa itsenäistä Venäjän-politiikkaa, oli Hewel Hitlerin suosima ulkopoliittinen keskustelukumppani.

Talvikriisi

Palvelukseenpaluupäiväni kului suuren hälinän merkeissä. Lukuisia vieraita kokoontui Valtakunnankansliaan toivoen saavansa kuulla Hitleriltä henkilökohtaisesti sotatilanteen uusimmista tapahtumista. Mutta Hitler oli tällä kertaa sulkeutunut. Lounaan jälkeen hänellä oli neuvottelut Ribbentropin, Himmlerin, Todtin ja Goebbelsin kanssa. Huoneet tyhjenivät. Schmundt antoi minulle tehtäväksi käytännön asioiden hoidon. Sitten jäinkin yksin. Hitler keskusteli tuona päivänä paljon kanssani, ja kuljimme illalla pitkän ajan talvipuutarhassa edestakaisin. Eniten häntä askarrutti kysymys maavoimien komentajuudesta. Jo pitkään oli yhteistyötä Brauchitschin kanssa leimannut luottamuksen puute. Hitler etsi hänelle seuraajaa. Schmundt oli ehdottanut, että Hitler ottaisi joksikin aikaa maavoimat suoraan komentoonsa. Hitler esteli ensin, mutta nyt hän näki julistettuaan sodan USA:lle uuden tilanteen tulleen myös omalle kohdalleen, joten hän oli jo taipuvaisempi noudattamaan Schmundtin neuvoa. Hitler oli sitä mieltä, että monet kenraalit tarvitsivat lepoaika. Hänen oli täytynyt lomauttaa Rundstedt joulukuun 1. päivänä ja Guderian tuotti hänelle huolta ollen kuulemma täysin ”sekaisin”. Eteläisen armeijaryhmän oli saanut Reichenau, johon Hitler luotti varauksetta.

Suuresti huolissaan Hitler seurasi noina päivinä keskustassa toimivan armeijaryhmän tilannetta. Hän arveli, että venäläisillä oli suuri vastahyökkäys tekeillä. Kluge puhui taukoamatta vetäytymisestä. ”Mihin hän sitten haluaa”, kysyi Hitler. ”Meillä ei ole mitään valmisteltuja taaempia asemia. Joukkojen täytyy pitää se alue, jossa ne ovat.” Sitten seurasi Hitlerin moitteita maavoimien huolto-organisaatiota kohtaan. Sillä ei ollut talvi-vaatteita, ei suojaa kylmyyttä vastaan eikä keinoja riittävän huollon takaamiseksi. Hitler kiihtyi tavattomasti. Hän oli sitä mieltä, että maavoimien olisi pitänyt huolehtia noista asioista. Ilmavoimat olivat kuitenkin hankkineet yksiköilleen myös riittävästi talvivarusteita. Moitteita Hitleriltä saivat myös panssarivaunut. Venäläiset hyökkäsivät nyt kaikkialla suurin joukoin

T 34-vaunuilla, joita vastaan maavoimilla ei ollut mitään torjunta-aseita. Myös lyhyttykkisellä Panzer IV:llä oli suuria vaikeuksia taistelussa noita panssareita vastaan. ”Jos meillä ei olisi ilmavoimien 88 millimetrin kanuunoita, venäläiset panssarivaunut ajelisivat ympäriinsä, missä ikinä haluaisivat.” Tuon panssarivaunutyyppin myötä venäläiset olivat kehittäneet itselleen kunnioitettavan aseensa. Hitler ei vain tiennyt vielä sitä, kuinka paljon tuota mallia tuotettaisiin. Kohta vuonna 1942 kävi kuitenkin ilmi, että niitä esiintyi yhä kasvavia määriä. Oma panssarivaunut tuotantomme oli tyydyttävä. Meidän täytyi yhä vielä kiirehtiä tuotantoa. Hitler mainitsi myös amerikkalaisten toimitukset venäläisille. Oli saatu tietoja, että he olivat jo pitkähkön ajan toimittaneet näille kuorma-autoja ja elintarvikkeita. Amerikkalaisia kuorma-autoja olivat joukkomme jo havainneet käytössä. – Hitler eli kokonaan uusimpien rintamatapahtumien mukana ja mietiskeli lakkaamatta, kuinka hän voisi auttaa taistelevia joukkojamme. Hän sanoi vain yhä uudelleen: ”Niiden täytyy pysyä niillä paikoilla, joissa ovat, perääntymättä askeltaakaan.” Tuon Hitlerin kanssa käymäni keskustelun myötä olin joutunut päistikkaa heitetyksi takaisin Venäjän-sodan pelottaviin tapahtumiin.

Joulukuun 11. päiväksi kello 15:ksi Hitler oli kutsunut valtiopäivät koolle. Hän piti pitkän ja perinpohjaisen puheen koko poliittisesta tilanteesta, mutta se ei sisältänyt mitään erityisiä kohokohtia.

Joulukuun 16. päivänä saavuimme aamupäivällä jälleen takaisin Wolfschanzeen löytääksemme sieltä edestämme huolestumista herättävän ja jopa toivottomalta näyttävän rintamatilanteen. Hitler päätti lopullisesti yöllä 16./17. joulukuuta ottaa itselleen maavoimien komentajan tehtävät. Hän oli päättänyt tuohon ratkaisuun mietittyään sitä päiväkausia. Schmundt oli iloinen päätöksestä, koska siten oli päivittäinen taistelu Brauchitschin kanssa lopussa. Vielä kerran oli sukeltanut esiin myös ajatus luovuttaa komentajatehtävä Mansteinille tai Kesselringille. Hitler ei kuitenkaan innostunut siitä enempää, sillä Manstein ei olemukseltaan sopinut ja Kesselring oli juuri varattu Välimeren

alueen ilmavoimien komentajaksi. Italiansuhteiden vuoksi hän ei halunnut tehdä nyt mitään yllättäviä muutoksia.

Joulukuun 18. päivänä Hitler vaihtoi Keskustan armeijaryhmän komentajan sotamarsalkka v. Bockin sotamarsalkka v. Klugeen. Päivä oli alkanut vilkkailla puhelinkeskusteluilla, jotka kaikki vaativat rintaman vetämistä taaksepäin Keskustan armeijaryhmän alueella venäläisten kovan paineen vuoksi. Hitler ei antanut lupaa perääntyä askeltakaan vaan käski pitämään asemat. Joulun ja uudenvuoden välillä lomautettiin Guderian Klugen toivomuksesta. Näillä kahdella kenraalilla oli jo aikoja sitten ollut niin erilaiset näkemykset, ettei heitä vonut panna toimintaan yhdessä. Päivittäin kävivät Hitler ja Halder tunteita kestäviä keskusteluja. Kysymys oli yhä uudelleen samasta aiheesta: asemien pitäminen vai perääntyminen? Välillä oli ryhdytty hätätoimenpiteisiin uusien muodostelmien toimittamiseksi erityisen uhanalaisille rintamanosille. Rintamalla haalittiin kokoon viimeiset reservit. Yöllä 30./31. joulukuuta kävi Hitler kello 23.30–1.30 yli kaksituntisen puhelinkeskustelun Klugen kanssa. Tämä halusi vetää armeijaryhmän rintamaa 35 km taaksepäin. Hitler torjui sen ja käski jälleen olla ottamatta askeltaakaan taaksepäin. Siten Hitler oli pelastanut epäilemättä tilanteen, vaikka vielä oli edessä vaikeita kriisejä seuraavien päivien ja viikkojen aikana.

Yhdysvalloille annetun sodanjulistuksen jälkeen tiesimme, että koko maailma oli sodassa meitä vastaan. Se oli tieto, joka antoi minulle vain vaivoin uskoa voittoon. Saksassa alkoi mielipiteiden uudelleenmuotoutuminen. Suurimman leirin muodostivat yhä ne ihmiset, jotka näkivät Hitlerin siihenastiset menestykset eivätkä voineet tai halunneet uskoa, että tuo mies, joka oli hankkinut Saksalle jälleen arvostusta maailmalla, olisi voinut kulkea väärää tietä. Niitä ihmisiä oli myös paljon, jotka eivät enää odottaneet kirkasta voittoa, mutta jotka sanoivat Hitlerin ylivoiman olevan niin suuren, että hän löytäisi keinon valtakunnan hyvinvoinnin takaamiseksi. Tuohon joukkoon kuuluivat myös ne hyvin monet ihmiset, joilla ylipäänsä ei ollut omaa mielipidettä ja jotka antoivat maailman mennä menojaan. Heille

oli samantekevää, minkä suunnan historia ottaisi. Pieni, jopa hyvin pieni, oli se joukko, joka tiedosti selvästi Saksalle koituvan suuren onnettomuuden ja puhui myös siitä ollen jopa halukas vaarantamaan jotain kumouksen aikaansaamiseksi. He olivat yksittäisiä henkilöitä kirkon, maa-aateliston, diplomatian, virkamiehistön ja upseerien piiristä. Salainen valtiollinen poliisi oli hyvin selvillä heidän olemassaolostaan ja toiminnastaan. Useimpien nimet olivat poliisin kortistoissa. Toimenpiteitä tuotta joukkoa vastaan ei poliisi kuitenkaan aloittanut, koska sen lukumäärä oli liian pieni ja koska mitään merkkejä toimeliaisuudesta ei ollut. Hitlerille oli Himmler kertonut tilanteesta, ja hänellä itsellään oli myös tiedossa aktiivisten vastustajien nimet suurin piirtein kaikki. Me olimme joutuneet kokemaan kuluneena vuonna yhä uudestaan, miten paljon Hitler käytti voimiansa noita kriittisiä virtauksia vastaan puheissaan ja toimissaan. Ei voinut olla yllätys, että talvikriisin 1941/42 aikaan epäilyt ja arvostelu alituisesti kasvoivat.

Erillisrauha Venäjän kanssa?

Olin siihen aikaan vakuuttunut siitä, että kesäkuusta asti raskaita iskuja kärsineen Neuvostoliiton olisi mahdotonta toipua nopeasti. Silmissäni väikkyi vielä mahdollisuus Venäjän lyömiseen ennen kuin Amerikka puuttuisi selkkaukseen merkittäväällä voimallaan. Sikäli kuin pystyin arvioimaan, oli tuo ajatus myös Hitlerin mielessä noihin aikoihin. Hän uskoi vakaasti lyövänsä Venäjän vuonna 1942. Ribbentrop sensijaan neuvoi pyrkimään erillisrauhaan Venäjän kanssa, mitä Hitler kuitenkin piti mahdottomana.

Voimien jännittäminen yli sietorajan

Hitler viittasi uudenvuodenjulistuksessaan Saksan kansalle ja päiväkäskyssä Wehrmachtin sotilaille vaikeaan tilanteeseen,

jossa Saksa oli noina talvikuukausina. Hän ei antanut kylläkään edes epäilyksen sijaa sille, etteikö hän jälleen tempaisisi aloitteen käsiinsä ja taistelisi Saksan kansalle vapaaksi sen alueen, jota se tarvitsi elämänsä säilyttämiseen. ”Se, joka taistelee kansansa elämän, jokapäiväiväisen leivän ja tulevaisuuden puolesta, tulee voittamaan! Sen sijaan se, joka tässä sodassa yrittää juutalaisessa vihassaan tuhota kansat, tulee kukistumaan”, hän sanoi vetoomuksessaan kansalle. Hänen päiväkäskynsä päättyi sanoilla: ”Se veri, joka tässä sodassa virtaa, olkoon – tämä on meidän toivomuksemme – Euroopassa miespolviin viimeinen! Auttakoon meitä Isä Jumala siinä tulevana vuonna.”

Valtaannoususta vuonna 1933 lähtien ensimmäistä kertaa oli Hitlerin koettava syys- ja talviviikkoina 1941, miltä tuntui tappio ja vahva vihollisen vastarinta. Hitlerin henkilökohtainen brutaali puuttuminen armeijoiden johtoon tapahtui viime hetkellä. Onnistuttiin pelastamaan tilanteen muuttuminen katastrofiksi. Saksalainen sotilas sai vielä kerran yli-inhimillisistä suorituksistaan uutta uskoa omiin voimiinsa. Kestämällä taktillisesti ajatellen mahdottoman tuntuaisessa tilanteessa ja torjumalla menestyksellä ylivoiman, joka oli monesti kaksikymmenkertainen omiin voimiin nähden, joukot olivat vahvistaneet itsetuntoaan.

Rintaman vetämisen takaisinpäin johdon operatiivisena apukeinona toimintavapauden takaisinsaamiseksi tai voimien säästämiseksi Hitler torjui. Hänen epäluulonsa kenraaleja kohtaan oli menneiden viikkojen aikana kasvanut tavattomasti eikä poistunut kokonaan enää myöhemminkään. Se jäykistyi pysyväksi asenteeksi Hitlerin taholla. Hän pidätti itselleen jokaisen, jopa aivan vähäisenkin taktillisen ratkaisun. Hänelle oli yksinkertaisesti käsittämätön ja sietämätön sellainen ajatus, että hän tämän kehityksen myötä voisi kohdata loppunsa ja vieras tahto osoitautuisi vahvemmaksi kuin hänen omansa. Ei voinut eikä saanut olla niin, että käyrä olisi laskusuunnassa. Puhuttiin siitä, että Hitlerin sairaalloisen itsekeskeinen mieli olisi ollut siitä lähtien syynä hänen sotilaalliseen johtamistoimintaansa. Tuohon näkökantaan en voinut vielä yhtyä.

Häikäilemätön ihmisten ja materiaalin käytön yllirasitus muut-

tui pysyväksi olotilaksi. Syynä siihen oli pula tuoreista ja levänneistä divisioonista. Hitler oli heittänyt vuonna 1941 kaikki käytettävissä olleet divisioonat rintamalle. Ei ollut enää mitään mainittavia reservejä. Venäjän alue oli Saksan Wehrmachtille liian suuri. Leningradista Elbrukselle Kaukasuksella oli melkein 3000 kilometriä. Hitler oli aloittanut sotaretken olettamalla murtavansa vihollisen voimat, kuten se oli onnistunut hänelle siihenastisilla sotaretkillä. Venäjällä oli toisin. Vastustajalla oli ehtymättömät reservit. Noiden viikkojen ja kuukausien kuluessa tuli ensi kerran ilmeiseksi voimien vähäisyys Hitlerin asettamiin tehtäviin nähden.

Me tiedämme tänään, että Stalin saattoi tyhjentää Kauko-Idän rajansa, koska hän oli saanut vakoilija Richard Sorgelta Tokiosta tiedon, että japanilaiset eivät ole aikeissa ryhtyä sotaan Venäjää vastaan. Se yhdessä amerikkalaisen avun kanssa antoi Stalinille tarvittavat voimat pysäyttää saksalaisten hyökkäys sekä myös pakottaa armeijamme puolustukseen ja talvella 1941/42 jopa perikadon partaalle.

Se oli tuon sodan suuri käänne. Hitlerin toiveikkuus valtataistelussa koko maailmaa vastaan ei ollut vielä mitenkään vähenenyt, sillä hän uskoi yhä, että englantilaiset säilyttääkseen maailmanvaltansa luopuisivat taistelusta Saksaa vastaan. Se oli hyvin vähäinen toive, mutta Hitler näki sotaponnistelujen kasaantuvan yhä enemmän Amerikan kannettavaksi. Siitä hän saattoi päätellä, että USA:lla tulee olemaan valta-asema tulevaisuudessa kaikkien läntisten demokratioiden, myös englantilaisen suhteen. Keväällä 1942 Hitler näki yhä mahdollisuuksia säilyttää valta-asemansa ja myös lujittaa sitä.

Venäläiset hyökkäsivät kevätpuolella 1942 yhä uudelleen saksalaista rintamaa vastaan koko sen leveydellä pohjoisesta etelään. He saavuttivat myös osamenestyksiä, läpäisivät joissakin kohdin rintaman, mutta ratkaisevia läpimurtoja he eivät kyenneet saavuttamaan. Demjanskin motti ja saarrettu Holm ovat jääneet muistiin merkkeinä miesten urhoollisesta kestävyydestä, kun ilmoitse suoritettu huolto toimi. Noissa talvitaiseluissa tavattiin erinomaisia sotilaita ja upseereita, jotka pitivät

taistelua Saksan puolesta itsestäänselvänä velvoituksena, sillä Hitler oli onnistunut siihen asti järjestämään kaikki asiat kuntoon. Miksi nyt ei olisi käynyt myös edelleen hyvin, jos jokainen yksityinen sotilas täyttäisi paikallansa tehtävät viimeiseen saakka? Hitler tunsu täysin tuon henkilökohtaisen panoksen ja arvosti sitä.

Hitler ja maavoimien kenraalit

Paljon huonommin oli Hitlerin ja maavoimien johdon välisten suhteiden laita. Siinä asiassa oli eräitä poikkeuksia lukuunottamatta tuskin vielä nähtävissä parannusta huolimatta Schmundtin väsymättömistä ponnisteluista. Kun Hitler puhui maavoimien kenraaleista vanhojen taistelutovereittensa, kuten Bormannin, Himmlerin ja Goebbelsin kanssa, hän käytti usein jyrkän torjuvaa kieltä. Mutta tuohon huonoon suhteeseen vaikutti sekin, että useimmat Hitlerin kanssa kosketuksiin joutuneet kenraalit eivät juurikaan tunteneet häntä. He käyttäytyivät sen vuoksi korrektisti mutta pidättyvästi eivätkä löytäneet oikeita sanoja esitellessään Hitlerille pulmakysymyksiä tai vaikeuksia. Me adjutantit annoimme usein sellaisille vierailijoille ennen heidän ilmoittautumistaan asiaankuuluvia neuvoja siitä, että he voisivat esiintyä mahdollisimman vapaasti voidakseen siten herättää Hitlerin mielenkiintoa. Muutamat osasivat Hitlerin läheisyydessä löytää sopivat sanat, useimmat sensijaan pysyivät vaiti. Noihin aikoihin saapui usein korkeita upseereita, joille Hitler oli myöntänyt ritariristin tai muun korkeamman huomionosoituksen, noutamaan Hitleriltä itseltään tuota kunniamerkkiä. Huolettomimmin, vapautuneimmin ja luonnollisimmin käyttäytyivät nuoret upseerit Hitleriä kohtaan. Minä pääsin kylläkin seuraamaan vain ilmavoimien upseerien tapaamisia, mutta heidän joukossaan tuskin olikaan ketään, joka olisi noissa tilanteissa hukkannut kielensä. Myös epämiellyttäviä totuuksia saatettiin sanoa Hitlerille. Hän antoi suorastaan arvoa sille, että sai kuulla huonoja uutisia niin aikaisin kuin mahdollista. Paljon riippui myös siitä, miten ilmoitukset tehtiin.

Udetista Milchiin

Ilmavoimissa tapahtui Udetin kuoleman jälkeen olennainen muutos. Hitler ja Göring antoivat Milchille vastuun koko ilmavoimien varustelusta. Göring ei tehnyt sitä mielellään. Hän tiesi kuitenkin, että Hitler piti sitä tärkeänä, eikä hän itse nähnyt myöskään muuta ratkaisua. Milch oli rotevaotteinen, häikäilemättömän vaatimuksissaan ja määrätietoinen hankkeiden läpiviemisissä, mutta hän oli myös itseään kohtaan kova. Hän oli suunniltaan siitä, mitä kaikkea hän tapasi ilmavoimien varustelusta vastanneen päälentokonemestarin (Udetin) virastossa ja mitä oli pantava järjestykseen. Ennen kaikkea oli hänelle tärkeää kohottaa lentokoneiden kuukausituotantolukuja. Vuonna 1942 hän saavutti pian kaksinkertaiset numerot verrattuina joulukuuhun 1941, eli kuukausittain tuotannon nousu 250 lentokoneesta melkein 500:aan. Mutta monimooottoristen lentokoneiden tuotannon lisäämiseen hän ei uskaltanut ryhtyä. Tuo toimenpide ei varmaan olisikaan enää ehtinyt vaikuttamaan sodan kulkuun. Milch näki päätehtävänsä hävittäjälentokoneiden tuotannon kohottamisessa. Hän tunsii englantilaisten varustelusuunnitelmat ja niistä pommituskoneiden valtavan tuotanto-ohjelman. Niitä vastaan hän pyrki ensisijassa toimimaan vain hävittäjälentokoneilla ja ilmatorjunnalla. Näine ajatuksineen Milch aloitti uuden vuoden ja saapui sitten tammikuun lopulla Johtajan päämajaan. Hän esitteli aikomuksensa Hitlerille asettaen myös vaatimuksia niiden toteuttamiseksi. Valitettavasti täytyi minun nähdä Hitlerin jälleen tekevän supistuksia, sillä maavoimien varustaminen oli hänelle ensisijaista juuri tuona talvena. Se oli ymmärrettävää, mutta silti käytin jälleen kerran tilaisuutta hyväksi saattaakseni Hitlerin tietoon ilmavoimien varustauumisen pulmia. Näin Milchin tavoin valtaviin pommihyökkäyksien tulevan Englannista päällemme, ilman että meillä olisi ollut niitä vastaan riittäviä torjuntakeinoja, Hitler osoitti minulle ilmavoimien ajankohdaksi vuoden 1942 loppua, jolloin Venäjän voima olisi saatu murretuksi. En voinut uskoa sitä, mutta en myöskään sanonut mitään. Sillä sittenkin Hitler oli toistaiseksi pystynyt

aina pitämään sanansa.

Tammikuun ensi päivinä Hitlerillä oli vielä suuria huolia itärintaman pitämisessä pakoillaan. Hän antoi Klugelle kuitenkin epäröiden luvan vetää rintamaa vähitellen haluamallaan tavalla takaisinpäin sopivalle linjalle. Siten saatiin muutamia sisäänmurtoja hoidetuksi. Suurimmat vaikeudet saatiin tosin poistetuiksi nopeasti paikalle kiidätetyillä täydennysjoukoilla. Vain hitaasti korjautui puolestaan katastrofaalinen rautatietilanne. Saksalaiset veturit eivät olleet soveltuvia alhaisiin Venäjän lämpötiloihin. Niitä seisoj kaikkialla jäätyneinä. Liikenneministeri Dorpmüller otti valtiosihteerinsä Ganzenmüllerin mukaan neuvotteluun Hitlerin luo osoittaen sillä, että hän oli jo saanut tietää vaikeudet ja määrännyt käyntiin niitä vastaavat energiset korjaustoimenpiteet. Hitler ylisti myöhemmin noita ”sinisten” rautatieläisten huomattavia suorituksia.

Malta

Vuoden 1941 viimeisinä päivinä Hitler oli antanut käskyn siirtää 2. Ilma-armeijan (sotamarsalkka Kesselringin) vahvoja osia Sisiin ja Pohjois-Afrikkaan ensi sijassa Maltan kysymyksen ratkaisemiseksi. Kesselringin käsityksen mukaan tuon saaren haltuun saaminen oli mahdollinen. Hänen keskustelunsa italialaisten kanssa tuottivat kuitenkin tulokseksi siihen tähtäävän sota-toimen siirtämisen kevääseen. Sillä välin tammikuusta alkaen suorittivat saksalaiset ja italialaiset lentokoneet melkein tauotta ilmahyökkäyksiä Maltan saarta vastaan. Kun hän maaliskuun lopulla piti saarta kypsänä hyökkäykselle, italialaiset torjuivat ajatuksen. Kesselringin muut tehtävät, Afrikan armeijakunnan sotatoimien tukeminen ja Välimeren yli tapahtuvan huoltoliikenteen suojaaminen, asettivat kuitenkin yhä kasvavia vaatimuksia hänen ilma-armeijalleen, niin että mielenkiinto niinkin tärkeään linnoitukseen kuin Maltaan väheni.

Kesselring oli sopiva komentaja Välimeren alueelle. Hänen aina miellyttävä ja avoin tapansa seurustella ihmisten kanssa

avasi hänelle kaikkien talojen ja toimistojen ovet auttaen siten hänen kanssakäymisessään vaikeiden italialaisten kanssa. Hänen suhteensa Rommeliin pysyi sotilaallisen arvojärjestyksen rajoissa. Kesselring tuns Afrikan armeijakunnan vaatimukset, joten hän yritti kovasti tukea Rommelia tämän suunnitellussa tunkeutumisessa Egyptin suuntaan. Rommel kylläkin esitti usein toteuttamiskelvottomia vaatimuksia tehden Kesselringin elämän hyvin vaikeaksi. Hitlerillä oli kuitenkin suuri luottamus Kesselringin inhimillisiin ominaisuuksiin ja hän odotti, että tämä hallitsisi tehtävänsä. Hänen ei tarvinnut pettyä. Hitleriä miellytti Kesselringin suuri vakavuus ja korkea velvollisuudentunto mutta myös hänen säteilevä hyväntuulisuutensa, joka tuli lämpimästä sydäimestä. Kesselring oli optimisti.

Taistelulaivojen murtautuminen Kanaalin läpi

Tammikuun alussa Hitler murehti taistelulaivojen Scharnhorst ja Gneisenau sekä risteilijä Prinz Eugenin toimintaa. Ne makasivat yhä Brestissä ilman erityisiä tehtäviä ollen kuitenkin pahasti alttiina brittiläisille lentohyökkäyksille. Hitler halusi saada ne Norjaan. Hän pelkäsi aina vain englantilaisten suunnittelevan sinne sotatoimia, ja siksi hän pyrki vahvistamaan laivastoa. Tammikuun alussa Hitler kuuli merivoimien suunnitelmista murtautua Kanaalin läpi ollen yllättynyt siitä, että haluttiin purjehtia kapeikosta keskellä kirkasta päivää. Hän antoi kuitenkin hyväksymisensä. Ilmavoimien taholta eversti Galland osallistui yritykseen Pohjois-Ranskaan sijoitetuilla hävittäjäyksiköillä.

Helmikuun 12. päivänä 1942 laivat lähtivät yöllä Brestin satamasta murtautuen sitten keskipäivällä 13. helmikuuta Kanaalin salmesta Doverin ja Calais'n välistä. Englantilaiset olivat täysin yllättyneitä eivätkä olleet voineet odottaa laivasto-osaston valitsevan tuollaista reittiä itselleen. Linjan Dover-Calais itäpuolella alkoi sitten vilkas lentotoiminta. Englantilaiset yrittivät pysäyttää laivoja pommein, miinoin ja torpedoin. Mutta se ei onnistunut. Molemmat taistelulaivat saivat miinoista vaurioi-

ta, jotka kuitenkin alensivat vain vähän niiden kulkunopeutta. Englannin ilmavoimat menettivät suunnilleen 60 konetta. Saksalaiset laivat saavuttivat ilman lisähäiriöitä määräsatomansa. Kaanalin läpimurto oli täydellinen menestys. Hitler iloitsi sen suorituksesta mainiten tämän rohkean yrityksen myöhemminkin usein näytteenä täysin salassa valmistellusta, hyvin suoritetusta ja onnistuneesta toiminnasta.

Tammikuun kuluessa tilanne itärintamalla rauhoittui hieman. Venäläisten hyökkäykset kyettiin torjumaan, ja saksalaisten rintama alkoi lujittua. Hitler keskittyi taas uusiin operaatiosuunnitelmiin kesää varten. Hän keskusteli Jodlin kanssa hyökkäyksestä etelässä. Hänen päämääränään oli katkaista venäläisten öljytoimitukset Kaukaasiassa olevilta kentiltä sekä hankkia pohjoisessa yhteys Leningradin ohi Suomeen. Kaikkien valmistelujen piti olla loppuun suoritettut toukokuun 1. päivään mennessä.

Hoepnerin erottaminen

Levottomuutta herätti kenraalieversti Hoepnerin erottaminen. Hän oli tammikuun 8. päivänä, Keskustan armeijaryhmän talvikriisin huippuajankohtana, ottanut 4. Panssariarmeijaan kuuluvan XX Armeijakunnan (jalkaväenkenraali Maternan johdolla) takaisin armeijansa yhteyteen, ilman että olisi saanut siihen luvan armeijaryhmän komentajalta Klugelta tai puhumattakaan sitten Hitleriltä. Tämä oli erittäin suuttunut tuosta päätöksestä eikä tuntenut mitään myötätuntoa tapausta arvioidessaan. Sotamarsalkka v. Klugen täytyi 9. tammikuuta välittää Hoepnerille seuraava Johtajan käsky: ”Kenraalieversti Hoepner on vaurantanut minun johtajuusasemaani puolustusvoimien ylipäällikkönä ja Suur-Saksan valtakunnan päämiehenä. Kenraalieversti Hoepner erotetaan puolustusvoimista kaikkine siitä aiheutuvine seurauksineen.” Se ei kuitenkaan aivan toteutunut, koska Schmudt pääsi puuttumaan tapaukseen ja esti pahimman tapahtumasta. Asiaa ei sittemmin käsitelty usein kuulluista väitteistä huolimatta sota-oikeudessa, vaan Hoepner erosi kesäkuun

lopussa armeijasta eläen sen jälkeen eläkkeelläolevana kenraalieverstinä vähentämättömällä eläkesummalla entisessä virka-asunnossaan. Schmundt tulkitsi Hitlerin suullisen ohjeen, jonka mukaan Hoepnerin perheestä oli huolehdittava, mahdollisimman väljästi kenraalieverstin hyväksi.

Kun tammikuun 30. päivä 1942 oli lähestymässä, Hitler mietti, pitäisikö hänen matkustaa Berliiniin pitääkseen siellä puheen jokavuotiseen tapaan. Goebbels oli painostanut häntä kaikin keinoin pitämään kiinni tästä tavasta puhua kansalle Urheilupalatsissa. Sotilaallinen tilanne itärintamalla pidätteli osaltaan häntä pitkään. Vasta viime hetkellä keskipäivällä 29. tammikuuta hän matkusti junalla Berliiniin ja palasi 31. päivänä aamupäivällä jälleen Wolfschanzeen. Sillä välin 30. päivänä klo 17 hän puhui Urheilupalatsissa. Goebbels oli organisoinut tiedonvälityksen. Paikalle oli saatu taitavasti kokoonpantu ja eloisa kuulijakunta: työläisiä Berliinin varusteluteollisuudesta, sairaanhoitajia sairaaloista ja haavoittuneita sotilaita. Hitler käsitteli monia vanhoja aiheita, joita viime kuukausien sotatapahtumat olivat jälleen tuoneet esille. Englantilaiset ja juutalaiset, hänen päävihollisensa, joutuivat ensiksi hyökkäyksen kohteiksi. Sitten hän mainitsi ”kolme suurta sorrettua”, Saksan, Italian ja Japanin, jotka halusivat voittaa tuon taistelun. Hän sai osakseen paljon suosiota ja synnytti innostusta hankkien siten jälleen myös itselleen sisäistä käyttövoimaa, jota hän tarvitsi kesän taisteluja varten.

Speer Todtin seuraajaksi

Helmikuu toi tullessaan erään erityisen traagisen tapahtuman. 7. päivänä oli tohtori Todt Hitlerin luona pitkähköissä keskusteluissa varusteluohjelmistaan ja halusi lentää takaisin seuraavana päivänä hyvin varhain. Todt oli hankkinut vuoden 1941 lopulla matkustusvälineekseen kaksimoottorisen He 111:n, jolla hän oli käymässä myös silloin Rastenburgissa. Hitler oli periaatteessa kieltänyt kaikilta merkittäviltä sotajilta lentämisen kaksimootto-

risilla koneilla. Kun olin kuullut tohtori Todtin uudesta lentokoneesta, katsoin olevani pakotettu huomauttamaan hänelle tuosta kiellosta ja siten estämään lähdön He 111:lla. Hän oli suunnitella sanoen, ettei Hitlerin kielto koskenut häntä. Illalla tohtori Todt ruokaili Hitlerin kanssa kahden kesken tämän bunkkerissa, eikä kestänyt kauan, kun minua kutsuttiin sinne. Hitler kysyi minulta, kuinka yhteenottoni Todtin kanssa oli sattunut, jolloin selitin noudattaneeni vain Hitlerin antamaa tiukkaa ohjetta. Hän salli kuitenkin Todtin puhua itsensä ympäri ja antoi sitten minulle kehotuksen huolehtia lentokone lähtövalmiiksi. Edellytettiin silti, että koneella suoritettiin ennen Todtin lähtöä koelento. Seuraavana aamuna hieman päivän valkenemisen jälkeen minut herätti vuoteesta puhelimitse Johtajan yhteyslentueen päällikkö, joka kertoi, että tohtori Todt oli juuri äsken pian nousukiihdon jälkeen syöksynyt maahan. Pukeuduin ja ajoin heti lentokentälle. Tapasin siellä enää vain savuavia jäännöksiä. Kaikki koneessa sisällä olleet olivat kuolleet. Kun Hitler oli myös herännyt ilmoitin hänelle maahansyöksystä. Hän oli aivan tyrmistynyt eikä puhunut pitkään aikaan mitään. Sitten hän kysyi minulta onnettomuuden syytä, johon en kuitenkaan osannut antaa mitään selitystä. Sää ei ollut hyvä. Taivas ja luminen maa olivat saman harmaan värisävyn peitossa ilman näkyvää taivaanrantaa sulautuneena yhteen. Arvelin lentäjän tehneen käsittelyvirheen, sillä hän ei ollut tuntenut konetta vielä riittävästi niin vaikeita sääolosuhteita ajatellen. Perusteellinen onnettomuuden tutkimus määrättiin Ilmailuministeriön ja SS:n tehtäväksi, mutta se ei tuottanut tulosta.

Hitler päätti heti antamani ilmoituksen jälkeen määrätä professori Speerin Todtin seuraajaksi. Speer oleskeli juuri Johtajanpäämajassa ja sai samana päivänä Hitleriltä nimityksen uuteen tehtäväänsä. Meille kaikille tuli hyvin selväksi, että tämä vaihdos merkitsi perusteellista muutosta varustelualalla. Jo muutamien viikkojen kuluttua se oli havaittavissa, mutta hämmästyttävän myönteisessä mielessä.

Hitler osoitti kunnioitustaan tohtori Todtille vielä erityisesti pitämällä itse muistopuheen valtionhautajaisissa Berliinin Val-

takunnankansliassa. Hän kuvasi Todtia ”kansallissosialistiksi koko sydämeltään” ja mainitsi hänen suorituksiaan, joista etusijalla oli valtakunnan moottoriteiden rakentaminen. Mutta hän sanoi myös, että tohtori Todtilla ei ollut koskaan vihollisia. Uskonkin, että kolmannella valtakunnalla ei ollut ollut parempaa palvelijaa kuin tohtori Todt.

Hautajaisten yhteydestä on jäänyt mieleeni vielä kaksi tapahtumaa, jotka olivat kuvaannollisia senaikaiselle yleiselle ilmapiirille. Helmikuun 13. päivänä olivat Speerin luo saapuneet koolle varusteluteollisuuden johtajat ja siihen liittyvät Berliinin virka- paikkojen vastuuhenkilöt. Hän tiesi, että tuossa joukossa oli eräitä, jotka halusivat irrottaa Todtin laajoista tehtävistä osa-alueita otettavaksi pois seuraajalta. Speer oli sopinut Hitlerin kanssa, että hän kutsuisi tuollaisen irrottamishalun ilmetessä heti kaikki ”asiasta kiinnostuneet” Hitlerin luo Valtakunnan- kansliaan. Niin sitten kävikin. Hitler puhui varustelun merkityksestä ja sen seikan tärkeydestä, että kaikkien lankojen pitäisi olla yksissä käsissä. Siten saatiin kaikki erikoistoivomukset la- kaistuksi pois pöydältä, ja Speer toimi kaikissa varustelutehtä- vissä Todtin seuraajana.

Helmikuun 15. päivänä Hitler puhui jälleen suurelle joukolle ylivänrikkejä Urheilupalatsissa. Keskipisteenä olivat tuossa puheessa vuoden 1941 suuret menestykset. Itärintaman vaike- asta tilanteesta nuoret kuulijat eivät tienneet juuri mitään, ja he odottivatkin vain tilaisuutta saada myös itse kunnostautua rin- tamalla. Hitler puhui hyvin ponnekkaasti myös itsestään: ”Olen rajattoman ylpeä siitä, että Kaitselmus on suonut minulle tilai- suuden johtaa tätä välttämätöntä taistelua.” Göring käytti nuor- ten upseereiden edessä hyväkseen tilaisuutta mainitakseen näil- le Hitlerin saavutuksista ensimmäisten sotavuosien aikana. Kun Hitler lähti Urheilupalatsista räjähti ilmoille sellainen suosiono- soitusten ja riemun myrsky, jollaista vain harvoin olimme koke- neet. Välittömästi tämän puheen jälkeen Hitler palasi Itä-Preussiin. Paluumatkalla hän sai tiedon, että japanilaiset olivat valloittaneet Singaporen. Hitler omisti ylistyksen sanoja Japanin armeijalle. Mutta hän sanoi myöskin, että oli Venäjältä

päin katsottuna vastuutonta, että me juhlimme japanilaisten menestystä.

Vakiintuminen keväällä

Maaliskuu ja huhtikuu kuluivat pääpiirtein rauhallisesti. Myös venäläiset tuntuivat joko käyttäneen hyökkäysvoimansa loppuun tai sitten he valmistelivat hyökkäyksiä, jotka vaativat pitkähkön valmisteluajan. Hitler oli rauhallinen ja tasoittunut keskittäen työtarmonsa varustelukysymyksiin yhdessä Speerin kanssa sekä valmisteluihin suunniteltua kesäoffensiivia varten. Painokkaasti hän totesi, että tuon kesän tärkein asia oli oleva venäläisten erottaminen heidän öljyalueestaan Kaukasuksella. Jos tämä päämäärä saavutettaisiin, hän odotti rauhoittumista muilla rintamilla. Kevään hyökkäyksen täytyi alkaa rintaman oikaisulla Harkovan luona, minkä jälkeen seuraisivat koko Krimin niemimaan haltuunotto Kertšiin kulkuteineen ja Sevastopolin linnoituksen valtaamisineen. Sen jälkeen täytyi jo mahdollisimman nopeasti alkaa hyökkäys Stalingradin ja Kaukasuksen suuntaan. Hitler antoi Schmundtille tehtäväksi rakennuttaa uusi Johtajanpäämaja Ukrainaan Vinnitsan alueelle, sillä hän halusi olla kesällä lähempänä hyökkäyksen kärkiä.

Maaliskuun 15. päivänä, sankarivainajien muistopäivänä, me matkustimme Hitlerin kanssa jälleen aivan lyhyeksi aikaa Berliiniin, sillä hänestä oli tärkeää yhä uudelleen vaikuttaa julkisuudessa puheillaan. Hän kuvaili erityisesti talven aikana koettuja valtavia vaikeuksia, joista sotilaittemme oli täytynyt selvitä. Mutta hän kiitti myös lujuutta rintamalla, joka oli pidetty venäläisten hyökkäyksistä ja rajuista talvimyrskyistä huolimatta. Hitler lauloi ylistystä saksalaisille sotilaille, joiden kanssa hän tahtoi kestää sodan mukanaan tuomat uudet tehtävät. Täynnä kunnioitusta – ja se ei tuntunut olevan vain tyhjää paatosta – hän ajatteli kuolleita, jotka eivät olleet hänen sanojensa mukaan uhranneet turhaan henkeään Saksan hyväksi.

Maaliskuun 21. päivänä 1942 Hitler antoi tehtäväksi Thürin-

genin aluejohtajalle Sauckelille – vastoin Speerin ajatusta nimitää Hanke siihen tehtävään – huolehtia työvoiman hankinnasta varusteluteollisuuden palvelukseen. ”Päävaltuutettuna työvoima-asioissa” esimiehenään nelivuotissuunnitelman päävaltuutettu hän sai laajat valtuudet työvoiman etsintään, kokoamiseen ja jakoon kullekin sotavarustelutehtaalle. Sauckel tukeutui ensi sijassa ulkomaalaisiin pakkotyöläisiin, varsinkin ”itätyöläisiin”. Se, mitä oli ajateltu yhteistyöksi Speerin kanssa hänen tukemisekseen, kehittyikin yhä enemmän kilpailuksi, jossa Sauckel vanhimpiin aluejohtajiin kuuluvana saattoi olla aina varma Hitlerin tuesta.

Maaliskuun 25. päivänä lensi Messerschmitt-tehtaiden päälentäjä Fritz Wendel ensimmäistä kertaa Me 262:lla, ensimmäisellä suihkumoottorikäyttöisellä hävittäjäkoneella. Toinen lento seurasi heinäkuun 18. päivänä. Huolimatta monista vielä muuttavista osista Messerschmittin henkilöstö korosti tämän lentokoneen merkitystä, mutta vasta vuonna 1943 Gallandin ja Steinhoffin lennettyä sillä ja todettua sen tavattoman ylivoimaisuuden nämä voivat asettua puoltamaan tuotannon kiirehtimistä. Tämän kehitystyön sarjatuotanto alkoi sitten aivan liian myöhään.

Ilmasodan kiristyminen

Maaliskuu 1942 toi mukanaan englantilaisten ilmaoffensiivin aloittamisen. 3./4. maaliskuuta englantilaiset hyökkäsivät erästä tehdasta vastaan Pariisissa. Hyökkäyksen jälkeen ranskalaiset ilmoittivat 800 hengen kuolleen. Seuraava hyökkäys tapahtui yöllä 28./29. maaliskuuta Lyypekkiin. 234 pommituskonetta pudotti noin 300 tonnia palo- ja sirpalepommeja tuon vanhan kaupungin keskusta. Vauriot olivat täyden tuhon kaltaisia ja hyökkäyksen jälkeinen tilanne kaaosmainen. 320 ihmistä sai surmansa. Lyypekki oli ensimmäinen Saksan kaupunki, joka joutui aluepommituksen uhriksi. Hitler sanoi, että nyt vastattaisiin terroriin terrorilla. Hänen vaatimukseensa siirtää lentoko-

neita itärintamalta länteen Jeschonnek ei myöntynyt. Hän perusteli kantaansa sillä, että englantilaiset juuri halusivatkin pommituksillaan tuollaista tulosta ja että siihen hän ei tahtoisikaan voisi myöntyä. Jeschonnek antoi Pohjois-Ranskassa olevien voimien tehdä keskitettyjä pommitushyökkäyksiä esimerkiksi Exeteriä vastaan, mutta niillä ei luonnollisesti ollut sellaisia tuloksia kuin englantilaiset olivat saaneet aikaan Lyypekissä.

Suunnitelmia kesähyökkäystä varten

Huhtikuun 5. päivänä kenraali Jodl julkaisi ohjeen n:o 41. Hitler oli keskittynyt kokonaan kesän sotatoimien suunnitteluun, jolloin hän keskusteli myös yksityiskohtaisesti Halderin ja OKW:n kanssa. Hän odotti kärsimättömänä yhä vieläkin läpeensä märkien Etelä-Venäjän teiden kuivumista sekä käytti aikaa saat-taakseen divisioonat täysin taisteluvalmiiksi aseiden ja muiden varusteiden toimituksilla. Ohje määräsi, että Keskustan armeijaryhmän piti pysyä paikoillaan, kun taas Pohjoisen armeijaryhmän tehtävänä oli vallata Leningradin kaupunki ja hankkia maayhteys suomalaisiin. Kaikki ”käyttöönsaatavat voimat” oli kuitenkin keskitettävä eteläiselle rintaman osalle päämääränä vallata öljyalueet Kaukaasiassa ja kulkutiet Kaukasuksen yli. Hyökkäystä Voronežia vastaan Jodl kuvasi pääsotatoimeksi itärintamalla. Joka tapauksessa täytyi operaatioita jatkettaessa ”pyrkä saavuttamaan itse Stalingrad tai ainakin saamaan se raskaiden aseittemme vaikutuksen alaiseksi siinä määrin, että se ei voi toimia enää varusteluteollisuuden ja liikenteen keskuksena”.

Valtiopäivien istunto 26. päivänä huhtikuuta

Huhtikuun 24. päivänä matkustimme Berliiniin, koska Hitler tahtoi puhua valtiopäiville 26. päivänä. Välitön syy oli kuitenkin

vielä selvittämättä jäänyt ”tapaus Hoepner”. Oli alkamassa voimain koetus Hitlerin ja Wehrmachtin oikeuslaitoksen välillä, joka ei ollut halukas ajamaan syytteitä Hoepneria eikä eräitä muita talvikriisin aikana tottelemattomia kenraaleita vastaan Hitlerin vaatimalla kovuudella. Hitler piti ensin pitkän puheen, viimeisen tällä foorumilla, kuvaten menneen vuoden taisteluja ja selvittäen päämääriään vuodelle 1942. Sen päätyttyä Göring käytti puheenvuoron ja sai aikaan huutoäänestyksen seuraavan, valtakunnan asetuskokoelmassa 27. huhtikuuta julkaistun ”yli-valtuuslain” puolesta: ”Ei voi olla epäilyksenalaista, etteikö Johtajalla täydy olla taistelussa olemassaolosta tarvittavat oikeudet tehdä kaikkea, mikä palvelee voiton saavuttamista. Johtajalla tulee sen vuoksi olla joka hetki valtuudet olematta sidoksissa vallitseviin oikeussäädöksiin – kansakunnan johtajana, puolustusvoimien ylipäällikkönä, hallituksen päämiehenä ja ylimmän toimeenpanovallan haltijana, ylimpänä tuomarina ja puolueen johtajana pitää kaikin keinoin jokainen saksalainen – oli hän sitten tavallinen sotamies tai upseeri, alempi tai ylempi virkamies tai tuomari, johtava tai alempi puoluejohtaja, työlläinen tai toimihenkilö – täyttämässä velvollisuuksiaan sekä niiden laiminlyöntitapauksessa tarkan tutkimuksen jälkeen ottamatta huomioon asianosaisen niinsanottuja ansaittuja oikeuksia määrätä tekoa vastaava rangaistus ja erottaa tarvittaessa erityismenettelyllä virasta, arvosta tai virka-asemasta.”

Siitä alkaen Hitlerillä oli myös muodollisesti lailliset rajoittamattomat valtuudet, eikä hän ollut enää oikeuteen ja lakiin sidoksissa, joskin tuota päätöstä tarvittiin vain selvittämään tätä seikkaa ulkopuolisille. Tuo julistus pani monet ihmiset herkistämään korviansa.

Kansan enemmistö piti tämän syvällekäyvän toimenpiteen ja sen seurausten merkitystä tuskin mainitsemisen arvoisena vaan näki senhetkisissä olosuhteissa tuollaisten valtuuksien olevan johtajalle oikeutettuja. Mutta ne ihmiset, jotka jo keskustelivat Kolmannen valtakunnan valtaapitävien oikeudenloukkauksista, pitivät tätä lakia vertaansa vailla olevana vallananastuksena, joka oli kaiken oikeusjärjestyksen ulkopuolella. Sen johdosta ja

englantilaisten lisääntyvien Saksan kaupunkeihin suunnattujen pommihyökkäyksien vuoksi ilmeni selvä kokonaistilanteen kiristyminen. Koko kansa tuli vedetyksi mukaan sotaan. Itse olin yhä uudelleen hämmästynyt siitä, miten rauhallisesti ihmiset kestivät hirvittävät pommitukset. Englantilaiset olivat epäilemättä kuvitelleet aivan toisenlaista vaikutusta ja uskoivat voitavansa lyödä pommeilla Saksan kansan henkisen kestäkyvyn. Taistelu väestöä ja sen asuinalueita vastaan ei tuottanut odotettua tulosta.

Berliinistä Hitler matkusti Münchenin kautta Obersalzbergiin. Siellä hän otti vastaan 29. ja 30. päivänä huhtikuuta Ducen Klesheimin linnassa antaen tälle hyvin optimistisen kuvan tilanteesta. Toukokuun 1. päivänä illalla Hitler palasi Wolfschanzeen alkaen sitten taas heti työskennellä kesäoffensiivia koskevien suunnitelmien parissa.

Krimin valtaaminen

Toukokuusta 1942 alkaen sää parani jälleen niin, että Etelä-Venäjän teitä voitiin taas ajaa. Ensimmäisenä aloitti 8. toukokuuta Mansteinin komentama 11. Armeija hyökkäyksen Krimillä venäläistä Kertsin niemelle rakennettua sulkuasemaa vastaan. Täytyi murtaa syvälle porrastettu venäläinen puolustusvyöhyke. Raskaalla tykistöllä, syöksypomittajilla ja syöksyveneillä avustaen tuli koko niemimaa vallatuksi kesäkuun 16. päivään mennessä. Toisen sotatoimen Eteläisen armeijaryhmän alueella oli määrä alkaa toukokuun 17. päivänä. Sen päämääränä oli puhdistaa Harkovan eteläpuolinen mutka venäläisistä. Venäläiset aloittivatkin sen sijaan jo toukokuun 12. päivänä etenemisen tuolla rintamanosalla Harkovan eteläpuolelta pohjoiseen. Sotamarsalkka v. Bock näki suuren kriisin olevan tulossa sekä painosti Hitleriä ja Halderia antamaan periksi. Mutta Hitler pysyi kovana määräten Armeijaryhmä Kleistin hyökkäämään etelästä. Siten suljettiin toukokuun 22. päivänä sisäänmurtautuneet venäläisjoukot mottiin Izjumin luona. Saatiin paljon vanke-

ja ja suuri sotasaalis.

Samanaikaisesti Manstein johti operaatiota Sevastopolin linnoituksen valtaamiseksi. Kesäkuun 3. päivänä alkoi tulivalmistelu, ja 7. päivänä tehtiin ensimmäinen hyökkäys. Vasta heinäkuun alussa joutui linnoitus käsiimme raskaiden taistelujen jälkeen. Hitler arvosti tuota saavutusta ylentämällä Mansteinin kenraalisotamarsalkaksi. Hän piti koko Krimin niemimaan valtausta suurena saksalaisten joukkojen menestyksenä nähden tässä voitossa myös perustan sen vuoden muille menestyksellisille taisteluille.

Lento Kesselringin ja Rommelin luo

Toukokuun viimeisellä viikolla lensin Sisiliaan ja Pohjois-Afrikkaan tapaamaan Kesselringiä ja Rommelia. Menomatkan lento tapahtui Catanian kautta Dernaan. Siellä oli Kesselringin komentopaikka. Hän otti minut vastaan hyvin ystävällisesti, ja viivyinkin hänen vieraanaan kaksi päivää. Syynä matkaani oli Rommelin suunnitelma vallata Tobruk ja edetä sitten pitkälle Egyptiin. En tavannut mitään hyviä henkilösuhteita. Panssariarmeija ”Afrikan” esikunnassa oleskeli jo Rommelin seuraajaksi suunniteltu kenraali Grüwell. Kesselring odotti mitä hartaimmin komentajavaihdosta. Kävin ensimmäisenä iltana pitkähkön keskustelun Kesselringin kanssa tilanteen kehittymisestä. Tiesin, että hän arvioi yleensä asioita hyvin optimistisesti ja näki tässä Rommelin operaatiossakin myönteisiä puolia. Hän sanoi minulle kuitenkin aivan selvästi, että voimat eivät riittäisi pitempään etenemiseen Egyptiin. Tobrukin valtaaminen voisi onnistua Rommelille vain yllätyshyökkäyksellä. Kesselring muistutti siitä, että huoltoyhteydet riippuivat italialaisista ja niillä oli odotettavissa valitettavan paljon tappioita.

Kesäkuun 1. päivän aamuna saapui hälyttävä tieto, että kenraali Grüwell oli joutunut englantilaisten käsiin. Sen mukana mureni Kesselringin toive pikaisesta komentajanvaihdoksesta. Olin kuitenkin hämmästynyt siitä, kuinka rauhallisesti hän otti

vastaan tuon uutisen. Me lensimme kahdella Storch-koneella autiomaahan Rommelin luo tavaten hänet noin 50 kilometriä Tobrukin lounaispuolella verraten sekavassa tilanteessa keskellä aavikkoa. Kesselring puhui hänen kanssaan seuraavina päivinä tarvittavasta ilmavoimien tuesta. Rommel sanoi, että lähipäivien sotatoimien kannalta oli tärkeää voida hyökätä Tobrukia vastaan. Iltapäivällä olimme jälleen Dernassa.

Göringin tähti laskee

Palatessani Wolfschanzeen tapasin siellä hyvin epämiellyttävän tilanteen. Toukokuun 27. päivänä oli tehty attentaatti Obergruppenführer Heydrichia vastaan Prahassa. Hän eli vielä mutta kuoli sitten viikon päästä haavoihinsa. Tuon tapahtuman lisäksi mielialaan vaikutti englantilaisten 1 000 pommikoneella tekemä erittäin raju hyökkäys Kölniä vastaan yöllä 30./31. toukokuuta. Kun olin ilmoittautunut Hitlerin luona ja esittänyt hänelle kaunistelemattoman kuvan Pohjois-Afrikan tilanteesta, hän valitti hyvin terävään sävyyn hyökkäystä Kölniin. Hän moitti vähäistä ilmatorjunnan suojaa ja syytti ilmavoimia siitä, että ne eivät olleet koskaan osoittaneet tuolle aselajille valtakunnan alueella riittävää arvostusta. Ensi kertaa kuulin tällöin Hitlerin arvostelevan Göringin toimenpiteitä. Hän ei luottanut Göringiin enää täysin ja moitti tätä siitä, että hänen itsensä piti nyt vielä ottaa murheekseen valtakunnallisen ilmatorjunnan järjestely. Minulle hän korosti siitä lähtien alituisesti, että ilmavoimien johdon – hän tarkoitti Milchiä ja Jeschonnekia – täytyi yhä enemmän osoittaa mielenkiintoa valtakunnan alueen puolustamiseen. Minulle kävi noissa keskusteluissa selväksi, että hän odotti jälleen uusia ilmahyökkäyksiä tapahtuvaksi ja että hän näki niistä koituvan suuren vaaran. Puhuin tuosta asiasta perusteellisesti Jeschonnekin kanssa.

Kuinka vakavasti Hitler otti tsekkien Lontoossa toimineen pakolaishallituksen järjestämän Heydrichin murhan, sen osoitti hänen osallistumisensa valtionhautajaisiin Berliinissä 9. kesä-

kuuta. Muistopuheen piti Heinrich Himmler, kun taas Hitler lausui vain muutamia kunnioituksen ja surunvalittelun sanoja. Hän tervehti tšekkien presidenttiä Hachaa ja varoitti tätä painokkaasti uusista vihamielisistä terroriteoista saksalaista protektoraatin hallintoa vastaan. Hän ilmoitti ryhtyvänsä siinä tapauksessa erittäin ankariin vastatoimenpiteisiin.

Heydrichin hautajaisten jälkeen Hitler oleskeli Berghofissa ja vieraili sieltä kesäkuun 20. päivänä Linzin tehtailla. Hän kiirehti raskaan panssarivaunun valmistamista. Hitler sai myönteisen kuvan Linzin tehtaiden työstä, mutta silloin kuten aina muulloinkin hän asetti myös yhä korkeampia vaatimuksia. Yleensä olin havainnut Hitlerillä olleen oikean näkemyksen mahdollisuuksista, ja hänen asettamansa vaatimukset kyettiin myös täyttämään. Linzistä Hitler ajoi Müncheniin ottaakseen siellä osaa NSKK-johtajan Adolf Hühnleinin hautajaisiin. Jälleen oli poistunut yksi niistä marraskuun 9. päivän 1923 miehistä, joita Hitler piti erityisen tarmokkaina ja luotettavina. Illalla kesäkuun 21. päivänä matkustimme Berliiniin. Tuolla matkalla Hitler sai tiedon Rommelilta, että Tobruk oli vallattu. Hitler iloitsi kovin tuosta menestyksestä. Hän asettui puoltamaan Rommelin jatkosuunnitelmaa ulottaa sotatoimet Niilille – vastoin italialaisten toivomusta vallata Malta.

Kesähyökkäys

Kesäkuun 28. päivänä 1942 alkoi hyökkäys ”Sininen” koko rintamalla Kurskin ja Mustanmeren Taganrogin välillä. Siihen osallistui kaksi armeijaryhmää, joissa oli viisi armeijaa. Ensimmäisen venäläisten rintamaan saadun murron jälkeen jatkui eteneminen Voronežin suuntaan suunnitelmien mukaisesti. Venäläiset luovuttivat tuon kaupungin heinäkuun 6. päivänä. Sen jälkeen aloittivat 6. Armeijan joukot etenemisen Donilla kaakoon. Siitä syntyi vakava erimielisyys Hitlerin sekä Halderin ja Bockin välillä. Hitler oli hyökkäyksen alkaessa tuonut selvästi ilmi, että nimenomaan panssaridivisioonien etenemistä täytyi

jatkaa ilman taukoa, jotta venäläiset joukot lyötäisiin hajalle ja Volga saavutettaisiin mahdollisimman nopeasti. Voronežissa pidettyä kahden vuorokauden taukoa Hitler moitti sangen ankaraasti. Hän suuttui siitä niin, että vapautti armeijaryhmän komentajan, sotamarsalkka v. Bockin tehtävistään ja korvasi hänet kenraalileversti, vapaaherra v. Weichsilla. Hitler liitti tähän määräykseen toteamuksen, että hän ei anna sotamarsalkkoiden tarvella hänen suunnitelmiaan enää niin kuin syksyllä 1941 tapahtui.

Joukot etenivät koko rintaman leveydellä vauhdikkaasti, mutta ne puskiivat samalla enemmän tai vähemmän tyhjälle alueelle. Vankiluvut olivat verraten vähäisiä, joten niistä voitiin päätellä, että venäläiset joko perääntyivät suunnitelmallisesti tai sitten heillä ei ollut enää voimia sitkeään vastarintaan. Väittelyt tuosta aiheesta eivät FHQ:ssa ottaneet loppuakseen. Hitler oli ponnekkaasti sitä mieltä, että venäläiset olivat lopussa, joten hän piiskasi joukkoja kiirehtimään. Alkumenestyksen jälkeen tuli pian valitettavasti hidastus polttoainepulan vuoksi. Mootto-rotujen yksiköiden täytyi odotella useita päiviä huoltoa saadakseen.

Heinäkuun 16. päivänä siirryimme eteentyönnettyyn Johtajanpäämajaan "Werwolfin" (ihmissusi) Vinnitsaan. Hitler ei tuntenut siellä oloaan hyväksi. Lämpö sekä suuret kärpäs- ja hyttysparvet olivat kiusana. Itse käytin noita viikkoja lentääkseni mahdollisimman paljon sekä pitääkseni yhteyttä Göringin ja Jeschonnekin komentopaikkaan. Ruokailuissa keskipäivällä ja illalla Hitler oli hyvin vapautunut ja avoin. Hän keskusteli noiden viikkojen aikana vilkkaasti ja taukoamatta merivoimien komentajan edustajan, amiraali Theodor Krancken kanssa. Nuo kanssakäymiset eivät rajoittuneet millään muotoa vain laivasto-aiheisiin vaan koskettelivat melkein mitä tahansa, johon Hitlerillä oli tilapäistä tai pitempiaikaista mielenkiintoa. Erään poikkeuksen muodosti tosin englantilaisten maihinnousu Dieppeen elokuun 19. päivänä. Tuon yrityksen tarkoitusta en ole koskaan saanut täysin selville. Maihinnousseet yksiköt törmäsivät vahvaan puolustukseen ja joutuivat lähtemään raskaita tappioita

kärsittyään vajaan kahdentoista tunnin taistelun jälkeen pois mannermaalta. Hitler keskusteli tuosta operaatiosta myös vilkkaasti amiraali Krancken kanssa, ja sain sen vaikutelman, että he kumpikaan eivät keksineet selitystä toivottomalle yritykselle.

Mitä suurinta ärtymystä ja harmia moneksi päiväksi Hitler sai kuullessaan kiipeämisestä Elbrukselle. Tuolle Kaukasus-vuoriston korkeimmalle vuorelle, yli 5 600 metrin korkeuteen olivat vuoristojääkärit vieneet elokuun 21. päivänä valtakunnan sotailun. Tämä varmasti kunnioitettava vuoristokiipeilysuoritus ilman mitään sotilaallista tarkoitusta oli jäänyt ilmoittamatta Hitlerille etukäteen ja vielä jälkeenkin päin. Lisäksi hän oli ennen hyökkäystä Kaukasukselle nimenomaan kieltänyt sellaiset ”turistiretket”. Nyt hän yllättyi täysin katsellessaan viikkokatsauksen luonnoskappaletta. Oli vaikeaa löytää tapahtumasta vastuullisia tai siihen syyllisiä.

Hitlerin täytyi pian käydä käsiksi tärkeämpiin kysymyksiin. Elokuun 23. päivänä ilmoitti kenraali Pauluksen komentama 6. Armeija saavuttaneensa etumaisilla osillaan Volgan. Tätä hyvää uutista varjosti eräs huonompi – tosin odotettu – tieto venäläisten hyökkäyksestä ja siihen liittyneestä aluemenetyksestä Pohjoisen armeijaryhmän alueella. Sinne oli juuri kuljetettu 11. Armeija Etelä-Venäjältä aloittamaan operaatiota ”Nordlicht” (revontuli), jonka päämääränä oli Leningradin valtaaminen. Nyt täytyi Mansteinin asettua torjumaan venäläisten hyökkäystä, mikä onnistuikin voimiakysyvissä taisteluissa Laatokan rannalla. Viimeinen tilaisuus Leningradin valtaamiseksi oli siten menettä.

Kun kenraalisotamarsalkka List, Kaukasuksella toimivan Armeijaryhmä A:n komentaja, piti elokuun 31. päivänä Hitlerin luona esittelyn, oli siitä selvästi todettavissa, että hän oli käyttänyt voimansa loppuun ja hänen joukkonsa törmäsivät laajalla alueella kaikkialla vahvaan vastarintaan. Hitler antoi Listin rauhallisen esityksen tehdä vaikutuksen itseensä osoittaen ymmärtämystä armeijaryhmän tilanteelle, mutta hän pitäytyi silti asetetuissa päämäärissä. Hänellä väikkyi yhä mielessä etenemi-

nen Astrakaniin ja Kaspian merelle.

Noina päivinä lensin pitkähkölle käynnille Stalingradin rintamalle. Ensimmäinen tavoitteeni oli 71. Jalkaväkidivisioona, joka oli marssilla Stalingradin eteläpuolitse Volgalle. Veljeni toimi divisioonassa ensimmäisenä yleisesikuntaupseerina, otti minut hyvin ystävällisesti vastaan ja antoi sitten kattavan yleiskuvan tilanteesta rintamalla. Kaikkiaan hän arvioi tilanteen kehitystä positiiviseksi. Hän sanoi, että venäläiset olivat tosin tulleet viime päivinä sitkeämmiksi, mutta siitä ei heillä kuitenkaan ollut huolta. Tärkeä oli vain kysymys huollosta. Ampumatarvikkeita ja polttoaineita tarvittiin mitä kiireimmin lisää.

Seuraava kohteeni oli 6. Armeijan yleisesikunta. Siellä ilmoit-
tauduin esikuntapäällikön, kenraaliluutnantti Schmidtin luona. Tunsin useita armeijan esikunnan upseereita. Schmidt kuvasi armeijan tilannetta hyväksi, mutta hän ei myöskään vaiennut puutteista ja huolenaiheistaan. Muuan hänen pahimpia murheitaan oli pitkä huoltotie liittolaisarmeijoiden selustassa Donin varrella. Siellä olivat armeijan selustan suojana romanialainen, italialainen ja unkarilainen armeija, jotka hänen mielestään eivät tarjonneet mitään riittävää takuuta. Schmidt kertoi minulle päivittäin lisääntyvästä venäläisten divisioonien kokoamisesta Donin pohjoispuolelle, hyvin vaikeasti tähystettävälle laakioalueelle. Tuo tieto vaikutti aika lailla levottomuutta herättävältä. Saatoin puhua Schmidtin kanssa hyvin avoimesti, ja hän käyttikin tilaisuutta kertoakseen mielipiteensä kaunistelemattomina. Lyhyen, kenraali Pauluksen luona tapahtuneen ilmoittautumiskäynnin jälkeen lensin eteenpäin. Tapasin vielä kenraali Huben, joka oli ottanut juuri vastaan XVI Panssariarmeijakunnan johdon Hitlerin erottaman kenraali v. Wietersheimin seuraajana.

Riita Hitlerin ja Jodlin välillä

Palatessani Vinnitsaan minua odotti perillä täysin uusi tilanne. Koko Hitlerin ympäristö antoi yhtäläisen masentuneen kuvan. Hitler oli vetäytynyt äkkiä aivan omiin oloihinsa. Tilanneselos-

tuksia ei pidetty enää Wehrmachtin johtoesikunnan talossa vaan Hitlerin rakennuksessa, hänen suuressa työhuoneessaan. Siellä Hitler ei tervehtinyt enää ketään tulijaa kädestä vaan otti vastaan ilmoituksen läsnäolijoiden kokoontumisesta käsi ojennettuna. Hän ei tullut myöskään enää yhteisiin ruokailutilaisuuksiin Kasinolle vaan söi siitä lähtien yksin bunkkerissaan. Oli otettu käyttöön uusi tapa, jolloin kaksi valtiopäivien pikakirjoittajaa kirjoitti muistiin kaikki Hitlerin pitämät puhuttelut, mukaanluettuina tilanneselostukset. Meillä sotilasadjutanteilla oli sitten tehtävänä lukea kaikki koneella kirjoitetut kertomukset todetaksemme niiden paikkansapitävyyden. Se oli meille melkoinen vaiva.

Mitä olikaan tapahtunut? Kenraali Jodl oli Listin käynnin jälkeisinä päivinä lentänyt Armeijaryhmä A:han muodostaakseen itselleen kuvan armeijaryhmän tilanteesta ja neuvotellakseen sotatoimien jatkosta. Palattuaan hän raportoi Hitlerille, ja tuossa keskustelussa syntyi kiivas riita. Hitler oli kuulemani mukaan moittinut Jodlia siitä, että hän ei ollut lähettänyt tätä Kaukasukselle saadakseen heti sen jälkeen kuulla joukkojen epäilyksiä. Jodl oli vastannut samalla äänenvoimakkuudella, että hän ei pitänyt mahdollistomien käskyjen välittämisestä. Siitä paikasta Hitler oli jättänyt tilannehuoneen eikä suostunut sinne myöhemminkään palaamaan.

Halderin vapauttaminen

Hitler keskusteli sittemmin vain Schmundtin kanssa, jolloin he käsittelivät suunniteltua suurta henkilöjärjestelyä. Hitler erkani sotamarsalkka Lististä ja julkaisi kenraalieversti Halderin vapauttamisen tehtävistään. Schmundt neuvoi häntä kovasti määrittämään seuraajaksi kenraali Zeitzlerin. Hitler harkitsi muutoksia vielä joitain päiviä.

Kun aallokko hieman tasaantui, minulla oli tilaisuus kertoa Hitlerille omat matkalta saadut vaikutelmani. Hän oli jo hieman rauhallisempi ja otti minut vastaan aivan entiseen tapaan.

Hämmästykseni hänellä oli samanlaisia epäilyksiä Donin rintaman suhteen kuin kenraali Schmidtiläkin. Hitler sanoi, että hän oli antanut siirtää 22. Panssaridivisioonan jo rintaman taakse reserviksi, mutta hänellä oli se käsitys, että Halder ei nähnyt siellä mitään vaaraa. Se ei vastannut hänen arviotaan. Hänen piti keskustella asiasta vielä Halderin kanssa. Mutta sitten hän purki täysin voimin sydäntään. Hän valitti sitä vähäistä ymmärtämystä, mitä Halder oli osoittanut rintaman vaikeuksille. Hän näki tilanteen kehityksen kartalla mutta ei kyennyt esittämään mitään ajatuksia ratkaisuksi, jotka olivat välttämättömiä rintamien pitämiseksi. Halder oli viileä ja kuiva, ja lisäksi Hitler kertoi saaneensa vaikutelman, että hänellä oli tapahtumien kuluista aivan vääriä käsityksiä. Hitler ilmoitti sitten päättäneensä tehdä vaihdoksen. Hän puhui vielä siitä, että vanhojen kenraalien pääosa oli kulunut loppuun ja heidät täytyisi korvata nuorilla upseereilla. Schmundtin tuli ottaa johtoonsa maavoimien henkilöasiat, jolloin he saisivat yhdessä tuon asian järjestykseen. Ajattelin, että nuo tulisivat olemaan tavattomia mullistuksia maavoimien osalta, mutta en sanonut tuohon mitään. Pohjimmiltaan olin iloinen siitä, että kenraalieversti Halder vihdoin katosi, sillä mielestäni olisi tuo vaihdos pitänyt toteuttaa jo ajat sitten. Jos Halder ehkä olikin hyvä yleisesikuntaupseeri, hän ei ollut milloinkaan sopiva apulainen Hitlerille maavoimien johdossa. Olin jatkuvasti ollut sellaisen vaikutelman vallassa, että maavoimien yleisesikunnan upseerit, Halder etunenässä, eivät koskaan noudattaneet Hitlerin linjoilla olevia suunnitelmia tai määräyksiä vaan kulkivat aivan omia teitään.

35. syntymäpäiväni

Yleisen FHQ:n hälinän keskellä vietin oikein mukavan syntymäpäiväjuhlan. Täytin 20. syyskuuta 35 vuotta. Hitler lahjoitti minulle kilon pakkauksen kaviaaria, jonka hän oli saanut juuri marsalkka Antonesculta. Hitler oli jostain saanut kuulla, että söisin tuota "tuotetta" hyvin mielelläni. Sain suurpiirteisestä

lahjoituksesta aiheen kutsua iltapäivällä molempien adjutantuurien henkilöstön teelle. Tuo kaikkien adjutanttien muodostama joukko tapasi siinä tilaisuudessa ensimmäistä ja viimeistä kertaa. Vietimme mukavan päivän. Saapuvilla olivat: neiti Wolf ja neiti Schröder sekä Schaub, Albert Bormann, Puttkamer, Engel, Schulze-Kossens, Brandt ja Hewel. Schmundt ei valitettavasti ollut tuona päivänä päämajassa. Iltatilanteen esittelyn jälkeen nautimme kaviaaria, mikä olikin erityistä herkkua. Monen yhteisesti vietetyn tunnin aikana puhuimme myös hyvin avoimesti huolistamme tilanteen suhteen. Minulle kävi silloin selväksi, kuinka luottamuksellisesti voidaan aivan läheisessä piirissä käsitellä asioita ja esittää myös arvostelua ilman että tarvitsisi pelätä epämiellyttäviä seurauksia. Oli myös huomionarvoista, miten ehdottoman selvän ja toisistaan riippumattoman arvion tilanteesta nämä erilaiset ihmiset olivat muodostaneet.

Syyskuun 24. päivänä Hitler jätti jäähyväiset kenraalieversti Halderille ja nimitti kenraalimajuri Zeitzlerin hänen seuraajakseen yleisesikunnan päälliköksi ylentäen hänet samalla jalkaväenkenraaliksi. Zeitzler kävi ponnekkaisesti ja antaumuksella käsiksi uuteen, vaikeaan tehtäväänsä. Hän oli saanut itselleen hankalan esimiehen. Hitler osoitti suurta luottamusta häntä kohtaan mutta pysyi silti edelleenkin paljon aikaisemmissa näkemyksissään Venäjän-rintaman taistelujen suhteen. Sen tuli Stalingradin taistelu osoittamaan muutaman viikon kuluttua.

Samaan aikaan Hitler antoi päällikköadjutantilleen tehtäväksi myös maavoimien henkilöasioiden johdon. Tämän edeltäjä, sotamarsalkka Keitelin veli, oli jo aikoja sitten osoittautunut kykenemättömäksi tuohon tehtävään. Schmundt ei ollut halunnut virkaa itselleen, sillä hänen päivänsä olivat jo muutenkin täynnä. Pitkien keskustelujen jälkeen Hitler oli kuitenkin saanut hänet vakuuttuneeksi välttämättömyydestä ryhtyä johtamaan henkilöosastoa. Itse pidin tuota ratkaisua oikeana. Schmundt tunsipa parhaiten Hitlerin ajatukset ja käsitykset maavoimien johdosta. Hänellä oli myös tilaisuus välittää Hitlerille maavoimien upseerien ajatuksia ja mielipiteitä. Schmundt joutui toimessaan henkilöasioiden johtajana puolentoista vuoden aikana usein vas-

tustamaan Hitleriä ja onnistui saamaan mielipiteensä läpiviedyksi. Hän oli maavoimien upseerikunnalle hyvä asianajaja.

Kaupunkien pommituksia ja teollisuuden hävitystä

Syyskuu toi ilmi sen, että englantilaiset halusivat pommituksillaan ikään kuin avata toisen rintaman. He pommittivat Müncheniä, Bremeniä, Düsseldorfia ja Duisburgia. Hyökkäyslentojen aikana oli ilmahälytyksiä aina suurilla alueilla, joten ihmiset joutuivat sen vuoksi viettämään usein monta tuntia väestönsuojissa. Se taas merkitsi ennen kaikkea varusteluteollisuudelle hyvin paljon tuotantokatkoksia. Nuo hälytykset olivat, puhumattakaan pommien aiheuttamista vahingoista ja tappioista, hyvin suuri rasitus väestölle. Hitler mietti yhä ankarammin, missä ja miten hän voisi tehdä jotain tuntuvaan hyökkäyksien estämiseksi. Hän kannatti aina vain periaatetta kosta pommitukset samalla mitalla tai mielummin vielä voimakkaammin. Se vain ei ollut silloin mahdollista. Ju 88 ei ollut vielä suuressa määrin tuotannossa, ja He 177 oli ehdottomasti virhekonstruktio, mitä Hitler oli alunalkaen mitä syvimmin epäillyt osoittautuen sitten myöhemmin oikeassa olleeksi. Toiveet kohdistuivat siis Ju 88:aan. Milch, jolla nyt oli Berliinissä vastuu tuotannosta, katsoi olevansa pakotettu kohottamaan ensi sijassa hävittäjäkoneiden valmistusmääriä parantaakseen siten torjuntaa. Olin hämmästynyt siitä, että Hitler antoi hyväksymisensä tuolle ratkaisulle eikä yrittänyt ajaa omia näkökantojaan läpi. Hän sanoi minulle kysyessäni tuota asiaa, että hän luottaa Göringiin, joka oli luvannut nopean parannuksen ilmavoimien tilanteeseen.

Syyskuun lopulla lensimme Berliiniin. Hitler halusi pitää kolme puhetta, ja hänellä oli myös muutamia tärkeitä tapaamisia. Syyskuun 28. päivänä hän puhui jälleen uudelle upseerien vuosiluokalle, joka oli lähdössä upseerikoulusta joukkoihin. 12 000 ylivänrikkiä oli koolla kuulemassa Hitlerin sanoja. Hän toi nuorille miehille ponnekkaasti esille heidän osakseen lanneet suuret velvollisuudet ja antoi ymmärtää, että taistelu

venäläisiä vastaan oli yhä kovenemassa, mutta hän sanoi myös olevansa varma siitä, että saksalaisten sotilaitten kanssa hän on voittava tuon taistelun.

Syyskuun 29. päivänä Hitler kävi pitkän ja perusteellisen keskustelun juuri nimitetyn uuden länsirintaman komentajan, sotamarsalkka Rundstedtin kanssa. Hitler pelkäsi englantilaisten uutta maihinnousua, minkä vuoksi hän neuvotteli nyt Rundstedtin kanssa torjuntakeinoista. Tämä ei ollut vielä niin pessimistinen. Hänen epäilyksensä kohdistui siihen erikoispulmaan, jonka miehittämätön osa Ranskaa muodosti hänen komentovallansa olevan alueen suhteen. Hän piti tuota miehittämätöntä aluetta yhä voimistuvana vakoilijoiden tukialueena, jonne kukaan ei kyennyt näkemään. Hitler sanoi, että hän tulee pian poistamaan nuo vaikeudet.

Seuraavana päivänä Hitler puhui talviapukeräyksen avajaisissa Urheilupalatsissa. Yllätyin siitä avoimuudesta, millä hän käsitteli tilannetta. Lähtien siitä, että antautuminen on mahdollonta ajatella hän mainitsi, että englantilaiset olivat avoimesti ilmoittaneet, että ”toinen rintama” on tulossa ja he koventavat yhä pommitussotaansa. Hitler piti noita molempia ajatuksia suuruudenhulluina kuvitelmina. Arvostelukykyinen kuulija saattoi kuitenkin osaltaan ajatella tulevaa kehitystä.

Lokakuun 1. päivänä Hitler vastaanotti sotamarsalkka Rommelin ojentaen hänelle marsalkkansauvan. Jälleennäkeminen oli silminnähden sydämellinen. Pitkähkön, tilannetta koskevan keskustelun kuluessa Rommel päätyi puhumaan epäilyksistään, murheistaan ja toiveistaan. Hänelle aiheutti päänsärkyä erityisesti riittämätön aseiden ja muun kaluston täydennys. Hän pelkäsi, että englantilaiset saavuttavat jonain päivänä suuren ylivoiman, jolloin hänelle voisi tulla ”vaikeuksia”. Rommel oli saavuttanut Afrikassa El Alameinin aseman ja oli ammentanut voimansa tyhjiin joutuen linnoittautumaan sinne. Hän oli vielä kuitenkin hyvin luottavainen. Hitler viittasi kasvavaan brittiläiseen ilmaylivoimaan, josta hänelle oli kerrottu. Rommel ei kuitenkaan arvioinut tilannetta kriittiliseksi. He molemmat katselivat Valtakunnankanslian puutarhassa uusia aseita, rynnäkkö-

tykkeitä ja Tiikeri-panssarivaunua, jotka olivat hyvin vaikuttavia konstruktioita. Rommel esitti niitä saatavaksi mahdollisimman pian rintamalle. Hitler myöntyi siihen. Sain sen vaikutelman, että Hitler alkoi hieman uskotella asioita itselleen. Myöskin näytti siltä, että hän aliarvioi venäläisten taisteluvoimaa ja antautui siten myös englantilaisten suhteen väärin kuvitelmien valtaan.

Uhkaava vaara Stalingradin luona

Samana päivänä Hitler puhui valtakunnan- ja aluejohtajille. En kuullut tuota puhetta, mutta pelkäsin sen myös olevan liian optimistisesti sävytetyn. Seuraavina päivinä Hitler kävi vielä useita keskusteluja, jotka koskivat ensi sijassa varustelukysymyksiä. Lokakuun 4. päivänä lensimme takaisin Vinnitsaan. Muuan tapaaminen seuraavien viikkojen kuluessa kenraali-eversti, vapaaherra v. Richthofenin kanssa saattoi minut hyvin mielteliääksi. Hän osasi aina löytää oikean sävyn keskustellessaan Hitlerin kanssa. Hän puhui yhtä avoimesti kuin kriittisestikin nimeämättä tosin syyllisiä tai syntipukkeja. Richthofen kantoi suurta huolta itärintaman tilanteesta ja esitti, mitä mahdollisuuksia venäläisille on avautumassa. Hänen epäilyksensä olivat samoja kuin Hitlerilläkin; he arvelivat, että Puna-armeija Donilla joen pohjoisrannan peitteisiltä metsäalueilta saattaisi murtautua läpi linjojen. Hitler puhui sen vuoksi myöskin Zeitzlerin kanssa, jota Richthofen kuvasi ”paksuksi ja iloiseksi”. Hän ei oikein pitänyt Zeitzlerista.

Hitler palasi noiden viikkojen aikana useaan kertaan venäläisten mahdollisiin päämääriin ja yritti saada maavoimia asettamaan lisää torjuntavoimaa tuolle alueelle valmiiksi. Kysymyksessä oli liittolaisarmeijoiden rintamanosa. Hitlerillä oli vain vähän menestystä noissa kehotuksissaan. Sitäpaitsi lähinnä ”vieraiden itäarmeijoiden osasto” (tiedusteluosasto) OKH:ssa piti odotettavissa olevan venäläisen suurhyökkäyksen mahdollisena painopisteenä Keskustan armeijaryhmän aluetta eikä 6.

Armeijan aluetta Donilla. Hitler ei silti uskonut tuota.

Hän seurasi myöskin lisääntyvällä huolella ”kommando-osastojen” kasvavaa esiintymistä Venäjän selusta-alueilla samoin kuin miehitetyssä Ranskassa. Hän näki siinä uuden sodankäynnin muodon, jolla voitiin häiritä saksalaisia selustan huoltoyksiköitä ja kuljetusmuodostelmia. Lokakuun 18. päivänä hän antoi sen vuoksi ”kommandokäskyn”, jolla hän velvoitti joukkoja käymään häikäilemättä taisteluun noita kommando-osastoja vastaan ja tappamaan niiden jäsenet heti. Jodl huomautti tuon käskyn johdosta, että joukot ottaisivat sen vastaan täsmälleen samoin kuin aikoinaan ”komissaarikäskyn”. Mutta Hitlerin huoli oli aiheellinen, sillä rintaman pohjoisosaan selusta-alueelle oli syntynyt jättiläismäinen partisaanialue. Siellä oli komentajana kaimani, venäläinen kenraali Belov. Hitler kehoittikin minua useasti saattamaan vihdoinkin tuon ”sukulaiseni” järkiinsä.

Teloituksia Vinnitsan luona

Oleskellessamme Vinnitsan leirissä saapui minulle eräänä päivänä kauhistuttava ilmoitus. Muuan nuori luutnantti FHQ:n viestijoukkueesta kertoi, että hän oli joutunut Vinnitsan lähellä massamurhan todistajaksi. Viestiyhteyksien rakentamisen yhteydessä hän oli törmännyt suurehkossa painanteessa osastoon SS-miehiä, jotka olivat parhaillaan ampumassa ryhmää miehiä ja naisia. Hän oli saanut tuosta toiminnasta järkyttävän kuvan, ja hänen täytyi tehdä siitä heti ilmoitus. Puhuin SS:n johdon yhteysmiehen Gruppenführer Wolffin kanssa tuosta tapahtumasta. Pyysin häntä tutkimaan asian ja kertomaan sitten minulle. Muutaman päivän kuluttua hän antoi minulle hyvin moniselitteisen vastauksen, jolloin hän viittasi sabotaasitoimintaan selusta-alueilla. Mutta hän pyysi minua olemaan tekemättä asiassa mitään muuta. Olin tyytyväinen hänen selitykseensä enkä jäljittänyt tapausta enempää. En kuullut sitten seuraavien kuukausien ja vuosien aikana milloinkaan enää samanlaisista toimista.

Brittien hyökkäys Pohjois-Afrikassa

Lokakuun 23. päivänä alkoi Rommelin odottama englantilaisten hyökkäys Pohjois-Afrikassa. Ylipäällikkyyks oli nyt kenraali Montgomeryn käsissä. Hän johti melkein kaksi kertaa Rommelin vahvuuden suuruista armeijaa, jolloin ylivoima muodostui ennen kaikkea Sherman-panssarivaunujen suuresta määrästä. Hitler ei pitänyt tilannetta kriittisenä. Hän uskoi Rommelin kyetneen rakentamaan asemansa niin lujiksi, että ne kestäisivät myös ylivoimaisen hyökkääjän edessä. Rommel palasi mitä pikimmin takaisin lomaltaan, jonka hän oli aloittanut Hitlerin luo tekemänsä vierailun jälkeen. Hän kauhistui tilannetta, joka häntä odotti. Italialaiset joukot olivat melkein hajonneet ja kadonneet. Mutta saksalaisten joukkojen oli onnistunut pysäyttää englantilaisten hyökkäykset. Ne eivät kuitenkaan kyenneet selvittämään eräitä pieniä murtoja. Marraskuun 2. päivänä Montgomery jatkoi hyökkäystään. Hän työntyi jälleen valtavin panssarivaunumäärin eteenpäin onnistuen puhkaisemaan saksalaisten rintaman. Rommelilla oli paljon huolenaihetta, koska häneltä puuttui sellaiseen taisteluun tarvittava huolto. Hänellä ei ollut polttoainetta eikä riittävästi ampumatarvikkeita. Marraskuun 3. päivänä saapui hänen avunpyyntönsä Hitlerin luo. Rommel kertoi siinä, että hänen armeijansa on kärsinyt vakavia tappioita, ja vihollinen on voittanut maa-alaa menestyksellisellä etenemisellään. Hitler kirjoitti vastaussähkeessään, että hän ei voi antaa muuta ohjetta kuin takertua siihen paikkaan kiinni, missä Rommel nyt seisoi, siitä ei sopisi perääntyä askeltakaan. Hän huolehtisi uusien joukkojen nopeasta toimittamisesta avuksi. Rommel oli kuitenkin jo päättänyt vetää armeijansa takaisin ilman OKW:n lupaa. Kun Hitler tutki 3. marraskuuta tuota tapahtumaa, hän totesi, että Rommel oli odottamatta vastausta aloittanut vetäytymisen. Hitler oli kovasti suutuksissaan sanoen, että koko jupakka oli FHQ:n ja puolustusvoimien johtoesikunnan laiminlyönnin syytä. Kuitenkin Schmundt kykeni rauhoittamaan hänet niin, ettei siitä syntynyt vakavampaa syyttömien rankaisutoimenpidettä. Warlimont joutui lyhyeksi ajaksi

epäsuosioon ja muuan reservin majuri, joka oli ollut palvelusvuorossa, alennettiin tilapäisesti. Mutta Rommel oli, ei vähiten epäkorrektien ilmoitustensa vuoksi, menettänyt huomattavan osan maineestaan. Alkoi liikuntataistelu, joka muutamassa kuukaudessa johti koko Pohjois-Afrikan luovuttamiseen. Tapahtumat Euroopan sotänäyttämöillä vakavoituivat siinä määrin, että Hitler uhrasi Pohjois-Afrikassa käytävälle sodalle enää vain vähän huomiota.

Stalingrad

Taistelut Stalingradin rintamalla olivat tulleet viimeisten kuukausien aikana hyvin raskaiksi. Monesti tuli ilmoituksia, jotka koskivat vain taistelua jostain taloryhmästä. Hitler oli edelleen sitä mieltä, että Stalingradissa täytyi taistella joka talosta. Vain siten voitaisiin ajaa venäläiset pois kaupungista. Uskoin, että olimme tulleet suureen käännekohtaan. Hitler itse näytti minusta olevan monesti ajatuksineen aivan kokonaan muualla, ikään kuin hänellä ei olisi enää ollut oikein luottamusta menestykselliseen sodankäyntiin. Rintamien leveys oli kasvanut valtavaksi. Aseiden ja ampumatarvikkeiden täydennyskuljetukset olivat vaikeutuneet. Mutta Hitler asetti yhä lisää vaatimuksia. Uskoiko hän, että hän kykenisi vielä johtamaan sodan Saksan voittoon. Tuo kysymys sukelsi esiin ensi kerran noina päivinä ilman, että kykenimme siihen vastaamaan.

Marraskuun 1. päivänä palasimme Wolfschanzeen. Siellä meidät yllätti olojen mukavuus. Kaikki betonibunkkerit olivat saaneet tilavat ja valoisat puiset parakkimaiset lisärakennukset, jotka helpottivat suuresti työskentelyä. Hitlerin parakin yhteyteen oli rakennettu suuri työhuone, jossa voitiin sittemmin pitää tilanneselostukset. Viivyimme vain muutamia päiviä FHQ:ssa ja matkustimme sitten 6. marraskuuta Berliinin kautta Müncheniin. Tuota matkaa seurasivat hyvin levottomaksi tehneet uutiset Välimereltä. Jo useita päiviä olimme saaneet tietoja, joiden mukaan liittoutuneet olivat koonneet suuria määriä laivoja Gib-

raltariin. Ne olivat sitten lähteneet liikkeelle kohti itää pitkin Välimerta. Matkallamme Berliinistä Müncheniin juna pysäytettiin eräällä asemalla Thüringer Waldissa. Ulkoministeriö tiedotti, että amerikkalaiset joukot halusivat nousta maihin Algerin ja Omanin satamiin. Bambergissä odotti Ribbentrop junaamme. Hän oli kutsunut Cianon Müncheniin, mutta halusi sitä ennen keskustella Hitlerin kanssa. Ribbentrop ehdotti, että olisi hankiuduttava Tukholmassa olevan venäläisen suurlähetystön välityksellä Stalinin kanssa yhteyteen, jolloin olisi tarjottava idässä pitkällemeneviä etuja. Hitler ei hyväksynyt sitä ollenkaan. Hän sanoi, että heikkouden hetki ei olisi mitenkään sopiva yhteydenottoon vihollisen kanssa. Hän antoi heti käskyjä amerikkalaisen maihinnousun torjumiseksi Pohjois-Afrikassa. Jodl sai tehtävän kerätä maa-, meri- ja ilmavoimien joukkoja Tunisin puolustamiseen. Oran oli kokonaan lentokoneittemme toimintasäteen ulkopuolella, joten sinne ei voitu suorittaa pommitushyökkäyksiä.

Marraskuun 8. päivänä Hitler puhui ”vanhoille taistelijoille”. Sain sen vaikutelman, että amerikkalaisten maihinnousu Algeriaan oli vienyt Hitleriltä rohkeuden. Hän oli ajatuksineen kovasti kiinni maihinnousun torjunnassa mutta astui sitten kuitenkin luottavaisin mielin jälleen tuon kuulijakuntansa eteen, joka ei kyennyt näkemään hänen huoliaan. He tervehtivät häntä riemuiten ja seurasivat hänen esitystään jännityksellä. Hitler ei tuonut esille mitään uutta. Hän muistutti sen taistelun kovuudesta, johon sotilaamme olivat joutuneet, sanoen sitten, että kysymys on ”kansamme olemassaolosta”.

Marraskuun 10. päivänä Hitler kävi illalla vielä keskusteluja Cianon ja Lavalin kanssa. Niillä ei ollut kuitenkaan mitään vaikutusta hänen päätökseensä miehittää heti loppuosa Ranskaa. Marraskuun 11. päivänä alkoi marssi. Miehitys sujui nopeasti ja ilman erityisiä välikohtauksia. Vain Toulonin miehitys viivästyi muutamia päiviä, jolloin ranskalaisille tarjoutui tilaisuus hävittää siellä olevan laivastonsa loppuosat.

Marraskuun 12. päivänä Hitler matkusti lepäämään muutamiksi päiviksi Obersalzbergiin. Sain silloin Münchenin levotto-

mien päivien jälkeen taas tilaisuuden keskustella Hitlerin kanssa. Häntä painoivat suuret murheet. Länsivallat, Amerikka ja Englanti, olivat alkaneet osallistua aktiivisesti sodankäyntiin. Hitler piti tätä vakavana. Lisäksi tulivat huoltovaikeudet Väli-meren yli brittiläisten sukellusveneiden toiminnan tehostuessa. Hitler sanoi myös avoimesti, että hänellä ei ole mitään luottamusta italialaisiin. He olivat englantilaisystävällisiä, joten ei ollut epäilystäkään siitä, etteivätkö he kavaltaneet saksalaisten kuljetukset englantilaisille. Toinen aihe, joka vaivasi Hitleriä yhä enemmän, oli ilmavoimien tilanne. Göring oli ollut myös Münchenissä, jolloin huomiotani oli herättänyt se, ettei Hitler vetänyt valtakunnanmarsalkkaa keskustelemaan kanssaan enää niin innokkaasti kuin aikaisemmin. Hitler mainitsi minulle myös, että Göring oli raportoinut hänelle liian epätarkasti tilanteesta ja toimintaolosuhteistaan. Hän keskustelikin mieluummin kaikista esiintulleista kysymyksistä suoraan Jeschonnekin kanssa. Hitler korosti minulle yhä uudelleen valtakunnan alueen puolustamisen tärkeyttä. Torjunta piti rakentaa hänen mielestään yhä enemmän ilmatorjuntatykistön varaan, sillä lentokoneet riittivät vain harvoin, ne olivat väärässä paikassa tai huono sää esti niiden käytön. Piti myös rakentaa enemmän ilmatorjuntatornejja, esimerkiksi Müncheniin ja Nürnbergiin. Berliinissä ja Hampurissa oli näiden rakennelmien edut selvästi todettu. Itärintamasta hän sanoi toivovansa, ettei siellä tulisi mitään uusia yllätyksiä, vaikkakin hän uskoi venäläisten ryhtyvän taas uusiin sotatoimiin talven alkaessa. Hän päätteli myös englantilaisten ja amerikkalaisten yhteisistä sotatoimista Pohjois-Afrikassa, että venäläiset olivat luvanneet ryhtyä pikaisesti suurhyökkäykseen.

Marraskuun 19. päivänä 1942 soitti Zeitzler Hitlerille kertoen, että venäläiset olivat aloittaneet suuren talvihyökkäyksensä Donilla. Vahvan tykistövalmistelun, ajoittain rumputulen, jälkeen venäläiset olivat lähteneet iltapäivällä panssarein ja niiden päällä liikkuvin jalkaväkijoukoin liikkeelle suurina osastoina kohti etelää, jolloin he olivat saaneet syntymään syvän murren romanialaiseen armeijaan. Venäläiset marssivat melkein taistelutta läpi hajoavien romanialaisten linjojen. Hitler käski, että re-

servinä toimiva XXXXVIII Panssariarmeijakunta kenraali Heimän johdolla oli heti pantava liikkeelle. Tuon armeijakunnan laadusta Hitler oli saanut vääriä tietoja. Sen saksalainen divisioona oli vasta kokoonpanovaiheessa. Toisena ollut romanialainen panssaridivisioona ei ollut pätevä vastustamaan venäläistä ylivoimaa vaan kului loppuun muutamassa päivässä. Hitler suuttui armeijakunnan komentajan, kenraali Heimän toimintaan. Tämä oli tosin joutunut ristiriitaisten käskyjen ja vihollisen suuren vahvuuden vuoksi mahdottomaan tilanteeseen. Hitler määräsi, että Heim on heti erotettava virastaan ja tuomittava kuolemaan. Schmundtin onnistui kuitenkin estää tuon tuomion täytäntöönpano. Hitler käski marraskuun 20. päivänä muodostaa 11. Armeijan johtoportaat sotamarsalkka v. Mansteinin johdolla "Armeijaryhmä Donin" johtamaan uhanalaista Eteläisen armeijaryhmän rintamanosaa. 11. Armeijan johtoporras oli parhaillaan Keskustan armeijaryhmän alueella Vitebskin luona palattuaan juuri Pohjoisen armeijaryhmän alueelta. Hitler oli täysin selvillä kriittisestä tilanteesta, mutta hän ei uskonut, että venäläisten läpimurrolla tulisi olemaan muita vakavia seurauksia. Hän oletti, että 6. Armeija joutuisi ehkä olemaan joitain päiviä saarrettuna, mutta sitten reservien vastahyökkäys kykenisi palauttamaan tilanteen taas suurinpiirtein järjestykseen. Kuten tilanteen kehitys nopeasti osoitti, hän aliarvioi silloin melkoisesti venäläisten voimia. Aivan erityinen kahden ensimmäisen päivän katastrofi oli surkea sää sumuineen, lumisateineen ja huonoine näkyvyyksineen, jolloin yhtään lentokonetta ei saatu toimintaan. Venäläisten eteneminen alkoi marraskuun 20. päivänä myös Stalingradin eteläpuolella, joten oli havaittavissa, että he halusivat saartaa tuon kaupungin. Siinä he onnistuivatkin jo marraskuun 23. päivänä.

Zeitlerin ilmoitukset muuttuivat yhä hälyttävämmiksi, joten Hitler päätti myöhään illalla 22. marraskuuta matkustaa junalla Itä-Preussiin. Matka kesti yli 20 tuntia, sillä melkein kolmen tai neljän tunnin välein oli järjestettävä pitkätkö pysähdys puhelinkeskustelujen käymiseksi Zeitlerin kanssa. Hän vaati yhä kiihkeämmin lupaa vetää 6. Armeija asemistaan aloittamaan taiste-

lua pois saarroksista. Siinä asiassa Hitler ei antanut yhtään periksi. Hän oli ensimmäisinä päivinä epäilemättä vielä sitä mieltä, että venäläisten murtojen puhdistaminen onnistuisi. Sit-ten hän siirtyi kannattamaan ajatusta, jonka mukaan vastahyök-käys Stalingradia kohti olisi mahdollinen vain vasta perustetta- valla uudella armeijalla. Se taas vaati pitkähkön valmisteluajan. Kaikissa tapauksissa täytyi kuitenkin kenraalieversti Pauluksen pitää asemansa.

Hitlerin ensimmäinen huoli Johtajanpäämajaan saavuttuaan oli ilmoitse suoritettavan huollon järjestäminen. Hän kävi pitkiä keskusteluja tuosta aiheesta Göringin ja Jeschonnekin kanssa. Göring vakuutti hänelle, että ilmavoimat pystyisivät huolta- maan 6. Armeijaa tietyn ajan. Myöskään Jeschonnek ei vastus- tanut sitä. Hitler päätteli silloin, että armeija voitaisiin huoltaa ilmoitse, joten hänellä olisi myös aikaa valmistella kunnolla vastahyökkäystä. Göringin lupausta vastaan nousi heti ääniä. Ensiksikään Zeitzler ei uskonut häntä ja sanoi sen myös selvästi Hitlerille. Ilmavoimien piirissäkin esitti kenraalieversti v. Richt- hofen mitä vakavimpia epäilyksiä. Hän piti ilmoitse tapahtu- vaa huoltoa mahdottomana perustellen tätä mielipidettään talvi- kautena jatkuvilla huonoilla lentosäillä. Sitäpaitsi ilmavoimilla ei olisi käytettävissään riittävästi lentokoneita. Hitler sai tie- toonsa Richthofenin kannan mutta ei hyväksynyt sitä. Etäisyys rintamalta Stalingradiin kasvoi päivä päivältä. Venäläiset olivat lyöneet hajalle myös italialaisten ja unkarilaisten rintamat, niin että Donilla oli syntynyt rintamaan yli 300 kilometrin aukko.

Hitler oli määrännyt kohta venäläisten ensimmäisen murren tapahduttua kenraalieversti Hothin aloittamaan 4. Panssariar- meijallaan vastahyökkäykseen Kotelnikovin alueelta Stalingra- din kaakkoispuolelta. Tuon avustushyökkäyksen oli määrä al- kaa joulukuun 3. päivänä, mutta se siirtyi ensin 8. päiväksi ja lopulta 12. päiväksi. Hothilla oli aluksi menestystä, mutta hän pääsi vain 60 kilometrin päähän Stalingradin saartorenkasta. Sinne olivat venäläiset keskittäneet torjuntansa siinä määrin, että Hothin täytyi luopua yrityksestä. Joulukuun 23. ja 28. päi- vän välillä menetettiin Tazinskajan lentokenttä, jolla oli ollut –

motin ulkopuolella – Stalingradin huollolle suuri merkitys. Tämä tappio oli erityisen haitallinen. Lentomatkat Stalingradiin kasvoivat nyt 100 kilometrillä vaikeuttaen siten jo muutenkin riittämätöntä huoltoa dramaattisesti. Tuossa tilanteessa – 27. joulukuuta – Zeitzler vaati Hitleriä vetämään takaisin Kaukasuksen rintamaa. Hitler antoi hyväksymisensä mutta peruutti sen pian. Mutta Zeitzler oli välittänyt jo puhelimitse Hitlerin ensimmäisen ratkaisun, joten liike ei ollut enää pysäytettävissä.

Henkilökohtaisesti seurasin marraskuun 19. päivän jälkeisten viikkojen kehitystä Stalingradin ympäristöllä joulukuun loppuun asti suuresti masentuneena. Ensimmäinen vaikutelmani vielä Obersalzbergissa oli katastrofaalinen. Olin ollut marraskuun alussa jälleen käymässä pikimmiten Donin rintamalla. Siellä olin saanut kaikkialta sellaisia tietoja joukkojen kunnosta, jotka antoivat vain vähäisiä toiveita pitempiaikaisesta taistelukyvyistä. Pohjimmiltaan myönteistä upseerien asennoitumista täydensivät masentavat tiedot kysyttyäni erilaisten yksiköiden vahvuuksia. Yksiköillä ei ollut kuin keskimäärin puolet määrävahvuudesta. Johtajat pitivät näitä vahvuuksia vielä joten kuten tyydyttävinä. Mutta kun joulukuun kuluessa venäläisten voimat vain vahvistuivat, en voinut uskoa, että joukkomme voisivat kaikkine heikkouksineen aikaansaada johonkin lujaa puolustuslinjaa. Saksan armeija oli taistellut kesäkuusta 1942 lähtien kuusi kuukautta ilman täydennystä ja oli nyt lopussa. Sen vuoksi en nähnyt joulukuussa 1942 mitään toiveita menestyksellisestä puolustustaistelusta. 6. Armeijan asemista Stalingradissa ei voinut luopua, koska sillä ei ollut mitään mahdollisuuksia taistella itseänsä enää läpi omalle puolellemme. Näin joulukuun lopussa tuon armeijan tehtävänä olevan venäläisten voimien sitomisen mahdollisimman pitkään, jotta ne eivät vaarantaisi lisäksi vielä muuta rintamaa.

Mutta pelastaminen Stalingradista oli jo käynyt mahdottomaksi. Olen vakaasti sitä mieltä, että Manstein ajatteli samoin huolimatta kaikista turhista yrityksistään auttaa 6. Armeijaa. Hän näki tehtäväkseen sulkea jälleen suuri murtoalue ja rakentaa sinne uusi rintama.

Sain joulukuun 1. päivästä alkaen jatkuvasti postia saarroksissa olevan armeijan yleisesikunnan päälliköltä, kenraaliluutnantti Schmidtiltä ja hänen ensimmäiseltä lähettiupseeriltaan, kapteeni Behriltä. Schmidt kirjoitti minulle joulukuun 1. päivänä: ”Nyt meillä on siiliasemamme joten kuten kunnossa, meillä on kylliksi aseita mutta vähän ampumatarvikkeita, vähän leipää ja spriitä, eikä ollenkaan puuta rakenteisiin tai poltettavaksi, jotta voisimme kaivautua maahan ja lämmittää. Ja miehet, jotka ovat hämmästyttävän voitonuskoisia menettävät valitettavasti päivittäin voimiaan.” Joulukuun 8. päivänä kirjoitti ensimmäinen lähettiupseeri: ”Joukkojen kunto on valitettavasti suoraan sanottuna kehno . . . , on pärjättävä 200 gramman leipäannoksella ja yövyttävä suurelta osin ulkona. Tappiot eivät ole mahdollomat, joten ryhti säilyy.” Joulukuun 26. päivänä hän kirjoitti minulle: ”Täällä muiden tapahtumien reuna-alueella tunnemme nyt itsemme ikään kuin petetyiksi ja myydyiksi. (. . .) Haluan sanoa Sinulle aivan rehellisesti, että täällä ei ole yksinkertaisesti enää mitään syötävää. (. . .) Ei ole edes minkäänlaisia ”pimeitä” varastoja. (. . .) Nyt minun täytyy tietoisena saksalaisen sotilaan ominaisuuksista todeta aivan rehellisesti, että fyysinen vastustuskyky on siinä määrin heikkenemässä, että ankarassa kylmyydessä tulee hetki, jolloin yksityinen mies sanoo: ’Nyt minusta kaikki on yhdentekevää’; paleltuu vain hitaasti kuoliaaksi tai joutuu venäläisten saaliiksi.” Kirjeessään tammikuun 11. päivästä hän kirjoitti: ”Ollaan jo niin pitkällä, että saksalaiset sotilaat alkavat karata venäläisten puolelle.” Hänellä oli yllättävä onni päästä lentämään pois tammikuun 13. päivänä armeijan sotapäiväkirja mukanaan.

Veljeni, joka palveli 71. Divisioonan ensimmäisenä yleisesikuntaupseerina ja sittemmin samassa tehtävässä armeijan esikunnassa, lensi tammikuun ensi päivinä sairaudesta parannuttuaan jälleen takaisin mottiin. Hän kirjoitti minulle tammikuun 13. päivänä: ”Hienoa täällä ei ole. Ei ole epäilystäkään siitä, etteivät asiat ole menossa loppuaan kohti.”

Näytin Hitlerille nuo saamani kirjeet lukien tekstin pääkohdat. Hän kuunteli mutta ei puhunut mitään. Vain kerran hän

totesi, että 6. Armeijan kohtalo oli meille kaikille syvä velvoite taistelussa kansamme vapauden puolesta. Sain sen vaikutelman tammikuussa 1943, että Hitlerille oli käynyt selväksi se, ettei taistelu venäläisiä ja amerikkalaisia vastaan, siis kahden rintaman sota, ollut enää voitettavissa.

Yhdessä Ribbetropin kanssa hän harkitsi suunnitelmia lyödä kiilaa vihollistensa väliin. Siinä oli yhä keskeinen osa Ribbentropin ajatuksella päästä erillisrauhaan Venäjän kanssa. Hitler kylläkin tuli vakuuttuneeksi siitä, ettei tuota keinoa vielä tarvitsisi kokeilla. Hän pitäytyi käsityksessään, että koko kansa oli mobilisoitava ja kaikki ihmiset Saksassa oli kytkettävä sodankäyntiin. Speerin kanssa hän käsitteli varustelusuunnitelmia, aluejohtaja Sauckelin piti hankkia kaikki tarvittava työvoima, Milchin tehtävänä oli tehostaa toimia, joilla voitaisiin estää Saksaan suuntautuvat pommituslennot, ja Hitler itse omisti kaikki päivät ja yöt suunnittelulle, jotta hän keksisi, missä ja miten puolustusta rintamilla voitaisiin vahventaa. Keväällä 1943 tapahtui hämmästyttävä nousu koko varustelun alalla.

Tammikuun kuluessa Stalingradin rintamalle ei löytynyt mitään lupaavia kevennysmahdollisuuksia. Paulus lähetti vielä kaksi edustajaansa selvittämään tilannetta Mansteinille ja Hitlerille. He olivat kenraali Hube ja lähettiupseeri, kapteeni Behr. Tämä esitti tilanneselotuksessa yksinkertaisen ja kirkkaan kuvan 6. Armeijan kunnosta. Sen mukaan ei ollut enää mitään toivoa jäljellä. Järjestelmällistä toimintaa saartorenkkaan sisällä ei voitu ajatella. Jokainen taisteli siellä, missä sattui olemaan. Yksiköiden huoltaminen ei ollut mahdollista, koska mottialueella ei ollut enää kuljetusvälineitä. Se oli siis ehdottoman yksiselitteinen kuva menetetystä taistelusta. Tunsin hyvin Behrin, tulevan lankoni, ja saatoin siksi arvioida, mitä kertomuksen ”sisällä” piili. Hän oli esittänyt asiansa selvästi tehden Hitleriin syvän vaikutuksen. Tämä sanoikin jälkeinpäin, että hän oli saanut kuullakseen hyvin harvoin niin selkeää ja rehellistä kuvaa tilanteesta rintamalla. – Toinen armeijan edustaja, kenraali Hube, selvitti tilannetta hieman suurpiirteisemmin. Mutta siitäkin oli selvästi kuultavissa, että Stalingradin motin loppu oli lähellä eikä sen hyväksi voitaisi enää tehdä mitään.

Siitä huolimatta Hitler oli määrännyt tammikuun 15. päivänä sotamarsalkka Milch ryhtymään vielä viimeiseen yritykseen toimittaa Stalingradin armeijalle ilmoitse tuntuvaa huoltoa. Milch ryhtyi tavattomalla tarmolla työhön, vaikka hän oli saanut vaikeita vammoja henkilöautonsa törmättyä veturiin. Hän oli ottanut mukaansa myös muutamia energisiä upseereita. Mutta se oli jo liian myöhäistä. Hyvin kylmä talvisää vaikeutti työskentelyä lähtökentillä ja mottialueen lentokentällä. Milch täytyi ensiksi parantaa työskentelyedellytyksiä, jotta lentokoneet olisivat ylipäänsä olleet lähtökunnossa. Mutta kun hän oli tässä jonkin verran jo onnistunut, menetettiin mottialueen lentokenttä, joten lentokoneiden oli siitä lähtien toimitettava tavaran sa vain pudottamalla. Siinä yhteydessä joutui paljon hukkaan. Ei ollut epäilystäkään siitä, etteikö Milch ollut saanut tehtävänsä aivan liian myöhään. Tämän totesi hänelle myös Hitler, kun Milch ilmoittautui helmikuun alussa Johtajanpäämajassa.

Jo Stalingradin taistelun aikana sain sen vaikutelman, että Hitler alkoi etsiä myös erästä toista tietä ratkaisuksi Venäjän-rintaman katastrofaaliselle tilanteelle. Hän oli vakuuttunut siitä, että englantilaiset ja amerikkalaiset sekä toisaalta venäläiset sopivat nyt keskenään sotilaallisista toimenpiteistä. Hitler ei antanut meille milloinkaan näkyviin heikkouden merkkejä tai käsitystä siitä, että hän olisi arvioinut tilanteen toivottomaksi. Hän tiesi, että myös OKW:ssa oli upseereita, joilla ei ollut enää mitään toivoa sodan myönteisestä päättymisestä. Hitler katsoi sen vuoksi velvollisuudekseen levittää voitonuskoa. Niinpä hän sävytti siitä lähtien asenteensa, äänensävyä ja esiintymistä myöten sellaiseksi, että kukaan hänen vieraistaan eikä edes läheisistä apulaisistaan ei voinut päätellä hänen käyttäytymisestään, kuinka Hitler tosiasiaassa arvioi sotatilannetta. Mitä tapahtuikin hän osoitti aina olevansa vakuuttunut eri sota-näyttämöiden kehityksen suhteen siitä, että sotaonni jälleen jonain päivänä kääntyisi meidän hyväksemme. Jouduin yhä uudelleen yllätymään tavasta, jolla Hitler osasi kääntää sattuneet tappiotkin näyttämään meille edullisilta lähtökohdilta uuteen yritykseen.

Ja hänen onnistui jopa siirtää vakuuttavasti ajatuksiaan ja toiveitaan niihin ihmisiin, joiden täytyi työskennellä hänen lähellään yhteistyössä.

Stalingradin taistelun tapahtumiin liittyy minun kohdallani kaksi perhetapahtumaa, jotka aina osoittavat minulle tuon ajan valoja ja varjoja. Marraskuun 28. päivänä 1942 syntyi tyttäreemme Gunda. Uudenvuoden aattoa vietimme vielä yhteisesti veljeni kanssa, joka valmistautui jälleen lentämään mottialueelle. Toivoin, että armeijaryhmässä olisi ollut joku ymmärtäväinen esimies, joka olisi estänyt sen. Mutta niin ei käynyt. Minun oli valitettavasti myös mahdotonta puuttua asioihin. Niin veljeni joutui tammikuun 31. päivänä 1943 sotavankeuteen, johon liittyi osaltaan hirvittäviä tapahtumia. Hän palasi kuitenkin vuonna 1955 terveenä takaisin Saksaan, hieman ennen Gundan 13-vuotispäivää.

Hitlerin voitonuskoon uudenvuodenjulistuksessa 1943 en voinut enää yhtyä. Mutta en voinut myöskään uskoa, että Saksa tulisi häviämään sodan. Minun mielessäni kangasteli järkevä eurooppalainen rauhanratkaisu, joka näytti minusta olevan vielä kaikesta huolimatta hyvällä tahdolla saatavissa aikaan. Kaikki ei voinut sentään olla turhaa työtä. Mielialasta Johtajanpäämajassa oli selvästi aistittavissa, että tuo näkökanta oli siellä samoin kuin koko puolustusvoimien piirissä laajalle levinnyt.

Raederin vapauttaminen

Tammikuun 6. päivänä oli suuramiraali Raeder Hitlerin luona. Tuo keskustelu käytiin osaksi kahden kesken. Raeder esitti Hitlerille vapauttamistaan tammikuun 30. päivänä. Hitler ei aluksi halunnut suostua siihen. Raeder osasi kuitenkin esittää Hitlerille uskottavat syyt vaihdokseen merivoimien johdossa. Hän sanoi, että hän ei pysty enää tyydyttämään korkeita vaatimuksia, joten oli olemassa vaara, että hänet todettaisiin eräänä päivänä palvelukseen kykenemättömäksi. Hän ehdotti, että hänelle voitaisiin antaa mahdollisesti ”amiraalitarkastajan” arvo-

nimi, jotta lehdistössä ja ennen kaikkea ulkomailla ei ryhdyttäisi laajoihin spekulatioihin hänen puolustushaaransa johdon vaihdoksesta.

Hitler hyväksyi Raederin pyynnön, etenkin kun ”vedenpäällisen laivaston” taru näytti olevan lopussa. Raederhan oli ollut sen suuri puolestapuhuja. Seuraajaksi Hitler nimitti sukellusvenelaivaston komentajan, amiraali Dönitzin ylentäen hänet samalla suuramiraaliksi. Syitä tuohon henkilövaihdokseen en silloin tuntenut. Näytti ilmeiseltä, että syynä oli epäonnistunut operaatio ”Regenbogen”, jolloin risteilijät Hipper ja Lützow sekä kuusi hävittäjää olivat yrittäneet hyökätä liittoutuneiden saattuetta JW 51 B vastaan Norjan merellä vuoden 1942 lopulla. Alunperin hyvät suhteet ylipäällikön ja suuramiraalin välillä olivat kuitenkin jo pitemmän aikaa olleet viilenemässä. Saman aikaisesti tapahtui myös merivoimien pysyvän edustajan vaihdos FHQ:ssa. Amiraali Krancken tilalle tuli kontra-amiraali Voss.

Casablanca

Tammikuussa pitivät Roosevelt ja Churchill konferenssia ottan välillä neuvotteluihin mukaan myös kenraali de Gaullen ja Giraudin. Siellä syntyi yhteinen päätös käydä sotaa Saksan ”ehdottomaan antautumiseen” saakka. Konferenssin tulos saatettiin monin tavoin yleiseen tietoisuuteen, eikä se jäänyt myöskään Hitlerin kohdalla ilman vaikutusta. Hän puhui monasti tuosta liittoutuneiden sopimuksesta korostaen silloin, että peräänantaminen taistelussa olisi siitä alkaen aivan järjetöntä.

Pohjois-Afrikka

Pohjois-Afrikasta saapui yhä uusia huonoja uutisia. Motgomeryn paine Rommelin joukkoja vastaan oli yhä lisääntynyt. Tammikuun 23. päivänä joutui Tripolis ja siten melkein koko

Libya englantilaisten käsiin. Lännen suunnasta olivat amerikkalaiset edenneet Tunisian rajalle ollen siellä saksalaisten asemien edessä. Oli nähtävissä, että Pohjois-Afrikkaa ei enää kauan kyettäisi pitämään. Pelottavalta tuntui nopeasti heikkenevä italialaisten panos.

Manstein ja Hitler

Helmikuun 6. päivänä tuli sotamarsalkka v. Manstein Hitlerin luop Wofschanzeen. Mansteinilla oli paljon asiaa keskusteltavaksi hänen kanssaan. Häntä askarrutti kysymys maavoimien johdon järjestelystä. Hitler oli itse myös maavoimien komentaja ja oli kaiken lisäksi alistanut vielä syksyllä 1942 Armeijaryhmä A:n suoraan johtoonsa. Manstein esitti, että Hitler nimittäisi jonkun maavoimien kenraalin maavoimien komentajaksi tai ainakin itärintaman komentajaksi. Jos Hitler ei näkisi siihen edellytyksiä, oli toisena mahdollisuutena lopettaa kahtiajakoisuus maavoimien yleisesikunnan ja puolustusvoimien johtoesikunnan välillä yhdistämällä ne yhdeksi yleisesikunnaksi. Hitler kävi keskustelua hyvin rauhallisesti ja asiallisesti käsitellen kaikkia Mansteinin esittämiä kohtia. Mutta periksi ei Hitler voinut antaa. Hän ei tuntenut yhtään kenraalia, johon hän olisi voinut luottaa niin paljon, että olisi voinut antaa tälle Mansteinin suosittelemat valtuudet. Niin pysyi johdon järjestely entisellään. Manstein puhui myös tilanteesta rintamallaan sekä tulevista suunnitelmistaan ja aikomuksistaan, joihin hän tarvitsi melkoisen toimintavapauden.

Helmikuun 7. päivänä saapuivat kaikki valtakunnan- ja aluejohtajat Johtajanpäämajaan, jolloin Hitler piti seikkaperäisen puheen talvikuukausien tapahtumista. Hän oli rakentanut esityksensä siten, että kellekään kuulijoista ei tullut katastrofaalisesta tilanteesta pienintäkään vihjettä kotiin vietäväksi. Minäkäänlaista epävarmuuden tai epäilyn sävyä ei ollut kuultavissa. Hitler mainitsi selvästi ja peittelemättä venäläisten menestykset ja esitti sitten aikomuksensa selvittää kaiken jälleen kuntoon.

Olin jälleen yllättynyt kuullessani, millä varmuudella Hitler vakuutti valtakunnan- ja aluejohtajat pyyhkäisten mahdolliset epäilyt kriisitilanteesta taivaan tuuliin. Hän mainitsi myös Casablancan konferenssin ja vastustajien yhteisen julkilausuman ”ehdottomasta antautumisesta”. Hän toi lisäksi kuulijoidensa tietoon, että tuo konferenssin päätös oli vapauttanut täysin hänet itsensä kaikista yrityksistä pyrkiä jossain päin maailmaa keskusteluihin erillisrauhasta. Valtakunnanjohtajat ja aluejohtajat matkustivat selvästi helpottunein mielin ja täynnä toimintatarmoa takaisin maakuntiinsa.

Helmikuu toi myös myönteistä vaihtelua, joka oikeastaan ei sopinut lainkaan jännittyneeseen tilanteeseen. Helmikuun 13. päivänä Winrich Behr meni vihille vaimoni sisaren kanssa vanhempien maatilalla Saksissa. Häistä tuli erittäin nautinnollinen juhla, joka sai erityisen sävynsä sulhasen pelastumisesta Stalingradista.

Mansteinin keväthyökkäys

Helmikuun loppupäivät eivät olleet rauhallisia. Hitler neuvotteli sodan jatkamisesta Göringin, Jeschonnekin, Ribbentropin, Goebbelsin, Himmlerin ja Speerin kanssa. Lisäksi oli keskusteluja OKW:ta ja OKH:ta edustavien sotilasneuvonantajien kanssa. Helmikuun 16. päivänä Hitler ylensi kenraalieversti, vapaa-herra v. Richthofenin sotamarsalkaksi ja velvoitti minut välittämään tiedon tästä puhelimitse Richthofenille hänen esikuntaansa.

Helmikuun 19. päivä oli Mansteinin hyökkäyksen alkamisajankohta Donetsin ja Harkovan suunnassa. Hän oli ehdottanut, että Hitler viettäisi nuo päivät Ukrainan komentopaikallaan Vinnitsassa. Tämä ei kuitenkaan ollut ensin oikein lähdössä, mutta Zeitzlerin puollettua ehdotusta hän hyväksyi sen. Hitler lensi helmikuun 17. päivänä pienen seurueen kanssa Zaporozheen Mansteinin armeijaryhmän komentopaikalle. Siellä hän viipyi kaksi yötä siirtäen sitten komentopaikkansa Vinnitsaan

helmikuun 19. päivästä alkaen. Päivät Zaporozhessa sujuivat tavanomaisesti mutta kylläkin myös jännityksentäyteisesti, kuten on yksityiskohtaisesti luettavissa Mansteinin muistelmista. Hitler keskittyi melkein kokonaan sotatoimiin eteläisen armeijaryhmän eli helmikuun alusta Armeijaryhmä Donin alueella. Venäläiset eivät olleet vielä pysäyttäneet etenemistään lounaaseen. Siellä ei ollut enää saksalaisia vastassa, joten sotatoimet tapahtuivat hitaasti suurella vapaalla alueella. Hitlerin lähtö helmikuun 19. päivänä oli osaksi noiden liikkeiden aiheuttama, sillä sekä Manstein että Richthofen pyysivät Hitleriä väistymään Zaporozhesta. He pelkäsivät mahdollista yllättävää venäläisten taisteluosastojen etenemistä lentokentälle, jolloin Hitlerin lähtö lentoteitse olisi estynyt. Kun me sitten iltapäivällä olimme lähdössä, kuulumme konekiväärien ja tykistön ääniä läheltä lentokenttää. Minulle on Zaporozhe jäänyt mieleen myös sen vuoksi, että Hitler ylensi siellä Engelin ja minut everstiluutnanteiksi. Meidän osaksemme tuli muuten pidättyvyyttä ja epäluuloja tuon esikunnan upseerien taholta. Oli selvästi havaittavissa, että he eivät paljon uskoneet Hitlerin sotatoimiin.

Helmikuun 19. päivänä olimme jälleen mukavassa komento paikassa Vinnitsassa ja pysyimmekin siellä melkein neljä viikkoa, maaliskuun 15. päivään saakka. Tuona aikana Manstein johti sotatoimiaan suurella vauhdilla ja hyvällä menestyksellä. Hitler seurasi hyökkäävien divisioonien liikkeitä hyvin tarkkaavaisesti, kunnes ne olivat saavuttaneet maaliskuun puolivälissä Donetsin eli sotatoimien tavoitteen. Maaliskuun 10. päivänä Hitler lensi jälleen Mansteinin luokse, lausui kiitosta ja tunnustusta hyvin suoritettujen sotatoimien johdosta sekä myönsi Mansteinille tammenlehvän ritariristein. Oli merkillepantavaa, miten paljon mieliala armeijaryhmän upseeriston keskuudessa oli muuttunut sitten viime käynnin. He katsoivat nyt jälleen myönteisesti tulevaisuuteen.

Päämajassa Vinnitsassa oli mieliala useinkin toinen. Helmikuun 28. päivänä oli eräs kommando-osasto tuhonnut Norjassa sijainneen Vermorkin raskasvesitehtaan, joten tämä tulevaisuuden tehdaslaitos ei enää ollut käytettävissä.

Moitteita ilmavoimia vastaan

Maaliskuun 1. päivänä tekivät englantilaiset voimakkaan ilma-hyökkäyksen Berliiniin. Ilmoitettiin, että 250 englantilaista nelimoottorista lentokonetta oli pudottanut 600 tonnia pommeja valtakunnan pääkaupunkiin. Ne tuhosivat 20 000 taloa, saattoivat 35 000 ihmistä kodittomiksi ja surmasivat 700. Tämä ankara hyökkäys antoi Hitlerille aiheen jälleen vakaviin moitteisiin ilmavoimia kohtaan. Kun Goebbels saapui viikkoa myöhemmin, maaliskuun 7. ja 8. päiviksi Hitlerin luo, he keskustelivat kauan ja perusteellisesti englantilaisten voimistuvasta ilmasodankäynnistä. Hitler ei säästänyt moitteita. Hän veti noihin hyökkäyksiin mukaan myös maavoimien kenraalit. Kun Hitler vieritti pääsyyn Stalingradin tappiosta enemmän kolmelle liittolaisarmeijalle, italialaiselle, romanialaiselle ja unkarilaiselle, niin hän ei säästänyt myöskään saksalaisia kenraaleja. Hän moitti näitä siitä, että he eivät uskoneet järkähtämättä tämän taistelun oikeellisuuteen eikä heillä ollut aavistustakaan aseista ja muusta kalustosta ja että he seurasivat rintamien kehitystä täynnä epäluuloa. Hitler oli monesti niin kiihtynyt, että häntä ei kukaan voinut keskeyttää. Ilmavoimia hän käski nimeämään nuoren, kokeneen upseerin ”hyökkäysten johtajaksi Englantiin” ja antamaan hänelle alaiseksi joukon hyviä pommitusyksiköitä tehtävänä tehdä jatkuvia, keskitettyjä hyökkäyksiä Englannin kaupunkeja vastaan. Eversti, myöhemmin kenraali Peltz sai tuon tehtävän suorittaakseen. Tarvittavien pommitusyksiköiden puutteen vuoksi hän ei kyennyt koskaan saamaan toimintaa täyteen käyntiin.

Maaliskuun 13. päivänä Hitler lensi takaisin Rastenburgiin. Hän poikkesi välillä Keskustan armeijaryhmän esikuntaan Smolenskiin, jossa hän keskusteli pitkään sotamarsalkka v. Klugen kanssa. Tunnelma oli hyvä ja luottavainen. Hitler sai sieltä vaikutelman, että ei voitu tietää varmuudella, jos vaikka venäläiset sittenkin olivat kuluttaneet voimansa loppuun.

Suunnitelmia ''Zitadelleä'' varten

Hitler suunnitteli jo ensimmäistä offensiiviä idässä. Erityisen huomiotaherättävä ''mutka'' Kurskin ympärillä piti vallata ensiksi takaisin sotatoimella peitenimeltään ''Zitadelle''.

Lentomme jatko Smolenskista Rastenburgiin sujui ilman mainittavia tapahtumia. Vasta sodan jälkeen kuulin, että tuon lennon aikana piti tehdä attentaatti Hitleriä vastaan. Armeijaryhmän ensimmäinen yleisesikuntaupseeri, eversti v. Tresckow, joka oli Hitlerin vastustaja, oli päättänyt raivata hänet pois. Tietämättä mitään räjähdysainepakkauksesta, joka kuulemani mukaan oli sijoitettu Hitlerin koneeseen, sattui mieleeni tulemaan ajatus lentäessäni itse He 111:llä laajojen metsien yllä: mitähän Saksassa silloin tapahtuisi, jos Hitlerin Condor-kone katoaisi johonkin metsikköön? Me tulimme kuitenkin kaikki hyväkuntoisina Rastenburgiin ja siirryimme jälleen Wolfschanzeen.

Päivät kuluivat verraten rauhallisina, kunnes Hitler jälleen toisti moitteensa ilmavoimia kohtaan englantilaisten jatkettua taukoamatta pommihyökkäyksiään Saksan kaupunkeja vastaan. Nürnberg ja München olivat saaneet kestettäväkseen raskaat hyökkäykset. Kun Hitler saapui maaliskuun 20. päivänä Berliiniin, hänellä oli heti keskustelu Göringin kanssa vihollisen ilmahyökkäysten johdosta, jolloin käsittelyn kohteena oli myös ilmavoimien kenraalien kykenemättömyys tehtäviinsä. Hitler ilmaisi noina päivinä myös hyvin suorasukaisesti käsityksensä Göringin pätemättömyydestä. Sillä ei tosin ollut vielä mitään vastavaikutusta heidän henkilökohtaisiin suhteisiinsa.

Maaliskuun 21. päivänä Hitler piti tavanomaiseen tapaan puheen sankarivainajien muistopäivänä Berliinin Zeughausissa. Hän puhui siihen saakka kaatuneista 542 000 miehestä kunnioittavasti ja sanoi, että he ''tulevat elämään katoamattomina sankareina ja paremman aikakauden edelläkävijöinä riveissämme ikuisesti''. Tuo muistopäivä on saanut vasta myöhemmin tietyn lisämerkityksen. Yleisesikuntaeversti Rudolf-Christoph v. Gersdorff, Keskustan armeijaryhmän esikunnasta, on sodan

jälkeen väittänyt, että hän yritti tuossa Zeughausin tilaisuudessa tai sen jälkeen attentaattia Hitleriä vastaan. Hän oli kuljettanut kaikissa päällystakin taskuissa räjähdysainetta. Hitlerin kiirekiertokäynnillä Zeughausiin pystytetyssä näyttelyssä oli kuulemma estänyt sen, ettei jo asetettu miinan aikasytytin voinut enää tehota. Muistan tarkoin tapaamiseni Gersdorffin kanssa, sillä hän herätti asepuikunsa eleganssilla erityisesti huomiota. Hän saattoi meitä notkeana ja solakkana sekä puhui pitkään Keitelin adjutanttin, majuri John v. Freyendin kanssa. Pidän hyvin epätodennäköisenä, että hän olisi kuljettanut takintaskuissaan räjähdysaineita.

Itärintamalla vallitsi ”liejukausi”. Molemmiin puolin rintamaa oli mahdotonta toteuttaa suurehkoja sotatoimia. Voitiin havaita, että vallitsi jännittynyt, rauhallinen jakso, josta ei vielä voitu sanoa, missä ja mihin suuntaan ensimmäiset liikkeet tapahtuisivat. Hitler päätti matkustaa Berliinistä Müncheniin ja Obersalzbergiin. Maaliskuun 22. päivänä saavuimme illalla Berghofiin, ja pysyimme sitten useita viikkoja siellä ylhäällä. Tuo aika oli rasittavaa, osaksi myös masentavaa. Onneksi oli Hitler kutsunut myös vaimoni Berghofiin. Siitä oli luonnollisesti minulle paljon apua ja iloa.

Tunisia

Maaliskuun viime päivinä täytyi minun lentää Sisiliaan ja Tuniisiin. Kesselringiltä saadut tiedot olivat hyvin vaikeaselkoisia. Hän kertoi aika optimistisesti taisteluista Tunisin alueella, kun taas muista paikoista kerrottiin päinvastaista. Ensimmäinen kohteeni oli Catania. Sieltä menin edelleen Kesselringin luo Taorminaan. Keskustelut hänen kanssaan antoivat minulle hyvin selvän kuvan siitä, että Tunisiaa ei enää kauan voitaisi pitää. Seuraavana aamuna lensin Kesselringin kanssa sinne kahdeksi päiväksi. Ensin kävimme etelärintamalla, jossa tapasimme armeijan komentajan, kenraalieversti v. Arnimin. Hän oli samaa mieltä sotamarsalkan kanssa. Illan ja yön vietin divisioona

”Hermann Göringin” luona, josta tunsin hyvin komentajan, kenraaliluutnantti ”Beppo” Schmidin ja eräitä muita upseereita. Schmid ajoi illalla kanssani rintamalle ja näytti erittäin ohutta ryhmitystä, hänen suurta huoltaan amerikkalaisten hyökkäysvaaran vuoksi. Illalla keskustelimme kauan joukkojen murheista, jolloin minun täytyi kuitenkin sanoa hänelle, että hänen divisioonansa on varsin hyvässä kunnossa verrattuna muihin tuntemiini maavoimien divisiooniin. Hän ei kiistänyt sitä, mutta korosti kuitenkin, että hän ei yksin kykene pysäyttämään amerikkalaisia. Seuraavana aamuna tapasin Kesselringin Bisertassa, josta lensimme takaisin Taorminaan. Minulla oli tuona päivänä vielä tilaisuus keskustella tilanteesta useiden hänen esikuntansa upseerien kanssa. Kysyin silloin myös, oliko heillä arviota mahdollisesta amerikkalaisten tulosta Tunisiasta meren yli Sisiliaan. Mielipiteet siitä vaihtelivat, mutta lopulta Kesselringin esikunta arveli, ettei heillä ole mitään mahdollisuuksia torjua amerikkalaisten hyökkäystä.

Kuvasin Hitlerille yksityiskohtaisesti vaikutelmiani. Hän otti huonot uutiset vastaan rauhallisena eikä sanonut niihin paljoakaan. Minusta tuntui siltä, kuin hän olisi jo pyyhkinyt Pohjois-Afrikan pois laskuistaan. Sisilian suhteen hän oli sitä mieltä, että italialaiset joukot tulisivat nyt hieman aktiivisemmiksi, kun heidän oma isänmaansa oli vaarassa. Ilmoitin siihen kielteisen käsitykseni italialaisista joukoista. En voinut kuvitella, että löytyisi yhtään italialaista divisioonaa, joka vielä voisi menestyksellä ja pitkäaikaisesti tehdä vastarintaa. Ennen kaikkea italialainen upseeristo ei täyttäisi alkeellisimpiakaan vaatimuksia. Hitler oli italialaisten kelvottomuuden johdosta hyvin äreissään ja sanoi jopa, että Italian asevoimat eivät perimmiltään halunneet tietää mitään sodasta ja että ne mieluummin tänään kuin huomenna heittäisivät kiväärit pois tai loikkaisivat kokonaan vihollisen puolelle.

Liittolaisten vierailuja

Ulkomaisten valtionpäämiesten vierailujen sarjan aloitti huhtikuun 3. päivänä Bulgarian kuningas Boris. Hän saapui käsittääkseni aina vain kuullakseen Hitlerin mielipiteet bulgarialaisillekin katastrofaaliselta näyttäneestä Venäjän rintaman tilanteesta. Hän keskusteli hyvin luottamuksellisesti Hitlerin kanssa eikä salannut mielipiteitään. Kyllä Hitlerkin arvioi voimasuhteita ja mahdollisuuksia yhä suurin varauksin mutta ei voinut tai halunnut uskoa, että venäläisillä olisi käytettävissään vahvempia voimia kuin siihen asti. Keskustelu Hitlerin ja kuningas Boriksen välillä tapahtui hyvin tahdikkaasti ja maltillisesti, mutta Hitler sanoi meille vierailun päätyttyä kertoneensa tällä kertaa kuninkaalle hyvin avoimesti mielipiteensä venäläisistä, eikä hän voi yhtyä laajalle levinneisiin käsityksiin venäläisten voimista.

Seuraavana päivänä matkustimme illalla junalla Linziin. Hitler vieraili "Hermann Göringin" valtakunnantehtailla ja Nibelungentehtailla St. Florianissa. Speer ja Pleiger olivat saapuneet myös Linziin ja he seurasivat Hitleriä noilla tehdaskierroksilla. Valtakunnantehtailla oli Pleiger onnistunut kohottamaan tuotantoa merkittävästi. Nibelungen-tehtaalla alkoi juuri tulla valmistuslinjalta uusia Panzer III- ja IV-vaunuja. Hitler oli odottanut sitä jo kauan ja näytti nyt hyvin innostuneelta, kun vihdoinkin oli päästy niin pitkälle. Hän päätti heti, että operaatio "Zitadelleä" tulisi siirtää, jotta voitaisiin toimittaa vielä riittävästi panssareita. Tuosta lykkäyksestä eivät yleisesikunnan johtomiehet pitäneet lainkaan. Myös Richthofen painosti hyökkäämään. Mutta kenraalieversti Guderian, joka toimi helmikuun lopusta lähtien "panssarijoukkojen ylitarkastajana", puolsi hyökkäyksen siirtämistä, ja niin sitten alkamisajankohdaksi määrättiin kesäkuu. En ymmärtänyt Hitlerin ratkaisua, sillä tuosta melkein kuuden viikon lykkäyksestä hyötyivät oikeastaan vain venäläiset. Elleivät he itse päättäneet hyökätä, he voisivat ainakin vahvistaa asemiaan siinä määrin, että eteneminen tulisi saksalaisille hyvin raskaaksi. Mutta Hitler ei ollut

horjutettavissa suunnitelmistaan.

Huhtikuun kuluessa saapui lisää liittolaismaiden valtiomiehiä vierailulle. Heitä olivat Mussolini, Antonescu, Horthy, Quisling, Tiso, Pavelitz, Laval ja Oshima. Mussolini viipyi kolme päivää Klesheimissa käyden monia keskusteluja Hitlerin kanssa. Hän yritti saada tämän lopettamaan sodan venäläisiä vastaan mahdollisimman pian. Tuo aihe oli Hitlerille jo tuttu, ja hän oli hylännyt ajatuksen. Mussolini muuttui loppukeskustelujen ajaksi poissaolevaksi ja vaiteliaaksi. Hänestä huomasi selvästi, että hän piti sotaa jo menetettynä, eikä hänen näkökulmastaan Italialla ollut enää mitään mahdollisuuksia saada muutosta aikaan. Keskustelin silloin Hitlerin kanssa tuosta käynnistä ja kerroin vaikutelmani. Hitler vastasi, että Mussolinilla ei ylipäänsä voinut olla enää mitään vaikutusta sotatoimien kehittymiseen. Hitler pelkäsi, että Italiassa sattuisi pian johtopaikoilla meille epäedullisia muutoksia.

Amiraali v. Horthy halusi myös tietää, mitä Hitler ajatteli sodan jatkamisesta. Hitler antoi pitää hänelle tilanneselostuksen, joka välitti selvästi myönteisen kuvan. Minusta tuntui, että Horthy kyllä kuunteli tarkoin kaikkea tunnetulla, miellyttävällä tyyllillään, mutta hän ei varmaankaan uskonut mitään siitä, mitä esiteltiin. Ribbentrop kävi amiraalin kimppuun juutalaispolitiikasta. Hän mainitsi, että Unkarissa olevat 800 000 juutalaista täytyi nyt kuljettaa itään. Mutta myöskään siihen Horthy ei suostunut vaan antoi kysymyksen jäädä odottamaan. Yleisesti voidaan sanoa tuon kuukauden vieraista, että he kaikki tulivat epäluuloisina ja sellaisina he myöskin lähtivät, sillä heillä kaikilla oli omia suoria yhteyksiään muihin maihin. Niitä pitkin he kuuluivat yhä lisääntyvistä amerikkalaisten ja venäläisten keskityksistä, jotka eivät jättäneet epäilyksen sijaa, etteikö vielä vuonna 1943 alkaisi heidän suuret hyökkäyksensä. Kuitenkin Hitler toivoi yhä venäläisten pysyvän heikkoina ja operaatio ”Zitadellen” tuottavan tulosta.

Hitler vaatii ilmatorjunnan vahvistamista

Hyvin huolestuneesti keskustelimme monesti huhtikuussa Hitlerin kanssa ilmatilanteesta. Englantilaiset lensivät jatkuvalla sitkeydellä hyökkäyksiään Saksan kaupunkeja vastaan, eikä Hitler tiennyt, miten hänen pitäisi vastata niihin. Melkein joka ilta ruokailun jälkeen hän kutsui minut suureen saliin, jossa sitten kuljimme edestakaisin tunnin tai kahden mittaisissa keskusteluissa. Hitler tunsi aivan selvästi englantilaisten ylivoimaisuuden ja kannatti entistä enemmän ilmatorjunnan vahvistamista. Minun täytyi sanoa hänelle silottelematon mielipiteeni, että en odottanut jättiläismäiseltä ilmatorjunnalta mitään vaikutusta hyökkäyksiin. Ilmatorjuntatykistö pakottaisi kylläkin pommittajat pois häiriöttömästä lähestymislennosta ja tähdätystä pommittuksesta. Mutta kaikenkaikkiaan Saksassa ei ollut olemassa mitään tehokasta torjunta-asetta yöllisiä pommihyökkäyksiä vastaan. Hitler ei torjunut mielipidettäni, joten tulin siihen käsitykseen, että hän yhtyi siihen. Oli masentavaa joutua kuulemaan Hitlerin lausunnot Göringistä. Hän tunsi arvosteleman asenteeni Göringin suhteen jo vuodelta 1940, eikä hän ollut sitä unohtanut. Ilmatilanteen kehitys sodan jatkuessa antoi hänelle yhä uudelleen aihetta arvostella Göringin toimintaa ilmavoimien komentajana. Noina huhtikuun päivinä Berghofissa sain kuitenkin sen vaikutelman, että Hitler ei enää halunnut tietää mitään Göringistä. Hänen sanansa Göringin suhteen olivat kovia ja torjuvia. Yritin hieman lieventää hänen tuomiotaan sillä, että viittasin ilmavoimien vaikeaan varustelutilanteeseen, joka aiheutui sotatilanteen kehityksestä idässä. Tämän kyllä Hitler hyväksyi, mutta hänen kritiikkinsä uusien lentokoneiden kehittämisestä, ennen kaikkea pommikoneista, minun täytyi todeta oikeaksi. Hän teki vertailuja sukellusveneisiin. Vuonna 1942 oli englantilaisten paikantamislaitteiden kehityksen vuoksi tullut suuria tappioita, jolloin Dönitz oli päättänyt pitää sukellusveneet pois toiminnasta siihen asti, kunnes torjuntakeinot englantilaisten tutkia vastaan olisivat tehokkaita. Nyt oli edetty niin pitkälle, että tuo ajankohta tulisi pian. Merivoimien toimintaky-

ky oli Hitlerin mielestä huomionarvoinen ja merkitsi hänelle suurta apua, koska sen kehittämistä ei enää tarvinnut olla huolissaan. Hänellä ei ollut alunperin myöskään mitään syytä seurata tarkoin ilmavoimien kehittämistä, eikä hän siitä paljon tiennytäkään. Nyt hän sanoi olevansa pakotettu huolehtimaan kaikista ilmavoimien yksityiskohdistakin ja puuttumaan voimakkaammin kehittämiseen. Päivittäisissä keskusteluissa Göringin kanssa Hitler ei antanut kuitenkaan näkyä suuttumustaan Göringiin ja ilmavoimiin.

Huhtikuun loppupäivinä saapui Keskustan armeijaryhmältä Smolenskin alueelta yksityiskohtaisia kertomuksia ruumislöydöistä Katynin metsästä. Ulkoministeriö oli koonnut kansainvälisen lääkärikomission ja lähettänyt sen Katyniin. Siihen kuului merkittäviä oikeuslääketieteen edustajia Gentin, Sofian, Kööpenhaminan, Helsingin, Napolin, Agramin, Prahan, Bratislavan ja Budapestin yliopistoista. Huhtikuun 30. päivään mennessä oli kaivettu ylös 982 puolalaisen upseerin ruumista. Heidät oli murhattu maaliskuu-huhtikuussa 1940 ampumalla niskaan. Kun Hitler luki lääkärikomission raportin, hän antoi julki koko halveksuntansa venäläistä hallitusta ja sen joukkomurhaajia kohtaan. Hän sanoi, ettei hän ollut venäläisiä koskaan toisin arvioinutkaan ja että tuo löytö vain vahvisti hänen käsityksensä.

Toukokuussa 1943 ei sattunut mitään suuria tapahtumia. Hitlerin ponnistelut varustelun edistämiseksi ja ilmasodan rajoittamiseksi olivat etualalla. Varusteluun hän oli saanut valtakunnanministeri Speerissä erään kaikkein aktiivisimmista apulaisistaan. Tämä osasi mobilisoida koko teollisuuden ja kohottaa sen tuotantoa kuukausittain, jopa epätavallisen korkein hyppäyksiin. Hän oli noin kahden viikon välein Hitlerin luona käsittelemässä suuria tai pieniä alansa asioita. Noina aikoina hän toi mukanaan aina muutamia teollisuuden asiantuntijoita, jotka sitten käyttivät Hitlerin luona puheenvuoroja. Osallistuin myös istuntoihin, joissa Hitler puhui melkein yksinomaan talousasiantuntijoiden kanssa. Hitlerillä oli varustelusta tärkeimmät luvut päässään, ja hän oli hyvin perillä kuukausittaisista tuotantoluvuista. Ei ollut monellekaan teollisuusmiehelle aina helppoa vastata kaikkiin

Hitlerin kysymyksiin. Aivan erityisen hämmästyttävää oli se, että monet viime viikkojen ja kuukausien pommitukset eivät olleet mitenkään olennaisesti vaikuttaneet teollisuuslaitoksiin. Englantilaiset pudottivat pomminsa ensi sijassa kaupunkien asuntoalueille uskoen siten voivansa murtaa väestön valmiuden jatkaa sotaa. Vuonna 1943 oli huomionarvoista se, miten vähän menestystä he tuossa suhteessa saivat aikaan. Tietysti lukemattomat perheet joutuivat pois pommitetuista asunnoistaan, paljon siviilihenkilöitä sai surmansa pommituksissa, mutta jäljelle jäi vaikutelma, että nuo pommihyökkäykset eivät kyenneet murtaamaan Saksan kansan henkistä kestäkykyä.

Toukokuun 2. päivänä Hitler ajoi aamupäivällä Müncheniin. Käynti koski ennen kaikkea neuvottelua operaatio ”Zitadellen” suorittamiseksi. Se pidettiin toukokuun 4. päivänä, jolloin paikalla olivat sotamarsalkat v. Kluge ja v. Manstein, kenraaliverstit Guderian ja Jeschonnek sekä eräitä muita upseereita. Berghofissa Hitler oli neuvotellut siitä jo aiemmin kenraaliversti Modelin kanssa. Tämä oli neuvonut häntä siirtämään hyökkäyksen alkua heinäkuulle, jotta käyttöön olisi saatu vielä lisää uusia panssareita. Hitler oli itsekin hyvin taipuvainen tuohon siirtoon, ja hän ajoikin Münchenissä näkemyksensä läpi vastoin kenraalien mielipiteitä.

Münchenistä matkustimme Berliiniin. Siellä Hitler halusi osallistua kesäkuun 7. päivänä Lutzelle järjestettyihin valtionhautajaisiin. SA:n esikuntapäällikkö oli saanut surmansa auto-onnettomuudessa autobahnilla Berliinin lähellä. Pääpuheen tuossa tilaisuudessa piti Goebbels, mutta Hitler lisäsi siihen vielä muutamia lauseita, joista oli pääteltävissä, kuinka paljon häneen tuo kuolemantapaus koski. Hautajaisten jälkeen Hitler tarjosi korkeille puolueen, SA:n ja SS:n johtajille lounaan. Siellä hän puhui ankaraan sävyyn hurjastelusta moottoriteillä. Hän käski puoluejohtajia rajoittamaan autojensa nopeuden 80 kilometriin tunnissa.

Toukokuun 12. päivänä lensimme Itä-Preussiin päämajaamme. Siellä sai Hitler seuraavana päivänä tiedon kenraaliversti v. Arnimin antautumisesta Tunisissa. Hitler oli jo nähnyt Tuni-

sian asemien menettämisen lähestyvän, mutta hänellä ei ollut enää mitään keinoa auttaakseen tilannetta. Hän kohdisti italialaisiin moitteita siitä, että he eivät olleet ylimalkaan hallinneet enää viimeisten kuukausien aikana huoltokuljetuksia Pohjois-Afrikkaan.

Toukokuun 13.–15. päivinä Hitlerillä oli perinpohjaisia neuvotteluja Speerin ja useiden varusteluteollisuuden asiantuntijoiden kanssa. Hänelle esiteltiin uusia panssarivaunujen ja panssarintorjunta-aseiden malleja, jolloin Hitler teki niistä päätöksiä. Hitler palkitsi Speerin ”tekniikan sormuksella”.

Loma Prahassa ja Wienissä

Toukokuun lopussa lähdin pitkäkölle lomalle. Suunnittelin vaimoni kanssa matkaa Prahaan ja Wieniin. Emme tunteneet vielä noita kaupunkeja, joten olin sanonut hänelle, että voisimme käydä niitä katsomassa vielä, ennen kuin nekin muuttuisivat soraksi ja tuhkaksi. Berliinistä matkustimme junalla aluksi Prahaan. Siellä vietimme runsaan viikon asuen hotellissa Vaclavin aukion reunalla ja saaden nopeasti etäisyyttä sotatapahtumiin. Tosin me luimme ensimmäisinä päivinä lehdistön kertomuksia englantilaisten tekemistä ilmahyökkäyksistä suuria patojamme vastaan. Tiedot järkyttivät meitä suuresti. Prahassa meillä oli tilaisuus käydä oopperassa ja teatterissa, mutta erityisesti olimme kiinnostuneita kauniista, vanhoista rakennuksista, joiden ansiosta kaupungilla oli erityinen viehätys ja jotka onneksi ovat myöskin säilyneet.

Matkalla Prahasta Wieniin käytimme jälleen rautatietä istuen samanlaisessa täydessä junassa kuin jo viikkoa aikaisemmin. Matkustajat olivat kuitenkin hyvin eloisia, joten vilkas seurustelu jatkui Wieniin saakka. Saatoin havaita, että ihmiset tosin tarkkailivat sotatapahtumia hyvin arvostelevana, mutta he olivat kaikki syvästi vakuuttuneita siitä, että Hitler kyllä seuraisi kehitystä ja saisi sodan meille myönteiseen päätökseen.

Wienissä meidät yllätti asemalaiturilla valtakunnanjohtaja

2. 11. 1943

An Luftflotte I. Befehlshaber

Allen in Hessen befindlichen
Jägern ist mitgeteilt, dass sie

die obenstehenden Flieger

die ich zum Aufbruch befehle.

Wenn durch Unfall überhaupt
einmal eine Fehldurchführung
zu Stande kommt, werden
sie abgeurteilt ohne selbst
Erfolg zu erzielen. Bis auf

weiteres verbot ich jedem
Verstoß, der dem Namen

~~Von diesen Fliegern~~
nicht zu führen kommen.

Göring

Göringin lähettämä käsin kirjoitettu sanoma 2. Ilma-armeijan esikunnalle.

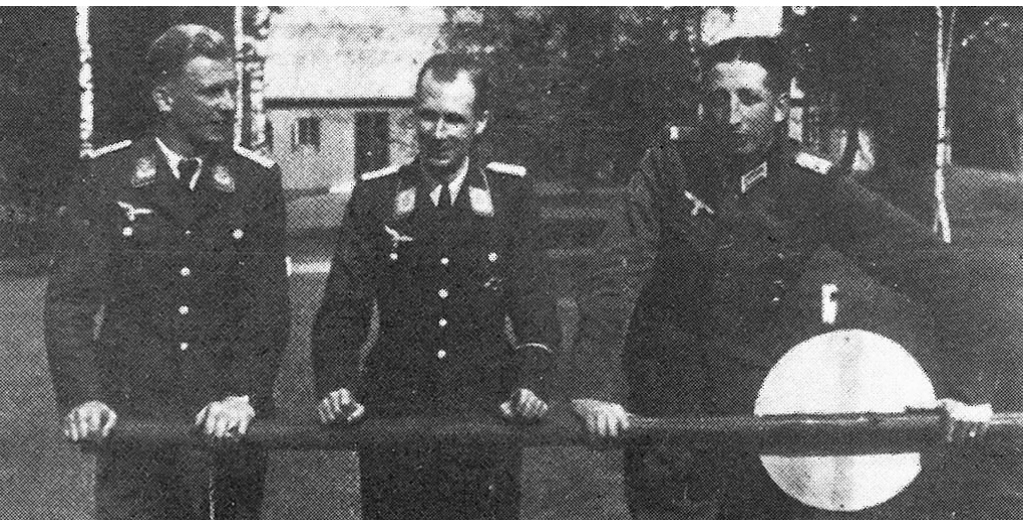

Kesällä 1942. Lepohetki päämajassa Vinnitsassa.

Huhtikuu 1943. Hitler syntymäpäivänään apulaistensa keskellä Obersalzbergissä.

Syyskuu 1943. Kolme adjutanttia Johtajanpäämajassa Wolf-schanzessa. Vasemmalta: v. Szymonski, v. Below ja John von Freyend.

Heinäkuu 1943. Hitlerin ja Mussolinin tapaaminen Feltressä Bellunon luona.

Marsalkka Antonescun vierailu Wolfschanzessa.

Neuvottelu Wolfschanzessa. Vasemmalta: Student, Hewel, Wagner, Göring ja Dönitz.

Hitler antaa Wolfschanzessa 15 ansioituneelle ilmavoimien upseerille kunniakirjat tammenlehvistä.

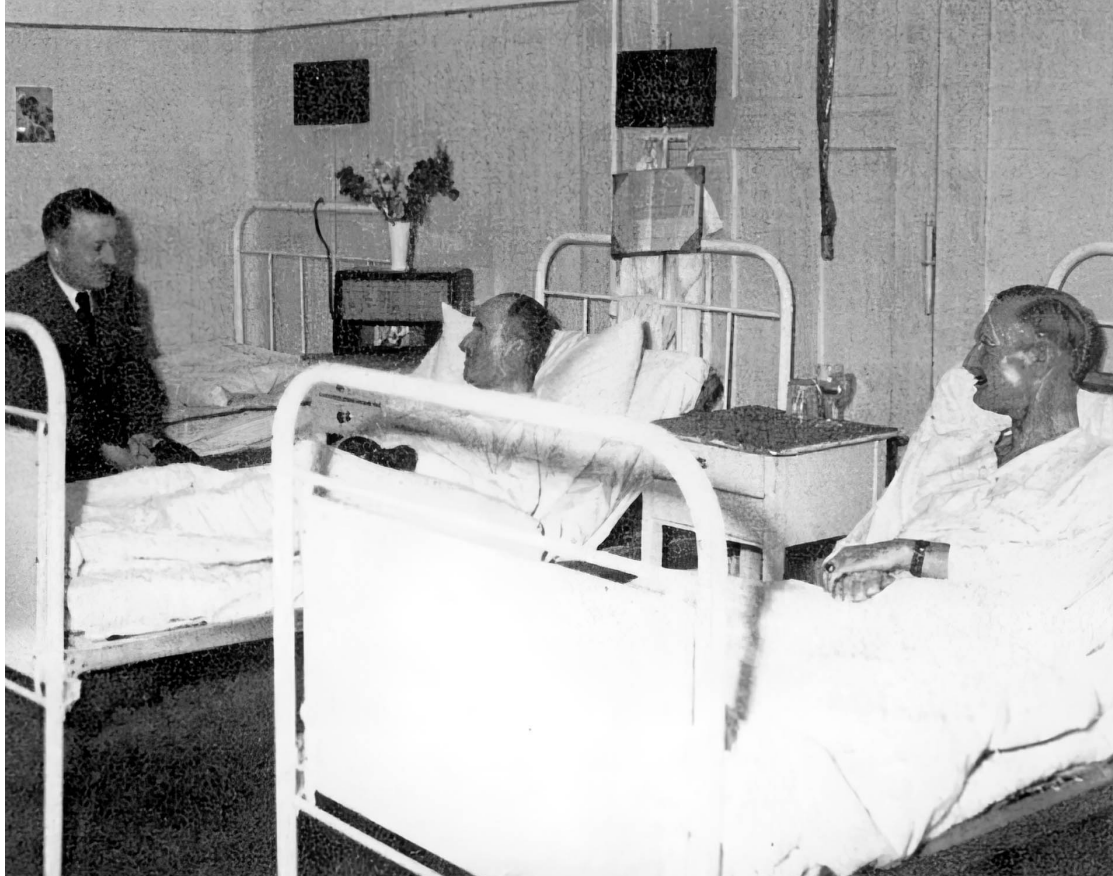

Heinäkuun 20. päivä 1944. Hitler vähän attentaatin jälkeen Bormannin ja kenraali Jodlin kanssa.

Tuhoutunut tilannehuone pommiräjähdyksen tapahduttua.

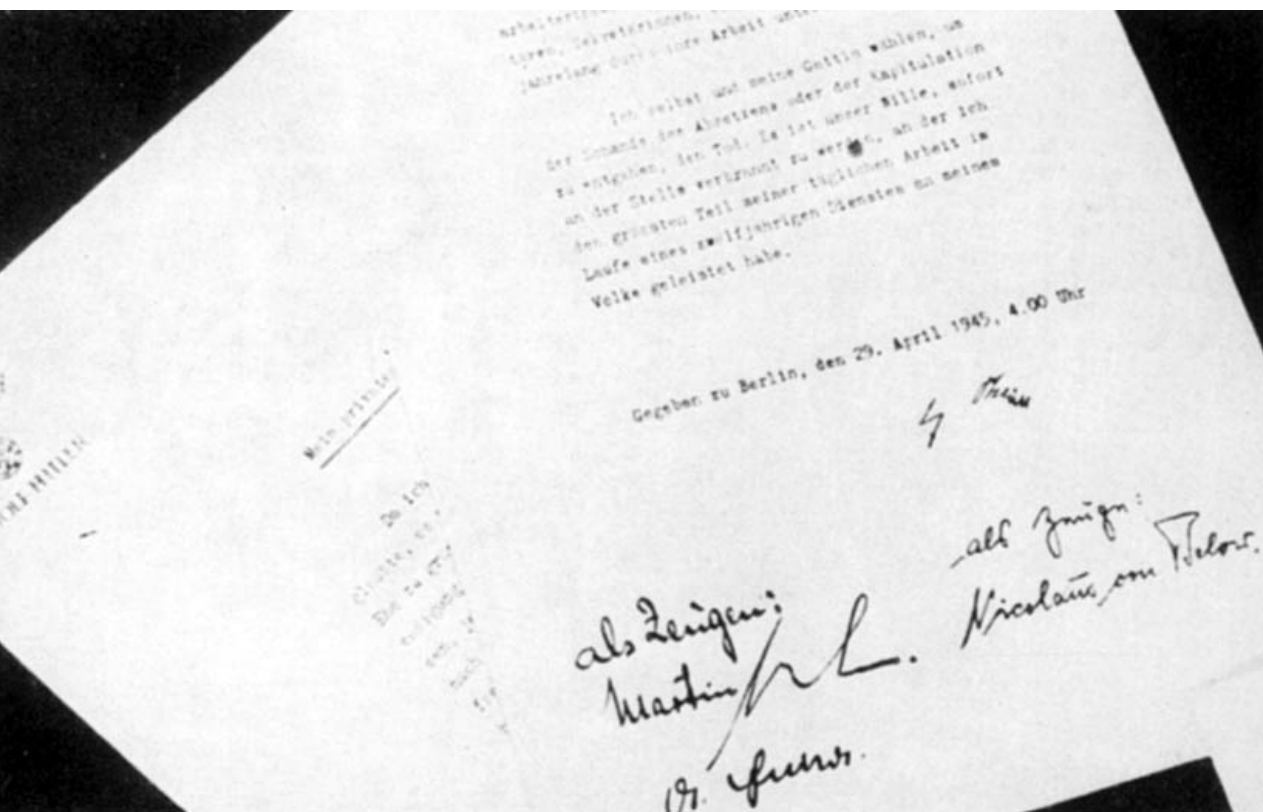
Hitler vierailee attentaatissa haavoittuneiden luona sairaalassa.
Yllä: amiraali v. Puttkamer ja kommodori Assmann. Alla: kenraali
Schmundt.

Eversti Rudel Johtajanpäämajassa saatuaan rautaristiin kultaisen tammenlehvän miekkojen kera.

Hitlerin yksityinen testamentti todistajien varmentamana.

Zweiter Teil des politischen Testaments !

Ich stosse vor meinem Tode den fruheren Reichsmarschall Hermann Goering aus der Partei aus und entziehe ihm alle Rechte, die sich aus dem Erlass vom 29. Juni 1941 sowie aus meiner Reichstageserklarung vom 1. September 1939 ergeben koennten. Ich ernenne an Stelle dessen den Grossadmiral D o e n i t z zum Reichspraesidenten und Obersten Befehlshaber der Wehrmacht.

Ich stosse vor meinem Tode den fruheren Reichsfuehrer SS und Reichsminister des Innern, Heinrich H i m m l e r aus der Partei sowie aus allen Staatsaemtern aus. Ich ernenne an seiner Stelle den Gauleiter Karl Hanke zum Reichsfuehrer SS und Chef der deutschen Polizei und den Gauleiter Paul G i e s l e r zum Reichsminister des Innern.

Goering und Himmler haben durch geheime Verhandlungen mit dem Feinde, die sie ohne mein Wissen und gegen meinen Willen abhielten, sowie durch den Versuch entgegen dem Gesetz die Macht im Staate an sich zu reissen, dem Lande und dem gesamten Volk unabsehbaren Schaden zugefuegt, gaenzlich abgesehen von der Treulosigkeit gegenueber meiner Person. Um dem deutschen Volk eine aus ehrenhaften Maennern zusammengesetzte Regierung zu geben, die ~~das~~ Verpflichtung erfuehlt, den Krieg mit allen Mitteln weiter fortzusetzen, ernenne ich als Fuehrer der Nation folgende Mitglieder des neuen Kabinetts:

Reichspraesident:	Doenitz
Reichskanzler:	Goebbels
Parteiminister:	Bormann
Aussenminister:	Seyss-Inquart
Innenminister:	Gauleiter Giesler
Kriegsminister:	Doenitz
Oberbefehlshaber des Heeres:	Schoerner
Oberbefehlshaber der Kriegsmarine:	Doenitz
Oberbefehlshaber der Luftwaffe:	Greim
Reichsfuehrer SS und der Deutschen Polizei:	Gauleiter Hanke
Landwirtschaft:	Backe
Justiz:	Thierack
Kultur:	Dr. Scheel
Propaganda:	Dr. Maumann
Finanzen:	Schwerin Krosigk
Arbeit:	Dr. Hupfauer
Ruestung:	Seur
Leiter der Deutschen Arbeitsfront und Mitglied des Reichskabinetts:	Reichsminister Dr. Ley

Obwohl sich eine Anzahl dieser Maenner wie Martin Bormann, Dr. Goebbels usw. einschliesslich ihrer Frauen aus freiem Willen zu mir gefunden haben und unter keinen Umstaenden die Hauptstadt des Reiches verlassen wollten, sondern bereit waren, mit mir unterzugehen, muss ich sie doch bitten, meiner Aufforderung zu gehorchen und in diesem Falle das Interesse der Nation ueber ihr eigenes Gefuehl zu stellen. Sie werden mir durch ihre Arbeit und ihre Treue als Gefaehrten nach dem Tode ebenso nahe stehen, wie ich hoffe, dass mein Geist unter ihnen weilen und sie stets begleiten wird. Moegen sie hart sein, aber niemals ungerecht. moegen sie vor allem nie die Furcht zum Ratgeber ihres Handelns erheben und die Ehre der Nation ueber alles stellen, was es auf Erden gibt. Moegen sie sich endlich bewusst sein, dass unsere Aufgabe des Aufbaues eines nationalsozialistischen Staates die Arbeit kommender Jahrhunderte darstellt, die jeden einzelnen verpflichtet, immer dem gemeinsamen Interesse zu dienen und seine eigenen Vorteile demgegenueber zurueckzustellen. Vor allem Deutschen, allen Nationalsozialisten, Maenner und Frauen und allen Soldaten der Wehrmacht verlange ich, dass sie der neuen Regierung und ihrem Praesidenten treu und gehorsam sein werden bis in den Tod.

Vor allem verpflichte ich die Fuehrung der Nation und die Gefolgschaft zur peinlichen Einhaltung der Rassengesetze und zum unbarmherzigen Widerstand gegen die Weltvergifter aller Voelker, das internationale Judentum.

Gegeben zu Berlin, den 29. April 1945, 4 Uhr

Unterschrift:
ADOLF HITLER

Als Zeugen: (Unterschriften)

Dr. Joseph Goebbels, Martin Bormann, Wilhelm Burgdorf, Hans Krebs

Zweiter Teil des politischen Testaments Hitlers mit der Einsetzung der neuen Fuehrungsspitze.

Toinen osa Hitlerin poliittisesta testamentista, josta ilmenee valtakunnan uusi johto.

Baldur v. Schirachin adjutantti, joka saattoi meidät hotelliin. Olin ilmoittanut tulostamme Schirachille ja pyytänyt häntä olemaan hieman avuksi kaupunkiin tutustumisessa. Seuraavana aamuna kävimme Schirachin luona alkajaiskäynnillä, jolloin keskustelimme hänen kanssaan ohjelmastamme viikon ajaksi. Meidät otettiin vastaan erittäin huomaavaisesti ja ystävällisesti. Meillä oli monia tilaisuuksia oppia tuntemaan tuon kaupungin kaikkia ihanuuksia. Eräänä iltana olimme Schirachien kanssa Burgtheaterissa seuraamassa erittäin hyvää esitystä Shakespearen ”Venetsian kauppiasta”.

Näytännön jälkeen Schirach kutsui meidät syömään ravintolaan. Siellä hän käytti tilaisuutta keskustellakseen kanssani muun seurueen häiritsemättä hyvin avoimesti poliittisesta ja sotilaallisesta tilanteesta. Käsittelimme ainakin tunnin kaikenlaisia kysymyksiä, jolloin minä annoin hänelle selvän kuvan ilmatilanteen kehittymisestä. Sanoin hänelle, että pidin mahdottomana voittaa sotaa meidän voimillamme. Schirach oli samaa mieltä. Häntä kuohutti vain se, että Ribbentrop, Keitel ja eräät muut korkeat upseerit antoivat Johtajalle epäselviä tietoja. Silloin minun täytyi väittää vastaan, sillä tiesin, että Ribbentrop kuten monet kenraalitkin ovat tuoneet Johtajan silmien eteen selkeästi sodan vaikeudet eivätkä olleet pitäneet häntä tietämättömänä myöskään omista epäilyksistään. Minun täytyi sanoa Schirachille hyvin selvästi, että Hitler yksin oli kantava voima sodan johdossa. Hän vetosi nyt alituisesti Casablancan konferenssiin, jossa Roosevelt ja Churchill olivat vaatineet meiltä ehdotonta antautumista. Schirach ei pitänyt tuota julistusta niin ehdottomana vaan oli sitä mieltä, että sovintorauhaan oli yhä kylliksi aikaa.

Viivymme vielä muutamia päiviä Wienissä. Vaimoni teki ostoksia, sillä Wienissä voitiin sentään vielä jotain ostella, esimerkiksi vaunut lapsillemme. Sitten matkustimme takaisin Berliiniin. Minä jatkoin kesäkuun 14. päivänä jälleen Obersalzbergiin. Vaimoni huolehti lapsistamme, mutta hänkin matkusti muutaman päivän kuluttua perässäni Berghofiin.

Hitlerin arvostelu ilmavoimia kohtaan

Berghofissa ilmoittauduin Hitlerin luona matkaltani palanneeksi. Muutaman henkilökohtaisen sanan jälkeen hän siirtyi heti käsittelemään pääteemaa, englantilaisten jatkuvia pommituksia. Hän sanoi koko Ruhrin alueen olevan ”kaputt”, eikä ole nähtävissä loppua tuolle riehunnalle. Meidän ilmavoimamme eivät pysty asettamaan mitään torjuntavoimaa noita hyökkäyksiä vastaan. Sitten hän siirtyi puhumaan Sisiliasta. Hitlerille tuotti suurta murhetta se, ettei hän voinut luottaa italialaisiin eikä toisaalta toimittaa sinne riittävästi joukkoja. Hänen mielestään ilmavoimien olisi ensiksi mentävä avuksi. Muutamaa päivää aikaisemmin, 11. kesäkuuta, Richthofen oli käynyt Berghofissa. Hitler oli antanut hänelle komentoonsa 2. Ilma-armeijan Italiassa, jotta säästäisi Kesselringin, aikaisemmin komentajan, tuleviin, vielä laajempiin tehtäviin, vaikkakin tämä nyt oli aluksi taval- laan sotapäällikkö ilman joukkoja.

Tuonhetkistä kireää ilmatilannetta Italiassa kuvaa muuan Göringin 11. 6. lähettämä sähke 2. Ilma-armeijan esikuntaan. Se on minulla vieläkin hallussani alkuperäisenä, ja siinä sanotaan: ”Kaikille Italiassa oleville hävittäjälentäjille on tiedotettava, että he ovat sääliävimpiä lentäjiä, joita olen koskaan johtanut. Jos he sattumalta ylimalkaan joutuvat viholliskosketukseen, heidät ammutaan alas, ilman että saisivat itse tuloksia. Toistaiseksi kiellän kaikki lomat, jotta minun ei tarvitsisi kotimaassa hävetä näitä surkuteltavia olentoja. Göring.”

Tuon ensimmäisen Obersalzbergin päivän iltana kävelimme jälleen Hitlerin kanssa salissa pitkän ajan edestakaisin. Hän puhui etupäässä Italian sota-äyttämön aiheuttamista huolistaan. Hitler piti amerikkalaisten etenemistä hyvin vakavana sanoen sitten, että hänen voimansa eivät sinne riitä. Jos ilmavoimien ei onnistu hyökätä amerikkalaisten noustessa maihin Sisiin ratkaisevasti heitä vastaan, silloin ei olisi mitään toivoa koko Italian niemimaan suhteen. Hitler luotti lujasti Richthofeniin toivoen hänen onnistuvan puolustuksessa. Otin itselleni vapauden kertoa jälleen Hitlerille mielipiteeni siitä, että Saksan

Luftwaffe ei voinut enää koskaan saavuttaa varustukseltaan englantilaisia, amerikkalaisia ja venäläisiä. Hitler vetosi Göringiin, joka voisi tehdä yhtä hyvin kuin hän itsekin mahdollittoman mahdolliseksi. Vastustin tuota sanomalla, että juuri niin ei ollut enää mahdollista tehdä. Puuttui vuosien 1941 ja 1942 kehitys. Ilmavoimilla ei ole kuin vanhoja konetyyppejä, joilla sota aloitettiin jo vuonna 1939. Hitler ei vastannut siihen mitään, mutta saatoin havaita, että hänellä oli jälleen luja luottamus Göringiin.

Hitlerin ja Schirachin välirikko

Kesäkuun 24. päivänä, katolisten Fronleichnam-juhlapäivänä, tuli Baldur v. Schirach vaimoineen Berghofiin. Hänellä oli Hitlerin kanssa pitkä ja perusteellinen keskustelu, jonka sisällöstä sain tietää vasta Hitlerin kertomana myöhemmin eräänä iltana. Schirach oli esittänyt Hitlerille hyvin yksiselitteisesti mielipiteensä, jonka mukaan sota täytyisi saada loppumaan jollakin keinolla. Hitler sanoi siitä: ”Miten hän oikein ajattelee asiaa. Hän tietää yhtä hyvin kuin minäkin, että jos ei ole enää muuta keinoa jäljellä, minä ammun sitten kuulan kallooni.” Hitler oli keskustelusta Schirachin kanssa hyvin kuohuksissaan ja antoi selvästi tulla ilmi, ettei hän halunnut olla tämän kanssa enää missään tekemisissä. Se olikin heidän viimeinen tapaamisensa.

”Zitadelle”

Kesäkuun 29. päivänä Hitler lensi Wolfschanzeen. Heinäkuun 5. päivänä oli suunniteltu aloitettavaksi hyökkäys peitenimeltä ”Zitadelle”. Sitä varten Hitler oli kutsunut heinäkuun 1. päiväksi kaikki yritykseen osallistuvat komentajat puhutteluun. Hitler esitteli laajasti tilannetta ja aikomuksiaan. Hän oli hyvin luottavainen odottaen menestystä. Hän ei uskonut venäläisten kykenevän tekemään suuria, menestyksellisiä iskuja saksalaisten rintamaa vastaan. Hän pelkäsi vain Sisilian suuntaa italia-

laisten epäilyttävän asenteen vuoksi.

Heinäkuun 5. päivänä lähtivät armeijaryhmät hyökkäykseen kohti Kurskia, v. Kluge pohjoisesta ja v. Manstein etelästä. Ennen kuin joukkomme ehtivät aloittaa etenemisen, kohdistivat venäläiset valtavan tuli-iskun rintamallemme. He siis tiesivät hyökkäyksen alkamisajankohdan. Taistelusta molemmilla rintamilla tuli hyvin kiivas. Mansteinin onnistui edetä paremmin kuin Klugen.

Sperrlen sotilaspalveluksen 40-vuotisjuhla

Hyökkäyksen alkamispäivänä sain Hitleriltä tehtävän lentää sotamarsalkka Sperrlen luo Ranskaan toimittaakseni onnittelut hänen 40-vuotisen palveluksensa johdosta. Tuomisenani hänelle oli 50 000 valtakunnanmarkan shekki. Lensin tuota pikaa Pariisiin ja ilmoittauduin Sperrlen esikuntapäällikön, kenraali Kollerin luona. Hänen kanssaan kävin pitkähkön keskustelun ilmasodasta Englantia vastaan. Koller oli sitä mieltä, että ilmavoimia ei saisi käyttää kuten tykistöä maavoimien tukena. Operatiivinen ilmasota Englantia vastaan oli aivan välttämätöntä, joten eversti Peltzille täytyisi antaa siihen tarvittavat joukot.

Sperrle ei ollut Pariisissa vaan oleskeli kesäasunnollaan St. Jean de Luzissa, Biarritzin eteläpuolella Atlantin rannikolla. Saavuin sinne iltapäivällä ja vein Sperrlelle Hitlerin onnittelun. Tilaisuuteen liittyi keskustelu tilanteesta. Sotamarsalkkaan tuntuivat esittelemäni Hitlerin mielipiteet tekevän vaikutuksen. Sperrle eli siellä aivan syrjäänvetäytyneenä vain lääkärinsä, adjutanttinsa ja lähettiupseerinsa seurassa irti sotilaallisesta arkipäivästä. Tuossa pikku piirissä vietin vuorokauden nauttien rauhasta, joka antoi sellaisen vaikutelman kuin sotaa ei enää Euroopassa olisikaan. Lensin Etelä-Ranskasta suoraan takaisin päämajaan saapuen keskelle noidankattilaa, joka oli täynnä levottomuutta ja pulmia.

Heinäkuun 12. päivästä alkaen vallitsi aivan uusi tilanne venäläisten hyökätessä eteentyöntyvää rintamanosaamme vastaan

Orelin luona. Hitler kutsui heinäkuun 13. päivänä Klugen ja Mansteinin luokseen neuvotteluun "Zitadellen" jatkosta. Manstein kannatti sitä ehdottomasti, kun taas Kluge halusi lopettaa hyökkäyksen. Venäläisten hyökkäys oli vaikuttanut koko hänen rintamaansa, ja hän epäili, voisiko hän sitä kestää. Pitkän keskustelun jälkeen Hitler päätti keskeyttää hyökkäyksen. Siten oli sodan viimeinen saksalaisten hyökkäysoperaatio itärintamalla epäonnistunut.

Italian irtautuminen

Italiasta saapui tietoja, jotka viittasivat poliittiseen mullistukseen. Sysäyksenä tapahtumille oli amerikkalaisten 9./10. heinäkuuta Sisiliaan suorittama maihinnousu. "Vahva miehemme" siellä oli kenraali Hube. Mutta hänellä oli liian vähän joukkoja puolustaakseen koko rannikkoa. Ennen kaikkea oli huomionarvoista vihollisen vahva ilmaylivoima. Lisäksi saatiin ilmoituksia, jotka kertoivat italialaisten heittäneen aseensa pois ja pyrkineen pakoon. Amerikkalaisen ja englantilaisen armeijan onnistui saada jalansijaa Sisiliassa, minkä jälkeen he valtasivat saaren kuukauden kuluessa.

Hitler piti noina itärintaman ja Italian suhteen myrskyisinä päivinä tarpeellisena keskustella Mussolinin kanssa. He tapasivat heinäkuun 19. päivänä Feltressä Bellunon luona Pohjois-Italiassa. Mussolinilla oli mukanaan monia saattajia, jotka eivät kuitenkaan kielivaikkeuksien takia kyenneet seuraamaan Hitlerin kanssa käytyjä keskusteluja. Hitler puhui hyvin pitkään ja Mussolinia moittivaan sävyyn. Hänelle tuli kuitenkin vaikutelma, että Mussolini oli jo alistunut, ja hänen voimansa olivat lopussa. Hitler lensi hyvin tyytymättömänä Italiasta heti suoraan Rastenburgiin. Hän seurasi tapahtumien kehittymistä Italiassa jännittyneenä mutta myös hyvin epäluuloisena ja raivostuneena näihin liittolaisiinsa.

Heinäkuun 24. päivänä kello 18 oli Palazzo Veneziassa koolla Suuri Fasistineuvosto, ensimmäistä kertaa sitten sodan alun,

joulukuun 1939 jälkeen. Tietoja tihkui vain niukasti, joten oli vaikea muodostaa asioista selvää kuvaa. Hitler seurasi tapahutumia heinäkuun 25. päivänä mitä suurimmalla kärsimättömyydellä. Päämajassa olivat koolla Ribbentrop, Göring, Goebbels ja Himmler keskustellen kiihkeästi. Myöhään illalla heinäkuun 26. päivänä kuulimme, että Suuri Fasistineuvosto oli selvällä enemmistöllä päättänyt pyytää kuningasta ottamaan jälleen itselleen asevoimien ylipäällikkyyden. Eräs liikkeellepanevia voimia neuvostossa oli Grandi, entinen Italian suurlähettiläs Lontoossa. Iltapäivällä 25. heinäkuuta oli Mussolini ollut kutsuttuna kuninkaan luokse, jolloin hän oli saanut kuulla, että kuningas oli määrännyt marsalkka Badoglio Mussolinin seurajaksi. Paluumatkalla palatsista Mussolini oli heti pidätetty. Poliisi vei hänet eräässä sairausautossa Carabinierien kasarmille, emmekä tienneet viikkokausiin mitään hänen olinpaikastaan. Hitler oli suunniltaan siitä, miten vähin äänin fasistinen valta päättyi. Yhtään kättä ei noussut Mussolinia puoltamaan. Badoglio hallitus ilmoitti tosin haluavansa jatkaa liittoa Saksan kanssa. Mutta Hitler seurasi kehitystä hyvin epäluuloisena. Hän ei luottanut lainkaan Badoglio. Hänen pääasiallisin mielenkiintonsa Italiassa oli nyt vain Mussolinin olinpaikan selvittäminen. Hän antoi Himmlerille tehtäväksi panna kaikki likoon sen saamiseksi tietoon.

Hampurin hävitys

Samaan aikaan kun Hitler kuuli illalla 26. heinäkuuta tietoja Italian mullistuksesta, ilmoitti aluejohtaja Kaufmann Hampurista ensimmäisestä kaikkiaan kolmesta hirvittävästä ilmahyökkäyksestä Hampuriin. Englantilaiset oli panneet toimintaan jälleen suunnilleen 1 000 pommituskonetta ja onnistuneet peittämään tutkilta lähestymislentonsa suurella määrällä tinapaperiliuskoja, jolloin paikantaminen ja torjunta melkein estyi. Kaufmann kertoi jättiläismäisistä aluepaloista ja monista kuolleista. Hitler saapui seuraavana päivänä aamupäivän tilanneselostuk-

seen erittäin kiivastuneena ilmavoimia vastaan. Hän esitti raskaita moitteita ja vaati nopeaa ilmatorjuntatykistön vahventamista. Hän arveli myös hyökkäysten Hampuria vastaan jatkuvan, eikä hän siinä erehtynytäkään. Muutamassa päivässä seurasi kaksi erittäin raskasta hyökkäystä, minkä jälkeen Hampuri oli tullut tuhotuksi melkein kokonaan muutamien päivien kuluessa.

Venäläisten hyökkäys Orelia ja Belgorodia vastaan menestyi. Menetimme nuo molemmat kaupungit. Venäläiset jatkoivat sitten 12. heinäkuuta alkanutta hyökkäystään taukoamatta aina lokakuulle saakka työntäen rintamaamme paikoitellen 200 kilometriä taaksepäin. Uusi rintamalinja lokakuun alussa (siis keli-rikon alkaessa) vakiintuneena kulki Asovan merestä Zaporozhen kautta Dnjeprille, Dnjepropetrovskiin ja edelleen Kiovaan, Homeliin ja Vitebskiin.

Hitler oli ajatuksineen ja huolineen enemmän Italiassa kuin itärintamalla. Lisäksi on huomattava, että hän siirsi saksalaisten rintamalle Italiaan useita divisioonia eikä itärintamalla ollut enää reservejä. Venäläisillä oli siitä alkaen koko itärintamalla aloite hallussaan eivätkä he luovuttaneet sitä enää pois. Näin pääsyynä ahdistavaan tilanteeseemme rintamiemme lukumäärän: Italia vaati yhä uusia divisioonia, Ranskaan rakennettiin torjuntarintamaa maihinnousua vastaan, Peloponnesoksella ja Norjassa oli sitoutuneina saksalaisia joukkoja.

Jeschonnekin itsemurha

Elokuussa 1943 jouduin kiinnittämään Hitlerin huomiota erimielisyyksiin Ilmavoimien johdossa. Vuoden alusta lähtien olivat Göringin ja Jeschonnekin näkemyserot kasvaneet eikä niitä voinut enää sovittaa. Göring oli hankkinut eräitä nuoria yleisesikuntaupseereita esikuntaansa johtaen heidän avullaan käytännöllisesti katsoen kokonaan ilmavoimia ottamatta huomioon ilmavoimien yleisesikuntaa. Se oli luonnollisesti aivan mahdoton tilanne. Elokuun alkupäivinä minulle soitti aamulla Jeschonnekin adjutantti ja pyysi luokseen aamiaiselle. Tapasin Jeschonnekin

epätoivoisena ja suuttuneena. Göring syytti Jeschonnekia alati lisääntyvistä brittien pommituksista ollen moitteissaan sietämätön, kohtuuton, epäasiallinen ja epäoikeudenmukainen. Puhuin kaikessa rauhassa Jeschonnekin kanssa ja pyysin häntä saapumaan samana päivänä Johtajanpäämajaan tilanneselostukseen, jossa hän voisi hankkia itsensä keskusteluun Hitlerin kanssa. Hitler oli kertomukseni kuultuaan heti valmis ottamaan Jeschonnekin vastaan sanoen kuitenkin minulle, että hän ei missään tapauksessa antaisi tälle lupaa jättää paikkaansa. Hän ei tiennyt ketään, joka kykenisi johtamaan ilmavoimia Göringin ollessa siihen myös pätemätön. Jeschonnek viipyi Hitlerin luona melkein kaksi tuntia. Poislähtiessään hän kiitti minua siitä, että olin välittänyt hänelle tämän vapaamuotoisen keskustelutilaisuuden lounaan yhteydessä, mutta hän lisäsi myös, että hänen täytyisi jatkaa edelleen työskentelyään Göringin kanssa. Huomasin, että erimielisyyksiä ei oltu mitenkään saatu poistetuiksi, mutta en enää voinut tehdä mitään.

Elokuun 19. päivänä soitti Jeschonnekin adjutantti aamulla kertoen, että Jeschonnek oli ampunut itsensä. Olin aivan tyrmistynyt, sillä tuota en ollut osannut odottaa. Vielä ennen keskipäivän tilanneselostusta saapui Göring Berchtesgadenista Rastenburgiin. Kävin noutamassa hänet lentokentältä. Hän antoi minulle kaksi kirjettä, jotka Jeschonnek oli jättänyt minulle, ja kysyi, oliko hän kertonut minulle mitään aikomuksistaan tai muuten antanut vihjeitä. Sen saatoin kiistää hyvällä omallatunnolla. Hän halusi myös tietää kirjeiden sisällön. Sen kuitenkin torjuin, pistin kirjeet taskuuni ja luin ne myöhemmin rauhassa. Jeschonnek toisti niissä syytöksensä Göringin hänen suhteensa osoittamaa käytöstä kohtaan Göringin jatkuvasti osoiteltua moitteitaan raskaitten pommitusten johdosta ja muistakin asioista, joihin Göring epäoikeudenmukaisesti nimesi Jeschonnekin syylliseksi. Jeschonnek kuvaili omia – epäonnistuneita – ponnistelujaan rakentaakseen tehokkaat ilmavoimat. Nämä kirjeet koskivat minuun kovin, joten kerroin illalla Hitlerille niiden sisällön. Hitler moitti Jeschonnekia siitä, että itsemurhalla ei mitään parannettu; sillä tuotettiin vain henkilökohtaisia seurauksia. Sain

sen vaikutelman, että Göring teki Jeschonnekille kiusaa vielä kuolemankin jälkeen. Hän käänsi Jeschonnekin aikomuksen paljastaa Göringin heikkoudet päinvastaiseksi. Jeschonnek haudattiin muutaman päivän kuluttua ilmavoimien esikunnan läheisyyteen, ja Göring nimitti kenraali Kortenin ilmavoimien yleisesikunnan päälliköksi.

Minulle Jeschonnekin kuolema kuvasi hyvin ilmavoimien tilannetta ja tuon puolustushaaran jatkuvaa yllirasittamista. Operatiivisesti ilmavoimilla ei ollut Englannista käydyn ilmasodan jälkeen enää mitään erityistä merkitystä. Niillä ei ollut enää voimia suuriin tehtäviin. Lentokoneen ohjaajien toimintavalmius oli epäsuhteessa ilmavoimien virheelliseen rakenteeseen. Maavoimien tukemistehtävissä vielä menestytettiin, mutta sen sijaan lännessä – kuten kesä 1944 selvästi näytti – ja valtakunnan ilmapuolustuksessa jouduttiin toivottomaan alivoimatilanteeseen. Venäläisten rintamalennostojen lukumääräistä kasvua vastassa oli vielä tuntuvan ajan meidän lentäjiemme laadullinen paremmuus. Aikaa myöten myös siellä he joutuivat alakynteen jatkuvan kulutuksen seurauksena. Polttoainepula johti sitten saksalaisten puolella kummallisiin ilmiöihin. Vaikka olikin tuotettu riittävästi koneita, niin lentäjät kuitenkin joutuivat riittämättömällä lentokokemuksella taisteluun ja olivat silloin helppoja saaliita englantilaisille ja amerikkalaisille hävittäjille. Jeschonnekillakaan oli tuskin paljon pääomaa hallittavanaan; Korten, Kreipe ja Koller, hänen seuraajansa, söivät konkurssipesän tyhjäksi vaihtelevalla temperamentilla. Korten toimi suurpiirteisesti eikä rasittanut itseään monilla yksityiskohdilla. Myöskään Kreipe ei ottanut tehtävänsä liian raskaasti. Koller sen sijaan, vaikka hänellä tuskin enää oli taistelukykyisiä yksiköitä, suhtautui tehtäväänsä hyvin vakavasti kärsien silminnähden ponnistelujaan turhuudesta. Koller ei sitäpaitsi tullut toimeen Göringin kanssa, mikä oli erityisen raskasta, sen jälkeen kun Kreipe oli pudonnut ”välittäjän” asemasta pois. Minusta oli seuraavien kuukausien aikana masentavaa nähdä, kuinka tämä puolustushaara, johon oli asetettu niin suuria toiveita, kuihtui monien virheiden ja laiminlyöntien seurauksena.

Elokuussa 1943 englantilaiset tekivät jälleen monia hirvittäviä pommihyökkäyksiä. Erityisen raskaita olivat hyökkäykset Peenemündeen, jossa rakennettiin saksalaisia rakettiaseita. 700 ihmistä sai silloin surmansa. Amerikkalaiset alkoivat nyt Italiasta saksalaisten ja itävaltalaiden tehtaiden pommittamisen. Kohteina olivat Wiener-Neustadtissa lentokonetehdas, kuulalaakeritehdas Schweinfurtissa ja Messerschmitt-tehdas Regensburgissa.

Elettiin Quebeckin konferenssin aikaa. Roosevelt ja Churchill olivat siellä neuvottelemassa elokuun 17. päivästä 24. päivään sopiakseen sodan päämääristä. Hitler huomasi heti Ribbentropin toimittamista kertomuksista, että Roosevelt johti siellä puhetta. Roosevelt edusti käsitystä, jonka mukaan Venäjä tulisi akselivaltojen jälkeen hallitsemaan Eurooppaa. Sen vuoksi hänen olisi tärkeää jo nyt kehittää ja ylläpitää ystävällisiä suhteita Venäjään. Churchill myötäili näitä Amerikan ajatuksia ja luopui siten perinteellisestä tasapainopolitiikastaan ("balance of power") Euroopan mannermaalla Stalinin hyväksi. Hitler otti tuon konferenssin tuloksen vastaan hyvin vakavasti ja odotti uutta tilanteen kiristymistä kykenemättä sitä muuttamaan mitenkään.

Yhä vieläkin epäselvästi Italian tilanteesta Hitler päätteli, että hän voisi pitää nyt kehityksen langat lujasti käsissään vain terävällä ja tiukalla sisäpoliittisella otteella. Hän määräsi valtakunnan sisäministerin, tohtori Frickin valtakunnanprotektoriksi Prahaan ja antoi Heinrich Himmlerille sisäministeriön.

Elokuun lopulla Hitler oli hyvin masentunut saatuaan tiedon Bulgarian kuninkaan kuolemasta. Hänen vaistonsa sanoi, että Italian kuningashuone oli tuon murhan takana. Boriksen puoliso oli Italian kuninkaan tytär. Hänen sisarensa Mafalda, Hessenin prinssin puoliso, oli ollut pitkähkön ajan Sofiassa. Hitlerillä ei ollut mitään todisteita, mutta kuningasta hoitaneet saksalaiset lääkärit myönsivät, että kuningas oli mahdollisesti myrkytetty.

Itärintaman vaikea tilanne

Elokuun loppua kohden venäläisten painostus kasvoi huomattavasti. Kluge ja Manstein taistelivat epätoivoisesti pitääkseen rintamansa. Hitler päätteli tuosta tilanteesta, että Stalin luotti tilanteen kehitykseen Italiassa arvelleen Hitlerin siirtävän sinne tuntevia voimia pois itärintamalta. Joukkojen vetäminen vaikutti erityisesti Donetsin laakion hallussapitämiseen, jota Hitler välttämättä halusi. Syyskuun 8. päivänä lensimme jälleen Vinnitsaan keskustelemaan sotamarsalkka v. Mansteinin kanssa. Venäläiset olivat saaneet Klugen ja Mansteinin armeijaryhmien saumaan syvän murron. Rintama oli pidettävissä hallinnassa vain vetäytymällä. Hitler katsoi olevansa pakotettu antamaan tässä asiassa sotamarsalkalle vapaat kädet.

Tapaus "Akseli"

Kun palasimme Wolfschanzeen, vallitsi siellä hyvin jännittynyt tilanne. Italiasta saapui merkillisiä tietoja, jotka kertoivat Italian armeijan antautuneen. Syyskuun 8. päivän iltana nuo huhut saivat vahvistuksensa. Se oli merkinä kaikkien Italiassa olevien saksalaisten joukkojen suuntaamiselle tunnussanalla "Akseli" ("Achse") italialaisia joukkoja vastaan. Se onnistui. Italialaisten joukkojen riisuminen aseista alkoi. Roomaa varten Hitler antoi komennon energiselle ilmavoimien kenraali Stahelille. Italian laivasto pakeni. Taistelulaiva Roman upottivat saksalaiset pommikoneet, samalla kun sen sisarlaivaa Italiaa vaurioitettiin. Paikka paikoin italialaiset sotilaat tekivät vastarintaa. Joukkomme kävivät jossain häikäilemättömästikin entisiä liittolaisiaan vastaan. Joka tapauksessa onnistui syyskuun 10. päivä Rooman ja muutamassa päivässä koko Italian miehitys. Himmler asetti SS-Obergruppenführer Karl Wolffin Italiaan "erikoisneuvonantajaksi poliisiasioissa". Hänen paikalleen Johtajanpäämajaan tuli SS-Gruppenführer Fegelein.

Sillä välin oli Hitler saanut tietää, että Mussolinia pidettiin

vangittuna Gran Sasson vuorella Apenniineillä eräässä lomahotellissa. Hän käynnisti heti suuryrityksen Mussolinin vapauttamiseksi. Ilmavoimien puolelta sai kenraali Student tehtävän johtaa maahanlasku Gran Sassolle. Itse vapautusiskuun osallistui SS-Hauptsturmführer Skorzeny, joka sitten tuon Hitleriä kovasti kiinnostavan toiminnan jatkovaiheissa tuli erityisesti esille. Syyskuun 12. päivänä aloitettiin pelastusoperaatio onnellisesti. Liitokoneet laskeutuivat Gran Sassolle hotellin viereen, laskuvarjojääkärit vapauttivat Mussolinin ja Skorzeny lennätettiin Ducen kanssa Storch-koneella lähimmälle lentokentälle, mistä heti lähti suurempi lentokone kohti Wieniä. Sinne päästyään Skorzeny soitti Johtajanpäämajaan kertoen menestyksestä. Hitler onnitteli häntä ja myönsi hänelle ritariristin. Kahta päivää myöhemmin Mussolini saapui Rastenburgiin – murtuneena miehenä. Sain vaikutelman, että häntä ei lainkaan kiinnostanut ryhtyä jälleen politikoimaan. Hitler lähetti hänet Müncheniin, jotta hän voisi sieltä aloittaa roolinsa uudestaan. Hän matkusti pois innottomana. Hänen aikansa oli mennyttä. Silti Hitler piti yhä hänen puoliaan.

Erillisrauhan ajatuksia

Noina alituisten kriisien ja vastustajiemme tavattoman suuren aktiivisuuden viikkoina tuli Hitlerin kanssa puheeksi myös suunnitelmat, joiden mukaan piti päästä yhteisymmärrykseen jonkun vihollisemme kanssa. Oli selvästi huomattavissa, että Ribbentrop ja Goebbels olivat hyvin avoimia sellaisille ajatuksille. He yrittivät saada Hitlerin myönteiseksi suunnitelmalle, jonka mukaan olisi etsittävä yhteisymmärrystä Stalinin kanssa. Periaatteessa myös Hitler kallistui sellaisen mahdollisuuden puolelle, mutta hän sanoi sen voivan onnistua vain lujista asemista. Hän toivoi ennemminkin, että vihollisten liitto särkyisi. Sopimusta länsivaltojen kanssa hän piti täysin mahdottomana. Churchill oli vihollinen syvimmästä vakaumuksestaan eikä tulisi lepäämään, ennen kuin Saksa on lyöty, vaikkapa siinä samalla

hän itse menettäisi koko maailmanvaltansa. Sopimukseen Venäjän kanssa hän ei taas voisi mennä, koska bolshevistit pysyisivät valtakunnan vihollisina. Hitlerin asenne erillisrauha-ajatukseseen syksyllä 1943 näytti minusta kaksijakoiselta. Luulen kuitenkin, että hän ei sellaisia ajatuskulkuja sinänsä torjunut, mutta sitten hän asettui sille kannalle, että vain taistelu toisi voiton. Tosin hän seisoj kohtaa tuon mielipiteen kanssa aivan yksin. Kaikilla rintamilla saksalaiset joukot perääntyivät. Voitonusko horjui. Vain usko siihen, että Hitler löytäisi jonkun ulospääsytien, säilyi murtumattomana. Tämä varmuus kohotti Hitlerin tietoisuutta lähetystehtävästään. Hän ei voinut uskoa, että saksalaisten vaivannäkö ja murheet, valtavat tappiot pommituksissa ja rintamien uhrit olisivat olleet turhia. Havaitsin noina syksyn 1943 viikkoina, että Hitler oli täynnä syvää uskoa tehtävänsä näyttäen jopa toivovan ihmettä tapahtuvaksi.

Toisaalta oli kauhistuttavaa todeta, miten hillittömästi hänen juutalaisvastaisuutensa nyt kasvoi, mitä kauemmin taistelut Venäjällä kestivät. Hänellä ei ollut mitään sääliä juutalaisia kohtaan. Keskusteluissaan Himmlerin ja Goebbelsin kanssa hän ei jättänyt mitään epäilystä siitä, että hänelle oli samantekevää mitä juutalaisille tapahtui. Goebbels näytti muuten olevan radikaalein kansallissosialistisista johtajista, kun taas Himmler alkoi ajatella kaikissa toimissaan yhä enemmän tulevaisuutta.

Syksystä 1943 alkaen monet ihmiset kysyivät minulta yhä uudelleen, miten sitten me vielä voisimme voittaa tämän sodan. Minun oli hyvin vaikeaa lähteä antamaan siihen oikeata vastausta. Mutta en antanut myöskään kenenkään ymmärtää asiaa niin, että uskoin vielä täydelliseen voittoon. Erityisesti ilmavoimien katastrofaalinen kehitys näytti vihollisten kasvavan ylivoiman rinnalla selvästi, että tappio oli väistämätön, ellei ihmettä tapahtuisi. En jättänyt noissa keskusteluissa epäselväksi, ettenkö pitänyt mahdollisena käännettä uusien aseiden tekniikan aikaansaamalla vaikutuksella. Tarkoitin silloin uusia suihkuhävitäjiä sekä V 1:n ja V 2:n kehittämistyötä Peenemündessä, mutta en kyllä uskonut siihen itse. Olin nimittäin täysin selvillä siitä, että noilla aseilla ei enää voisi olla mitään merkitystä sodan

lopputuloksen kannalta. Oletin, että sota loppuisi vuonna 1944. Noissa keskusteluissa minulta kysyttiin myös, eikö löytyisi keinoja saada Hitler raivatuksi sivuun, mikä toisin sanoen merkitsi hänen murhaamistaan. Tuohon täytyi minun vastata omalta kohdaltani jyrkän kielteisesti. Olin jo kuusi vuotta toiminut Hitlerin adjutanttina ja huomannut, että hänen luottamuksensa minua kohtaan oli yhä kasvanut. Minun oli mahdotonta kääntyä Hitleriä vastaan. Olin päättänyt täyttää tehtäväni riippumatta siitä, mitä tapahtui. Muutoksen aikaansaaminen oli minusta muiden asia, jos he pitivät sitä välttämättömänä.

Engelin vapauttaminen tehtävistään

Syyskuun lopulla 1943 Hitler erkani palvelustoveristani Engelistä. Hitler oli jo vuotta aiemmin maininnut minulle sensuuntaisesta suunnitelmastaan, mutta en ollut enää siinä käsityksessä, että Hitler toteuttaisi silloisen ajatuksensa. Sen vuoksi hämmästyin kovin, kun Engel kertoi minulle eräänä päivänä, että Hitler oli juuri antanut hänelle mahdollisuuden lähteä kenttäpalvelukseen. Engelin omasta käyttäytymisestä täytyi minun päätellä, että Hitlerin päätös yllätti hänet täysin. Ero adjutantuuristamme koski häneen raskaasti. Minusta tuntui, että kenraali Zeitzlerilla oli jotain tekemistä tämän asian kanssa. Engelin seuraaja oli jo valittu. Vastoin aikaisempaa linjaa määrättiin adjutantiksi nyt yleisesikuntaupseeri, majuri Borgmann, joka aloitti uudessa tehtävässään lokakuun alkupäivinä. Sain pian mielikuvan, että Borgman ei oikein tuntenut oloaan hyväksi tässä virassaan vaan alkoi katsella mahdollisuuksia muihin tehtäviin. Heinäkuun 20. päivänä 1944 hän haavoittui vaikeasti jääden pitkähköksi ajaksi sivuun.

V LUKU

Syyskuu 1943 – toukokuu 1948

Syksyllä 1943 sota saavutti erittäin julman vaiheen. Ihailtavaa tuona aikana oli saksalaisten rintamasotilaiden ryhti. Niistä miljoonista, jotka kantoivat maavoimien sotilaspukua, oli vain suhteellisen pieni osa välittömästi taisteluissa rintamilla. Huolto- ja kuljetustehtävät sitoivat huomattavia osia maavoimista. Hitler antoi yhä uusia määräyksiä seuloa selustatehtävistä ja kotijoukoista nuoret ikäluokat rintamalle. En tiedä, mistä se johtui, mutta kaikki ponnistelut saada suurempia määriä täydennystä ylläpidetuille taistelujoukoille onnistuivat vain osaksi. Kaikilla maavoimien rintamayhtymillä oli keskimääräistä alhaisemmat vahvuudet. – Pataljoonankomentajat olivat iloisia, jos heillä oli komennossaan kahdesta–kolmeensataan miestä. Kun taistelu alkoi, vahvuudet putosivat nopeasti. Mutta sotilaitten henki, toimintavalmius ja halu taistella olivat edelleen pysyneet vakaina sekä Hitlerin johtajuus kiistattomana. Monet sotilaat olivat lujasti vakuuttuneita siitä, että Hitlerillä oli aseita ja taistelujoukkoja varattuna reservissä, mikä muodostaisi perustan uusille ratkaiseville menestyksille voiton saavuttamiseksi. Tästä luottamuksesta erosi niiden henkilöiden tietoisuus, jotka tarkastelivat tilannetta kokonaisuutena ja saivat siitä kuvan, että tappio oli enää pelkästään ajan kysymys.

Angloamerikkalainen maihinnousu Etelä-Italiaan

Syyskuussa 1943 amerikkalaiset ja englantilaiset nousivat maihin Etelä-Italiassa. Heidän onnistui saada suhteellisen nopeasti maata haltuunsa sekä vallata Napolin ja Foggian kaupungit. Saimme vaikutelman, että liittoutuneille oli erityisesti Foggian alue tärkeä. Siellä oli lentokenttiä ja sopivaa maastoa rakentaa niitä lisää. Näin tapahtuikin muutaman viikon kuluessa.

Ensimmäisen suurhyökkäyksen amerikkalaiset lensivät Foggista lokakuussa Wiener-Neustadtia vastaan. Siellä oli Messerschmittillä suuri tehdas Me 109:n valmistusta varten. Hitler lähetti minut heti Wiener-Neustadtiin selvittämään ilmatorjuntatykistön ja kotimaan ilmapuolustuksen joukkojen luona keskenään ristiriitaisia ilmoituksia hyökkääjän vahvuudesta ja aikaansaannoksista. Aivan kuten jo aikaisemmissakin tapauksissa oli vaikeaa tunkeutua ilmapuolustuksen salaisuuksiin. Sain mielikuvan, että vastuunalaisilla komentajilla ei ollut yleiskäsitystä tapahtumista. Ei ollut suojaista tähystyspaikkaa, josta olisi voinut seurata ilmahyökkäystä alusta loppuun.

Amerikkalaisten ja englantilaisten eteneminen Italiaan eteläosista jatkui verraten hitaasti, joten marraskuun 21. päivänä lounaisen eli Armeijaryhmä C:n komentajaksi nimitetyn sotamarsalkka Kesselringin onnistui järjestää vähät joukkonsa puolustukseen. Lokakuun alkuun mennessä voitiin kuljettaa melkein 500 000 italialaista sotilasta sotavankina Saksaan, jossa heidät pantiin työhön. Kesselringin asema vahvistui jatkuvasti. Hänen tehokas puolustuksensa ja menestykselliset torjuntataistelunsa aikaansaativat sen, että Hitleriltä väistyi vähitellen hänen suuri murheensa Italian rintaman suhteen. Hän jätti koko sotänäyttämön sotamarsalkka Kesselringin huoleksi eikä juuri puutunut siihen.

Ilmasodan jatkuva kiristyminen

Saksasta tuli yhä enemmän englantilaisten ilmahyökkäysten avuton uhri. Hitler kutsui syyskuun 7. päivänä professori Messerschmittin luokseen ja kysyi häneltä suihkulentokoneen kehitystyön sujumista. Yllätykseksemme Hitler kysyi lisäksi, soveltaisiko tuo lentokone myös pommitustehtäviin, jolloin Messerschmitt vastasi myöntävästi. Hän lisäsi myös, että sotamarsalkka Milch järjestää hänelle vain vaikeuksia eikä anna tarpeeksi työvoimaa käyttöön. Tämä oli seurausta vuosikausia jatkuneesta taistelusta Milch ja Messerschmittin välillä. Saatoin valistaa Hitleriä kertomalla, että Messerschmitt vaati aina liikaa, vaikka tosiasialla hänellä ei muihin verrattuna ollut oikeutusta noihin vaatimuksiin. Hän esitteli yksittäishankkeita mielellään siten, kuin ne olisivat olleet kypsiä sarjavalmistukseen. Pyysin Hitleriä keskustelemaan tuosta kysymyksestä vielä Milch kanssa.

Hitlerin pääasiallinen kiinnostuksen kohde noihin aikoihin oli ilmapuolustus. Hän mietti päivin öin uusia keinoja, joilla voisi vähentää vihollisen pommitusten vaikutuksia tai joilla voisi estää niitä. Aikaisemmin hän oli antanut Göringin huolehtia suunnittelusta, mutta nyt se näytti kehityksen myötä tulevan mahdollottomaksi. Hitler alkoi käsitellä ilmavoimien asioita vain ilmavoimien yleisesikunnan päällikön kanssa jättäen Göringin sivuun. Tämä ilmestyikin yhä harvemmin päivittäisiin tilanneselostuksiin. Ilmahyökkäykset lisääntyivät. Lokakuun 2. päivänä tapahtui hyökkäys Emdeniin, jolloin aiheutettiin vakavia vaurioita hävittäjäkoneiden tehtaalle. Lokakuun 4. päivänä seurasi hyökkäys teollisuusalueelle Frankfurtissa. 10. päivänä putosi pommeja Münsteriin ja Pommerin Anklamisiin. 14. päivänä tapahtui voimakas hyökkäys Schweinfurtiin, jolloin amerikkalaiset huolimatta hyvin suurista tappioistaan lamaannuttivat kuitenkin kuulalaakerien tuotannon. Schweinfurtissa Hitlerin tarmokkaiden vaatimusten perusteella toteutetun tehokkaan ilmatorjunnan aiheuttamien tappioiden jälkeen lakkasivat tarkasti kohteisiin suunnatut päivähävyökkäykset. Mutta englantilaisten yö-

hyökkäykset kaupunkeja vastaan jatkuivat. Tällöin olivat kohteina muun muassa Hannover, Leipzig ja Kassel.

Lokakuun 5. päivänä Hitlerillä oli neuvottelu Göringin ja Kortenin kanssa toimenpiteistä, joilla päivähyökkäykset saataisiin loppumaan. Hän sanoi, että ilmavoimien taistelun painopiste täytyisi nyt sijoittaa pommihyökkäysten torjuntaan. Se oli tärkeää, jotta tuotantolaitoksiamme ei tuhottaisi. Hitler sai jokaisen ilmahyökkäyksen jälkeen raportin vastaavalta aluejohtajalta. Hän sai siis hyvin tietoja, joihin sisältyi myös selvityksiä aivan riittämättömästä ja tuloksettomasta torjunnasta. Monesti olivat vihollisen tappiot, ennen kaikkea päivähyökkäyksissä, melkein olemattomat. Hävittäjäkoneet eivät ehkä voineet nousta ilmaan huonon sään takia tai ne olivat väärällä alueella. Tämä tilanne kuohutti Hitleriä aivan erityisesti. Lisäksi oli vaikuttamassa se, että päivällä suoritettuja pommituslentoja suojasivat hävittäjät, joita vastaan omat hävittäjäkoneemme – usein puutteellisen johdon vuoksi – eivät ryhtyneet taisteluun.

Noissa tilanneselostuksissa sattui myös tapauksia, jolloin Hitler käsitteli yksittäisiä hyökkäyksiä ja niiden yhteydessä myös yksityiskohtia, päätyen helposti esittämään moitteita tai kiistakysymyksiä, jotka perustuivat ehkä Hitlerin virheellisille käsityksille ja jotka olivat aiheutuneet monesti ristiriitaisista sotilas- ja siviiliviranomaisten ilmoituksista. Hitlerille kerrottiin tässä yhteydessä myöskin ilmiöstä, jota kutsuttiin ”Kamikaze-” eli ”itsemurhalentäjäksi”. Ilmavoimien piirissä oli jonkun kerran tuotu esille tuollaisen toiminnan vaatimus perustellen siten, että sellainen uhri olisi isänmaan voiton vuoksi oikeutettu. Hitler ei hyväksynyt noita näkemyksiä. Hän piti kunnioitettavana innostunutta ja epätsekästä toimintaa isänmaan hyväksi, mutta tuollainen menettely olisi mennyt liian pitkälle. Kuitenkin kerättiin vapaaehtoisten nimiä siltä varalta, että myöhempinä aikoina osoittautuisi sittenkin välttämättömäksi ryhtyä sellaisiin toimiin.

Lokakuun 7. päivänä Hitlerillä oli Wolfschanzessa vierainaan valtakunnan- ja aluejohtajat, joita hän valmisti huonoon tilanteeseen ja tuleviin vaikeuksiin, jotka oli hallittava. Hän korosti,

että ihmisen tahdon ja horjumattoman pyrkimisen kohti päämäärää tuli yhä pysyä entisen kaltaisena. Hän jatkoi edelleen: ”Taistelumieli, tahdonvoima, kova päättäväisyys ja äärimmäinen avunannon valmius antavat myös tänään jälleen kansalle selkärankaa ja ryhtiä ennen kaikkea ilmasodan vaikeuksissa.” Hän päätti puheensa sanankäänteillä, joissa hänen tavaton voitonvarmuutensa tuli esille, ja jälleen Hitlerin onnistui saada tämä häneen varauksetta luottava kuulijakunta vakuuttuneeksi.

Valtakunnan- ja aluejohtajat matkustivat kotiseudulleen takaisin vakaasti uskoen, että Hitlerillä oli valmisteilla uusia mahdikeinoja, joilla sota käännettäisiin vielä Saksan voitoksi. Hitlerin antama ”määräys pommituksissa vaurioituneiden kaupunkien jälleenrakentamisen valmistelemiseksi” lujitti heidän toiveitaan.

Hitlerin peräänantamattomuus

Hitler näki tulevan, uhkaavan kehityksen itärintamalla aikaisemmin ja selkeämmin kuin hänen neuvonantajansa. Mutta hän oli jäykän sitkeä vastustamaan armeijoiden ja armeijaryhmien komentajien vaatimuksia rintamien vetämiseksi taaksepäin, tai hän teki sen poikkeuksellisesti ja silloinkin vasta viime hetkellä. Hitler piti kiinni ennen kaikkea Krimin ehdottomasta hallussapitamisesta torjuen siksi järkähtämättä sotamarsalkka v. Mansteinin toivomukset sen tyhjentämiseksi. Lokakuussa oli luovutettava Zaporozje ja Dnjepropetrovski. Marraskuun 6. päivänä menetettiin Kiova ja Dnjeprin mutkassa taisteltiin kiivaasti. Silti Hitler sanoi molempien yleisesikuntien päälliköille, Zeitzlerille ja Jodlille, että päähuomio täytyi kiinnittää Italian rintamalle ja ilmasotaan. Hän tarkasteli venäläisten etenemistä tietyllä välinpitämättömyydellä asettaen toiveensa seuraavan vuoden uusiin offensiiveihin ja uusiin aseisiin, jotka olisivat silloin käytettävissä. Zeitzler ei uskonut enää sanaakaan Hitlerin puheista, kun taas Jodl säilytti yhä tietynasteisen uskon Saksan aseiden menestykseen.

Valmisteluja maihinnousun varalle

Marraskuun 3. päivänä 1943 Hitler julkaisi Jodlin valmisteleman ohjeen n:o 51, joka käsitteli taistelujen käymistä lännessä. Siinä sanottiin: ”Vaara idässä on säilynyt, mutta lännessä on ilmes-
tymässä vielä suurempi: anglosaksien maihinnousu! Idässä tar-
joaa alueen laajuus viime kädessä mahdollisuuden suuriinkin
aluemenetyksiin, ilman että se vielä osuisi kuolettavasti saksalai-
seen elinhermoon. Toisin on lännessä! Jos vihollisen onnistuu
siellä murtaa puolustuksemme laajalla rintamalla, ovat seurauk-
set lyhyessä ajassa arvaamattomat. Kaikki merkit viittaavat sii-
hen, että vihollinen ryhtyy viimeistään keväällä, ehkäpä jo ai-
kaisemminkin, hyökkäykseen Euroopan länsirintamaa vastaan.
En voi sen vuoksi enää ottaa vastuulleni sitä, että länttä edelleen
heikennettäisiin muiden sotänäyttämöiden hyväksi. Olen siksi
päättänyt vahventaa sen torjuntakykyä erityisesti siellä, missä
aloitamme kaukotaistelun Englantia vastaan. Sillä siellä sen täy-
tyy ja se tulee hyökkäämään, siellä tullaan – ellen kokonaan
erehdy – käymään ratkaiseva maihinnousutaistelu.” Se oli täy-
sin Hitlerin tyyliä. Hän muuten erehtyi sitten vain ajankohdan
suhteen. Hän arveli, että Englannista aloitetaan maihinnousu-
hyökkäys jo vuoden 1944 alussa.

Marraskuun 5. päivänä Hitler nimitti sotamarsalkka Romme-
lin erityistehtävään komentajan asemassa vastaamaan maihin-
nousurintaman tarkastus- ja linnoittamistehtävistä. Hänellä oli
siis siitä lähtien melkein kaikki valtuudet Ranskan rannikon
puolustamiseksi. Rommel oli noihin aikoihin vielä Hitlerin eh-
doton kannattaja noudattaen kaikkia hänen määräyksiään ilman
vastaväitteitä. Sen mukaisesti hän myös uppoutui koko tarmol-
laan uuteen tehtäväänsä.

Marraskuun 7. päivänä Hitler vastaanotti jälleen sotamar-
salkka v. Mansteinin, joka oli huolissaan Kiovan ja Krimin
takia. Hitler ei suostunut keskustelemaan Krimistä ja Nikopo-
lista – siellä olevien mangaaniesiintymien vuoksi – mutta antoi
sitten käyttöön kolme tulossa olevaa divisioonaa, ei suinkaan
taisteluun Kiovan alueesta vaan nimenomaan toimintaan eteläs-

sä Krimin rintamalla. Hän oli siten valmis ottamaan itärintamalla suuren riskin. Yhä edelleen hänen suurin mielenkiintonsa oli valtakunnan ilmapuolustuksessa. Hän sanoi, että ”lentäminen” oli ratkaisevaa vuodelle 1944 nähden tärkeimpänä välineenä nopean pommituskoneen. Hän tiedusteli jatkuvasti sen kehittämistä ja tuli kärsimättömäksi lentokoneiden pitkien toimitusaikojen vuoksi.

Marraskuun 8. päivänä iltapäivällä Hitler puhui huolimatta jännittyneestä tilanteesta kuitenkin Münchenissä ”vanhoille taistelijoille”. Tuossa piirissä hän esiintyi kuten aina hyvin vapaasti ja avomielisesti. Hän mainitsi Venäjällä käytyjen taistelujen tavattoman raskauden ja siellä nähdyt sotilaittemme vaikuttavat suoritukset. Mutta hän käsitteli myös ”eläimellisiä pommitushyökkäyksiä” kotimaan kaupunkeihin sekä niistä aiheutuneita naisten ja lasten kärsimyksiä. Johtopäätöksenä oli jälleen: ”Jatkukoon tämä sota kuinka kauan tahansa, koskaan Saksa ei tule antautumaan”. Lopuksi hän totesi, että Kaitselmuksen apu oli meille taattu ja tulisi lahjoittamaan meille voiton.

Puheensa jälkeen Hitler ajoi muutamiksi päiviksi Obersalzbergiin. Siitä kehkeytyi huolimatta jatkuvasti virtaavista itärintaman tapahtumista ja kotimaan pommituksista kertovista ilmoituksista hyvin rentouttava viikko. Taivaanranta oli äkkiä toisennäköinen, ja myös Hileristä huomasi, että hän nautti läheisestä, yksityisestä ilmapiiristä.

Marraskuun 16. päivänä saavuimme takaisin Wolfschanzeen. Siellä odotti Hitleriä jo suurlähettiläs v. Papen. Hän tiesi kertoa, että muutamaa päivää aiemmin olivat vihollisvaltioidemme ulkoministerit pitäneet kokouksen Moskovassa. Hän tiesi myös, että kolme valtionpäämiestä, Roosevelt, Stalin ja Churchill, tulisivat tapaamaan piakkoin. Papen vastusti jatkuvasti ja myös menestyksellisesti vihollistemme ponnisteluja saada Turkki siirtymään vastustajiemme leiriin. Lisäksi Papen toi hyvin salaisen tiedon. Hänen oli onnistunut värvätä Ankarassa vakoilijaksi brittiläisen suurlähettilään palvelija, jolla oli tilaisuus hankkia kaikkein salaisimpiakin papereita. Tämä oli tosin kiinnostunut myös hyvästä palkkiosta. Papen toi nyt ensimmäi-

set tiedot operaatio ”Overlordista”, joskaan niihin ei sisältynyt mitään yksityiskohtia. Hän piti myös tilannetta niin huolestuttavana, että vaati ehdottomasti pitämään Krimin saksalaisten käsissä, jotta turkkilaisten puolueettomuus voitaisiin edelleen säilyttää. Se vaarantuisi heti venäläisten saatua lisämenestystä. Siinä suhteessa hänen mielipiteensä yhtyivät Hitlerin näkemyksiin.

Torjunnan kestävyys

Myöhäissyksyllä 1943 yllätyin yhä uudelleen torjuntamme kestävydestä massiivisia venäläisten hyökkäyksiä vastaan. Lopulta heidän onnistui kuitenkin saada syvä murto meidän 2. Armeijamme ja 4. Panssariarmeijamme alueilla Kiovan ja Homelin välillä, niin että se ulottui melkein 150 kilometriä selustaan. Joitain seutuja, kuten Žitomir, onnistuttiin valtaamaan takaisin, mutta kaikkiaan oli venäläisten menestys huomattava. Toistaiseksi kyettiin pysäyttämään myös etenemiset keskustan ja pohjoisen armeijaryhmän alueilla. Ilahduttavaa sen sijaan ei ollut venäläisten menestys etelässä Armeijaryhmä A:n alueella. Siellä he ylittivät Dnjeprin ja siirsivät rintamansa linjalle Herson, Nikopol, Krivoi Rog ja Kirovograd. Tämä murto Melitopolista Dnjeprille oli erityisen epämiellyttävä. Oli hämmästyttävää, millä taitavuudella venäläiset löysivät hyökkäystään varten useimmiten armeijaryhmien sauma-alueet.

Marraskuun 20. päivänä Hitler lensi päiväksi Breslauhun. Siellä oli koolla eri puolustushaarojen ylivänrikkejä Jahrhunderthallessa. Ei ollut enää mahdollista pitää tuota kokoontumista Berliinissä. Urheilupalatsi oli tuhoutunut. Hitler puhui hyvin vakavasti tämän vuoden upseerien jälkikasvulle. Hän sanoi, että kansa, joka häviää, lopettaa olemassaolonsa. Sen tähden täytyi jokaisen saksalaisen sotilaan tietää: ”että tämä julma taistelu, jota vihollisemme ovat halunneet, on velvoittanut ja pakottanut meidät siihen, että sitä ei voi päättää kuin Saksan voittoon”. Ja tuon voiton saavuttamiseksi täytyi kaikkien olla

”täynnä yhtä ja vankkumatonta uskoa ikuiseen Saksaan”. So-
tamarsalkka Keitel päätti tilaisuuden Hitlerille annetulla lu-
pauksella. Nuorten upseerien myrskyisten suosionosoitusten ja
”Sieg Heil” -huutojen saattamana Hitler poistui hallista, eikä
tuo kaiku ollut jättämättä häneen vaikutusta.

Me 262:n esittely

Pahoja vaurioita ja laajaa hävitystä erityisesti Berliinin keskus-
tassa aiheuttivat hyökkäykset marraskuun 22. ja 23. päivinä.
Berliinin aluejohtaja, tohtori Goebbels raportoi henkilökohtai-
sesti Hitlerille noista hyökkäyksistä. Hän kertoi myös tavatto-
man lujasti asenteesta, jolla kaupunkilaiset olivat kestäneet noi-
na kahtena yönä. Hitler oli jälleen täynnä suuttumusta ja vim-
maa ilmavoimia kohtaan, joilla ei vieläkään ollut kykyä hajoittaa
tuollaisia hyökkäyksiä.

Voimakkaasti ja katkerasti hän toisti nuo moitteet muutamaa
päivää myöhemmin marraskuun 26. päivänä, jolloin pidettiin
hänen jännityksellä odottamansa lentokone-esittely Insterbur-
gin lentokentällä. Sinne olivat kokoontuneet kaikki lentokonei-
den valmistuksesta vastuussa olleet henkilöt: Göring, Milch,
Speer, Saur, Messerschmitt, Galland, Vorwald jne. Ilmavoimat
olivat mielestäni tehneet jälleen virheen ottaessaan esittelyyn
lähes yksinomaan sellaista kalustoa, joka ei ollut vielä toiminta-
valmista. Hitler kulki rauhassa esillepantujen lentokoneiden
pitkien rivistöjen ohi. Siellä seisoivat muun muassa uusimmat
Me 109 ja Me 410, Ar 234, Do 335 ja Me 262. Milch saattoi
häntä ja kykeni selostamaan kaikkea kalustoa. Siellä Hitler näki
ensi kerran Me 262:n ollen sen ulkonäöstä hyvin ihastunut. Hän
kutsui Messerschmittin luokseen ja asetti tälle välittömästi vas-
tattavaksi kysymyksen, voitaisiinko tuota lentokonetta rakentaa
myös pommituskoneeksi. Messerschmitt vastasi myöntävästi ja
sanoi sitten, että kone voisi kuljettaa kaksi 250 kilon pommia.
Hitler sanoi siihen vain: ”Tämä on pikapommittaja”. Hän vaati
Me 262:n varustettavaksi vain siten. Milch yritti korjata Hitlerin

ratkaisua siten, että vain osa valmistettavista koneista varattaisiin pommitustehtäviin, mutta hän epäonnistui Hitlerin pysyessä tiukasti päätöksessään. Myös Göring, joka palasi muutaman päivän kuluttua tähän aiheeseen, torjuttiin päättäväisesti. Mutta ilmavoimat saattoivat markkinoida tuota lentokonetta vain hävittäjäpommittajana, sillä nopean pommittajan tehtäviin oli välttämätöntä asentaa lisävarustus pommien ripustamiseksi ja tähtäyslaitteita varten. Hitler hyväksyi tämän välttämättömyytensä. Paluumatkalla Wolfschanzeen minulla oli tilaisuus vielä kerran puhua hänen kanssaan tuosta pulmasta, jolloin yritin pelastaa Me 262:n hävittäjäkoneeksi. Hän sanoi minun olevan periaatteessa oikeassa, ja hän itse halusi valtakunnassa olevan enemmän hävittäjiä, mutta hän perusteli vaatimustaan poliittisilla syillä. Suurin vaara lähiaikoina olisi liittoutuneiden maihinnousussa Ranskaan. Täytyi tehdä kaikki mahdollinen, jotta tuo maihinnousu estettäisiin.

Teheranin konferenssi

Marraskuun 28. päivänä alkoi Teheranissa valtionpäämiesten keskeinen konferenssi. Roosevelt, Stalin ja Churchill olivat saapuneet sinne viikoksi suuren upseereista ja johtavista poliitikoista koostuneen esikunnan kanssa. Konferenssin tulokset saimme tietoomme vasta vähitellen, enimmäkseen Ankarasta Papenin ”luottomiehen” välityksellä Englannin suurlähetystöstä. Teheranissa oli täytynyt olla tietojemme mukaan huomattavia vastakohtaisuuksia ja vaikeuksia. Ensi sijassa ne koskivat yksimielisyyden saavuttamista maihinnoususta Eurooppaan. Roosevelt ajoi vaatimuksensa läpi vastoin Churchillin mielipidettä joten päätettiin, että maihinnousu olisi tehtävä Englannista Pohjois-Ranskaan. Churchill oli halunnut nousta maihin Pohjois-Kreikassa. Hitler päätteli siitä, että Churchill tahtoi siten työntää kiilaa saksalaisten ja venäläisten väliin, mihin venäläiset eivät kyllä mitenkään suostuisi, koska he eivät silloin saisi toivottua vaikutusta Balkanilla. Hitler sai Papenin ilmoituksista

tietää, että maihinnousu ei vielä välittömästi olisi edessä, ja hän painosti vahvistamaan puolustusta Kanaalin rannikolla.

Joulukuu kului Venäjän rintamalla rauhallisempana kuin oli pelätty. Myös valtakunnan alueella hellittivät lakkaamatta jatkuneet ilmahyökkäykset hieman. Englantilaiset yrittivät tuhota 96 lähetysalustaa, jotka oli rakennettu V1-aseille Englantia vastaan suunnattavia hyökkäyksiä varten. Heidän onnistui tuhota noin neljännes noista alustoista. Mutta nuo vahingot kyettiin korjaamaan. Englantilaiset seurasivat lähetysalustojen rakentamista selvästi huolissaan, mikä antoi Hitlerille aiheen kii-rehtiä lentävien pommien rakentamista. Hän valitti kovasti sitä, että nuo taisteluvälineet eivät jo nyt olleet käytettävissä.

Puolueen johtoesikunta OKW:n yhteyteen

Joulukuussa Hitler antoi käskyn muodostaa OKW:n yhteyteen kansallissosialistisen johtoesikunnan (''NS-Führungsstab''). Sen päälliköksi nimitettiin jalkaväenkenraali Reinecke. Tarkoituksena oli ollut jo pitemmän aikaa tehdä tuo ratkaisu, josta varsinkin maavoimien piirissä oli kovasti väitely. Hitler päätyi siihen keskusteltuaan Himmlerin, Bormannin ja monien SS-upseerien kanssa. Hänelle oli tähdennetty jatkuvasti sitä, että vihollisen propaganda kohdistui taisteleviin rintamiin, jotta ne horjuisivat kansallissosialistisessa asenteessaan. Erityisenä vaarana Hitler ja hänen keskustelutoverinsa näkivät ''Seydlitz-upseerien'' vetoomukset. He lähettivät niitä yli rintaman kehottaen upseereita ja miehistöä lopettamaan taistelun. Tuonlaatuista propagandaa vastaan Hitler halusi puolustautua. Kenraali Reinecke sai määräyksen muodostaa ''kansallissosialistisen johdon upseerikunnan'' (''NS-Führungsoffizierkorps''), kouluttaa sen ja lähettää sitten rintamalle. Tämä tapahtuikin vuoden 1944 kuluessa. Organisaatio sai jonkin verran jopa tunnustusta osakseen, koska sen upseerit työskentelivät sotilaitten huolenpidosta vastaavissa tehtävissä. Monet varsinaiset upseerit torjuivat kuitenkin tuon organisaation jäsenet ja heidän toi-

mintansa. Sodan kehitys kaikkine vaikeuksineen ei enää sallinut instituution päästä täyteen toimintaan.

Joulun ajan 1943 vietin – ensi kertaa sodan aikana – kotona perheeni parissa. Joulukuun 18. päivänä meni eräs kälyistäni vihille. Kahden iloisen, jälleen rauhallisesta elämästä muistuttavan päivän jälkeen vietin vielä joulujuhlaa perheeni kanssa. Ne olivat unohtumattoman hienoja päiviä.

Vaikea tilanne vuoden vaihteessa

Sodan todellisuus kohtasi minut heti palattuani Wolfschanzeen. Joulukuun 26. päivänä oli suuramiraali Dönitz ilmoittanut Scharnhorstin tuhosta. Taistelulaiva oli pantu toimintaan erästä saattuetta vastaan Norjan merellä, ja se oli siellä joutunut taisteluun. Minun täytyi todeta, että Hitler osoitti vain vähäistä osanottoa tuohon menetykseen. Hän oli kuvannut jo aikoja sitten suurten alusten toimintaanpanoa sodan jatkovaiheissa tarkoituksettomaksi. Itärintamalla taas olivat venäläiset aloittaneet hyökkäyksensä uudelleen joulukuun 24. päivänä. Ensimmäiset vaikutelmat noilta joulukuun loppupäiviltä antoivat aiheen arvella, että sillä kertaa heillä oli suurempia päämääriä silmiensä edessä.

Hitler vietti uudenvuoden aattoillan valtakunnanjohtaja Bormannin kanssa yksityistiloissaan. Siitä mitä he keskustelivat, ei ole kukaan kuullut. Vuoden 1943 kuluessa olivat venäläiset heittäneet meidät takaisinpäin Donilta Dnjeprille ja rintaman keskiosalla Moskovan edustalta Smolenskin taa. Oli vaikeaa saada tietää Hitlerin todellisia ajatuksia tilanteesta. Yritin hahmotella itselleni kuvaa kaikkine myönteisine ja kielteisine tekijöineen, ja kävin myös useita keskusteluja Hitlerin kanssa. Hän esitti usein vastakkaisia mielipiteitä. Venäläisten menestykset tämän vuoden aikana eivät olleet sittenkään kovin paljon satuttaneet häntä. Saksalaisten rintamat kulkivat vielä kaukana rajoiltamme. Yhä vieläkin oli tilaa kylliksi sotatoimia varten. Suurin vaara lisääntyvän venäläisen painostuksen ohella tuntui ole-

van oman taisteluvoimamme vähenemisessä. En ollut aivan varma, oliko Hitler siitä selvillä. Verrattuna edelliseen vuodenvaihteeseen olimme mielestäni selvästi huonommassa tilanteessa.

Armeijaryhmien komentajat olivat olleet yhä useammin Hitlerin luona. He vaativat joka kerta rintaman vetämistä taaksepäin voimien säästämiseksi ja välttämättömien reservien muodostamiseksi. Kuitenkaan Hitler ei suostunut sellaisiin vaatimuksiin. Tuloksena oli vakava joukkojen suonenisku, joka lopulta koski kokonaisia yhtymiä. Komentajat epäilivät eivätkä osanneet selittää itselleen Hitlerin johtamistoimenpiteitä edes entisenkään vertaa. Hitleriä myös kaivoi epäily, että komentajat eivät enää luota häneen. Ja kuitenkin hän halusi jatkaa taistelua. Hänellä ei ollut muuta mahdollisuutta. Lyhytaikaisesti vaikuttavat torjuntavoitot vahvistivat häntä vielä mielipiteissään ja käsityksissään. Minusta tuntui, että hän tuskin uhrasi huomiota katastrofaalisille menetyksille. Näkymät pikaiselle täydennykselle ja joukkojen huoltamiselle olivat niin heikot, että kukaan ei enää niihin uskonut. Jos siitä huolimatta maavoimien pääosat suhtautuivat luottavaisesti uuteen vuoteen, siihen vaikutti yksinomaan heidän uskonsa Hitleriin. Niin paljon kun johtavat kenraalit olivatkin menettäneet ehdotonta luottamustaan Hitleriin, yhtä paljon vastaavasti tavallinen sotilas vielä luotti hänen johtoonsa. En epäillyt, että vain tuota tosiasiaa oli kiittäminen rintamien kestämisestä.

Vuoden 1943 kuluessa oli Waffen-SS:n merkitys yhä kasvanut. Himmler oli sodan alusta alkaen, ennen kaikkea kuitenkin Venäjän sotaretken alusta, kehittänyt systemaattisesti noita joukkoja. Hitler myötäili tällöin kaikkia hänen vaatimuksiaan. Niitä perustettiin divisioona toisensa jälkeen etuoikeutettuina henkilöstön ja etenkin materiaalin suhteen. Vähitellen syntyi täysin uusi Wehrmachtin osa, ikään kuin puolustushaara, joka jo vuonna 1943 mutta vielä enemmän 1944 asetettiin taisteluun erityisen vaaranalaisilla rintamanosilla. Hitler oli tavattoman ylpeä noista SS-joukoista luottaen täysin niihin ja niiden johtajiin.

Kokosin tuon vuodenvaihteen tienoilla täysin henkilökohtaisia ajatuksiani; ennen kaikkea ajattelin luonnollisesti ilmasodan kulkua. Oli tullut aivan selväksi, että me saksalaiset emme enää voineet kumota englantilaisten ja amerikkalaisten saavuttamaa ylivoimaa ilmassa. Hitler uskoi, että uudet lentokoneet tulisivat seuraavan kevään tai kesän kuluessa joukoille. Sanoin hänelle, että en pitänyt sitä mahdollisena. Toivoin vain, että Milchin ponnistelut kohottaa vanhojen tunnettujen tyyppien, kuten Me 109:n ja FW 190:n, tuotantolukuja edelleen tuottaisivat tulosta, jolloin joukkomme ainakin siten saisivat riittävästi kalustotäydennystä. Enempää ei vuodelle 1944 ollut toivottavissa. En ollut uskonut enää aikoihin voittoon, mutta en myöskään tappioon. Vuodenvaihteessa 1943/44 olin vakuuttunut siitä, että Hitlerin kuitenkin onnistuisi vielä löytää poliittinen ja sotilaallinen ratkaisu. Tuon paradoksaalisen ajatuksen haltijana en ollut yksin.

Vuosi 1944 alkoi yhtä monien huolien täyttämänä kuin edellisenkin oli päättynyt. Siihen tuli lisää vain nyt varmuudella odotettavissa oleva amerikkalais-brittiläinen maihinnousu. Tarkemmin tarkastellessa eri rintamia täytyi minun todeta, että voimat eivät oikeastaan riittäneet missään torjumaan vihollisten hyökkäyksiä. Hitler otti tuollaiset ilmoitukset vastaan stoalaisella tyyneydellä ja välinpitämättömän tuntuisesti, mutta hän tuli hyvin vihaiseksi, jos hän totesi, ettei hänen varoituksiaan ollut otettu huomioon. Hän ei selvittänyt sitä itselleen, että mahdollisuudet vastarintaan olivat tulleet aivan vähäisiksi.

Varustelukysymyksiä

Päätehtävänsä noihin aikoihin Hitler näki varustelun alalla. Vihollisen ilmahyökkäykset olivat kuluneina viikkoina aiheuttaneet tuotannolle pahoja vahinkoja ja kesti aina jonkin aikaa korjata tappioita siirtojen avulla. Tuo aikatekijä painoi erityisen paljon. Varusteluministeri Speer oli juuri noina talvikuukausina polvivamman ja keuhkosairauden vuoksi useita kuukausia pois pelistä. Hän makasi aluksi sairaalassa Hohenlychenissä. Hänen

edustajansa maavoimien varustelussa oli Saur, tavattoman toimielias ja aktiivinen Speerin kilpailija, jolla oli häikäilemättömyyttä monesti sietämättömyyteen saakka. Ilmavoimien varustelusta vastasi ainoana sotamarsalkka Milch. Hän totteli vain Göringiä. Saur ei ottanut mitenkään huomioon ilmavoimien vaatimuksia ja toiveita. Hän ”hallitsi” aina ratkaisuilla, joita Hitler teki toistensa kanssa ristiriitaisissa varustelukysymyksissä.

Tammikuun 4. päivänä, vielä ennen Speerin sairastumista, Hitler piti varusteluneuvottelun päämajassa Itä-Preussissa. Sinne olivat saapuneet sotamarsalkat Milch ja Keitel sekä muina osanottajina Speer, Backe, Himmler ja Sauckel. Erimielisyyksiä syntyi jo työvoimaohjelmassa. Sauckel sitoutui hankkimaan neljä miljoonaa työläistä saaden siihen Hitlerin täyden tuen. Sen lisäksi Hitler vaati kiirehdittäväksi uusien sukellusveneidien ja suihkulentokoneiden valmistusta. Hitler elätteli Ins-terburgin kentän lentokonenäyttelystä alkaen vääriä käsityksiä suihkukoneiden valmistuksesta. Hän oli siinä luulossa, että ensimmäiset koneet pommitukseen varustettuina voisivat tulla rintamalle jo helmikuussa. Se ei ollut mahdollista. Täytyi tehdä ensin uusi moottori, jonka valmistuminen arvioitiin vasta toukokuulle. Siitä Hitler ei tiennyt kuitenkaan vielä mitään. Hän oli saanut vääriä tietoja, eikä kukaan katsonut velvollisuudekseen ryhtyä niitä oikomaan.

Suureksi mielihyväkseen Hitler sai tiedon, että erikoistuomioistuim Veronassa oli 10. tammikuuta tuominnut kuolemaan kaikki Suuren Fasistineuvoston jäsenet, jotka olivat erottaneet Mussolinin heinäkuun 24. päivänä 1943. Viisi neuvoston jäsentä oli otettu kiinni, ja heidät teloitettiin aamulla 11. tammikuuta. Heidän joukossaan oli myös Mussolinin vävy Ciano. Hänen vaimonsa Eddan onnistui paeta Sveitsiin.

Puhuttelu tammikuun 27. päivänä

Tammikuun 27. päivänä kääntyi Hitler pitkähköllä puheella sotamarsalkoiden ja kenraalien puoleen. He olivat saaneet kahta päivää aiemmin Posenissa monia ohjeita ja joutuneet silloin kuulemaan myös Himmlerin puheen. Tämän ”oppijakson” päätöksen muodosti Hitlerin puhe Wolfschanzessa. Hän puhui kansallissosialistisen aatteen kehityksestä kansan keskuudessa sellaisena kuin olimme sen kokeneet. Tilaisuus sai loppua kohden dramaattisen sävyn. Hitler sanoi: ”Lopulta minulla täytyy olla, jos minä muuten ylimpänä johtajana olisin jo jäänyt pulaan, suojanani viimeisenä joukkona koko upseerikunta, joka puolustaisi minua ympärilläni seisten paljastetuin miekoin, aivan kuin jokaisen sotamarsalkan, jokaisen kenraalieverstin, jokaisen komentavan kenraalin, jokaisen divisioonan komentajan ja jokaisen rykmentinkomentajan täytyy voida odottaa, että heidän alaisensa seisovat kriittisinä hetkinä heidän puolellaan.” Silloin esitti sotamarsalkka v. Manstein välihuudon: ”Niin tulee myös olemaan, Johtajani”. Hitler jatkoi sitten: ”Se on hyvä, jos niin on, silloin emme tule koskaan häviämään tätä sotaa . . . Panen tuon asian mielihyvin muistiini, sotamarsalkka von Manstein.” Hitler oli kuitenkin ymmärtänyt tuon välihuudon hieman väärin. Hän uskoi erottavansa siinä moitteen, että hän, Hitler, ei luottanut upseeristoon. En tiedä, halusiko Manstein sen sanoa siinä mielessä. Silloin minulla ei ollut sellaista vaikutelmaa, vaan olin vakuuttunut Mansteinin rehellisestä tarkoituksesta. Hitler jatkoi puhettaan vielä yli puoli tuntia ja päätti sen sanoilla: ”Minulla ei ole esitettävänä muuta kehotusta kuin mukailla sitä luonnonlakia, joka sanoo, että vain se saa elää, joka taistelee elämänsä puolesta ja on silloin valmis tarvittaessa myös asettamaan oman henkensä vaaranalaiseksi.”

Krimin menettäminen

Sota Venäjän rintamilla jatkui tammikuun vähentymättömällä voimalla. Hitler vaati yhä uudelleen Nikopolin ja Krimin pitämistä. Mutta molemmat menetettiin lähiviikkojen kuluessa. Nikopol sortui helmikuun 8. päivänä, ja taistelut Krimillä päättyivät toukokuun alkupuolella.

Turkki lopetti kromin toimittamisen, mitä Hitler oli aina pelännytkin. Muilla itärintaman osilla onnistuttiin vielä torjumaan venäläisten hyökkäykset. Mutta jokainen paikallinen menestys sai päällensä uusien venäläisten joukkojen hyökkäyksen. Oli uskomatonta, kuinka paljon uusia yhtymiä vihollinen saattoi aina uudestaan heittää rintamalle, kun taas meidän joukkomme kuluivat vähitellen loppuun. Täydennystä ei Saksasta ollut enää saatavissa, vähät tuoreet divisioonat siirrettiin länteen tai etelään. Hitler laskelmoi, että saksalaista rintamaa täytyi vähitellen vetää taaksepäin. Huhtikuun 10. päivänä meni Odessa. Huhtikuun lopulla seisoivat venäläiset linjalla Tarnopol–Kovel. Etenemisen jatkaminen ei kuitenkaan ollut mahdollista kelirikon vuoksi. Pohjoista armeijaryhmää vedettiin hitaasti taaksepäin, ja sen rintama oli raskaitten taistelujen ja tappioiden jälkeen maaliskuussa Peipsijärvellä. Tammikuun lopussa Hitler oli vaihtanut sotamarsalkka v. Kuchlerin toistaiseksi kenraaliversti Modeliin. Maaliskuun lopusta alkaen koko rintamalla vallitsi muutaman viikon pituinen rauhallinen jakso. Lieju esti säännönmukaisen sodankäynnin.

Mansteinin ja Kleistin vapauttaminen

Maaliskuun 30. päiväksi Hitler oli kutsunut luokseen Berghofiin sotamarsalkka v. Mansteinin ja v. Kleistin. Hän ilmoitti heille vapauttamisesta virkatehtävistään. Molempien kohdalla hän menetteli hyvin tahdikkaasti. Manstein sai miekat ritariristinsä tammenlehviin. Mutta kaikesta jäi kuitenkin epämiellyttävä sivumaku. Manstein uskoi, että Göring ja Himmler olivat raivan-

neet hänet pois asemastaan. Zeitzler pyysi noihin aikoihin Hitleriä vapauttamaan myös hänet tehtävistään. Sen Hitler torjui pontevasti. Kleistin ja Mansteinin erottamisen syynä oli ennen kaikkea se, että he torjuivat täysin Hitlerin johtamisperiaatteet. Mansteinin seuraajaksi tuli sotamarsalkaksi ylennettynä kenraalieversti Model, kun taas Schörner seurasi Kleistia. Näiltä molemmilta Hitler odotti johtamistoiminnassa kovempia otteita ja häikäilemättömyyttä. Hän oli yhä sitä mieltä, että venäläiset olivat kärsineet vuonna 1943 paljon tappioita, ja Stalinin voimat ovat hajoamassa. Oliko tuo hänen todellinen mielipiteensä, sitä en ole voinut saada selville. Hän horjui ajoittain rehellisen, jopa vakavan näkemyksen ja perusteettoman luottavaisuuden välillä. Viimemainittua hän ei voinut saada ainakaan Zeitzlerin selvistä tilanneselostuksista. Hitler puhui myös toistuvasti mahdollisesta välirikosta idän ja lännen välillä. Tällöin hän yliarvosti tiettyjä venäläisiä viitteitä, joissa minä näin aina vain Stalinin jääkylmän laskelmoinnin, jolla hän pyrki saamaan liittolaisensa myötämie-
lisiksi suunnitelmilleen.

Taisteluja Italiassa

Italian sota-näyttämöllä oli myös alkanut uusia taisteluja tammi-kuun 4. päivänä. Englantilaisilla ja amerikkalaisilla vallitsi sopu rinnakkaisissa hyökkäyksissään. He tarvitsivat jokaista uutta operaatiota varten pitkän valmistautumisajan. Cassinon vuoren eteläpuolella he pääsivät vain hitaasti eteenpäin. Myöskään amerikkalaisten menestyksellinen maihinnousu Nettunoon ei saanut aikaan nopeaa heilahdusta tilanteessa. He tarvitsivat peräti kahdeksan päivää aloittaakseen ensimmäisen hyökkäyksen pohjoiseen. Kesselring käytti aikaa hyväkseen rakentaakseen vahvan torjunnan. Hitler oli siirräntänyt sinne joukkoja Ranskasta ja Balkanilta vaatien tuottamaan Italiassa amerikkalaisille tuntuvan tappion. Päivää ennen uutta hyökkäystä helmikuun 15. päivänä amerikkalaiset pommittivat raskaasti Monte Cassinon luostaria tuhoten sen täydellisesti. Sitä ennen

oli onnistuttu kuljettamaan luostarin korvaamattomat taidearteet turvaan. Luostarin alueella ei ollut yhtään saksalaista sotilasta. Silti amerikkalaiset uskoivat, että heidän täytyi tuhota tuo kohde. Se oli puhdasta barbaarisuutta. Munkit ja muut asukkaat saattoivat suojautua laajoihin maanalaisiin tiloihin, eivätkä he kärsineet tappioita.

Ilmahyökkäyksiä varusteluteollisuutta vastaan

Ilmaterrori valtakunnan aluetta vastaan oli vuoden alussa jälleen lisääntynyt. Tammikuun 11. päivänä hyökkäsivät amerikkalaiset pommittajat päiväsaikaan ilmavoimien varustelutehtaita vastaan Halberstadtissa, Oscherslebenissä, Braunschweigissa ja Magdeburgissa. He menettivät 59 lentokonetta, mutta myös meidän hävittäjiämme tuhoutui 40. Saksan ilmavoimat kirjasiivat tuon torjuntatuloksen menestykseksi. Tietty pelotusvaikutus oli havaittavissa, sillä yli neljään viikkoon ei tapahtunut sitten hyökkäyksiä päivällä. Mutta tammikuun 20. päivänä tekivät englantilaiset rajun yöhyökkäyksen Berliiniin, jolloin siviiliväestöä joutui paljon uhriksi, mutta varusteluteollisuus ei juuri kärsinyt vaurioita. Goebbelsin raportoitua hyökkäyksestä puhelimitse Hitlerille tämä suuntasi jälleen moitteita ilmavoimia vastaan.

Helmikuun 20. päivänä alkoivat amerikkalaiset päiväoffensiivinsä brittiläisten ja amerikkalaisten kaukohävittäjien saattamina. Heidän kohteinaan olivat hävittäjiä valmistavat tehtaat Leipzigin alueella ja kuulalaakeritehtaat Schweinfurtissa, Stuttgartissa ja Augsburgissa. Joistakin tehtaista tuhoutui 75 %. Hävittäjälentokoneiden tuotanto vajosi noin 800 kappaleeseen kuukaudessa. Hyökkäykset toistuivat ja saattoivat ilmavoimien varustelun hyvin vaikeaan tilanteeseen. Milch kehitteli ajatusta siirtää hävittäjäkoneiden tuotanto Speerin käsiin, ja hän puhui myös tälle suunnitelmastaan eräällä käynnillä Hohenlychenissä. Speer ymmärsi asian tärkeyden tietäen myös, että nyt oli viimeinen hetki saada ilmavoimien ja erityisesti hävittäjälentoko-

neiden tuotantoon vauhtia. Sen jälkeen kun amerikkalaiset olivat pommittaneet viisi päivää keskeytyksettä hävittäjätehtaita, syntyi päätös siirtää ”hävittäjäesikunta” Speerin edustajan Saurin alaisuuteen.

Attentaattihuhuja

Noina päivinä helmikuussa 1944 Hitler sai normaalien päivittäisten lehdistöraporttien yhteydessä Tukholmasta ilmoituksen, jossa todettiin lyhyesti ja asiallisesti, että Hitleriä varten oli jo määrätty murhaaja, maavoimien yleisesikuntaupseeri, joka yksinkertaisesti ampuisi Hitlerin pistoolilla. Hitler kutsui minut luokseen, antoi minulle sitten raportin ja ohjeen tehdä kaikki mahdollinen sellaisen attentaatin estämiseksi. Keskustelin tuosta asiasta Johtajanpäämajan komendantin ja SS-Standartenführer Rattenhuberin kanssa. Hänen velvollisuuksiaan oli Hitlerin henkilökohtainen suojaaminen. Tulimme siihen tulokseen, että heti siitä lähtien oli aloitettava mukanatuotavien asiakirjasalkkujen tarkastus, ehkäpä myös kaikkien vierailijoiden perusteellinen tutkinta mahdollisten kätkeytyneiden aseiden löytämiseksi. Kysyin Hitleriltä, kuinka laaja tuon kontrollin olisi oltava. Hän torjui tarkan tarkastusjärjestelmän toistaiseksi. Kaikkia vierailijoita täytyi kuitenkin tarkkailla jatkuvasti, ja erityisesti raskaita salkkuja tuli vartioida. Noita toimenpiteitä ei enää toteutettu Itä-Preussissa, sillä muutama päivä tuon keskustelun jälkeen nousimme junaan ja siirsimme päämajan Obersalzbergiin ja Berchtesgadeniin. Hitler piti aiheena tilapäiseen johtamiseen Obersalzbergistä suunnitelmaa vahvistaa hänen bunkkerinsa betonisia seiniä ja kattoja. Obersalzbergissä kysyin heti jälleen Hitleriltä, mitä toimenpiteitä vieraiden tarkastamiseksi siellä ryhdyttäisiin toteuttamaan. Hän ei tuntunut kiinnostuvan tuosta aiheesta mutta sanoi keskustelevänsä siitä suoraan Rattenhuberin kanssa. En tiedä, käytiinkö sitten tuollaista keskustelua. Joka tapauksessa Obersalzbergissä mikään ei muuttunut siihen asti noudatetuissa suurpiirteisissä turvallisuusjärjestelyissä.

Hanna Reitsch

Ensimmäinen mainittava tapahtuma Obersalzbergissä oli helmikuun 28. päivänä lentokapteeni Hanna Reitschin vierailu. Hitler oli teettänyt rouva Troostilla Münchenissä erittäin kauniin kunniakirjan Hanna Reitschiä varten rautaristin 1. luokan kunniamerkin luovuttamiseksi, minkä hän halusi tehdä henkilökohtaisesti. Istuimme kolmisin teellä Berghofin suuressa salissa. Hanna Reitsch käytti heti tilaisuutta hyväkseen alkaen puhumaan hänelle silloin tärkeästä aiheesta. Hän ehdotti, että japanilainen Kamikaze-toiminta myös Saksassa valmisteltaisiin ja mahdollisesti toimeenpantaisiin. Hän kertoi Hitlerille jo tehdyistä valmisteluista ja odotti tämän hyväksymistä. Hitler suhtautui ajatukseen itsemurhalentotoiminnasta täysin torjuvasti. Hän puhui perusteellisesti sitä vastaan viittaamalla uusiin varusteluohjelmiin laivaston ja ilmavoimien piirissä sekä kertomalla pikaisesta uusien suihkukoneiden käyttöönotosta. Hanna Reitsch kykeni muodostamaan noista tarkoituspereistä paremman kuvan tietäen niiden toteuttamisen vaikeaksi ja myös sen, että kuluisi vielä kuukausia, ennen kuin ilmavoimat voisivat ottaa Me 262:n käyttöön. Tämän hän sanoi myös Hitlerille, joka oli yllättynyt Hanna Reitschin tavasta esittää mielipiteensä avoimesti ja vapautuneesti. Hitler sanoi kuitenkin, että tällä ei ollut tietoa valmistelujen viime vaiheesta eikä näin ollen mahdollisuutta arvioida tilannetta oikein. Olin iloinen siitä, että Hitler sai tuosta varusteluprojektista kerrankin tietoa myös muilta tahoilta, jolloin hänelle kerrottiin rehellisesti asioita. Kuitenkin hän pysyi käsityksissään ja ilmavoimille asettamissaan vaatimuksissa, joita kukaan ei ollut aivan avoimesti vastustanut. Hanna Reitsch otti vielä kerran puheeksi itsemurhatoiminnan valmistelut ja saikin Hitleriltä luvan jatkaa niitä. Tämä korosti kuitenkin, että toistaiseksi hän ei halunnut rasittaa itseään noilla suunnitelmilla. Hanna Reitsch hyvästeli Hitlerin.

Tuon vierailun päälle jäi pieni varjo. Minulle oli kuitenkin selvää, että Hitlerin epäilykset suihkukoneiden valmistuksen suhteen olivat heränneet. Kävin illalla vielä pitkähkön keskuste-

lun hänen kanssaan Hanna Reitschin vierailusta. Hän arvosti tämän henkilökohtaista toimintaa ja uhrivalmiutta hyvin korkealle, mutta hän sanoi myös, että tilanne ei sitä vielä vaadi. Minä puolestani alleviivasin Hanna Reitschin epäilyjä Me 262:n sarjatuotanto- ja toimintavalmiuden suhteen. Hitler vastasi, että ilmavoimien taholta oli annettu toisia tietoja, ja sen pitäisi ehdottomasti pysyä asetetuissa määrärajoissa. Sinä iltana tuli minulle täysin selväksi, että Hitler lähti liikkeelle yksinkertaisesti väärästä lähtökohdista. Ilmavoimien varustelua voitiin toteuttaa vain, jos tuotantolaitokset pysyivät ehjinä. Siihen ei voitu kuitenkaan luottaa, koska englantilaiset ja amerikkalaiset jatkoivat suurella menestyksellä hyökkäyksiään ”pistemaaleihin”, ja tuotantolaitosten alituiset siirrot ja evakuoinnit niistä aiheutuneina vaativat yhä enemmän ajanhukkaa.

Sodankäynti idässä

Maaliskuun alussa Hitler julkaisi maavoimien yleisesikunnan valmisteleman johtajan käskyn n:o 11 ”Linnoitettujen paikkojen päälliköille ja taistelunjohtajille”. Tuossa käskyssä sanottiin, että ”linnoitetuilla paikoilla (”feste Plätze”) on samanlaiset tehtävät kuin aikaisemmilla linnoituksilla.” Päälliköiden tuli olla ”erityisesti valikoituja, kovia sotilaita”. Sitten seurasi vielä hyvin yksityiskohtaisia lisäkäskejä, jotka asettivat korkeita vaatimuksia mutta jotka tilanteen kehityksen vuoksi tuskin olivat koskaan toteutettavissa. Hitler takertui kuitenkin sitkeästi ”linnoitettujen paikkojen” ajatukseen. Venäläisten ja amerikkalaisten hyökkäykset vyöryivät sitten niiden yli.

Huhtikuun 2. päivänä Hitler antoi armeijaryhmille maavoimien yleisesikunnan kautta operaatiokäskyn taistelujen jatkamiseksi idässä. Siinä todettiin, että venäläisten offensiivi itärintaman eteläosassa oli ohittanut huippukohtansa: ”Venäläisiltä ovat joukot kuluneet loppuun ja hajonneet pieniin osiin. Nyt on tullut aika pysäyttää venäläisten eteneminen lopullisesti.” Sitten Hitler mainitsi Kamenetsin-Podolskin alueelle saarretun

kenraali Huben panssariarmeijan vapauttamisen venäläisen puristuksesta. Se kylläkin onnistui raskain miesten ja materiaalin menetyksin. Ei kuitenkaan voinut olla puhettakaan siitä, että venäläisten eteneminen olisi ollut ”lopullisesti” pysäytettävissä. Tämä käsky osoitti, kuinka Hitler loittoni yhä enemmän tosiasioista.

Setäni Otto v. Belowin hautajaiset

Pyysin Hitleriltä lomaa matkustaakseni maaliskuun 16. päiväksi Göttingeniin 87-vuotiaana kuolleen setäni hautajaisiin. Muutamaa päivää ennen minut oli ylennetty yhdessä palvelustoverini Brauchitschin kanssa everstiksi ennen säännönmukaista aikaa. Setäni sai arvokkaan paikan Göttingenin hautausmaalla, joka oli varattu ensimmäiseen maailmansotaan osallistuneille. Hautajaisten jälkeen minulla oli vielä aikaa keskustella setäni vävyn, majuri v. Borriesin kanssa. Hän toimi huoltopäällikkönä eräässä Pohjoisen armeijaryhmän armeijakunnassa ja moitti nyt katkerasti armeijakuntansa kurjaa täydentämistä huoltotarvikkeilla. Hän oli toimittanut eri teitä valituksiansa OKH:n vastuullisille virkapaikoille mutta tuloksetta. Olin hyvin yllättynyt noista moitteista, joita en osannut selittää, joten yritin palattuani Bergohofiin tutkia tuota asiaa. Sain kuitenkin myöhemmin tietää Borriesilta, että huoltokuljetukset heinäkuun lopulla toimivat taas tyydyttävästi.

Unkarin miehittäminen

Palasin Bergohofiin vaimoni saattamana, ja hän viipyikin siellä pieniä katkoksia lukuunottamatta aina siirtymiseemme Wolfshanzeen 16. heinäkuuta asti. Hitler odotti juuri tapaamista amiraali v. Horthyn kanssa. Hitler oli tavattomasti kiihdyksissään unkarilaisten viimeisten toimenpiteitten johdosta. Ne näyttivät merkitsevän rintamanmuutosta italialaisen esikuvan mu-

kaan. Maaliskuun 18. päivänä Horthy saapui aamupäivällä Klesheimin linnaan. Hitler antoi Horthyn heti ymmärtää, että saksalaiset joukot tulevat miehittämään Unkarin seuraavana aamuna. Horthy sanoi siihen, että jos kaikki on jo päätetty, hän kai voisi matkustaa saman tien takaisin. Hänet onnistuttiin es-
tämään lähtemästä paluumatkalle tekaistulla ilmahälytyksellä. Hän rauhoittui jälleen, kävi iltapäivällä vielä keskustelun Hitlerin kanssa ja nousi sitten illalla junaan palatakseen Budapestiin. Yön kuluessa saksalaiset joukot miehittivät Unkarin. Kun Horthy saapui aamupäivällä Budapestiin, seisoi saksalainen parivartio jo hänen asuntonsa edessä. Siten oli Unkarin pulma aluksi ratkennut Saksan hyväksi.

Varusteluponnistuksia

Hitlerin pääasiallinen mielenkiinto Berghofissa maaliskuusta toukokuuhun kohdistui suuriin varusteluvaatimuksiin. Rintamat Venäjällä ja Italiassa pysyivät hämmästyttävän rauhallisina. Ranskaan Hitler melkein päivittäin odotti alkavan maihinnousun, mutta sielläkin vihollisen aktiivisuus rajoittui erilaisiin ilmahyökkäyksiin. Rommel saattoi jatkaa Atlantin-vallin rakentamista suurella teholla. Hitler puhui jatkuvasti uusien, vielä salaisten sukellusveneiden ja suihkukoneiden rakentamisesta valmiiksi. ”Jos minulla on ne käytössä, voin torjua maihinnousun”, hän sanoi luonaan vieraileville varusteluasiantuntijoille.

Huhtikuun alussa hän perehdytti keskusteluissa ”Organisatio Todtin” johtajan Xaver Dorschin suunnitelmiinsa rakentaa pomminkestävä hävittäjätehdas. Hän ajatteli silloin ensi sijassa Nordhausenin tehtaita Harz-vuoristossa. Mutta siellä oli parhaillaan jo useita tuhansia keskitysleirivankeja rakentamassa V2-aseita. Dorschin täytyi etsiä toisia maanalaisia tehtaita hävittäjiä varten. Keskustelussa Milch ja Saurin kanssa Hitler oli saanut itselleen selväksi, että hävittäjien tuotannolle piti antaa etusija maaliskuusta alkaen. Se oli ensimmäinen tulos hävittäjien tuotantovastuun siirtämisestä Milchiltä Saurille. Jo huhti-

kuusta lähtien alkoivat hävittäjien kuukausittaiset tuotantoluvut jälleen kohota. Hitler antoi tällä määräyksellä myös hiljaisen hyväksymisensä sille, että hän nyt myös itse epäili suihkukoneiden tuotannon nopeuttamista. Erittäin raskaat ilmahyökkäykset Berliiniin maaliskuun 6. ja 8. päivinä ja Nürnbergiin 30. päivänä antoivat Hitlerille jälleen aiheen moittia ilmatorjuntaa ja koko ilmavoimia. Hän jätti kokonaan huomiotta meidän hävittäjälen-
tämme rohkean mutta tosin vihollisen lukumääräisen ylivoi-
man vuoksi tuloksettomalta tuntuvan toiminnan. Berliinissä oli ammuttu alas 79 ja Nürnbergissä 95 viholliskonetta. Ilmavoimat olivat näihin tuloksiin tyytyväisiä. Kuitenkin Hitler vaati korkeampia pudotuslukuja, jotka tuskin olivat saavutettavissa. Meiltä puuttui yöhävittäjiä. Siitä huolimatta Nürnbergissä saavutettu menestys aiheutti englantilaisten hyökkäysten vaimenemisen.

Uusi Johtajanpäämaja?

Muuan suunnitelma, jota noina kuukausina yhä uudelleen arvostelimme, oli uuden suuren Johtajanpäämajan rakentaminen Sleesiaan Waldenburgin alueelle ottamalla haltuun ruhtinas Plessin omistama Fürstensteinin linna. Hitler puolusti määräys-
tään ja antoi rakentamisen Speerin tehtäväksi käyttäen keskitys-
leirien vankeja. Kävin tuolla rakennuskohteella sinä vuonna kaksi kertaa ja tulin siihen tulokseen, että en enää ehtisi nähdä sitä valmiina. Yritin vaikuttaa Speeriin, että hän saisi Hitlerin keskeyttämään työn. Speer piti sitä mahdottomana. Vaativat työt jatkuivat edelleen aikana, jolloin jokainen tonni betonia ja terästä olisi tarvittu välttämättä muualle.

Hitler vietti Berghofissa myös 55. syntymäpäiväänsä. Hän ei ollut syntymäpäiväjuhlatuulella, mutta hänen täytyi kuitenkin ottaa vastaan onnentoivotukset palvelusväeltään ennen keski-
päivän tilanneselostusta. Ruokasaliin oli toimitettu joukko syn-
tymäpäivälahjoja esim. Hoffmannilta ja Eva Braunilta. Hitler otti itselleen hieman aikaa katsellakseen niitä kaikkia rauhassa, jolloin hän näytti myös avomieliseltä ja vapautuneelta. Mutta

kun hän näki kenraali Zeitzlerin astuvan taloon, hän lähti heti saliin käymään sotilaallisia neuvotteluja. Myös Göring ja Dönitz olivat tulleet paikalle toimittaakseen puolustushaarojensa onnentoivotukset.

Huben kuolema

Seuraava vieras oli kenraali Hube, jonka oli onnistunut muutamaa päivää aikaisemmin vapauttaa komentamansa 1. Panssariarmeija venäläisten saartorenkasta ja johtaa se Tšernovitsin pohjoispuolella takaisin saksalaisten linjoille. Se oli loistava suoritus. Hitler esitti Hubelle erityisen tunnustuksensa sekä antoi hänelle briljantit ritariristin tammenlehviin ja ylennyksen kenraalieverstiksi. Hitler kuunteli sitten hyvin perusteellista kuvausta rintaman olosuhteista ja keskusteli pitkään Huben kanssa. Hitler ajatteli noina päivinä jopa Huben nimittämistä maavoimien komentajaksi. Schmundt oli neuvonut kovasti häntä tekemään tuon ratkaisun, mutta Hitler lykkäsi yhä nimitystä.

Kun Hube hyvästeli Hitleriä myöhemmin illalla, täytyi minun kiinnittää Hitlerin huomiota siihen, että Hube oli aikeissa lähteä vielä samana iltana pimeässä OKH:n yhteyslentueen koneella Berliiniin. Luvan siihen saattoi antaa vain Hitler. Huben pyydettyä lupaa Hitler myöntyi siihen käskien samalla, että minun piti huolehtia hyvän miehistön saamisesta yhteyslentueelta ja perusteellisten lähtövalmistelujen tekemisestä. Sen teinkin ja sain vaikutelman, että kaikki oli kunnossa turvallista lähtöä varten. Olin tyrmistynyt, kun sain aamulla aikaisin vielä ennen valoisan tuloa tiedon puhelimitse, että Huben kone oli syöksynyt alas. Kenraalieversti oli kuollut, ja mukana lentänyt suurlähettiläs Hewel oli saanut vammoja. Minun täytyi ilmoittaa Hitlerille tuo raskas menetys. Hitler otti tiedon vastaan aivan kuin kaksi vuotta aikaisemmin ministeri Todtin kuoltua, hiljaisena ja rauhallisena sanomatta tuskin mitään. Muutaman päivän kuluttua pidettiin Klesheimin linnan salissa Hubelle valtiollinen siunaustilaisuus, johon Hitler otti osaa. Lensin päivää myöhemmin

Berlinissä invalidihautausmaalla pidettyihin hautajaisiin. Olin tuntenut Huben jo vuodesta 1930 ja olin pitänyt häneen yhteyttä jatkuvasti kaikkina noina vuosina. Myös minuun koski syvästi tuon erinomaisen miehen poismeno.

Speerin paluu

Noina päivinä tuli ministeri Speer Obersalzbergiin. Hän halusi aloittaa taas työnsä ja oli myös kuullut monista juonitteluista hänen syrjäyttämisekseen. Hänestä näytti välttämättömältä juuri nyt pyrkiä Hitlerin läheisyyteen, kun tämä huolehti enemmän varustelukysymyksistä kuin sotatoimista rintamilla. Speerin poissaolo oli aikaansaanut viime viikkoina epämiellyttäviä päällekkäisyyksiä eri varustelun osa-alueitten kesken. Muutamat seuraajat hankkivat suosiota itselleen. Tarvittiin lujaa ja selväpiirteistä johtoa. Niin kytkeytyi Speer Obersalzbergissä taas tapahtumiin mukaan. Berliiniin hän lensi vasta toukokuun puolivälissä. Mutta hän otti kaikki langat taas käsiinsä ja käytti päivittäisiä tilaisuuksia hyväksi puhuakseen Hitlerille monista pulmistaan, joita välillä oli kerääntynyt. Ne olivat viimeiset rauhalliset viikot koko sodan aikana. Speerille oli tärkeää olla menettämättä Hitlerin luottamusta, joskin hän sisäisesti erkani tästä ja jätti monet hänen määräyksistään kaikessa hiljaisuudessa täytöntöönpanematta. Hitleriltä tämä menettely ei pysynyt salassa. Hän tiesi, että Speer ei enää uskonut voittoon.

Noina kuukausina, maaliskuusta toukokuuhun 1944, Hitler ryhtyi kanssani monesti keskusteluun kertoen silloin useita mielipiteitään sellaisiin asioihin, joista minulla ei ollut siihen mennessä mitään tietoa. Kerrankin hän sanoi aivan selvästi, että huolimatta vajavaisesta voitonuskostaan Speer oli ainoa, joka osasi nähdä koko varustelun kentän kaikkine sidonnaisuuksineen. Myös teollisuus kunnioitti häntä varauksitta: ”Jos tarvitsemme nyt joitakin varustelulle erityisen tärkeitä tuotteita, Speer on ainoa, joka pystyy ne nopeasti toimittamaan”. Huomasin, että Hitler oli valmis katsomaan läpi sormiensa Speerin

kriittistä asennetta sotaan. Sen jälkeen kun Speer oli saanut kaikki varustelukysymykset jälleen käsiinsä, hänen onnistui nopeasti palauttaa myöskin vanha luottamuksellinen yhteistyösuhte Hitleriin. Heidän suhteestaan katosivat kaikki epäluulon merkit.

Hitler ja Göring

Kuulin myös usein Hitlerin mielipiteet valtakunnanmarsalkan suhteen. Hän arvioi Göringiä yhä aikaisempien kokemuksiensa mukaisesti kuvaten häntä ”brutaaliksi ja jääkylmäksi” kriisitilanteissa: ”Hän on raudankova ja häikäilemätön mies. Pahimpina kriisiaikoina on Göring aina ollut oikea mies paikallaan”. Hitlerin mukaan hänen turhamaisuutensa ja intohimonsa loistoon olivat pinnallisia ominaisuuksia, jotka katosivat heti, kun Göringiltä alettiin vaatia tekoja. Yllätyin siitä, että Göring oli yhä Hitlerin silmissä noin korkealle arvostettu. Jatkuvasti olin nähnyt noina kuukausina, että Hitler kutsui Göringin luokseen ja moitti häntä terävästi. Kun sanoin Hitlerille, etten voinut ymmärtää noita moitteita muuten positiivisen arvion perusteella, hän vastasi, että hänen täytyy silloin tällöin tulla ankaraksi, koska valtakunnanmarsalkalla on taipumusta antaa käskyjä ja määräyksiä huolehtimatta sitten niiden valvonnasta.

Göring itse otti Hitlerin arvostelun usein hyvin raskaasti ja sanoi: ”Hitler kohtelee minua kuin tyhmää nulikkaa.” Myönsin, että minusta se tuntui todella usein siltä, kun Hitler häntä läksytti. Viimeisten kahden vuoden kuluessa olin itse raportoinut hänelle jatkuvasti asioista, jotka lopunperin merkitsivät kriittikkiä Göringiä vastaan, enkä tiedä, puhuiko hän joka kerta niistä Göringin kanssa. Koskaan hän ei kuitenkaan antanut Göringille tiedoksi, että minä olin raportoinut tästä arvostelevasti, sillä Göring käyttäytyi minua kohtaan aina ystävällisesti. Erityisen selvästi panin tämän asian merkille erään junamatkan aikana hänen erikoisjunassaan Wolfshanzesta Berliiniin syksyllä 1943. Jostain syystä matkustin mukana ja osallistuin Göringin illallis-

pöydässä hyvin sopusuhtaiseen ja vapaamuotoiseen seurusteluun, jossa hän mainitsi myös Hitlerin myönteisen suhtautumisen minuun. Tuolla matkalla Göring puhui myös siitä suuresta arvonnasta, jota Hitler nautti vielä kansan keskuudessa. Tuo luottamus perustui hänen mukaansa siihen uskoon, että Kaitseلمus oli Saksan kansalle lahjoittanut Adolf Hitlerissä miehen, joka oli tehnyt mahdolliseksi vuoden 1918 vääryyksien hyvittämisen. Tuo usko oli levinnyt niin laajalle, että uusi romahdus ei ollut kuviteltavissa. Noista sanoista päättelin, että Göring suhtautui itse täysin myönteisesti Hitleriin ja hänen tekoihinsa, sillä hänellä ei yleensä ollut tapana olla liian avoin mielipiteissään.

''Rauhanomaista elämää'' Berghofissa

Berghofissa vietettyjen monien viikkojen aikana Hitler palasi noudattamaan melkein sotaedeltänyttä päiväjärjestystä – lukuunottamatta päivittäin pidettyjä säännöllisiä tilanneselostuksia. Jos hän saattoi vaimoni pöytänsä, hän keskusteli vilkkaasti tämän kanssa. Keskustelut kiertelivät enimmäkseen lapsissa tai vaimon kotitilan maatalouskysymyksissä. Vähemmän miellyttävää oli minusta se, kun joskus tuollaisissa yhteyksissä Hitler otti puheeksi minun toimintani sanoen jotain sen suuntaista, että hän oli iloinen saadessaan pitää minut adjutanttinaan. Vaimoani hän jopa kiitti kovasti siitä, että tämä oli päässyt niin hyviin väleihin neiti Braunin kanssa.

Monista iltapuhteilla takan ääressä käydyistä keskusteluista tein havainnon, että Hitler oikeastaan oli ristiriidaton mies. En voinut silloin havaita – vastakohtana monille myöhemmille toteamuksille –, että hän olisi jatkuvasti puhunut ristikkäisesti ja usein muuttanut mielipiteitään. Hänen arviointinsa esimerkiksi ihmisistä, historiallisista henkilöahmoista ja yleensä historiasta pysyivät alati samoina. Hän puhui paljon käsityksistään siitä valtiosta, jonka piti kerran hallita Eurooppaa. Hänen päämääränsä oli taistella juutalaisia ja bolshevikkejä vastaan sekä lopettaa heidän vaikutuksensa maailmantapahtumiin kaikissa

suhteissa. Hän uskoi lujasti, että hän oli saanut tuon tehtävän Kaitselmukselta. Hämmästyttävää oli usein hänen ”kuudes aistinsa” tulevien tapahtumien suhteen, kauhistuttavaa oli tosin nyt myös hänen todellisuudentajunsa katoaminen.

Ärtymystä Me 262:n vuoksi

Päivittäisistä tilanneselostuksista kävi ilmi vihollisen valmistelut Ranskaan tehtävää maihinnousua varten sekä sotatoimien jatkamiseksi Venäjällä ja Italiassa. Keskipisteenä oli Hitlerin kaavailuissa yhä edelleen Me 262. Hänen vaatimuksensa sen tekemiseksi pommituskelpoiseksi kilpistyivät viime kädessä teknisiin vaikeuksiin siirtää painopiste koneen alapuolelle. Hävittäjälle kuuluvan aseistuksen poisjääminen, jotta siten olisi saatu pommikuorma mukaan, teki Me 262:sta käytännöllisesti katsoen lentokyvyttömän ja joka tapauksessa sopimattoman pommituskoneeksi. Erään suuren varusteluneuvottelun jälkeen Obersalzbergissä toukokuun 23. päivänä Göring kertoi siitä Hitlerille. Mutta Hitler ei tunnustanut tuota tosiasiaa. Hän pysyi vaatimuksessaan ottaa koneesta kaikki ”tarpeeton kama” pois ja asentaa sen sijalle sitten 250 kilon pommi. Milch, Galland, Petersen – ilmavoimien koeaseman johtaja – ja muutkin olivat voimattomia puhumaan Hitleriä ympäri siinä asiassa. Niin tuo pulma pysyi ratkaisemattomana, ja odotettiin vain, kunnes Hitler itse vakuuttuisi tosiasioista. Siinä suhteessa panin kaikki yhden kortin varaan ja tartuin jälleen tuohon aiheeseen eräässä lähiajan iltakeskustelussa. Minun onnistui saada hänet vakuuttuneeksi erityisistä tuon konetyypin teknisistä vaikeuksista verrattuna käytössä oleviin lentokoneisiin. Hän tunnusti minulle, että Me 262:n muuttaminen hävittäjästä pommikoneeksi oli tosin teknisesti vaikeaa, mutta nuo vaikeudet täytyi nyt ottaa huomioon. Minun epäilykseni koskivat vain Me 262:n muutettua tehtävää. Hävittäjäkoneena tuo tyyppi suoriutuisi ensiluokkaisesti. Siitä tuli Hitlerin kanssa hyvin pitkä keskustelu. Hän valitti siitä, että tuossa tapauksessa ei ollut jo paljon aiemmin

aloitettu toisen konstruktion suunnittelua. Vastasin siihen viittaamalla ilmavoimien varustelun jäädyttämiseen ja maavoimien kaluston panemiseen etusijalle vuonna 1940.

Keslustelut ilmavoimien varustelusta johtivat toukokuun lopussa siihen, että tunnustettiin välttämättömäksi antaa koko vastuu Speerin ministeriölle, mikä sitten tapahtuikin kesäkuun alkupäivinä. Milch oli siten tullut vapaaksi tehtävistään, ja hän vetäytyi metsästysmajalleen Berliinin pohjoispuolelle. Hän oli paremmin kuin kukaan muu perillä ilmavoimien varustelun vaikeuksista ja pulmista sekä tiesi myös, että saksalaiset joukot eivät olisi tulevien hyökkäyksien torjunnan vaatimalla tasolla. Vierailin vaimoni kanssa keväällä Milchin metsästysmajalla, jolloin kävimme pitkän keskustelun hänen kanssaan tuosta aiheesta. Tunsin siksi hänen rehellisen ja selvän näkemyksensä sodan kehittymisestä. Hän ei ollut koskaan ujostellut esittää Göringille ja Hitlerille mielipiteitään, mutta hän kohtasi Hitlerin luona aina vaikeuksia, koska tämä etsi yhäti uusia keinoja eikä halunnut tunnustaa pulmia.

Hyökkäyksiä synteettisen polttoaineen laitoksia vastaan

Toukokuussa amerikkalaiset aloittivat päiväpommitukset synteettisen polttoaineen valmistuslaitoksia vastaan. 12. päivänä hyökättiin ensiksi Leunan laitoksille Merseburgissa ja Pölitzin laitokselle Stettinin pohjoispuolella. Vahingot olivat huomattavat, ja arvioitiin kestävän kauan, ennen kuin ne saataisiin takaisin toimintaan. Hitler vaati tuotannon pikaista jälleenaloittamista. Se onnistuikin ”Organisaatio Todtin” työläisten suurin ponnistuksin, joten muutamien viikkojen jälkeen laitokset toimivat taas, kunnes uudet pommitukset aiheuttivat uusia vahinkoja. Seuraavina kuukausina onnistuttiin korjaamaan pommitusvauriot noissa laitoksissa yhä uudelleen verraten lyhyessä ajassa, joten puolustusvoimien polttoainetarve saatiin sittenkin tyydytetyksi, joskin suurin vaikeuksin ja ankarasti säännöstellen.

Harvinaisen vastakohdan painostavalle tilanteelle muodostivat eräät Obersalzbergissä pidetyt häät. Ensiksi niitä viettivät aikaisemmat Hitlerin SS-adjutantit Darges ja Wünsche. Dargesin vihkiminen, jonka Himmler suoritti, tapahtui Leopoldskronin linnassa, Salzburgin lähellä. Wünschen vihkiäistilaisuudessa en ollut mukana, mutta kylläkin sitä seuranneessa hyvin hausassa juhlassa valtakunnanjohtaja Bormannin talossa. Kesäkuun 3. päivänä meni SS-Gruppenführer Fegelein vihille Eva Braunin sisaren kanssa. Hitler tarjosi juhlaillallisen talossaan kutsuen sinne muiden ohella Speerin ja Brandtin pariskunnat sekä myös meidät vaimoni kanssa. Se oli oikein iloinen tilaisuus, jossa unohdimme sotatapahtumat jälleen muutamiksi tunteiksi. Ruokailun jälkeen juhlan jatko tapahtui myös Martin Bormannin talossa. Kenelläkään ei ollut aavistustakaan siitä, mihin nyt alkaneet yhteiset elämäntiet saattaisivat johtaa.

Muuan uusi tehtävä

Minulle tuli osakseni ottaa kantaa toukokuun 22. päivänä eräseen Speerin toimenpiteeseen. Hän pyysi minua silloin toimimaan yhteismiehenään Hitlerin luona Johtajanpäämajassa hankittuaan siihen ensin Hitlerin suostumuksen. Speer käsitti tehtävänsä nyt niin, että hänen tulisi toimittaa Hitlerille jatkuvasti tietoja tapahtumista vastuualueellaan. Melkein joka viikko hän lähetti Hitlerille tarkoitetun muistion minulle. Ne sisälsivät erityisesti tietoja siitä, oliko jossain rakennettu kuntoon tehtaita, tai sitten niissä oli lukumääriä tuotetuista panssarivaunuista, lentokoneista ja tärkeimmistä ampumatarvikkeista. Hitler luki nuo raportit yleensä heti, kun vein ne hänelle, ja hän antoi sitten useinkin ohjeita, mitä pitäisi selvittää Speerin kanssa puhelimitse. Yhteistyö Hitlerin ja Speerin välillä oli tällä tavalla hyvin tehokasta. Speer oli noihin aikoihin sitä mieltä, että amerikkalaiset ja venäläiset aloittaisivat vielä sen vuoden kuluessa hyökkäyksensä, jonka painetta me emme kestäisi.

Taistelut Italiassa olivat alkaneet jälleen toukokuun 11. päi-

vänä amerikkalaisen tykistön 40 minuutin mittaisella tulimyrskyllä. Kesselringin joukot tekivät sitkeää vastarintaa, joten vasta kesäkuun 3. ja 4. päivänä amerikkalaiset saavuttivat Rooman. Kesselring oli määrännyt, että Roomassa ei tulla käymään taisteluja. Hän johti divisioonaansa kaupungin läpi siten, että taisteluilta vältyttiin. Myös Tiberin sillat Kesselring luovutti ehjinä. Kesä–heinäkuun kuluessa saksalaiset joukot vetäytyivät Apenniinien asemaan. Elokuussa amerikkalaiset muodostivat ensimmäisen pienen sillanpään Arno-joella. Hitler jätti Italian sotänäyttämön kesäkuun alusta kokonaan sotamarsalkka Kesselringille. Oli hämmästyttävää havaita, kuinka tuosta alueesta tuli sodan sivunäyttämö eikä siellä esiintynyt enää mitään erityisiä pulmia lukuunottamatta vihollisen ilmaylivoimaa. Brittiläiset ja amerikkalaiset ilmavoimat hyökkäsivät päivisin lakkaamatta rautateitä ja maanteitä vastaan, mikä pakotti tekemään kaikki liikkeet öiseen aikaan. Siitä huolimatta Kesselring pystyi pitämään rintamat hallinnassa.

V1-aseiden toimintaanpano

Noina viikkoina tapahtui myös ensimmäinen suuri yritys V1-pommeilla. Aivan ensimmäinen kerta kesäkuun 12. päivänä epäonnistui. OKW oli viime hetkellä muuttanut toiminta-aikaa kahdella päivällä. Tämä siirto aiheutti aikatauluissa raskaitten, tehtailla esivalmisteltujen lähtöalustojen loppuasennuksien päällekkäisyyttä. Kaksi päivää myöhemmin hyökkäykset aloitettiin lähettämällä ensimmäisenä yönä 244 pommia liikkeelle. Tiedustelumatkalle lähetetyt lentokoneet ilmoittivat useista paloista Englannin pääkaupungissa. V1-aseiden ja syyskuusta alkaen myös V2-aseiden toiminta aiheutti briteille suuria vaurioita. Sitä voidaan tuoda Milch alullepanemaa, suurin vaikeuksin puolivälistä 1942 toteutettua ohjelmaa pitää aivan oikeutettuna. Hitler antoi Milchille tunnustusta tuon aseiden johdosta. Toimintaa ei voitu enää kauan jatkaa, koska amerikkalais-englantilaisten joukkojen eteneminen aiheutti lähetysalustojen tarvitseman alueen menetyksen.

Maihinnousu

Yöllä kesäkuun 5. ja 6. päivän välillä alkoi maihinnousu. Hitler oli odottanut sitä jo huhtikuun alusta. OKW:ssa ei uskottu epäsuotuisan sään takia maihinnousun alkamiseen enää sinä vuonna. Rommel, joka toimi Armeijaryhmä B:n komentajana, oli matkustanut kesäkuun 4. päivänä muutaman päivän lomalle Ulmiin. Myös muita komentajia ja yleisesikuntaupseereita oli poissa komentopaikoiltaan. Sai sen vaikutelman, etteivät joukotkaan odottaneet maihinnousua. Kesäkuun 5. päivänä oli radioliikenteestä saatu viitteitä, että liittoutuneilla oli jotain tava-tonta tekeillä. Ihmeellistä kyllä ei rintamavastuussa olevalle 7. Armeijan komentajalle, kenraali Dollmannille kerrottu mitään, yhtä vähän kuin OKW:lle Berchtesgadeniin. Muut johtoportaat maihinnousualueella reagoivat odottamalla. Niin lähestyi yöllä 6. päivää vasten valtava laivasto rannikkoa Orne-joen suun ja Cotentinin niemen itärannan Ste. Mère Eglisen välillä, siis alueella, jolle Hitler oli koko ajan odottanut maihinnousua. Suuri isku puolustukselle 6. päivän aamuna oli kolmen divisioonan maa-hanlasku 7. Armeijan alueella. Siellä syntyi erittäin raskaita taisteluja, jolloin vihollinen pureutui maastoon kiinni varsinkin ehdottoman ilmaylivoimansa vuoksi. Se esti päiväsaikaan kaikki joukkojen siirrot. Vihollisen lentäjät saattoivat pysyä häiritsemättä taivaalla, sillä saksalainen torjunta oli suureen hyökkää-jän ylivoimaan verrattuna minimaalista, kuten jo maihinnousua edeltäneet hyökkäyksetkin olivat osoittaneet.

Hitlerille ilmoitettiin 6. päivän aamuna maihinnoususta. Ensimmäiset yksityiskohtatiedot antoi Jodl normaalissa keskipäi-vän esittelyssä. Jo ensimmäiset ilmoitukset kertoivat selvästi maihinnousevien joukkojen tavattoman suuren määrän. Niitä vastassa oli saksalaisella puolella vain heikko torjunta, joten oli välttämätöntä siirtää lisää joukkoja maihinnousualueelle, mikä taas oli mahdollista vain yöllä. Hitler näytti helpottuneelta kuul-tuaan ensimmäiset ilmoitukset, ja hän sanoi nyt olevan mahdol-lista lyödä vihollinen. Hän odotti joukoiltamme hyvin paljon. Vihollinen käytti ilmaylivoimaansa jalansijan saamiseen. Sen

onnistui muodostaa kohteena olleelle rannikon osalle sillanpäitä, joita ei enää voitu lyödä pois. Kesäkuun 6. päivän iltana oli jo tunnustettava, että vihollinen oli voittanut. En ymmärtänyt tuona tärkeänä päivänä Hitlerin asennetta. Hän oli koko ajan vakuuttunut siitä, että maihinnousseet joukot voidaan lyödä takaisin. Minä näin sitävastoin ehdottoman ylivoiman ilmassa ja valtavat materiaalmäärät, jotka virtasivat taukoamatta maihinnousurannalle. Tuota keskitystä vastaan ei millään puolustushaarallamme ollut voimia. Maavoimat taistelivat yksin. Hitlerin täytyi noina vuoden 1944 kesäkuun päivinä ensi kerran tunnustaa, mitä täydellinen ilmaherruus merkitsee. Hänen ponnistelunsa saada vielä nytkin jotain liittoutuneiden kanssa tasavertaista taisteluun ilmassa – se oli aiheena jatkuviin keskusteluihin Speerin kanssa – olivat jo täysin epärealistisia.

Sain noihin aikoihin eräänä iltana tilaisuuden keskustella Hitlerin kanssa hänen todellisuutta vastaamattomista ilmavoimien suunnitelmistaan. Sain silloin, että pidin täysin mahdottomana vaikuttaa lentokonetuotantoon muutamissa viikoissa. Meidän täytyi yrittää taistella vanhoilla tyypeillä niin hyvin kuin mahdollista. Mutta me olimme vihollisen suhteen toivottoman alivoimaisia. Hitler otti nuo sanat vastaan rauhallisena. Sain sen vaikutelman, että hän oli samaa mieltä, mutta en voi olla asiasta aivan varma. Hän joka tapauksessa asetti Göringille ja Speerille edelleen korkeita vaatimuksia lentokoneiden rakentamiseksi.

Margival

Lensimme Hitlerin kanssa kesäkuun 16. päivänä Metziin jatkaaksemme sieltä autoilla Margivaliin Soissons'n luo rakennettuun Johtajanpäämajaan. Hitler halusi puhua länsirintaman sotamarsalkoiden kanssa saadakseen itselleen kuvan tilanteesta. Minulle on jäänyt tuosta päivästä Margivalissa huonot muistot. Aamupäivällä pidettiin puhuttelu suurehkolla joukolla. Rundstedt esitteli tilanteen kehityksen rintamalla viimeisten kymmenen päivän kuluessa ja teki sitten johtopäätöksen, että vihollista

ei kyettäisi senhetkisillä voimilla enää lyömään pois Ranskasta. Hitler otti tämän tiedon vastaan hyvin levottomana ja tyytymättömänä. Hän vastasi viime aikoina käyttämillään korusanoilla V1-aseiden käytöstä ja pian odotettavissa olevasta suihkukoneiden käyttöönsaannista. Sotamarsalkat vaativat V1:n käyttämistä sotilaallisia keskityksiä vastaan Englannissa ja maihinnousupaikoilla Ranskassa. Siihen ei voitu luonnollisestikaan suostua, koska näiden lentävien pommien hajonta oli hyvin suuri.

Iltapäivällä Hitler kävi vielä Rommelin kanssa kahdenkeskisen keskustelun. Sen sisällöstä kuulin vasta muutamaa viikkoa myöhemmin. Rommel oli yrittänyt saada Hitlerin vakuuttuneeksi siitä, että tämä oli hävinnyt sodan, joten kaikki keinot täytyi käyttää nyt sen saamiseen päätökseen. Sellaista halusi Hitler kaikkein viimeksi kuulla sotamarsalkan suusta. Siten siitä tuli pitkä ja kovaaäänisesti käyty väittely. Hitler käytti koko taitonsa saadakseen Rommelin vakuuttuneeksi omasta päinvastaisesta kannastaan. Lähin tulevaisuus osoitti Hitlerille, että hän ei ollut siinä onnistunut. Iltapäivällä 17. kesäkuuta Hitler ajoi autolla takaisin Metziin jatkaen sieltä edelleen matkaa lentokoneella Salzburgiin. Käynti Margivalissa oli tuloksiltaan epätydyttävä ja masentava, mutta se oli hyvin kuvaava liittoutuneiden onnistunutta maihinnousua seuranneelle tilanteelle.

Liittoutuneiden menestystä lännessä

Seuraavina päivinä amerikkalaiset ottivat haltuunsa Cotentinin niemen ja heidän onnistui vallata myös Cherbourgin satama. Hitler oli tästä vihollisen menestyksestä hyvin kiihdyksissään vaatien mitä tarkempia tietoja siitä, miten sellaiseen tilanteeseen oli tultu. Mutta tämä kaikki ei muuttanut miksiäkään katastrofaalista tilanteen kehitystä. Heinäkuun 20. päivään mennessä amerikkalaiset ja englantilaiset olivat saavuttaneet linjan Dives-joen suu-St. Lô-Cotentinin niemi Lesseyn luona. Hitler seurasi Ranskan rintamaa varsin epämieluisasti ja kykeni vain

hyvin vaivalloisesti tajuamaan, että vihollinen oli saanut aloitteen haltuunsa. Toiveensa hän suuntasi nyt englantilaisten ja amerikkalaisten välisiin kiistoihin. Hän oli yhä vieläkin lujasti vakuuttunut siitä, että Saksan onnistuisi ratkaista sota edukseen. Jokaiselle kävijälle puolustusvoimien, teollisuuden ja valtionhallinnon piiristä hän noina päivinä vakuutti tuota kantaansa, ja monet lähtivät Hitlerin kanssa käymänsä keskustelun jälkeen Berghofista luottavaisin ja toiveikkain mielin. Myös puheessaan kesäkuun 22. päivänä klo 15 Platterhofissa Obersalzburgissa hän korosti tuota samaa asiaa korkea-arvoisille upseereille. Hän lähti siinä tilanteen syvästä vakavuudesta mutta ilmaisi sitten myös tuolle arvostelukykyiselle kuulijakunnalle uskonsa ja toivonsa siitä, että Saksan valtakunta taistelee itsensä vielä vapaaksi. Saksalaisen upseerin tuli hänen mukaansa olla esikuvana ja hänellä täytyi olla voimaa kulkea miestensä edessä. Kuulijoihin teki vaikutuksen Hitlerin luja luottamus ja usko mahdollisuuksiinsa.

Dietlin kuolema

Tuon päivän iltana vieraili kenraalieversti Dietl Hitlerin luona. Suomessa ilmeni vaara erillisrauhan teosta Venäjän kanssa. Hitler halusi puhua hänen kanssaan tuosta asiasta. Mutta Dietl tuli muiden pulmien kera. Hän oli nimittäin saanut tietää, että Hitler oli hyvin heikosti perillä olosuhteista Pohjois-Suomessa ja Pohjois-Norjassa, joten siitä oli syntynyt hänelle väärä tilannekuva. Olimme yllättyneitä Dietlin käyttämästä selvästä ja terävästä esitystavasta. Hän ei antanut minkään häiritä itseään. Hitler ei puhunut paljoakaan, hyväksyi kylläkin hänen esittämänsä vaatimukset ihmisten ja materiaalin täydentämiseksi.

Kun Dietl oli lähtenyt, Hitler pahoitteli jälleen sitä, että sai kuullakseen vain hyvin harvoin sellaisia esityksiä. Hänen mukaansa useimmat kenraalit eivät tavoittaneet tuollaista avomielistä tyyliä esitellä asioitaan, persoonallisesti ja sisäisesti innostuneesti mutta kuitenkin säilyttäen kohtuullisuuden, tah-

dikkuuden ja myönteisen asenteen. Hitler antoi ymmärtää, että hän halusi kenraaliensa esiintyvän Dietlin tavoin.

Dietl lähti Berghofista iltamyöhällä ja aikoi lentää seuraavana päivänä takaisin Norjaan. Järkytyimme syvästi saatuaamme ilmoituksen, että Dietlin lentokone oli joutunut onnettomuuteen Semmeringissä, jolloin kaikki siinä olleet matkustajat olivat kuolleet. Tämä menetys koski Hitleriin yhtä raskaasti kuin Huben kuolema neljännesvuotta aikaisemmin. Muutamaa päivää myöhemmin Klesheimin linnassa pidetyissä valtionhautajaisissa hän antoi tuon tunteen tulla julki muistopuheessaan. Hitler oli tuntenut Dietlin jo 1920-luvulta. Hän kuvasi tätä upseeriksi, ”joka toisaalta asettaa kovia ja mitä ankarimpiakin vaatimuksia mutta joka toisaalta jakaa alaistensa kohtalon heidän todellisena ystävänsä ja isänään – siis kansallissosialisti ei vain korulausein vaan lujatahtoisesti ja syvästi harkiten mutta kuitenkin myös sydämen lämmöllä”. Hän luonnehti siinä Dietliä osuvasti.

Toinen maihinnousu?

Raskaat taistelut maihinnousurannalla aikaansaivat epäselviä, usein ristiriitaisia ilmoituksia eri johtoportailta. SS-joukot pahimpiin taisteluihin kietoutuneina antoivat vielä luottavaisia ilmoituksia. Toisenlaatuisilta kuulostivat tunnollisesti laaditut tilanneilmoitukset, jotka saatiin Rundstedtilta ja kenraali Geyr v. Schweppenburgilta, läntisen panssariryhmän komentajalta. Lähinnä siitä syystä, että voisi tarkastella tätä monimutkaista tilannetta paremmin ja asiantuntevammin, Hitler kutsui kesäkuun loppupäivistä alkaen sotamarsalkka v. Klugen osallistumaan kaikkiin sotilaallisiin keskusteluihin, joita käytiin Berghofissa. Hän ei aavistanut tällöin, että Klugella oli läheiset yhteydet vastarintaliikkeeseen, vaikkakaan tämä ei asennoitunut noihin piireihin täysin yksiselitteisesti. Yhteiset päivät Berghofissa sujuivat sopuisasti, ja Hitlerillä oli aihetta luottaa Klugeen määrätessään hänet heinäkuun 1. päivänä sotamarsalkka v. Rundstedtin seuraajaksi. Samaan aikaan hän vapautti myös kenraali Geyr

v. Schweppenburgin tehtävistään.

”Fremde Heere West” (läntinen tiedusteluosasto) oli sitä mieltä, että englantilaisilla ja amerikkalaisilla oli Englannissa vielä käytettävissä suuri joukko divisioonaa. Puhuttiin yli 60 divisioonasta. Hitler arveli noiden tietojen perusteella, että tapahtuisi vielä toinenkin maihinnousu Calaisin alueella ja hän käski lähinnä kenraali v. Salmuthin armeijan divisioonat sitä varten aseisiin. Nuo tiedustelutiedot osoittautuivat vasta myöhemmin täysin vääriksi. Liittoutuneilla oli Englannissa korkeintaan 15 divisioonaa, jotka odottivat laivaamistaan vanhaan paikkaan, Normandiaan. Hitler oli tuohon aikaan vakuuttunut siitä, että Läntisten joukkojen uusi komentaja onnistuisi rakentamaan pitävän puolustuksen.

Keskustan armeijaryhmän hajoaminen

Toisin olivat silloin asiat idässä. Kesäkuun 22. päivänä – tasan kolme vuotta Venäjän-sotaretken alkamisesta – aloitti Puna-armeija suurhyökkäyksen Keskustan armeijaryhmää vastaan, mistä tuli sen suurin ja menestyksellisin operaatio koko sodan aikana. Aluksi näytti siltä, että venäläiset aikoivat toteuttaa hyökkäyksensä pieninä sotatoimina. Kun he olivat saaneet ensimmäiset aukot saksalaisten rintamaan, alkoi Homelin ja Vitebskin välisellä alueella ensimmäinen suuri panssarihyökkäys, jota seurasi nopeasti uusia hyökkäyksiä. He valmistelivat jokaista iskua ilmavoimilla ja raskaalla tykistöllä, minkä jälkeen keskitetyt panssarivoimat kävivät hyökkäykseen. Armeijaryhmän komentaja, sotamarsalkka Busch yritti saada Hitleriä antamaan toimintavapauden ”linnoitetuille paikoille”. Mutta Hitler ei suostunut mihinkään vetäytymisliikkeeseen, vaan vaati kaikkien asemien pitämistä. Hän seiso i nyt kolmen Ranskasta, Italiasta ja Venäjältä tulevan hyökkäysnuolen keskipisteessä. Hän pitäytyi ankarassa käskyssä pitää jokainen neliömetri maata hallussa viimeiseen saakka. Kaikkiällä oli kuitenkin todettavissa, että vastustajiemme voimat olivat ylivoimaiset meidän

voimiimme verrattuina, joillakin alueilla jopa erittäin selvästi. Hitler ei halunnut vielä tunnustaa tätä tosiasiaa. Hän piti joukkojen ilmoituksia monesti hyvin liioiteltuina. Keskustan armeijaryhmässä hän korvasi Buschin Modelilla ja muutamaa päivää myöhemmin Pohjoisessa armeijaryhmässä sikäläisen komentajan Lindemannin Friessnerillä.

Mutta tällä henkilöiden vaihtamisella ei ollut mitään vaikutusta tilanteen kehittymiseen. Keskustan armeijaryhmä oli menettänyt jo 25 divisioonaa, suunnilleen 350 000 miestä. Rintamaan oli syntynyt 300 kilometrin aukko, josta venäläiset etenivät kohti Saksan rajoja. Heinäkuun 9. päivänä Hitler lensi päämajaan Itä-Preussiin. Hänen mukanaan seurasivat Keitel, Dönitz, Himmler, Jodl ja Korten. Itärintamalta sinne tulivat Model, Friessner ja kenraalieversti Ritter v. Greim, joka toimi keskustan ilmakomentajana. Maavoimien yleisesikunnan päällikkö, kenraalieversti Zeitzler puuttui. Hitlerillä oli ollut venäläisten hyökkäyksen alkamispäivästä alkaen hänen kanssaan lukuisia, osaksi kiivaitakin riitoja. Zeitzler ei kyennyt enää seuraamaan Hitlerin käsityksiä maavoimien johtamisesta ja oli voimiltaan lopussa. Hitler ei ollut nähnyt häntä enää sen jälkeen.

Keskustelu Itä-Preussissa koski ensi sijassa lisäjoukkojen nopeaa toimittamista. Model ja Friessner katselivat tilannetta tietynlaisella toiveikkuudella. Heidän ehdotuksensa ja vaatimuksensa olivat lähiviikkojen aikana täytettävissä, elleivät venäläiset kiirehtisi eteenpäin uusin, nopein hyökkäyksin. Suuramiraali Dönitz vaati säilyttämään laivastolle tärkeät Itämeren satamat uusien sukellusveneiden vuoksi. Hitler lensi iltapäivällä takaisin Salzburgiin. Sain sen vaikutelman, että hän arvioi itärintaman tilanteen kehitystä yhä vieläkin toiveikkaana.

Noina viimeisinä viikkoina Obersalzbergissä koin vielä omalta kannaltani hyvin vaikuttavan tapauksen. Erään tavanomaisen keskipäivän tilanneselostuksen takia jouduin jälleen jostain syystä lähtemään salista. Kun palasin takaisin enkä ollut eräässä pienessä huoneessa salin vieressä vielä näkyvillä vaan verhon takana, kuulin Hitlerin puhuvan minusta. Hän kiitteli sitä, että olin ainoa, joka sanoi hänelle aina mielipiteensä ujostelematta ja

avoimesti. Tämä tahattomasti kuulemani toteamus vahvisti minua siinä, että juuri nyt vihollisen rintamien lähestyessä kolmelta taholta saatoin pysyä tuossa asenteessani. En mennyt takaisin tilanneselostukseen, koska Hitlerin sanat tuntuivat minusta kiusallisilta.

Hewelin häät

Heinäkuun 12. päivänä piti suurlähettiläs Hewel vihkiäisiään Salzburgissa. Tilaisuus pidettiin Klesheimin linnan vieressä Kavaljeeritalossa. Olimme vaimoni kanssa saaneet sinne myös kutsun. Vihkimisen suoritti jälleen Himmler. Sen päälle nautittiin maittava hääateria. Ribbentrop piti pitkähkön, valmistellun puheen, jossa hän kiitteli diplomaattien puolisoita, joilla on muista yhteiskunnan naisista poikkeavia erityistehtäviä ja velvollisuuksia. Tämänkaltaiset sanat saivat meidät nuoremmat esittämään omat huomautuksemme ja vastaväitteemme. Mutta muuten olimme juhlatuulella ja iloisia saadessamme nauttia vapaudesta, poissa Oberzalzburgin palveluksesta, kunnes sitten noin kello 22 puhelinsoitto kutsui meidät taas sinne takaisin. Ajoimme harmistuneina ylös vuorelle, vaihdoimme vaatteet ja siirryimme saliin, jossa Hitler istui takan ääressä vieraineen. Vaimoni täytyi istua hänen viereensä kertomaan Hewelin häistä. Hän kertoikin kaiken huumorilla höystettynä tehden pilaa myös Ribbentropin puheesta, jonka mukaan hän ja muut rouvat olivat vähäpätöisiä olentoja. Hän sai kylläkin naurajat puolelleen, mutta Hitler antoi adjutantilleen tehtäväksi hankkia hänelle tuon puheen teksti.

Viimeiset päivät Obersalzbergissä kuluivat vakavan ja rauhallisen ilmapiirin vallitessa. Hitler oli jo tiedottanut, että Venäjällä vallitsevan tilanteen vuoksi hänen täytyy palata takaisin Itä-Preussiin. Hän oli viivytellyt aina vain matkaansa, koska hänen Wolfschanzen asuinbunkkerinsa muutostyöt eivät olleet aivan valmiit. Noina päivinä sain ensimmäisen kerran vaikutelman, että Hitlerille oli sodan lopputulos tullut täysin selväksi.

Se kävi ilmi sivulauseista ja äkkinäisistä tokaisuksista. Kuitenkin kuultiin jatkuvasti hänen suustaan sanontoja, jotka kertoivat taistelun jatkamisesta, uusista aseista ja niiden vaikutuksista sekä meidän puolellamme sittenkin olevasta menestyksestä. Hän ei antanut periksi. Ennen kaikkea häntä vahvasti vakuuttelunsa: minä en antaudu koskaan.

Hitler puhui suunnitelmistaan ja aikomuksistaan ilmavoimien varustamiseksi. Hän oli päättänyt keskittyä kokonaan hävittäjäkoneiden tuotantoon. Kaikki muut piti kieltää. Hävittäjien valmistus oli nyt heti asetettava ensimmäiseen kiireysluokkaan. Hän toivoi päivittäin, että ensimmäiset suihkukoneet tulisivat joukoille käyttöön. Tuota toivetta en voinut tukea. Puolueen vuoteen sitä ei arvion mukaan vielä voitaisi toteuttaa. Suuri huoleni, josta en vaiennut, koski polttoainetta. Eräät Keskustan armeijaryhmän alueella olevat yksiköt olivat jo ilmoittaneet suurista vaikeuksista polttoainehuollossa. Hitler sanoi, että käynnissä oli taistelu tärkeimpien laitosten suojaamisen ja siten myös hävittäjien lentokelpoisuuden takaamiseksi. Hän kertoi tietävänsä tuon vaikeuden. Mutta me emme saisi milloinkaan antaa pois käsistämme tilaisuuksia yliotteen hankkimiseen. Tämä vaatimus oli ristiriidassa melkein ylitsekäymättömien vaikeuksien kanssa, joista en jättänyt Hitleriä tietämättömäksi. Hän pysyi luottavaisena tai sitten teeskenteli sellaista.

Jäähyväiset Obersalzbergille

Heinäkuun 15. päivänä Hitler antoi käskyn esikunnalleen siirtyä seuraavana aamuna Itä-Preussiin Wolfschanzeen. Berghofissa oleskelevien piiri oli jo pienentynyt. Tuskin ketään vieraita oli läsnä. Hitler oli tullut yhä vaiteliaammaksi. Viimeisenä iltana, kun hän vetäytyi omiin oloihinsa, hän kulki suuressa salissa vielä kerran kaikkien taulujen ohi, katsoi niitä tarkkaan – ja jätti niille jäähyväiset. Sitten hän sanoi rouva Brandtille ja vaimolleni hyvää yötä, suuteli heitä kädelle, nousi muutamia askelmia naapurihuoneeseen, palasi jälleen takaisin, sanoi heille uudel-

leen sydämelliset jäähyväiset ja lähti sitten lopulta salista. Ne olivat jäähyväiset ikuisiksi ajoiksi.

Seuraavana aamuna lensimme Itä-Preussiin ja saavuimme vielä aamupäivän kuluessa Wolfschanzeen. Kello 13 alkoi Hitlerin luona tilanneselostus, aivan kuin hän ei olisi koskaan ollutkaan pois. Hän asui jo valmiiksi saadussa "vierasbunkkerissa". Tilanneselostus tapahtui suuressa tilanhuoneessa viereisessä parakissa. Ihastelin Hitlerin päättäväisyyttä. Hänen tahdonvoimansa ja hermojensa hallinta tekivät vaikutuksen. Hän kulki hieman kumarammassa kuin aikaisemmin ja hallitsi liikkeitään huonommin. Hänen ymmärryksensä oli kirkas. Hän yritti nyt Johtajanpäämajassa aloittaa jälleen alusta ja tunsii olevansa tässä sotilaallisessa ympäristössä omassa elementissään. Kaikista ilmansuunnista tuli vain huonoja uutisia. Sain vaikutelman, että maavoimiemme yhtymät olivat lopussa. Vihollisen ylivoimasta ei voinut olla enää epäilystäkään.

Heinäkuun 17. päivänä joutui Rommel matkallaan rintamalle autossaan hävittäjäpommittajien hyökkäyksen kohteeksi. Kuljettaja kuoli heti, ja Rommel sai vakavia vaurioita päähänsä. Kun hänen tilansa oli hieman parantunut, hänet kuljetettiin kotimaahan.

Kaksi päivää myöhemmin saapui sotamarsalkka Kesselring Johtajanpäämajaan. Hänellä oli 20. heinäkuuta merkkipäivä palveltuaan silloin tasan 40 vuotta. Hän sai Hitleriltä korkeimman kunniamerkin, briljantit ritariristiinsä tammenlehvien ja miekkojen kera. Kesselringin vierailu oli mielialaa nostava. Huolimatta englantilaisten, amerikkalaisten, puolalaisten ja ranskalaisten kiivaista hyökkäyksistä ei Kesselringin rintama ollut muuttunut. Hitler puhui hänelle hyvin kunnioittavaan sävyyn ylistäen kovuutta, jolla hän johti viisaasti laskelmoitua torjuntataistelua Italiassa vihollisen ylivoimaa vastaan.

Heinäkuun 20. päivä

Seuraava päivä oli 20. heinäkuuta 1944. Hitler odotti Ducen saapuvan vierailulle aikaisin iltapäivällä. Siksi tilanneselostuksen alkaminen oli määrätty puoli tuntia normaalia aikaisemmaksi, kello puoli yhdeksi. Me tilanneselotuksen osanottajat kokoonnuimme tuona miellyttävän lämpöisenä kesäpäivänä parakin edustalle. Siellä seisoivat Bodenschatz, Puttkamer ja kreivi Stauffenberg eräiden muiden upseerien kanssa. Heinäkuun 1. päivästä lähtien kotijoukkojen komentajan, kenraalieversti Frommin esikuntapäällikkönä toiminut Stauffenberg oli kutsuttu jo muutamia päiviä aikaisemmin Obersalzbergiin esittelyyn. Hitleriä kiinnosti panssari- ja jalkaväkidivisioonien uudelleenperustaminen. Tänään hänen piti raportoida mahdollisuuksista toteuttaa käsketyt perustamistehtävät. Hitler tervehti kaikkia parakin edustalla seisovia upseereita käden heilautuksella siirtyen sitten heidän saattamanaan heti tilannehuoneeseen, missä jo odottivat Keitel, Jodl, Korten, Buhle (OKW:n maavoimaesikunnan päällikkö), Schmudt, Heusinger, Warlimont, Fegelein, Voss, yleisesikuntaeversti Brandt (ensimmäinen yleisesikuntaupseeri maavoimien yleisesikunnan operaatio-osastolta), kommodori Assman (Wehrmachtin johtoesikunnasta), Scherff, lähettiläs Sonnleithner, Borgmann, Günsche, John v. Freyend, yleisesikuntaeverstiluutnantti Waizenegger (Jodlin ensimmäinen yleisesikuntaupseeri), yleisesikuntamajuri Büchs (Jodlin ilmapuolustusupseeri) ja kaksi pikakirjoittajaa (tohtorit Berger ja Buchholz).

Tilanneselostus alkoi tavanomaiseen tapaan Heusingerin esittämällä itärintaman tilanteella. Silloin seisoin hieman sivulla ja puhuin kolmen muun adjutantin kanssa Ducen vierailuohjelmasta. Äkkiä minua kiinnosti jokin kohta Heusingerin esityksessä, joten menin tilannekarttapöydän vastakkaiselle puolelle nähdäkseni sieltä paremmin kartalle. Seisoin siinä muutaman minuutin, kun pommi räjähti. Kello oli 12.40. Menetin hetkeksi tajuntani. Kun heräsin, näin ympärilläni rauniokasan puuta ja lasinsirpaleita. Ensimmäinen ajatukseni oli päästä mahdoli-

simman nopeasti pois huoneesta. Nousin ylös, kiipesin erään ikkunan läpi ja juoksin ulkona parakin ympäri pääovelle. Pääsani jyskytti, kuulo oli kovasti huonontunut, kaulasta ja päästä tippui verta. Parakin ovella minua kohtasi kauhistuttava näky. Siinä makasi jo muutamia vaikeasti haavoittuneita, toisia vammoja saaneita harhaili sinne tänne välillä kaatuillen. Hitleriä saattoi pois sotamarsalkka Keitel. Hitler kulki varman tuntuisesti. Hänen takkinsa ja housunsa olivat repeytyneet, mutta muuten hän näytti minusta selviytyneen ilman erityisiä vammoja. Hän meni heti bunkkeriinsa ja pääsi lääkärin hoitoon. Osoittautui, että yksitoista puhutteluun osallistujaa oli saanut vaikeita vammoja, joten heidät täytyi viedä heti neljän kilometrin päässä olevaan sairaalaan.

Kaikki muut olivat saaneet ainakin lieviä vammoja. Melkein jokaiselta olivat rumpukalvot särkyneet. Juoksin heti viereiseen viestiparakkiin, jossa käskin viestiupseerin, yliluutnantti Sanderrin katkaisemaan kaikki muut yhteydet paitsi Hitlerin, Keitelin ja Jodlin, jotta vääriä ilmoituksia ei lähtisi liikkeelle. Sen jälkeen menin Johtajanbunkkeriin. Tapasin siellä Hitlerin istumassa työhuoneessaan. Kun astuin sisälle, hän näytti kasvoiltaan eloisalta, melkein iloiselta, ikäänkuin ihmiseltä, joka oli odottanut jotain raskasta tapahtumaa mutta joka oli selvinnyt siitä onnellisesti. Hän kysyi minulta vammojani, jolloin sanoin meillä kaikilla olleen tavaton onni. Keskustelu siirtyi heti attentaatin syyhyn ja tekijään. Hitler torjui jyrkästi sen mahdollisuuden, että esimerkiksi joku Organisaatio Todtin työläinen olisi sen tehnyt, vaikka he olivat vielä muutamaa päivää aikaisemmin olleet kunnostamassa parakkia.

Sillä välin oli alettu kaivata kreivi Stauffenbergiä. Osoittautui pian, että hän oli meidän huomaamattamme lähtenyt tilannehöstöksen alettua pois tilannehuoneesta. Naapurihuoneessa hän oli yrittänyt saada puhelun, mutta ei odottanut yhteyden avautumista. Sen jälkeen hän jättäen salkkunsu tilannehuoneeseen oli astunut odottavaan autoon, jossa hänen lähettiupseerinsa yliluutnantti v. Haeften jo odotti. Johtajanpäämajan komentantti oli sillä välin toimittanut hälytyksen, jolloin kaikilla varti-

joilla oli määräys olla päästämättä ketään läpi. Uloimmalla vartiopaikalla saattoi Stauffenberg ajaa portista vasta, kun FHQ:n komendantin adjutantti oli antanut puhelimitse siihen luvan. Hän tunsikin Stauffenbergin, oli aamulla ruokaillut hänen kanssaan ja oletti nyt, että Stauffenbergin täytyi palvelussyistä palata kiireesti Berliiniin. Räjähdyksen ja kreivin kiireen välillä hän ei nähnyt mitään yhteyttä. Niin Stauffenberg sai vapaan kulun lentokentälle, josta hän lähti paluumatkaa varten varatulla maavoimien huoltopäällikön He 111:llä.

Kun nämä yksityiskohdat tulivat vähitellen tietoon, ei Stauffenbergin syyllisyydestä pian ollut mitään epäilyä. Poliisitutkimuksiin sai kotijoukkojen komentajaksi nyt nimetty Himmler täydet valtuudet. Hän lensi heti lyhyen Wolfschanzen oleskelun jälkeen Berliiniin ollakseen siellä lähempänä tapahtumia. Myös Göring saapui Wolfschanzeen. Puhelimitse ei ollut saatavissa aluksi mitään selvää kuvaa. Lento Rastenburgista Rangsdorfiin kesti kaksi tuntia ja ajo sieltä Sotaministeriöön suunnilleen tunnin. Oli siis laskettavissa, että Stauffenberg voi olla Bendlerstrassella vasta kello 16 jälkeen. Myöskään Himmler ei olisi sitä ennen Berliinissä.

Siten meille tarjoutui muutama tunti aikaa saada itsemme jälleen kuntoon. Menin erään sotilaslääkärin luo, jolloin minut tutkittiin ja sidottiin. Göringin henkilökohtainen lääkäri otti minut jälleen päämajan alueella hoiviinsa todeten, että minulla oli aivotärähdys, ja määräsi minut sitten vuodelepoon. Göring antoi tehtävän SS-vartiolle asettua huoneeni edustalle vartioon ja huolehtimaan myös, etten nousisi ylös. Se oli luonnollisesti mahdotonta, sillä olin adjutanteista lievimminkin haavoittuneita, kävelemään kykenevä ja jossain määrin myös palveluskelpoinen. Professori Brandt antoi minulle illan kuluessa luvan ryhtyä jälleen hoitamaan tehtäviäni. Se olikin välttämätöntä, sillä totesin Hitlerin olevan kovin aktiivisen. Illallisen ja iltatilanteen jälkeen hän puhui minun kanssani, Tiesin jo, että Schmudt ja Borgmann olivat haavoittuneet hyvin vaikeasti ja että Puttkamerin täytyi olla vuoteessa polvivamman vuoksi. Tarvitsin siis apua, joten kysyin, voisiko everstiluutnantti v. Amsberg tulla

minua avustamaan. Hän oli ollut jo vuosia Keitelin adjutanttina tuntien olosuhteet Johtajanpäämajassa. Hitler suostui heti. Eniten häntä kuitenkin askarrutti kysymys siitä, kuka tulisi nyt maavoimien yleisesikunnan päälliköksi. Kenraalieversti Zeitzler oli ilmoittautunut sairaaksi. Hitler ei myöskään halunnut nähdä häntä enää. Hän ajatteli seuraajaksi Guderiania. Yritin vastustaa tuota ajatusta. En pitänyt Guderiania sopivana tässä rintamatilanteessa ottamaan tuota tehtävää vastaan, ja niin keskustelimme Hitlerin kanssa pitkään muista kysymykseen tulevista henkilöistä. Ajattelin ensi sijassa kenraali Buhlea ja Krebsiä. Mutta Hitler ratkaisi asian Guderianin hyväksi.

Illalla saapui Berliinistä vielä monia yksityiskohtaisia tietoja. Siellä oli ministeri Goebbels ottanut aloitteen käsiinsä. Hän antoi Berliinin vartiopataljoonan komentajalle, majuri Remerille käskyn saapua luokseen ja asettui puhelinyhteyteen Hitlerin kanssa. Tuolloin Hitler käski palauttamaan jälleen järjestyksen asevoimin. Sillä välin oli asenteessaan häilyvä kenraalieversti Fromm, jonka Himmler oli syrjäyttänyt juuri kotijoukkojen komentajan tehtävistä, ryhtynyt toimimaan Bendler-Strassella pitkällisen epäröinnin jälkeen. Hän määräsi kapi-noitsijat heti kiinniotettaviksi ja ammuttaviksi. He olivat evers-ti, kreivi Stauffenberg, tämän lähettiupseeri, yliluutnantti v. Haefen, jalkaväenkenraali Olbricht (yleisen maavoimaviraston päällikkö) ja hänen esikuntapäällikkönsä, yleisesikuntaeversti Ritter Mertz v. Quirnheim. Kenraalieversti Beck sai kehotuk-sen ottaa heti hengen itseltään. Hitler oli näistä toimenpiteistä tavattoman vihainen ja käski sitten, että kiinniotetut on asetet-tava kansantuomioistuimen eteen.

Illansuussa Mussolinin lähdettyä painosti tohtori Goebbels Hitleriä pitämään lyhyen radiopuheen. Hän sanoi, että kansan keskuudessa oli yhä suuri epävarmuus, jonka vain Hitlerin suo-ra puhe voisi poistaa. Hitler vakuuttui tästä ja puhui sitten yöllä radiossa. Tuossa puheessa hän nimesi attentaatin tekijän ja sa-noi, että vain ”hyvin pieni klikki kunnianhimoisia, tunnottomia ja samalla rikollisia, tyhmiä upseereita” halusi raivata hänet pois tieltä. Hän sanoi edelleen: ”Pidän selviämistäni Kaitsel-

muksen antamana vahvistuksena tehtävälleni jatkaa elämälleni asettamaani päämäärää kohti, niin kuin olen tähänkin asti tehnyt.

Hitleriin koski syvästi tieto, että pikakirjoittaja Berger oli kuollut haavoihinsa vielä attentaattipäivänä. Kaksi päivää myöhemmin kuolivat kenraalimajuriksi kuolemansa jälkeen ylennetty yleisesikuntaeversti Brandt, josta samoihin aikoihin saatiin tietää hänen kuulumisensa vastarintaliikkeeseen, sekä kenraali Korten, ilmavoimien yleisesikunnan päällikkö. Hyvin erikoislaatuista roolia näytteli puolustusvoimien viestipäällikkö, kenraali Fellgiebel. Hän oli koko iltapäivän Johtajanpäämajassa, önnitteli Hitleriä selviytymisestä attentaatista kuuluen kuitenkin itse myös vastarintaryhmään. Hänet pidätettiin heinäkuun 21. päivänä ja myöhemmin hirtettiin.

Kenraali Schmudt oli hoitavien lääkärien antamien tietojen mukaan niin vakavasti haavoittunut, että hän – suotuisimmassa tapauksessa – voisi palata palvelukseen vasta monien viikkojen kuluttua. Hitler kaipasi häntä tässä jännittyneessä tilanteessa erityisen polttavasti. Hänen sijaisensa, kenraali Burghof otti nyt johtoonsa maavoimien henkilöasiat ja vasta lokakuussa Schmudtin kuoleman jälkeen myös puolustusvoimien adjutan-
tin tehtävät.

Hitler itse oli attentaattia seuraavina päivinä paljon huonommassa kunnossa, kuin aluksi saatoimme otaksua. Hänen kuulonsa oli heikko. Vammat aiheuttivat hänelle kipuja käsissä ja jaloissa. Hänen hermostollinen sairautensa vasemmassa kädessä alkoi muutaman päivän kuluttua jälleen vaivata. Vain luja tahto ja hänen kohonnut itsetietoisuutensa pitivät häntä pystyssä. Noina päivinä sattui tilanneselostuksissa toistuvasti, että Hitler muuttui karkeaksi ja asetti maavoimille ja ilmavoimille sellaisia vaatimuksia, jotka eivät yksinkertaisesti olleet toteutettavissa. Hitler kutsui minua monesti luokseen keskustelemaan ilmavoimien kehityksestä. Olen yhä vieläkin hämmästynyt siitä, että nuo keskustelut sujuivat aivan normaalisti ilman kärjistyksiä poissaolevia kohtaan. Minun täytyi sanoa hänelle, että ilmavoimillamme oli enää vain idässä tietynlaisia menestymisen toi-

veita.

Lännessä meillä ei ollut lukumääräisesti selvän ylivoimaiseen viholliseen nähden mitään mahdollisuuksia. Hitler myönsi minun olevan oikeassa mutta takertui asenteeseensa: ”Minä en anna taudu koskaan”. Hän ei antanut milloinkaan periksi. Sotatapah-
tumat määräsi siitä lähtien yhä vahvuuksissa ja taisteluvoimassa kasvava vihollinen, joka tuli aina vain kykenevämmäksi pääse-
mään myös idässä strategiseen läpimurtoon. Hitler oli sen sijaan sitä mieltä, että vihollisella oli vielä niin paljon pelkoa ja kunni-
oitusta meitä kohtaan, että se ei uskalla yrittää tuota läpimurtoa. Aluksi hän kyllä olikin oikeassa.

Muutamaa päivää attentaatin jälkeen tuli Goebbels pääma-
jaan ja kävi siellä pitkän keskustelun Hitlerin kanssa. Goebbel-
sin hartain toive oli, että Hitler käskisi vihdoinkin ryhdyttäväksi
totaalisiin sotaponnisteluihin. Nyt tämä olikin siihen valmis ja
nimitti Goebbelsin ”totaalisen sodankäynnin päävaltuutetuksi”. Hitler allekirjoitti heinäkuun 25. päivänä säädöksen, jossa
mainittiin päävaltuutetun tärkeimmät tehtävät. Paljon vaikutus-
ta valtiolliseen elämään tällä säädöksellä ei enää ollut, sillä me
olimme eläneet jo pitemmän aikaa ”totaalisessa sodassa”. To-
siasiallisesti se merkitsi vain Speerin aseman heikkenemistä.

Suunnilleen samoihin aikoihin saapui sotamarsalkka, vapaa-
herra v. Richthofen Johtajanpäämajaan ilmoittautumaan takai-
sin palvelukseen päähän suoritettua leikkauksen jälkeen. Hitler
otti hänet vastaan iltatilanteen jälkeen. Richthofen toi muka-
naan Hitlerille pyynnön saattaa sota päätökseen. Kauhistu-
in kuullessani sen, sillä Hitler oli tuon aiheen käsittelyyn sillä het-
kellä vähemmän valmis kuin koskaan. Mutta hän käyttäytyi
tässä pienessä piirissä – olimme kolmisin – avoimesti ja teesken-
telemättömästi ilmoittaen, ettei hän näe mitään mahdollisuutta
Saksalle siedettävään rauhaan. Vapaasti käyty keskustelu lai-
nehti edestakaisin pitkän aikaa. Hitler kunnioitti Richthofenia,
joka osasi ilmaista itsensä oikein eikä tehnyt liioittelevaa eikä
toisaalta vähättelevää vaikutusta.

Vainoamista

Berliinistä saapui noina aikoina päivittäin Himmlerin esikunnan raportteja tutkimusten tuloksista. Jokainen sisälsi uusia vastarintaan osallistuneiden miesten nimiä. Nimiluettelo osoitti yhä enemmän sitä, että vastarinta oli löytänyt olennaisimman selkärankansa konservatiivisista piireistä. Aatelisto oli niin vahvasti edustettuna, että äänet sitä vastaan kokonaisuutena voimistuiivat. Siinä yhteydessä esiintyi erityisesti puolueen valtakunnanorganisaation johtaja, tohtori Ley, kunnes Hitler kielsi häntä puhumasta. Siten tuohon aiheeseen palasi jälleen rauha. Mutta Fegeleinin Hitlerille toimittamat raportit eivät loppuneet. Vasta muutaman viikon kuluttua Hitler luopui jatkuvien kertomusten esittelystä, kun suuret tutkimukset olivat loppumaisillaan, vastarinnan johtavat henkilöt oli saatu kiinni ja käsittelyt kansantuumioistuimen edessä alkoivat. Kehitys rintamalla pakotti Hitlerin keskittymään jälleen kokonaan sodanjohtoon.

Fegeleinin käyttäytyminen heinäkuun 20. päivän jälkeen jäi minulle muistiin erityisen vastenmielisenä. Hän ei tyytynyt missään tapauksessa siihen, että olisi esittänyt raportit pidätyksistä, vaan oli myös valmis näyttelemään auliisti valokuvia hirttotilaisuuksista. En halunnut nähtäväkseni noita kuvia. Myös Hitler katseli niitä yhtä vähän, kuin hän oli halukas tutustumaan hävitetyistä kaupungeista otettuihin valokuviin, puhumattakaan siitä, että hän olisi tahtonut käydä katsomassa palavaa kaupunkia tai sorana ja tuhkana savuavaa asuinkorttelia heti pommihyökkäyksen jälkeen. Hän sulki kirjaimellisesti silmänsä käskyjensä seurauksilta eikä häntä ollut houkuteltavissa myöskään sairaalakäynteihin – muutamia poikkeuksia lukuunottamatta.

Hitlerin päähuolena oli ilmatilanne, johon hän palasi yhä uudelleen myös vieraiden kanssa käymissään keskusteluissa. Hän uskoi yhä lujasti suihkulentokoneiden valmistukseen ja niiden käyttöön Pohjois-Ranskassa. Hitler tunsu mielipiteeni siitä mutta ei halunnut tunnustaa sitä kuitenkaan oikeaksi. Hän näki Me 262:ssa viimeisen suuren tilaisuutensa kääntää sotaonni Saksalle suotuisaksi.

Venäläiset olivat jatkaneet etenemistään. He olivat vallanneet elokuun alkuun mennessä Brest-Litowskin ja Kovnon. Seuraavien viikkojen taisteluissa Pohjoinen armeijaryhmä saarrettiin Kuurinmaalle. Vähää ennen kuin venäläiset saavuttivat Varsovan, puhkesi siellä kansannousu, joka sai alkunsa aseellisesta puolalaisesta vastarintaliikkeestä. Himmler käski taistella kaikin keinoin kapinallisia vastaan ja lyödä heidät. Se onnistui puolalaisten kärsiessä suuria tappioita. Etelämpänä rintama työnnettiin melkein Unkarin rajalle. Taistelu Pohjois-Ranskassa tuotti elokuun alussa lisää menestystä vihollisillemme. Amerikkalaisten läpimurto Avranches'n luona avasi viholliselle koko Bretagnen. Hitler käski heti vastahyökkäyksen idästä länteen Gotentinin niemen juurella vastapäistä rannikkoa kohti. Käsky ei vastannut mitenkään tilannetta. Hyökkäys juuttui paikoilleen vihollisen ilmaylivoin voimaksi; sille emme mahtaneet mitään.

Terveytteni romahdus

Noiden elokuun alkupäivien kriisitunnelmien myötä romahti terveyteni aivotärähdyksen seurausvaikutusten vuoksi. Päänsärky oli yhä lisääntynyt, oloni oli kurja. Minun täytyi mennä vuodelepoon. Onnistuin taivuttamaan sotamarsalkka Keitelin "lainaamaan" ilmavoimien adjutanttiaan, majuri v. Szymonskia Hitlerin palvelukseen. Keitel manaili mutta toteutti ajatuksen. Hitler hyväksyi myös ratkaisun ja päästi minut lepäämään. Jäin Johtajanpäämajaan vuoteeseeni. Tarvitsin kyllä tasaisen, rauhallisen ympäristön, jotta olisin voinut parantua päävammojen seurauksista.

Toipuminen kestitkin sitten yhä kauemmin, vasta elokuun loppussa saatoin nousta ylös ja matkustaa välttämättä tarvitsemalleni toipumislomalle.

Kolme viikkoa Wolfschanzessa eivät ole jääneet muistiini mukavana aikana. Hitler kykeni vain vaivoin pitämään itsensä työkykyisenä eikä Amsbergiltä tai Szymonskilta saamieni tietojen mukaan suoranaisesti vaatinut paluutani tehtäviäni hoita-

maan. Muutaman kerran Hitler kävi minua tervehtimässä. Hän keskittyi nyt uuteen suunnitelmaan. Tarkoituksena oli tehdä lännessä suuri hyökkäysoperaatio tuoreilla panssaridivisioonilla ja uusilla hävittäjäyksiköillä. Kysyin, miksi hän ei keskitä kaikkia voimia venäläisiä vastaan, jolloin sain vastaukseksi, että hän hyökkäisi näitä vastaan myöhemmin, ja sitä varten oli tärkeää estää amerikkalaisten pääsy valtakunnan alueelle. Hänen täytyi ensin saada länsirajalla jälleen ilmaa siipiensä alle. En ymmärtänyt Hitlerin asennetta, enkä usko, että Saksassa oli silloin muitakaan, jotka olisivat ymmärtäneet tuota Hitlerin suunnitelmaa. Me kaikki ajattelimme siihen aikaan: ”Ennemmin annamme jenkkiä marssia valtakuntaan ja pidämme venäläiset Saksan vanhoilta rajoilta niin kaukana kuin mahdollista.” Hitler ei hyväksynyt tuota asennetta. Hän antoi ymmärtää pelkäävänsä enemmän juutalaisten valtaa amerikkalaisten keskuudessa kuin bolshevikkien valtaa.

Erään Hitlerin käynnin yhteydessä keskustelu kääntyi koskemaan Göringin sopivuutta ja tehokkuutta tehtävissään. Hän toi julki käsityksensä, että hän ei voinut eikä halunnut vapauttaa Göringiä viroistaan. Tämän ansiot olivat ainutlaatuiset, ja saattoi olla, että häntä vielä tarvittaisiin. Hitleristä oli täysin selvää, että Göring oli epäonnistunut ilmavoimien johtamisessa, ei vähiten laiskuutensa vuoksi vaan siitä syystä, että hän aina liiaksi oli pitänyt ”vanhojen ystävien” puolia. Mutta Hitler mainitsi tietävänsä, että viime hetkelläkin Göring olisi hänen rinnallaan. Hän luotti yhä Göringiin. Annoin ymmärtää olevani toista mieltä. Hitler ei kuitenkaan halunnut muuttaa käsitystään Göringistä. Hän sanoi ilmavoimien saaneen uuden yleisesikuntapäällikön, joka oli jo ponnekkaasti ryhtynyt hoitamaan tehtäviään. Siellä olikin hyvin paljon töitä. Pysyin vaiti, koska olisi ollut mahdotonta vakuuttaa Hitleriä päinvastaisesta. Tosiasiassa noina viikkoina toimi jopa kaksikin ilmavoimien yleisesikuntapäällikköä, Kreipe Göringin luottamusmiehenä ja Koller Kortenin sijaisena.

Amsberg ja Szymonski tulivat katsomaan minua melkein päivittäin ja kertoivat tilanteen kehittymisestä. Lähes joka päivä he

myös kertoivat minulle Hitlerin suuttumisesta ilmavoimiin. Rintamalla jatkui vihollisten eteneminen taukoamatta.

Toipuminen ja lepo

Ilmoittauduin Hitlerille elokuun lopussa matkustaakseni pois. Hän seisoj jälleen kunnostetussa suuressa tilanhuoneessa, jossa pommi oli räjähtänyt neljä viikkoa aikaisemmin. Hitler kulki hieman kumarammassa kuin ennen attentaattia. Sain vaikutelman, että hän ei ollut vielä terve. Hän tervehti minua hyvin ystävällisesti toivottaen paranemista. Palveluasioista emme puhuneet. Hän vain ojensi minulle perustamansa attentaatista henkiinjääneille myönnettävän haavoittuneiden kunniamerkin, jossa oli – poiketen tavanomaisesta – teräskypärä ja miekat hieman ylöskohotettuina jättäen tilan merkinnälle ”20. heinäkuuta 1944, Adolf Hitler”.

Yöjunalla ehdin Berliiniin ja sieltä jatkoin heti appivanhempieni maatilalle Halberstadtin. Siellä totesin, että oloni ei ollut vielä ollenkaan hyvä. Vasta hitaasti edistyin syyskuun puoleen väliin mennessä niin paljon, että saatoimme lähteä autolla Salzbrunnin parantolaan Sleesiaan. Siellä paranin neljän viikon aikana suhteellisen nopeasti ja hyvin. Minun täytyi edelleen olla hoitokuurilla, mutta saatoin jo käyttää paljon aikaa kävelemiseen.

Nienhagenissa viettämänäni aikana vaimoni sai Hitleriltä käsinkirjoitetun kirjeen, jossa minulle toivotettiin paranemista. Olin tuosta arvostuksen osoituksesta hyvin yllättynyt, erityisesti siksi, että sotatilanteesta huolimatta Hitler oli uhrannut aikaansa kirjeen kirjoittamiseen. Vaimoni lähetti kiitoskirjeen. Hitlerin kirjeen ja muut henkilökohtaiset paperit vaimoni poltti sodan päättyessä, ennen kuin amerikkalaiset tulivat Nienhageeniin. Minä pidin tuota kirjettä luottamuksen osoituksena ja velvoitteena astua mahdollisimman nopeasti takaisin palvelukseen.

Sen sijaan että appivanhempieni talossa en joutunut sodan kanssa paljonkaan tekemisiin, seurasin Salzbrunnissa tapahtu-

mia taas vilkkaasti. Nienhagenista on jäänyt mieleeni vain eräät vihollisen voimakkaiden osastojen ylilennot ihanan sinisellä syystaivaalla. Seurasimme hävittäjiemme hyökkäyksiä, joilla ne yrittivät päästä pudottamaan pommikoneita. Hyvä sää tekikin mahdolliseksi saavuttaa tuloksia. Palavan nelimoottorisen pommituskoneen syöksy kirkkaan siniseltä taivaalta oli kauhistuttava näky, varsinkin kun se tapahtui suuren etäisyyden vuoksi melkein äänettä. Vaimoni oli jo yli vuosi sitten muuttanut lapsien ja joidenkin huonekalujen kanssa vanhempiensa luodottamaan sodan loppua. Hyökkäykset Berliiniin olivat tulleet yhä ankarammiksi. Talomme oli tosin jäänyt pystyyn, mutta sen molemmin puolin oli kaikki talot pommitettu matalaksi tai palaneet.

Salzbrunnissa ei juuri ollut sodasta tietoaakaan. Hotellimme oli varattu pääasiassa haavoittuneille. Varsinkin sotaaedeltäneeltä ajalta peräisin oleva tuttavuussuhde nyt Breslaun aluejohtajana toimineen Karl Hanken kanssa myötävaikutti siihen, että saimme hyvää huolenpitoa. Hän vieraili muutamia kertoja luonamme Salzbrunnissa, jolloin käytimme tilaisuutta myös tutustuaksemme hänen kanssaan ympäristöön. Se kiinnosti minua erityisesti siksi, että uutta Johtajanpäämajaa rakennettiin parhaillaan Sleesiaan. Paljon muuta kuin perustukset ei siitä kuitenkaan ollut näkyvillä. Myöskään Fürstensteinin linnassa ei ollut nähtävissä mitään olennaista töiden edistymistä. Olin pitänyt tuota rakennuskohdetta koko ajan aivan tarpeettomana. Välitön näköhavainto antoi minulle perusteen siihen, joten sain vihdoinkin aikaan töiden keskeyttämisen.

Szymonskin vierailut

Tärkeintä Salzbrunnissa olivat sijaiseni Szymonskin tekemät kaksi vierailua. Hänellä oli kummallakin kerralla tuomisinaan suuri nippu huolia, mutta hänellä oli myös riittävästi huumoria selviytyäkseen niiden kuormasta. Niinpä päätimme käynnit kuitenkin aika hyvillä mielin huolimatta huonoista uutisista, joita

hänen kanssaan pohdimme. Itä-Preussissa venäläiset tunkeutuivat yhä lähemmäksi. Päämaja oli pakko kohta tyhjentää. Vihollinen taisteli Goldapin tienoilla ja jatkoi muissa suunnissa edelleen länteen päin. Sanoin Szymonskille, että hänen täytyisi saada aikaan FHQ:n tarvittavien osien siirto Zosseniin Berliinin lähelle. Järisyttäviä tietoja hän toi ilmatilanteesta, sillä ei ollut olemassa juuri taistelukykyisiä yksiköitä. Ilmavoimat oli käytännöllisesti katsoen lamautettu. Synteettisen polttoaineen valmistuslaitokset ja kumitehtaat oli jälleen pahasti tuhottu samoin kuin kuulalaakerituotanto. Sillä ei ollut vaikutusta vain uuden kaluston valmistamiseen vaan ennen kaikkea huoltoon ja varaosien toimittamiseen. Amerikkalaiset ilmavoimat keskittyivät yhä enemmän avainteollisuuden hävittämiseen. Kokonaisuutena katsoen oli tilanne idässä ja lännessä katastrofaalinen.

Szymonski kertoi myös Hitlerin huonosta kunnosta. Syyskuun 26. päivänä Himmler oli raportoinut hänelle jo vuosina 1938 ja 1939 toimineesta vastarintaliikkeestä mainiten nimet Canaris, Goerdeler, Oster, Dohnanyi ja Beck. Tuosta kertomuksesta kävi myös ilmi, että lännen sotaretken hyökkäysten alkamisajankohdat oli jatkuvasti kavallettu. Lisäksi kävi selville yksityiskohtaisesti monet epäonnistuneet yritykset Hitlerin syöksemiseksi vallasta tai hänen surmaamiseksi. Hitler reagoi noihin ilmoituksiin siten, että hänen terveytensä murtui pakottaen hänet syyskuun lopussa vuoteeseen vaikeissa vatsa- ja suolistovaivoissa. Morellin diagnoosina oli ”sapen tukkeentuminen sielullisesti syntyneen sappirakon johtimen krampptilan takia”. Hitler pysyi syrjäänvetäytyneenä useita päiviä vuoteessa ja palasi lokakuun alkupäivinä jälleen työhön, tosin silloinkin hyvin vaivalloisesti. Myös Schmundtin kuolema lokakuun 1. päivänä oli vaikuttanut osaltaan tuohon shokkitilaan. Tiesin, että Hitler ei ollut käynyt viime kuukausien aikana kenenkään ympäristönsä henkilön kanssa niin luottamuksellisia keskusteluja kuin Schmundtin kanssa.

Szymonskin kertomuksista kävi myös ilmi, että syyskuun loppupäivinä oli Ritter v. Greim ollut Hitlerin luona. Tämän aikomuksena oli nimittää Greim ilmavoimien komentajaksi,

mutta säilyttää Göring kuitenkin eräänlaisessa kunniavirassa. Oletin, että Greim torjui toivottoman tilanteen vuoksi työkentelyn Göringin rinnalla. Sillä välin voimattomaksi saatettua ilmavoimien yleisesikuntapäällikköä, kenraali Kreipea, Szymonski kuvaili myös ”epäonnen henkilöksi”. Hän ei osannut sanoa mitään perusteluja tuolle loitontumiselleen. Mutta me olimme siitä yksimielisiä, että tässä tapauksessa puolueväellä oli ollut sanansa sanottavanaan. SS-Gruppenführer Fegelein, joka uskotteli attentaatin jälkeen voivansa esittää suurempaa roolia, oli ottanut Kreipen valvonnan alaiseksi.

Suuttuneena, tyrmistyneenä ja katkeroituneena Szymonski kuvaili sotamarsalkka Rommelin kuolemaa, joka epäilemättä oli peräisin Hitlerin määräyksestä. Rommelin oli täytynyt ottaa itseltään henki, koska hänen kuulumisensa vastarintaliikkeeseen oli tullut ilmi. Olimme yksimielisiä siitä, että Rommel oli kääntynyt Hitleriä vastaan vain jonkun kolmannen osapuolen vaikutuksesta, ei sen sijaan oma-aloitteisesti. Me tiesimme, että hänen esikuntapäällikkönsä, kenraali Speidel oli ollut läheisessä yhteydessä vastarintaliikkeeseen, joten päättelimme siitä seikasta Rommelin tietoisuuden tai aktiivisen osallistumisen. Rommelin toiminta liikkeellepanevana voimana tuntui minusta mahdottomalta.

Ainoa jossain määrin myönteinen uutinen Szymonskilta oli ilmoitus V2-rakettien ensimmäisestä menestyksellisestä toiminnasta Lontoota vastaan syyskuun alusta lähtien. Koko joukko raketteja syöksyi tosin avoimille kentille, mutta monet aiheuttivat myös vakavia vaurioita. Englantilaisten reaktiot osoittivat kuinka epämiellyttävänä he pitivät tätä tulitusta. Hitler odotti paljon näiden aseiden myöhemmältä toiminnalta.

Szymonski kertoi vielä englantilaisten torjutusta maahanlas-kuhyökkäyksestä Arnheimin alueelle, raskaista taisteluista Aachenin ympäristössä, unkarilaisten luopumisesta sodasta, englantilaisten maihinnoususta Kreikkaan ja Ateenan valtaamisesta, Antwerpenin menetyksestä ja lopuksi puolalaisten kapinasta Varsovassa, joka oli murtunut lokakuun 2. päivänä. Hän kertoi myös Hitlerin suunnitelmista hyökätä Ardenneilla amerikkalai-

sia vastaan päämääränä Antverpenin valtaaminen. Kysyin Szymonskilta, mitä Hitler sellaisella sotatoimella oikein halusi saavuttaa. Vaikka päästäisiinkin Antverpeniin, ei sillä olisi vielä saatu ratkaisevaa läpimurtoa. Szymonski sanoi, että Hitler toivoi tuota operaatiota vain voittaakseen aikaa uusien aseiden valmistukselle. Kysyin: ”Minkälaatuisten aseiden?” Hän ei osannut vastata tähän kysymykseen.

Lokakuun puolivälissä matkustin Nienhageniin parantuakse-
ni siellä viimeisistä haavoittumiseni seurauksista. Lokakuun 22.
päivänä soitti Puttkamer kysyen, voinko jo palata takaisin.
Luftwaffen asiat olivat kuulemma edelleen käsittelyssä ”aihe
numero 1” ja Hitlerin suhteessa Göringiin vallitsi pysyvä jänni-
tystila. Vastasin tulevani heti seuraavana päivänä Berliiniin ja
sieltä edelleen yöllä 23./24. lokakuuta Itä-Preussiin. En tuntenut
olevani mitenkään kunnossa, mutta oli selvää, että nyt minun
täytyi auttaa Hitleriä. Niin sai pitkä toipumislomani hyvin äkki-
näisen lopun.

Paluu Wolfschanzeen

Aamulla 24. lokakuuta 1944 saavuin jälleen Wolfschanzeen.
– Kohtasin siellä monessa suhteessa muuttuneen päämajan.
Johtajanbunkkerista oli tullut betonikolossi seitsemän metriä
paksuin seinin. Kolme muuta bunkkeria oli saanut myös lisä-
vuorauksen, ja kaikkien siihenastisten puuparakkien tai lisära-
kennusten ympärille oli ilmestynyt 60 sentin betoniverhous.

Kaikki ottivat minut sydämellisesti vastaan, varsinkin ym-
märrettävästi Puttkamer, Amsberg ja Szymonski. Aamupäivä
kului hyvin nopeasti perehdyttämiskeskusteluissa. Puttkamer
kertoi minulle huolista, joita Hitlerillä oli aina vain ilmavoimis-
ta. Hän kuvasi Greimin käyntejä ja Hitlerin aikeita tehdä Grei-
mista ilmavoimien komentaja. Puttkamer oli tuohon pitkävetei-
seen asian käsittelyyn tyytymätön ja kiirehti ratkaisun tekemis-
tä.

Adjutantuurissa oli myös tehty henkilövaihdoksia. Kenraali

Burgdorf, joka oli jo kauan toiminut Schmundtin pysyvänä edustajana, oli sittemmin saanut vastuulleen Schmundtilta jääneet molemmat tehtävät toimien nyt maavoimien henkilövirston päällikkönä ja vanhimpana adjutanttina. Hän toi mukanaan nuoren majurin Johannmeyerin, ritariristin ansainneen rintamaupseerin, jonka oli määrä työskennellä kanssamme adjutanttina. Amsberg ja Szymonski palasivat jälleen entisiin tehtäviinsä. Hieman joulun jälkeen saapui myös yleisesikuntaeverstilutnantti Borgmann luoksemme takaisin.

Rintamatilanteen kehittymisestä saattoi Puttkamer kertoa vain huonoja uutisia. Itä-Preussissa olivat venäläiset Goldapin edustalla. Gumbinnen oli juuri onnistuttu valtaamaan takaisin. Tiet olivat täynnä länteenpakenevia pakolaisia. Gumbinnen alueella olivat venäläiset riehuneet. Naisia oli häväisty ja murhattu, talot oli ryöstetty ja poltettu. Maanteillä vallitsi kaaos. Itärintaman eteläisemmällä osalla OKH odotti päivittäin venäläisten suurhyökkäystä. Saksalaiset divisioonat oli suurella vai-valla saatu vain osaksi jälleen taistelukelpoisiksi. Niillä oli ollut ennen kaikkea huomattavia panssaritappioita, jotka olivat tuskin korjattavissa. Balkanin niemimaalta oltiin vetäytymässä. Saksalaiset yhtymät taistelivat tietään auki Kreikasta Bulgarian ja Romanian tai Jugoslavian kautta takaisin Saksaan. Amerikkalaiset ja englantilaiset työntyivät lännestä voimalla kohti Saksan rajoja. Hitler valmisti Ardennien hyökkäystä, jonka piti alkaa suunnilleen joulukuun 1. päivänä. Toivottiin, että länsiliittoutuneet eivät tekisi siihen mennessä tuolla alueella mitään voimakkaampaa hyökkäystä. Mitä suurinta huolestumista herätti ”ilmatilanne”. Englantilaiset ja amerikkalaiset lensivät Saksan yllä kuin kotimaassaan. Saksalainen torjunta ei ollut enää edes maininnan arvoista. Liittoutuneiden hyökkäykset olivat kohdistuneet viime aikoina yksittäisiin maaleihin. He hyökkäsivät yhä uudelleen öljynpuhdistamoita, lentokonetehaita, kumitehtaita ja monia yksittäisiä alihankintayrityksiä vastaan. Hitlerin raivo ilmavoimien suhteen oli ymmärrettävää. Syyllisyys tuohon tilanteeseen ei vain ollut yksinomaan ilmavoimien piirissä. Oli olemassa kokonainen nippu syitä alkaen jo aikoja sitten laimin-

lyödystä ilmavoimien varustamisesta. Mutta niitä ei sillä hetkellä tuntunut kukaan kyselevän.

Puttkamer kertoi myös ”Volkssturmin” muodostamisesta. Syyskuun lopulla oli ministeri Goebbels painostanut Hitleriä perustamaan ”Volkssturmin” (”kansan nostoväen”), ja Hitler olikin suostunut tuohon vaatimukseen koko laajuudessaan. Volkssturmiin voitiin määrätä kaikki saksalaiset ikävuosien 16–60 väliltä. Puolueen organisaatioilla oli vastuu sen muodostamisesta. Aseita ja varusteita oli tuskin saatavilla.

Aikomuksia, näkökantoja ja harhakuvia

Keskipäivällä ilmoittauduin Hitlerin luona. Hän tervehti minua sydämellisesti ja halusi palata illalla keskusteluun kanssani. Työpäivä alkoi tavanomaiseen tapaan tilanneselostuksella. Maavoimista saapui tilaisuuteen yleisesikunnan päällikkö Guderian ja OKH:n johtoesikunnan päällikkö, kenraali Wenck. Jodl johti sillä hetkellä Ardennien hyökkäyksen valmisteluja. Ilmavoimien johto eli ylimenovaihetta. Hitler oli määrännyt, että kenraali Kreipe ei saisi enää ilmestyä hänen näkyvilleen. Niinpä nyt saapuikin esittelyyn ilmavoimien johtoesikunnan päällikkö, kenraalimajuri Christian. Merivoimia edusti amiraali Voss, joka oli ryhtynyt hoitamaan jälleen tehtäviään toivuttuaan haavoittumisesta heinäkuun 20. päivältä. Noina päivinä oli tilanne rintamilla niin lännessä kuin idässäkin suhteellisen rauhallinen. Hitler käytti aikaa Ardennien offensiivin valmisteluun. Kaikki kietoutui nyt tuon yrityksen ympärille.

Illalla tuona päivänä kuten seuraavinakin marraskuuhun saakka Hitler kutsui minut keskusteluihin kanssaan. Enimmäkseen ne tapahtuivat kello 23–24 kestäen yleensä tunnista puoleentoista. Ensimmäisenä iltana Hitler oli levollinen ja jossain määrin myös pirteä. Hän otti heti puheeksi kehityksen ilmavoimissa kertoen, että hän oli käynyt viime aikoina lukuisia keskusteluja Greimin kanssa. Hän todella halusi Greimin ilmavoimien komentajaksi, mutta kuitenkin niin, että Göring jatkaisi myös

tehtävissään. Greim oli tehnyt johdon järjestelystä esityksen, joka kuitenkin ei vastannut vielä täysin hänen käsityksiään. Greimin piti kuitenkin tulla vielä uudelleen, jolloin heillä olisi mahdollisuus löytää tyydyttävä ratkaisu. Kysyin Hitleriltä, tiesikö Göring mitään noista ajatuksista. Hän oletti Göringin tietävän. Sanoin sitten, että en voinut kuvitella Göringin lähtevän vapaaehtoisesti paikaltaan, lisäten vielä, että en voinut uskoa enää syvälleikäypään muutokseen ilmavoimien piirissä. Sotakalustomme oli suurelta osin hajalle lyötynä. Parhaillaan jatkuivat ilmahyökkäykset lentokentille. Englantilaiset tuntuivat tietävän tarkalleen, milloin jokin määrä lentokoneita oli valmiina. Silloin he hyökkäsivät. Olin sitä mieltä, että jotain muutosta olisi saatavissa aikaan vain, jos Royal Air Forcea voitaisiin estää tekemästä noita pistemäisiä hyökkäyksiä. Sillä hetkellä se juuri ei ollut mahdollista. Jos jonain päivänä saataisiin käyttöön Me 262:t kokonaan hävittäjinä, voisin silloin kuvitella myös menestyksellisiä vastahyökkäyksiä. Hitler tuli noista sanoista vihaiseksi ja selvitti suihkuhävittäjien kohtaloa. Sanoin, että meidän tulee pitää kiinni realiteeteista.

Jonain seuraavista illoista Hitler alkoi puhumaan heinäkuun 20. päivän tapahtumista ja sitä seuranneista oikeudenkäynneistä. Hän sanoi, että kaikki se, mitä Himmler oli raportoinut oli johtanut hänen sairastumiseensa. Kukaan ihminen ei voinut kuvitella, millaisia tuskia hänen oli täytynyt päivittäin kärsiä. Kaikki oli tullut kavalletuksi: Ranskaan tehdyn hyökkäyksen valmistelut, sen alkamisajankohta ja ensimmäiset tavoitteet. Myös Venäjän-sodan alku oli Hitlerin kertoman mukaan kavallettu. Saksassa ei ollut enää pysynyt mikään salassa. Pahimmin kaikista oli amiraali Canaris tehnyt töitään. Mutta myös Goerdeler oli ollut muuan toimeliaimpia salaliittolaisia. Hänen kohdallaan asiat olivat kuitenkin selvät. Hän oli myöntänyt kaiken, kun taas Canaris yhä vain valehteli. Kiinniotettujen salaliittolaisten pääosa oli Hitlerin kertoman mukaan joutunut mukaan usein sattumalta. Aloitteellisten ja kokonaan asiaan uppoutuneiden vastarintamamiesten määrä oli ollut aivan pieni. Hyvin aktiivisena vastustajana hän piti kenraali v. Tresckowia, jolla

tuntui olevan lusikkansa ”joka sopassa” ja joka oli valinnut vapaaehtoisen kuoleman. Hän oli siis tulkinnut tilanteen rehellisesti ja selkeästi, kun attentaatti oli epäonnistunut. Kerroin Hitlerille sukulaiseni Borriesin tapauksen erään Kuurinmaalle sijoitetun armeijakunnan huollon yhteydessä. Hän oli jo tiedottanut minulle, että armeijakunnan huolto on attentaatin jälkeen sujunut jälleen kitkatta. Hitler sanoi minulle katkeroituneensa erityisesti siitä, että niin monet salaliittolaiset olivat peräisin ”sivistyneistä piireistä”. Juuri näihin hän oli aina luottanut melkein sokeasti. Hän ilmoitti tuskansa ja inhonsa syyksi sen, että nuo piirit eivät olleet kavaltaneet niinkään häntä itseään kuin koko Saksan. ”Tiesin jo pitemmältä ajalta, että kansamme niin sanotut paremmat piirit olivat minua vastaan. Mutta taito pysyä kriisiaikana horjumattomana on voittamaton voimanlähde.”

Eräässä toisessa tilaisuudessa Hitler puhui taistelujen kehittymisestä rintamilla. Koska sillä hetkellä rintamatilanne oli rauhallinen hän totesi, että myöskin viholliselta loppuisi joskus puhti. Hän odotti yhä sitä hetkeä, jolloin amerikkalaisten ja englantilaisten välille syntyisi riitaa ja vihollisen liitto hajoaisi. Hän ei voinut kuvitella, että englantilaiset hyväksyisivät amerikkalaiset Euroopassa. Vastasin hänelle, että olen toista mieltä. Churchillin politiikka oli osoittanut hänen seisovan kaikissa suhteissa amerikkalaisten takana. Heillä oli myös niin valtava ylivoima, että he tulisivat nyt toimimaan Euroopassa omien käsitystensä ja tarpeidensa mukaisesti. Englantilaisilla ei kyllä olisi enää mitään sanottavaa. Sen jälkeen Hitler ei palannut tuohon aiheeseen.

Iltapäivällä 1. marraskuuta kävi kenraalieversti v. Greim Hitlerin kanssa pitkähkön kahdenkeskisen keskustelun. Kysyin sen jälkeen Greimiltä keskustelun tulosta. Hän sanoi, että kaikki pysyy toistaiseksi entisellään, ja matkusti pois. Olin iloinen tuosta ratkaisusta. Vaikka minulla oli paljonkin Göringiä vastaan, ei ylimmän johdon vaihdoksella tuohon aikaan olisi ollut mitään menestyksen näkymiä. Hitler myönsi minun olleen oikeassa mutta sanoi, että täytyisi nimittää uusi yleisesikunnan päällikkö. Ehdotin hänelle kenraali Kolleria, joka tunsi jo kaikki

ilmavoimien pulmat toimittuaan ilmavoimien johtoesikunnan päällikkönä. Koller näytti minusta silloisessa tilanteessa olevan sopiva esikuntapäällikkö rauhallisuutensa ja vastustuskykynsä vuoksi. Tuo ratkaisu vastasi myös Göringin näkökantoja, ja niin tuli Kollerista ilmavoimien viimeinen yleisesikunnan päällikkö.

Areopagi

Marraskuun 11. päiväksi matkustin Berliiniin ottaakseni osaa ”areopagiin”, jonka Göring oli kutsunut koolle Ilmasota-akatemiaan Berliiniin Gatowiin. Tuon kokouksen johtoon hän oli valinnut kenraali Peltzin, pommituslentäjän. Osanottajien joukossa näin kaikki nimekkäät hävittäjä- ja pommituslentäjät: Galland, Maltzahn, Gollob, Trautloft, Lützow, Steinhoff, Nordmann, Streib, Harlinghausen, Baumbach, Knemeyer, Storp, Diesing, eräitä mainitakseni. Se oli siis osanottajajoukoltaan huomattava tilaisuus. Göring avasi istunnon. Hän sanoi ilmavoimien epäonnistuneen tehtävissään, joten meidän piti ottaa kriittinen asenne kaikkiin kysymyksiin kääntääksemme kehitysuunnan paremmaksi. Hän antoi ymmärtää, että arvostelu ilmavoimien johtoa vastaan, siis häntä itseään, oli syytä lopettaa ja myös Me 262:n pitäisi jäädä keskustelun ulkopuolelle. Näiden Göringin sanojen vuoksi sain vaikutelman, että koko ”areopagi” oli itse asiassa turha, sillä nämä kaksi asiaa muodostivat varsin selvästi silloisen kurjan tilanteen ytimen. Göring pyysi läsnäolevia myös auttamaan häntä ilmavoimien maineen palauttamisessa. Sitten hän luovutti puheenjohtajuuden Peltzille. En voinut välttyä käsitykseltä, että Pelz joutui nyt ratkaisemattoman tehtävän eteen. Hän tiesi mitä areopagi merkitsi, nimittäin tuomioistuinta rajoittamattomin valtuuksin. Sitä ei kokouksemme voinut mitenkään olla, sen jälkeen kun Göring oli asettanut jo etukäteen keskustelulle rajat. Asioiden käsittely kulki sitten vaihtelevasti vääriin ja sivuteille vieviin suuntiin. Joka tapauksessa jäivät ilmavoimien perustavaa laatua olevat pulmat puimatta. Koko tilaisuudesta muodostui masentava ja pitkäve-

teinen väittely, jossa keskusteltiin esimerkiksi ilmavoimien ja erityisesti lentokoneiden ohjaajien kansallissosialistisesta mielenlaadusta, eikä se johtanut mihinkään merkittävään tulokseen. Loppupöytäkirja, josta Göring keskusteli myös Hitlerin kanssa, ei tuonut esille mitään uusia näkökohtia. Miehet lähtivät taas eri suuntiin. Kukaan ei ollut tyytyväinen tuohon kokoukseen, joka oli pikemminkin merkki siitä, miten syvästi ilmavoimat riutuivat viimeisillä voimillaan. ”Liian vähän ja liian myöhään”, ajattelivat kaiketi hävittäjälentäjät ja kiipesivät koneisiinsa.

Toivoton tilanne

Menin aika masentuneena takaisin Wolfschanzeen. Ajatukseni askartelivat, kuten jo usein viime kuukausina, Hitlerissä ja hänen tekemisissään. Kyysin itseltäni: ”Kuinka hän aikoo vielä voittaa sodan näillä joukoilla, jotka meillä enää ovat käytettävissämme ympäri Eurooppaa hajoitettuina?” Hän toivoi rakoi-lua vihollisten liittoutumassa, lyhyesti sanottuna ihmettä. Oli totta, että SS-muodostelmien taistelukyky oli olennaisesti korkeampi kuin Wehrmachtin yksiköiden. Mutta ilman aseita ja am-pumatarvikkeita eivät nekään voineet taistella. En tiennyt, oliko Hitler ollenkaan selvillä maavoimien ja ilmavoimien katastrofaalisesta tilanteesta vai uskotteliko hän jotain itselleen. Suunniteltu hyökkäys Ardennien läpi näytti minusta muodostuvan pieneksi, tuhoontuomitukseksi sivussotatoimeksi, joka saattoi olla merkityksellinen vain niin kauan, kuin talvisää esti vihollisen ilmavoimien toiminnan. En löytänyt kysymyksiini vastauksia.

Eivät myöskään lähiviikot tuoneet esille mitään uusia näkökohtia. Hitler painotti yhä uudelleen kansallissosialistista henkeä, joka sitoo joukot yhteen ja tuottaa menestyksen. Mutta siihen oli kaikki jo liian myöhäistä. Vuonna 1939 ei häenkään ollut pitänyt tuota asennetta vielä ”ainoana autuaaksitekevänä” mutta oli aloittanut siitä huolimatta sodan. Nyt hän oletti, että Englanti huomaisi Neuvostoliittoa vastaan käytävän sodan tärkeyden. Mutta Englanti oli alusta alkaen seissyt venäläisten

kanssa meitä vastassa. Amerikka tunsu tässä sodassa vain yhden vihollisen: Saksan. Olimme lähestymässä suuren kampppailun loppua, ja Hitlerin kohdalla oli vain kysymys, miten hän itse menettelisi. Hän askarteli usein tämän pulman kimpussa. Wolf-schanzessa vietettyjen viimeisten päivien kuluessa marraskuun 16. ja 20. päivän välillä kuulin hänen puhuvan siitä. Kun Jodl ehdotti, että FHQ täytyisi siirtää Berliiniin Ardennien hyökkäyksen takia, Hitler sanoi, että hän ei aio enää lähteä Itä-Preussista. Sota oli menetetty. Nämä sanat kuultiin usein niinä päivinä. Mutta Bormannin onnistui kuitenkin taivuttaa Hitler myöntymään. Marraskuun 20. päivänä iltapäivällä Hitler nousi erikoisjunaansa ja jätti Wolfschanzen iäksi.

Noiden viimeisten päivien kuluessa sattui vielä eräitä maininnan arvoisia tapahtumia. Marraskuun 14. päivänä alkoivat amerikkalaiset tehdä lännessä pommitushyökkäyksiä tulevalla hyökkäysalueellaan oleviin pieniin kaupunkeihin. Silloin he tuhosivat täysin Dürenin, Jülichin ja Heinsbergin seudut. Silti nuo pommitukset eivät vaikuttaneet mitenkään hyökkäävien amerikkalaisten yhtymien taistelujen menestymiseen. Metzin alueella amerikkalaiset kietoutuivat raskaisiin taisteluihin ja pääsivät vain hitaasti eteenpäin. Itä-Preussissa saksalaisten joukkojen täytyi luovuttaa lisää maa-alueita. Osa joukoista vetäytyi Königsbergin kaupungin linnoitusalueelle, toisen osan joutuessa vetäytymään Itä-Preussin läpi Veikselin suuntaan. Erästä näistä armeijoista komensi kenraali Hossbach, joka täytti 50 vuotta marraskuun 21. päivänä. Hitler antoi syntymäpäivälahjaksi hänelle 50 000 valtakunnanmarkan suuruisen shekin, mikä oli viimeisimpiä merkkejä hänen luottamuksestaan entistä adjutanttiin kohtaan.

Saavuimme Berliiniin marraskuun 21. päivänä. Seuraavana päivänä Hitler otatti Charitéssä professori v. Eickenilla pienen polyypin äänijänteistään, joten hänen täytyi varjella ääntään marraskuun 28. päivään asti.

Marraskuun 28. päivänä saapui ensimmäinen amerikkalainen saattue heidän valloittamaansa Antverpenin satamaan. Vihollisella ei ollut siitä lähtien enää mitään kuljetusongelmia. Marras-

kuun 14. päivänä kävivät englantilaiset hyökkäykseen joukkojamme vastaan Maasilla Roermondin ja Venlon luona Hollannissa saamatta kuitenkaan pysyvää menestystä. Samoihin aikoihin yrittivät amerikkalaiset turhaan tunkeutua etelämpänä Saksan alueelle. Dürenin ja Jülichin välillä heidät jopa lyötiin takaisin. Joulukuussa he etenivät Strassburgiin.

Hitler seurasi kehitystä länsirajalla huolestuneena peläten amerikkalaisten ehtivän liian aikaisin hänen hyökkäysalueelleen. Hän asetti suuria toiveita tuohon offensiiviin ja näki saksalaisten hyökkäyskärjet jo Antwerpenissä. Joulukuun 10. päivänä lähdimme illalla Berliinistä ja saavuimme seuraavana aamuna Zierenbergiin Bad Nauheimin lähistölle. Siellä oli hyvin kaunis vanha linna, jonka Speer oli kunnostanut jo sodan alussa. Hitler oli kuitenkin silloin korostanut, että hän ei muuta koskaan linnaan asumaan, joten hän antoi Speerille ohjeet rakentaa läheiseen metsään parakkeja ja bunkkereita. Me asetuimme tuohon leiriin, kun taas länsirintaman komentaja esikuntineen asusti linnassa ja sen läheisissä taloissa.

Hyökkäys Ardenneilla: viimeinen yritys

Kahtena ensimmäisenä päivänä uudessa komentopaikassamme Hitlerillä oli kahdessa erässä puhuttelut suunnilleen 20 kenraalille kerrallaan. He olivat Ardennien hyökkäykseen määrättyjen yhtymien komentajia. Hitler pyrki vakuuttamaan heille vihollisen liittoutuman hajoamista asettaen koko toivonsa sen varaan. Hän muistutti komentajia Fredrik Suuresta, joka oli myös ollut sotansa vaikeimpina hetkinä aivan yksin ja kestänyt rasitukset. Samoin kuin silloin Hitler ennusti nytkin vihollisen liiton hajoavan, tällä kerralla juuri edessä olevan hyökkäyksen ansiosta. Hän vaati taistelua viimeiseen saakka. Jos jokainen mies vain ajatteli menestystä ja voittoa, silloin se ei jäisi saavuttamatta. Sellaisin sanoin Hitler yritti saada komentajat puolelleen. Hyökkäämällä pienellä alueella viimeisillä taistelukelpoisilla yhtymillä hän uskoi vakavasti saavansa aikaan vihollisen liittou-

tuman hajoamisen. Minua hirvitti tuollaiset ajatukset esitettyinä kenraalien edessä, sillä vihollisen ylivoiman vuoksi ei kestävään menestykseen ollut mitenkään luottamista.

Hyökkäys alkoi joulukuun 16. päivänä. Sää oli pilvinen, niin että ennen 24. päivää vihollisen lentokoneet eivät pystyneet hyökkäämään. 6. SS-Panssariarmeija Oberstgruppenführer Dietrichin johdolla ja 5. Panssariarmeija kenraali v. Manteuffelin johdolla muodostivat painopisteet hyökkäyksessä, jonka johto kokonaisuutena oli sotamarsalkka Modelin käsissä. 5. Panssariarmeija pääsi hyvin murtautumaan eteenpäin. Tosin Bastogne pysyi vihollisen käsissä. Pohjoisempaan taistellut 6. SS-Panssariarmeija kohtasi kovempaa vastarintaa ja jäi jälkeen. Kun sää kirkastui joulukuun 24. päivänä, vihollinen asetti ilmavoimansa niin voimakkaina toimintaan, että päiväsaikaan ei teillä ollut enää minkäänlainen liike mahdollinen. Joiltakin yksiköiltä puuttui polttoainetta. Joulun jälkeisinä päivinä oli selvästi tunnustettava, että toivottua menestystä ei voitu saavuttaa. Pelkäämäni asiat toteutuivat täydessä laajuudessaan. Monschaun – Echternachin alueella suoritettu hyökkäys, johon osallistui 28–30 divisioonaa niistä 12 ollessa panssaridivisioonaa, oli pakko vuodenvaihteessa katsoa epäonnistuneeksi. Joukot olivat taistelleet hyvin ankarasti eivätkä olleet käytettävissä enää uusiin sotatoimiin.

Ei enää ulospääsyä

Myöskään Hitler ei ummistanut silmiänsä tappiolta. Eräänä myöhäisenä iltahetkenä noina päivinä jäin Hitlerin luo bunkkeeriin, siksi ajaksi kun oli varoitettu vihollisen lentokoneista. Hitler vaikutti aivan epätoivoiselta. En ollut tavannut häntä aikaisemmin enkä nähnyt sen jälkeenkään koskaan niin huonossa kunnossa. Hän puhui ottavansa nyt heti hengen itseltään, sillä viimeinen mahdollisuus saavuttaa menestystä oli tehty tyhjäksi. Hän esitti moitteita ilmavoimille ja maavoimien ”kavaltajille”. Hän sanoi suunnilleen seuraavasti. ”Tiedän, että sota on mene-

tetty. Ylivoima on liian suuri. Minut on petetty. Heinäkuun 20. päivän jälkeen on tullut ilmi kaikkea sellaista, jota en pitänyt mahdollisena. Juuri ne piirit nousivat minua vastaan, jotka olivat eniten hyötyneet kansallissosialismista. Minä olen kaikkia hemmoitellut ja palkinnut. Tässä on kiitos. Mieluiten ammun nyt kuulan kallooni. Ei ole käytettävissä kovia miehiä. Model ja Dietrich ovat sellaisia. Ja Rudel. Hän olisi ehkä hyvä seuraajani. Älykäs. Kuinka hän suhtautuu taiteeseen ja kulttuuriin? Hänen pitää tulla tänne.” Sitten hän taas pääsi itsensä herraksi ja sanoi: ”Me emme antaudu, emme koskaan. Me voimme tuhoutua. Mutta me viemme maailman mukamme.” Noita Hitlerin sanoja en unohda koskaan. En ole puhunut tuosta keskustelusta tähän päivään saakka kenellekään. Se teki minulle silloin lopullisen selväksi, että Hitler ei ollut milloinkaan horjutettavissa, ja hän vetäisi kaiken mukanaan tuhoon. Tie oli nyt määritetty. Hän tulisi johtamaan meitä ehdottomaan antautumiseen saakka, johon voittajat olivat takertuneet lujasti kiinni.

Joulukuun 29. päivänä Hitler perusti uuden kunniamerkin: ritaristin kultaisilla tammenlehvillä ja miekoilla briljantteineen. Hän totesi perustamisasiakirjassa, että tätä tunnustusta tultaisiin myöntämään vain kaksitoista kertaa. Samana päivänä ja myöskin vielä seuraavana kävi kenraali Thomale useasti Hitlerin luona. Hitler ei puhunut hänen kanssaan vain panssarivaunujen tuotannosta ja maavoimien varustamisesta panssareilla, vaan hän keskusteli myös poliittisista kysymyksistä, jotka häntä painoivat. Thomalen jälkeen tuli Guderian. Hänellä oli erityisiä huolia. Hän pelkäsi venäläisten aloittavan hyökkäyksen tammi-kuun alkupäivinä ja tahtoi vetää divisioonia Ardenneilta itärintamalle. Hitler kuitenkin epäröi yhä vieläkin. Hän antoi tosin luvan neljän divisioonan käyttöön Unkarissa öljyalueiden suo-jana, mutta enempää hän ei halunnut antaa.

Niin päättyi vuosi 1944 toivottomiin tunnelmiin. Viimeiset toiveet saada menestystä länsirajalla olivat menneet, uudet vai-keat sotatoimet uhkasivat idässä. Muutamia satunnaisia ja pai-kallisia menestyksiä lukuunottamatta ei saksalaisten ilmasodan-käynnistä verrattuna ylivoimaisiin liittoutuneisiin ollut enää mi-

tään tietoa. Kukaan ei tiennyt aivan varmasti, mitä Hitler itse ajatteli tilanteen kehittymisestä. Virallisesti hän puhui vain taistelun jatkamisesta ja toiveistaan vihollisen liittoutuman murtumiseksi. Näissä ajatuksissa ei enää kukaan voinut häntä myötäillä. Me Johtajanpäämajassa tiesimme joka tapauksessa, että Hitler ei oma-aloitteisesti voisi eikä tahtoisi ottaa askeltakaan ratkaisuun pääsemiseksi. Uusi vuosi toisi tosin mukanaan sodan päättymisen, mutta oli kyseenalaista, näkisimmekö enää tuota loppua.

Lopun alku

Uudenvuodenjulistuksissaan kansalle ja puolustusvoimille viimeiseksi sotavuodeksi Hitler puhui hyvin avoimesti tilanteesta. Hän mainitsi kansainväliset suunnitelmat Saksan valtakunnan hajoittamiseksi. Hän totesi, että Saksan kansan oli kuitenkin tähän päivään asti onnistunut menestyksellisesti vastustaa ”vihollisen tekemiä kuristusyrityksiä”. Hän puhui epäonnistuneesta attentaatista häntä vastaan ja kuvasi sitä käännekohtaksi Saksan kohtalossa. Olin vakuuttunut siitä, että jopa tässä aivan lohduttomassa tilanteessa suuri osa kansaa osoitti yhä luottamusta Hitleriin eikä halunnut yksinkertaisesti uskoa, että Saksan valtakunta voisi Hitlerin johtamana tulla lyödyksi. Sellaiseen luottavaisuuteen en ollut voinut yhtyä enää pitkään aikaan. Sitten syksyn 1944 pidin vain Hitlerin kuolemaa ainoana ulospääsytienä. Oli pääteltävissä monista seikoista, että hän ajatteli itsemurhaa.

Aamupäivällä 1. tammikuuta Johtajanpäämajaan kokoontuivat puolustushaarojen komentajat ja yleisesikuntien päälliköt toivottaakseen Hitlerille ”menestyksellistä” uutta vuotta. Noihin toivotuksiin kylläkään ei kukaan läsnäolijoista voinut suhtautua vakavasti. Tavanomaisten, päivän tilanteesta käytyjen keskustelujen jälkeen Hitler vastaanotti kenraalien piirissä eversti Rudelin. Hitler puhui muutamia tunnustuksen sanoja Rudelin epäitsekästä toiminnasta, ojensi hänelle sitten juuri

perustetun korkeimman urhoollisuumerkin ja luonnehti saatesanoissa ”hänen pysyväksi osoittautunutta sankaruuttaan. . . , hänen ainutlaatuisia lentäjän ja taistelijan saavutuksiaan”. Mitä Hitler ja Rudel keskustelivat kahdenkesken yhteisen lounaan jälkeen, sitä en ole saanut tietooni.

Katastrofaalinen loppu tuli Saksan ilmavoimien suurhyökkäykselle tammikuun 1. päivänä. Göring oli suunnitellut lähes 1000 lentokoneen toimintaanpanon länsirajalla erilaisia maamaaleja vastaan. Operaatio ”Bodenplatten” valmistelut ja suoritus pidettiin tiukasti salassa. Siitä huolimatta yksiköt törmäsivät vahvaan torjuntaan. Paluulennolla ne joutuivat voimakkaaseen, hyvintähdättyyn oman ilmatorjuntatykistön tuleen, joka aiheutui siitä, että salaamissyistä näille ei ollut tiedotettu lentokoneiden toiminnasta. Yksiköt kärsivät suuria tappioita, joita ei enää voitu korvata. Se oli ilmavoimien viimeinen suurhyökkäys.

Tammikuun 12. päivänä Göringillä oli 52. syntymäpäivänsä. Hän saapui Johtajanpäämajaan, jossa Hitler esitti hänelle sydämelliset onnentoivotukset. Tuona päivänä alkoi itärintaman keskiosalla suuri venäläisten offensiivi. Voimakkaalla tykistöllä ja suurilla panssarivaunumäärillä Puna-armeija mursi saksalaisten rintaman ja suuntasi etenemisensä kohti Ylä-Sleesia ja Oderia. Ensimmäisenä päivänä hyökkääjät valtasivat Baranowin, kolmantena päivänä Kielcen. Hitler yritti turhaan tukkia sisäänmurtoa toimittamalla sinne armeijakunnan Itä-Preussista. Hän tiesi, että tämä hyvinkin merkitsi lopun alkua, matkusti illalla 15. tammikuuta Berliiniin eikä poistunut enää tuosta kaupungista lukuunottamatta erästä rintamakäyntiä.

Suuri venäläishyökkäys, joka oli käynnissä leveällä rintamalla Baranowin ja Varsovan pohjoispuolen välillä, kohtasi edessään kaikkialla vain loppuuntaistelleita ja väsyneitä saksalaisia joukkoja. Armeijaryhmien ja armeijoiden komentajat sekä yleisesikunnan päällikkö neuvoivat väistymään hyökkäyksen tieltä, jotta olisi voitu vastata siihen liikuntaoperaatioilla. Mutta Hitler ei halunnut tietää mitään sellaisesta. Hän vaati kaikella ankaruudella jäämistä rintamalla paikoilleen ja käski, kuten niin usein ennenkin, olemaan luovuttamatta maata. Se saattoi divisioo-

namme epätoivoisiin tilanteisiin ja mitätöi kaikki edellytykset järjestettyyn vastarintaan. Muutamat komentajat toimivat omalla vastuullaan ja johtivat yhtymiään paikallisten mahdollisuuksien mukaisesti. Tuollaisen itsenäisyyden Hitler havaitsi hyvin nopeasti ja puuttui silloin heti johtamiseen. Siten hän korvasi jo tammikuun 15. päivänä Keskustan armeijaryhmän komentajan kenraalieversti Harpen kenraalieversti Schörnerillä. Tammikuun 26. päivänä hän vaihtoi kenraalieversti Reinhardtin kenraalieversti Renduliciin ja 30. päivänä kenraali Hossbachin kenraali Mülleriin. Hossbach oli joutunut puolue-elinten uhriksi. Itä-Preussin aluejohtaja Koch lähetti Berliiniin raivostuneita raportteja Hossbachin johtamistoiminnasta, ja Hitler uhrasi tämän energisen armeijankomentajansa puolueen hyväksi. Vuoden 1945 ensimmäiset viikot saattoivat maavoimien johdon äärimmäisen jännittyneeseen ja ylipääsemättömältä näyttäneeseen kriisitilanteeseen. Hitler kuitenkin pitäytyi vanhassa johtamisperiaatteessaan, joka talvella 1941/42 oli kylläkin osoittautunut oikeaksi, olla luovuttamatta vapaaehtoisesti neliometriäkään maata. Venäläisten ylivoima koko itärintamalla oli kuitenkin niin suuri, että kukaan kenraali ei voinut enää noudattaa tuota käskyä. Koko Itä-Preussin väestö oli pakomatalla. Tiet olivat tukossa eivätkä tarjonneet kunnolla tilaa edes armeijan yksiköille. Hyvin suuren osan pakolaisista ei enää onnistunut päästä Veikselin yli valtakunnan alueelle. He joutuivat venäläisten hyökkäysten pakottamina tungetuksi Itämeren rannikolle, missä oli toiveita päästä merivoimien avulla turvaan. Lukuisia pakolaisrivistöjä jäi hyökkääjien jalkoihin. Ihmisten osana olivat sanomattomat kärsimykset. Itä-Preussin väestön menetykset olivat hirvittävän suuret.

Eteläisellä rintamaosalla venäläiset tunkeutuivat tammikuun loppupäivinä Breslaun lounaispuolitse Oderille saakka. Seurauksena oli Ylä-Sleesian teollisuusalueen menetys. Breslaun kaupunki saarrettiin seuraavien päivien kuluessa, minkä jälkeen se puolustautui raskain uhrein aina antautumiseen, toukokuun 6. päivään saakka.

Venäläisten valtavaa keskialueen läpimurtoa vastaan Hitler

muodosti tammikuun 26. päivänä uuden ”Veikselin” armeijaryhmän komentajanaan Heinrich Himmler. Tämä päätös koh-tasi kaikkien sotilasasiantuntijoiden taholta suurta epäluuloa ja epäuskoa sen onnistumisen suhteen. Himmlerille alistetut joukot muodostuivat monesti pakenevista, hajallelyödyistä ja kokonaan loppuunkuluneista yksiköistä ja yhtymistä, jotka kykenivät tuskin enää edes taisteluun ajan voittamiseksi. Venäläisten murtautuminen Oderille onnistui. Puna-armeija seisoilopulta Küstrinin eteläpuolella, lähellä Frankfurt an der Oderia ja etelämpänä Neissea pitkin suunnilleen Görlitzin tienoille asti pysähtyen sinne toistaiseksi. Venäläisten ylipäällikkö marsalkka Žukov ponnisteli armeijansa jälkeenjääneiden osien saamiseksi mukaan.

Samoin kuin venäläisten suorittama valtakunnan itäosien valtaus sujui myöskin englantilaisten ja amerikkalaisten etenemisen lännessä. Vuodenvaihteen tienoilla läntiset joukot toivoivat ehtivänsä Berliiniin vielä ennen venäläisiä. Kun se ei heille onnistunut, syynä oli saksalaisten joukkojen kuri, joka piti niitä vielä koossa. Sitkeä taistelu väistämätöntä kohtaloa vastaan voitti toivottomuuden.

Tammikuussa matkustin vielä kerran Harzin seuduille ja Ohrdrufiin Thüringeniin. Tuolla harjoitusalueella oli tekeillä uusi Johtajanpäämaja. Työt edistyivät hitaasti. En nähnyt mitään syytä kiirehtiä niitä. Suuret maanalaiset laitokset Nordhausenin lähellä kiinnostivat minua paljon enemmän. Siellä valmistivat keskitysleirivangit V2 -ohjuksia suuria määriä. Vangit saivat osakseen varmasti erikoiskohtelua ja olivat hyvässä yleiskunnossa, mikäli saatoin havaita. Oli kuitenkin masentavaa nähdä nuo pakkotyöläiset, jotka toivoivat tällä toiminnalla lunastavansa henkensä, työskentelemässä laajoissa tehdassaleissa. Heidän ahkeruutensa oli lopultakin absurdia, sillä oli esitettävä kysymys: Mistä noita ohjuksia voitaisiin vielä ampuu, jotta ne kantaisivat maalialueilleen Englantiin? Missään muussa tilaisuudessa noina viikkoina eivät sodan jatkamiseksi tehdyt ponnistelut tuntuneet turhemmilta kuin tuolla käynnillä.

Tammikuun 30. päivänä Hitler piti Saksan kansalle viimeisen

radiopuheensa. Mitä muuta hän olisi voinut vaatia kuin taistelua viimeiseen asti. ”Me tulemme selviytymään myös tästä ahdingosta”, hän sanoi ja jatkoi sitten: ”Tässä taistelussa ei myöskään voittajaksi tule Sisä-Aasia, vaan Eurooppa.” Yhä vieläkin tarttuivat monet hänen kuulijansa ”ihmeaseiden” oljenkorteen, jolla kohtalo kääntyisi paremmaksi viime minuutilla.

Muutaman päivän kuluttua saapuivat ensimmäiset ilmoitukset Krimillä pidetystä Jaltan konferenssista. Siellä tapasivat toisensa kolme valtionpäämiestä: Roosevelt, Stalin ja Churchill. He olivat kokoontuneet helmikuun 4. päivänä ja puhuivat Saksan jakamisesta. Hitler otti tosin raportit tuosta kokouksesta vastaan, mutta pysyi harvinaisen välinpitämättömänä niiden sisältämien asioiden suhteen, ikään kuin se kaikki olisi jo lakannut ylimalkaan kiinnostamasta häntä.

Helmikuun 13. ja 14. päivänä tapahtui kaksi järkyttävää englantilaisten ja amerikkalaisten ilmahyökkäystä Dresdeniin. Kukaan ei odottanut tuohon aikaan enää hyökkäyksiä muutamiin harvoin hävittämättä jääneisiin ja pakolaisten täyttämiin kaupunkeihin. Se oli terroria puolustuskyvytöntä siviiliväestöä vastaan ilman minkäänlaista sotilaallista merkitystä, isku koko Saksan kansaa vastaan. Hävityksen laajuus ylitti kaiken, mitä Saksan kaupungit muuten olivat saaneet kärsiä sodan aikana. Yli 12 000 rakennusta sisältäen 80 000 asuntoa tuhoutui. Koko vanha, kaunis kaupunkikuva oli menetetty iäksi. Ilmoitettiin 135 000–300 000 ihmisen saaneen surmansa. Tarkkaa lukua ei pakolaisten suuren määrän vuoksi voitu sanoa kuin arvioimalla. Länsiliittoutuneet ilmaisivat viimeisillä ankarilla ilmahyökkäyksillään Saksan kaupunkia vastaan asennoitumisensa Saksan kansaa kohtaan. Hitler oli noina viimeisinä kuukausina jo monesti päättänyt sanoa irti Geneven sopimukset. Jodl kuitenkin esti yhä uudelleen häntä toteuttamasta tuota uhkausta. Kaikkiin oli hämmästyttävää seurata, miten laajalti pelastus- ja avustuspalvelu vielä toimi noiden voimakkaiden ilmahyökkäysten aikana.

Hitlerin viimeinen puhe aluejohtajille

Hitler oli kutsunut helmikuun 24. päivänä valtakunnan- ja aluejohtajat Valtakunnankansliaan. Kaikki saapuivat hyvin jännittyneinä. Dresdenin aluejohtaja, Mutschmann joutui kertomaan monille kaupunkinsa kohtalosta. Reininmaan aluejohtajat vastasivat osaltaan taisteluista lännessä. Itä-Preussin aluejohtaja Erich Koch ei saapunut paikalle. Hänen maakuntansa oli jo melkein kokonaan venäläisten piirittämä. Samoin puuttui aluejohtaja Hanke piiritetystä Breslausta. Vallitsi tunnelma, joka henki syytöksiä Hitleriä vastaan. Hitler astui huoneeseen ja antoi itsestään vieraiden silmissä säälittävän vaikutelman. Hän kulki kumarassa ja oli vanhentunut. Puheensa hän alkoi jälleen kertomalla Weimarin ajasta ja valtaannousun ensimmäisistä vuosista, kunnes hän tuli lopulta siihen, mitä kaikki kuulijat odottivat: nykyisyyteen. Hän puhui sodan ratkaisuhetkistä. Vuonna 1945 tultaisiin ratkaisemaan jo seuraavan vuosisadan kulku. Hänen sanoillaan merivoimien ja ilmavoimien uusista aseista ei tässä joukossa ollut enää mitään vaikutusta. Seuranneen ruokailun aikana Hitler yritti vielä, tungettuna takaisin Valtakunnankansliaan ja kohti kuolemaa, saada aluejohtajat vakuuttuneiksi siitä, että hän yksin kykenisi arvioimaan oikein tulevaa kehitystä. Mutta aikaisempi suggestiivinen kyky, jolla hän oli yhä uudelleen saanut tämän joukon mukaansa, oli kertakaikkiaan poissa. Tuossa tilaisuudessa kuultiin myös Hitlerin sanat: ”Me olemme tuhonneet vasemmiston luokkataistelijat, mutta valitettavasti olemme silloin unohtaneet iskeä myöskin oikealle. Tämä on meidän suuri laiminlyöntimme.”

Toiveita Me 262:n suhteen

Helmikuussa Hitler kävi keskustelun hävittäjälentäjä Hajo Hermannin kanssa. Tämä oli sitä mieltä, että nyt oli korkein aika ryhtyä ”puskentataisteluun”, esittäen myös mahdollisuuksia suunnitelmansa toteuttamiseksi. Mutta Hitler ei tuntenut

vieläkään mitään kiinnostusta tuollaiseen itsemurhataktiikkaan vaan viittasi uusiin hävittäjäkoneisiin, jotka pian mahdollistaisivat uudet taistelumenetelmät. Hän mainitsi myös Göringin suunnitelman perustaa nyt ilmavoimien ensimmäinen suihkuhävittäjälentue Etelä-Saksaan ja odotti näiltä lentäjiltä suuria saavutuksia. Tuon lentueen muodostaminen huomattavien vaikeuksien alaisena oli laiha tulos pitkästä ilmavoimien sisäisestä kiistasta, jonka huipentuma oli koettu niin sanotussa areopagissa. Hävittäjälentäjien entisen komentajan, kenraaliluutnantti Gallandin johdolla siellä lensivät nyt muutamat kaikkein tunnetuimmat, korkeasti palkitut hävittäjälentäjät, kuten Lützow, Steinhoff, Hohagen, Krupinski, Barkhorn, Bär, Herget, Bob ja Eichel-Streiber. Sodan kehitysvaihe salli vain rajoitetun toiminnan Riemistä Münchenin läheltä, joten suuria, Hitlerin odottamia menestyksiä ei ollut enää saavutettavissa. Lützow ei palannut takaisin eräältä näistä taistelulenkoista ja Steinhoff haavoittui vakavasti.

Ympyrä sulkeutuu

Päivittäiset tilanneselostukset – nyt enimmäkseen kello 15 alkaen – pidettiin tammikuun 16. päivän jälkeen Hitlerin suuressa työhuoneessa Uudessa Valtakunnankansliassa, koska suuri sali vanhassa Valtakunnankanslian rakennuksessa – sodan alkuaikojen tilanneselostusten pitopaikka – oli pahasti pommien vaurioittama. Maavoimien yleisesikunta toimi Zossenissa Berliinin eteläpuolella. Kenraalieversti Guderian saapui sieltä säännöllisesti ja esitteli tilanteen yhä lähemmäksi tulevalta itärintamalta. Tilanneselostusten osanottajajoukko oli laajentunut. Jatkuvasti osallistuivat nyt Bormann ja Himmler sekä usein myös ulkoministeri v. Ribbentrop ja poliisin päällikkö Kaltenbrunner. Nuo suuret tilanneselostukset kestivät päivittäin yleensä kahdesta kolmeen tuntiin. Hitler käytti runsaasti aikaa neuvotteluihin ja yritti aina vain löytää jotain ulospääsyä tukalasta tilanteesta, johon piti vaikuttaa alituisilla epätodellisten tai ainakin melko

heikosti taistelukykyisten joukkojen siirroilla yhä uudenlaisissa kokoonpanoissa. Hitlerin mielikuvilla ei ollut enää mitään tekemistä todellisuuden kanssa. Surullisimpia olivat päivittäiset esittelyt vihollisen ilmahyökkäyksistä. Amerikkalaiset ja englantilaiset lensivät valtakunnan läntisen alueen yllä lähes häiritsemättä ja etsivät entiseen tapaan maalikseen asuntoalueita mutta tekivät myös hyvin tuhoisia, pistemäisiä hyökkäyksiä määrättyihin varusteluteollisuuden tuotantolaitoksiin ja synteettisen polttoaineen valmistamoihin. Nähtävästi heillä oli käytössään mitä tarkinta tietoutta siitä, mitkä tehtaat olivat vielä erityisen tärkeitä ja korvaamattomia. Noilla hyökkäyksillä he lamaannuttivat yhä perusteellisemmin kaiken sotamateriaalin tuotannon. Niihin aikoihin, lähinnä maaliskuun kuluessa, muuttuivat kuitenkin myös Würzburgin ja Nordhausenin kaupungit soraksi ja tuhkaksi. Samoin kävi Halberstadtille huhtikuun 8. päivänä.

Päivittäisen tilanteen käsittelyn jälkeen Hitler vetäytyi usein sihteerinsä kanssa teelle vanhan Valtakunnankanslian rakennuksen pieneen kirjoittamuhuoneeseen. Tuon piirin keskusteluihin otin minäkin joskus osaa. Hitler pohti silloin aiheita, joilla ei ollut mitään tekemistä yleisen tilanteen kanssa ja joilla lienee ollut tarkoituskin torjua sen vaikutuksia. Eräässä tuollaisessa tilaisuudessa hän äkkiä saneli kirjeen vaimolleni muistoksi monista tapaamisistamme. Vaimoni on säilyttänyt tuon kirjeen vieläkin tallessa.

Ministeri Speer kulki tuon neljännesvuoden kuluessa kovasti omia teitään. Hän tiesi, että tappio oli vain muutamien viikkojen kysymys. Speer oli tiiviissä yhteistyössä Guderianin kanssa ja matkusti yhdessä maavoimien asettaman yhteysupseerin, everstitiluutnantti v. Poserin kanssa koko valtakunnan aluetta ympäriinsä. Hän pyrki vaikuttamaan kaikkialla yhdessä aluejohtajien ja maavoimien komentajien kanssa siihen, että Hitlerin käskemiä elintärkeiden kohteiden hävittämisiä ei toteutettaisi tai niiden seuraukset saataisiin lieviksi. Hänen onnistui tällöin varjella hävitykseltä monia tärkeitä laitoksia, erityisesti liikenteen ja huollon alalla, kokien siinä suuria vaikeuksia ja vaarantaen

oman henkensä. Hänen täytyi joka hetki olla varuillaan, jottei joutuisi sodanjälkeiseen aikaan tähtäävien toimenpiteidensä vuoksi jonkun ”lopullisen voiton” uskossa olleen sataprosenttisen kansallissosialistin uhriksi.

Maaliskuun 15. päivänä Speer toi minulle viimeisen muistionsa ”Taloudellinen tilanne maalishuhtikuussa 1945 ja siitä tehtävät johtopäätökset”, jotta toimittaisin sen edelleen Hitlerille. Kymmenellä konekirjoitussivulla (ilman liitteitä) hän esitti avoimen ja selkeän arvion tilanteesta sekä sen perusteella hänen mielestään välttämättä tehtävät johtopäätökset. Vaikka Speerin raportit oikeastaan sisälsivät enää vain huonoja uutisia, Hitler otti ne aina mukaan bunkkeriinsa, jossa hän luki ne yksin ollessaan. Speer sanoi tässä kertomuksessa selvästi, että meidän täytyisi tehdä kaikkemme ”saadaksemme kansalle säilytetyksi edes alkeelliset elämisen edellytykset”. Jäljempänä hän totesi: ”Meillä ei ole mitään oikeutta sodan tässä vaiheessa lähteä tekemään hävityksiä, jotka vaarantaisivat kansan elämän. . . Meillä on velvollisuus antaa kansalle kaikki mahdollisuudet, jotka voisivat taata sille kaukaisemmassa tulevaisuudessa jälleenrakentamisen.” Hitler salli Speerin sanoa hänelle enemmän kuin kaikkien muiden. He olivat kiintyneet toisiinsa parempien aikojen pitkän yhteistyön vuoksi niin läheisesti, että Speer oli ehkä ainoa ihminen, joka saattoi puhua Hitlerille niin kirkkaasti ja selvästi, ilman että hänen olisi tarvinnut pelätä henkeään.

Helmikuun 15. päivänä Hitler ajoi viimeistä kertaa rintamalle. Hän vieraili muutamissa maavoimien joukoissa Oderilla Frankfurtin seudulla, muun muassa 9. Armeijan esikunnassa kenraali Bussen luona. Hitler teki suhteellisen pirteän vaikutuksen. Hän ryhdistäytyi eikä antanut huomata hermostollisia häiriöitä kädessään. Mutta arvostelukykyiset sotilaat, joiden kanssa hän puhui, eivät voineet uskoa enää mitään siitä, mitä heille kerrottiin. Heille oli myös selvää, että Oderin linja oli pidettävä. Yhtä varmasti he tiesivät, että yksiselitteisen venäläisten ylivoiman vuoksi se tuskin oli mahdollista, kun nämä taas aloittaisivat hyökkäyksensä. Hitler piti tätä käyntiä rintamalla erittäin tärkeänä ja uskoi pystyneensä siten kohottamaan sotilaitten itse-tuntoa.

Maaliskuun 19. päivänä Hitler antoi käskyn kaikille joukkojen johtajille, virallisen ”vastauksensa” Speerin viimeiseen muistioon. Tässä niinsanotussa ”Nero-käskyssä” Hitler määräsi, että ”kaikki sellaiset sotilaalliset liikenne-, viesti-, teollisuus- ja huoltolaitokset sekä muut kohteet valtakunnan alueella, jotka voivat hyödyttää vihollista taistelun jatkamisessa jollakin tavoin heti tai lähitulevaisuudessa” oli hävitettävä. Tämä käsky ei onneksi juuri voinut enää vaikuttaa mitenkään. Hävitysten laajuus oli tosin jo tarpeeksi hirvittävä ilman tuota määräystäkin, jonka mukaan Saksa piti muuttaa ”poltetuksi maaksi”.

Maaliskuun lopussa alkoivat tapahtumat vyöryä ylitsemme. Amerikkalaisille tuli kiire ehtiä ennen venäläisiä. Maaliskuun 23. päivänä he ylittivät Reinin Oppenheimin kohdalla ja 24. päivänä Weselin. Seuraavina päivinä joutui Ruhrin alue amerikkalaisten ympäröimäksi. Kenraalisotamarsalkka Model joutui armeijaryhmänsä johdon mukana myös saarroksiin. Armeijaryhmä B:n vastarinta loppui huhtikuun 17. päivänä. Model otti itseltään hengen. Amerikkalaiset jatkoivat ylivoimaisin joukoin etenemistään kohti itää. Kohdaten kaikkialla vain vähäistä vastarintaa he saavuttivat huhtikuun 11./12. päivinä Elben Magdeburgin luona. Myös brittiläiset joukot, jotka etenivät amerikkalaisten rintaman pohjoispuolella Westfalenin läpi, saavuttivat vastarintaa kohtaamatta ja ilman suurempia vaikeuksia Bremenin ja Hampurin.

Saimme ilmoituksista vaikutelman, että väestö valtakunnan alueella, erityisesti Koillis-Saksassa, otti miehityksen vastaan helpottuneena. Ihmiset olivat yksinkertaisesti voimiltaan lopussa. Me ymmärsimme sen mutta Hitler ei. Hän esitti ankaraa kritiikkiä tuollaista käyttäytymistä kohtaan, mutta hänellä ei ollut enää mitään vaikutusta sodankäyntiin Länsi-Saksassa.

Hitlerin viimeinen päämäärä oli pysäyttää venäläisten voimat Oderilla. Himmler oli poistettu jo maaliskuun 20. päivänä Weikselin armeijaryhmän komentajan tehtävistä, ja hänet oli korvattu kenraalieversti Heinricilla. Siitä lähtien kun Himmler oli alkanut toimia sotilasjohtajana, Hitler oli arvostellut häntä yhä enemmän. Kun Hitlerillä oli jotain sanottavaa Himmlerin joh-

tamisen suhteen – ja hänellä oli siitä hyvin vähän myönteistä sanottavanaan – hän ei pidätellyt mielipiteitään lainkaan. Lopulta hän vapautti tämän sotilaallisen harrastelijan tehtävistään. En pysty sanomaan, tiesikö Hitler jo silloin jotakin Himmlerin yhteyksistä Ruotsiin, jolloin tämä pyrki samaan aikaan rauhansopimuksen tai ainakin aselevon. Pidän kuitenkin mahdollisena, että Hitlerillä olisi ollut vihiä asiasta, joka oli kummallisesti ristiriidassa SS:n tunnuksen ”meine Ehre heisst Treue” (kunni on uskollisuus) kanssa. Joka tapauksessa Hitlerin ja Himmlerin väliset suhteet huononivat maaliskuun lopusta lähtien silmin nähden.

Maaliskuun 29. päivänä Hitler erkani ankarien riitojen jälkeen kenraalieversti Guderianista. Ulkonaisesti tämä ero tapahtui kohteliaasti, jolloin ”lomaa” myönnettiin aluksi kuudeksi viikoksi. Välien rikkoutuminen oli kuitenkin lopullinen. Kuluneina viikkoina oli sattunut yhä uudelleen kiihkeitä törmäyksiä, jolloin Hitler ryhtyi vastustamaan yhä enemmän Guderianin tekemiä ja puhtaan järjen sanelemia esityksiä. Siitä huolimatta Hitler piti jatkuvasti tärkeänä Guderianin kuulemista, joka tosin käsitti eron syyn aivan toisin. Guderian piti itseänsä takaa-ajettuna. Hänen seuraajakseen tuli kenraali Krebs, johon Hitler luotti suuresti ja jota hän oli arvostanut hyvänä yleisesikuntaupseerina ja suurena persoonallisuutena jo kauan. Ensimmäisen kerran hän oli tullut Hitlerin näkökenttään erikoislaatuaisessa tapahtumassa keväällä 1941 Moskovan asemalla, kun Stalin oli puhutellut Krebsiä huomiota herättävästi hyvästellessään Japanin ulkoministeriä. Tehtävissään viimeisenä maavoimien yleisesikunnan päällikkönä Krebsillä oli lopulta vähemmän töitä kuin Berliinin puolustuksesta vastaavan III Sotilaspiirin yleisesikunnan päälliköllä. Tämä teki epätoivoissaan sodan lopussa itsemurhan, kun hänen ensimmäinen kosketuksensa Puna-armeijan kanssa oli selvittänyt hänelle myös tilanteen kehityksen koko toivottomuuden.

Samana päivänä Hitler sanoi jäähyväiset myös monivuotiselle lehdistöpäällikölleen, tohtori Dietrichille. Pitkään kestäneet hyvät suhteet heidän välillään olivat lukkiutuneet viime kuukau-

sien aikana. Goebbels oli aina seurannut muodollisesti alaise-
naan toimivaa Dietrichiä epäluulolla. Hän ei kuitenkaan tehnyt
siitä numeroa, koska Hitler toivoi niin. Nyt, sodan viimeisinä
viikkoina, Goebbels sai tahtonsa läpi, ja hänen onnistui – kai
Bormannin tukemana – saada Hitler kääntymään Dietrichiä
vastaan. Bormannilla ja Dietrichillä ei ollut koskaan toisilleen
paljon sanottavaa.

Vaimoni hyvästeleminen

Huhtikuun 5. päivänä ajoin viimeistä kertaa Nienhageniin Hal-
berstadtin lähelle, missä vaimoni eli kolmen lapsemme kanssa.
Itse olin selvillä siitä, että kysymyksessä saattoi hyvin olla ero
ikuisiksi ajoiksi. Tiesin, että Hitler aikoi pysyä Berliinissä, että
sota olisi pian lopussa ja että näytti hyvin toivottomalta päästä
vielä Berliinistä elävänä pois. Huolimatta vakavista kasvoista
Nienhagenissa uskoin siellä olevan aivan toisenlaisen maail-
man. Hyvin hoidettuina ja rauhallisina ihmiset toimittivat siellä
yhdessä askareitaan. Pelloilla alkoivat kevättyöt. Vaimoni, joka
odotti neljännen lapsemme syntymää, oli hyvin tyyni eikä anta-
nut urheasti kantamiensa huolien näkyä. Minulle oli hyvin rau-
hoittavaa tietää, että hän oli kotona hyvissä käsissä. Seuraavana
päivänä palasin Berliiniin. Matka tuntui raskaalta. Aurinko
paistoi, maa näytti niin rauhalliselta ja minä olin ajamassa hel-
vettiin. Oli hyvä, että olimme Berliinissä niin jännittyneitä, että
emme osanneet juuri ajatella paljon itseämme. Soitin lähiviik-
koina vielä muutamia kertoja vaimolleni, kunnes amerikkalais-
ten eteneminen katkaisi yhteydet.

Viimeiset päivät Johtajanbunkkerissa

Huhtikuun alussa Hitler antoi erityisesti tuoda esille Schörnerin
ylentämisen kernaalisotamarsalkaksi. Schörneristä hän sanoi
lehdistötiedotteessa, että tämä on tullut ”paremmin kuin tuskin

kukaan muu saksalaisista kenraaleista Saksan itärintaman puolustuksen järkkymättömän kestävyuden symboliksi”. Hän tarkoitti sillä Schörnerin toimintaa Kuurinmaalla, Sleesiassa ja nyt protektoraatissa. Huhtikuun 13. päivänä menetettiin Wien. Muutamaa päivää ennen huhtikuun 8./9. päivänä tiedotettiin amiraali Canariksen ja kenraali Osterin hirttämisestä. Siinä yhteydessä levisi tieto, että Canariksen päiväkirjat olivat löytyneet tarjoten tuomiolle riittävästi perusteita. En ole voinut tutkia tuota asiaa jälkeensä. Pidin silloin ja pidän edelleenkin hyvin epätodennäköisenä, että niin varovainen mies kuin Canaris, alusta pitäen Hitleriä vastaan asennoitunut, olisi pitänyt päiväkirjaa.

Maaliskuun viimeisinä päivinä yllätti Hitlerin ja meidät kaikki Eva Braunin saapuminen Valtakunnankansliaan. Hän tuli oman päätöksensä perusteella. Hitler halusi lähettää hänet heti takaisin Müncheniin ja velvoitti Hoffmannin taivuttamaan hänet suostumaan paluumatkaan. Mutta kaikki vaivannäkö oli turhaa. Eva Braun teki kaikille selväksi, että hän pysyisi nyt Hitlerin rinnalla eikä olisi siitä käännytettävissä pois. Hän asui sitten bunkkerissa Hitlerin yksityishuoneiden lähellä omassa huoneessaan ja sopeutui kokonaan bunkkerielämän ilmapiiriin. Hän oli aina huoliteltu ja moitteettomasti pukeutunut sekä käyttäytyi ystävällisesti ja rakastettavasti eikä osoittanut minkäänlaista heikkoutta viimeisten hetkienään lähestyessä.

Asuin silloin vielä eräässä Valtakunnankanslian alakerran taloussiiven huoneessa. Muutin vasta huhtikuun viime päivinä bunkkeriin aikaisemmin Kannenbergin käytössä olleeseen huoneeseen, joka oli täynnä kaikenlaisia vaatekappaleita ja käyttöesineitä.

Oli tullut tavaksi, että päivittäisen tilanneselostuksen jälkeen Hitlerin yksityissihteeri Johanna Wolf ja amiraali v. Puttkamer tulivat kahville huoneeseeni. Pidimme lujasti kiinni tuosta vapaasta, sopusointuisesta ja mukavasta jutteluhetkestä, joka hieman etäännytti meitä lohduttomasta tilanteesta. Puhuimme menneistä ajoista.

Huhtikuun viimeisinä päivinä Hitler teki minulle kesken tavanomaisen tilanteeseen liittyvän keskustelun aivan äkkiä ky-

symyksen tulevista aikomuksistani ja suunnitelmistani. Vastasin, että minulla ei hänen adjutanttinaan ollut valinnan varaa. Pysyisin tietysti hänen luonaan bunkkerissa. Hän tervehti tätä niukalla toteamuksella, että aivan epävarman tulevan tilanteen vuoksi olisi hyvä, kun hänellä olisi lähellään joitain luotettavia ihmisiä.

Huhtikuun 12. päivänä tuli sotamarsalkka Kesselring viimeisen kerran Hitlerin luo, varmaankin hankkimaan ensi käden tietoja. Hitler ei jättänyt epäselväksi sitä, että hän ei ollut vielä luovuttanut. Kesselring ei antanut minkään pettää itseään vaan päätti todennäköisesti tämän käynnin jälkeen toimia omin päin. Ulospäin hän näytti myös tällä kertaa ominaista toiveikkuuttaan. Hän osasi aina rohkaista miehiään ja vetää heidät mukaansa jopa synkimmässäkin tilanteessa. Hän oli käynyt muutamaa päivää aikaisemmin appivanhempieni maatilalla ja toi nyt minulle vaimoni terveiset.

Huhtikuun 12. päivän iltana saapui Berliiniin Goebbelsia kovasti kiehtova uutinen Rooseveltin kuolemasta. Goebbels levitti Valtakunnankanslian bunkkerissa mielipidettään tai pikemminkin toivettaan, että tuo kuolema merkitsisi käännettä Saksan kohtalossa. Hän näki siinä ”historian kaikkivaltiaan vaikutusta” ja puhui siitä, että ”oikeudenmukaisuus” oli jälleen nähtävissä. Hitler arvioi Rooseveltin kuoleman realistisemmin, ilman toiveikkuutta, mutta hän ei kuitenkaan pitänyt mahdollisena, etteikö sillä olisi meille myös poliittisia seurauksia. Hitler mainitsi, että Roosevelt oli käyttäytynyt Englantia kohtaan aina häikäilemättömästi ja pitänyt päämääränään tuhota kolonialismi, jolla Englanti oli tullut suureksi. Mutta Goebbels tarrautui kiinni oljenkorteen ja sai myös lehdistön selostamaan uutista Rooseveltin kuolemasta Saksalle myönteisin kommentein. Hän toivoi nyt alkavan riitoja lännen ja idän välillä sekä yritti itsekin loihkia niitä esiin voimiensa mukaan.

Tuo huhtikuun 12. päivä toi mukanaan minulle vielä hyvin unohtumattoman elämyksen. Speer oli järjestänyt keskipäiväksi Berliiniin Philharmonikkojen jäähyväiskonsertin ja kutsunut minutkin sitä kuulemaan. En tehnyt mitään niin mielelläni kuin

noudatin tuota kutsua. Philharmonia-sali oli vielä jossain määrin ehjä. Konsertti siirsi meidät aivan toiseen maailmaan. Yhdessä Speerin ja suoramiraali Dönitzin kanssa kuuntelimme Richard Wagnerin ”Götterdämmerungin” finaalin, Beethovenin viulukonserton ja Brucknerin 8. sinfonian. Me poistuimme konsertista kaikki vaieten, syvästi liikuttuneina kulkien täysin hävitetyn Potsdamer Platzin yli takaisin Valtakunnankansliaan.

Hitler ryhtyi nyt toimiin sen tilanteen varalta, että valtakunnan alue jakautuisi pohjoiseen ja eteläiseen puoliskoon. Huhtikuun 15. päivänä hän antoi käskyn, jossa pohjoisen osan johto määrättiin Dönitzille, ja eteläosan tuli ottaa johtoonsa sotamarsalkka Kesselring. Tätä käskyä seurasi samana päivänä Hitlerin vetoomus itärintaman sotilaille. Hitler odotti joka hetki venäläisten hyökkäävän Oderin yli. Hän oli viime päivinä keskustellut useita kertoja Oderilla taistelevan 9. Armeijan komentajan, kenraali Bussen kanssa ja toimittanut tälle kaikki vielä käytettävissä olevat aseet. Hitlerin viimeinen toive oli tuon hyökkäyksen menestyksellinen torjunta. Hän lausui vetoomuksessaan: ”Berliini pysyy saksalaisena. Wien on jälleen tuleva saksalaiseksi, eikä Eurooppa muutu koskaan venäläiseksi.” Viittaamalla Rooseveltin kuolemaan hän päätti vetoomuksen: ”Tällä hetkellä, jolloin kohtalo on ottanut pois maan päältä kaikkien aikojen suurimman sotarikollisen, ratkaistaan sodan käänne.” En tiedä vielä tänä päivänäkään vakuuttavaa vastausta kysymykseen, mikä tässä vetoomuksessa oli tarkoituksenmukaisuusoptimismia ja mihin taas Hitler itse uskoi, sillä niin sekaisin toistensa lomissa siinä olivat mielikuvitus ja todellisuus. Oma käsitykseni oli ollut jo kuukausia selvä. Venäläiset ja amerikkalaiset tulisivat miehittämään Saksan valtakunnan. Ei näkynyt merkkiäkään siitä, että he pysähtyisivät, ennen kuin heillä olisi viimeinenkin neliometri käsissään. Hitlerin toivetta viimeisten kuukausien ajalta lännen ja idän liiton hajoamisesta niihin aikoihin en koskaan voinut uskoa. Hänen poliittiset ajatuksensa kiirehtivät huomattavasti tapahtumien edelle. Mielipiteiden erot lännen ja idän välillä saattoivat käsittääkseni ilmetä tuntuvina vasta sodan jälkeen. Toiveet eräänlaisesta Hubertus-

burgin rauhasta olivat olleet jo kauan pelkästään kuvittelua.

Siten kehitys ohjautui väistämättä kohti ehdotonta antautumista. Miltä sodan päätyminen näyttäisi minulle henkilökohtaisesti, oli täysin epätietoista.

Venäläisten hyökkäys Oderin yli alkoi huhtikuun 16. päivänä puolitoistatuntisella sotahistorian suurimpiin kuuluvan tykistökeskityksen aikaansaamalla rumputulella. Sitten Puna-armeija kävi hyökkäykseen, joka puolustajien onnistui aluksi torjua kovissa ja raskaissa taisteluissa. Uudelleen suoritetun puolentoista tunnin mittaisen keskitetyn tykistötulen jälkeen onnistui venäläisten läpimurto saksalaisten aseisiin Küstrinin pohjoispuolella Oderin länsirannalla. Venäläiset jatkoivat huhtikuun 17. ja 18. päivänä ponnistelujaan saadakseen joen länsirannalla jalansijaa, mikä onnistuikin lähinnä Frankfurtin eteläpuolella. Seuraavina päivinä romahti koko Oderin rintama. Puna-Armeija ohjasi murtokohtiin heti panssariyhtymiä ja levitti vallattuja sillanpääalueitaan. Sieltä he jatkoivat hyökkäyksiään seuraavina päivinä, yhdellä kiilalla Berliinin pohjoispuolitse Oranienburgin alueella ja toisella Berliinin eteläpuolitse Zossenin alueella. Ei vaadittu mitään sotilaallista tarkkanäköisyyttä huomaamaan, että nuo hyökkäykset oli tarkoitettu saartamaan Berliini. Vastarinta oli enää paikallisesti mahdollista. Etelässä Bussen armeija ja myöhemmin Wenckin armeija tungettiin yhä kauemmaksi länteen yli Elben. Berliinin pohjoispuolella olivat viimeiset saksalaiset joukot kenraalieversti Heinricin ja SS-Obergruppenführer Steinerrin alaisuudessa. Myöskään ne eivät kyenneet rakentamaan ylivoiman eteen enää mitään järjestettyä puolustusta vaan joutuivat loppuunkuluneina väistymään.

Hitler seurasi huhtikuun 23. päivään saakka taistelujen kehittymistä mitä suurimmalla innokkuudella puuttuen jatkuvasti johtamiseen, mutta sitten hän ymmärsi, että hänen puoleltaan ei ollut enää mitään tehtävissä. Selkeimmät ja huolellisimmat tilanneselostukset noina ratkaisevina päivinä piti yleisesikuntaeverstiluutnantti de Maizièrè. Hän keräsi säännöllisesti edellisen päivän viimeisistä tapahtumista kaunistelemattoman, pelkistetyn ja selkeän kuvauksen. Useimpiin kuulijoihin se teki vaiku-

tuksen, niin myös Hitleriin, jota tuo tarkka esitystapa miellytti. Hyviä uutisia hän ei voinut enää tilanteen puolesta odottaa itärintamalta. Sitä enemmän hän kuitenkin arvosti de Maiziéren varmaa ja vähäeleistä esiintymistä.

Tilanneselostukseen huhtikuun 20. päivänä, Hitlerin 56. syntymäpäivänä, saapuivat vielä Berliinissä oleskelevat huomattavat henkilöt. Näin paikalla Göringin, Dönitzin, Keitelin, Ribbentropin, Speerin, Jodlin, Himmlerin, Kaltenbrunnerin, Krebsin ja Burgdorfin monien muiden ohella. Ennen tilanteen esittelyä otti Hitler vastaan syntymäpäiväonnittelut mutta antoi sitten heti puheenvuoron uusimpien tilannetietojen esittelijöille. Sen jälkeen Hitler kävi keskusteluja eri henkilöiden kanssa. Göring selitti Hitlerille, että hänellä olisi vielä Etelä-Saksassa tärkeitä asioita toimitettavana. Ehkäpä matka sinne autolla ei onnistuisi enää tänään. Hän sanoi jäähyväiset Hitlerille. Sain sen vaikutelman, että Hitler sisimmässään ei enää välittänyt mitään Göringistä. Se ei ollut kaunista katseltavaa. Myöskin suoramiraali hyvästeli Hitlerin. Hän sai tältä lyhyen ohjeen ottaa Pohjois-Saksassa johto käsiinsä ja ryhtyä kunniakkaaseen taisteluun. Hitlerin sanoista oli pääteltävissä suuri luottamus, jota hän osoitti Dönitzia kohtaan. Muut läsnäolijat, kuten Himmler, Kaltenbrunner ja Ribbentrop, Hitler hyvästeli ilman erityistä intoa. Sain tuona päivänä vaikutelman, että Hitler ei ollut vielä ratkaissut, lähtisikö hän Berliinistä vai jäisikö hän sinne. Valtakunnankanslian bunkkereissa vallitsi melkoinen hälinä, merkki siitä, että ajateltiin yleistä ulosmurtautumista. Adjutantuuristamme matkusti Puttkamer kahden aliupseerin kanssa Obersalzbergiin tuhoamaan siellä olevia asiakirjoja. Pyysin häntä heittämään tuleen myös siellä säilyttämäni päiväkirjat, minkä hän lupasi ja myös sitten toteutti. Sama tapahtui niin ikään Schmundtin muistiinpanoille. Neiti Wolf ja muita henkilökohtaisen adjutantuurin jäseniä sonnustautui myös matkaan.

Myöhään illalla kokoonnuimme Hitlerin pieneen olohuoneeseen nauttimaan juotavia. Paikalla olivat Eva Braun, rouva Christian os. Daranowski, rouva Junge os. Humbs, Hitlerin

dieettikeittäjätär neiti Marzialy sekä Schaub, Lorenz ja minä. Sodasta emme tuossa pienessä piirissä puhuneet lainkaan. Parhaiten osasi kuten ennenkin Gerda Christian ohjata Hitlerin mietteet muihin asioihin.

Huhtikuun 22. päivänä painostivat Keitel ja Jodl Hitleriä jättämään Berliinin. Hitler oli yhä edelleen päättämätön, kunnes asia kirkastui hänelle tilanneselostuksessa maavoimien osuuden ollessa vuorossa. Berliinin ympärillä taistelevien armeijoiden komentajien ilmoitukset olivat ristiriitaisia. Sai vaikutelman, että jokainen taisteli oman päänsä mukaan, mutta minkäänlainen järjestetty vastarinta ei enää ollut mahdollista. Kenraali Krebs ei osannut ratkaista ristiriitoja. Oli vaikea sanoa, oliko tämä kehitys seurausta venäläisten ylivoimasta vaiko oman johdon romahduksesta – jos näitä seikkoja nyt yleensäkin voitiin erottaa. Hitler kiihtyi kovin. Hän käski kaikkien muiden paitsi Keitelin, Jodlin, Krebsin ja Burgdorfin lähtemään neuvotteluhuoneesta, minkä jälkeen hän suuntasi raivoisan tulituksen maavoimien johtoa ja heidän ”monivuotista petturuuttaan” kohti. Istuin naapurihuoneessa oven takana ja kuulin joka sanan. Se oli hirvittävä puolituntinen. Tuon purkauksen jälkeen Hitler oli kuitenkin päässyt selvyyteen lopusta. Hän käski Keiteliä ja Jodlia lähtemään Dönitzin luo jatkamaan tämän rinnalla taistelua. Hän itse jäisi Berliiniin ja ottaisi hengen itseltään.

Keitel ja Jodl ilmoittautuivat lähtiäisiksi ja ajoivat Pohjois-Saksaan. Schaub sai tehtävän tuhota Hitlerin henkilökohdaisen bunkkerissa olevan kassakaapin sisällön ja lentää sitten Berchtesgadeniin polttamaan Obersalzbergissä olevat yksityiset paperit.

Joukko Hitlerin ympärillä pieneni melkein joka tunti. Huonasi, että jokainen mietiskeli omia asioitaan. Tuona päivänä vallitsi aivan omalaatuinen ilmapiiri. Pirteältä ja vapautuneelta vaikutti vain Goebbelsin valtiosihteeri, tohtori Naumann, joka tosin tuli Propagandaministeriöstä aina vain lyhyeksi aikaa käymään Johtajanbunkkeriin. Oli hämmästyttävää havaita, miten rauhallisena Naumann pysyi myös lähimpinä päivinä.

Seuraavana päivänä, 23. huhtikuuta Goebbels antoi lehdistöl-

le ja radiolle tiedon, että Hitler oli päättänyt pysyä Berliinissä ja oli ottanut johtoonsa ”kaikki Berliinin puolustukseen asettuneet joukot”. Kaiken muun johtamisen hän luovutti tuona päivänä Dönitzille ja Kesselringille. Hän piti ainoana sotilaallisena neuvonantajana luonaan Valtakunnankansliassa maavoimien yleisesikunnan päällikön, kenraali Krebsin, joka puolestaan piti mukanaan yleisesikuntaupseerina, majuri Brend v. Freytag-Loringhovenin ja nuoren ratsumestarin Boldtin. Viimemainittujen tehtävänä oli lähinnä huolehtia puhelinyhteyksistä niin kauan kuin mahdollista. Muuten Valtakunnankanslian bunkkeriin jäivät vain Bormann, Goebbels, Hewel, Voss, lentokapteeni Baur, Burgdorf adjutanttinsa Weissin kera, Heinz Lorenz lehdistöyhteyksiä varten, Johannmeyer ja minä sotilaallisesta adjutantuurista sekä Günsche henkilökohtaisesta adjutantuurista.

Göringin erottaminen

Iltapäivällä saapui Göringin lähettämä kaukokirjoitinsanoma. Ensimmäinen kappale oli osoitettu henkilökohtaisesti Hitlerille, toinen minulle. Luin heti tekstin: ”Johtajani! Oletteko samaa mieltä siitä, että Teidän päätettyänne pysyä paikoillanne Berliinin linnoituksen komentopaikalla, minä Teidän 29. 6. 1941 antamanne määräyksen perusteella Teidän sijaisenne otan heti valtakunnan kokonaisjohdon täysine toimintavapauksineen sisäisissä ja ulkoisissa asioissa? Jos en saa kello 22 mennessä mitään vastausta, oletan, että Te olette menettänyt toimintavapautenne. Katson silloin, että edellytykset määräyksenne täytäntöönpanolle ovat olemassa ja tulen toimimaan kansan ja isänmaan parhaaksi. Sen, mitä minä tunnen näinä elämäni vaikeimpina hetkinä Teitä kohtaan, Te tiedätte, enkä voi sitä sanoin ilmaista. Jumala varjelkoon Teitä ja sallikoon Teidän kaikesta huolimatta tulla tänne mahdollisimman pian. Teidän uskollisenne Hermann Göring.”

Kauhistuini lukiessani ja pelkäsin pahinta, koska enää ei voinut olla epäilystäkään Hitlerin ehdottomasta asenteesta ja hä-

nen täydellisestä välirikostaan jopa vanhojen puoluetovereiden kanssa. Menin sanomalomake kädessä heti Johtajanbunkkeriin, missä osuin Hitlerin ja Bormannin yhteiseen eteiseen ja tapasin heidät jo siinä keskustelemassa asiasta. Hitler huomasi heti, että olin kuvassa mukana, ja hän kysyi vain: ”Mitä Te sanotte tähän? Olen erottanut Göringin tehtävistään. Oletteko Te nyt tyytyväinen?” Vastasin: ”Mein Führer, liian myöhään”. Siitä kehkeytyi pitkähkö keskustelu, jossa Hitler yritti päästä Göringin aikeiden jäljille. Minä otin tekstin sananmukaisena ja edustin käsitystä, että Göring tosiasiallisesti uskoi voivansa vielä neuvotella läntisten johtajien kanssa. Sitä Hitler piti utopistisena.

Iltapäivällä saapui Speer Johtajanbunkkeriin jättääkseen Hitlerille jäähyväiset. Hitler puhui hänen kanssaan myös Göringin menettelystä ja piti lujasti kiinni päätöksestään erottaa Göring kaikista viroistaan ja määrätä hänet Obersalzbergiin ”turvasäilöön”. Se oli erittäin epämiellyttävä ja täysin tarpeeton toimenpide. Hitler oli näissä järjestelyissä epäilemättä Bormannin kuiskuttelun alainen. Tämä lähetti myös tarvittavat sähköet Obersalzbergiin. Puhuin illalla Hitlerin kanssa kahden kesken vielä kerran Göringistä ja huomasin, että hän ymmärsi sittenkin hieman Göringin asennetta. Mutta hän oli myös sitä mieltä, että Göringin täytyi ”valtion toisena miehenä” työskennellä hänen ohjeittensa mukaisesti. Niiden mukaan ei ollut olemassa mitään neuvottelumahdollisuuksia vihollisten kanssa. Hitler käski minun kutsua kenraalievosti Ritter v. Greimin Berliiniin. Hitler halusi nimittää hänet Göringin seuraajaksi.

Huhtikuun 24. päivänä sulkeutui vihollisen muodostama saartorengas yhä lähempänä Valtakunnankansliaa. Venäläiset yksiköt sukeltautuivat esiin Anhaltin ja Potsdamin asemien välistä, mutta etenivät kuitenkin hyvin hitaasti eivätkä halunneet vaarantaa itseään. Siten säilyi yhteys uuteen Berliinin varuskunnan päällikköön, kenraali Weidlingiin. Hänellä oli komennossaan LVI Panssariarmeijakunta, joka oli vetäytynyt taistellen Oderilta Berliiniin. Weidling saapui joka päivä tilanneselostukseen Valtakunnankanslian bunkkeriin. Hänen komentopaikkansa oli kaupungin länsiosissa.

Huhtikuun 25. päivänä venäläiset ja amerikkalaiset joukot tapasivat toisensa Torgaussa Elbellä. Wenckin armeijan yrittämä vastahyökkäys Berliiniin, Hitlerin viimeinen toivo, pysähtyi Potsdamin edustalle. Huhtikuun 26. päivästä alkaen Wenck ryhtyi irroittamaan joukkojaan taistelusta ylivoimaisia venäläisiä vastaan ja vetämään niitä Elben yli länteen. Berliinin keskustasta oli lisääntyvän venäläisten tykistötulen kohteena. Ensimmäiset ammukset osuivat jo Valtakunnankansliaankin.

Amerikkalaiset ilmavoimat suorittivat huhtikuun 25. päivänä jossain määrin teatraalisen ja sotilaallisesti tarkoituksettoman hyökkäyksen Obersalzbergiin. Hitler oli sellaista odottanutkin tosin jo aikoja sitten mutta pitänyt sitä nyt viimeisinä sotapäivinä epätodennäköisenä. Hän tiesi, että asukkaille oli rakennettu hyvät väestösuojat, joten hänen ei tarvinnut enempää sanoa asiasta eikä ilmaista, miten tuo hyökkäys häneen ylimalkaan vaikutti.

Greimin virkaanasettaminen

Greim saapui myöhään iltapäivällä 26. huhtikuuta käskyn mukaisesti Valtakunnankansliaan mukanaan Hanna Reitsch. Lentomatalla kokemansa haavoittumisen vuoksi hänen täytyi mennä heti tohtori Stumpfeggerin käsiteltäväksi. Hitler etsi Greimin lääkintähuoneesta sekä kävi sitten hänen kanssaan hyvin avoimen ja suorasanaisen keskustelun, joka kääntyi ensi sijassa Göringin käyttäytymiseen. Sitten hän ryhtyi puhumaan ilmavoimien tehtävistä seuraavina päivinä. Hitler odotti niiltä liittymistä taisteluun Berliinistä. Siitä hän ei ollut epätietoinen, että tuskin oli enää olemassa taistelukykyisiä lentoyksiköitä. Tämän käskyn myötä oli saavutettu hänen itsepetoksensa huipukohta. Hitler ylensi Greimin sotamarsalkaksi ja nimitti hänet ilmavoimien komentajaksi.

Greim sanoi minulle lopen väsyneenä, että hän haluaisi kokea lopun siellä bunkkerissa. Myös Hanna Reitsch esitti minulle samanlaisen pyynnön. Mutta huhtikuun 27. päivänä Hitler päät-

ti, että Greimin oli lähdettävä kaupungista niin nopeasti kuin mahdollista. Huhtikuun 28. päivänä minun onnistui vaivoin saada Greimin lentokone jälleen lähtövalmiiksi. Greim ja hänen seuralaisensa lensivät todella pois tuosta sekasorron kaupungista aluksi Rechliniin. Se oli merkittävä lentosuoritus.

Huhtikuun 27. – 29. päivät

Huhtikuun 27. päivän kuluessa Hitler keskusteli kanssani useita kertoja ”tulevista suunnitelmista”. Vastasin hänelle, että minä en sillä hetkellä voinut toki tehdä ”suunnitelmia” vaan odotin tilanteen kehittymistä, jolloin voisin ratkaista asian. Tiesin vaimoni ja lasteni olevan turvassa. Hitler antoi minulle ampullin syankaliumia, jotta voisin vaikeassa tilanteessa tehdä sillä lopun. Otin ampullin vastaan. Hitler puhui sitten edelleen ja yllätti minut sanomalla: ”Olen päättänyt antaa Berliinin varuskunnan päällikölle käskyn murtautua ulos saarroksista. Itse pysyn täällä ja kuolen sille paikalle, jossa olen työskennellyt pitkiä vuosia elämästäni. Mutta minun esikuntani pitää ottaa osaa ulosmurtautumiseen. Minusta on tärkeää ainakin se, että Bormann ja Goebbels pääsevät terveinä ulos.” Sen jälkeen kun hän oli ensin pitänyt kiinni ajatuksesta, että hän olisi loppuun saakka uskollisten miesten ympäröimänä, hän olikin nyt muuttanut kokonaan mieltään. Kysyin Hitleriltä, uskoiko hän sitten, että tuollainen ulosmurtautuminen Berliinin olosuhteissa olisi ylimalkaan mahdollinen. Hän vastasi: ”Uskon niin, että tilanne on nyt muuttunut. Länsiliittoutuneet eivät enää pidä kiinni Casablancassa sovitusta ehdottomasta antautumisesta. Ulkomaisten lehtien tiedoista viime viikoilta käy liiankin selvästi ilmi, että Jaltan konferenssi on ollut Amerikalle ja Englannille pettymys. Stalin on kuulemma esittänyt vaatimuksia, joihin länsivallat ovat myöntyneet vain siksi, että ne pelkäävät tämän muuten lähtevän omille teilleen. Minulla on sellainen mielikuva, että kolme suurta eivät ole lähteneet Jaltasta ystävinä. Lisäksi vaikuttaa nyt vielä se, että Roosevelt on kuollut. Sitäpaitsi Churchill ei pidä

venäläisistä. Häntä kiinnostaa se, että venäläiset eivät tunkeutuisi liian pitkälle Saksaan''. Hitler päätti sitten, että minun pitäisi ottaa osaa ulosmurtautumiseen ja taistella itseni Dönitzin ja Keitelin luo.

Menin heti Krebsin ja Burgdorfin tykö sekä kerroin heille keskustelustani Hitlerin kanssa. Krebs tiedotti Weidlingille tästä Hitlerin muuttuneesta mielipiteestä ja sanoi hänelle, että tämän pitäisi valmistella illalla pidettävään tilanneneuvotteluun ehdotukset ulosmurtautumisen toteuttamiseksi. Jännittyneinä menimme kuulemaan illalla tilanneselostusta. Oli saatu vain huonoja uutisia. Wenckin armeija oli alkumenestyksen jälkeen venäläisten pysäyttämänä. Hitler vaipui – kuten usein viime päivinä – tässä esittelyssä jälleen apatiaan. Weidlingin ehdotus ulosmurtautumiseksi nojautui siihen, että Wenckin eteneminen kuitenkin vielä onnistuisi. Koska se näytti nyt epätodennäköiseltä, Hitler tuomitsi myös ajatukset ulosmurtautumisesta ja piti niitä täysin toivottomina.

Samana iltana Hitler keskusteli pitkään Goebbelsin kanssa tämän aikeista ja perheen kohtalosta. Goebbels oli suunnitellut jo pitemmän aikaa kuolevansa Berliinissä yhdessä vaimonsa ja viiden lapsensa kanssa. Hitler yritti turhaan saada hänet perumaan tuon päätöksen, mutta suostui lopulta kuitenkin siihen, että Goebbels muutti perheineen bunkkeriin.

Samana päivänä, 28. huhtikuuta tiedotti liittoutuneiden radio uutisen, että Heinrich Himmler oli tehnyt liittoutuneille antautumistarjouksen. Tämän kertomuksen mukaan hän oli tavannut 24. huhtikuuta ruotsalaisen kreivi Bernadotten Lyypekissä, jolloin he olivat keskustelleet asiasta. Suunnilleen samanaikaisesti tuon uutisen kanssa tai vähän sitä ennen soitti Fegelein minulle. Hän kysyi tilannetta ja vastasi kysymykseeni olevansa ''kaupungilla''. En huomannut tuossa ilmaisussa mitään erikoista ja tulin vasta Himmlerin antautumiskeskustelusta kertovan uutisen jälkeen uteliaammaksi. Hitler otti uutisen vastaan syvästi halveksien. Minulle ei jäänyt salaisuudeksi, että tuo tieto askarrutti häntä kovin. Hän oli kylläkin jo hieman odottanut Himmleriltä sellaista askelta. Päivän mittaan Hitlerin katkeruus Himm-

lerin toimenpiteen johdosta vielä kasvoi. Hän käski Fegeleinin luokseen, mutta tätä ei löytynyt Valtakunnankansliasta. Sen sijaan muuaan SS-osasto ilmoitti kohta hänen olinpaikkansa ja löysi hänet siviilipukuisena erästä asunnosta Kurfürstendammilta. Osasto toi hänet Valtakunnankansliaan. Siellä kokoontui pikaoikeus, joka tuomitsi Fegeleinin lyhyen käsittelyn jälkeen karkuruudesta kuolemaan. Tuomio toimeenpantiin heti.

Päivän kuluessa saapui lisää tietoja, joiden mukaan loput saksalaiset joukot oli tungettu Berliinistä erilleen ollen osaksi hajalla tai heitetty Elben yli länteen. Näytti siltä, että Berliiniin ei enää pääsisi avustusjoukkoja. Hitler otti tuon tiedon vastaan.

Illallisen jälkeen Hitler kutsui tohtori Goebbelsin välityksellä paikalle virkamiehen, joka toimitti hänen ja Eva Braunin vihkimisen. Me onnittelimme, ja Eva Hitler otti onnentoivotukset vastaan täysin tietoisena roolistaan ja lähestyvistä kuolemasta. Hitler kutsui meidät tilaisuuden lopuksi asuntoonsa juomaan vihkiäismaljat. Siihen ottivat kaikki bunkkerin asukkaat osaa. Ponnistelimme muistellaksemme rauhallisina ja iloisina vanhoja aikoja. Se oli tietyllä tavalla aavemainen tilaisuus. Hitlerin vihkiminen tuolla hetkellä, hänen elämänsä päättyessä, oli kiitos Eva Braunille siitä, että hän oli tullut vapaaehtoisesti Hitlerin luo ollakseen hänen rinnallaan Kolmannen valtakunnan viimeisten hetkien koittaessa jakamassa hänen kohtaloaan.

Illan ja yön aikana Hitler saneli kaksi testamenttia, poliittisen ja yksityisen. Hän allekirjoitti ne huhtikuun 29. päivänä kello 4. Olin hyvin yllättynyt, kun hän äkkiä pyysi minua todistamaan yksityisen testamenttinsa Bormannin ja Goebbelsin rinnalla. Poliittinen testamentti oli masentava todiste itsepetoksesta jopa hänen elämänsä päättyessä. Erityisen piinallisilta tuntuivat minusta toistamiseen esitetyt juutalaisvastaiset kohdat. Hyvin omalaatuiselta vaikuttivat myös testamentin säädökset seuraajista ja uuden hallituksen muodostamisesta tavalla, joka jätti seuraajille vain vähän toimintavapautta. Tämä viimeinen poliittisen tahdon ilmaus oli valtakunnan luhistuessa aivan merkitykseton tapahtuma, kuten lähimmät tunnit ja päivät osoittivat.

Yksityinen testamentti alkoi tunteellisella kiitoksella vaimol-

le, joka oli päättänyt kulkea hänen kanssaan kuolemaan. Sitten seurasi säädös Linziin tarkoitettusta taulukokoelmasta ja yleinen säädös perheenjäsenten ja apulaisten suhteen. Testamentin täytäntöönpanijaksi hän määräsi Bormannin.

Hitler oli tehnyt tilinsä selväksi. Hän otti tosin päivän kullessa vielä vastaan tietoja taistelutilanteesta Berliinissä mutta ei juuri osallistunut itse tapahtumiin. Siihen asti kaikin puolin normaali tunnelma bunkkerissa – lukuunottamatta sitä, että luottamus selviytymiseen oli häipynyt ajat sitten – laski nyt nollapisteeseen. Suru, alakuloisuus ja myös epätoivo levisivät, naamiot putosivat kokonaan. Jokainen mietti, minkä tien tulisi valitsemaan Hitlerin kuoleman jälkeen tai voisiko ylipäänsä valita. Hitlerin mieliala vaihteli noina viimeisinä päivinä usein, niin että oli joka suhteessa vaikeaa seurata enää hänen kannanottojaan. Aika, jolloin me tietyllä tavalla olimme vain virallisessa asemassa Hitlerin edessä, oli jo kaukana takana päin. Keskustelut olivat vapaamuotoisia, jolloin jokainen sanoi avoimesti mielipiteensä. Hitleriä itseään pidettiin yhä – lopulta voi sanoa ehkä jopa ”jälleen” – suurena miehenä; suurena kokonaan moraalittomassa mielessä, vallankumouksellisena, jonka suhteen meillä oli vielä kunnioitusta jäljellä ja jota kohtaan me säilytimme tietynlaisen etäisyyden. Henkisesti hän ei vielä vaikuttanut mitenkään rappeutuneelta vaan tuntui olevan aivan entisensä.

Ajattelin usein palvelusvuosieni aikana, oliko Hitlerillä, katoliseksi kastetulla ja kirkkonsa tapoihin kasvaneella, jonkinlaista uskonnollista sidonnaisuutta. Merkkejä kirkollisesta uskonnollisuudesta en huomannut koskaan, en tosin myöskään vihantäyteistä kirkonvastaista asennetta kuten oli esimerkiksi Bormanilla, jonka alkukantaisuus ja karkeus eivät ärsyttäneet minua pelkästään sillä alalla. En epäile, etteikö Hitler omalla tavallaan uskonut Jumalan kaikkivaltiuteen, mutta hän ei toisaalta alistunut siihen nöyränä. Poliittisissa toimissaan ja suhtautumisessaan vaikkapa juutalaisiin tai ”slaavilaisiin ali-ihmisiin” hän tunsii itsensä vapaaksi kaikista siveysnormeista mutta oli vakuuttunut aina toiminnastaan Saksan kansan parhaaksi ja jopa

siitä, että hänen täytyi silloin olla yhteisymmärryksessä ”Kait-selmuksen” kanssa. Tuo asenne murtui lopulta, kun hän tunsi itsensä kaikkien seuraajien pettämäksi ja hylkäämäksi, vaikka hän oli luottanut heihin ja suvainnut heidän heikkouksiaan. Nyt hänen mielestään viimeisten viikkojen aikana myös ”kansa” osoitti heikkouden merkkejä kestätyään siihen asti lujana kaikki koettelemukset. Hän ei halunnut tunnustaa, että sodan asettamat vaatimukset olivat olleet yksinkertaisesti liian raskaat, vaan hän vajosi alkukantaiseen darwinismiin, jonka mukaan myös tässä taistelussa juuri vahvempi voittaisi. Saksan kansa oli osoittautunut heikommaksi ja tulisi siten lopettamaan merkittävän osan esittämisen maailman kansojen joukossa. Siksi hänen ymmärryksensä mukaan oli vain johdonmukaista, että hän ta-kertui jäykästi ”Nero-käskyn” mukaiseen toimintaan, jonka tarkoituksena oli muuttaa Saksa ”poltetuksi maaksi”. Heikompi kansa ei tarvitsisi enää myöskään mitään elämän perusehtoja. Hän mainitsi: ”Mikä on lahoa ja vanhaa ja sortumassa, sitä ei pidä tukea vaan työntää nurin.” Tulevaisuus kuuluisi sen sijaan itäiselle vahvemmalle kansalle, korosti hän lopulta väsymättä.

Tarkkaa ajankohtaa Hitlerin radikaaliksi muuttuneelle asennoitumiselle Saksan kansaa kohtaan en pysty sanomaan, mutta minulla kaikuu vielä korvissa selvästi molemmat sävyt, kiitos ja kirous. Kumpikin olivat aikanaan hänen vakaumuksensa il-mauksia. Vielä silloinkin, kun hän piti sotaa jo sotilaallisessa mielessä menetettynä, Ardennien hyökkäyksen jälkeen, hän puhui siitä, että kansa oli kestänyt ”loppuun asti” ja seurannut häntä.

Huomiotaherättävää oli myös hänen melkein palvonnan-omainen Fredrik Suuren kunnioituksensa. Yhä uudelleen hän puhui tämän velvollisuudentunnosta, alituisesta esilläolosta, ulkoisesta ja sisäisestä vaatimattomuudesta, rohkeudesta, urhool-lisuudesta, kärsivällisyydestä, myötätunnosta sotilaitaan koh-taan ja uskollisuudesta neuvonantajilleen – ominaisuuksista, joi-ta hän uskoi löytyvän itseltään. Kärsivällisyyttä hän kyllä osoitti ympäristöään kohtaan osoittautuen silloin myös ymmärtäväi-seksi, osaaottavaksi ja myötätuntoiseksi. Suuremmissa puitteis-

sa nämä ominaisuudet olivat hänelle sitä vastoin vieraita, ainakin hän jätti ne sivummalle.

Eräs olennainen vaikutin hänen toiminnalleen sodan lopulla oli se, että viholliset eivät usein toistamiensa mielipiteitten mukaan pyrkinneet vain hänen itsensä tuhoamiseen, vaan he pyrkivät hajoittamaan Saksan valtakunnan ja rankaisemaan Saksan kansaa kokonaisuutena.

Pako Berliinistä

Huhtikuun 29. päivänä puolenpäivän aikaan kysyin Hitleriltä, antaisiko hän minulle luvan lähteä yrittämään pujahtamista saartorenkasta länteen. Hän myöntyi heti mutta sanoi, että se tuskin on enää mahdollista. Sanoin hänelle, että mielestäni tänään vielä olisi tie länteen avoinna. Matkani vaarallisuus oli minulla täysin tiedossa. Hitler antoi siis luvan lähteä ja kehotti minua menemään suuramiraalin luokse. Iltapäivällä ryhdyin valmisteluihin ja päätin ottaa mukaan vain ”kevyen pakkauksen”, leipälaukun ja konepistoolin. Illalla otin osaa vielä tilan-neselostukseen ja ilmoittauduin sitten Hitlerille. Hän hyvästeli minua kädestä ja sanoi vain: ”Kaikkea hyvää”. Kaikesta siitä, mitä sen jälkeen tapahtui bunkkerissa, tiedän ainoastaan kuulopuheiden perusteella.

Yhdessä adjutantuurin monivuotisen lähetin, Mathiesingin kanssa kuljin Valtakunnankanslian maanalaisia käytäviä pitkin itäiselle portille autotallien luo ja lähdin rakennuksesta keskiyöllä 29. huhtikuuta, viimeisenä sotilasadjutanteista ja Hitlerin sotilaallisesta lähipiiristä.

Astuessani ulos Valtakunnankansliasta näin edessäni infernon, jossa oli sikin sokin kaapeleita, romua, raitiovaununjohtoja, raunioita, pommikuoppia ja tykistöammusten jälkiä. Potsdamer Platzin seuduilla paloi. Koko kaupungin yllä, niin kauas kuin saatoin nähdä, lepäsi eräänlainen monien tulipalojen savusta, tulesta ja sumusta muodostunut kupu. Kysyin itseltäni, missä olikaan pahempaa, alhaalla bunkkerissa vai täällä ylhäällä

venäläisten tullessa? Kuljimme pohjoiseen pitkin Hermann-Gö-ring-Strassea Brandenburger Torin luo, mistä käännymme vasemmalle Tiergarteniin pitkin Ost-West-Achsea, marssimme Siegessäulen ohi ratapenkereelle saakka, käännymme siellä jälleen vasemmalle kunnes saavuimme muutaman askeleen päässä suureen ilmasuojabunkkeriin. Tuon marssin aikana keskellä palavaa ja suurelta osin tuhottua kaupunkia tunsin valtavaa helpotusta. Tuli joka askeleella yhä selvemmäksi, että nyt minulla ei ollut enää mitään tehtävää. Oli samantekevää, mitä minulle tapahtuisi. Olin vapautunut kaikista velvollisuuksista ja viime vuosien painavasta kuormasta.

Niin astuin ilmasuojabunkkeriin ja kysyin sikäläiseltä komentajalta, mitä hän tiesi tilanteesta. Minua kiinnosti eniten tietää, oliko kaupungin länsiosiin ja Havelille vievä tie vanaana vihollisista vielä tänä yönä. Hän neuvoi menemään Kantstrassea Reichskanzlerplatzille ja sieltä edelleen Reichsstrassea Reichsportfeldille, missä tapaisin jälleen erään komentopaikan. Lähdimme matkaan mutta pääsimme hitaammin eteenpäin kuin aluksi luulimme. Oli pimeää, ja katu oli rauniokasojen peitossa. Käytimme kadun eteläpuolta kulkien aivan raunioituneiden julkisivujen viertä. Siellä täällä kysyttiin tunnussanaa, jonka kyllä tiesimme. Kadunvarsi, jota pitkin kuljimme suojaisesti, välillä hypellen ja kiipeillen esteiden yli, oli vain heikon vartioketjun miehittämä. Kadun toisella puolen oli kuulemma venäläisiä, joita ei kuitenkaan voinut havaita. Tulimme Reichskanzlerplatzille ja edelleen urheilukentälle. Sieltä löysimme pienen etsinnän jälkeen myös esikunnan, jonka johdossa olevat joukot olivat molemmin puolin Heerstrassea Havelin varrella Pichelsdorfissa. Meitä neuvottiin jatkamaan heti eteenpäin, sillä kukaan ei tiennyt, mitä päivä toisi mukanaan. Aamulla saavuimme Havelille. Siellä oli Hitler Jugend-pataljoona. Pojat antoivat oikein hyvän vaikutelman itsestään. He täyttivät tehtäviään innostuneen vakvasti. Mitähän seuraavat tunnit ja päivät toisivat heille mukanaan? Oli kauhistuttavaa ajatella, että nuo kunnon pojat uhrautuisivat viimeisissä taisteluissa turhan takia.

Komentaja antoi mukaani erään Hitler Jugend-johtajan, joka

näytti paikan, mistä saisin veneen Havelin ylittämiseen. Hän sanoi myös, että hänen tietämänsä mukaan jokea ylöspäin mentäessä olisi Havelin länsiranta vielä vapaa vihollisista. Pysyimme siellä koko päivän. Silloin tällöin ammuttiin, mutta mitään vaikutusta ei näkynyt.

Pimeän tultua astuimme veneeseen, joka oli vaikeasti käsiteltävä yksipaikkainen kilpavene. Mutta me pääsimme hyvin eteenpäin lipuen keskellä Havelia etelään, kunnes erotimme länsirannalla Sota-akatemian asuintalot. Siinä kohtaa käänsyimme oikealle ja ohjasimme suoraan rantaan. Jännittyneinä odotimme, mitä tapahtuisi. Mutta kaikki pysyi täysin rauhallisena. Ketään ihmistä ei ollut näkyvillä tai kuuluvilla. Heitin konepistoolini Haveliin. Aloitimme varovasti etenemistemme. Ensiksi tapasimme heti maihinnousupaikkamme kohdalla vasta vähän aikaa sitten tyhjennetyn leirin. Sitten menimme suoraan länteen ja saavuimme Döberitzin harjoitusalueelle. Siellä arvelimme olevamme turvassa. Ja niin myös olimme. Tapasimme siellä täällä harhailevia yksittäisiä sotilaita, kerran jopa sulkeismuodossa olevan komppanian, jonka kaikki miehet olivat taistelleet itsensä loppuun. Harjoitusalueen länsirajalla näytti olevan aihetta hieman levähtää. Ryörimme tiheikköön piiloon ja yritimme nukkua. Mutta siitä ei tullut paljon mitään. Niinpä lähdimme aamupäivän kuluessa – oli 1. toukokuuta – eteenpäin kohti länttä. Olimme hyvin varovaisia, sillä teillä liikkui suuret määrät venäläisiä. Ei kestänyt kauankaan, kunnes meidät huomattiin, ja jouduimme nopeasti pakenemaan erääseen metsikköön. Siellä meitä ei ajettu takaa, joten päätimme viettää päiväsaajan metsässä.

Yöllä kävelimme pitkin peltoteitä, osaksi myös maastoitse luoteeseen päin, aina vain kompassin mukaan. Valoisan tullessa piilouduimme jälleen metsään ja pysyimme siellä koko päivän. Sillä kertaa olin niin väsynyt, että jopa nukuinkin jonkun aikaa. Ennen matkan jatkamista illalla päätimme yrittää saada jostakin maatalosta siviilivaatteet. Minusta tuntui siltä, että taistelut olivat sillä seudulla jo päättyneet. Suurilla teillä, joilla saatoimme nähdä, liikkui paljon ihmisiä ilman, että heitä olisi tarkastettu.

Pimeään tultua kävelimme eteenpäin ja saavuimme syrjäiseen maataloon. Pieni valonsäde paljasti, että siellä asuttiin. Vasta toistettuamme koputukset ja huudettuamme meille avattiin ovi. Tapasimme kaksi pariskuntaa, joiden keskinäiset suhteet jäivät epäselväksi. He ottivat meidät kuitenkin aivan ystävällisesti vastaan ja tarjosivat riittävästi ruokaa. Pienien vaikeuksien jälkeen onnistui meidän jopa vaihtaa asepuhumme siviilivaatteisiin. Sitten lähdimme asuinrakennuksesta ja asetuimme latoon olkien sekaan. Siellä nukuin taas pitkästä aikaa kunnolla.

Seuraavana aamupäivänä, 3. toukokuuta, lähdimme taas liikelle kauniilla säällä erästä ratapenkkaa pitkin, pitäen suuntana edelleen luodetta. Se oli kuitenkin virhe. Vähän ajan kuluttua meidät nappasi venäläinen vartio ja vei läheiseen kylään, missä meidät pakattiin hetken päästä kuorma-autoon yhdessä muiden meidänkaltaisten sotilaitten kanssa ja vietiin sitten pois. Ajoimme jonkin matkaa, kunnes tulimme isolle tielle Berliini–Nauen – Friesack, joka piti ylittää. Siellä koputin lujasti ohjaamon kattoon ja huusin ”Stoi”. Auto todella pysähtyi. Hypäsimme Mathiesingin kanssa pois ja sukelsimme jalankulkijoitien sekaan. Heitä liikkui tuolla tiellä joka suuntaan. Huomasimme, että tuossa tungoksessa voimme kulkea paljon huomaamattomammin kuin muualla, joten marssimme eteenpäin kohti koillista, aina Friesackiin asti. Siellä koko liikenne oli pysäytetty. Päätimme viettää yömmen läheisen talon pienessä huoneessa, aika epämukavalla vuoteella. Seuraavana päivänä, 4. toukokuuta iltapäivällä tiesulku avattiin ja ruuhkautunut väkijoukko lähti eteenpäin kohti luodetta. Saavuimme myöhään illalla pieneen, tuskin enää asuttuun kaupunkiin Sandauhun Elben rannalla. Näytti siltä, että venäläiset olivat poistuneet seudulta vasta vähän aikaisemmin. Majoituimme hylättyyn huvilaan, joka kuului jollekin lääkäriille. Talosta löytyi syötävää ja juotavaa, mikä olikin hyvä syy viivähtää siellä.

Päämääränämme oli edelleen päästä Elben länsirannalle. Matkalla sinne jouduimme jälleen lyhyeksi aikaa venäläisten vangiksi. Metsäleiri, johon meidät vietiin, oli tuskin vartioitu. Saimme kenttäkeittiöltä tukevan aterian. Siellä toimiva saksa-

lainen sotavanki näytti meille metsästä poisjohtavan tien, jota venäläiset eivät vartioineet, ja niin pääsimme toisen kerran pakoon. Nyt päätimme olla riskeeraamatta enää mitään, joten odotimme rauhassa suotuisaa tilaisuutta. Lähdimme Mathiesingin kanssa Havelbergiin, lähimmälle paikkakunnalle pohjoisen suunnassa ilmoittautuaksemme siellä poliisille ja etsiäksemme majapaikkaa. Tulimme osaksi hävitettyyn majataloon, ja tarjouduimme – ruokaa ja majoitusta vastaan – auttamaan siellä elävää vanhahkoa avioparia korjaustöissä. Ensiksi täytyi tilkitä katto. Tiilet olivat jo pihassa. Kauppa tuli sovituksi ja me viivyimme siellä noin neljä viikkoa. Ilmoittautumistoimistossa saimme paperit ja elintarvikekortit. Minä merkitytin itseni kirjoihin ”Claus Nagelina” ja elin sitten seuraavat kuukaudet tuolla nimellä.

Katonkorjaus eteni hyvin. Sää pysyi kauniina. Meillä ei sillä hetkellä ollut juuri huolia, mutta pidimme silti silmämme ja korvamme auki voidaksemme joka hetki jatkaa matkaamme länteen. Havelberg sijaitsee keskellä tunnettua parsanviljelyaluetta. Oli juuri sadonkorjuun aika. Koska parsaa ei nyt tavanomaiseen tapaan voitu viedä Berliiniin, elimme tuon ajan Havelbergissa lähes kokonaan parsalla.

Kesäkuun alussa Mathiesing päätti lähteä omille teilleen, ja hän poistuikin luotani. Minä puolestani hylkäsin majapaikkani Havelbergissä ja matkustin junalla Burgin suuntaan lähelle Magdeburgia. Siellä asui adjutantuurimme vääpelin Lepperin äiti pienessä kylässä Elben varrella. Tunsin hänet eräältä käynniltä edellisenä talvena. Sain sydämellisen vastaanoton ja hyvän huolenpidon. Nyt oli tavoitteeni aivan lähellä. Venäläinen miehityshallinto toi joka aamu vankikomennuskunnan heinäkorjuuseen Elben rantaniitylle. Vartiopaikat olivat Elben törmällä, joka oli vaihtelevan kaukana itse joen rannasta. Vangit eivät tehneet työtä vastenmielisesti, koska he vaanivat myös tilaisuutta päästä pakoon.

Lyhyen tarkkailun jälkeen keksin mahdollisuuden, jolla Elben ylitys saattaisi onnistua vaarattomasti. Kerroin ystävälliselle emännälleni seuraavana aamuna, että mahdollisesti en palaisi

takaisin. Aamupäivällä otin innokkaasti osaa heinäankorjuuseen, ja ruokatunnin aikaan piilouduin suureen pensaikkoon aivan Elben rannalla. Iltapäivä oli jännittävä. Olivatko venäläiset huomanneet mitään? Eivät olleet, sillä iltapäivän työt päättyivät, eikä minun katoamiseni ollut herättänyt huomiota. Hämärän tullessa valmistauduin rauhassa ylimenoon. Löysin laudan, jolle asetin vähät tavarani. Ilta oli lämmin, eikä yökään tuonut paljoa viileyttä. Suunnilleen keskiyöllä liu'uin varovasti veteen ja uin Elben toiselle rannalle. Virta vei minua hieman alaspäin. Kesti ehkä 20 minuuttia, ennen kuin sain jälleen pohjan jalkojeni alle. Olin tavattoman iloinen siitä, että pakoni oli päättynyt niin onnellisesti, ja uskoin olevani nyt brittiläisellä miehitysvyöhykkeellä jälleen turvassa. Lyhyen levähdyksen jälkeen lähdin pensaikosta matkaan. Oli keskiviikko, 20. kesäkuuta 1945.

Osaksi jalkaisin ja osaksi julkisilla liikennevälineillä saavuin Magdeburgiin ja sieltä edelleen Wanzlebeniin, vanhalle vaimoni suvun omistuksessa olleelle maatilalle, joka nyt oli vielä appeni sedän omistuksessa. Etsin käsiini hänen poikansa, Klaus Kühnen, joka oli paennut sinne Taka-Pommerista seitsemän lapsensa kanssa. He ottivat minut liikuttavasti vastaan, hoitivat minut kuntoon ja veivät seuraavana päivänä eteenpäin Nienhagenin lähellä olevalle maatilalle, jota viljeli muuan appivanhempieni serkku. Myös siellä sain ystävällisen vastaanoton. Kun olimme keskustelleet hieman monimutkaisesta tilanteestani, hän ajoi Nienhageniin ja nouti sieltä appeni. Siitä tuli onnellinen jälleennäkeminen. Harkitsimme, mihin voisin lähinnä majoitua. Sitten jatkoin matkaani. Lankoni oli vasta päivää aikaisemmin palannut Schleswig-Holsteinista kotiin, mutta nyt hän jo kuljetti minua hevosrattailla. Yhdessä meillä oli oikein mukava matka kesäisen maiseman läpi Nienhagenin naapuritalle.

Nienhagen, Wernigerode, Bonn

Jäin sinne. Vasta yöllä menin jalkaisin Nienhageniin, jossa tapasin vaimoni ja näin lapsemme nukkumassa syvässä unessa.

Nyt olin jälleen kotona, uskoin. Mutta se oli erehdys.

Olimme päättäneet muuttaa Wernigerodeen. Siellä vaimoni oli jo ilmoittautunut klinikalle, jossa lapsemme oli määrä syntyä. Lankoni Behr, joka tuli Reininmaalta käymään Nienhagenissa, halusi minun lähtevän mukaansa, koska hän oli varma siitä, että Saksin maakunta luovutettaisiin muutaman päivän kuluttua venäläisille. Me torjuimme tuon ajatuksen edessäolevan synnytyksen takia. Wernigerodesta me löysimme itsellemme pienen huoneen erään vanhan rouvan talosta ja asetuimme aluksi sinne asumaan. Heinäkuun 28. päivänä syntyi tyttömme Christa. Siitä aiheutunut suuri ilo vei ajatuksemme vähäksi ajaksi pois arkipäivän ahdistuksesta. Pelkäsin ennen muuta kaiken maanomistuksen pakkoluovuttamista venäläisellä vyöhykkeellä.

Vaimoni ollessa vielä synnytyslaitoksella toi lastenhoitaja sinne ”Völkischer Beobachterin” numeron syyskuun 4. päivältä 1939. Siinä oli suuri kuva Hitleristä ja minusta sodan alkaessa. Minun täytyi pelätä joutuvani pidätetyksi, joten pakenin vaimoni perheen avulla länteen, aluksi Schöningeniin. Sieltä minua auttoi vaimoni isän karjakauppias edelleen Bonniin lankoni Behrin luo, joka majoitti minut ensin tuttavansa v. Grooten perheeseen – yhä Havelbergissä käyttöönottamallani nimellä. Tuo perhe otti minut vastaan vaikeasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta erittäin vieraanvaraisesti.

Kesällä 1945 appivanhempani menettivät kauniin maatilansa Nienhagenin. Se aiheutti paljon levottomuutta ja surua. Vaimoni kävi luonani Bonnissa, jolloin pohdimme yhdessä, mitä pitäisi tehdä keksimättä kuitenkaan heti ratkaisua. Mutta me emme heittäneet toivoamme.

Syksyllä kirjoittauduin Bonnin yliopistoon opiskelemaan taloustieteitä. Löysin Bad Godesbergistä lämmitettävän huoneen ja keskityin sitten kokonaan uuteen elämänvaiheeseen. Tuota aikaa varjostivat vain Nienhagenin maatilan takavarikoinnin aiheuttamat pulmat. Perheeni täytyi syksyllä tyhjentää Nienhagen ja muuttaa asumaan länteen. Monien ystävien avulla ja mitä erilaisimpien vaiheiden kautta vaimoni onnistui löytää jouluksi Detmoldista uusi asunto.

Vankeus Iserlohnissa ja Bad Nenndorfissa

Tammikuun 7. päivänä 1946 britit vangitsivat minut Godesbergissä erään ilmiannon perusteella. Arvioin vankeuden kestävän pitkäkhkön ajan, vaikka minut noutanut hyvin kohtelias ja tahdikas upseeri puhuikin vain pidättämisestä kuulusteluja varten. Vietettyäni yön Bonnin vankilassa he siirsivät minut panssari-autolla tutkintaleiriin Iserlohniin. Siellä minut otti vastaan villisti huutava brittiläinen aliupseeri, joka suoritti myös piinallisen tarkan ruumiintarkastuksen. Sen jälkeen hän ohjasi minut erääseen parakkiin lämmittämättömään huoneeseen, jossa oli kahdeksan tai kymmenen vuodetta ja yhtä monta asukasta. Taskujeni sisällöstä sain pitää vain nenäliinan.

Kahden päivän kuluttua tuossa kylmässä parakissa alkoivat kuulustelut. Kuulustelu-upseeri oli rauhallinen, hyvin asiallinen ja sympaattinen mies. Henkilötietojen toteamisen jälkeen englantilaisia kiinnostivat vain Valtakunnankansliassa vietetyt viimeiset viikot. Koska minulla ei ollut mitään salaisuuksia piilotettavana, vastailin kysymyksiin hyvin avoimesti ja vapaasti. Vähitellen selvisi, että englantilaiset uskoivat Hitlerin antaneen salaisia käskyjä ja määräyksiä taistelun jatkamisesta hänen kuolemansa jälkeen. Sen pystyin hyvällä omallatunnolla kieltämään, sillä sellaisia käskyjä ei ollut olemassa. Sain vaikutelman, että minua uskottiin. Kolmen – neljän kuulustelun jälkeen minut jätettiin rauhaan, ja aika kului suhteellisen yksitoikkoisesti, koska meillä oli tuskin mitään lukemistakaan. Jonkin aikaa oli journalisti Hans-Georg v. Studnitz suljettuna kanssani samaan huoneeseen. Hän viihdytti meitä kaskuilla ja kertomuksilla. Myös kahdeksan juutalaista Itä-Euroopasta asui vähän aikaa parakissamme. Heidän kanssaan käydyt keskustelut aikaansaiivat tervetullutta vaihtelua.

Helmikuun 8. päivänä minut siirrettiin kuulusteluleiriin Bad Nenndorfiin. Tuosta leiristä liikkui jo Iserlohnissa villejä, tuskin uskottavia huhuja. Todellisuus ylitti vielä kaikki odotukset. Jälleen jo Iserlohnista tuttu karjunta vastaanottovaiheessa, uusi ruumiintarkastus ja lopuksi vaatteiden pois otto. Tilalle annettiin

jonkinlaiset kampeet, ja sitten minut teljettiin yksinäiseen, tosin lämmitettyyn huoneeseen, jossa oli vuode, pöytä ja tuoli. Liikkua sai leirissä vain juoksuaskelin vartijoiden huutaessa lakkaamatta kovalla äänellä. Ruoka oli riittämätöntä ja huonoa. Bad Nenndorf, missä vietin melkein kolme kuukautta, edusti vankeusaikani ehdottomasti synkintä vaihetta. Öisin kuulin usein vankien huutavan. Oli lähellä olettautunut, että heitä pahoinpideltiin. Muutaman päivän ”totuttelun” jälkeen minut noudettiin ensimmäiseen kuulusteluun.

Minun täytyi juosta pitkin käytäviä. Kuulustelijat seisottivat minua tuntikausia ja tarttuivat taas Iserlohnissa perusteellisesti käsiteltyyn aiheeseen – Hitlerin väitettyihin salaisiin käskyihin – nyt vain sillä erotuksella, että he eivät uskoneet minua. Kun pysyin totuudessa sekä kiistin hyvässä uskossa ja asian tuntien sellaisten käskyjen olemassaolon, sävy koveni ja kohtelu muuttui suorastaan kurjaksi. Minut pantiin vieläkin heikommalle ruoalle, ennestäänkin niukat huonekalut vietiin pois sellistäni ja minulle heitettiin yöksi peite, johon kietouduin nukkuakseni lattialla. Tosin ”yölepo” kesti vain neljä tuntia. Aamulla kello 4 vartija haki peiton pois. Sitä kesti suunnilleen viikon, jolloin minua ei myöskään kuulusteltu. Sitten minut jälleen otettiin käsittelyyn, jolloin toistin jo sanomani. Muuan kuulustelijoista, jotka yrittivät houkutella minulta erilaisin keinoin sellaisia tietoja, joita he halusivat kuulla, oli muuten englantilainen historioitsija Hugh Trevor-Roper.

Minun itsepintaisesta ”valehtelemisestani” seurasi se, että taivutteluvankeutta jatkettiin. Se rupesi tuntumaan lopulta liian tyhmältä, joten päätin parantaakseni yksinkertaisesti vain tilannettani ryhtyä syöttämään englantilaisille pajunköyttä. Kun ilmoitin valmiuteni puhua siitä lähtien ”totuuden mukaisesti”, minut vietiin jopa kuulustelukeskuksen johtajan luo. Hän otti minut vastaan kahden muun upseerin kanssa naurettavan virallisesti täydessä asepuvussa voineen ja lakkeineen osoittaakseen tehtävänsä – ja myös minun odotetun lausuntoni – tärkeyttä.

Kerroin heille sekoituksen totta ja tarua esittämättä kuitenkaan mitään liian paksua. Bunkkerissa vietetyt viimeiset päivät

kuvasin siinä ohessa sellaisina kuin olin ne kokenut. Ensimmäisenä tuloksena saatoin todeta, että selliini ilmestyi taas huonekaluja. Sain paperia ja kirjoitusvälineet esittääkseni lausuntoni kymmenenä kohtana kirjallisesti. Siitä lähtien minut jätettiin rauhaan; pysyin kuitenkin aluksi vielä yksinäisvankeudessa. Myöhemmin koin melkoista huvia lukiessani Trevor-Roperin kirjasta ”The Last Days of Hitler” (1947) hölynpölyn Hitlerin minulle muka antamasta tehtävästä toimittaa Keitelille salainen viesti.

Yksinäisselli Nenndorfissa oli hyvin masentavaa aikaa, joten yritin etsiä jotain vaihtelua. Sain ajan kulumaan hyvin, kun löysin kynänpätkän ja ryhdyin kirjoittamaan käymäläpaperille satua lapsilleni, tarinaa pienestä pojasta maailmanmatkalla.

Vähän ajan kuluttua minut siirrettiin talon alakerran käytävälle. Siellä ei sellejä pidetty lukittuna, joten meillä oli päivittäin liikkumisvapaus. Tusinaan sellejä majoitetun noin 40 vangin joukosta löysin monia kiinnostavia keskustelutovereita ja tapasin monia tuttuja. Muistan kaksi johtokunnan jäsentä Hermann-Göring -tehtailta, eräitä diplomaatteja ja useita OKW:n upseereita. Tapasin myös journalisti Heinz Lorenzin Valtakunnankansliasta ja Freytag-Loringhovenin kenraali Krebsin esikunnasta. Tuolla osastolla asuin heinäkuun 11. päivään saakka.

Englantilaiset, joille olimme kuin ilmaa, kohtelivat meitä kuleina jakaen meidät aamupäivisin ja iltapäivisin järjestelemään ja siivoamaan huoneitaan sekä pesemään astioitaan. Sitä varten saimme tosin myös lisätyt ruoka-annokset, joten tulin taas nopeasti voimiini.

Yksinäisvankeudessa olin ollut luonnollisesti täysin tietämättömän elämästä ja tapahtumista ”ulkona”. Nyt yli neljännesvuoden katkoksen jälkeen saatoin lukea jälleen lehtiä. Se mitä niistä sai luettavakseen oli kylläkin hyvin epämiellyttävää. Mutta hävityn sodan ja koetun laajuisen valtiollisen romahduksen jälkeen täytyi meidän lähteä kaikessa rakentamaan uutta pohjalta saakka. Minua askarrutti erityisesti se, että minun tähteni oli käyty tammikuussa brittiläisessä sotilastuomioistuimessa Bonnissa suurella kohulla prosessi niitä ihmisiä vastaan, jotka olivat aut-

taneet minua ”piiloutumaan”. Heitä olivat appeni, lankoni Behr ja neiti Maria v. Groote, jotka saivat kaikki kolme kuukautta vankeutta, koska eivät olleet ilmiantaneet minua.

Zedelghem, Munster, Adelheide ja Nürnberg

Heinäkuun 11. päivänä 1946 minut kuljetettiin brittiläiseen vankileiriin Zedelghemiin Brünnen luona. Matka kuorma-autossa oli unohtumaton. Muuan maavoimien kenraali, Freytag-Loringhoven ja minä olimme kytkettyinä toisiimme pystymättä tuskin liikkumaan. Zedelghem oli jaettu moniin osastoihin, jolloin oman ”cagen” saivat kenraalit, yleisesikuntaupseerit ja esikuntaupseerit. Sattumalta oli muuan leirin tulkeista vanha koulutoverini Hannoverista. Hänen avullaan sain monenlaisia pikku mukavuuksia. Elinolosuhteet Zedelghemissä olivat keltovottomat. Laveri yli 100 hengen parakissa muodosti pitkäksi ajaksi ainoan yksityisen elintilan. Tarvitsin aikaa tottuakseni noihin oloihin. Tapasin sentään paljon tuttuja; kehittyi myös säännöllinen päiväjärjestys. Kaunis kesä teki muutoin oleskelun jossain määrin siedettäväksi. Silti epävarmuus kävi kovasti hermoille. Muodostui miellyttävä piiri keskusteluihin, kävelyretkiin ja iltakausien bridgeen.

Elimme huhujen keskellä. Paljon keskustelua herättänyt aihe oli muun muassa edessä oleva leirin hajottaminen ja siirto Saksaan. Siihen liittyi paljon spekulatioita. Syyskuun 8. päivänä meidät todella siirrettiin sotavankileiriin Munsteriin yllättävän loisteliaalla kyydillä pikajunassa silloisessa 2. luokassa. Majointus Munsterissa vastasi jokaisen sotilasarvoa. Jaoin puoli vuotta huoneeni hyvin tuntemani eversti Raduschin kanssa. Hän oli toiminut lopulta erittäin hyvin menestyneenä yöhävittäjien komentajana. Keväällä 1947 olivat alemmat sotilasarvot ja ”harmittomat tapaukset” vapautusvuorossa, kun taas niin sanotut ”natsiupseerit” asetettiin pitempään, aivan epämääräisen ajan kestäväan vankeuteen. Ratkaisu pitemmän vankeusajan puolelle määräytyi sen perusteella, mitä oli saatu tietää elämänvaiheis-

ta, henkilökohtaisesta asennoitumisesta Kolmanteen valtakuntaan ja Saksan senhetkiseen poliittiseen tilanteeseen. Minua pidettiin luonnollisesti erittäin vaarallisena, joten jouduin muuttamien muiden tovereideni kanssa toukokuun 30. päivänä 1947 Adelheiden leiriin Delmenhorstiin, entiseen lentotukikohtaan.

Kun saavuin sinne, sain heti tietooni maanalaisen lämmitysputkiston, jota pitkin saatoimme lähteä joka hetki huomaamatta leiristä. Oleskelun pituudesta tuossa leirissä esiintyi erilaisia mielipiteitä. Jotkut sanoivat, että meitä pidetään siellä vähintään kymmenen vuotta, toiset arvelivat vapautuksen koittavan piankin. Britit vaikenivat asiasta. Joka tapauksessa keskustelumme kaartelivat vain yhden aiheen ympärillä: milloin saisimme jälleen vapautemme takaisin. Tunnelma oli vastaavasti kiihtynyt ja jännittynyt. Olin majoitettuna kolmen maavoimien yleisesikuntaupseerin kanssa samassa tuvassa, ja me panimme kaikki voimat liikkeelle saadaksemme ulkomaailman tietoiseksi tilanteestamme. Meidän onnistui salakuljettaa Adelheidesta kirje brittiläiselle ylikomissaarille. Se saavutti Englannin Saksan ministerin lordi Pakenhamin, joka kävi vuodenvaihteessa leirissä sekä selvitti itselleen myös saksalaisilta vangeilta olosuhteita ja meidän epäselvää asemaamme. Saimme sen jälkeen myös eräitä helpotuksia. Vaimomme saattoivat nyt vierailla luonamme koko päivän, ja yhä tiheämmin saimme tietoja, joiden mukaan vapauttamisemme oli lähellä. Adelheidessa olin usein yhdessä Freytag-Loringhovenin ja yleisesikuntaeverstiluutnantti vapaaherra v. Humbolt-Dachroedenin kanssa. Olin tavannut heidät jo sodan viimeisinä viikkoina useasti Johtajanpäämajassa. Myös kenraalien ”Beppo” Schmidin ja Vorwaldin kanssa kävin useita keskusteluja.

Hyvä toveruus, jota vaalimme, antoi meille tukea. Joulunpyhinä 1947 herätti saksalaisen leirikomendantin tieto leirin purkamisesta puolen vuoden kuluttua innostuksen myrskyn. Todellakin tammikuussa alkoi perusteellinen vapautusprosessi, jolloin britit halusivat varmuuden valmiudestamme demokratiaan. Kaikki olivat oppineet läksynsä. Minun tutkintoni oli määrätty maaliskuun 2. päiväksi, joten aloin jo toivoa vapauttamistani.

Sen sijaan minut siirrettiinkin Nürnbergiin. Siellä vankilan todistajainsiivessä tapasin suuren joukon vanhoja tuttuja, jolloin oli paljon kerrottavaa. Syyn oleskeluuni siellä sain tietää eräässä kuulustelussa. Sotamarsalkka Sperrle oli syytettynä tapauksessa XII, niinsanotussa OKW-prosessissa osuudestaan helmikuussa 1938 Obersalzbergissä Itävallan liittokanslerin Schuschniggin vierailun yhteydessä. Kykenin tekemään kuulustelijalle selväksi, että Sperrle ja Reichenau oli otettu mukaan vain statisteiksi. Kuulin myöhemmin, että lausuntoni oli myötävaikuttanut Sperrlen vapauttamiseen lokakuun lopussa 1948.

Muuten oli oleskelu Nürnbergissä aika yksitoikkoista. Minua kuulusteltiin tosin vielä usein, mutta sain vaikutelman, että sillä ei ollut juuri mitään merkitystä tai yhteyttä kulloinkin meneillään olevaan oikeudenkäyntiin. Todennäköisesti kuulustelijat halusivat vain tutustua minuun.

Kohokohtana Nürnbergissä viettämänäni aikana oli pitkä kävely sotamarsalkka Milchin kanssa, joka oli tuomittu huhtikuussa 1947 elinkautiseen vankeuteen. Oikeus oli todennut hänet vastuulliseksi ”orjatyövoiman” käytöstä. Nuo syytteet olisi täytynyt oikeastaan osoittaa jo hirtetylle Sauckelille. Milch hallitsi itsensä suurenmoisesti. Valitettavasti hänen optimisminsa petti. Hän odotti pikaista vapauttamista, mutta se tuli vasta vuonna 1954.

Yksitoikkoinen odotus Nürnbergissä – vietin siellä kymmenen viikkoa – oli niin rasittava, että ilmoittauduin vapaaehtoisena keittiöpalveluun. Tehtäviini kuului muun muassa jakaa ruokaa. Siten jouduin tekemisiin monien tuomiotaan odottavien syytettyjen kanssa. Keskustelin silloin henkilöiden kanssa, joita syytettiin osallisuudesta tapauksiin VII (”kaakkois-kenraalit”), VIII (”SS:n Rotu- ja asutusosasto”), IX (”Einsatzgruppen”), X (”Krupp-prosessi”), XI (”Wilhelmstrasse”) ja XII (”OKW-prosessi”). Monet asiayhteydet adjutantinajaltani selkenivät silloin minulle, monet tapahtumat ja henkilöt näin nyt uudessa, enimmäkseen epäedullisemmassa valossa. Mutta kokonaisuutena minusta näytti arveluttavalta tuo tapa päättää hirvittävä luku Saksan historiasta syyttäjillä ja tuomareilla, jotka

tuskin tunsivat ensimmäisen maailmansodan jälkeistä Eurooppaa. En kyennyt silloin näkemään hyviä lähtökohtia uudisrakennukselle, jos syyllisyys ja vastuullisuus jaetaan liian yksipuolisesti. Ilmiselvästi silloisessa järjestelmässä sekoitettiin syytettyjen penkillä kunniallisia miehiä rikollisiin.

Nürnbergin lohduton ja ahdistava ilmapiiri sai minut tekemään useita kirjallisia anomuksia, joissa pyysin siirtoa mahdollisimman nopeasti takaisin Adelheideen, jos kerran vapauttamiseni ei ollut vielä ajateltavissa. Toukokuun alussa palasin vihdoin Adelheideen vartijanani ystävällinen, mustaihoinen aliupseeri.

Leiri oli jo melkein tyhjennetty. Mutta myös viimeisille, suunnilleen kahdellekymmenelle ”parantumattomalle” koitti vapauden hetki. Toukokuun 14. päivänä 1948 vankeuteni päättyi. Matkustin junalla Herfordiin, missä minua odotti vaimoni lähes yhdeksänvuotiaan poikamme kanssa. Nyt olin vihdoin kotona.

Selityksiä

DAF	Deutsche Arbeitsfront=Saksan työrintama
FHQ Gauleiter	Führerhauptquartier=Johtajanpäämaja Aluejohtaja (puolueen ja valtion hallinto), ”maaherra”
Gestapo KdF	Geheime Staatspolizei=salainen poliisi Kraft durch Freude=v. 1933 perustettu DAF:n vapaa-ajan organisaatio ”voimaa ilosta”
Luftwaffe NSDAP	Ilmavoimat Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei=Saksan kansallissosialistinen työväenpuolue
NSKK	Nationalsozialistisches Kraftfahrer-Korps=Kansallissosialistinen autoilijaliitto
OKH	Oberkommando des Heeres=Maavoimien (pää)esikunta
OKL	Oberkommando der Luftwaffe=Ilmavoimien (pää)esikunta
OKM	Oberkommando der Marine=Merivoimien (pää)esikunta
OKW	Oberkommando der Wehrmacht=Puolustusvoimien pääesikunta
Reichsheer	Saksan maavoimat v. 1920–1935

Reichswehr	Saksan puolustusvoimat v. 1919–1935
SA	Sturmabteilung=’’rynnäkköosasto’’, NSDAP:n järjestys- ja suojeluskaarti
SS	Schutzstaffel=’’suojeluskaarti’’, yleis- nimitys Hitlerin henkivartiostosta syn- tyneille NSDAP:n johtamille uudemmil- le aseellisille joukoille
SS:n ylemmät sotilasarvot	rinnastettuina upseerinarvoihin:
Obersturmführer	Luutnantti
Hauptsturmführer	Kapteeni
Sturmbannführer	Majuri
Obersturmbannführer	Everstiluutnantti
Standartenführer	Eversti
Oberführer	Eversti (vanhempi)
Brigadeführer	Kenraalimajuri
Gruppenführer	Kenraaliluutnantti
Obergruppenführer	Kenraali
Oberstgruppenführer	Kenraalieversti
Waffen-SS	Ase-SS, itsenäisenä SS:ään sisältynyt, puhtaasti taistelutehtäviin käytetty orga- nisaatio käsittäen suurimmillaan v. 1944 noin 900 000 miestä, joista 200 000 oli ulkomaalaisia. Vuoteen 1939 nimellä ’’SS-Verfügungstruppe’’.
Wehrmacht	Saksan puolustusvoimat v. 1935–1945

Tapahtumia

1937

16. kesäkuuta Palveluksen aloittaminen ilmavoimien adjutanttina ''Johtajan ja valtakunnan-kanslerin luona toimivassa puolustusvoimien adjutantuurissa''
6. – 13. syyskuuta 9. puoluepäivät, nimellä ''Työ'' (Nürnberg)
19. – 26. syyskuuta Puolustusvoimien sotaharjoitukset Mecklenburgissa
25. – 29. syyskuuta Mussolinin suorittama valtiovierailu
5. lokakuuta USA:n presidentin Rooseveltin pitämä ''karanteenipuhe'' Chicagossa
5. marraskuuta Puhuttelu Valtakunnankansliassa (''Hossbachin pöytäkirja'')
21. marraskuuta Unkarin pääministeri V. Daranyin ja ulkoministeri v. Kanyan vierailu Berliinissä

1938

15. – 22. tammikuuta Jugoslavian pääministeri Stojadinovitshin vierailu Berliinissä
24. tammikuuta Blombergin-Fritschin kriisi
– 5. helmikuuta
5. helmikuuta Valtakunnanhallituksen viimeinen istunto

12. helmikuuta	''Berchtesgadenin sopimus'' Hitlerin ja Schuschniggin välillä
12.–15. maaliskuuta	Itävallan liittäminen Saksaan (''Anschluss'')
5.–10. toukokuuta	Hitlerin valtiovierailu Italiaan
28. toukokuuta	Hitlerin puhuttelu sotilasjohdolle Valtakunnankansliassa (''Tapaus vihreä'')
13. kesäkuuta	Hitlerin puhuttelu maavoimien kenraaleille Barthissa
15. elokuuta	Koeammunta Jüterbogissa
17. elokuuta	Hitlerin asetus vakinaisista SS-joukoista (SS-Verfügungstruppe)
21.–27. elokuuta	Unkarin valtionhoitajan, amiraali v. Horthyn valtiovierailu
27.–30. elokuuta	Hitler tarkastaa Länsivallin
5.–12. syyskuuta	10. puoluepäivät, nimeltä ''Suur-Saksa''
15. syyskuuta	Englannin pääministeri Chamberlain Hitlerin luona Obersalzbergissä
22.–24. syyskuuta	Chamberlain Hitlerin luona Bad Godesbergissä
29. syyskuuta	''Münchenin sopimus'' Saksan, Iso-Britannian, Ranskan ja Italian kesken
3.–4. lokakuuta	Hitlerin matka Egeriin ja Karlsbadiin
7. marraskuuta	Attentaatti lähetystöneuvos Rathia vastaan Pariisissa
9./10. marraskuuta	''Valtakunnan kristalliyö''

1939

26.–27. tammikuuta	Ribbentropin matka Varsovaan
14./15. maaliskuuta	''Neuvottelut'' Tšekkoslovakian presidentin Hachan kanssa Berliinissä
15. maaliskuuta	Tšekkoslovakian loppuosan miehitys sekä Böömin ja Määrin protektoraatin perustaminen
23. maaliskuuta	Saksalaisten joukkojen marssi Memelin alueelle Liettuan kanssa tehdyn sopimuksen perusteella
15.–19. toukokuuta	Hitlerin matka Länsivallille

22. toukokuuta	Saksalais-italialaisen ystävyys- ja liittosopimuksen (’’Terässopimuksen’’) allekirjoittaminen Uudessa Valtakunnankansliassa
23. toukokuuta	Neuvottelu Valtakunnankansliassa (puolustushaarojen komentajat esikuntapäällikköineen, pöytäkirja ’’pieni Schmundt’’)
1.–4. kesäkuuta	Jugoslavian prinssihallitsijaparin, prinssi Paulin ja prinsessa Olgan valtiovierailu
3. heinäkuuta	Hitlerin vierailu ilmavoimien koelentokentälle Rechlin am Müritzseelle (Mecklenburg)
19. elokuuta	Saksalais-venäläisen taloussopimuksen allekirjoitus
23. elokuuta	Saksan ja Neuvostoliiton hyökkäämättömyyssopimuksen allekirjoittaminen (salaisena lisäpöytäkirjana ’’vaikutusalueiden’’ jako Puolassa)
1. syyskuuta	Toisen maailmansodan syttyminen
3. syyskuuta	Englannin ja Ranskan sodanjulistus
28. syyskuuta	Ribbentrop allekirjoittaa Moskovassa saksalais-neuvostoliittolaisen raja- ja ystävyyssopimuksen
5. lokakuuta	Voitonparaati Hitlerin läsnäollessa Varsovassa
1940	
2.–4. maaliskuuta	Amerikkalaisen alivaltiosihteeri Sumner Wellesin vierailu Berliinissä
18. maaliskuuta	Hitler tapaa Mussolinin Brennerissä
9. huhtikuuta	Tanskan miehitys ja maihinnousu Norjaan
10. toukokuuta	Hyökkäys länteen alkaa
11. toukokuuta	Englannin hallitus antaa pommitusilmoituksille oikeuden hyökätä Saksan selustakohteisiin
18. kesäkuuta	Hitler tapaa Mussolinin Münchenissä

22. kesäkuuta	Aselepo Saksan ja Ranskan välillä (Compiègne)
10. heinäkuuta	Hitlerin neuvottelu Unkarin pääministerin, kreivi Telekin ja ulkoministerin, kreivi Csakyn kanssa
13. elokuuta	(toukokuuhun 1941 asti) ”Ilmataistelu Englannista”
27. syyskuuta	Kolmen vallan sopimuksen allekirjoittaminen Saksan, Italian ja Japanin välillä
4. lokakuuta	Hitler tapaa Mussolinin Brennerissä
22. lokakuuta	Hitler tapaa Lavalin Montoiressa
23. lokakuuta	Hitler tapaa Francon Ranskan ja Espanjan rajalla
24. lokakuuta	Hitler tapaa Pétainin ja Lavalin Montoiressa
28. lokakuuta	Hitlerin vierailu Mussolinin luona Firenzessä
12./13. marraskuuta	Molotovin vierailu Berliinissä
23. marraskuuta	Romanialaisen marsalkka Antonescun vierailu Berliinissä ja Romanian liittyminen kolmen vallan sopimukseen

1941

19./20. tammikuuta	Hitler tapaa Mussolinin Salzburgissa
helmikuu	Saksalaisia joukkoja Pohjois-Afrikkaan
27. maaliskuuta	Sotilaskaappaus Belgradissa. Hitler päättää hyökätä Kreikan ohella myös Jugoslaviaan.
6. huhtikuuta	Hyökkäys Jugoslaviaa ja Kreikkaa vastaan
10./11. toukokuuta	Hessin lento Englantiin
20. toukokuuta	Kreetan valtaus
–2. kesäkuuta	
27. toukokuuta	Taistelulaiva Bismarckin uppoaminen (osana ”taistelusta Atlantilla”, syyskuusta 1939–joulukuuhun 1941)
2. kesäkuuta	Hitler tapaa Mussolinin Brennerissä
12. kesäkuuta	Hitler tapaa Antonescun Münchenissä

22. kesäkuuta	Hyökkäys Venäjälle alkaa
25.–28. elokuuta	Mussolinin vierailu Wolfschanzessa ja itärintamalla
7. joulukuuta	Japanin hyökkäys Pearl Harboriin
11. joulukuuta	Saksan ja Italian sodanjulistus Yhdysvalloille

1942

maaliskuu	Englantilaisten ilmavoimien suurhyökkäys Saksan teollisuuskaupunkeja ja sukellusvenetukikohtia vastaan alkaa; 31. toukokuuta ensimmäinen suurhyökkäys Kölniin
29./30. huhtikuuta	Hitler tapaa Mussolinin Klesheimin linnassa
8.–15. toukokuuta	Joulukuussa menetetyn Kertšin niemimaan takaisinvaltaus (Mansteinin 11. Armeijan operaatio ”Trappenjagd”)
27. toukokuuta	Attentaatti Heydrichia vastaan Prahassa (kuoli 4. kesäkuuta)
3. kesäkuuta	Sevastopolin linnoituksen valtaaminen
–2. heinäkuuta	(Mansteinin ylennys sotamarsalkaksi)
21. kesäkuuta	Rommel valtaa Tobrukin (ja ylennetään 22. kesäkuuta sotamarsalkaksi)
19. elokuuta	Englantilaisten maihinnousu Dieppeen
23. lokakuuta	Englantilaisten vastahyökkäys Pohjois-Afrikassa alkaa
10. marraskuuta	Hitlerin keskustelut Cianon ja Lavalin kanssa Münchenissä
23. marraskuuta	6. Armeijan saarto Stalingradissa alkaa (10. tammikuuta 1943 neuvostoliittolaisten hyökkäykset motin tuhoamiseksi. 31. tammikuuta/2. helmikuuta antautuminen)

1943

14.–26. tammikuuta	Casablancan konferenssi Rooseveltin ja Churchillin välillä. Vaatimus Akselivaltojen ”ehdottomaksi antautumiseksi”
--------------------	---

3. huhtikuuta	Hitler tapaa Bulgarian kuninkaan Boriksen
5. heinäkuuta	”Zitadellen” alku (Saksan hyökkäys Orelin ja Belgorodin suunnista Kurskin alueen valtaamiseksi. 15. heinäkuuta hyökkäys keskeytetään)
10. heinäkuuta	Liittoutuneiden maihinnousu Sisiliaan
19. heinäkuuta	Hitlerin ja Mussolinin tapaaminen Feltressä Bellunon luona (Pohjois-Italiassa)
25. heinäkuuta	Italian kuningas erottaa Mussolinin. Italian pääministeriksi tulee marsalkka Badoglio
17.–24. elokuuta	Quebecin konferenssi Rooseveltin ja Churchillin kesken
12. syyskuuta	Mussolinin vapauttaminen Gran Sassin Apenniineillä
28. marraskuuta	Teheranin konferenssi (Roosevelt, Stalin, Churchill)
1944	
18. maaliskuuta	Hitler tapaa Horthyn; 19. maaliskuuta saksalaiset joukot miehittävät Unkarin
6. kesäkuuta	Liittoutuneiden maihinnousu Ranskaan (operaatio ”Overlord”)
20. heinäkuuta	Stauffenbergin attentaatti Hitleriä vastaan Wolfschanzessa
20. heinäkuuta	Hitler tapaa Mussolinin Wolfschanzessa
1. elokuuta	Puolalaisen maanalaisen armeijan kapina Varsovassa
–2. lokakuuta	Hyökkäys Ardenneilla alkaa (Armeijaryhmä B sotamarsalkka Modelin johdolla)
16. joulukuuta	
1945	
12. tammikuuta	Neuvostoliittolaisten hyökkäys Baranowin sillanpäästä. Sotatoimen edistyes-

	sä joutui Itä-Preussi eristetyksi muusta Saksasta ja Puna-armeija saavuttaa valtakunnan alueen.
18. tammikuuta	(–13. helmikuuta) Budapestin menettäminen
4.–11. helmikuuta	Jaltan konferenssi Stalinin, Rooseveltin ja Churchillin kesken
13. huhtikuuta	Wien menetetään
16. huhtikuuta	Neuvostoliittolaisten hyökkäys Küstrinin pohjoispuolitse ja Frankfurt/Oderin eteläpuolitse
25. huhtikuuta	Berliinin joutuminen saarroksiin (antautuminen 2. toukokuuta)
27. huhtikuuta	Hitler päättää tehdä itsemurhan
29. huhtikuuta	Lähtö Hitlerin luota
1946	
14. marraskuuta	Oikeudenkäynti (Nürnbergissä) sotamarsalkka Milchiä vastaan (tuomioksi 16. huhtikuuta 1947 elinkautinen vankeus)
1947/48	
helmikuu–	
28. lokakuuta 1948	”OKW-prosessi” (sotamarsalkka Sperrin vapauttaminen)
14. toukokuuta	Vapautuminen sotavankeudesta

